AERIUS CALCULATOR

Dit document bevat resultaten van een stikstofdepositieberekening met AERIUS Calculator. U dient dit document te gebruiken ter onderbouwing van een vergunningaanvraag in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998.

De resultaten geven de stikstofeffecten van deze activiteit weer voor haar omgeving. Tot de omgeving behoren zowel Natura 2000-gebieden als beschermde natuurmonumenten. Calculator maakt enkel voor de PAS-gebieden inzichtelijk welke stikstofgevoelige habitattypen er voor komen en op welke hiervan een effect is. Op basis hiervan is aangegeven voor hoeveel hectares ontwikkelingsruimte benodigd is.

De berekening op basis van stikstofemissies gaat uit van de componenten ammoniak (NH_3) en stikstofoxide (NO_x), of één van beide. Hiermee is de depositie van de activiteit berekend en uitgewerkt.

Wilt u verder rekenen of gegevens wijzigen? Importeer de pdf dan in de Calculator.

Berekening WS1

- Kenmerken
- Emissie
- Depositie natuurgebieden
- Depositie habitattypen

Verdere toelichting over deze PDF kunt u vinden in een bijbehorende leeswijzer. Deze leeswijzer en overige documentatie is te raadplegen via: www.aerius.nl.

AERIUS CALCULATOR

Contact

Rechtspersoon	Inrichtingslocatie
art. 5.1.2.e	Harderwijk, ooooaa Harderwijk

Activiteit

Omschrijving	AERIUS kenmerk
Stikstofdepositie WS1	2EVfxk43G7

Datum berekening	Rekenjaar
22 oktober 2015, 15:22	2016

Totale emissie

	Situatie 1
NOx	4.076,37 kg/j
NH3	-

Depositie

Hectare met hoogste project-bijdrage (mol/ha/j)

Natuurgebied	Provincie
-	-

Situatie 1
-

Toelichting

Harderwijk

Locatie
WS1

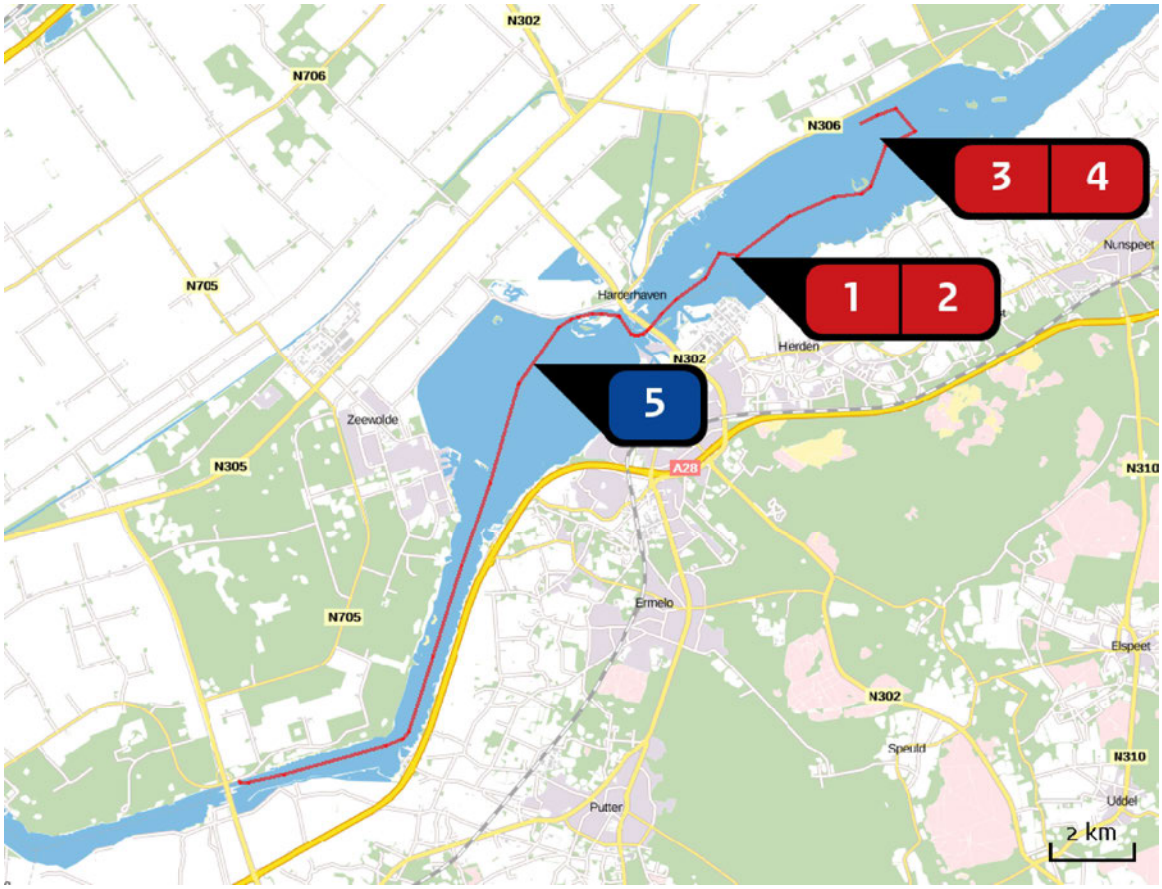

Emissie (per bron)
WS1

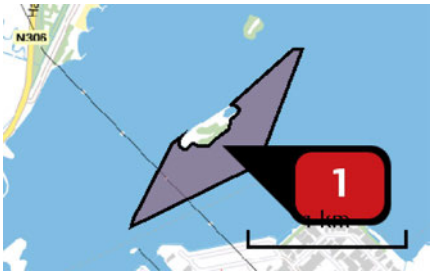

Naam	WS1_Vlak_1
Locatie (X,Y)	171964, 487102
NOx	616,00 kg/j

Voertuig	Omschrijving	Brandstof verbruik (l/j)	Uitstoot hoogte (m)	Spreiding (m)	Warmte inhoud (MW)	Stof	Emissie
AFW	zandzuiger WS1_vlak1 0,26		4,0	4,0	0,0	NOx	616,00 kg/j

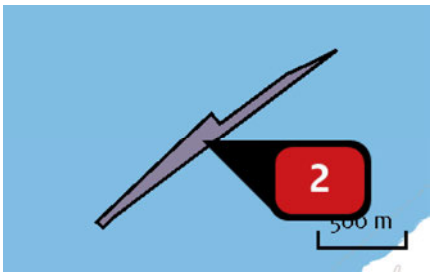

Naam WS1_Vlak_2
Locatie (X,Y) 173435, 488116
NOx 216,00 kg/j

Voertuig	Omschrijving	Brandstof verbruik (l/j)	Uitstoot hoogte (m)	Spreiding (m)	Warmte inhoud (MW)	Stof	Emissie
AFW	zandzuiger_ws1_vlak2 0,09		4,0	4,0	0,0	NOx	216,00 kg/j

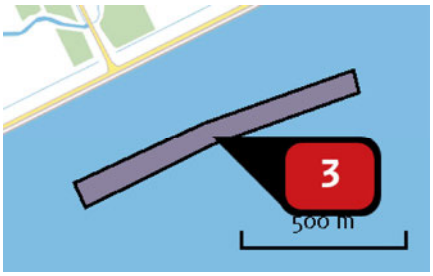

Naam WS1_Vlak_7
Locatie (X,Y) 176211, 491003
NOx 128,00 kg/j

Voertuig	Omschrijving	Brandstof verbruik (l/j)	Uitstoot hoogte (m)	Spreiding (m)	Warmte inhoud (MW)	Stof	Emissie
AFW	zandzuiger_ws1_vlak7 0,05		4,0	4,0	0,0	NOx	128,00 kg/j

Naam WS1_Vlak_3
Locatie (X,Y) 176275, 489892
NOx 1.412,00 kg/j

Voertuig	Omschrijving	Brandstof verbruik (l/j)	Uitstoot hoogte (m)	Spreiding (m)	Warmte inhoud (MW)	Stof	Emissie
AFW	zandzuiger_ws1_vlak3 0,6		4,0	4,0	0,0	NOx	1.412,00 kg/j

Naam	Bron 5
Locatie (X,Y)	168002, 485065
NOx	1.704,37 kg/j

Scheepstype	Omschrijving	Vaarbeweging per etmaal (A -> B)	Percentage geladen	Vaarbeweging per etmaal (B -> A)	Percentage geladen	Stof	Emissie
Mo	transport WS1	2	100%	2	0%	NOx	1.704,37 kg/j

Depositie natuur-gebieden

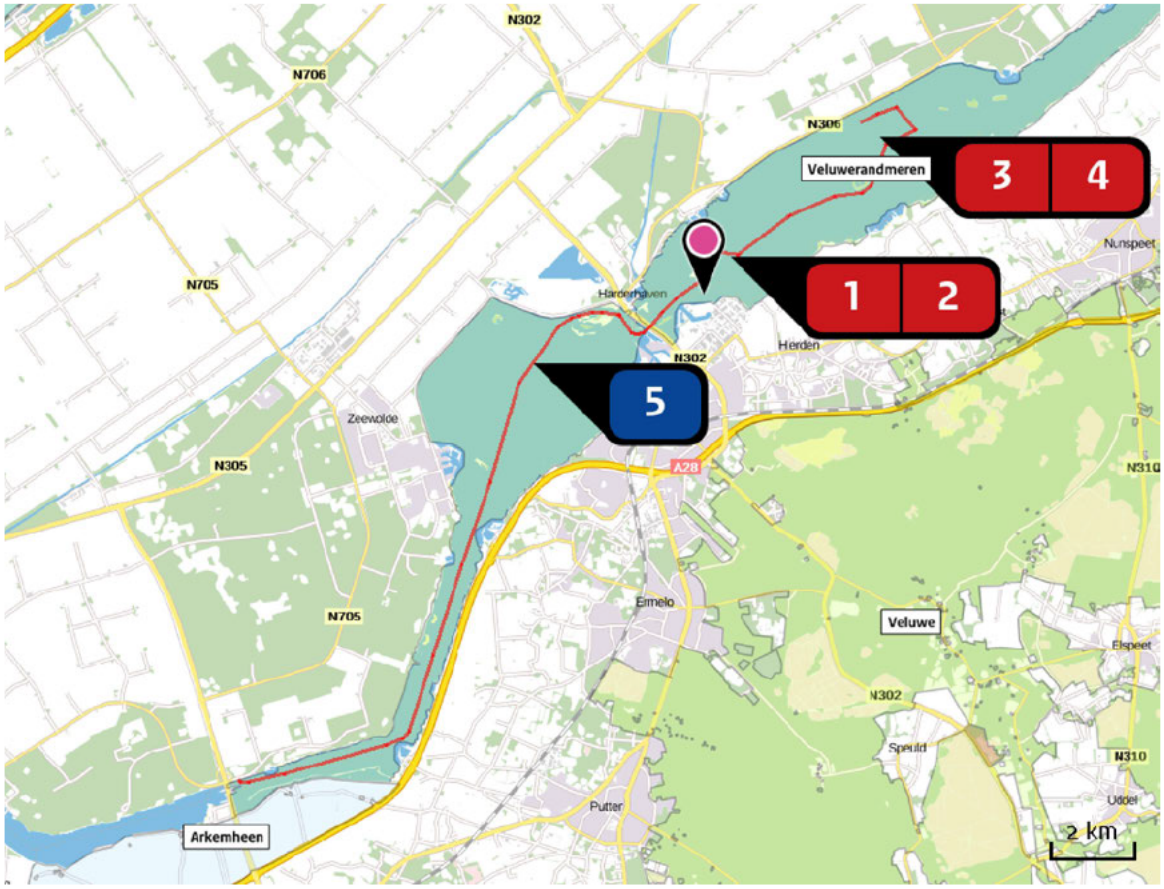

Hoogste projectbijdrage

Hoogste projectbijdrage per natuurgebied

- Habitatrichtlijn
- Vogelrichtlijn
- Beschermd natuurgebied
- Habitatrichtlijn, Vogelrichtlijn
- Habitatrichtlijn, Beschermd natuurgebied
- Vogelrichtlijn, Beschermd natuurgebied
- Habitatrichtlijn, Vogelrichtlijn, Beschermd natuurgebied

Depositie resterende gebieden

Natuurgebied	Hoogste depositie (mol/ha/j)	Overschrijding KDW	Ontwikkelingsruimte beschikbaar
Veluwerandmeren	0,28	●	-

○ Geen overschrijding
● Wel overschrijding

Depositie per habitattype

Veluwerandmeren

Habitattype	Hoogste depositie (mol/ha/j)	Overschrijding KDW	Ontwikkelingsruimte beschikbaar
H9999:76 Habitattype onbekend/onzeker KDW op basis meest kritische aangewezen type (H3140)	0,28	●	-

○ Geen overschrijding
● Wel overschrijding

Disclaimer

Hoewel verstrekte gegevens kunnen dienen ter onderbouwing van een vergunningaanvraag, kunnen er geen rechten aan worden verleend. De eigenaar van AERIUS aanvaardt geen aansprakelijkheid voor de inhoud van de door de gebruiker aangeboden informatie. Bovenstaande gegevens zijn enkel bruikbaar tot er een nieuwe versie van AERIUS beschikbaar is. AERIUS is een geregistreerd handelsmerk in de Benelux. Alle rechten die niet expliciet worden verleend, zijn voorbehouden.

Rekenbasis

Deze berekening is tot stand gekomen op basis van:

AERIUS	versie 2014.1_20150903_de05cf2bce
Database	versie 2014.1_20150825_fb538daf31

Meer informatie over de gebruikte data, zie www.aerius.nl/methodiek

Berekening WS2

- Kenmerken
- Emissie
- Depositie natuurgebieden
- Depositie habitattypen

AERIUS CALCULATOR

Dit document bevat resultaten van een stikstofdepositieberekening met AERIUS Calculator. U dient dit document te gebruiken ter onderbouwing van een vergunningaanvraag in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998.

De resultaten geven de stikstofeffecten van deze activiteit weer voor haar omgeving. Tot de omgeving behoren zowel Natura 2000-gebieden als beschermde natuurmonumenten. Calculator maakt enkel voor de PAS-gebieden inzichtelijk welke stikstofgevoelige habitattypen er voor komen en op welke hiervan een effect is. Op basis hiervan is aangegeven voor hoeveel hectares ontwikkelingsruimte benodigd is.

De berekening op basis van stikstofemissies gaat uit van de componenten ammoniak (NH_3) en stikstofoxide (NOx), of één van beide. Hiermee is de depositie van de activiteit berekend en uitgewerkt.

Wilt u verder rekenen of gegevens wijzigen? Importeer de pdf dan in de Calculator.

Verdere toelichting over deze PDF kunt u vinden in een bijbehorende leeswijzer. Deze leeswijzer en overige documentatie is te raadplegen via: www.aerius.nl.

AERIUS CALCULATOR

Contact

Rechtspersoon	Inrichtingslocatie
art. 5.1.2.e	Harderwijk, ooooaa Harderwijk

Activiteit

Omschrijving	AERIUS kenmerk
Stikstofdepositie WS2	2DtHogTiF4

Datum berekening	Rekenjaar
22 oktober 2015, 16:23	2016

Totale emissie

	Situatie 1
NOx	6.369,65 kg/j
NH3	-

Depositie

Hectare met hoogste project-bijdrage (mol/ha/j)

Natuurgebied	Provincie
-	-

Situatie 1
-

Toelichting

Stikstofdepositie WS2

Locatie
WS2

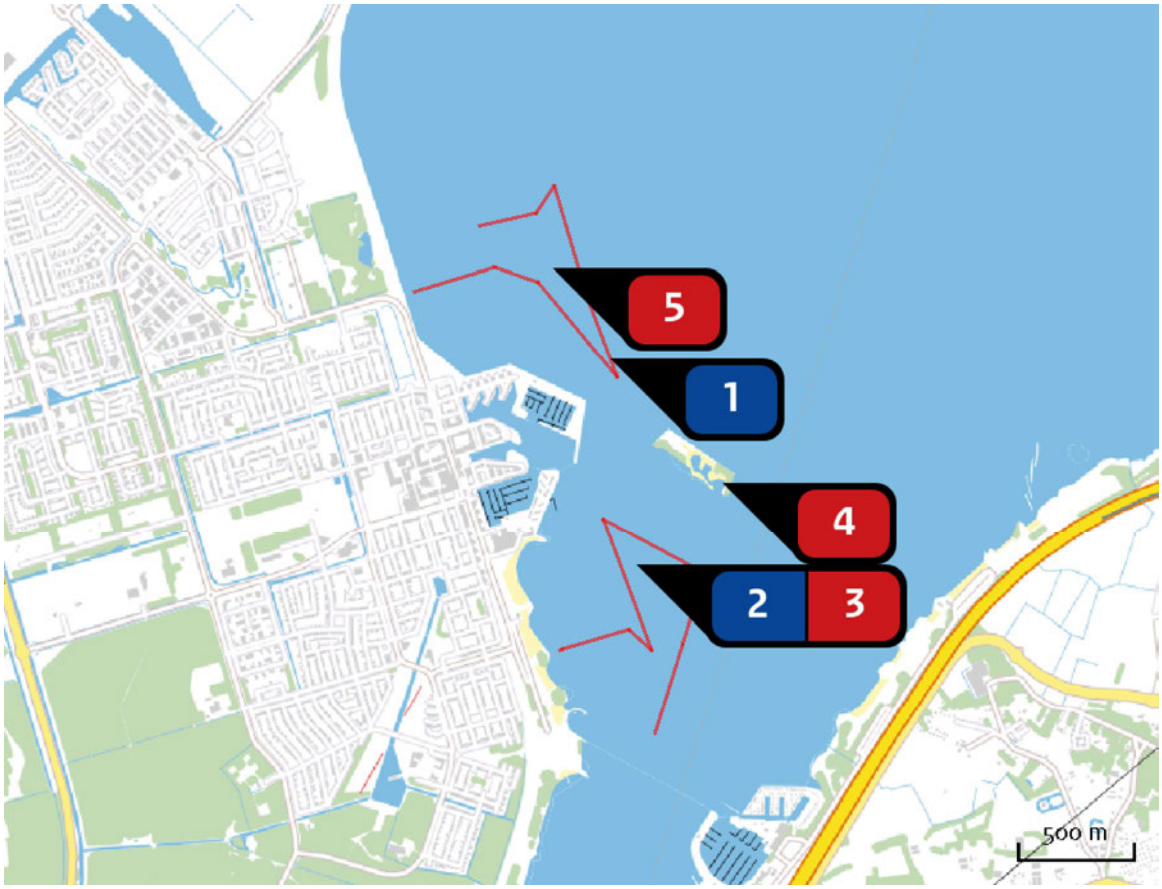

Emissie (per bron)
WS2

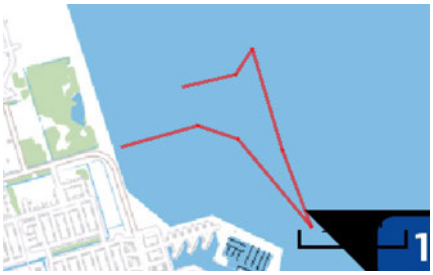

Naam	Bron 1
Locatie (X,Y)	166393, 483113
NOx	74,28 kg/j

Scheepstype	Omschrijving	Vaarbeweging per etmaal (A -> B)	Percentage geladen	Vaarbeweging per etmaal (B -> A)	Percentage geladen	Stof	Emissie
Mo	transport WS2 vlak 5	1	100%	1	0%	NOx	74,28 kg/j

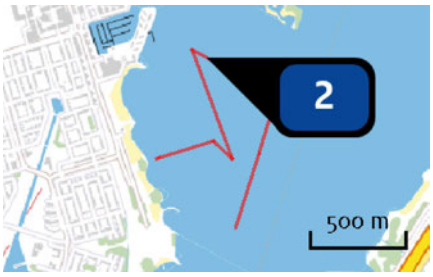

Naam Bron 1
Locatie (X,Y) 166440, 482376
NOx 71,37 kg/j

Scheepstype	Omschrijving	Vaarbeweging per etmaal (A -> B)	Percentage geladen	Vaarbeweging per etmaal (B -> A)	Percentage geladen	Stof	Emissie
Mo	transport WS2 vlak 4	1	100%	1	0%	NOx	71,37 kg/j

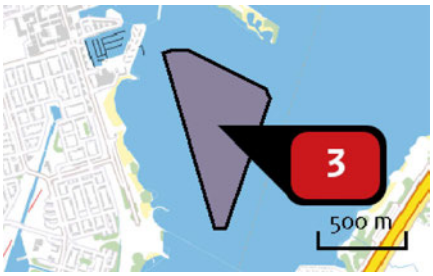

Naam WS2_Vlak_4
Locatie (X,Y) 166579, 482059
NOx 2.804,00 kg/j

Voertuig	Omschrijving	Brandstof verbruik (l/j)	Uitstoot hoogte (m)	Spreiding (m)	Warmte inhoud (MW)	Stof	Emissie
AFW	zandzuiger_ws2_vlak4 0,45		4,0	4,0	0,0	NOx	2.804,00 kg/j

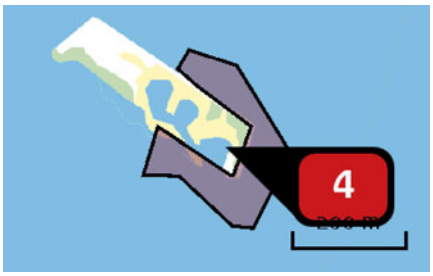

Naam WS2_Vlak_6
Locatie (X,Y) 166883, 482574
NOx 264,00 kg/j

Voertuig	Omschrijving	Brandstof verbruik (l/j)	Uitstoot hoogte (m)	Spreiding (m)	Warmte inhoud (MW)	Stof	Emissie
AFW	zandzuiger_ws2_vlak6 0,04		4,0	4,0	0,0	NOx	264,00 kg/j

Naam	WS2_Vlak_5
Locatie (X,Y)	166150, 483502
NOx	3.156,00 kg/j

Voertuig	Omschrijving	Brandstof verbruik (l/j)	Uitstoot hoogte (m)	Spreiding (m)	Warmte inhoud (MW)	Stof	Emissie
AFW	zandzuiger_ws2_vlak5 0,51		4,0	4,0	0,0	NOx	3.156,00 kg/j

Depositie natuur-gebieden

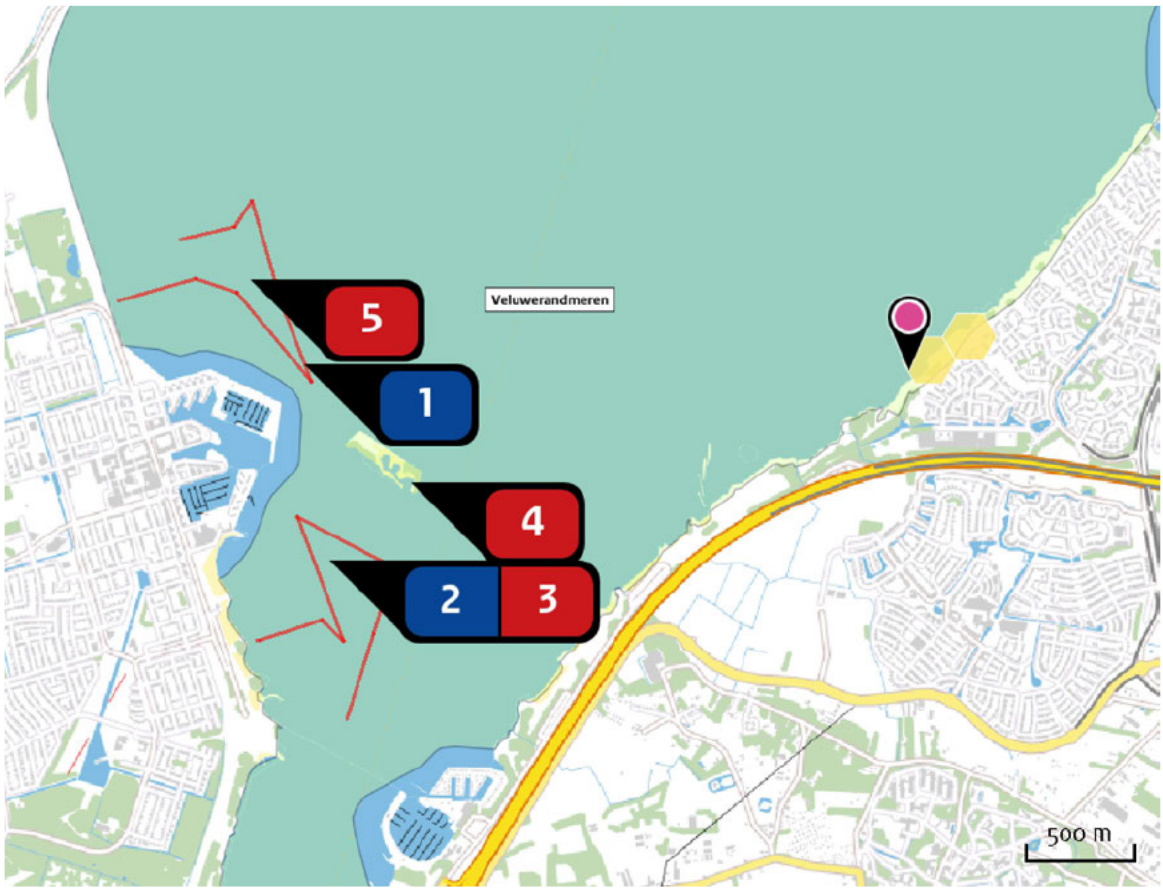

Hoogste projectbijdrage

Hoogste projectbijdrage per natuurgebied

- Habitatrichtlijn
- Vogelrichtlijn
- Beschermd natuurgebied
- Habitatrichtlijn, Vogelrichtlijn
- Habitatrichtlijn, Beschermd natuurgebied
- Vogelrichtlijn, Beschermd natuurgebied
- Habitatrichtlijn, Vogelrichtlijn, Beschermd natuurgebied

Depositie resterende gebieden

Natuurgebied	Hoogste depositie (mol/ha/j)	Overschrijding KDW	Ontwikkelingsruimte beschikbaar
Veluwerandmeren	0,09	●	-

○ Geen overschrijding
● Wel overschrijding

Depositie per habitattype

Veluwerandmeren

Habitattype	Hoogste depositie (mol/ha/j)	Overschrijding KDW	Ontwikkelingsruimte beschikbaar
H9999:76 Habitattype onbekend/onzeker KDW op basis meest kritische aangewezen type (H3140)	0,09	●	-

○ Geen overschrijding
● Wel overschrijding

Disclaimer

Hoewel verstrekte gegevens kunnen dienen ter onderbouwing van een vergunningaanvraag, kunnen er geen rechten aan worden verleend. De eigenaar van AERIUS aanvaardt geen aansprakelijkheid voor de inhoud van de door de gebruiker aangeboden informatie. Bovenstaande gegevens zijn enkel bruikbaar tot er een nieuwe versie van AERIUS beschikbaar is. AERIUS is een geregistreerd handelsmerk in de Benelux. Alle rechten die niet expliciet worden verleend, zijn voorbehouden.

Rekenbasis

Deze berekening is tot stand gekomen op basis van:

AERIUS	versie 2014.1_20150903_de05cf2bce
Database	versie 2014.1_20150825_fb538daf31

Meer informatie over de gebruikte data, zie www.aerius.nl/methodiek

gastvrije randmeren

Oosteinde 17
3842 DR Harderwijk
Postbus 271
3840 AG Harderwijk

0341 – 47 44 04
info@gastvrijerandmeren.nl
www.gastvrijerandmeren.nl

College van Gedeputeerde Staten
van de Provincie Flevoland
t.a.v. de heer art. 5.1.2.e
Postbus 55
8200 AB LELYSTAD

Kenmerk : Z-14-00047
Behandeld door : art. 5.1.2.e
Datum : 1 september 2015
Betreft : verzoek om een nieuw besluit m.b.t. de vergunning Nb-wet t.b.v. de IIVR-maatregel 'Verdiepingen Veluwemeer' (WS.1)

Geacht College,

Op 2 juli 2014 (kenmerk 1578065) heeft uw college aan de coöperatie Gastvrije Randmeren vergunning verleend in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 voor de verdiepingen van het Veluwemeer (IIVR-project WS.1).

Tegen deze vergunning is beroep aangetekend door Vogelbescherming Nederland, de Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe en de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging afdeling Noordwest-Veluwe.

Dit beroep heeft geleid tot vernietiging van uw besluit door de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State op 11 maart 2015.

De Afdeling bestuursrechtspraak was van oordeel dat uw college zich er voor de draagkracht van het Natura 2000-gebied "Veluwerandmeren" onvoldoende van heeft verzekerd dat de natuurlijke kenmerken van het gebied niet zullen worden aangetast, voor zover dit de vogelsoorten tafeleend en brilduiker betreft. Dit op grond van de passende beoordeling, met betrekking tot de gevolgen van het IIVR-project WS.1.

Om die reden heeft Bureau Waardenburg in opdracht van de coöperatie Gastvrije Randmeren een aanvulling en actualisatie van de passende beoordeling opgesteld: 'Effectbeoordeling van IIVR maatregelen WS.1 en WS.2 in de Veluwerandmeren nader beschouwd (2015)'.
Bijgaand doe ik u dit rapport toekomen.

Tegen de achtergrond van de uitspraak van de Raad van State en ten behoeve van nadere besluitvorming is in de afgelopen maanden door onderzoeksbureau Deltares in opdracht van uw college tevens het rapport 'Trends en ontwikkelingen in ecologie en draagkracht voor tafeleend en Brilduiker in de Veluwerandmeren' opgesteld.

Ik verzoek u om op basis van de rapporten

- 'Effectbeoordeling van IIVR maatregelen WS.1 en WS.2 in de Veluwerandmeren nader beschouwd (2015)' en
- 'Trends en ontwikkelingen in ecologie en draagkracht voor tafeleend en Brilduiker in de Veluwerandmeren'

een hernieuwd besluit te nemen m.b.t. de vergunning in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 voor de verdiepingen van het Veluwemeer (IIVR-project WS.1).

Hoogachtend en in afwachting van uw reactie,

art. 5.1.2.e [redacted]

art. 5.1.2.e [redacted] Gastvrije Randmeren

Effectbeoordeling van IIVR maatregelen WS.1 en WS.2 in de Veluwerandmeren nader beschouwd

Aanvulling en actualisatie van de Passende Beoordeling

art. 5.1.2.e

Bureau Waardenburg bv
Ecologie & landschap

Postbus 365 4100 AJ Culemborg
Telefoon 0345 51 27 10, Fax 0345 51 98 49
E-mail info@buwa.nl www.buwa.nl

Effectbeoordeling van IIVR maatregelen WS.1 en WS.2 in de Veluwerandmeren nader beschouwd

Aanvulling en actualisatie van de Passende Beoordeling

art. 5.1.2.e, art. 5.1.2.e, art. 5.1.2.e

Status uitgave: definitief

Rapportnummer:	15-046
Projectnummer:	13-595
Datum uitgave:	16-06-2015
Projectleider:	art. 5.1.2.e
Naam en adres opdrachtgever:	Coöperatie Gastvrije Randmeren, Postbus 271, 3840 AG Harderwijk
Referentie opdrachtgever:	Email art. (dd. 2 april 2015)
Akkoord voor uitgave:	art. 5.1.2.e

Paraaf:

art. 5.1.2.e

Graag citeren als: art. 5.1.2.e art. 5.1.2.e, 2015. Effectbeoordeling van IIVR maatregelen WS.1 en WS.2 in de Veluwerandmeren nader beschouwd. Aanvulling en actualisatie van de Passende Beoordeling. Rapport 15-046. Bureau Waardenburg, Culemborg.

Trefwoorden: Veluwerandmeren, IIVR, draagkracht, watervogels, kranswieren, driehoekmosselen, recreatie

Bureau Waardenburg bv is niet aansprakelijk voor gevolgschade, alsmede voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van Bureau Waardenburg bv.
Opdrachtgever hierboven aangegeven vrijwaart Bureau Waardenburg bv voor aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

© Bureau Waardenburg bv / Coöperatie Gastvrije Randmeren
Dit rapport is vervaardigd op verzoek van opdrachtgever en is zijn eigendom. Niets uit dit rapport mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie, digitale kopie of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever hierboven aangegeven en Bureau Waardenburg bv, noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd.

Het kwaliteitsmanagementsysteem van Bureau Waardenburg bv is door CERTIKED gecertificeerd overeenkomstig ISO 9001:2008.

Bureau Waardenburg bv
Onderzoek en advies voor ecologie en landschap

Postbus 365 4100 AJ Culemborg
Telefoon 0345 51 27 10
info@buwa.nl www.buwa.nl

Voorwoord

Bij uitspraak van 11 maart 2015 heeft de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (ABRvS) de Natuurbeschermingswetvergunning (Nbw-vergunning) voor de verdiepingsmaatregel WS.1 (Veluwemeer) vernietigd en de beslissing op bezwaar terzake de Nbw-vergunning voor de verdiepingsmaatregel WS.2 (Wolderwijd) vernietigd en de vergunning geschorst (uitspraak 201404137/1/R2 en 201407631/1/R2). In deze aanvullende Passende Beoordeling worden de door de ABRvS geconstateerde tekortkomingen in de eerdere Passende Beoordeling aangevuld, en wordt (voor zover relevant) de Passende Beoordeling geactualiseerd. Voorliggend rapport omvat derhalve een aanvulling op/actualisatie van de Passende Beoordeling (Heunks *et al.* 2013).

De aanvulling beperkt zich tot de projecten WS.1 en WS.2 en hetgeen in de procedure voor deze projecten ter discussie is gesteld.

Het project is uitgevoerd door een projectteam van Bureau Waardenburg bestaande uit:

art. 5.1.2.e rapportage
art. 5.1.2.e rapportage
art. 5.1.2.e rapportage en projectleiding

Vanuit de opdrachtgever werd het project begeleid door de heer art. 5.1.2.e. art. 5.1.2.e gaf een samenvatting van de uitspraken van de RvS. art. 5.1.2.e (Deltares) was bereid om relevante informatie en kennis te leveren met betrekking tot de draagkracht van de Veluwerandmeren. Allen worden bedankt voor hun bijdrage.

Inhoud

Voorwoord 3

1 Inleiding 7

1.1 Aanleiding 7

1.2 Doel 7

1.3 Afbakening 8

1.4 Aanpak 8

2 Voedselecologie watervogels 11

2.1 Brilduiker 11

2.2 Tafeleend 12

3 Draagkracht Veluwerandmeren 15

3.1 Kranswierwateren en meren met krabbenscheer en fonteinkruiden 15

3.1.1 De rol van waterplanten in ondiepe meren 15

3.1.2 Belang van waterplantenvegetaties voor macrozoöbenthos en vogels 16

3.1.3 Overleving van waterplanten en macrozoöbenthos in de winter 17

3.1.4 Conclusie 19

3.2 Dreissena's 19

3.3 Rust 20

3.4 Ontwikkeling draagkracht 21

4 Ingreep 27

4.1 WS.1 vergroten van vaarmogelijkheid Veluwemeer 27

4.2 WS.2 vergroten van vaarmogelijkheid Wolderwijd 28

5 Effecten 31

5.1 WS.1 vergroten vaarmogelijkheden Veluwemeer 31

5.2 WS.2 vergroten vaarmogelijkheden Wolderwijd 31

6 Discussie 33

6.1 Worst case benadering 33

6.2 Ontwikkeling draagkracht versus effecten 34

7 Conclusie 37

8 Literatuur 39

Bijlage 1 Samenvatting uitspraak RvS 43

Bijlage 2 Ontwikkeling kranswieren en watervogels 47

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Een groot aantal samenwerkende organisaties is in 2001 gestart met een proces onder de naam "Integrale Inrichting Veluwerandmeren (IIVR)". Het IIVR is een langlopend proces met een grote hoeveelheid aan maatregelen die ten dele een recreatieve ontwikkeling versterken en ten dele bedoeld zijn voor verbetering van het natuurlijk systeem. De Veluwerandmeren zijn aangewezen als Natura 2000-gebied en derhalve is het noodzakelijk om voor alle projecten die onderdeel zijn van het IIVR, zowel afzonderlijk als in samenhang, te beoordelen of ze niet leiden tot significant negatieve effecten op het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren

Inmiddels is een deel van de projecten en overige maatregelen die in het kader van het IIVR waren voorzien, (deels) gerealiseerd. Hiervoor zijn (voor zover vereist) vergunningen verleend. Enkele projecten zijn komen te vervallen. In 2013 is beoordeeld of de resterende 7 projecten afzonderlijk en in samenhang met elkaar en met andere initiatieven in het gebied in de Passende Beoordeling leiden tot significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelen (Heunks *et al.* 2013). Er is destijds, inclusief mitigerende maatregelen, uitgesloten dat er significant negatieve effecten op de doelen zouden optreden. Op basis van de Passende Beoordeling hebben de initiatiefnemers voor ieder van de betreffende projecten een vergunning in het kader van de Nbw aangevraagd. Voor wat betreft het vergroten van de vaarmogelijkheden in het Veluwemeer (WS.1) en Wolderwijd (WS.2) hebben gedeputeerde staten van de provincie Flevoland op respectievelijk 2 juli 2014 en 5 november 2013 Nbw-vergunningen verleend.

Bij uitspraak van 11 maart 2015 heeft de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (ABRvS) de Natuurbeschermingswetvergunning (Nbw-vergunning) voor de verdiepingsmaatregel WS.1 (Veluwemeer) vernietigd en de beslissing op bezwaar terzake de Nbw-vergunning voor de verdiepingsmaatregel WS.2 (Wolderwijd) vernietigd en de vergunning geschorst (uitspraak 201404137/1/R2 en 201407631/1/R2). Voor een samenvatting van de overwegingen van de ABRvS verwijzen wij naar bijlage 1.

1.2 Doel

In deze aanvullende Passende Beoordeling worden de door de ABRvS geconstateerde tekortkomingen in de eerdere Passende Beoordeling aangevuld, en wordt (voor zover relevant) de Passende Beoordeling geactualiseerd. Voorliggend rapport omvat derhalve een aanvulling op / actualisatie van de Passende Beoordeling (Heunks *et al.* 2013). De aanvulling beperkt zich tot de projecten WS.1 en WS.2 en hetgeen in de procedure voor deze projecten ter discussie is gesteld.

Op grond daarvan dient het bevoegd gezag in staat gesteld te worden om opnieuw een besluit te nemen ten aanzien van WS.1 en WS.2.

1.3 Afbakening

Voorliggend rapport omvat derhalve een aanvulling op / actualisatie van de Passende Beoordeling (Heunks *et al.* 2013). De aanvulling beperkt zich tot de projecten WS.1 en WS.2 en hetgeen in de procedure voor deze projecten ter discussie is gesteld. Voorliggend rapport is daarom als volgt afgebakend:

- Gelet op rechtsoverweging 7 in de uitspraak van de ABRvS wordt in onderhavig rapport niet nader ingegaan op de vraag of de aantallen tafeleenden en brilduikers zich in de Veluwerandmeren al dan niet boven de in de instandhoudingdsdoelen genoemde aantallen bevinden, de telmethodieken van (reguliere) watervogeltellingen en de volledigheid van onderliggende databases.
- Het rapport beperkt zich tot de effecten van de projecten WS.1 en WS.2 op de draagkracht van Natura 2000-gebied Veluwerandmeren voor de tafeleend en de brilduiker. Het rapport adresseert daarmee de overwegingen van de ABRvS in ro 8 van de uitspraak.

1.4 Aanpak

De effecten van WS.1 en WS.2 worden nader beoordeeld op basis van:

1. aanvullende (geactualiseerde) gegevens;
2. nieuwe inzichten;
3. bestaande literatuur.

Ad. 1 en 2 Gegevens en inzichten die beschikbaar zijn gekomen na afronding van de Passende Beoordeling in 2013 zijn:

- resultaten van de bemonstering van tweekleppigen in de Veluwerandmeren (Bouma *et al.* 2014);
- wetenschappelijk eindadvies ANT-IJsselmeergebied (Noordhuis *et al.* 2014);
- presentatie 'sturen op watervegetaties' (Van Geest & Noordhuis 2013);
- overleg met dhr. art. 5.1.2.e

Op basis van deze gegevens en informatie worden de effectbepaling en –beoordeling nogmaals en nader beschouwd. Voor zover mogelijk wordt in de effecten onderscheid gemaakt tussen de aantasting van het leefgebied in termen van voedselbeschikbaarheid enerzijds en voedselbereikbaarheid en verstoring anderzijds.

Ad. 3 Bestaande literatuur

De essentie van de effectbepaling en de beoordeling worden aan de hand van bestaande literatuur nader onderbouwd.

Rekenmodel

Het verlies aan oppervlakte kranswier- of fonteinkruidvegetaties ofwel driehoeksmosselbestanden is bij het opstellen van de Passende Beoordeling (Heunks *et al.* 2013) met behulp van een RIZA-rekenmodel (WAVOMIJ versie 1, 2000) omgerekend

naar een afname van het aantal vogels (draagkrachtbenadering). Het model is mede gebaseerd op veldproeven in het gebied die zijn uitgevoerd om het model empirisch te valideren. Er zijn onder meer causale verbanden onderzocht tussen verdiepingen en de terugkeersnelheid en bedekking van kranswieren.

Voor informatie over de ligging, omvang en kwaliteit van habitats is in de Passende Beoordeling (Heunks *et al.* 2013) gebruik gemaakt van de meest recente waterplantenkartering (2012) van de Veluwerandmeren (GIS gegevens Rijkswaterstaat, met gridcelresolutie van 10x10 meter). Voor informatie over driehoeksmosselen is in de Passende Beoordeling gebruik gemaakt van gegevens uit 2004. Deze gegevens zijn in voorliggend rapport geactualiseerd op basis van de bemonstering uit 2013. Hiervoor is de gemiddelde toe-/afname van de dichtheid driehoeksmosselen (exclusief mosselen <7 mm) per meer als correctiefactor gebruikt.

2 Voedselecologie watervogels

2.1 Brilduiker

Voedselkeuze

De brilduiker is opportunistisch in de keuze van voedsel. Het voedselspectrum omvat zowel dierlijk als plantaardig voedsel.

Uit buitenlands voedselonderzoek blijkt dat tweekleppigen, kreeftachtigen, insectenlarven en kleine vis door brilduikers worden benut (Snow & Perrins 1998). In Noord-Amerika vond men in het dieet van brilduikers knolletjes van schroefvallisneria *Vallisneria americana*, weekdieren, kreeftachtigen, insecten en borstelwormen (Cottam 1939; Jones & Drobney 1986), maar in de Great Lakes (US) domineerden de driehoeksmossel *Dreissena polymorpha* en de kreeftachtigen Isopoda en Amphipoda, respectievelijk met 79%, 15% en 6% (Cluster & Cluster 1996). In Groot-Brittannië vormden vooral larven van dansmuggen een belangrijk deel van het dieet (Prater 1981; Maclean *et al.* 2006). Uit Deens onderzoek blijkt ook dat kleine vis tot het voedsel behoort (Jepsen 1976).

De in Nederland verrichte voedselstudies met betrekking tot brilduikers wezen tot op heden vooral op de benutting van driehoeksmosselen (De Leeuw 1997, Van Rijn *et al.* 2010). In het IJsselmeer (met een gemiddelde diepte van ca. 5 meter) bestond het dieet van brilduikers met name uit driehoeksmosselen (80,2% bij vrouwen en 99,9% bij juvenielen en volwassen mannen) (De Leeuw 1997). Andere prooien waren weekdieren (*Potamopyrgus spp., Valvata spp., Pisidium spp.),* kreeftachtigen (mosselkreeftjes Ostracoda en vlokreeften Amphiopda), larven van dansmuggen, borstelwormen (Tubificidae) en in een geval een spiering (*Osmerus eperlanus*).

In 2009 zijn op het Wolderwijd en het Veluwemeer op locaties waar brilduikers foerageerden voedselbemonsteringen gedaan om de samenstelling van verschillende prooitypen te bepalen (Heunks *et al.* 2009). Uit de resultaten blijkt dat brilduikers vaak op ondiepe plekken foerageren waar het leefmilieu gedomineerd wordt door kranswieren en bijbehorende invertebraten fauna. Door op locaties waar brilduikers intensief aan het foerageren waren de bodem te bekijken en te bemonsteren is indirect goede informatie verzameld over mogelijke prooitypen. De conclusie van het onderzoek is dat brilduikers in de ondiepe delen van de Veluwerandmeren op een breed spectrum aan prooitypen foerageren waaronder zowel dierlijk als plantaardig voedsel. De waterplanten sterven in het najaar af, maar de knolletjes (bullbillen) blijven ondergronds voor duikeenden zoals de brilduiker beschikbaar. De knolletjes worden door de vogels actief uit de bodem gehaald. In de ondiepe delen van de Veluwerandmeren worden de knolletjes verzameld in nabijheid van grondelende zwanen die er voor zorgen dat deze knolletjes makkelijker losraken uit de bodem. Hoewel dit in het voordeel van de brilduikers is, is er geen sprake van afhankelijkheid. Ook op dieper gelegen foerageerlocaties (waterdiepte > 2,0 meter), die ongeschikt zijn als foerageergebied voor zwanen, is gebleken dat knolletjes een belangrijk aandeel in het voedselaanbod voor brilduikers vormen (Heunks *et al.* 2009).

De kleine aantallen brilduikers die in diep water (>3,0 meter) voorkomen zullen vermoedelijk vooral op Dreissena's foerageren.

Foerageerdiepte
De brilduiker bemachtigt duikend zijn voedsel. De duikdiepte kan tot 7 meter bedragen (Jepsen 1976). Duikeenden als de brilduiker foerageren bij voorkeur in ondiepe delen, omdat dit minder energie kost. Afhankelijk van de beschikbaarheid van voedsel (hoeveelheid, grootte), watertemperatuur, windrichting en afstand tot rustgebieden worden diepere of minder diepe foerageerlocaties benut (De Leeuw 1997).

De voorkeur voor ondiepe delen blijkt ook uit het onderzoek op het Wolderwijd en het Veluwemeer in 2009. Hieruit bleek dat 90 % van de brilduikers zich bevond op water met een diepte van 50 tot 300 (cm –NAP). De verspreiding van de brilduikers vertoont hiermee een grote overeenkomst met de verspreiding van submerse waterplanten zoals kranswieren en fonteinkruiden (Heunks *et al.* 2009).

2.2 Tafeleend

Voedselkeuze
De tafeleend leeft van zowel plantaardig als dierlijk voedsel al naar gelang het aanbod, de tijd van het jaar en de locatie. De soort foerageert behalve op schelpdieren ook op muggenlarven en planten (De Leeuw & van Eerden 1995). In het voorjaar en de zomer foerageren tafeleenden doorgaans op dierlijk voedsel zoals mollusken, insecten en larven. Vanaf de nazomer foerageren tafeleenden veelal op (delen van) waterplanten, zoals kranswieren en fonteinkruiden. In het winterhalfjaar worden daarnaast (indien beschikbaar) ook driehoeksmosselen benut (Glutz von Blotzheim & Bauer 1969).

Onderzoek in het IJsselmeer en Markermeer (met een gemiddelde waterdiepte van 3-5 meter) laat zien dat in de nazomer (ruiperiode) voornamelijk kleine schelpdieren en mosselkreeftjes worden gegeten. In het winterhalfjaar vormen in dit gebied driehoeksmosselen het stapelvoedsel van tafeleenden. Een deel van het voedsel bestaat in de winter ook uit larven. In het onderzoekgebied van De Leeuw & Van Eerden (1996) werden waterplanten betrekkelijk weinig benut, maar deze kwamen in tegenstelling tot de Veluwerandmeren ook weinig voor in het onderzoeksgebied.
Tafeleenden foerageren vooral 's nachts. Overdag wordt gerust op windluwe plekken langs de oevers. In de periode met veel waterplanten wordt ook overdag gefoerageerd (Platteeuw *et al.* 2006).

Uit de resultaten van de ANT-studie (Noordhuis *et al.* 2014) in het IJsselmeer, Markermeer en IJmeer blijkt dat de tafeleend profiteert van een toename van doorzicht en waterplanten (met geassocieerde fauna). Hierdoor is een veel breder spectrum aan macrozoöbenthos voor benthosetende watervogels beschikbaar en zijn watervogels minder afhankelijk van het aanbod aan Dreissena's.

Foerageerdiepte

De tafeleend kan tot meer dan 6 m diep duiken (De Leeuw & Van Eerden 1996). De foerageerdiepte tot waar tafeleenden waterplanten kunnen benutten ligt op 3,5 meter (Noordhuis *et al.* 2000). Duikeenden als de tafeleend foerageren bij voorkeur in ondiepe delen van oppervlaktewater, omdat dit minder energie kost. Afhankelijk van de beschikbaarheid van voedsel (hoeveelheid, grootte), watertemperatuur, windrichting en afstand tot rustgebieden worden diepere of minder diepe foerageerlocaties benut (De Leeuw 1997).

3 Draagkracht Veluwerandmeren

3.1 Kranswierwateren en meren met krabbenscheer en fonteinkruiden

In de Veluwerandmeren zijn ondergedoken waterplanten wijd verspreid over het gehele gebied. De waterplantenvegetaties vormen de basis van de habitattypen H3149 en H3150. De afgelopen decennia is de interne bedekking en verspreiding van waterplanten sterk toegenomen (zie tabel 3.7 en figuur 3.2 in Heunks *et al.* 2013). Tussen 2009 en 2012 is de interne bedekking (verspreiding en dichtheid) van kranswieren met enkele honderden hectaren toegenomen. Sinds 2009 bedraagt de toename van fonteinkruiden en kranswieren respectievelijk 32 en 90% (Heunks *et al.* 2013).
De toename van waterplanten is het gevolg van vele maatregelen die getroffen zijn om de waterkwaliteit in de Veluwerandmeren te verbeteren. In 2009 is in het kader van het IIVR (eerste fase) de vierde trap van de waterzuivering bij Harderwijk in gebruik genomen en is de fosfaatbelasting in het Natura 2000-gebied verder afgenomen. De waterplanten versterken daarnaast zelf ook het ecologisch gezonde en stabiele milieu onder meer door het vastleggen van de bodem. Tevens bieden waterplanten leefgebied aan vissen en macrozoöbenthos en vormen voedsel voor vogels. Een beter begrip van het ecologisch functioneren van beide habitattypen is essentieel om de effecten van WS.1 en WS.2 in termen van draagkracht te kunnen beoordelen. Daarom geeft deze paragraaf een nadere toelichting op de ecologische karakteristieken van beide habitattypen en de rol die deze vervullen voor macrozoöbenthos.

3.1.1 De rol van waterplanten in ondiepe meren

Ondiepe meren als de Veluwerandmeren verkeren ofwel in een heldere toestand of in een troebele toestand (Scheffer 1998). Beide toestanden zijn tamelijk stabiel door terugkoppelingsmechanismen. Een helder plantenrijk meer blijft in eerste instantie helder bij geleidelijke toename in nutriënten, totdat een van de terugkoppelings-mechanismen faalt: concurrentie om nutriënten tussen waterplanten en planktonische algen. Er ontstaat planktonbloei waardoor de hoeveelheid licht voor waterplanten sterk afneemt. Meer terugkoppelingsmechanismen vallen weg, de waterplanten verdwijnen en fytoplankton domineert het troebele water waarin een andere set terugkoppelingsmechanismen geldt. Een terugkeer naar de heldere toestand vereist een grote reductie in nutriënten, tot ver onder het niveau waarop de planten verdwenen zijn. De Veluwerandmeren zijn een internationaal bekend praktijkvoorbeeld.

Bovenstaande is uiteraard een vereenvoudiging van de processen; inmiddels is veel meer bekend over de verschillende al dan niet stabiele toestanden in ondiepe meren (Scheffer & Van Nes 2007). Toch blijft het een inzichtelijk model dat nog steeds representatief is voor de situatie in de Veluwerandmeren.

Kranswiervegetaties en fonteinkruidvegetaties kunnen ook als alternatieve stabiele toestanden worden gezien. Fonteinkruiden kunnen beter tegen troebel water en nemen dan licht weg voor kranswieren; echter kranswieren hebben minder carbonaat nodig en kunnen tegelijk carbonaat-concentraties zo laag houden dat fonteinkruiden worden weggeconcurreerd (Scheffer & Van Nes 2007). Momenteel is het areaal kranswiervegetaties in de Veluwerandmeren veel groter dan het areaal fonteinkruidvegetatie.

3.1.2 Belang van waterplantenvegetaties voor macrozoöbenthos en vogels

Kranswiervegetaties en fonteinkruidvegetaties zijn direct en indirect van belang als voedselbron voor vogels. De volgende aspecten zijn hierbij bepalend:

- kranswiervegetaties en in mindere mate fonteinkruidvegetaties bevatten meer macrozoöbenthos dan delen zonder vegetatie;
- kranswiervegetaties bevatten meer voedsel voor vogels in de vorm van bulbillen en fonteinkruidvegetaties in de vorm van wortelknolletjes.

Waterplanten en macrozoöbenthos
Waterplanten (Macrofyten) bieden een schuilplaats voor kleine dieren, veranderen de nutriëntenhuishouding en voorkomen het opwervelen van sediment (Scheffer 1998). Tussen waterplanten is de diversiteit en biomassa aan macrozoöbenthos hoger dan daarbuiten (Hargeby *et al.* 1994 in Scheffer 1998, Diehl & Kornijov 1998; Zbikowski & Kobak 2007; Tarkowska-Kukuryk 2010). Er is ook meer vis (Blindow *et al.* 2006) en er zijn meer vogels (Scheffer 1998). Macrozoöbenthos is vooral afhankelijk van periphyton en in mindere mate van verterende waterplanten (Scheffer 1998; Blindow *et al.* 2006). Hoewel vooral een hoger voedselaanbod de hogere presentie van macrozoöbenthos verklaart, zoekt een deel van de soorten de vegetatie ook actief op om predatierisico (door vis) te verminderen (Scheffer 1998).

In de Veluwerandmeren is de samenstelling van macrozoöbenthos vooral te verklaren door aanwezigheid en soortensamenstelling van de waterplanten (Van den Berg *et al.* 1999). De totale dichtheid is sterk positief gecorreleerd met de biomassa van waterplanten. Kranswieren bereiken veel hogere biomassa's dan schedefonteinkruid en dit kan een groot deel van het verschil in samenstelling en hoeveelheden macrozoöbenthos met schedefonteinkruid verklaren (Van den Berg *et al.* 1999). De dichtheden van alle dominante soorten zijn sterk gecorreleerd met de biomassa van kranswieren, waarbij de positief gecorreleerde soorten gemiddeld grotere soorten zijn dan negatief gecorreleerde soorten. Naast biomassa van kranswier is ook de soortsamenstelling van belang, vanwege verschillen in biomassaverloop over het seizoen en de soortspecifieke verschillen in aangroeisel (perifyton). In het Wolderwijd vonden Van den Berg *et al.* (1999) veel meer perifyton op het dominante brokkelig kransblad (*Chara contraria*) dan in het Veluwemeer op het aldaar dominante ruw kransblad (*Chara aspera*). Dit kan de hogere dichtheid aan macrozoöbenthos in het Wolderwijd verklaren, met name wat betreft de talrijkste soort, de vijverpluimdrager *Valvata piscinalis* (Van den Berg *et al.* 1999).

Fonteinkruidvegetaties bevatten meer macrozoöbenthos dan onbegroeide bodems maar duidelijk minder dan kranswiervegetaties (Hargeby *et al.* 1994 in Scheffer 1998; Van den Berg *et al.* 1999). De soortensamenstelling in fonteinkruidvegetaties is afwijkend van deze in kranswiervegetaties en op onbegroeide bodems (Van den Berg *et al.* 1999).

Bulbillen, wortelknolletjes en watervogels
Sterkranswier en ruw kransblad zijn in de Veluwerandmeren de belangrijkste bulbilvormende kranswiersoorten. Bulbillen worden ondergronds gevormd en hebben vooral de functie van overwinteringsorganen. Sterkranswier *Nitellopsis obtusa* vormt millimeters grote stervormige bulbillen aan de stengelbasis, Ruw kransblad *Chara aspera* vormt ronde bulbillen (<1mm) aan de rhizoïden. Volgens het Handboek kranswieren (Van Raam 1998) vormen naast *Ch. aspera*, ook *Ch. contraria* en *Ch globularis* kleine bulbillen aan de rhizoïden maar onduidelijk is in welke mate dat gebeurt en of dat in de Veluwerandmeren ook optreedt. In de praktijk van de Veluwerandmeren eind jaren '90 vormde *Ch. aspera* (Veluwemeer) in de nazomer bulbillen aan zijn wortelstelsels, terwijl *Ch. contraria* (Wolderwijd) dat niet deed (Van der Winden *et al.* 1997). Met name sterkranswier is in de periode van 2009-2012 in de Veluwerandmeren sterk toegenomen (Heunks *et al.* 2013).
Bij bemonstering in januari/maart 2009 zijn op vier van de tien locaties hoge aantallen bulbillen gevonden tussen 4.000 en 8.000/m^2 (Heunks *et al.* 2009). Deze bulbillen zijn klein maar zitten vast aan de vezelige resten kranswier.

De in de Veluwerandmeren belangrijke soort schedefonteinkruid vormt wortelknolletjes (tubers) die aantrekkelijk zijn als voedselbron voor vogels (van der Winden *et al.* 1997). De biomassa van deze knolletjes bereikt een maximum in september. Doorgroeid fonteinkruid heeft enigszins verdikte wortelstokken (stolonen) waarvan de aantrekkelijkheid als voedsel voor vogels minder evident is (Sandsten & Klaassen 2008).

3.1.3 Overleving van waterplanten en macrozoöbenthos in de winter

Waterplanten in de winter
Ook buiten het groeiseizoen van de waterplanten bieden kranswiervegetaties en, in mindere mate, fonteinkruidvegetaties voedsel voor watervogels. De volgende aspecten zijn hierbij bepalend:

- bovengrondse delen van kranswiervegetaties verdwijnen niet volledig in de winter;
- bovengrondse delen van Fonteinkruidvegetaties sterven in de winter volledig af.

1. Bovengrondse delen van kranswiervegetaties verdwijnen niet volledig in de winter
Tijdens onderzoek in de Veluwerandmeren bleek sterkranswier *Nitellopsis obtusa* in januari en maart bovengronds nog gedeeltelijk als kale stengels terug te vinden te zijn (Heunks *et al.* 2009; locatie V6). Kransblad (waarschijnlijk ruw kransblad *Chara aspera*) was in de monsters aanwezig als vezelige resten met aanhangende bulbillen

(V2, V3, V7, W1) (Heunks *et al.* 2009). Met name sterkranswier is in de periode van 2009-2012 in de Veluwerandmeren sterk toegenomen (Heunks *et al.* 2013).

Bij kranswieren ligt het eind van het groeiseizoen meestal in het late najaar. Het afsterven van de bovengrondse delen gaat langzaam (Van Raam 1998). In zachte winters kunnen verscheidene kranswiersoorten *Chara* en glanswieren *Nitella* overwinteren, waarna ze in het voorjaar verder groeien (Van Raam 1998). Ruw kransblad *Ch. aspera*, breekbaar kransblad *Ch. globularis*, stekelharig kransblad *Ch. major* en gewoon kransblad *Ch. vulgaris* kunnen overwinteren (Van Raam 1998). *Ch. contraria* (brokkelig kransblad), een talrijke soort in de Veluwerandmeren, kan in het najaar kiemen en bloeien in april (kan ook in maart kiemen en in september bloeien en zich tot december handhaven). Ook sterkranswier *Nitellopsis obtusa* kan in zachte winters groen overwinteren (Van Raam 1998).

In het Poolse meer Jasne (met strengere winters dan Nederland) overwinteren de meeste kranswieren in groene toestand (Pełechata *et al.* 2015), maar de belangrijkste soorten *Chara rudis* en *Chara tomentosa* komen in Nederland niet voor. In de jaren '90 werd voor de Veluwerandmeren het bovengronds verdwijnen van kranswieren gemeld in oktober of pas in december (Van den Berg *et al.* 1999). Het seizoensverloop in biomassa kan in belangrijke mate verschillen tussen jaren (Van der Winden *et al.* 1998). Klimatologische condities alleen kunnen de mate van groene overwintering van Chara niet volledig verklaren (Kufel & Kufel, 2002).

2. Bovengronds delen van Fonteinkruidvegetaties sterven in de winter volledig af
De in de Veluwerandmeren aanwezige fonteinkruiden sterven in de regel in de nazomer bovengronds zeer snel af (Platteeuw *et al.* 2006; Weeda *et al. 1991*). Buiten het groeiseizoen zijn fonteinkruiden daarom van minder waarde voor watervogels dan kranswiervegetaties.

Macrozoöbenthos in de winter
Het afsterven van waterplanten leidt niet altijd tot het onmiddellijk verdwijnen van de erop levende macrozoöbenthos. Dit verschilt logischerwijs per soort en is afhankelijk van de vegetatiestructuur. Fonteinkruiden vormen vrij gladde oppervlakken die vrij snel compleet verdwijnen. De erop levende dieren kunnen wel korte tijd profiteren van bacterierijk, verterend plantaardig materiaal maar moeten zich uiteindelijk verplaatsen naar het sediment of naar andere gebiedsdelen. Vanaf oktober/november is er waarschijnlijk als ondergrond voor het macrozoöbenthos geen verschil tussen fonteinkruidvegetaties en onbegroeide bodems.
Kranswieren vormen daarentegen veel complexere structuren en het verdwijnen van de bovengrondse biomassa gaat zo geleidelijk dat zelfs in maart nog goed herkenbare kranswierplukken aanwezig zijn. Tijdens deze periode blijft de structuurfunctie voor macrozoöbenthos intact en de geleidelijke afbraak zorgt voor een continue aanwezige voedselbron. Mogelijk overwintert een deel van het kranswier zelfs in groene toestand. Er wordt weinig onderzoek gedaan naar macrozoöbenthos in de winter. Een deel van de bekende soorten als kevers en schaatsenrijders overwintert in andere habitats

(soms terrestrisch). Uit anekdotische informatie blijkt echter dat de diversiteit bij dansmuglarven, weekdieren en kreeftachtigen bij winterbemonstering hoog kan zijn, met ogenschijnlijk normale activiteit (Bergsma *et al.* 2012).

De belangrijkste macrozoöbenthossoorten in de Veluwerandmeren gaan bij lage temperaturen in de winter weliswaar in rust, maar doen dat doorgaans ter plaatse in de bovenste centimeters van het sediment. Dit betreft o.a. de volgende soorten: grote diepslak *Bithynia tentaculata* (Richter 2001), vijverpluimdrager *Valvata piscinalis* (Gittenberger *et al.* 2004), de tijgervlokreeft *Gammarus tigrinus* (Gledhil *et al.* 1993) en de grote dansmuglarven van de soortgroep *Chironomus plumosus* aggregaat (Moller Pillot 2009). Daarmee zijn deze voedselbronnen voor vogels dus ook in de winter aanwezig, hoewel de vindbaarheid van in het sediment teruggetrokken dieren lager zal zijn dan in de periode buiten het winterseizoen.

3.1.4 Conclusie

Op grond van voorgaande (§3.1.1 t/m §3.1.3) kan geconcludeerd worden dat kranswiervegetaties jaarrond een directe en indirecte voedselbron voor watervogels vormen. Voor fonteinkruiden geldt dit ook, met uitzondering van de winterperiode waarin het voedselaanbod geringer is dan in kranswiervegetaties. Een uitbreiding van het areaal aan waterplanten resulteert jaarrond in een verbeterende voedselsituatie en dus een verhoogde draagkracht.

3.2 Dreissena's

Dreissena polymorpha en *D. bugensis* vormen een voedselbron voor een aantal soorten watervogels binnen de Veluwerandmeren (tafeleend, kuifeend, meerkoet en brilduiker). In de periode van 1996 t/m 2008 zijn iedere twee jaar door Bureau Waardenburg tweekleppigen (waaronder Dreissena's) geïnventariseerd in de Randmeren (onder andere de Veluwerandmeren). In 2013 is wederom onderzoek uitgevoerd door Bureau Waardenburg (Bouma *et al.* 2014).

Binnen de Veluwerandmeren hebben het Wolderwijd en het Veluwemeer anno 2013 de grootste dichtheden aan Dreissena's. In de meren komen twee soorten mosselen voor: *Dreissena polymorpha* en *Dreissena bugensis*. Van beide soorten is de lengteklasse van <7 mm het sterkst vertegenwoordigd. De biovolumes van zowel *D. polymorpha* als *D. bugensis* zijn betrekkelijk laag ten opzichte van andere Randmeren (zoals Eemmeer, Ketelmeer en Zwarte Meer). Ook de totale biomassa's zijn in deze meren laag. De groei van Dreissena's in de Veluwerandmeren is relatief laag, mede als gevolg van het fytoplanktonaanbod en de helderheid die dat tot gevolg heeft (med. R. Noordhuis).

Tussen 2008 en 2013 is in de Veluwerandmeren het totaal aantal exemplaren (op basis van dichtheid) van *D. polymorpha* met ruim 10% afgenomen. Het aantal van *D. bugensis* is echter zeer sterk toegenomen, waarbij deze soort in 2008 nog bijna

afwezig was. Aangezien *D. bugensis* in vergelijking met *D. polymorpha* minder afhankelijk is van hard substraat (Noordhuis *et al.* 2014) is *D. bugensis* sneller in staat de bodem van de Veluwerandmeren te koloniseren.
In 2013 zijn de totale biovolumes van *D. polymorpha* met 2/3 afgenomen ten opzichte van 2008 en historisch laag. Het biovolume van *D. bugensis* is daarentegen in de meeste meren sterk toegenomen. Het biovolume van *D. bugensis en D. polymorpha* samen is in de Veluwerandmeren tussen 2008 en 2013 met ongeveer 1/3 afgenomen. Het totaal aantal exemplaren van *D. bugensis en D. polymorpha* samen is echter tussen 2008 en 2013 tweemaal zo hoog geworden. De aanwezigheid van veel mosselbroed duidt op een gezonde reproductie van Dreissena (Bouma *et al.* 2009).

3.3 Rust

De Veluwerandmeren vormen een belangrijk gebied voor diverse vormen van recreatievaart. Sinds 2009 hebben zich enkele ontwikkelingen in de recreatievaart binnen de Veluwerandmeren voortgedaan. Het totaal aantal ligplaatsen is gestegen van 11.521 in 2009 naar 11.598 in 2012. De gemiddelde bezettingsgraad van de ligplaatsen is echter gedaald van 91.8% naar 88,4%. Het aantal onverhuurde ligplaatsen voor passanten is sterk toegenomen van 950 naar 1.347. Het aantal jaarlijkse bootovernachtingen nam af van 67.320 naar 61.613 (Waterrecreatie Advies 2009, 2012).
Het aantal passages van recreatievaartuigen van de Roggebotsluis en Nijkerkersluis nam tussen 2009 en 2014 met ruim 20% af (figuur 3.1).

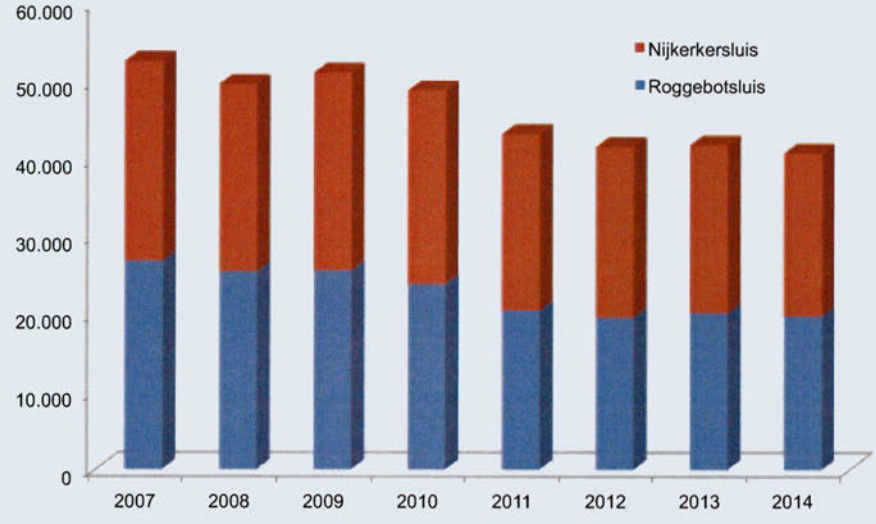

Figuur 3.1 Ontwikkeling sluispassages recreatievaart Veluwerandmeren van 2007 tot en met 2014. Bron: Rijkswaterstaat Midden Nederland.

In het Wolderwijd wordt in het kader van het IIVR het recreatief gebruik door recreatievaart gemonitord (gegevens Gastvrije Randmeren 2015). Uit gegevens over de periode 2012-2014 in het Wolderwijd blijkt eveneens een afname van het aantal recreatievaartuigen (figuur 3.2) De afname in het recreatieve hoogseizoen (jul-aug) bedraagt tussen 2012 en 2014 30%. In het laagseizoen (apr-jun; sep-okt) bedraagt de afname respectievelijk 27% en 37%. In de winterperiode (nov-feb) is zeer incidenteel recreatievaart aanwezig. Hierin is geen sprake van een verandering tussen 2012 en 2014.

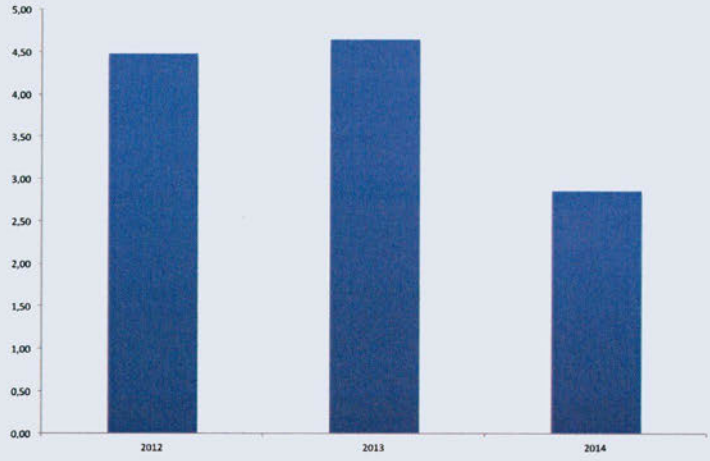

Figuur 3.2 Ontwikkeling gemiddeld aantal recreatievaartuigen in het Wolderwijd van 2012 tot en met 2014. Bron: Coöporatie Gastvrije Randmeren.

De economische crisis wordt als belangrijke oorzaak van de afname van recreatievaart gezien, hoewel de groei van de recreatievaart al voor de crisis aan het afvlakken was. Het aantal jongeren in de recreatievaart neemt af (Waterrecreatie Advies 2015). Voor de Veluwerandmeren wordt daarnaast specifiek ook de overlast van waterplanten genoemd als probleem voor de waterrecreatie (Waterrecreatie Advies 2012).

Concluderend kan gesteld worden dat uit alle beschikbare indicatoren (bezetting ligplaatsen, sluispassages, tellingen recreatievaartuigen) blijkt dat er in de periode na 2009 een afname van recreatievaart in de Veluwerandmeren heeft plaatsgevonden.

3.4 Ontwikkeling draagkracht

De draagkracht voor watervogels wordt bepaald door de beschikbaarheid van bereikbaar voedsel en rust.

Draagkracht voor benthoseters

Mosselen (waaronder Dreissena) vormen een voedselbron voor watervogels. Dreissena's zijn van nature een beperkt geschikte voedselbron (onder andere door lage voedingswaarde, harde schelp) voor watervogels die op benthos/macrofauna foerageren.

In de Veluwerandmeren komen de mosselen *Dreissena polymorpha* en *Dreissena bugensis* wijd verspreid voor. In 2013 bleek het biovolume van *Dreissena polymorpha* gedaald te zijn ten gunste van het biovolume van *D. bugensis*. Het biovolume van *D. bugensis en D. polymorpha* samen is in 2013 in vergelijking met 2008 met circa 1/3 afgenomen. Het totaal aantal exemplaren van *D. bugensis en D. polymorpha* samen is tussen 2008 en 2013 echter tweemaal zo hoog geworden. Een positieve ontwikkeling hierbij is de aanwezigheid van veel kleine Dreissena (<7 mm). De aanwezigheid van veel mosselbroed duidt op een gezonde reproductie van Dreissena (Bouma *et al.* 2009).

De beschikbaarheid van *D. bugensis* is afwijkend van *D. polymorpha*. In algemene zin groeit *D. bugensis* sneller en is daarmee een kortere periode beschikbaar als voedsel voor duikeenden (pers. med. Ruurd Noordhuis). Vogels kunnen Dreissena vanaf een lengte van 7 mm goed benutten. Bovendien is de verhouding van fosfaat en koolstof in *D. polymorpha* en *D. bugensis* verschillend en is het mogelijk dat dit tezamen leidt tot minder hoogwaardig voedsel voor duikeenden. In het Markermeer, waar *D. bugensis* ook sterk is toegenomen, wordt gesteld dat de voedingswaarde voor vogels van *D. bugensis* lager is dan van *D. polymorpha*. Dit wordt veroorzaakt door een even laag vleesgewicht ten opzichte van de schelplengte, ongunstiger formaat dan *D. polymorpha* (snellere groei, terwijl vogels een voorkeur hebben voor kleine mosseltjes) en het voorkomen op een gemiddeld grotere diepte (Noordhuis *et al.* 2014).

Deze factoren spelen in ondiepe gebieden (zoals de Veluwerandmeren) minder omdat de bereikbaarheid van de mosselen groter is en de energetische duikkosten daarom minder beperkend zijn. Bovendien kan met het toegenomen aanbod aan Dreissena in de Veluwerandmeren de zoekefficiëntie voor duikeenden worden verhoogd, waardoor de energetische duikkosten lager kunnen zijn (indien mosselen niet aan elkaar groeien; De Leeuw 1999).

De groei van Dreissena is in de Veluwerandmeren over het algemeen lager dan vergeleken met andere systemen (med. R. Noordhuis). De relatief geringe lengtes van Dreissena's werd volgens Noordhuis reeds in de jaren negentig, ver voor de komst van de *D. bugensis*, geconstateerd en houdt verband met een trage groei en lage vleesinhoud. Sinds de start van de kolonisatie van de Veluwerandmeren door D. bugensis is de gemiddelde lengte eerder toegenomen dan afgenomen.

Wanneer de aantalsontwikkeling van de kuifeend in ogenschouw wordt genomen wordt duidelijk dat de draagkracht van benthos etende watervogels niet 1 op 1

gecorreleerd is aan het biovolume van *Dreissena polymorpha*. De kuifeend foerageert in het winterhalfjaar op benthos waaronder Dreissena. De aantallen kuifeenden fluctueren jaarlijks. De laatst beschikbare tellingen (2012/2013) laten zelfs een record aantal kuifeenden zien (9.932 exemplaren; seizoensgemiddelde) sinds de start van de tellingen (1975). Er is in de laatste tien seizoenen (2003/2004-2012/2013) geen sprake van een duidelijke trend in aantallen (gegevens sovon.nl 2015). De telling van kuifeenden vindt overdag plaats. De overdag rustende kuifeenden in de Veluwerandmeren foerageren 's nachts binnen het gebied (Van Rijn *et al.* 2010). Daarom zijn de overdag getelde vogels een goede afspiegeling van de aantallen 's nachts. Wanneer de draagkracht voor de kuifeend duidelijk verminderd zou zijn, had dit ook tot een duidelijke afname van overdag aanwezige vogels moeten leiden. Dat is echter niet het geval.

Een ontwikkeling die hierin waarschijnlijk ook een rol speelt is dat door het helderder worden van de Veluwerandmeren een veel breder spectrum aan macrofauna voor benthosetende watervogels beschikbaar is, overeenkomend met de verschuivingen in dieet in het Markermeer (Noordhuis *et al.* 2014). Hierdoor is een veel breder spectrum aan macrofauna voor benthosetende watervogels beschikbaar. Dit maakt de afhankelijkheid van watervogels van Dreissena minder groot. Bij een toename van waterplanten en daaraan geassocieerde ongewervelden nemen in het Markermeer de aantallen tafeleend ook duidelijk toe (Noordhuis 2014).

In de Veluwerandmeren is in recente jaren de recreatievaart in intensiteit afgenomen (§3.3). De afname speelt onder meer in zomer en najaar, waarin ook benthosetende watervogels aanwezig zijn. In termen van rust is de draagkracht voor benthosetende watervogels na 2009 derhalve licht toegenomen.

Draagkracht voor herbivore watervogels
Binnen de Veluwerandmeren vormen kranswieren *Chara species* het belangrijkste voedsel voor herbivore watervogels (Van der Winden *et al.* 1997). Aangezien kranswieren de afgelopen decennia sterk zijn toegenomen in de Veluwerandmeren (Heunks *et al.* 2013) wordt de draagkracht van de Veluwerandmeren voor herbivore watervogels in belangrijke mate bepaald door de ontwikkeling van kranswieren. Een verandering van omvang van kranswiervelden heeft directe gevolgen voor de draagkracht voor herbivore watervogels. Dit kan worden geïllustreerd aan de hand van het sterke verband tussen aantallen tafeleenden en omvang van kranswiervelden (figuur 3.3 en bijlage 1).

Samen met de toename van kranswieren is het aantal herbivore watervogels toegenomen (figuur 3.3 en bijlage 1). In recente jaren (vanaf 2007) is dit verband minder duidelijk. Het systeem is nu ook op een dusdanig niveau dat de ontwikkeling van het areaal waterplanten rond een maximum/optimum schommelt. Het aantal watervogels schommelt hierin mee, maar de ontwikkeling is niet meer zo eenduidig als in de periode waarin het systeem een gerichte toename van het areaal waterplanten doormaakte. Hierin speelt o.a. een rol dat knobbelzwanen vergeleken

met de situatie in de jaren tachtig en negentig meer in de zomer aanwezig zijn en ook invloed uitoefenen op de hergroei van kranswier in het volgende jaar (med. Ruurd Noordhuis). Een ander aspect dat de fluctuaties in recente jaren verklaart is het feit dat herbivore watervogels tegenwoordig veel meer alternatieve foerageergebieden hebben dan voorheen. In vergelijking met een aantal decennia geleden is het areaal waterplanten in de Nederlandse grote wateren namelijk fors toegenomen. Konden de waterplantenetende vogels voor een aantal jaren bijna alleen terecht in de Veluwerandmeren, nu zijn er veel meer plaatsen waar zij terecht kunnen. Dat betekent dat de noodzaak om alleen in de Veluwerandmeren te bivakkeren afgenomen is. Dit wordt geïllustreerd door de toename van het aantal tafeleenden in de Gouwzee (Noordhuis et al. 2014). Belangrijk is tenslotte ook om te vermelden dat de aantallen tafeleenden in recente seizoenen (met name vanaf 2008/2009) in de grafiek onderschat worden door een incomplete dataset (zie Heunks *et al.* 2013).

In de Veluwerandmeren is in recente jaren de recreatievaart in intensiteit afgenomen (§3.3). De afname speelt onder meer in zomer en najaar, waarin ook herbivore watervogels aanwezig zijn. In termen van rust is de draagkracht voor herbivore watervogels na 2009 licht toegenomen.

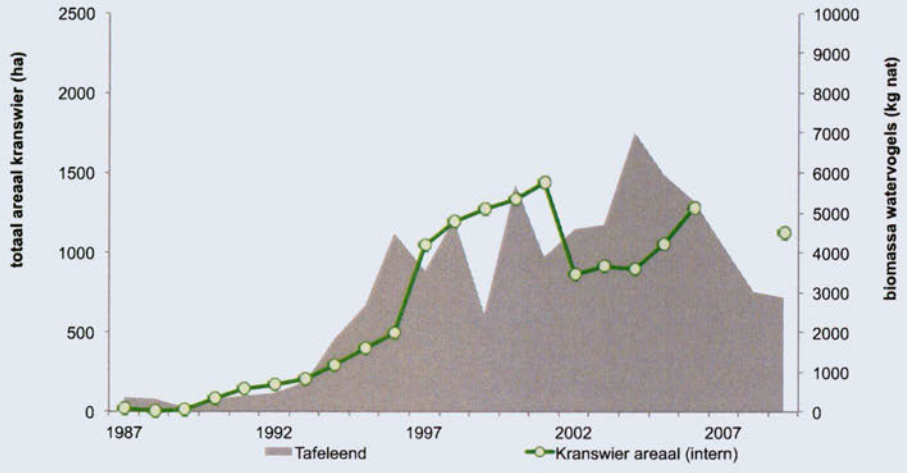

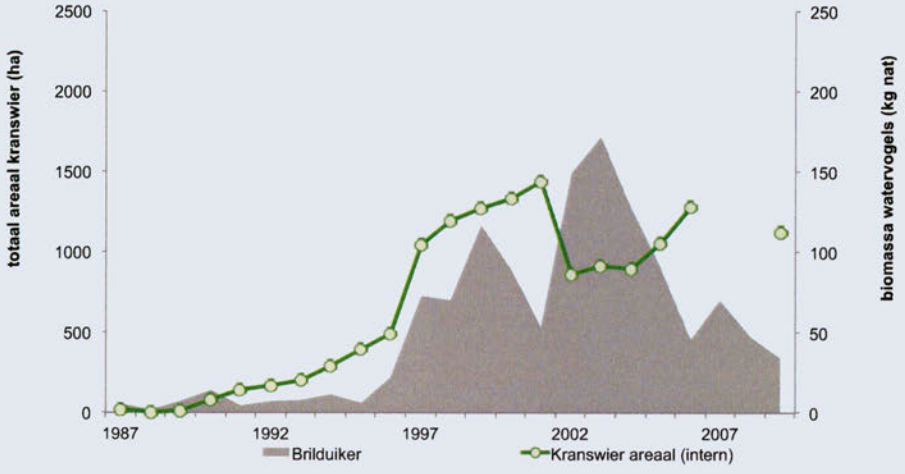

Figuur 3.3 Ontwikkeling areaal kranswieren (omvang) in relatie tot voorkomen tafeleend (boven) en brilduiker (onder) (uitgedrukt in aantal kg's: seizoensgemiddelde aantallen maal lichaamsgewicht). Figuur heeft betrekking op het Veluwemeer. In bijlage 2 zijn figuren van andere soorten watervogels opgenomen eveneens van de gehele Veluwerandmeren. Gegevens afkomstig van R. Noordhuis.

Draagkracht voor herbivore/benthivore watervogels

Voor watervogels die op dierlijk en plantaardig materiaal foerageren wordt de draagkracht bepaald door de beschikbare benthos en waterplanten. Uit de eerdere beschouwingen in deze paragraaf blijkt een lichte toename van draagkracht. De draagkracht voor watervogels die zowel herbivoor als benthivoor zijn, is dan ook toegenomen. Een mogelijk extra versterkend effect is dat door het helderder worden van de Veluwerandmeren (sinds de jaren negentig, met een korte onderbreking in 2002) een veel breder spectrum aan macrofauna voor benthosetende watervogels beschikbaar is (med. R. Noordhuis). Hierdoor konden deze vogels ook overschakelen op andere voedselbronnen dan Dreissena.

In de Veluwerandmeren is in recente jaren de recreatievaart in intensiteit afgenomen (§3.3). De afname speelt onder meer in zomer en najaar, waarin ook herbivore/benthivore watervogels aanwezig zijn. In termen van rust is de draagkracht voor herbivore/benthivore watervogels na 2009 licht toegenomen.

4 Ingreep

Hoewel de uitgangspunten voor WS.1 'vergroten van vaarmogelijkheden Veluwemeer' en WS.2 'vergroten vaarmogelijkheden Wolderwijd' niet zijn gewijzigd ten opzichte van de uitgangspunten die in de Passende Beoordeling (Heunks *et al.* 2013) zijn gehanteerd worden beide ingrepen hier wel toegelicht. Hiermee zijn de verwachte effecten beter in perspectief te beschouwen. Voor wat betreft WS.2 wordt in dit hoofdstuk toegelicht wat de huidige stand van zaken is. De voorgenomen werkzaamheden zijn immers in het najaar van 2014 reeds gestart en na de uitspraak van de ABRvS voorlopig gestaakt.

4.1 WS.1 vergroten van vaarmogelijkheid Veluwemeer

Het project 'Verdiepingen Veluwemeer' (WS.1) heeft tot doel: het vergroten van de vaarmogelijkheden voor de recreatievaart op het brede deel van het Veluwemeer, door middel van:

- het vergroten van het bevaarbaar oppervlak voor (kruisende) zeiljachten en grotere motorboten met een maximale diepgang van 1,5 m (maakdiepte NAP - 1,80 m);
- het bieden van aanlegmogelijkheden voor kano's, roeiboten en kleine open zeilboten, alsmede ankermogelijkheden voor zeil- en motorboten rond de eilanden Pierland en De Kluut, waarmee de eilanden ook aantrekkelijker vaardoelen worden;
- het creëren van een duidelijkere, in rechte of vloeiende lijn lopende recreatiebebakening;
- het creëren van een duidelijkere, logischere zonering tussen natuur en recreatie ('meer ruimte voor recreatie, zodat de druk daarbuiten minder wordt').

De beoogde verdiepingen betreffen een drietal gebieden (de vlakken 1, 2 en 3 in figuur 4.2) met een totale oppervlakte van 115 ha in het Veluwemeer die verdiept worden tot NAP - 1,80 m. De huidige diepte ter plaatse van de ondiepe verdiepingen varieert van NAP - 0,90 m tot NAP - 1,80 m. Aan deze ondiepe verdiepingen wordt het laatste stukje vaargeulverbreding (vlak 7) in het brede deel van het Veluwemeer toegevoegd. Het betreft de verbreding van 1.000 m vaargeul van 75 m naar 150 m met een opleverdiepte van NAP – 5,00 m. De huidige gemiddelde diepte ter plaatse van de vaargeulverbreding bedraagt NAP –2,50 m.

De verdiepingen zullen door middel van zandwinning (cutterzuiger of gelijkwaardig materieel) worden gerealiseerd. Het vrijkomende zand is bestemd voor de verkoop en wordt per schip afgevoerd. Het gemiddeld aantal schepen dat actief is, zal per dag 1 à 2 bedragen.
Het zand wordt gewonnen vanaf een half uur voor zonsopgang tot een half uur na zonsondergang.

Om ecologische redenen (hergroei waterplanten) zal het werk in een tijdsperiode van minimaal drie jaar worden gerealiseerd (planning 2017-2020). De werkzaamheden kunnen het gehele jaar plaatsvinden. Gezien de totale doorloopperiode zal niet meer dan één zandzuiger tegelijk bezig zijn.

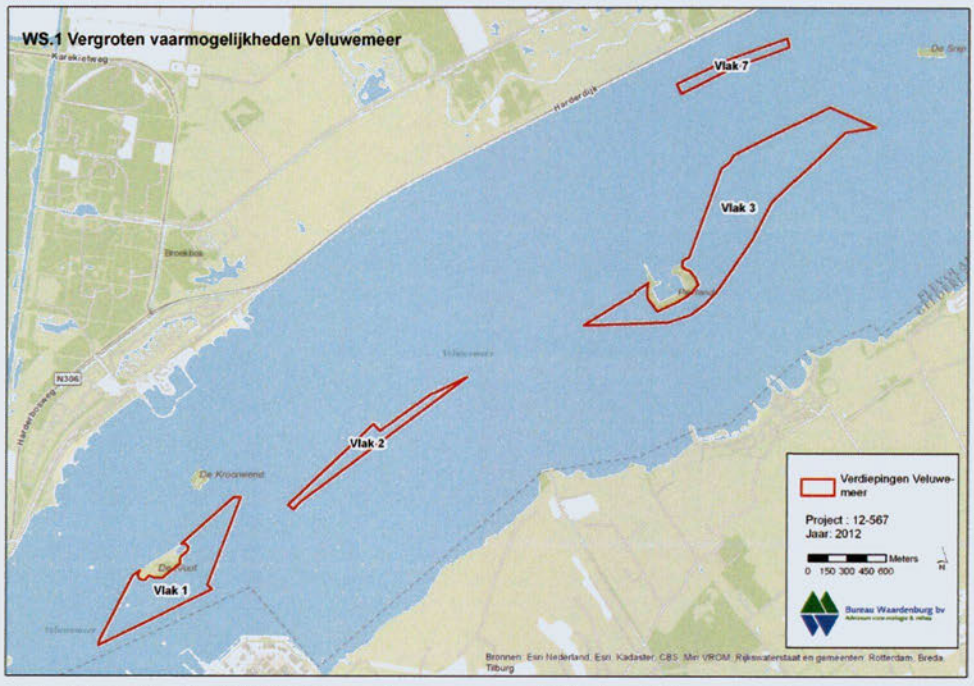

Figuur 4.1 Projectgebied WS.1 'Vergroten vaarmogelijkheden Veluwemeer'.

4.2 WS.2 vergroten van vaarmogelijkheid Wolderwijd

Voorgenomen ingreep

Het project 'Verdiepingen Wolderwijd (Zeewolde)' (WS.2) heeft tot doel: het verbeteren van de vaarmogelijkheden voor de recreatievaart op het Wolderwijd, door middel van:

- het creëren van een overzichtelijker en beter bevaarbaar watersportgebied ten noordwesten van de vaargeul;
- het verbeteren van de toegankelijkheid van de haven van Zeewolde en van de aanlegplaatsen rondom eiland De Zegge.

De beoogde verdiepingen betreffen een drietal gebieden:

- een gebied (vak 5) ter grootte van 35,2 ha ten noorden van de haven van Zeewolde dat verdiept wordt tot NAP –2,00 m. De huidige gemiddelde diepte bedraagt NAP –1,60 m;
- een gebied (vak 4) ter grootte van 32,1 ha ten zuidoosten van Zeewolde dat verdiept wordt tot NAP –2,00 m. De huidige gemiddelde diepte bedraagt NAP –1,20 m;

- een gebied (vak 6) ter grootte van 2,8 ha direct rond eiland De Zegge bij aanlegplaatsen, dat verdiept wordt tot NAP –2,00 m. De huidige gemiddelde diepte bedraagt NAP –1,80 m.

De verdieping zal door middel van zandwinning (cutterzuiger of gelijkwaardig materieel) worden gerealiseerd. Het vrijkomende zand zal primair worden gebruikt voor de realisatie van IIVR-project RF5/6 'aanleggen kustzone Zeewolde'.
Het zand wordt gewonnen vanaf een half uur voor zonsopgang tot een half uur na zonsondergang.
Het werk zal in een tijdsperiode van ongeveer een jaar worden gerealiseerd (planning 2014-2015). De werkzaamheden kunnen het gehele jaar plaatsvinden. Gezien de totale doorloopperiode zal niet meer dan één zandzuiger tegelijk bezig zijn.

Huidige stand van zaken
In oktober 2014 is conform de vergunningvoorschriften een start gemaakt met de verdieping van vak 4 en 5. De zandwinning in vak 5 heeft (tot de uitspraak van de RvS dd. 11 maart 2015) nagenoeg in het gehele vak plaatsgevonden. Dit vak is opgeleverd op een diepte van NAP – 2,00 m (+/- 0,25 m) conform de vergunning. In vak 4 (zuidelijk van Zeewolde) was op het moment van de uitspraak nog nauwelijks zand gewonnen. Dit vak ligt er thans dus nu nog nagenoeg onveranderd.

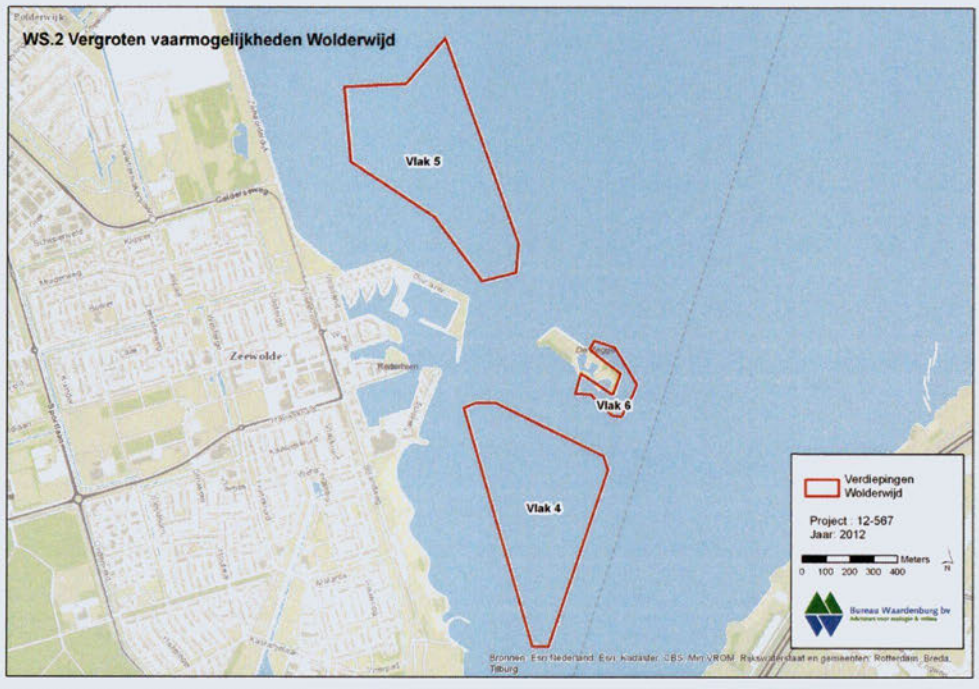

Figuur 4.2 Projectgebied WS.2 'Vergroten vaarmogelijkheden Wolderwijd.

5 Effecten

5.1 WS.1 vergroten vaarmogelijkheden Veluwemeer

In de Passende Beoordeling (Heunks *et al.* 2013) is bepaald dat als gevolg van het vergroten van de vaarmogelijkheden in het Veluwemeer het leefgebied van de tafeleend en brilduiker met maximaal 1 % wordt aangetast. Wanneer gecorrigeerd wordt voor de mosseldichtheden die in 2013 zijn aangetroffen is het effect in dezelfde orde van grootte (tabel 5.1). Dit effect is uitgedrukt als een procentueel verlies van het leefgebied in het ingreepgebied ten opzichte van het totale leefgebied voor beide soorten in de Veluwerandmeren. Het relatieve belang van de winvakken van WS.1 blijft ongewijzigd.

Het effect is berekend op basis van de af- of toename van het beschikbare voedsel voor desbetreffende soort. Hierbij is zowel rekening gehouden met de toe- of afname van het voedsel als met een eventuele beperking in foerageertijd als gevolg van verstoring door extra recreatievaart. In de Passende Beoordeling is als '*worst case*' uitgangspunt gehanteerd dat 20% verlies van beschikbaar voedsel optreedt vanwege een beperking in foerageertijd als gevolg van verstoring. Voor een beter begrip dan de aard en omvang van het totale effect van WS.1 zijn beide deelaspecten (verlies voedsel en toename verstoring) in tabel 5.1 apart gekwantificeerd. Het aandeel 'verstoring' bedraagt in de modelberekening ruim driekwart van het totale effect, terwijl dit effect feitelijk sterk overschat ('worst case') is.

Tabel 5.1 Effecten van project WS.1 'Vergroten van vaarmogelijkheden Veluwemeer' op tafeleend en brilduiker in percentage toe- of afname van het totale leefgebied in de Veluwerandmeren. Weergegeven is het totale effect (%). Tevens is aangegeven welk deel van dit effect veroorzaakt wordt door het verlies aan voedsel en/of toegenomen duikdiepte ('effect voedsel') en het deel van dit effect dat veroorzaakt wordt door een afname van de bereikbaarheid van het voedsel als gevolg van een toename van de verstoring ('effect verstoring')

Soort	totaal effect (%)	aandeel 'effect voedsel' in totaal effect	aandeel 'effect verstoring' in totaal effect
Tafeleend	-0,99	-0,13	-0,86
Brilduiker	-0,99	-0,13	-0,86

5.2 WS.2 vergroten vaarmogelijkheden Wolderwijd

Voor WS.2 'het vergroten van vaarmogelijkheden Wolderwijd' is in de Passende Beoordeling (Heunks *et al.* 2013) bepaald dat als gevolg van het vergroten van de vaarmogelijkheden in het Wolderwijd het leefgebied van de tafeleend en brilduiker met maximaal 0,69 % wordt aangetast. Wanneer gecorrigeerd wordt voor de mosseldichtheden die in 2013 zijn aangetroffen is het effect iets groter maar in

dezelfde orde van grootte (tabel 5.2). Dit effect is uitgedrukt als een procentueel verlies van het leefgebied in het ingreepgebied ten opzichte van het totale leefgebied voor beide soorten in de Veluwerandmeren. Vergeleken met de dichtheden van de Dreissena's in de overige Veluwerandmeren is de dichtheid in het Wolderwijd relatief hoog (Bouma *et al.* 2014). Het relatieve belang van de winvakken van WS.2 is daarom iets groter geworden. Evenals het geval bij WS.1 bedraagt het aandeel 'verstoring' in het totale effect van WS.2 ruim driekwart van het totale effect (tabel 5.2).

Tabel 5.2 *Effecten van project WS.2 'Vergroten van vaarmogelijkheden Wolderwijd' op tafeleend en brilduiker in percentage toe- of afname van het totale leefgebied in de Veluwerandmeren. Weergegeven is het totale effect (%). Tevens is aangegeven welk deel van dit effect veroorzaakt wordt door het verlies aan voedsel en/of toegenomen duikdiepte ('Effect voedsel) en het deel van dit effect dat veroorzaakt wordt door een afname van de bereikbaarheid van het voedsel als gevolg van een toename van de verstoring ('Effect verstoring')*

Soort	Totaal effect (%)	aandeel 'effect voedsel' in totaal effect	aandeel 'effect verstoring' in totaal effect
Tafeleend	-0,81	-0,18	-0,63
Brilduiker	-0,81	-0,18	-0,63

6 Discussie

6.1 Worst case benadering

De effecten van WS.1 'vergroten vaarmogelijkheden Veluwemeer' en WS.2 'vergroten vaarmogelijkheden Wolderwijd' zijn volgens maximum effect (*'worst case'*) uitgangspunten bepaald. Voor wat betreft de effecten op tafeleend en brilduiker zijn de volgende aspecten hierbij relevant:

1. aandeel driehoeksmosselen in dieet tafeleend en brilduiker;
2. verstoring en nachtelijk foerageren tafeleend;
3. recreatievaart in de winter.

Ad. 1 In de berekening is aangenomen dat het dieet van de tafeleend en de brilduiker voor 50% uit plantaardig materiaal en voor 50% uit driehoeksmosselen bestaat. De helft van het totaal berekende effect wordt daarom veroorzaakt door een afname van het aanbod driehoeksmosselen ter plaatse in de winvakken van WS.1 en WS.2. Dit is een overschatting van het effect. Allereerst hebben beide duikeenden een veel breder voedselspectrum en behoort ook een breed scala aan macrozoöbenthos tot het dieet. Aangezien de waterplanten na de verdiepingen terugkeren zal ook het verlies van macrozoöbenthos alleen een tijdelijk effect hebben op vogels. Bovendien is uitsluitend gerekend met het beschikbare aanbod aan *Dreissena polymorpha* en is het aanbod *Dreissena bugensis* geheel buiten beschouwing gelaten in de modelberekening. Het is zeer aannemelijk dat ook de *D. bugensis* in de Veluwerandmeren tot het dieet van beide duikeenden behoort. Van Rijn (*et al.* 2012) hebben voor het Markermeer en IJsselmeer aangetoond dat quaggamosselen door kuifeenden, toppers en brilduikers gegeten worden. De verhouding tussen *D. bugensis* en *D. polymorpha* die van Rijn (*et al.* 2012) vonden in het dieet was gelijk aan de verhouding in het voorkomen van beide mosselsoorten op de bodem (Bij de Vaate & Jansen 2012).

Ad. 2 In de berekening is aangenomen dat voor watervogels een verlies van 20% van het beschikbare voedsel optreedt als gevolg van een toename van verstoring in de foerageergebieden. Deze aanname (verlies 20%) is een generieke aanname die is gebruikt voor alle vogelsoorten. Aangezien de tafeleend vooral 's nachts foerageert is deze aanname voor deze soort een (extreme) worst case situatie. Als gevolg van de extra vaarmogelijkheden zal de extra verstoring buiten de daglichtperiode nihil zijn.

Ad. 3 De projecten WS.1 en WS.2 zijn bedoeld om schepen met een grotere diepgang (grote zeilschepen) meer vaarmogelijkheden te bieden. Dit zou een toename van recreatievaart en daarmee een toename van de verstoring van de duikeenden kunnen betekenen. In de berekening is aangenomen dat voor watervogels een verlies van 20% van het beschikbare voedsel optreedt als gevolg van een toename van verstoring in de foerageergebieden. Aangezien de recreatievaart nagenoeg beperkt is tot de periode maart-oktober, de periode waarin tafeleend en brilduiker niet of slechts in lage aantallen in de Veluwerandmeren verblijven, is deze aanname voor beide soorten een worst case situatie (brilduikers zijn alleen in de

periode vanaf eind oktober tot en met maart in substantiële aantallen in het gebied aanwezig). Als gevolg van de extra vaarmogelijkheden zal de verstoring buiten het recreatieseizoen zeer gering zijn.

Ook in andere gevallen waar sprake is van een zekere bandbreedte bij de uitgangspunten is in de berekening gekozen voor een *worst case* benadering. Het is in dit verband relevant te vermelden dat de uitbreiding van het areaal kranswieren na 2009 als gevolg van de realisatie van de 4e trap bij Harderwijk (IIVR project) veel groter is gebleken dat hetgeen vooraf berekend werd met het WAVOMIJ-model.

6.2 Ontwikkeling draagkracht versus effecten

Het effect van WS.1 en WS.2 voor tafeleend en brilduiker is beperkt ten opzichte van de toegenomen draagkracht van de Veluwerandmeren die is opgetreden sinds het moment van aanwijzen als Natura 2000-gebied in 2009. De draagkracht is derhalve voldoende voor het behoud van de in het instandhoudingsdoel genoemde aantallen. Temeer gezien de uitgangspunten van de effectberekening die voor beide soorten uitgaat van een (extreem) worst case situatie is (§6.1).

De draagkracht van de Veluwerandmeren voor tafeleend en brilduiker is sinds het moment van aanwijzen als Natura 2000-gebied (2009) sterk toegenomen. Dit is gebaseerd op enerzijds de toename van het voedselgebied voor beide vogelsoorten en anderzijds een constante of licht afgenomen recreatiedruk door vaarrecreatie (in de wintermaanden). Ten aanzien van de voedselsituatie zijn hierbij voor beide soorten met een breed omnivoor voedselspectrum de volgende aspecten in beschouwing genomen:

1. toename van het areaal waterplanten;
2. toename van de macrozoöbenthos die tussen de waterplanten leven;
3. toename van het aanbod aan tweekleppigen.

Ad. 1 en 2 Sinds 2009 (moment van aanwijzen van de Veluwerandmeren als Natura 2000-gebied) zijn de voedselgebieden met waterplanten met minstens 16-40% in omvang (interne bedekking) toegenomen. Hierdoor is de draagkracht voor vogelsoorten die foerageren op waterplanten en macrozoöbenthos sterk toegenomen. Gegevens uit de jaren negentig laten een sterke relatie zien tussen het gemiddeld aantal herbivore watervogels (in kilo's) enerzijds en het areaal kranswieren in ha anderzijds. Deze relatie is recent ook voor de tafeleend in het Markermeer (Gouwzee) vastgesteld. Daar heeft de soort positief gereageerd op de toename van waterplanten (zie o.a. Wetenschappelijk eindadvies ANT-IJsselmeergebied, Noordhuis et al. 2014). Tussen de kranswieren leven bovendien invertebraten zoals grote diepslak, vijverpluimdrager, chironomiden, vlokreeften, driehoeksmosselen en korfmossel die alle tot de belangrijke prooien behoren. Met een toename van de kranswiervegetaties is niet alleen het aanbod aan knolletjes toegenomen, maar ook het aanbod aan macrozoöbenthos als voedsel voor tafeleend en brilduiker.

Ad. 3 De totale dichtheid aan Dreissena's is in de Veluwerandmeren sinds 2008 licht toegenomen. Dit wordt vooral veroorzaakt door een explosieve toename van het aantal van *Dreissena bugensis*. Hierdoor is de totale filtercapaciteit in de Veluwrandmeren na 2008 sterk toegenomen. Dit draagt bij aan het beschikbaar komen van alternatieve prooisoorten (macrozoöbenthos) voor (o.a.) de tafeleend en brilduiker. In dat opzicht is de draagkracht in termen van voedsel toegenomen.
De dichtheid van *Dreissena polymorpha* is sinds 2008 licht afgenomen. Dit heeft niet geleid tot een afname van de strikt benthos etende kuifeend. Daaruit kan worden afgeleid dat de draagkracht van de Veluwerandmeren voor een benthoseter als de kuifeend niet 1 op 1 is gecorreleerd aan het biovolume van *Dreissena polymorpha.* Gezien de aantalsontwikkeling van de kuifeend lijkt het zeer aannemelijk dat de kuifeend niet uitsluitend op *D. polymorpha* foerageert, maar ook op alternatieve voedselbronnen, waaronder mogelijk *Dreissena bugensis*. Aangezien de tafeleend slechts gedeeltelijk foerageert op benthos zal de draagkracht van de Veluwerandmeren voor deze soort nog minder (dan het geval is voor de kuifeend) gecorreleerd zijn aan geconstateerde afname in biovolume van *D. polymorpha*.

Omdat de voedselgebieden met waterplanten alleen al met 16-40% zijn toegenomen sinds 2009 wordt voor beide vogelsoorten rekening gehouden met een totale toename in draagkracht van minimaal 20%. Dit is dus een ondergrens.

7 Conclusie

Een nadere beschouwing van de effectbeoordeling van WS.1 en WS.2 op basis van nieuwe gegevens, inzichten en literatuur laat zien dat de effecten voor tafeleend en brilduiker beperkt zijn ten opzichte van de toegenomen draagkracht van de Veluwerandmeren die is opgetreden sinds het moment van aanwijzen als Natura 2000-gebied in 2009. De draagkracht is derhalve voldoende voor het behoud van de in het instandhoudingsdoel genoemde aantallen. Dit stemt overeen met de conclusie van de Passende Beoordeling (Heunks *et al.* 2013).

Bovenstaande is op de volgende bevindingen uit voorliggend rapport gebaseerd.

- De te verwachten effecten voor tafeleend en brilduiker zijn anno 2015 in dezelfde orde van grootte als ten tijde van het opstellen van de Passende beoordeling werd vastgesteld.
- Het totaal effect van WS.1 en WS.2 wordt voornamelijk veroorzaakt door de veronderstelde afname van 20% van de foerageermogelijkheden als gevolg van de modelmatig berekende maar feitelijk nauwelijks optredende verstoring in foerageergebieden.
- De uitgangspunten die voor de effectbepaling zijn gehanteerd zijn voor de tafeleend en brilduiker als 'worst case' situatie zijn ingeschat. Dit geldt met name ten aanzien van de verstoring.
- Met een toename van de kranswiervegetaties is niet alleen het aanbod aan plantaardig voedsel toegenomen, maar ook het aanbod aan macrozoöbenthos als voedsel voor tafeleend en brilduiker.
- Het biovolume van Dreissena's is de afgelopen jaren afgenomen. De aantallen zijn echter verdubbeld. De toename van het aantal Dreissena's sinds 2008 zorgt voor een toename van de filtercapaciteit van de Veluwerandmeren en daarmee voor een verhoogd aanbod aan alternatieve prooisoorten voor (o.a.) tafeleend en brilduiker.
- Elders in het IJsselmeergebied foerageren de "mosseletende" watervogels ook op quaggamosselen en zijn vogels inmiddels gedeeltelijk overgestapt op andere prooisoorten, zoals slakjes, erwtenmosseltjes en vlokreeftjes (Noordhuis *et al.* 2014).
- De toename van het areaal kranswieren sinds de jaren tachtig correleert sterk met de aantalsontwikkeling van het totaal aantal watervogels die in de Veluwerandmeren overwinteren (figuur 3.3 en bijlage 2).

8 Literatuur

Bergsma, J.H., B. Achterkamp & M.T. Collombon, 2012. Monitoring chlorofyl, macrofauna en vis ontgrondingsput Ingensche Waarden. Nulmeting, effectinschatting en monitoringsplan. Rapport 12-022. Bureau Waardenburg, Culemborg.

Blindow,I., A. Hargeby, J. Meyercordt and H. Schubert, 2006. Primary production in two shallow lakes with contrasting plant form dominance: A paradox of enrichment? Limnol. Oceanogr., 51(6), 2006, 2711–2721.

Bouma, S., W. Lengkeek, D. Beuker & J.H. Bergsma, 2009. Tweekleppigen in de Randmeren. Bemonstering 2008. Rapport 09-005, Bureau Waardenburg, Culemborg.

Bouma, S., J.H. Bergsma, P.B. Broeckx & W. Lengkeek, 2014. Tweekleppigen in de Randmeren. Bemonstering 2013. Rapport 13-236, Bureau Waardenburg, Culemborg.

Cluster, C.M. & T.W. Cluster, 1996. Food habits of diving ducks in the Great Lakes after the Zebra Mussel invasion. Journal of Field Ornithology 67(1): 86-99.

Cottam, C., 1939. Food habits of North American diving ducks. U.S. Dept. Agr. Tech. Bull. 643. in Cluster, C.M. & Cluster, T.W. (1996) Food habits of diving ducks in the Great Lakes after the Zebra Mussel invasion. Journal of Field Ornithology 67(1): 86-99.

Diehl, S. & R. Kornijów, 1998. Influence of submerged macrophytes on trophic interactions among fish and macroinvertebrates. in: Jeppesen, E. M. Sondergaard, M. Sondergaard & K. Christoffersen (eds), 1998. The structuring role of submerged macrofytes in lakes. Ecological Studies 131, p24-46.

Gittenberger, E., A.W. Janssen, W.J. Kuijper, J.G.J. Kuiper, T. Meijer, G. van der Velde & J.N. de Vries, 1998. De Nederlandse zoetwatermollusken. Recente en fossiele weekdieren uit zoet en brak water. Nederlandse fauna 2. KNNV, Hoogwoud.

Gledhill, T., D.W. Sutcliffe & W.D. Williams, 1993. British freshwater crustasea malacostraca: A Key with Ecological Notes. Freshwater Biological Association

Glutz von Blotzheim, R.N. & K.M. Bauer, 1969. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 3. Akademische Verlagsgesellschaft, Wiesbaden.

Hargeby, A., G. Anderssen, I. Blindow & S. Johansson, 1994. Trophic web structure in a shallow eutrophic lake during a dominance shift from phytoplankton to submerged macrophytes. Hydrobiologia 279/280: 83-90. (in: Scheffer, 1998)

Heunks, C., J. de Fouw, R.G. Verbeek & B. Achterkamp, 2009. Verspreiding en foerageergedrag van Brilduikers in de Veluwerandmeren. Aanvullend veldonderzoek in de winter van 2008-2009 in het kader van IIVR-Veluwerandmeren. Rapport 09-063. Bureau Waardenburg, Culemborg.

Heunks, C. R.G. Verbeek & J. van der Winden, 2013. Passende beoordeling inrichting Veluwerandmeren (IIVR fase 2) in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998. Geactualiseerde beoordeling van zeven projecten uit het Integrale Inrichtingsplan Veluwerandmeren (IIVR). Rapport 13-037. Bureau Waardenburg, Culemborg.

Jepsen, P.U., 1976. Feeding Ecology of Goldeneye (*Bucephala clangula)* during the Wing-feather Moult in Denmark. Danisch Review of Game Biology vol. 10 no. 4.

Jones, J.J. & R.D. Drobney, 1986. Winter feeding ecology of Scaup and Common Goldeneye in Michigan. Journal of Wildlife Management. 50: 446-452. In Cluster, C.M. & T.W. Cluster, 1996. Food habits of diving ducks in the Great Lakes after the Zebra Mussel invasion. Journal of Field Ornithology 67(1): 86-99.

Kufel, L. & I. Kufel, 2002. Chara beds acting as nutrient sinks in shallow lakes - a review. Aquatic Botany 72 (2202) 249-260.

Maclean, I.M.D., N.H.K. Burton & G.E. Austin, 2006. Declines in overwintering diving ducks at Lough Neagh and Lough Beg: comparisons of within site, egional, national and European trends. BTO Research Report 432. British Trust for Ornithology, Thetford, UK.

Moller Pillot, H.K.M., 2009. Chironomidae Larvae of the Netherlands and Adjacent Lowlands. Biology and Ecology of the Chironomini. KNNV Publishing, Zeist.

de Leeuw J.J. & M.R. van Eerden, 1995. Duikeenden in het IJsselmeergebied. Herkomst, populatie-structuur, biometrie, rui, conditie en voedselkeuze. Flevobericht 373, RWS Directie IJsselmeergebied, Lelystad.

de Leeuw, J., 1997. Demanding divers. Ecological energetics of food exploitation by diving ducks. PhD Thesis, Rijksuniversiteit Groningen.

de Leeuw, J. 1999. Food intake rates and habitat segregation of tufted duck *Aythya fuligula* and *Scaupaythya marila* exploiting Zebra mussels *Dreissena polymorphia*.

Noordhuis, R., D.T. van der Molen & M. van der Berg, 2000. WAVOMIJ. Voorspellingsmodel voor watervogels, rekenregels Veluwemeer. Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling, Lelystad.

Noordhuis, R., S. Groot, M.D. Dionisio Pires & M. Maarse, 2014. Wetenschappelijk eindadvies ANT-IJsselmeergebied. Vijf jaar studie naar kansen voor het ecosysteem van het IJsselmeer, Markermeer en IJmeer met het oog op de Natura- 2000 doelen. Deltares, Delft.

Pełechata, A., M. Pełechaty & A. Pukacz, 2015. Winter temperature and shifts in phytoplankton assemblages in asmall Chara-lake. Aquatic Botany 124.

Platteeuw, M., R. Noordhuis & J. van der Perk, 2006. Inschatting ecologische ontwikkelingen Veluwerandmeren 2005. Een actualisatie van ecologische effecten van het Integrale Inrichtingsplan voor de Veluwerandmeren inclusief de overige ontwikkelingen, Rapport RIZA 2006.004. Rijkswaterstaat, Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling (RIZA), Lelystad.

Prater, A.J., 1981. Estuary Birds of Britain and Ireland. T. & A.D. Poyser, Waterhouses, UK.

Richter, T., 2001. Reproductive Biology and Life History Strategy of Bithynia tentaculata (Linnaeus, 1758) and Bithynia leachii (Sheppard, 1823). PhD Thesis, Universität Hannover.

Van den Berg, M.S., H. Coops, R. Noordhuis, J. van Schie & J. Simons, 1997. Macroinvertebrate communities in relation to submerged vegetation in two Chara dominated lakes. Hydrobiologia 342/343: 143-150.

Van den Berg, M.S., 1999. Thesis. Charophyte colonization in shallow lakes. processes, ecological effects and implications for lake management.

Van Geest, G. & R. Noordhuis 2013. Presentatie 'sturen op watervegetaties'.

van Raam, J.C., 1998. Handboek Kranswieren. Chara boek, Hilversum.

van Rijn, S., M. Menken & M. Platteeuw, 2010. Doeluitwerking Natura 2000 IJsselmeergebied. Uitwerking van Natura 2000 doelen in omvang, ruimte en tijd. Eindconcept 1 april 2010. Rapport. Delta Project Management, Culemborg.

Rijn, S. van, M. Bovenberg, K. Hasenaar, M. Roos & M.R. van Eerden 2012. Voedsel van overwinterende duikeenden in het IJsselmeergebied. Delta Milieu, Culemborg.

Sandsten, H. & M. Klaassen, 2008. Swan foraging shapes spatial distribution of two submerged plants, favouring the preferred prey species. Oecologia (2008) 156: 569-576

Scheffer, M., 1998. Ecology of Shallow Lakes. Population and Community Biology Series, 22. Chapman & Hall.

Scheffer, M. & E.H. van Nes, 2007. Shallow lakes theory revisited: various alternative regimes driven by climate, nutrients, depth and lake size. Hydrobiologia (2007) 584: 455-466.

Snow, D.W. & C.M. Perrins (Eds), 1998. Birds of the Western Palearctic Concise Edition Volume 1. Non-Passerines. Oxford University Press, Oxford, UK.

Tarkowska-Kukuryk, M., 2010. Comparative study of epiphytic and benthic fauna of shallow eutrophic lake of Poleski National Park. Teka Kom. Ochr. Kszt. Środ. Przyr. – OL PAN, 2010, 7, 428–435.

Vaate A. bij de & E.A. Jansen 2012. Driehoeks- en quaggamosselen in Marker- en IJsselmeer: resultaten van onderzoek uitgevoerd in de periode juni 2009 t/m juni 2012. Waterfauna Hydrobiologisch Adviesbureau, Lelystad.

Waterrecreatie Advies, 2009. Ontwikkeling Watersport IJsselmeergebied 2009. Deelrapportages provincies Flevoland, Fryslan, Gelderland, Noord-Holland, Overijssel. Waterrecreatie Advies b.v, Lelystad.

Waterrecreatie Advies, 2012. Ontwikkeling Watersport IJsselmeergebied 2012. Deelrapportages provincies Flevoland, Gelderland. Waterrecreatie Advies b.v, Lelystad.

Weeda, E.J., R. Westra, C. Westra & T. Westra, 1991. Nederlandse oecologische flora. Wilde planten en hun relaties 4. IVN i.s.m. VARA en VEWIN, Amsterdam.

Van der Winden, J., M.J.M. Poot, M. van den Berg, T.J. Boudewijn & S. Dirksen, 1997. Kranswieren: voedsel voor grote aantallen watervogels. De Levende Natuur 98 (1): 34-42.

Zbikowski, J. & J. Kobak, 2007. Factors influencing taxonomic composition and abundance of macrozoobenthos in extralittoral zone of shallow eutrophic lakes. In: Shallow lakes in a changing world, Hydrobiologia (2007)584:145-155.

Bijlage 1 Samenvatting uitspraak RvS

Bron: A. Freriks (dd. 16 april 2015)
Korte samenvatting uitspraak Afdeling bestuursrechtspraak Raad van State
201404137/1/R2 en 201407631/1/R2

Inleiding
Op 11 maart 2015 heeft de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (ABRvS) uitspraak gedaan inzake de Nbw-vergunningen voor de verdiepingsmaatregelen WS.1 (Veluwemeer) en WS.2 (Wolderwijd). Ten aanzien van zowel WS.1 als WS.2 zal het college van gedeputeerde staten van Flevoland (GS) een nieuw besluit moeten nemen. Hieronder wordt een samenvatting gegeven van de belangrijkste onderdelen van de uitspraak.

Opgemerkt wordt dat het beroep van appellanten voor zover dit zich richt op het aspect verstoring door de ABRvS ongegrond is verklaard. De beroepsgronden over externe oorzaken zijn door de ABRvS buiten beschouwing gelaten, aangezien de overwegingen over de externe oorzaken door GS niet aan de besluiten ten grondslag waren gelegd.

Dit betekent dat twee aspecten uit de uitspraak van belang zijn voor verdere besluitvorming:
1. De aantallen a. tafeleenden en b. brilduikers in relatie tot de in het aanwijzingsbesluit genoemde aantallen
2. De draagkracht van het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren voor beide soorten

Ad. 1. Aantallen tafeleend en brilduikers
Voor wat betreft de tafeleend neemt de ABRvS (evenals de vernietigde besluiten) als uitgangspunt dat de aantallen tafeleenden zich onder het instandhoudingsdoel bevinden. Ten aanzien van de tellingen van en de aantallen brilduikers overweegt de ABRvS dat boottellingen zijn gebruikt voor het vaststellen van het instandhoudingsdoel en betrouwbare SOVON-gegevens die met boottellingen zijn verkregen beschikbaar waren. Om die reden had moeten worden onderbouwd waarom desondanks voor enkele van de beschouwde jaren gegevens mochten worden gebruikt die met een andere methode zijn verzameld. Het enkele feit dat alternatieve tellingen hogere aantallen opleverden dan de SOVON-gegevens is daartoe onvoldoende. Voorts volgt uit de uitspraak dat een vergelijking had moeten worden gemaakt met het moment van vaststelling van het instandhoudingsdoel (2009).

Ad 2. Draagkracht
De ABRvS wijst er op dat het gebied niettemin kan voldoen aan de doelstellingen voor de draagkracht indien minder tafeleenden en brilduikers dan de aantallen die in de instandhoudingsdoelen voor beide vogelsoorten worden genoemd aanwezig zijn. De

instandhoudingsdoelen bevatten immers een opdracht tot het behoud van de omvang en de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een bepaalde populatie. Dat deze populatie op zeker moment feitelijk niet gehaald wordt, hoeft op zichzelf niet te betekenen dat de draagkracht van het gebied niet voldoende is voor die populatie. Daarbij wijst de ABRvS er echter tevens op dat de vaststelling van de draagkracht van het gebied bij het aanwijzingsbesluit is gebaseerd op het daadwerkelijke aantal vogels dat gedurende een reeks van jaren gemiddeld aanwezig was. Derhalve moeten GS zich er bij de relatief lage aantallen tafeleenden en brilduikers van verzekeren dat het gebied ondanks de gevolgen van de projecten voor de omvang en kwaliteit van het leefgebied voldoende draagkracht behoudt voor de in de doelstellingen genoemde aantallen.

GS konden zich naar mening van de ABRvS op basis van de passende beoordeling op het standpunt stellen dat de toename in areaal van waterplanten enig positief effect heeft gehad op de draagkracht van het gebied sinds de vaststelling van de instandhoudingsdoelen van de tafeleend en de brilduiker bij het besluit van 23 december 2009. Gelijktijdig moet echter rekening worden gehouden met de omstandigheid dat waterplanten in de winterperiode afsterven, zoals in het rapport van de StAB eerder was beschreven. In de winterperiode, de periode waarin tafeleenden en brilduikers met name verblijven in het gebied, is het aanbod van voedsel binnen de arealen die in de overige seizoenen zijn bedekt met waterplanten naar het oordeel van de ABRvS relatief gering. Dat brilduikers mogelijk een bredere voedselkeuze hebben dan in het algemeen wordt aangenomen en ook in de winterperiode kunnen foerageren op vegetatie, zoals aan de hand van indirecte waarnemingen is geconcludeerd in het rapport "Verspreiding en foerageergedrag van Brilduikers in de Veluwerandmeren" van 18 augustus 2009 maakt dit naar de mening van de ABRvS niet wezenlijk anders. Uit een inventarisatie van aantallen tweekleppigen die is neergelegd in het rapport "Tweekleppigen in de Randmeren, bemonstering 2013" van 11 februari 2014 volgt dat het aantal Dreissena'sin het gebied sinds 2008 enigszins is gedaald en het biovolume hiervan sterk is gedaald. Daar staat weliswaar een stijging van het aantal en biovolume van de zogeheten *Dreissena bugensis* tegenover, maar uit voornoemd rapport volgt dat deze soort de daling van biovolume in Dreissena's niet compenseert, aldus de ABRvS. GS hebben aangegeven bij de beoordeling van de bijdrage van tweekleppigen aan de voedselsituatie uit te zijn gegaan van het bestand aan driehoeksmosselen in 2004 als worst case en aangegeven dat uit het voornoemde rapport uit 2014 blijkt dat het biovolume van Dreissena's niet is afgenomen ten opzichte van dat jaar. De afname van de draagkracht van het gebied als gevolg van de projecten is in de besluiten geplaatst tegenover een toename in draagkracht van het gebied sinds 2009. Uit voornoemd rapport volgt volgens de ABRvS dat sedertdien een afname in biovolume heeft plaatsgevonden van de onderzochte tweekleppigen en om die reden kan een vergelijking met de aantallen tweekleppigen in 2004 dan ook niet de betekenis hebben die GS hieraan hebben toegekend. De conclusie in de passende beoordeling dat de draagkracht sinds 2009 met meer dan 20% is toegenomen en dat derhalve een lichte achteruitgang als gevolg van de projecten geen schadelijke gevolgen heeft voor de natuurlijke kenmerken van

het gebied, voor zover dit de instandhoudingsdoelen van de tafeleend en de brilduiker betreft, kan naar het oordeel van de ABRvS gelet op het voorgaande niet worden gevolgd. Derhalve hebben GS niet verzekerd dat het gebied ondanks de achterblijvende aantallen tafeleenden en brilduikers na uitvoering van de projecten voldoende draagkracht behoudt voor de in de doelstellingen genoemde aantallen.

Bijlage 2 Ontwikkeling kranswieren en watervogels

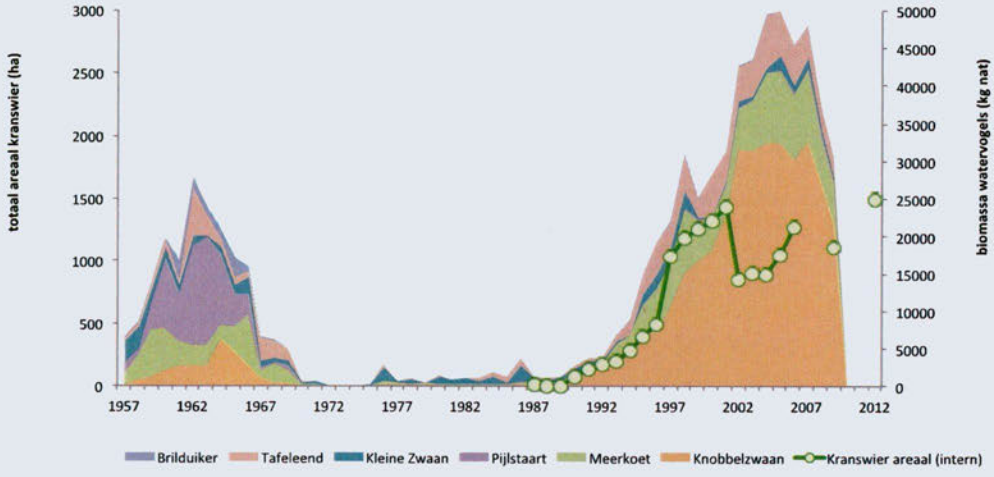

Figuur 1.1 Ontwikkeling areaal kranswieren (omvang) in relatie tot voorkomen watervogels (uitgedrukt in aantal kg's: seizoensgemiddelde aantallen maal lichaamsgewicht). Figuur heeft betrekking op de gehele Veluwerandmeren. De gegevens zijn afkomstig van R. Noordhuis en door Bureau Waardenburg aangevuld met recente data.

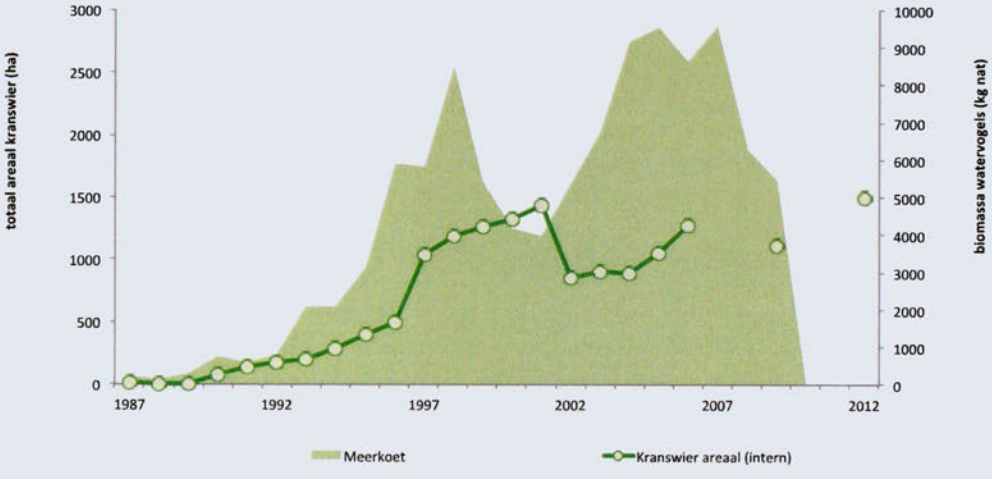

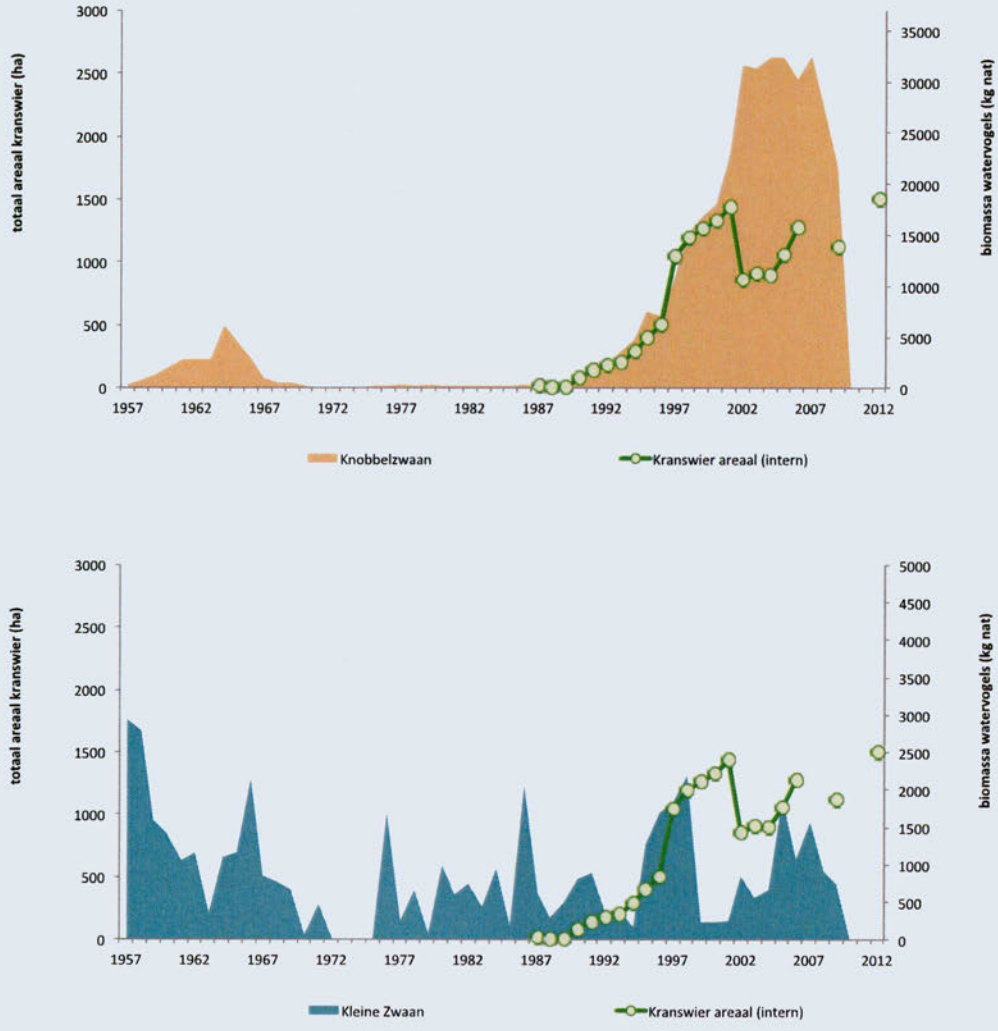

Figuur 1.2 t/m 1.4 Ontwikkeling areaal kranswieren (omvang) in relatie tot voorkomen watervogels (uitgedrukt in aantal kg's: seizoensgemiddelde aantallen maal lichaamsgewicht). De aantallen watervogels zijn in vogelkg's uitgedrukt zodat deze soorten bij elkaar opgeteld kunnen worden, rekening houdend met het lichaamsgewicht. Figuur heeft betrekking op alleen het Veluwemeer. De gegevens zijn afkomstig van R. Noordhuis en door Bureau Waardenburg aangevuld met recente data.

gastvrije randmeren

Postbus 271, 3840 AG Harderwijk

NUNSPEET

02.09.15

Postbus 87
8070 AB

TNT post

€ 00305 ct

PB 845440
Nederland

1
1
1
7
6
0

Provincie Flevoland
ONTVANGEN
03 SEP. 2015

PROVINCIE FLEVOLAND

Postbus 55
8200 AB Lelystad

Telefoon
(0320)-265265
Fax
(0320)-265260
E-mail
provincie@Flevoland.nl
Website
www.flevoland.nl

Gastvrije Randmeren
Mevrouw art. 5.1.2.e
Postbus 271
3840 AG HARDERWIJK

Verzenddatum	*Bijlagen*	*Uw kenmerk*	*Ons kenmerk*
			1789866

Onderwerp 04 SEP. 2015
Natuurbeschermingswet: ontvangstbevestiging aanvraag vergunning verdiepingen Veluwemeer (WS.1)

Geachte mevrouw art. 5.1.2.e,

Op 3 september 2015 hebben wij uw aanvraag (inclusief aanvulling op de passende beoordeling uit 2013) voor een vergunning in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 ontvangen, voor het verdiepen van een drietal gebieden in het Veluwemeer met een totaal oppervlak van 115 ha tot NAP -1,80 m plus verbreding van 1000m vaargeul van 75m naar 150m met een opleverdiepte van NAP -5,00 m. Dit project is bekend als IIVR-project WS.1).

Deze brief is een ontvangstbevestiging met nadere uitleg over het toetsingskader, een voortoets en de vergunningprocedure.

Kader voor toetsing en vergunningverlening
De Natuurbeschermingswet 1998 (hierna Nbwet) is per 1 oktober 2005 het nationale, wettelijke kader voor toetsing van activiteiten, plannen, projecten en handelingen met mogelijke gevolgen voor de belangrijkste natuurwaarden van de speciale beschermingszones aangewezen onder de Vogelrichtlijn (VR) en de Habitatrichtlijn (HR).

De activiteiten vinden plaats in het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren. De Veluwerandmeren zijn op 23 december 2009, onder artikel 10a, eerste lid van de Nbwet (kenmerk PDN/2009-076), definitief aangewezen als speciale beschermingszone (onder de VR en HR) voor de volgende habitattypen, habitatsoorten en vogelsoorten:

Habitattypen:
Kranswierwateren en Meren met krabbenscheer en fonteinkruid

Habitatsoorten:
Kleine modderkruiper, rivierdonderpad en meervleermuis

Broedvogels:
Roerdomp en grote karekiet

Niet-broedvogels:
Fuut, aalscholver, grote zilverreiger, lepelaar, kleine zwaan, smient, krakeend, pijlstaart, slobeend, krooneend, tafeleend, kuifeend, brilduiker, nonnetje, grote zaagbek en meerkoet.

Overeenkomstig artikel 2, eerste lid van de Nbwet zijn Gedeputeerde Staten van de provincie op wiens grondgebied het grootste deel van het Natura 2000-gebied gelegen is het bevoegd gezag. Gezien het feit dat het grootste deel van de Veluwerandmeren binnen Flevoland ligt, is Gedeputeerde Staten van Flevoland bevoegd gezag voor deze beoordeling.

Het is op basis van artikel 19d, eerste lid verboden zonder vergunning, of in strijd met aan die vergunning verbonden voorschriften of beperkingen, van Gedeputeerde Staten projecten of andere handelingen te realiseren onderscheidenlijk te verrichten die gelet op de instandhoudings-doelstelling de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in een Natura 2000-gebied kunnen verslechteren of een significant verstorend effect kunnen hebben op de soorten waarvoor het gebied is aangewezen. Zodanige projecten of andere handelingen zijn in ieder geval projecten of handelingen die de natuurlijke kenmerken van het desbetreffende gebied kunnen aantasten.

Artikel 19e bepaalt dat Gedeputeerde Staten bij het verlenen van een vergunning als bedoeld in artikel 19d, eerste lid, rekening houden met:

a. de gevolgen die een project of andere handeling, waarop de vergunningaanvraag betrekking heeft, gelet op de instandhoudingsdoelstelling kan hebben voor een Natura 2000-gebied;
b. een op grond van artikel 19a of artikel 19b vastgesteld beheerplan, en
c. vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied, alsmede regionale en lokale bijzonderheden.

Op dit moment is er voor dit Natura 2000-gebied nog geen beheerplan onder de Nbwet vastgesteld. In onze toetsing maken wij daarom gebruik van het definitieve aanwijzingsbesluit met instandhoudingsdoelstellingen. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van aanvullende informatiebronnen over actuele natuurwaarden en de doelendocumenten die het ministerie van LNV destijds heeft uitgebracht.

Indien met een voortoets op voorhand zekerheid verkregen kan worden dat de instandhoudings-doelstellingen en wezenlijke kenmerken en waarden van beschermde gebieden geen schade kunnen ondervinden van bestaande of nieuwe activiteiten of handelingen, noch tot verstoring of verslechtering kunnen leiden met significante gevolgen, dan kan besloten worden dat een vergunning uit hoofde van de Nbwet niet nodig is (Handreiking Natuurbeschermingswet, ministerie van LNV).

Voortoets
Uit de passende beoordeling en de aanvulling hierop blijkt dat er geen sprake is van significante negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen, en dat deze effecten evenmin optreden in cumulatie met andere projecten die in de Veluwerandmeren ontwikkeld worden. Wel treden er mogelijk negatieve effecten op. Om negatieve effecten afdoende te mitigeren is een vergunning noodzakelijk.

Procedures voor vergunningen
Artikel 42, eerste lid van de Nbwet bepaalt dat GS maximaal dertien weken na de datum van ontvangst een besluit nemen, mogelijk te verlengen met éénmaal dertien weken (art 42 lid 2). GS hebben de mogelijkheid aanvullende informatie op te vragen in het kader van artikel 4:5 van de Algemene wet bestuursrecht (Awb), waarmee de termijn voor het geven van een beschikking ingevolge artikel 4:15 Awb wordt opgeschort.

Artikel 44 verplicht GS tot het zenden van een afschrift van de aanvraag en ontvangstbevestiging aan het college van burgemeester en wethouders, waarna deze tot maximaal 8 weken na dagtekening tijd is gegund voor een reactie. Uw aanvraag en een afschrift van deze ontvangstbevestiging is gestuurd naar de gemeenten Zeewolde, Dronten, Harderwijk en Elburg.

Daarnaast is uw aanvraag en een afschrift van deze ontvangstbevestiging met een verzoek tot zienswijze gestuurd aan Vogelbescherming Nederland, Rijkswaterstaat Midden-Nederland, Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe en KNNV afdeling Noordwest-Veluwe.

Tot slot
GS van Flevoland zijn geen bevoegd gezag voor zover het een ontheffing betreft op grond van artikel 75 van de Flora- en Faunawet. Een beoordeling hierover kan worden gegeven door de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Flevoland,
namens deze,

art. 5.1.2.e

[redacted]

PROVINCIE FLEVOLAND

Postbus 55
8200 AB Lelystad

Telefoon
(0320)-265265
Fax
(0320)-265260
E-mail
provincie@Flevoland.nl
Website
www.flevoland.nl

Verzendlijst

Verzenddatum	*Bijlagen*	*Uw kenmerk*	*Ons kenmerk*
11 SEP. 2015	2		1789917

Onderwerp
Natuurbeschermingswet: verzoek om zienswijze vanwege aanvullende informatie met betrekking tot de verdiepingsprojecten in Veluwemeer en Wolderwijd (WS.1 en WS.2)

Op 11 maart 2015 heeft de afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State:
a. ons besluit van 2 juli 2014 (kenmerk 1578065) voor de verdiepingen van het Veluwemeer (IIVR-project WS.1) vernietigd en
b. onze beslissing op bezwaar van 5 november 2013, (kenmerk 1509239) voor de verdiepingen van het Wolderwijd (IIVR-project WS.2) vernietigd.

Dit betekent dat wij:
a. een nieuw besluit moet nemen op de door Gastvrije Randmeren ingediende aanvraag voor een Natuurbeschermingswetvergunning voor de verdiepingen in het Veluwemeer en
b. voor de verdiepingen in het Wolderwijd een nieuwe beslissing op bezwaar moeten nemen.

Volgens de uitspraak van de Raad van State is door ons onvoldoende aangetoond dat de draagkracht van het leefgebied voor de instandhoudingsdoelstellingen in de Veluwerandmeren op orde is. Daarom hebben wij Deltares opdracht gegeven onderzoek naar de draagkracht te doen (Trends en ontwikkelingen in ecologie en draagkracht voor Tafeleend en Brilduiker in het IJsselmeergebied, art. 5.1). De onderzoeksresultaten doen wij u hierbij toekomen. Daarnaast is door Bureau Waardenburg op verzoek van de aanvragers (gemeente Zeewolde en Gastvrije Randmeren) een aanvulling op de passende beoordeling opgesteld, deze doen wij u hierbij eveneens toekomen.

Verder sturen wij u hierbij een kopie van de aanvraagbrief en een afschrift van de ontvangstbevestiging. Bij de aanvraag hoort de passende beoordeling opgesteld door Bureau Waardenburg uit 2013, deze is al eerder toegezonden en niet gewijzigd. Indien daar behoefte aan is kan de passende beoordeling digitaal worden toegezonden.

Uit de aanvullende informatie blijkt volgens ons duidelijk dat de draagkracht van het leefgebied voor tafeleend en brilduiker niet in gevaar komt als gevolg van de verdiepingsprojecten. Wij zijn dan ook voornemens voor beide projecten een positieve beschikking af te geven.

Wij verzoeken u om een zienswijze ingevolge artikel 44, tweede lid van de Natuurbeschermingswet 1998. Wij verzoeken u om uw zienswijze zo snel mogelijk maar in ieder geval binnen acht weken na dagtekening van deze brief in te dienen.

Inlichtingen bij
art. 5.1.2.e

Doorkiesnummer
0320 art. 5.1.2.e

Bezoekadres
Visarenddreef 1
Lelystad

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Flevoland,
namens deze,

art. 5.1.2.e

[redacted]

Het college van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Dronten	Postbus 100	8250 AC DRONTEN	Geacht college
Het college van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Zeewolde	Postbus 1	3890 AA ZEEWOLDE	Geacht college
Het college van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Harderwijk	Postbus 149	3840 AC HARDERWIJK	Geacht college
Het college van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Elburg	Postbus 70	8080 AB Elburg	Geacht college

PROVINCIE FLEVOLAND

Postbus 55
8200 AB Lelystad

Telefoon
(0320)-265265
Fax
(0320)-265260
E-mail
provincie@Flevoland.nl
Website
www.flevoland.nl

Verzendlijst

Verzenddatum	*Bijlagen*	*Uw kenmerk*	*Ons kenmerk*
11 SEP. 2015	3		1790612

Onderwerp
Natuurbeschermingswet: verzoek om zienswijze vanwege aanvullende informatie met betrekking tot de verdiepingsprojecten in het Veluwemeer en Wolderwijd (WS.1 en WS.2)

Op 11 maart 2015 heeft de afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State:
a. ons besluit van 2 juli 2014 (kenmerk 1578065) voor de verdiepingen van het Veluwemeer (IIVR-project WS.1) vernietigd en
b. onze beslissing op bezwaar van 5 november 2013, (kenmerk 1509239) voor de verdiepingen van het Wolderwijd (IIVR-project WS.2) vernietigd.

Dit betekent dat wij:
a. een nieuw besluit moet nemen op de door Gastvrije Randmeren ingediende aanvraag voor een Natuurbeschermingswetvergunning voor de verdiepingen in het Veluwemeer en
b. voor de verdiepingen in het Wolderwijd een nieuwe beslissing op bezwaar moeten nemen.

Volgens de uitspraak van de Raad van State is door ons onvoldoende aangetoond dat de draagkracht van het leefgebied voor de instandhoudingsdoelstellingen in de Veluwerandmeren op orde is. Daarom hebben wij Deltares opdracht gegeven onderzoek naar de draagkracht te doen (Trends en ontwikkelingen in ecologie en draagkracht voor Tafeleend en Brilduiker in het IJsselmeergebied, art. 5.1 [redacted] De onderzoeksresultaten doen wij u hierbij toekomen. Daarnaast is door Bureau Waardenburg op verzoek van de aanvragers (gemeente Zeewolde en Gastvrije Randmeren) een aanvulling op de passende beoordeling opgesteld, deze doen wij u hierbij eveneens toekomen.

Verder sturen wij u hierbij een kopie van de aanvraagbrief en een afschrift van de ontvangstbevestiging. Bij de aanvraag hoort de passende beoordeling opgesteld door Bureau Waardenburg uit 2013, deze is al eerder toegezonden en niet gewijzigd. Indien daar behoefte aan is kan de passende beoordeling digitaal worden toegezonden.

Uit de aanvullende informatie blijkt volgens ons duidelijk dat de draagkracht van het leefgebied voor tafeleend en brilduiker niet in gevaar komt als gevolg van de verdiepingsprojecten. Wij zijn dan ook voornemens voor beide projecten een positieve beschikking af te geven. Wij verzoeken u om een zienswijze ingevolge artikel 4:8 van de Algemene Wet Bestuursrecht. Wij verzoeken u om uw zienswijze zo snel mogelijk maar in ieder geval binnen vier weken na dagtekening van deze brief in te dienen.

Inlichtingen bij
art. 5.1.2.e

Doorkiesnummer
0320 art. 5.1.2.e

Bezoekadres
Visarenddreef 1
Lelystad

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Flevoland,
namens deze,
art. 5.1.2.e
[redacted]

Rijkswaterstaat Midden-Nederland	art. 5.1.2.e	Postbus 600	8200 AP LELYSTAD	Geachte heer
Vogelbescherming Nederland	art. 5.1.2.e	Postbus 925	3700 AX ZEIST	Geachte heer/mevrouw
Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe		Fuikpad 3	3844 KG HARDERWIJK	Geachte heer/mevrouw
KNNV afdeling Noordwest-Veluwe		Fuikpad 3	3844 KG HARDERWIJK	Geachte heer/mevrouw

Gemeente Elburg

Provincie Flevoland
Postbus 55
8200 AB LELYSTAD

Uw brief van: 11/09/2015
Uw kenmerk: 1789917
Inlichtingen: Servicebalie
Telefoonnr: 0525-art.
Onderwerp: Ontvangstbevestiging

Ons kenmerk: 2015.08222

Datum: 17 september 2015

Geachte mevrouw, heer,

Op 14/09/2015 hebben wij van u een brief ontvangen inzake zienswijze vanwege aanvullende informatie m.b.t. de verdiepingsprojecten in Veluwemeer en Wolderwijd.

Mevrouw art. 5.1.2.e neemt uw brief in behandeling. Wij streven ernaar uw brief vóór 26/10/2015 af te handelen.

Heeft u nog vragen over de afhandeling? Neem dan contact op met onze servicebalie.

Met vriendelijke groet,
Burgemeester en wethouders van Elburg,
Afdeling Facilitair/postregistratie.

Dit bericht is automatisch aangemaakt en is daarom niet ondertekend.

Gemeente
Elburg

Postbus 70, 8080 AB Elburg

17 09 15

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

postnl

[redacted]

Provincie Flevoland
ONTVANGEN
18 SEP. 2015

2065PP 8300AB 55

gemeente harderwijk

Provincie Flevoland
Postbus 55
8200 AB LELYSTAD

datum: 6 oktober 2015
ons kenmerk: U15.006887
uw brief van:
uw kenmerk:
onderwerp: Natuurbeschermingswet; verzoek om zienswijze

Geachte mevrouw art. 5.1.2.e

Op 11 september 2015 ontvingen wij van u het verzoek om een zienswijze ingevolge artikel 44, tweede lid van de Natuurbeschermingswet 1998, vanwege aanvullende informatie met betrekking tot de verdiepngsprojecten in Veluwemeer en Wolderwijd (WS.1 en WS.2)

Wij hebben naar aanleiding van het bovenstaande geen op- en/of aanmerkingen.

Met vriendelijke groet,
namens burgemeester en wethouders,

art. 5.1.2.e

organisatie eenheid: Domein Ruimte
behandeld door: art. 5.1.2.e
telefoonnummer: (0341) art. 5.1.2.e
bijlagen:

Havendam 56
Correspondentie-adres:
Postbus 149
3840 AC Harderwijk
T 0341 411 911
F 0341 425 895
E gemeente@harderwijk.nl
I www.harderwijk.nl
B NL44 BNGH 0285 0033 13

gemeente harderwijk
Postbus 149, 3840 AC Harderwijk

06 10 15

PostNL
Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

Provincie Flevoland
ONTVANGEN
07 OKT. 2015

204AP 3200AB 55

Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe

Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging
Afdeling Noordwest Veluwe

Per adres: Fuikpad 3, 3844KG Harderwijk

Gedeputeerde Staten
Provincie Flevoland
Afdeling Ruimte en Mobiliteit
t.a.v. mevrouw [art. 5.1.2.e redacted]
Postbus 55
8200 AB Lelystad

Onderwerp: Zienswijze NB-wet vergunninngen WS1 en WS2 Harderwijk, 10 oktober 2015

Geachte mevrouw [art. 5.1.2.e redacted],
Op 16 september 2015 verzocht u de besturen van de Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe (VBW) en de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging (KNNV), afdeling Noordwest Veluwe een zienswijze te geven op uw voornemen om Natuurbeschermingswetvergunningen te verlenen voor de toenmalige IIVR-projecten WS1 (verdiepen van gedeelte van Veluwemeer) en WS2 (verdiepen van gedeelte van Wolderwijd). U stuurde ons daartoe onder meer een recent rapport 'Trends en ontwikkelingen in ecologie en draagkracht voor Tafeleend en Brilduiker in de Veluwerandmeren' van de hand van [art. 5.1.2.e redacted] (Deltares).
Op 10 december 2013 deed Vogelbescherming Nederland mede namens onze verenigingen een schriftelijk voorstel aan Coöperatie Gastvrije Randmeren om diezelfde heer [art. 5.1.2.e redacted] voor wat betreft WS1 nader onderzoek te laten verrichten naar exact die aspecten die nu onderwerp vormen van bovengenoemd rapport. In ruil daarvoor boden genoemde verenigingen aan op voorhand akkoord te zullen gaan met WS2. Dat voorstel was voor de aanvrager, Gastvrije Randmeren, volstrekt onacceptabel. Het kan kennelijk, na bijna twee volle jaren, verkeren, met dank aan de Afdeling Bestuursrecht van de Raad van State.

Wij zijn onder de indruk van dat rapport van [art. 5.1.2.e redacted] (2015). Het rapport laat zich als volgt samenvatten:

-ja, Tafeleend en Brilduiker bevinden zich onder hun instandhoudingsdoelstelling maar dat komt vooral door de aanzuigende werking van gebieden elders waarvan de draagkracht sterk verbeterd is,
-ja, de gezamenlijke biomassa van driehoeksmossel en quaggamossel in de Veluwerandmeren is recent met 30% gedaald, maar deskundigen vermoeden dat mosselen ook op de Veluwerandmeren, zoals buiten de Veluwerandmeren althans is vastgesteld, minder belangrijk zijn als voedselbron voor Tafeleend en Brilduiker dan tot nu toe steeds werd aangenomen,
-deskundigen deden recent welliswaar geen onderzoek naar de aanwezigheid van alternatieve prooien tussen waterplantvegetaties op de Veluwerandmeren, maar vermoeden dat het aanbod daarvan is gestegen, gezien de 30% groei van het areaal waterplanten,

-de beoogde verdiepingen blijven na uitvoering ondiep genoeg om deze prooien na herkolonisatie beschikbaar te houden voor Tafeleend en Brilduiker, ook vanuit het oogpunt van behouden rust,
-onderschrijding van de instandhoudingsdoelstellingen van Tafeleend en Brilduiker ligt niet aan het gebrek aan draagkracht.

Wij kunnen ons in grote lijnen vinden in de conclusies van het bovengenoemde rapport.

Ook stuurde u ons een actualisatie van de Passende Beoordeling toe (Heunks et al., 2015). Deze actualisatie beperkt zicht tot de effecten voor Tafeleend en Brilduiker. Uit de oorspronkelijke Passende Beoordeling (Heunks et al., 2013) blijkt dat met name WS1 ook een negatief effect heeft op de Kleine Zwaan. Daarom zouden wij graag een antwoord krijgen op de volgende vragen:

-Volgens de Passende Beoordeling (Heunks et al., 2013) is het negatieve effect van WS1 toelaatbaar omdat de Kleine Zwaan zich in Natura 2000 gebied Veluwerandmeren boven de instandhoudingsdoelstelling bevindt. WS1, afzonderlijk of in combinatie met andere plannen en projecten, zal naar verwachting dat gebiedsdoel niet in gevaar brengen. Echter, dit doet er niet aan af dat het negatief effect (in cumulatie met andere projecten berekend op -2,26%) ook consequenties kan hebben voor de nationale en de internationale populatie Kleine Zwanen. De internationale populatie daalde van 29.000 exemplaren in 1995 naar 20.000 in 2006 (Van Roomen et al., 2007). Deze neerwaartse trend tekende zich ook in Nederland af (Anonymus, 2005). De landelijke doelstelling ziet op het behoud van voldoende geschikt leefgebied voor een seizoensgemiddelde van 4820 kleine zwanen. De huidige Nederlandse populatie ligt zelfs nog veel lager dan de drempelwaarde van een seizoensgemiddelde van 3800 vogels zoals in het Doelendocument A037 geformuleerd. Dat de hoofdoorzaak voor deze achteruitgang in de broedgebieden ligt, doet niet af aan het feit dat de conditie die Kleine Zwanen hier in het winterhalfjaar kunnen opbouwen en behouden mede bepalend is voor de overleving in het zomerhalfjaar.
Nu u het kennelijk opportuun acht om een eventueel 'tekort' aan Tafeleenden en Brilduikers in de Veluwerandmeren te salderen met een 'teveel' elders in het IJsselmeergebied als gevolg voor de aldaar toegenomen draagkracht, lijkt het ons consistent om de effecten van ingrepen op Kleine Zwanen eveneens te bezien vanuit een grotere ruimtelijke schaal dan alleen de Veluwerandmeren. Wat maakt dat in het geval van Brilduiker en Tafeleend wel een genuanceerde blik op grotere schaal gerechtvaardigd is, maar in het geval van de Kleine Zwaan niet? Heeft u zich er van vergewist of de beoogde verdiepingen het niet-behalen van de landelijke doelstelling van Kleine Zwaan niet nog verder onder druk zet? In een eerdere Passende Beoordeling merken Heunks & Van der Winden (2009) hierover het volgende op: *Ook mag een afname die in het Natura 2000-gebied wellicht mogelijk is, niet leiden tot een gevaar voor het behalen van de instandhoudingsdoelen op landelijk niveau of voor andere Natura 2000-gebieden. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn als het merendeel van de landelijke populatie van een soort is gevestigd in één enkel gebied. Dit betekent dat een afname van het oppervlak leefgebied of de populatieomvang in dat betreffende gebied de netwerkfunctie van andere gebieden niet in gevaar mag brengen of de landelijke doelen niet teveel mag schaden.*

-Rijkswaterstaat bereidt op dit moment een nieuw peilbesluit voor met als gevolg een verhoging van het winterpeil op de Veluwerandmeren met 5 cm (http://www.platformparticipatie.nl/projecten/alle-projecten/projectenlijst/nieuw-peilbesluit-ijsselmeergebied/notitie-reikwijdte-en-detailniveau/index.aspx.). In

welke mate zijn de effecten hiervan op de beschikbaarheid van voedsel voor Kleine Zwanen en duikeenden meegenomen in de Passende Beoordeling?

Wij zien uit naar uw antwoorden op bovenvermelde vragen. Daarnaast blijven wij graag op de hoogte van de nadere voorwaarden die u aan een mogelijke Natuurbeschermingswetvergunning gaat verbinden en de verdere procedure rond die vergunningverlening.

Met vriendelijke groet,

het bestuur van de Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe,

art. 5.1.2.e

art. 5.1.2.e

het bestuur van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging,
afdeling Noordwest Veluwe,

art. 5.1.2.e

art. 5.1.2.e

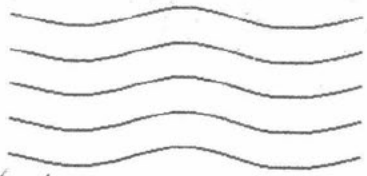

Gedeputeerde Staten
Provincie Flevoland
t.a.v. art. 5.1.2.e [redacted]
Postbus 55
8200 AB Lelystad

NOBSS 8200AB 55

3844 KG^3

Vogelbescherming
NEDERLAND

Postbus 925
3700 AX Zeist

Boulevard 12
3707 BM Zeist

Telefoon 030 693 77 99
Fax 030 691 88 44

www.vogelbescherming.nl

Gedeputeerde Staten van Provincie Flevoland
Mevrouw art. 5.1.2.e
Postbus 55
8200 AB LELYSTAD

Tevens per fax verzonden (0320-265260)

Datum	: 12 oktober 2015
Ons kenmerk	: 15 B361
Uw kenmerk	: 1790612
Doorkiesnummer	: 030-art. 5.1.2.e art. 5.1.2.e
Betreft	: Zienswijze aanvullende informatie m.b.t. verdiepingsprojecten WS.1 en WS.2

Geachte mevrouw art. 5.1.2.e,

In uw brief van 16 september jl. verzoekt u ons om een zienswijze met betrekking tot de aanvullende informatie inzake de vaargeulverdiepingen in het Veluwemeer (WS.1) en Wolderwijd (WS.2). U gaf aan voornemens te zijn een positieve beschikking af te geven.

Wij hebben met interesse de bijgevoegde stukken bestudeerd. Temeer nu wij enige jaren geleden de initiatiefnemer hebben verzocht om art. 5.1.2.e dit onderzoek te laten doen. Uit zijn rapport blijkt dat de draagkracht van de Veluwerandmeren voor brilduiker en tafeleend op orde is, en dat achterblijvende aantallen met name verklaard kunnen worden door het zogenoemde wegzuigeffect van een verbeterde voedselsituatie elders in het IJsselmeergebied.

Gebaseerd op de overlegde nieuwe informatie zien wij geen juridisch houdbare bezwaren meer tegen het voornemen om beide projecten te vergunnen in het kader van de Natuurbeschermingswet, mits de juiste mitigerende maatregelen zijn opgenomen in de voorwaarden van de vergunning, om negatieve effecten zoveel mogelijk te beperken.

Met vriendelijke groet,
art. 5.1.2.e

BirdLife
INTERNATIONAL

Vogelbescherming Nederland is Partner van BirdLife International, wereldwijd actief voor vogels en natuur

Vogelbescherming
NEDERLAND

Postbus 925 3700 AX Zeist

13-10-2015

Lelystad, Stadhuisplein 51

Port betaald
vanstraatenpost.nl

LEL-3-BRENG-1

LLS-PBSN-01

8200AB55 0880

Provincie Flevoland
ONTVANGEN
14 OKT. 2015

Berekening WS1

- Kenmerken
- Emissie
- Depositie natuurgebieden
- Depositie habitattypen

AERIUS CALCULATOR

Dit document bevat resultaten van een stikstofdepositieberekening met AERIUS Calculator. U dient dit document te gebruiken ter onderbouwing van een vergunningaanvraag in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998.

De resultaten geven de stikstofeffecten van deze activiteit weer voor haar omgeving. Tot de omgeving behoren zowel Natura 2000-gebieden als beschermde natuurmonumenten. Calculator maakt enkel voor de PAS-gebieden inzichtelijk welke stikstofgevoelige habitattypen er voor komen en op welke hiervan een effect is. Op basis hiervan is aangegeven voor hoeveel hectares ontwikkelingsruimte benodigd is.

De berekening op basis van stikstofemissies gaat uit van de componenten ammoniak (NH_3) en stikstofoxide (NOx), of één van beide. Hiermee is de depositie van de activiteit berekend en uitgewerkt.

Wilt u verder rekenen of gegevens wijzigen? Importeer de pdf dan in de Calculator.

Verdere toelichting over deze PDF kunt u vinden in een bijbehorende leeswijzer. Deze leeswijzer en overige documentatie is te raadplegen via: www.aerius.nl.

AERIUS CALCULATOR

Contact

Rechtspersoon	Inrichtingslocatie
art. 5.1.2.e	Harderwijk, ooooaa Harderwijk

Activiteit

Omschrijving	AERIUS kenmerk
Stikstofdepositie WS1	2EVfxk43G7

Datum berekening	Rekenjaar
22 oktober 2015, 15:22	2016

Totale emissie

	Situatie 1
NOx	4.076,37 kg/j
NH3	-

Depositie

Hectare met hoogste project-bijdrage (mol/ha/j)

Natuurgebied	Provincie
-	-

Situatie 1
-

Toelichting

Harderwijk

Locatie
WS1

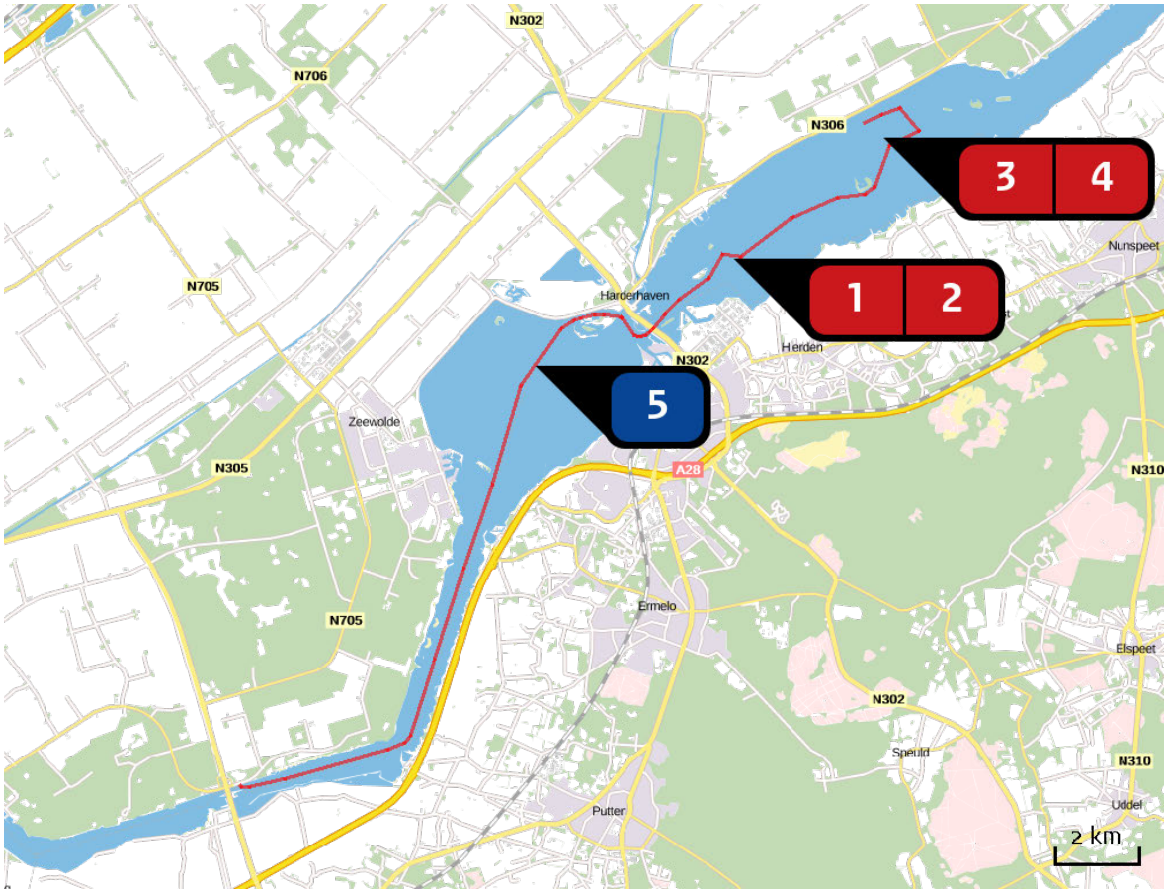

Emissie (per bron)
WS1

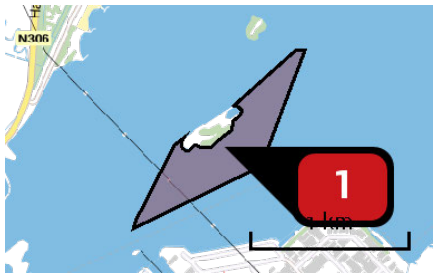

Naam	WS1_Vlak_1
Locatie (X,Y)	171964, 487102
NOx	616,00 kg/j

Voertuig	Omschrijving	Brandstof verbruik (l/j)	Uitstoot hoogte (m)	Spreiding (m)	Warmte inhoud (MW)	Stof	Emissie
AFW	zandzuiger WS1_vlak1 0,26		4,0	4,0	0,0	NOx	616,00 kg/j

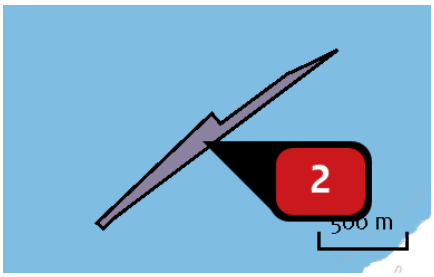

Naam WS1_Vlak_2
Locatie (X,Y) 173435, 488116
NOx 216,00 kg/j

Voertuig	Omschrijving	Brandstof verbruik (l/j)	Uitstoot hoogte (m)	Spreiding (m)	Warmte inhoud (MW)	Stof	Emissie
AFW	zandzuiger_ws1_vlak2 0,09		4,0	4,0	0,0	NOx	216,00 kg/j

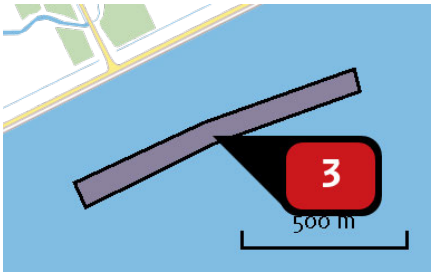

Naam WS1_Vlak_7
Locatie (X,Y) 176211, 491003
NOx 128,00 kg/j

Voertuig	Omschrijving	Brandstof verbruik (l/j)	Uitstoot hoogte (m)	Spreiding (m)	Warmte inhoud (MW)	Stof	Emissie
AFW	zandzuiger_ws1_vlak7 0,05		4,0	4,0	0,0	NOx	128,00 kg/j

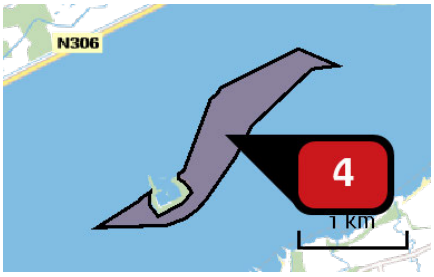

Naam WS1_Vlak_3
Locatie (X,Y) 176275, 489892
NOx 1.412,00 kg/j

Voertuig	Omschrijving	Brandstof verbruik (l/j)	Uitstoot hoogte (m)	Spreiding (m)	Warmte inhoud (MW)	Stof	Emissie
AFW	zandzuiger_ws1_vlak3 0,6		4,0	4,0	0,0	NOx	1.412,00 kg/j

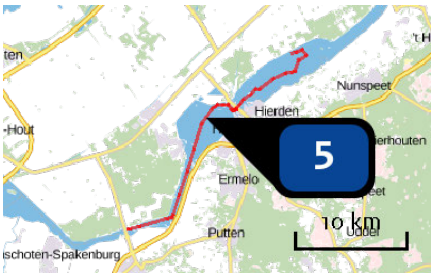

Naam	Bron 5
Locatie (X,Y)	168002, 485065
NOx	1.704,37 kg/j

Scheepstype	Omschrijving	Vaarbeweging per etmaal (A -> B)	Percentage geladen	Vaarbeweging per etmaal (B -> A)	Percentage geladen	Stof	Emissie
Mo	transport WS1	2	100%	2	0%	NOx	1.704,37 kg/j

Depositie natuur-gebieden

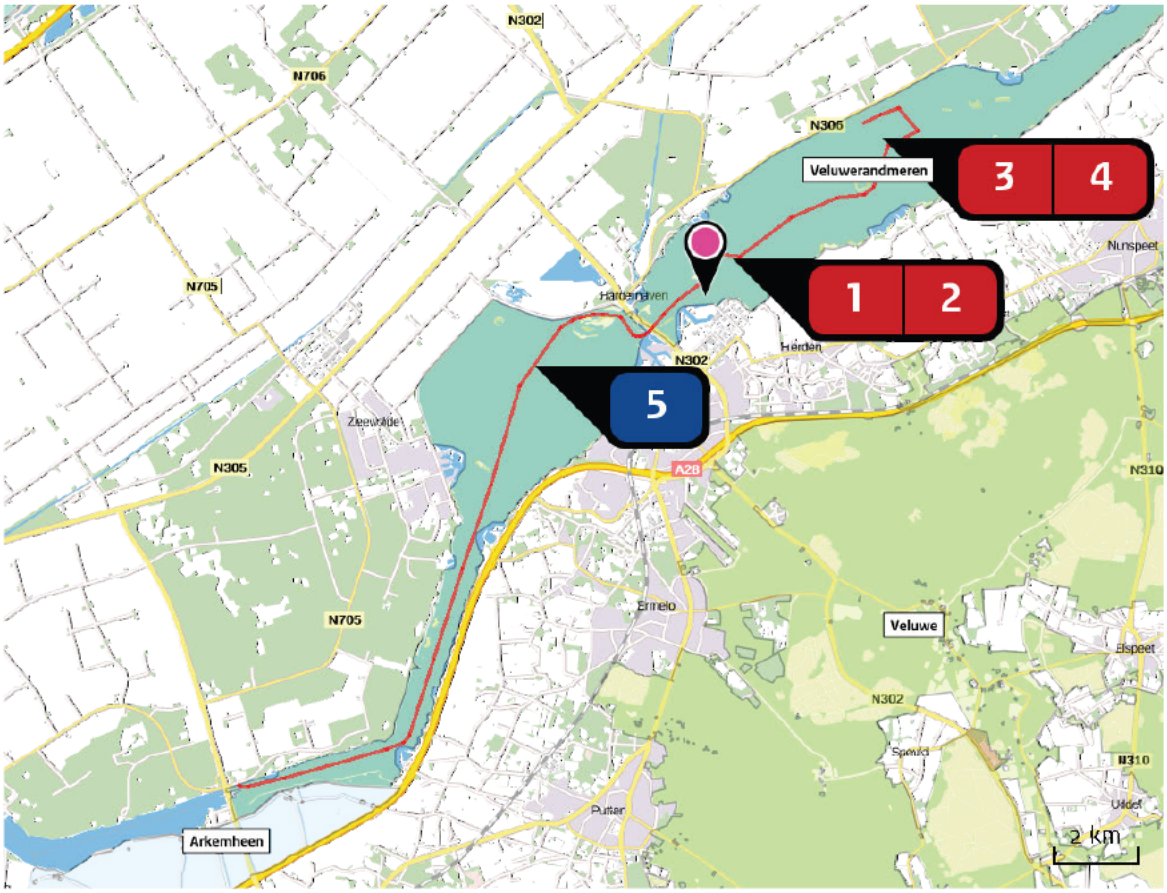

Hoogste projectbijdrage

Hoogste projectbijdrage per natuurgebied

- Habitatrichtlijn
- Vogelrichtlijn
- Beschermd natuurgebied
- Habitatrichtlijn, Vogelrichtlijn
- Habitatrichtlijn, Beschermd natuurgebied
- Vogelrichtlijn, Beschermd natuurgebied
- Habitatrichtlijn, Vogelrichtlijn, Beschermd natuurgebied

Depositie resterende gebieden

Natuurgebied	Hoogste depositie (mol/ha/j)	Overschrijding KDW	Ontwikkelingsruimte beschikbaar
Veluwerandmeren	0,28	●	-

○ Geen overschrijding
● Wel overschrijding

Depositie per habitattype

Veluwerandmeren

Habitattype	Hoogste depositie (mol/ha/j)	Overschrijding KDW	Ontwikkelingsruimte beschikbaar
H9999:76 Habitattype onbekend/onzeker KDW op basis meest kritische aangewezen type (H3140)	0,28	●	-

○ Geen overschrijding
● Wel overschrijding

Disclaimer

Hoewel verstrekte gegevens kunnen dienen ter onderbouwing van een vergunningaanvraag, kunnen er geen rechten aan worden verleend. De eigenaar van AERIUS aanvaardt geen aansprakelijkheid voor de inhoud van de door de gebruiker aangeboden informatie. Bovenstaande gegevens zijn enkel bruikbaar tot er een nieuwe versie van AERIUS beschikbaar is. AERIUS is een geregistreerd handelsmerk in de Benelux. Alle rechten die niet expliciet worden verleend, zijn voorbehouden.

Rekenbasis

Deze berekening is tot stand gekomen op basis van:

AERIUS	versie 2014.1_20150903_de05cf2bce
Database	versie 2014.1_20150825_fb538daf31

Meer informatie over de gebruikte data, zie www.aerius.nl/methodiek

PROVINCIE FLEVOLAND

Postbus 55
8200 AB Lelystad

Telefoon
(0320)-265265
Fax
(0320)-265260
E-mail
provincie@Flevoland.nl
Website
www.flevoland.nl

Coöperatie Gastvrije Randmeren
Mevrouw art. 5.1.2.e
Postbus 271
3840 AG HARDERWIJK

Verzenddatum	*Bijlagen*	*Uw kenmerk*	*Ons kenmerk*
- 9 DEC. 2015	5		1818775

Onderwerp
Natuurbeschermingswet: vergunning voor verdiepingen in het Veluwemeer (WS.1)

Geachte mevrouw art. 5.1.2.e,

Op 9 januari 2014 hebben wij uw aanvraag voor een vergunning voor het verdiepen van een drietal gebieden in het Veluwemeer tot een diepte van -1,80 m NAP in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 ontvangen. Een passende beoordeling voor alle nog uit te voeren IIVR-projecten (waaronder project WS.1) opgesteld door Bureau Waardenburg (Heunks, 2013) maakt onderdeel uit van de aanvraag. Op 2 juli 2014, kenmerk 1578065, hebben wij vergunning afgegeven voor de verdiepingen in het Veluwemeer. Tegen dit besluit is beroep aangetekend bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State door Vogelbescherming Nederland, Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe en de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Afdeling Noordwest Veluwe. Op 11 maart 2015 heeft de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State ons besluit van 2 juli 2014 vernietigd. Naar aanleiding van de uitspraak dienen wij met inachtneming van de uitspraak een nieuw besluit te nemen op de aanvraag.

Naar aanleiding van de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State over ons oorspronkelijke besluit hebben wij de heer art. 5.1.2.e van onderzoeksinstituut Deltares opdracht gegeven om aan de hand van de laatste wetenschappelijke ontwikkelingen na te gaan of de voorgenomen ingreep de instandhoudingsdoelen van de Veluwerandmeren voor brilduiker en tafeleend in gevaar kan brengen (rapport Trends en ontwikkelingen in ecologie en draagkracht voor Tafeleend en Brilduiker in de Veluwerandmeren, R. Noordhuis, 2015). Dit rapport hebben wij bij de beoordeling betrokken.

Bij de aanvraag hoort naast de oorspronkelijke passende beoordeling uit 2013 tevens een aanvulling en actualisatie van de originele passende beoordeling door Bureau Waardenburg: 'Effectbeoordeling van IIVR maatregelen WS.1 en WS.2 in de Veluwerandmeren nader beschouwd (2015)'. Deze aanvulling hebben wij op 3 september 2015 ontvangen.

De activiteiten zullen plaatsvinden in het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren. In dit verband is het van belang om vast te stellen of er negatieve gevolgen voor de instandhoudingsdoelstellingen van dit gebied kunnen optreden. Wij zijn op grond van artikel 2, eerste lid van de Natuurbeschermingswet 1998 bevoegd om te beslissen op deze aanvraag. Omdat een deel van het Veluwemeer op het gebied van de provincie Gelderland ligt, heeft afstemming plaatsgevonden. Gedeputeerde Staten van Gelderland hebben ingestemd met het verlenen van deze vergunning. Bijgevoegd treft u ons besluit aan.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Flevoland,

art. 5.1.2.e

art. 5.1.2.e

art. 5.1.2.e

Besluit van GEDEPUTEERDE STATEN VAN FLEVOLAND op een verzoek voor een vergunning op grond van artikel 19d van de Natuurbeschermingswet 1998.

Inhoudsopgave

A. Onderwerp aanvraag
B. Procedure
C. Wettelijk kader
D. Inhoudelijke beoordeling
E. Zienswijzen en reactie op zienswijzen
F. Kennisgeving en afschriften
G. Besluit en vergunningvoorwaarden
H. Bezwaar
I. Ondertekening

Bijlagen
1. Informatieblad bezwaarprocedure Gedeputeerde Staten van Flevoland
2. Lijst met geraadpleegde literatuur en overige bronnen
3. Beantwoording vragen Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe en Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging afdeling Noordwest Veluwe
4. Kaart met coördinaten verdiepingen
5. Aanvulling van Bureau Waardenburg m.b.t. stikstofemissie en cumulatie

A. Onderwerp aanvraag

De door Coöperatie Gastvrije Randmeren op 9 januari 2014 ingediende aanvraag voor een vergunning op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 (in het vervolg Nbwet) behelst het verdiepen van een drietal gebieden in het Veluwemeer tot een diepte van -1,80 m NAP ten behoeve van het verbeteren van de vaarmogelijkheden voor de recreatievaart op het brede deel van het Veluwemeer (project WS.1). De huidige gemiddelde diepte van de diverse deelgebieden bedraagt -0,90 m tot -1,80 m NAP. Gezamenlijk wordt daarbij een totale oppervlakte van 115 ha verdiept. Daarnaast wordt een laatste stuk van de vaargeul over een lengte van 1000 m verbreed van 75 m naar 150 m tot een diepte van -5,00 m NAP. De huidige diepte ter plaatse bedraagt -2,50 m NAP. Door de verdiepingen wordt het bevaarbare oppervlakte voor zeiljachten en grotere motorboten vergroot, worden de eilanden Pierland en de Kluut aantrekkelijke vaardoelen en kan de recreatiebebakening in een vloeiende lijn gelegd worden, waardoor er een duidelijkere en logischere zonering tussen natuur en recreatie komt.
Het project WS.1 maakt onderdeel uit van de Integrale Inrichting VeluweRandmeren (IIVR). De verdieping zal door middel van zandwinning (cutterzuiger of gelijkwaardig materieel) worden gerealiseerd. Het vrijkomende zand is bestemd voor de markt en zal per schip worden afgevoerd. Het zand wordt gewonnen vanaf een half uur voor zonsopgang tot een half uur na zonsondergang. De werkzaamheden zullen in een tijdsperiode van minimaal 3 jaar worden gerealiseerd. Volgens de huidige planning zal dit de periode 2017-2020 zijn. Gezien de totale doorloopperiode zal over het algemeen niet meer dan één zandzuiger tegelijk bezig zijn en zal het aantal schepen dat het zand afvoert 1 à 2 bedragen.

Een passende beoordeling voor alle nog uit te voeren IIVR-projecten (waaronder dit project WS.1) opgesteld door Bureau Waardenburg (Heunks, 2013) maakt onderdeel uit van de aanvraag. Bij de aanvraag hoort tevens een actualisatie d.d. 3 september 2015 van de originele passende beoordeling door Bureau Waardenburg: 'Effectbeoordeling van IIVR maatregelen WS.1 en WS.2 in de Veluwerandmeren nader beschouwd (2015)' en een aanvulling d.d. 3 december 2015 m.b.t. cumulatie en emissie van stikstof (zie bijlage 5).

Naar aanleiding van de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State van 11 maart 2015, nummer ECLI:NL-RVS 2015.735, over ons oorspronkelijke besluit hebben wij de heer R. Noordhuis van onderzoeksinstituut Deltares opdracht gegeven om aan de hand van de laatste wetenschappelijke ontwikkelingen na te gaan of de voorgenomen ingreep de instandhoudingsdoelen van de Veluwerandmeren voor brilduiker en tafeleend in gevaar kan brengen (rapport Trends en ontwikkelingen in ecologie en draagkracht voor Tafeleend en Brilduiker in de Veluwerandmeren, art. 5.1 [redacted] 2015). Dit rapport hebben wij bij de beoordeling betrokken.

B. Procedure

Op grond van artikel 44, tweede lid van de Nbwet zijn de gemeenten Dronten, Zeewolde, Harderwijk en Elburg per schriftelijk verzoek d.d. 11 september 2015 in de gelegenheid gesteld een zienswijze in te dienen.

Naar aanleiding van deze aanvraag zijn, op grond van artikel 4:8 van de Algemene wet bestuursrecht, tevens Rijkswaterstaat Midden-Nederland, Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe, KNNV afdeling Noordwest-Veluwe en Vogelbescherming Nederland in de gelegenheid gesteld tot het indienen van een zienswijze.

In overeenstemming met artikel 42, eerste lid van de Nbwet dient binnen 13 weken na ontvangst van de aanvraag een definitief besluit te zijn genomen. Deze termijn kan eenmalig verlengd worden met nogmaals 13 weken.

C. Wettelijk kader

De Nbwet is per 1 oktober 2005 het nationale wettelijke kader voor toetsing van activiteiten, plannen, projecten en andere handelingen met mogelijke gevolgen voor de instandhoudingsdoelstellingen van de Natura 2000-gebieden.

Met uitzondering van de projecten en andere handelingen die worden vermeld in artikel 2 van het Besluit vergunningen Natuurbeschermingswet 1998, berust de bevoegdheid tot het verlenen van een vergunning onder artikel 19d van de Nbwet bij gedeputeerde staten. Wanneer een Natura 2000-gebied in meerdere provincies is gelegen wordt de bevoegdheidsverdeling tussen gedeputeerde staten van de verschillende provincies geregeld in artikel 2, eerste lid en 2a, tweede lid van de Nbwet. De hoofdregel is verwoord in artikel 2, eerste lid, waarin staat dat onder gedeputeerde staten moet worden verstaan gedeputeerde staten van de provincie waarin Natura 2000-gebieden of natuurmonumenten onderscheidenlijk beschermde natuurmonumenten geheel of grotendeels zijn gelegen. Daarbij is er een verplichting opgenomen in artikel 2, vijfde lid, dat gedeputeerde staten alleen mogen besluiten tot het verlenen van een vergunning, in overeenstemming met gedeputeerde staten van de andere provincies waarin het Natura 2000-gebied mede is gelegen, voor zover die vergunning betrekking heeft op delen van het gebied, gelegen in die andere provincies.

Op grond van artikel 19d, eerste lid van de Nbwet is het verboden zonder vergunning van Gedeputeerde Staten, of in strijd met aan die vergunning verbonden voorschriften of beperkingen, projecten of andere handelingen te realiseren onderscheidenlijk te verrichten, die gelet op de instandhoudingsdoelstelling de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in een Natura 2000-gebied kunnen verslechteren of een significant verstorend effect kunnen hebben op de soorten waarvoor het gebied is aangewezen. Zodanige projecten of andere handelingen zijn in ieder geval projecten of handelingen die de natuurlijke kenmerken van het desbetreffende gebied kunnen aantasten. Voor die gevallen geldt het in art. 19f e.v. Nbwet opgenomen toetsingskader. De instandhoudingsdoelstellingen waar in artikel 19d Nbwet naar gerefereerd wordt, hebben geen betrekking op de doelstellingen, bedoeld in artikel 10a, derde lid, zijnde de instandhoudingsdoelstellingen voor beschermde natuurmonumenten.

In overeenstemming met artikel 19e van de Nbwet houden Gedeputeerde Staten bij het verlenen van een vergunning als bedoeld in artikel 19d, eerste lid rekening met:

a. de gevolgen die een project, waarop de vergunningaanvraag betrekking heeft, kan hebben voor een Natura 2000-gebied, gelet op de instandhoudingsdoelstelling van dat gebied
b. een op grond van artikel 19a of artikel 19b vastgesteld beheerplan, en
c. vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied, alsmede regionale en lokale bijzonderheden.

Op dit moment is er nog geen beheerplan onder de Nbwet vastgesteld voor de Veluwerandmeren. Gedeputeerde Staten maken voor de toetsing gebruik van het definitieve aanwijzingsbesluit met instandhoudingsdoelstellingen en andere relevante documenten.

Het project wordt uitgevoerd in het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren. Dit gebied is op 23 december 2009 (kenmerk PDN/2009-076) op basis van artikel 10a van de Nbwet aangewezen als Natura 2000-gebied voor de volgende habitattypen en soorten:

Habitattypen
Kranswierwateren en Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden

Habitatrichtlijnsoorten
Kleine modderkruiper, rivierdonderpad en meervleermuis

Broedvogels
Roerdomp en grote karekiet

Niet-broedvogels
Fuut, aalscholver, grote zilverreiger, lepelaar, kleine zwaan, smient, krakeend, pijlstaart, slobeend, krooneend, tafeleend, kuifeend, brilduiker, nonnetje, grote zaagbek en meerkoet.

D. Inhoudelijke beoordeling

Bevoegdheid
Aangezien het project niet voorkomt op de lijst van projecten en handelingen uit artikel 2 van het Besluit vergunningen Natuurbeschermingswet 1998 en de Veluwerandmeren grotendeels zijn gelegen op het grondgebied van Flevoland, wij zijn bevoegd tot het nemen van een besluit. Gedeputeerde Staten van Gelderland hebben ingestemd met het verlenen van deze vergunning.

Toetsing
Nu er nog geen beheerplan beschikbaar is maken wij voor de toetsing gebruik van het definitieve aanwijzingsbesluit met instandhoudingsdoelstellingen. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van de doelen- en profieldocumenten die destijds door het Ministerie van LNV zijn uitgebracht en van aanvullende informatiebronnen over actuele natuurwaarden. Een uitgebreide literatuuropgave van geraadpleegde bronnen is opgenomen als bijlage 2.

De beoordeling van de aanvraag en de bijbehorende belangenafweging vindt plaats in vier stappen. Deze stappen zijn:

1. Identificeren van mogelijke negatieve effecten;
2. Mitigerende of andere maatregelen in de aanvraag die de effecten beperken;
3. Toets aan de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied;
4. Toetsing aan de vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied, alsmede regionale en lokale bijzonderheden.

Stap 1: Identificeren van mogelijke negatieve effecten
- Achteruitgang kwaliteit en areaalverlies van vegetaties met kranswieren en fonteinkruiden;
- Afname kwaliteit en omvang leefgebied en/of verstoring van de vissoorten kleine modderkruiper en rivierdonderpad;
- Afname functionaliteit leefgebied en verstoring meervleermuis;
- Afname leefgebied voor en verstoring van de broedvogels roerdomp en grote karekiet;
- Afname van de draagkracht van het leefgebied voor en verstoring van de niet-broedvogels fuut, aalscholver, grote zilverreiger, lepelaar, kleine zwaan, smient, krakeend, pijlstaart, slobeend, krooneend, tafeleend, kuifeend, brilduiker, nonnetje, grote zaagbek en meerkoet
- Negatieve cumulatie met anderen projecten.

Stap 2: Mitigerende of andere maatregelen in de aanvraag die effecten beperken
De hele opzet van het IIVR is vanaf het begin gericht geweest op een balans tussen ecologie en recreatie. Daarbij is er vanaf het begin voor gekozen om projecten met positieve effecten eerst te realiseren. Een tweetal hiervan heeft daarbij een uiterst positief effect gehad op de instandhoudingsdoelstellingen. Het betreft het instellen van een winterafsluiting van een gebied van circa 640 ha in het Veluwemeer tussen Elburg en Polsmaten als rustgebied voor watervogels (winterafsluiting Veluwemeer ex artikel 20 Natuurbeschermingswet 1998, Staatscourant nr. 20085, 23 december 2009) en de aanleg van een vierde trap in de waterzuivering van Harderwijk uitgevoerd in 2009. De positieve effecten hiervan werken door in de huidige staat van instandhouding van de diverse habitattypen en soorten.

De volgende uitvoeringstechnische zaken in de aanvraag kunnen als mitigerende maatregelen worden beschouwd:
- Er wordt in de winter slechts met één zandzuiger gewerkt, waardoor het verstoorde oppervlakte tijdens de werkzaamheden beperkt blijft tot een klein gebied;
- Er wordt alleen gewerkt van een half uur voor zonsopkomst tot een half uur na zonsondergang, waardoor verstoring van de meervleermuis voorkomen wordt
- De werkzaamheden worden gespreid over een tijdsperiode van minimaal 3 jaar, waardoor de waterplantenvegetaties de kans krijgen het verdiepte gebied te herkoloniseren.

Stap 3: Toets aan de instandhoudingsdoelstellingen

Habitattypen

Tabel 1: Instandhoudingsdoelstellingen habitattypen

Habitattype	*Instandhoudingsdoelstelling*
Kranswierwateren	Behoud oppervlakte en kwaliteit
Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden	Behoud oppervlakte en kwaliteit

Het habitattype Kranswierwateren komt over grote oppervlakten voor in de Veluwerandmeren. De Veluwerandmeren leveren het grootste aandeel aan de behoudsopgave voor dit habitattype in Nederland.

Vanaf het begin van de negentiger jaren van de vorige eeuw hebben de kranswiervegetaties zich in de oostelijke randmeren hersteld. Ook sinds het ontwerp-aanwijzingsbesluit als Natura 2000-gebied uit november 2006 heeft de gestage groei van het areaal en de bedekking van dit habitattype zich voortgezet.

En zelfs na de definitieve aanwijzing is dit het geval geweest, waardoor de interne bedekking[1] in 2012 een waarde bereikte die maar liefst 32% boven de oppervlakte uit 2009 (het jaar van het definitief vaststellen van het instandhoudingsdoel) ligt. Uit het profieldocument blijkt dat voor een duurzame instandhouding van dit habitattype minimaal een interne bedekking van 30 à 35% nodig is, terwijl de externe bedekking tenminste 70% dient te zijn. Al in 2006 werd deze grens bereikt met een interne bedekking van 37,7% van het meeroppervlak en een externe bedekking van 73,5%. Gezien de toename in bedekking sinds 2009 zit het habitattype ruim boven het instandhoudingsdoel.

De passende beoordeling berekent een kwantitatief effect van -0,3% voor dit project op het habitattype Kranswierwateren. Cumulatief bedraagt het effect van alle reeds vergunde projecten en nog uit te voeren IIVR-projecten in de Veluwerandmeren -3,13%. Wanneer dit afgezet wordt tegen de groei sinds 2009 (+32%) dan is dit effect met zekerheid niet significant.

Kranswieren zijn gevoelig voor vertroebeling. De wijze van uitvoering van de verdiepingen dient daarom zodanig te geschieden dat slechts sprake is van een minimale vertroebeling (hiertoe is voorwaarde 7 opgenomen.

Daarnaast zijn kranswieren gevoelig voor vermesting (met name door fosfaat). De resultaten van het onderzoek, uitgevoerd door Tauw (kenmerk R003-1221737JXB-kmi-V02) naar aanleiding van een onderzoeksverplichting uit de vorige vergunning, tonen aan dat de waterbodem een lage potentie aan nalevering van fosfaat kent en de potentie voor het binden van fosfaat relatief hoog is. Tevens zijn de omstandigheden aëroob op het moment van monstername wat inhoudt dat de potentie van nalevering van fosfaat hoog was. Gezien de zeer lage concentraties fosfaat in het water vond echter geen nalevering plaats. Aanvullende voorschriften zijn dan ook niet noodzakelijk.

Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden

De vegetatie in de Veluwerandmeren wordt gedomineerd door de soorten tenger fonteinkruid en schedefonteinkruid, die van jaar tot jaar in sterk wisselende bedekkingen aanwezig zijn. Daarbij wisselt ook de totale interne bedekking van dit habitattype aanzienlijk in de loop van de tijd. In de periode 2001 tot en met 2009 lag de range tussen 90 ha (laagste bedekking in 2003) en 245 ha (hoogste bedekking in 2006). Ook bij dit habitattype is sprake van een voortgaande groei sinds het definitieve aanwijzingsbesluit nu de interne in 2012 uitkwam op 268 ha. Dit ligt 9,3% boven de hoogste bedekking die ooit werd behaald in de voorafgaande periode en maar liefst 90% boven het niveau van 2009. Dit habitattype heeft daarmee een zeer gunstige staat van instandhouding. De passende beoordeling berekent het effect op -0,16% (en cumulatief voor alle nog uit te voeren projecten in het gebied op -6,58%). Gezien de huidige staat van instandhouding is dit zeker niet significant.

Met een geplande opleverdiepte van -1,80 m NAP in de 115 ha buiten de vaargeul zal er bovendien op termijn herkolonisatie van het vergraven gebied door beide habitattypen plaatsvinden.

In de vaargeul zal geen hergroei plaatsvinden. Van de eerdere vaargeulverbredingen is bekend dat door de grotere opleverdiepte in de vaargeul het randeffect van de vaargeul vanwege opwerveling van slib uit de vaargeul minder wordt (Kolen, 2011). Bij een ondiepe vaargeul bedraagt de randzone waar de bedekking van waterplantenvegetatie lager is ongeveer 150 m, terwijl vlak langs de vaargeul waterplanten geheel ontbreken. Bij een diepere vaargeul zoals voorzien in de huidige aanvraag bedraagt de randzone ca. 70 meter. De waterplantenvegetatie zal daarom na verdieping nabij de vaargeul een hogere dichtheid kunnen bereiken dan voor de verdieping, waardoor het totale effect van de vaargeul op de waterplanten nihil tot licht positief zal zijn.

---

[1] Bij onderwatervegetaties wordt gesproken over externe en interne bedekking. De externe bedekking is dat deel van het meeroppervlakte wat begroeid is met waterplanten, ongeacht de dichtheid (deze dichtheid wordt het bedekkingspercentage genoemd). De interne bedekking wordt berekend door de dichtheid te vermenigvuldigen met het daarbij behorende oppervlakte en dit vervolgens voor alle klassen bedekkingspercentages te totaliseren.

Habitatrichtlijnsoorten

Tabel 2: Instandhoudingsdoelstellingen habitatsoorten

Habitattype	*Instandhoudingsdoelstelling*
Kleine modderkruiper	Behoud oppervlakte en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie
Rivierdonderpad	Behoud oppervlakte en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie. Enige achteruitgang in oppervlakte leefgebied ten gunste van broedvogelsoorten roerdomp en grote karekiet is toegestaan
Meervleermuis	Behoud oppervlakte en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie

De kleine modderkruiper komt volgens de passende beoordeling talrijk voor in de Veluwerandmeren. De staat van instandhouding is daarmee gunstig. Tijdens de werkzaamheden zal sprake zijn van verstoring van kleine modderkruipers en van een tijdelijke afname van het leefgebied van de soort. Gezien de huidige oppervlakte van het leefgebied van de soort in de Veluwerandmeren heeft dit geen effect op de populatie. De passende beoordeling omschrijft het blijvende effect van de verdiepingen als volgt:

> *De beoogde verdiepingen zullen geen of hooguit een verwaarloosbaar effect op de kleine modderkruiper hebben. De beoogde diepte van de projectlocaties blijft ruim binnen de bandbreedte waarin kleine modderkruipers voorkomen en de waterplanten zullen na de verdieping terugkeren.*

De rivierdonderpad komt niet voor op de projectlocatie. De meervleermuis foerageert 's nachts boven de Veluwerandmeren. Omdat er boven het wateroppervlak geen veranderingen plaatsvinden en de werkzaamheden bij daglicht gebeuren, wordt het leefgebied van de soort niet aangetast en vindt evenmin verstoring plaats.

Er zijn geen (blijvende) negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen voor de habitatsoorten.

Broedvogels

Tabel 3: Instandhoudingsdoelstellingen en staat van instandhouding broedvogels[2]

Broedvogel	*Instandhoudingsdoelstelling*	*Broedseizoen 2009 t/m 2013*				
		2009	*2010*	*2011*	*2012*	*2013*
Roerdomp	Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied voor een populatie van ten minste 5 paren (territoria)	2	0	0	2	7
Grote karekiet	Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied voor een populatie van ten minste 40 paren	24	27	36	26	22

Zowel de roerdomp als de grote karekiet broeden in brede rietkragen langs de oostelijke oever van de Veluwerandmeren. De projectlocatie bevindt zich op geruime afstand van de broedgebieden. Er zijn geen negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen voor de broedvogelsoorten. Ook wordt de herstelopgave voor deze soorten niet belemmerd door de ingreep, omdat deze in het open water plaatsvindt waar zich geen potentieel leefgebied van beide soorten bevindt.

Niet-broedvogels

[2] Gegevens in deze tabel en volgenden afkomstig van de website van Sovon: http://s1.sovon.nl/gebieden/gebieden_trendsnw.asp?gebnr=75

Deze groep wordt meestal ingedeeld naar benutte voedselbronnen. De instandhoudings-doelstellingen zijn vastgesteld op grond van de foerageerfunctie en/of de slaapplaatsfunctie van het Natura 2000-gebied.

Viseters
De instandhoudingsdoelstellingen voor de visetende watervogels zijn opgenomen in tabel 4.

Slaapplaatsen van aalscholvers en grote zilverreigers bevinden zich in boomgroepen aan het water. Er zijn geen slaapplaatsen bekend uit de omgeving van het projectgebied. Negatieve effecten op de slaapplaatsfunctie voor deze soorten kunnen op voorhand uitgesloten worden.

De lepelaar is een wadende viseters. De lepelaar foerageert in ondiep gebied. Volgens de passende beoordeling komt de soort met name voor bij de ondiepten nabij de dam van Polsmaten (aan de Gelderse oever van het Veluwemeer) en in Delta Schuitenbeek (Gelderse oever Nuldernauw). Gezien de huidige diepte is het plangebied niet geschikt als foerageergebied. Negatieve effecten op deze soort zijn daarom op voorhand uitgesloten.

De fuut zit op grond van de gegevens van Sovon over 2007/08-2011/12 gemiddeld 19% boven de instandhoudingsdoelstelling. Voor de aalscholver is dit maar liefst 47%. Beide soorten komen jaarrond voor in de Veluwerandmeren met de hoogste aantallen in het najaar. Wanneer deze visetende watervogels jaarrond permanent verstoord zouden worden door recreatievaart in het plangebied, dan betekent dit een afname van 2,6% van het leefgebied van deze soorten. Het betreft hier een worst-case scenario, omdat hierbij geen rekening gehouden is met het feit dat er in de wintermaanden geen sprake is recreatievaart van enige betekenis. Maar zelfs bij dit ergste scenario wordt het negatieve effect ruimschoots gecompenseerd door de huidige staat van instandhouding ver boven de doelstellingen uit het aanwijzingsbesluit.

Tabel 4: Instandhoudingsdoelstellingen en staat van instandhouding visetende niet-broedvogels[1]

Niet-broedvogel	*Instandhoudingsdoelstelling*[2]	*Functie leef-gebied*	*Seizoensgemiddelden 2008/09 t/m 2012/13*				
			08/09	*09/10*	*10/11*	*11/12*	*12/13*
Fuut	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 400 vogels	f	482	455	408	496	385
Aalscholver	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 420 vogels	f	507	462	661	833	621
		s	-	-	-	-	
Grote zilverreiger	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 40 vogels[3]	s	33[3]	20[3]	60[3]	84[3]	232[3]
Lepelaar	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 3 vogels	f	11	6	8	-	-
Nonnetje	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 60 vogels	f	22	16	69	47	64
Grote zaagbek	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 50 vogels	f	49	17	40	31	63

1. Gegevens afkomstig van website Sovon: http://s1.sovon.nl/gebieden/gebieden_trendsnw.asp?gebnr=76; geraadpleegd op 18 februari 2014
2. Gebaseerd op het seizoensgemiddelde, m.u.v. de grote zilverreiger
3. Het betreft hier seizoensmaxima

Nonnetje en grote zaagbek laten aantallen zien die onder de instandhoudingsdoelstellingen liggen. Het vijfjarig seizoensgemiddelde ligt voor het nonnetje nog ruim binnen de betrouwbaarheidsinterval, die bij deze soort vanwege de wisselende aantallen vrij groot is. Het vijfjarig seizoensgemiddelde voor de grote zaagbek raakt aan de bovengrens van het betrouwbaarheidsinterval. Voor nonnetje en grote zaagbek geldt dat de aantallen gecorreleerd zijn met de strengheid van de winter, omdat deze dieren bij zachtere omstandigheden ten noordoosten van ons land overwinteren in de Oostzee. Zelfs in winters die een normaler karakter hebben, zoals de winter van 2010/11 blijven de aantallen in heel Nederland achter bij de aantallen van de strengere winters aan het einde van de twintigste eeuw (Hornman, 2013). Gezien de aantallen die in de winter 2010/11 geteld werden, zijn er echter geen indicaties dat de draagkracht van het gebied niet zou voldoen.
De werkzaamheden hebben slechts een zeer lokaal verstorend effect op alle viseters. Vanwege de afwezigheid van recreatievaart in de wintermaanden blijft er een zeer groot onverstoord gebied over waar deze vogels kunnen rusten en foerageren. Significant negatieve effecten kunnen op voorhand uitgesloten worden.

Planteneters
De instandhoudingsdoelstellingen voor de plantenetende watervogels zijn opgenomen in tabel 5.

Tabel 5: Instandhoudingsdoelstellingen en staat van instandhouding plantenetende niet-broedvogels[1]

Niet-broedvogel	*Instandhoudingsdoelstelling*[2]	*Functie leef-gebied*	*Seizoensgemiddelden 2008/09 t/m 2012/13*				
			08/09	*09/10*	*10/11*	*11/12*	*12/13*
Kleine zwaan	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 120 vogels[3]	f	174	149	167	467	719
		s	-	-	-	-	-
Smient	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 3.500 vogels[4]	s	2.706	1.989	2.368	4.063	2.996
Krakeend	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 280 vogels	f	450	319	427	364	782
Pijlstaart	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 140 vogels	f	238	161	189	179	318
Krooneend	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 30 vogels	f	94	54	59	81	-

1. Gegevens afkomstig van website Sovon: http://s1.sovon.nl/gebieden/gebieden_trendsnw.asp?gebnr=76
2. Gebaseerd op het seizoensgemiddelde
3. De draagkracht is gebaseerd op de foerageerfunctie van het Natura 2000-gebied
4. De draagkracht is gebaseerd op zowel de slaapplaats- als de foerageerfunctie. Er zijn echter geen telgegevens beschikbaar van de foerageerfunctie op de Sovon website

Doordat de verdiepingen gefaseerd over minimaal 3 jaar plaatsvinden zal slechts een beperkt deel van het te vergraven gebied tegelijkertijd vegetatieloos zijn. De tijdelijke effecten zullen gezien de huidige staat van instandhouding van de plantenetende vogels daarom al bij voorbaat niet significant zijn.

De meerkoet, die ook waterplanten eet wordt onder de overige soorten behandeld, omdat gedurende een deel van het jaar driehoeksmosselen de voornaamste voedselbron zijn. De pijlstaart eet eveneens een grote variatie aan voedsel, maar vanwege de vermoedelijke dominantie van plantaardig voedsel is de soort hier bij de planteneters ingedeeld.

Effecten op krakeend en pijlstaart worden in de passende beoordeling uitgesloten. In de passende beoordeling wordt het effect op de kleine zwaan berekend als -0,51% en dat op de krooneend op -1,93%. Gezien de huidige staat van instandhouding worden hiermee de instandhoudings-doelstellingen voor deze soorten ruimschoots gehaald.

Het gebied heeft daarnaast een slaapplaatsfunctie voor kleine zwanen. Zij rusten voornamelijk aan de Gelderse kant van de Veluwerandmeren, omdat daar ook de ondiepere foerageergebieden liggen. De maximale diepte waarop kleine zwanen nog foerageren bedraagt -0,90 m NAP. Ter plaatse van de verdiepingen is de waterkolom daarom (net) te diep om als foerageergebied te dienen. Het plangebied maakt daarmee geen wezenlijk onderdeel uit van het rustgebied van kleine zwanen. Ook negatieve effecten op de slaapplaatsfunctie kunnen uitgesloten worden. Om negatieve effecten door verstoring verder te beperken is er voor alle zekerheid een vergunningvoorwaarde opgenomen om verstoring van vogels in het winterseizoen nabij Pierland te voorkomen.

De gegevens van Sovon geven de indruk dat de aantallen van de smient zo'n 10% onder de instandhoudingsdoelstelling liggen. Het vijfjarig seizoensgemiddelde ligt echter vrij centraal binnen het ruime betrouwbaarheidsinterval voor deze soort. De lagere aantallen zijn daarmee niet significant te noemen. De aantallen schommelen rond het instandhoudingsdoel.

In de passende beoordeling staat:

> *dat de meeste smienten in het Nuldernauw verblijven (figuur 3.5 en bijlage 6* [van de passende beoordeling]*). [...] In de winter van 2001/2012 verbleven alleen in dit deel van de Veluwerandmeren in de winter al gemiddeld ca. 3.900 (bijlage 6b* [van de passende beoordeling]*) en maximaal ruim 15.000 smienten.*

Gezien het relatief geringe belang van het Veluwemeer voor de smient binnen de Veluwerandmeren kunnen negatieve effecten op deze soort op voorhand uitgesloten worden, mede omdat het projectgebied gezien de huidige diepte te diep is voor grondelende foeragerende watervogels zoals de smient.

Macrofauna-eters
De instandhoudingsdoelstellingen zijn opgenomen in tabel 6.

De slobeend voedt zich vooral met zoöplankton in de bovenste waterkolom. De soort bevindt zich momenteel onder de instandhoudingsdoelstelling, maar volgens de passende beoordeling zullen er als gevolg van dit project geen negatieve effecten op de soort zijn.

De kuifeend eet zomers divers dierlijk voedsel, maar voedt zich in de wintermaanden voornamelijk met driehoeksmosselen. De soort komt hoofdzakelijk in het winterhalfjaar in de Veluwerandmeren voor met de hoogste aantallen in de maanden oktober tot en met december. Met uitzondering van het seizoen 2010/11 bevindt de soort zich sinds 2002/03 boven het instandhoudingsdoel (gemiddeld +21% over de afgelopen 5 seizoenen).
De toename van het aantal kuifeenden kan verklaard worden door een toename van makkelijk oogstbare driehoeksmosselen in de Veluwerandmeren. In de passende beoordeling wordt een toename van Dreissena polymorpha (de gewone driehoeksmossel) vermeld tussen 2004 en 2008. Bij de laatste bemonstering in 2013 was sprake van een lichte afname ten opzichte van 2008, maar de dichtheid in de Veluwerandmeren is nog steeds een veelvoud van de dichtheden in 2004 (Bouma, 2014). Daarnaast zal ook voor de kuifeend gelden dat andere prooien worden benut (net als brilduiker en tafeleend).

Tabel 6: Instandhoudingsdoelstellingen en staat van instandhouding bodemfauna-etende niet-broedvogels[1]

Niet-broedvogel	Instandhoudingsdoelstelling[2]	Seizoensgemiddelden 2008/09 t/m 2012/13				
		08/09	09/10	10/11	11/12	12/13

Slobeend	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 50 vogels	17	22	28	47	43
Kuifeend	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 5.700 vogels. Enige achteruitgang in omvang foerageergebied ten gunste van kranswierwateren is toegestaan	7.351	6.696	3.918	7.512	9.932
Brilduiker	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 220 vogels	*106*[3]	*68*[3]	*48*[3]	*170*[3]	*133*[3]

1. Gegevens afkomstig van website Sovon: http://s1.sovon.nl/gebieden/gebieden_trendsnw.asp?gebnr=76
2. Gebaseerd op het seizoensgemiddelde
3. Deze op de website van Sovon gepubliceerde gemiddelden vertegenwoordigen niet de best beschikbare gegevens voor de aantalsontwikkeling van de brilduiker (zie hieronder onder brilduiker)

De aantallen brilduikers zitten onder het instandhoudingsdoel volgens de gegevens van Sovon. Uit de passende beoordeling blijkt dat regelmatig wel grote aantallen brilduikers in het gebied zijn waargenomen en er vraagtekens kunnen worden gezet bij de gebruikte dataset door Sovon (van een aantal telvakken ontbraken veel telgegevens). Over de manier van tellen en verwerken van datagegevens is discussie mogelijk maar deze discussie willen wij - mede gelet op de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State - niet opnieuw voeren. Hieronder zetten wij uiteen waarom naar onze mening de draagkracht van het gebied op orde is en de ingreep daarom toelaatbaar.

Vanwege de uitspraak van de Raad van State ten aanzien van ons eerdere besluit hebben wij onderzoeker art. 5.1.2.e van bureau Deltares opdracht gegeven om (rapport Trends en ontwikkelingen in ecologie en draagkracht voor Tafeleend en Brilduiker in de Veluwerandmeren, R. Noordhuis, 2015) om aan de hand van de laatste wetenschappelijke ontwikkelingen na te gaan of de voorgenomen ingreep ecologisch verantwoord is.

Er zijn geen aanwijzingen dat de draagkracht van het gebied onvoldoende zou zijn. De oppervlakte waterplanten is sinds de definitieve aanwijzing in 2009 sterk toegenomen. Het aantal mosselen is in de Veluwerandmeren grofweg geschat vertienvoudigd tussen 2004 en 2008. De brilduiker heeft een gevarieerd dieet dat volgens het profieldocument regionaal verschilt. Diverse soorten weekdieren vormen in veel gebieden het hoofdvoedsel, maar ook kreeftachtigen en insectenlarven worden genuttigd. Het voedsel wordt duikend bemachtigd. Uit onderzoek dat gedaan werd in het winterseizoen 2008/09 in de Veluwerandmeren (Heunks, 2009) is naar voren gekomen dat er door de brilduikers nauwelijks gefoerageerd werd in de diepere delen waar de hoogste concentraties mosselen zich bevonden. Uit bodemmonsters kon indirect opgemaakt worden dat het dieet in de Veluwerandmeren voornamelijk bestond uit andere weekdieren (Aziatische korfmossel, grote diepslak en mogelijk de vijverpluimdrager), dansmuglarven en vlokreeften. Daarnaast is het nuttigen van de bulbillen van kranswieren (waaronder die van sterkranswier) aannemelijk. Dit wordt onderschreven door het rapport van art. 5.1.2.e "Trends en ontwikkelingen in ecologie en draagkracht voor Tafeleend en Brilduiker in de Veluwerandmeren, 2015", waaruit blijkt dat de rol van mosselen als stapelvoedsel voor tafeleend en brilduiker in het IJsselmeergebied kleiner is dan tot nu toe aangenomen en vogels al eerder (beginjaren '90) moeten zijn overgestapt op alternatieve voedselbronnen.

In dit rapport worden verder de volgende conclusies getrokken:

- De kwaliteit van de mosselen in de Veluwerandmeren is al sinds 1990 slecht en het belang van mosselen als voedselbron is waarschijnlijk overschat.

- Verder blijkt dat de brilduiker in de winter ook andere prooien tot zich neemt als slakjes, vlokreeften, mosselkreeftjes etc.
- Tegenover afnames van tafeleenden en brilduikers in de Veluwerandmeren staan binnen het IJsselmeergebied toenames in respectievelijk de Gouwzee en de Steile bank bij Lemmer.
- In de Veluwerandmeren zijn er geen aanwijzingen die duiden op een afname van het voedselaanbod.
- Effecten van de verdiepingen zijn vooral te verwachten in de vorm van toename van de duikkosten. De einddiepte ligt echter ruim binnen de mogelijkheden van tafeleenden en brilduikers.

Daarnaast zijn er in de wintermaanden voldoende rustgebieden voor de soort aanwezig. Onze conclusie is daarom dat de draagkracht van het leefgebied voor het instandhoudingsdoel op orde is, de voorgenomen verdiepingen doen hier niet aan af.

Uit de zienswijzen komt naar voren dat ook Vogelbescherming Nederland, Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe en de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Afdeling Noordwest Veluwe de conclusies van Deltares in hoofdlijn onderschrijven.

Overige soorten

Tabel 8: Instandhoudingsdoelstellingen en staat van instandhouding overige niet-broedvogels[1]

Niet-broedvogel	*Instandhoudingsdoelstelling*[2]	*Seizoensgemiddelden 2008/09 t/m 2012/13*				
		08/09	*09/10*	*10/11*	*11/12*	*12/13*
Tafeleend	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 6.600 vogels. Enige achteruitgang in omvang foerageergebied ten gunste van kranswierwateren is toegestaan	4.778	4.305	1.093	3.235	5.202
Meerkoet	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 11.000 vogels	14.255	11.231	10.061	9.247	13.828

1. Gegevens afkomstig van website Sovon: http://s1.sovon.nl/gebieden/gebieden_trendsnw.asp?gebnr=76
2. Gebaseerd op het seizoensgemiddelde

De meerkoet is het hele jaar aanwezig in de Veluwerandmeren en foerageert gedurende de zomermaanden en het najaar voornamelijk op waterplanten; gedurende de wintermaanden schakelt de soort over op mosselen. Gemiddeld over de afgelopen 5 seizoenen liggen de aantallen 10% boven het instandhoudingsdoel. Met een berekend effect van -1% (worst case) vanwege de verdiepingen wordt het instandhoudingsdoel nog steeds gehaald te meer daar afdoende vaststaat dat mosseletende soorten reeds geruime tijd ook andere voedselbronnen benutten.

De tafeleend heeft een zeer gevarieerd dieet bestaande uit diverse ondergedoken waterplanten (kranswieren en fonteinkruiden) en uit vlokreeften, zoetwaterweekdieren, waterinsecten en larven van amfibieën, kleine visjes en mosselen.

De tafeleend zit sinds het seizoen 2007/08 onder het instandhoudingsdoel. Er zijn echter geen aanwijzingen, gezien het uitgebreide dieet van de soort, dat de draagkracht van het gebied onvoldoende zou zijn. De waterplanten hebben zich sinds de definitieve aanwijzing in 2009 uitgebreid en bevinden zich op een voor de soort winbare diepte. Het aantal mosselen is in de Veluwerandmeren grofweg geschat vertienvoudigd tussen 2004 en 2008. Deze toename heeft zijn weerslag wel gevonden in het aantal kuifeenden, maar niet in het aantal tafeleenden. Er zijn daarom geen aanwijzingen dat de voedselvoorraad een beperkende factor vormt voor de tafeleend

in de Veluwerandmeren. Daarnaast zijn er in de wintermaanden voldoende rustgebieden voor de soort aanwezig.

De reden voor de recente achteruitgang moet daarom buiten het gebied gezocht worden. De tafeleend kent landelijk een significante afname vanaf 1980. Deze afname valt samen met een afname van de gehele Noordwest Europese broedpopulatie. Daarnaast zijn er aanwijzingen dat de soort verder noordoostelijk van ons land overwintert (Van Roomen, 2012).

Maar ook de eigenschappen van de soort kunnen een deel van de achteruitgang verklaren. De tafeleend is vrij gevoelig is voor ijsbedekking van de overwinteringsplaatsen. Dit leidt tot vorsttrek waarbij de soort elders overwintert. De periode die ten grondslag lag aan het vaststellen van de instandhoudingsdoelstelling (de periode 1999/2000 tot en met 2003/04) kende juist vrij zachte winters met nauwelijks ijsbedekking. In de afgelopen 5 jaar kwamen echter regelmatig winters voor die gekenmerkt werden door perioden met strenge vorst waarbij de ondiepe randmeren op de vaargeul na volledig dichtvroren. Juist vanwege de grote oppervlakte van ondiep water in de Veluwerandmeren vriezen deze meren snel dicht. In ieder geval worden de dramatisch lage aantallen in het seizoen 2010/11 in heel Nederland hierdoor verklaard, omdat veel watervogels eind december massaal naar België en Noord-Frankrijk trokken (Hornman, 2013).

Tenslotte blijkt er opnieuw sprake van een verschuiving van de soort binnen Nederland. In het Natura 2000 doelendocument (LNV, 2006) wordt gewag gemaakt van een verschuiving van het rivierengebied naar de randmeren. Het wetenschappelijk eindadvies betreffende de autonome neergaande trend in het IJsselmeergebied (Noordhuis, 2014, p. 33) formuleert het als volgt:

> *Tegelijk met de afname van benthivoren in het IJsselmeer en Markermeer (vanaf 1991/92, dieptepunt 1996/97) was sprake van een toename van de dichtheden van mosselen en waterplanten (met bijbehorende macrofauna zoals slakken), en van toename van de aantallen Kuif- en Tafeleenden in de Randmeren* [...] *en gelijktijdige afname van de aantallen eenden in gebieden aan de "andere kant" van de Randmeren (rivierengebied).*

Dit blijkt momenteel opnieuw het geval te zijn, maar dan in omgekeerde richting. Dit blijkt ook uit de studie van art. 5.1.2.e (rapport Trends en ontwikkelingen in ecologie en draagkracht voor Tafeleend en Brilduiker in de Veluwerandmeren, R. Noordhuis, 2015). De soort verschuift ditmaal weer naar het Markermeer & IJmeer. De precieze oorzaak is niet bekend, maar blijkbaar heeft een zich ontwikkelende waterplantenvegetatie in samenhang met een groeiend aanbod aan macrofauna, zoals dit op dit ogenblik het geval is in het Markermeer & IJmeer een grote aantrekkingskracht op tafeleenden net zoals dat destijds het geval was voor de Veluwerandmeren. Wanneer de gegevens over de afgelopen vijf seizoenen van deze twee Natura 2000-gebieden met elkaar vergeleken worden dan geeft dit namelijk het volgende resultaat te zien:

Tabel 9: Aantallen tafeleenden in het zuidelijke IJsselmeergebied

Tafeleend	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	Gemiddelde	Instandhoudingsdoel
Veluwerandmeren	4778	4305	1093	3535	5202	3782,6	6600
Markermeer & IJmeer	8338	5235	2667	7727	8492	6491,8	3200
Totaal	13116	9540	3760	11262	13694	10274,4	9800

Gegevens afkomstig van website Sovon: http://s1.sovon.nl/gebieden/gebieden_trendsnw.asp?gebnr=76 en http://s1.sovon.nl/gebieden/gebieden_trendsnw.asp?gebnr=73.

Op het niveau van het zuidelijke IJsselmeergebied zit de tafeleend (wanneer de instandhoudingsdoelen van deze twee gebieden gecombineerd worden) dan ook - ondanks de

landelijke afname - nog steeds rond het gecombineerde instandhoudingsdoel van deze twee gebieden samen.

Grafiek 1: Vergelijking langjarige seizoensgemiddelden van de tafeleend in de Veluwerandmeren en Markermeer & IJmeer

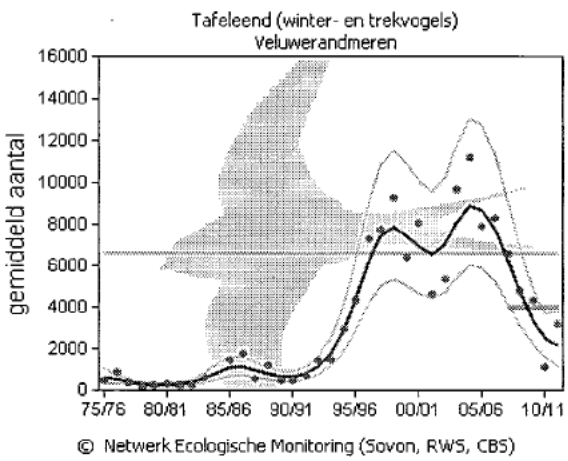

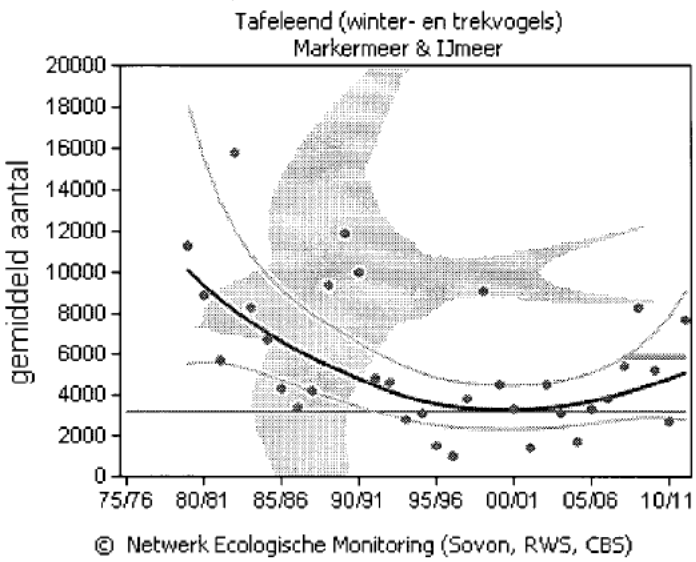

Zoals uit bijgevoegde grafiek van het verloop van de aantallen tafeleenden in de Veluwerandmeren en het Markermeer & IJmeer (op gelijke schaal weergegeven qua aantallen) te zien valt is er na een aanvankelijke verschuiving van het Markermeer & IJmeer richting Veluwerandmeren nu juist een omgekeerde beweging te zien. Daarbij is ook duidelijk dat de instandhoudingsdoelstelling voor de Veluwerandmeren vastgesteld is op het moment dat de aantallen in de Veluwerandmeren het hoogst waren, terwijl in het Markermeer & IJmeer de aantallen juist een dieptepunt kenden.
Er kan geconcludeerd worden dat er momenteel opnieuw sprake is van een herverdeling van tafeleenden in het zuidelijke IJsselmeergebied.

Vanwege de uitspraak van de Raad van State ten aanzien van ons eerdere besluit hebben wij onderzoeker art. 5.1.2.e van bureau Deltares opdracht gegeven om (rapport Trends en ontwikkelingen in ecologie en draagkracht voor Tafeleend en Brilduiker in de Veluwerandmeren, R. Noordhuis, 2015) om aan de hand van de laatste wetenschappelijke ontwikkelingen na te gaan of de voorgenomen ingreep ecologisch verantwoord is. In dit rapport worden de volgende conclusies getrokken:

- De kwaliteit van de mosselen in de Veluwerandmeren is al sinds 1990 slecht en het belang van mosselen als voedselbron is waarschijnlijk overschat.
- Tegenover afnames van tafeleenden en brilduikers in de Veluwerandmeren staan binnen het IJsselmeergebied toenames in respectievelijk de Gouwzee en de Steile bank bij Lemmer.
- In de Veluwerandmeren zijn er geen aanwijzingen die duiden op een afname van het voedselaanbod.
- Effecten van verdieping zijn vooral te verwachten in de vorm van toename van de duikkosten. De einddiepte ligt echter ruim binnen de mogelijkheden van tafeleenden en brilduikers.

Uit de zienswijzen komt naar voren dat ook Vogelbescherming Nederland, Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe en de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Afdeling Noordwest Veluwe de conclusies van Deltares in hoofdlijn onderschrijven.

Alles overwegend is onze conclusie daarom dat de kwaliteit van het leefgebied voor deze soort in het licht van het instandhoudingsdoel voldoende is, de voorgenomen verdiepingen doen hier niet aan af. De soort prefereert op dit ogenblik een ander gebied.

Instandhoudingsdoelen staatsnatuurmonument
Het staatsnatuurmonument Drontermeer is gelegen in het Drontermeer. Gezien de locatie van het plangebied zullen geen effecten optreden op de instandhoudingsdoelstellingen van dit beschermde natuurmonument plaatsvinden.

Stikstof
De kritische depositiewaarde (KDW) is sterk afhankelijk van het landschapstype. In afgesloten zeearmen, waaronder de Veluwerandmeren, zijn beide typen (H3140 en H3150) als minder tot niet gevoelig beoordeeld. In dit landschapstype is er van uitgegaan dat het habitattype voldoende buffercapaciteit bevat en van nature (matig) eutroof is. De kritische depositiewaarde is als >2.400 mol/ha/jaar bepaald. In de Veluwerandmeren zijn geen stikstofgevoelig habitattype aanwezig , de Veluwerandmeren zijn dan ook niet opgenomen in het Programma Aanpak Stikstof (PAS).

Negatieve effecten op het behalen van de instandhoudingsdoelen voor H3140 en H3150 kunnen met zekerheid worden uitgesloten nu de additionele stikstofdepositie niet leidt tot overschrijding van de KDW.[3]

Uit de berekening in Aerius blijkt voorts dat de additionele stikstofdepositie tijdens de aanlegfase van WS1 en lokaal is en beperkt blijft tot de Veluwerandmeren en een kleine zone daaromheen. De verhoogde stikstofdepositie reikt niet tot andere Natura 2000-gebieden.

Cumulatie met andere projecten
De passende beoordeling bevat een volledige lijst van projecten in de Veluwerandmeren met een totaal overzicht van de gecumuleerde effecten.

Volgens de passende beoordeling zullen er negatieve effecten zijn op het habitattype 'Kranswierwateren', de habittatsoort kleine modderkruiper en de niet-broedvogels kleine zwaan, pijlstaart, krooneend, tafeleend, brilduiker en meerkoet.

Kort samengevat luiden de conclusies van de passende beoordeling over de cumulatieve effecten:

Ten aanzien van de habitattypen en de kleine modderkruiper kan een cumulatief significant negatief effect met zekerheid uitgesloten worden gezien de huidige staat van instandhouding.

Wat betreft de waterplanteneters kleine zwaan, pijlstaart en krooneend hebben alle projecten gezamenlijk een maximaal negatief effect van minder dan 4%. Dit staat tegenover een eerdere toename van het leefgebied met meer dan 20%. Aangezien al deze soorten boven het instandhoudingsdoel zitten is er ook cumulatief geen negatief effect op het behalen van de instandhoudingsdoelstelling.

---

[3] Op 22 oktober is het project ingevoerd in Aerius Calculator (kenmerk 2EVfxk43G7). Uit de berekening in Calculator volgt dat de kritische depositiewaarde in de Veluwerandmeren wordt overschreden met 0,28 mol/ha/j. Dit betreft habitattype H999: 76 Habitattype onbekend. Dit betreft enkele kleine vlakjes (totaal 9,6 ha in totaal Veluwerandmeren) waarvoor het habitattype onbekend is. Het model hanteert in dergelijke gevallen als KDW automatisch de KDW van het meest kritische type. In dit geval is dat de KDW van H3140 die voor het subtype hogere zandgronden geldt (571 Mol/ha/jaar). Dit subtype komt echter niet in de Veluwerandmeren voor. Er is dus geen sprake van additionele stikstofdepositie of overschrijding van de kritische depositiewaarde.

En ten aanzien van de bodemfauna-eters (en vogels met gemengd dieet) merkt de passende beoordeling op:

> *Het effect op het leefgebied van kuifeend dat het gevolg is van de voorgenomen zeven IIVR-projecten en overige ontwikkelingen, is beperkt (maximaal 4% zie §6.2) ten opzichte van de huidige draagkracht.*
>
> *Voor soorten met een gemengd benthivoor-herbivoor voedselpakket (brilduiker, meerkoet en tafeleend) ligt de omvang en de kwaliteit van het leefgebied momenteel ruim boven het doel. Het effect op het leefgebied van tafeleend, brilduiker en meerkoet, dat het gevolg is van de voorgenomen zeven IIVR-projecten, is beperkt (maximaal 4% zie §6.2) ten opzichte van de opgetreden toename van de draagkracht (>20%).*

Sinds het opstellen van de passende beoordeling is door ons een vergunning verleend voor de exploitatie van een kitesurfzone ter hoogte van Camping Veluwe Strand gedurende de maanden april tot en met september. De cumulatieve effecten van deze vergunning zijn dan ook niet meegenomen in de passende beoordeling voor de verdiepingen van project WS.1, daarom zijn deze cumulatieve effecten afzonderlijk door ons bepaald.

De kitesurfzone is alleen opengesteld gedurende de maanden april tot en met september. Hierdoor is er alleen een minimaal effect op de slobeend, die als trekvogel gebruik maakt van de Veluwerandmeren in september. Omdat de verdiepingen van project WS.1 geen effect hebben op de slobeend is van cumulatie met de kitesurfzone geen sprake.

Stap 4: Toetsing aan de vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied, alsmede regionale en lokale bijzonderheden

In de herziene Sportnota 2013-2016 van de provincie Flevoland wordt de watersport naast de triatlon aangewezen als een van de twee kernsporten van de provincie. Dit vanwege de prominente positie die de watersport inneemt op het economisch gebied met in 2010 een totaal van 26,5 miljoen euro dagbestedingen en 38,3 miljoen euro verblijfsbestedingen die gerelateerd waren aan oever- en watersport. Het sportbeleid richt zich daarbij primair op de sportieve dimensie: het in recreatief of wedstrijdverband beoefenen van de watersport. Het vergroten van de vaarmogelijkheden op het Veluwemeer past dan ook binnen de ambities van het sportbeleid en het economisch beleid van de provincie.

Conclusie
Uit de passende beoordeling (en de aanvullende documenten) bij de aanvraag, alsmede uit het rapport 'Trends en ontwikkelingen in ecologie en draagkracht voor Tafeleend en Brilduiker in de Veluwerandmeren'(R. Noordhuis, 2015) is ons gebleken dat significante negatieve effecten kunnen worden uitgesloten op de instandhoudingsdoelstellingen van de Veluwerandmeren. Negatieve effecten kunnen afdoende worden gemitigeerd, er kan een Natuurbeschermingswetvergunning worden afgegeven.

E. Zienswijzen en reactie op zienswijzen

Wij hebben zienswijzen ontvangen van gemeente Zeewolde, Vogelbescherming Nederland en een gezamenlijke zienswijze van de Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe en Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging afdeling Noordwest Veluwe. Gemeente Zeewolde kan instemmen met het afgeven van een vergunning. Vogelbescherming Nederland heeft aangegeven in te kunnen stemmen met de conclusies van de aanvullende rapportages en geen juridische bezwaren meer te hebben. De Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe en Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische

Vereniging afdeling Noordwest Veluwe hebben eveneens aangegeven zich in de conclusies van de aanvullende rapportages te kunnen vinden en hebben nog een aantal vragen gesteld, deze worden beantwoord in bijlage 3.

De zienswijzen hebben ons geen aanleiding gegeven af te wijken van de conclusies in de passende beoordeling dat er geen sprake is van significante negatieve effecten en dat de negatieve effecten voldoende door het gebied opgevangen kunnen worden.

F. Kennisgeving en afschriften

Van dit besluit zal conform artikel 42, derde lid van de Natuurbeschermingswet door ons kennis worden gegeven door middel van publicatie in huis-aan-huisbladen en op de website van provincie Flevoland.

Afschriften van dit besluit worden verzonden aan:
- Ministerie van Economische Zaken, Directie RRE/Nb-wet team
- Rijkswaterstaat Midden-Nederland
- Provincie Gelderland
- Gemeente Dronten
- Gemeente Elburg
- Gemeente Harderwijk
- Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe
- KNNV afdeling Noordwest-Veluwe
- Vogelbescherming Nederland
- Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek

G. Besluit met vergunningvoorwaarden

Gedeputeerde Staten van Flevoland HEBBEN BESLOTEN op grond van artikel 19d van de Natuurbeschermingswet 1998;

vergunning te verlenen aan Coöperatie Gastvrije Randmeren;

voor een drietal verdiepingen in het Veluwemeer met een totale oppervlakte van 115 ha tot een diepte van -1,80 meter NAP en het verbreden en verdiepen van een deel van de vaargeul over een lengte van 1 km tot een diepte van -5,00 meter NAP, waarvan de exacte coördinaten van de winvakken staan aangegeven op de kaart, die als bijlage 3 bij dit besluit is gevoegd.

1. De vergunning is geldig tot en met 31 december 2022.

2. De werkzaamheden op grond van de vergunning mogen niet eerder beginnen dan nadat de vergunninghouder een week voorafgaand aan de eerste actie hiervan melding heeft gemaakt via het emailadres art. 5.1.2.e @ofgv.nl.

3. Voor vervolgacties, na een onderbreking die langer dan twee maanden in beslag neemt, dient opnieuw een melding overeenkomstig voorwaarde 2 gedaan te worden.

4. De werkzaamheden vinden overdag plaats van een half uur vóór zonsopkomst tot een half uur na zonsondergang. Bij gebruik van kunstlicht wordt uitstraling over het water zoveel mogelijk voorkomen.

5. Vanaf 1 oktober tot en met 31 maart (het winterhalfjaar) wordt met één zandzuiger (of winvaartuig) gewerkt. In het zomerhalfjaar (van 1 april tot en met 30 september) is het werken met meerdere winvaartuigen toegestaan.

6. In vlak 3 worden in de periode van 1 oktober tot en met 31 januari in een straal van 300 meter rondom Pierland geen ontgrondingswerkzaamheden uitgevoerd.

7. De werkzaamheden worden stilgelegd in geval van een 'vertroebelingpluim' in het water van meer dan 200 meter vanaf de werklocatie (winvaartuig en beunbak). Hiervan is sprake als het doorzicht gemeten met de Secchi-schijf op 200 meter vanaf de werklocatie minder is dan 1 meter.

H. Bezwaar

Tegen dit besluit kunt u binnen zes weken na datum van verzending van deze brief schriftelijk bij ons bezwaar maken. Uw bezwaarschrift dient ondertekend te zijn en voorzien van uw naam en adres, de datum, een omschrijving van het besluit waartegen het bezwaar is gericht en de gronden van het bezwaar.

Nadere informatie over de bezwaarprocedure treft u aan in het hierna volgende informatieblad.

I. Ondertekening

Lelystad,

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Flevoland,

art. 5.1.2.e

Bijlage 1

Informatieblad bezwaarprocedure Gedeputeerde Staten van Flevoland

Bezwaar
Tegen onze besluiten kunt u op grond van artikel 7:1 van de Algemene wet bestuursrecht binnen zes weken na datum van verzending ervan bij ons schriftelijk bezwaar maken. Uw bezwaarschrift dient ondertekend en voorzien te zijn van uw naam en adres, de datum, een omschrijving van het besluit waartegen het bezwaar is gericht en de gronden van het bezwaar.

Verzoek om voorlopige voorziening
Wanneer u van mening bent dat, in afwachting van de behandeling van uw bezwaarschrift, een voorlopige voorziening moet worden getroffen, kunt u een verzoek daartoe indienen bij de Voorzitter van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, Postbus 20019, 2500 EA Den Haag. Uw verzoek om voorlopige voorziening wordt pas in behandeling genomen wanneer u griffierecht heeft betaald. De Raad van State laat u weten hoe hoog het griffierecht is en op welke wijze u dit kunt overmaken.

Overslaan van de bezwaarschriftenprocedure
Op grond van artikel 7:1a van de Algemene wet bestuursrecht kunt u in uw bezwaarschrift aangeven dat u de bezwaarschriftenprocedure wilt overslaan en rechtstreeks in beroep wilt gaan bij de administratieve rechter. In artikel 7:1 a tweede lid van de Algemene wet bestuursrecht is bepaald dat wij een dergelijk verzoek in ieder geval moeten afwijzen wanneer: A) het bezwaarschrift is gericht tegen het niet op tijd nemen van een besluit. B) tegen het besluit door een andere belanghebbende ook een ander bezwaarschrift is ingediend waarin zo' n verzoek niet is gedaan en dit bezwaarschrift ontvankelijk is.
Wij stemmen alleen in met het verzoek om de bezwaarschriftenprocedure over te slaan, wanneer de zaak daarvoor geschikt is. Wanneer dit het geval is, zenden wij het bezwaarschrift door aan de bevoegde rechter.

Proceskostenvergoeding
Tot slot wijzen wij u er nog op dat u op grond van artikel 7:15, tweede lid van de Algemene wet bestuursrecht bij ons - voordat wij een besluit hebben genomen op uw bezwaarschrift - een verzoek kunt indienen om de kosten die u redelijkerwijs in verband met de behandeling van uw bezwaarschrift moet maken, te vergoeden. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om kosten van rechtsbijstand, kosten van een getuige/deskundige; reis- en verblijfkosten, kosten van uittreksels uit openbare registers, telefoongesprekken. Bij het indienen van zo'n verzoek moet u het bedrag van de vergoeding aangeven en stukken overleggen waaruit blijkt dat u deze kosten daadwerkelijk heeft gemaakt. Bij het besluit dat wij op het bezwaarschrift nemen, wordt tegelijkertijd een besluit genomen op een ingediend verzoek om vergoeding van de kosten.

Bijlage 2: Lijst van geraadpleegde literatuur

Bouma, 2014	Tweekleppigen in de Randmeren : bemonstering 2013 / S. Bouma, J.H. Bergsma, P.B. Broeckx, W. Lengkeek. - Culemborg : Bureau Waardenburg bv, 2014. - Opdrachtgever: Rijkswaterstaat Centrale Informatievoorziening. - Rapport nr. 13-236
Heunks, 2009	Verspreiding en foerageergedrag van Brilduikers in de Veluwerandmeren : aanvullend veldonderzoek in de winter van 20008-2009 in het kader van IIVR-Veluwerandmeren / C. Heunks, J. de Fouw, R.G. Verbeek, B. Achterkamp. - Bureau Waardenburg, 2009. - Rapport nr. 09-063
Heunks, 2013	Passende beoordeling van Integrale Inrichting Veluwerandmeren (IIVR fase 2) in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 : geactualiseerde beoordeling van zeven projecten uit het Integrale Inrichtingsplan Veluwerandmeren (IIVR) / C. Heunks, R.G. Verbeek, J. van der Winden. - Culemborg : Bureau Waardenburg bv, 2013. - Rapport nr. 13-037
Hornman, 2013	Watervogels in Nederland 2010/2011 / Menno Hornman, Fred Hustings, Kees Koffijberg, Olaf Klaassen, Erik van Winden, Sovon Ganzen- en Zwanenwerkgroep & Leo Soldaat. - Nijmegen : Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2013. - Waterdienst-rapport BM 13.01 ; SOVON-rapport 2013/02
Hornman, 2014	Watervogels in Nederland 2011/2012 / Menno Hornman, Fred Hustings, Kees Koffijberg, Olaf Klaassen, Romke Kleefstra, Erik van Winden, Sovon Ganzen- en Zwanenwerkgroep & Leo Soldaat. - Nijmegen : Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2014. - Sovon-rapport 2013/66 ; RWS-rapport BM 13.27
Kolen, 2011	Natuureffectenstudie verdieping deel van vaargeul in Drontermeer : toetsing van de ingreep aan de wet- en regelgeving voor natuur / M. Kolen. - Alkmaar : Grontmij Nederland B.V., 2011
IM, 2010	Besluit inhoudende een vergunning op grond van de Ontgrondingenwet voor het uitbreiden van de vaargeul en het vaargebied voor recreatievaart in het Veluwemeer / Inspectie Verkeer en Waterstaat, Ministerie van Infrastructuur en Milieu, 2010. - IVW/2010-14920
IM, 2012	Brondocument Waterlichaam Randmeren-oost : doelen en maatregelen rijkswateren / Ministerie van IenM, Rijkswaterstaat, 2009. - Partiële herziening / opgesteld door RWS Waterdienst. - Ministerie van Infrastructuur en Milieu, Rijkswaterstaat, 2012
LNV, 2006	Natura 2000 doelendocument : duidelijkheid bieden, richting geven en ruimte laten. - Den Haag : Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 2006
LNV, 2010	Aanwijzingsbesluit Natura 2000-gebied #76 Veluwerandmeren / Den Haag : Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Programmadirectie Natura 2000, 2010. - PDN/2009-076
Noordhuis, 2014	Wetenschappelijk eindadvies ANT-IJsselmeergebied : vijf jaar studie naar kansen voor het ecosysteem van het IJsselmeer, Markermeer en IJmeer met het oog op de Natura 2000-doelen / Ruurd Noordhuis, Simon Groot, Miguel Dionisio Pires, Maaike Maarse. - Deltares, 2014
Van Roomen, 2012	Flyway-trends for waterbird species important in lakes IJsselmeer and Markermeer / Marc van Roomen, Menno Hornman, Stephan Flink, Tom Langendoen, Erik van Winden, Szabolcs Nagy & Chris van Turnhout. - Nijmegen : Sovon Dutch Centre for Field Ornithology, 2012. - SOVON-report 2012/22
Voslamber, 1999	Vergelijkende studie van telmethoden tijdens watervogeltellingen in de Randmeren / Berend Voslamber & Chris van Turnhout. - Beek-Ubbergen : SOVON Vogelonderzoek Nederland. - RIZA-rapport BM99.06 ; SOVON-onderzoeksrapport 1999/04
Waardenburg, 2012	Simultaantelling brilduikers op Wolderwijd en Veluwemeer. - Bureau Waardenburg bv, 2012

Bijlage 3: beantwoording vragen Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe en Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging afdeling Noordwest Veluwe

Vragen
De volgende vragen zijn aan ons gesteld:
1. Wat maakt dat in het geval van brilduiker en tafeleend wel een genuanceerde blik op grotere schaal gerechtvaardigd is, maar in het geval van de kleine zwaan niet? Heeft u zich er van vergewist of de beoogde verdiepingen het niet-behalen van de landelijke doelstelling van de kleine zwaan niet nog verder onderdruk zet?
2. In welke mate zijn de effecten als gevolg van een nieuw peilbesluit op de beschikbaarheid van voedsel voor kleine zwanen en duikeenden meegenomen in de Passende Beoordeling?

Reactie GS Flevoland
1. In de passende beoordeling wordt voor de tafeleend gewezen op discrepantie tussen enerzijds een toegenomen draagkracht en anderzijds een afnemend aantal. Deze discrepantie laat zien dat de oorzaak van het afnemend aantal tafeleenden niet gelegen is in de draagkracht van het gebied Veluwerandmeren zelf, maar veroorzaakt wordt door andere factoren. Dat is de reden waarom de effecten voor de tafeleend in de Passende Beoordeling op een grotere schaal dan de Veluwerandmeren beschouwd zijn. Voor de brilduiker is geen sprake van een dergelijke discrepantie. Anders dan wordt gesuggereerd is er voor de brilduiker daarom geen reden om de effecten op een ruimere schaal dan de Veluwerandmeren te beschouwen.

Voor de kleine zwaan zijn de effecten van WS1 en WS2 beoordeeld op basis van het aanwijzingsbesluit van de Veluwerandmeren. Bij de voorbereiding van het aanwijzingsbesluit is indertijd vanuit de Natura 2000 doelen op landelijk niveau en een beoordeling van de situatie in de concrete gebieden, door middel van het doelendocument bepaald of de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de realisering van de landelijke doelstelling voldoende is (behouddoel) of dat het gebied op termijn een grotere bijdrage (verbeterdoel) aan de realisering van het doel op landelijk niveau moet gaan leveren. In het aanwijzingsbesluit voor de Veluwerandmeren wordt de afname van de internationale populatie benoemd, maar wordt vervolgens geconcludeerd dat in het gebied behoud van de huidige situatie (seizoensgemiddelde van gemiddeld 120 vogels) voldoende is. Er is voor de Veluwerandmeren dus geen verbeteropgave geformuleerd.

Wanneer gekeken wordt naar het seizoensgemiddelde van de kleine zwaan in de Veluwerandmeren op basis van de Sovon-gegevens over de periode 2008/2009 tot en met 2012/2013, dan blijkt geen sprake te zijn van een significante aantalsverandering. Het 5-jarig gemiddelde bedraagt 335, hetgeen ruimschoots hoger is dan het instandhoudingsdoel van 120 vogels. Al met al kan daarom gesteld worden dat de Veluwerandmeren op dit moment een substantiële bijdrage leveren aan het behoud van de internationale populatie van de kleine zwaan en dit ook kunnen blijven doen wanneer WS.1 en WS.2 in de Veluwerandmeren ontwikkeld worden.

2. In de Passende Beoordeling voor de IIVR-maatregelen zijn eventuele effecten van een voorgenomen peilbesluit niet opgenomen omdat het besluit nog niet genomen is. Rijkswaterstaat bereidt op dit moment een nieuw peilbesluit voor. Volgens de Notitie Reikwijdte en Detailniveau wordt het huidige peil in de Veluwerandmeren overigens gehandhaafd. Voor het peilbesluit wordt door RWS een zelfstandige MER en Passende Beoordeling opgesteld. De effecten van de IIVR-maatregelen kunnen daarbij mogelijk relevant zijn als onderdeel van de achtergrondsituatie of in de cumulatiestudie.

Bijlage 4: Kaart van de verdiepingen

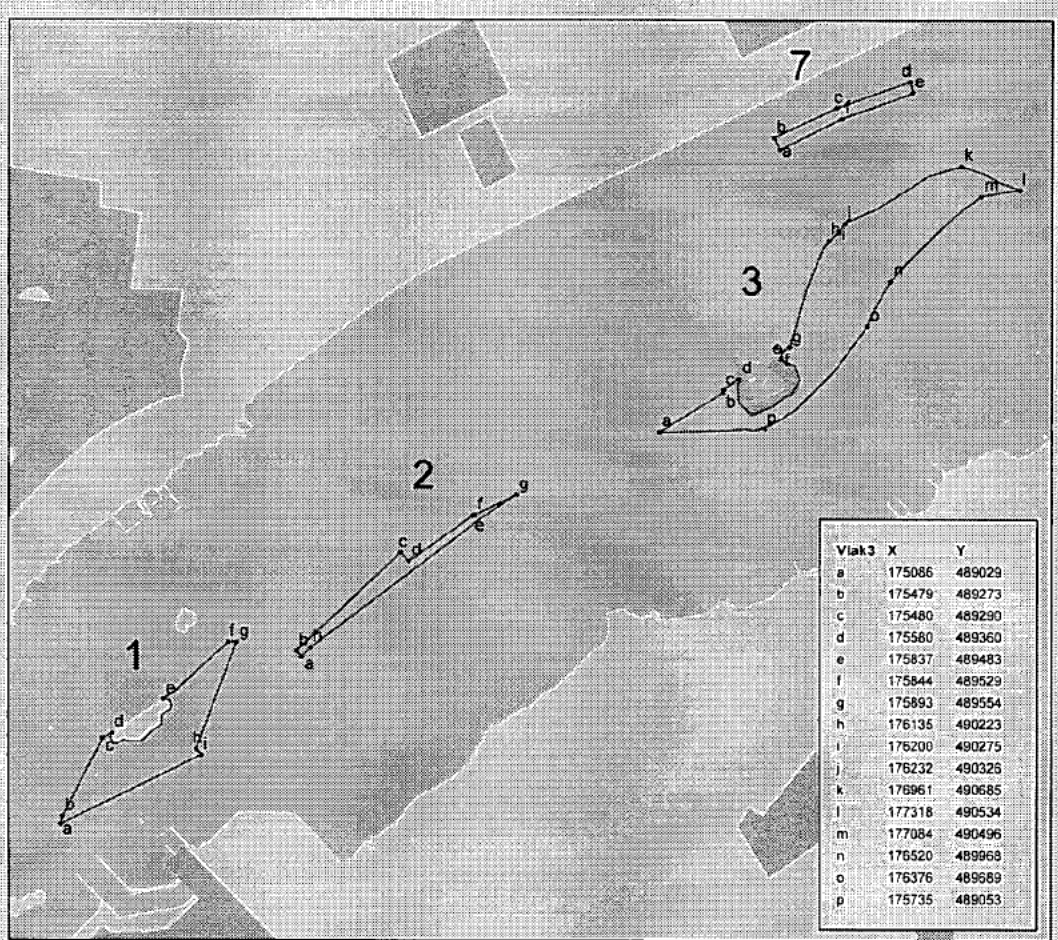

Te ontgronden IIVR-gebied Veluwemeer

Vlak 1	X	Y
a	171389	486591
b	171400	486637
c	171650	487120
d	171703	487152
e	172020	487361
f	172417	487715
g	172472	487716
h	172220	487050
i	172255	487015

Vlak2	X	Y
a	172874	487624
b	172839	487659
c	173483	488274
d	173533	488221
e	173926	488506
f	173941	488508
g	174201	488635
h	172928	487683

Vlak3	X	Y
a	175086	489029
b	175479	489273
c	175480	489290
d	175560	489360
e	175837	489483
f	175844	489529
g	175893	489554
h	176135	490223
i	176200	490275
j	176232	490326
k	176961	490585
l	177318	490534
m	177084	490496
n	176520	489968
o	176376	489689
p	175735	489053

Vlak7	X	Y
a	175826	490785
b	175792	490860
c	176182	491042
d	176638	491205
e	176654	491137
f	176214	490979

Auteur: art
Datum: 31-07-2007
Referentie: Pbi_006

Schaal: 1:30.000
Topografie: ©TDK

0 250 500 750 1.000 meter N

Ministerie van Verkeer en Waterstaat
Rijkswaterstaat
IJsselmeergebied

Bijlage 5: Beschouwing van Bureau Waardenburg tav stikstofemissie en cumulatie

Bureau Waardenburg bv
Ecologie & landschap

Provincie Flevoland
Ruimte, Wonen en Natuur
de heer art. 5.1.2.e
Postbus 55
8200 AB Lelystad

ons kenmerk	13-595/15.07520/CamHe
datum	3 december 2015
onderwerp	Aanvullende informatie ten behoeve van Nbwet vergunning WS1 en WS2
aantal blz.	7

Geachte heer art. 5.1.2.

Op uw verzoek stuur ik u hierbij:
1. de resultaten van de stikstofberekeningen voor IIVR maatregel WS1 en WS2 in de Veluwerandmeren;
2. een nadere toelichting op onze aanvulling en actualisatie van de Passende Beoordeling van het IIVR (Bureau Waardenburg, rapport 15-046)

Ad 1 Stikstofberekeningen
De aanleg van IIVR maatregelen WS1 en WS2 zal gepaard gaan met de inzet van materieel (schepen, machines, vrachtwagens) dat overwegend op dieselmotoren draait. Hierbij komt NO_x vrij dat vervolgens neerslaat (droog en nat) als NO_2. Deze additionele depositie kan gevolgen hebben voor natuur.
De Provincie heeft de initiatiefnemer van WS1 en WS2 verzocht om de omvang van de additionele depositie als gevolg van de aanleg van WS1 en WS2 in beeld te brengen en na te gaan of deze additie effecten kan hebben op beschermde natuur; in het bijzonder de instandhoudingsdoelen voor Natura 2000- gebieden.

De omvang van de tijdelijke additionele depositie is berekend met Aerius; de rekentool die in de PAS (Programma Aanpak Stikstof) verplicht gebruikt dient te worden. In deze programmatuur worden alle bronnen van emissie voorzien van de benodigde parameterwaarden. De berekening resulteert in een kaartbeeld met de ruimtelijke verdeling van de depositie. De gridcellen op basis waarvan het beeld is berekend, zijn hexagonen met een oppervlakte van ruim een hectare.

Postadres: Postbus 365, 4100 AJ Culemborg
Telefoon: 0345 - 51 27 10
Fax: 0345 - 51 98 49
e-mail: info@buwa.nl
internet: www.buwa.nl

Bezoekadres: Varkensmarkt 9, 4101 CK Culemborg
Handelsregister: KvK 11028626
BTW-nummer: NL8057.82.059.B.05
Bank: ABN-AMRO 55 93 19 576 IBAN NL57ABNA0559319576 BIC ABNANL2A
ING 710572 IBAN NL47INGB0000710572 BIC INGBNL2A

Bijlage 1 t/m 4 bevat de resultaten van de stikstofberekeningen die voor WS1 en WS2 zijn uitgevoerd:
Bijlage 1: resultaten AERIUS berekening WS1
Bijlage 2: resultaten AERIUS berekening WS2
Bijlage 3: ruimtelijke weergave van resultaten AERIUS berekening WS1
Bijlage 4: ruimtelijke weergave van resultaten AERIUS berekening WS2

De kaarten laten zien dat de additionele stikstofdepositie tijdens de aanlegfase van WS1 en WS2 lokaal is en beperkt blijft tot de Veluwerandmeren en een kleine zone daaromheen. De verhoogde stikstofdepositie reikt niet tot andere Natura 2000-gebieden. Externe werking is dus niet aan de orde. Melding- of vergunningplicht in het kader van het PAS is dus ook niet aan de orde.

De Veluwerandmeren zijn geen PAS-gebied omdat in de Veluwerandmeren geen habitattypen voorkomen die gevoelig zijn voor stikstof en waarvan de kritische depositiewaarde overschreden wordt. De Veluwerandmeren zijn aangewezen als Natura 2000-gebied voor twee habitattypen, te weten H3140 en H3150. Type H3140 komt in Nederland in drie verschillende landschapstypen voor :

- hogere zandgronden
- laagveengebieden
- afgesloten zeearmen

Het andere habitattype (H3150) komt in Nederland in 2 landschapstypen voor:

- buiten afgesloten zeearmen
- in afgesloten zeearmen

De kritische depositiewaarde is sterk afhankelijk van het landschapstype. In afgesloten zeearmen, waaronder de Veluwerandmeren, zijn beide typen (H3140 en H3150) als minder tot niet gevoelig beoordeeld . In dit landschapstype wordt er van uitgegaan dat het habitattype voldoende buffercapaciteit bevat en van nature (matig) eutroof is. De kritische depositiewaarde is als '>2.400 Mol.ha/jaar' bepaald. De additionele stikstofdepositie zal nooit leiden tot een overschrijding van de kritische depositiewaarde. Negatieve effecten op het behalen van de instandhoudingsdoelen voor H3140 en H3150 kunnen met zekerheid worden uitgesloten.

Bijlage 1 en 2 (standaard output uit AERIUS) laten vreemd genoeg zien dat wel sprake is van een overschrijding van de kritische depositiewaarde. Dit betreft habitattype H999: 76 Habitattype onbekend. Dit betreft enkele kleine vlakjes (totaal 9,6 ha in totaal VRM) waarvoor het habitattype onbekend is. Het model hanteert in dergelijke gevallen automatisch de KDW van het meest kritische type. In dit geval is dat de KDW van H3140 die voor het subtype van de hogere zandgronden geldt (KDW 571 Mol/ha/jaar). Daar dit subtype niet in de Veluwerandmeren voorkomt zou ook voor deze kleine vlakjes met onbekend habitattype een KDW van >2.400 Mol/ha/jaar gehanteerd moeten worden. Er vindt geen overschrijding plaats van de kritische depositiewaarde. Negatieve effecten op het behalen van de

instandhoudingsdoelen voor H3140 en H3150 kunnen met zekerheid worden uitgesloten.

Conclusie:
De additionele stikstofdepositie tijdens de aanlegfase van WS1 en WS2 is klein, lokaal en tijdelijk van aard. De additionele stikstofdepositie zal niet leiden tot een overschrijding van de kritische depositiewaarde van de beschermde habitattypen (H3140 en H3150). Negatieve effecten als gevolg van de stikstofdepositie op het behalen van de instandhoudingsdoelen voor H3140 en H3150 kunnen met zekerheid worden uitgesloten. Melding- of vergunningplicht in het kader van het PAS is niet aan de orde.

Ad. 2 cumulatie na actualisatie
In 2015 heeft Bureau Waardenburg in rapport 15-046 (Heunks et al. 2015) een aanvulling en actualisatie gegeven op de Passende Beoordeling van het IIVR (Heunks et al. 2013). De cumulatiestudie is hierin niet opnieuw uitgevoerd omdat er geen nieuwe besluiten voor projecten in het gebied zijn genomen en effecten van de verdiepingen in dezelfde orde van grootte zijn als waar eerder van is uitgegaan.

Wij hopen hiermee afdoende informatie gegeven te hebben.

Met vriendelijke groet,
Bureau Waardenburg bv
art. 5.1.2.e

Bijlage 1: resultaten AERIUS berekening WS1

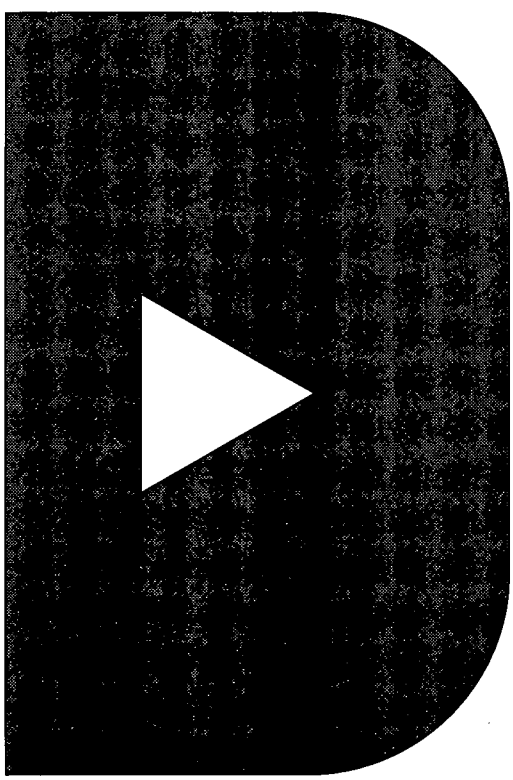

Berekening WS1

- Kenmerken
- Emissie
- Depositie natuurgebieden
- Depositie habitattypen

AERIUS CALCULATOR

Dit document bevat resultaten van een stikstofdepositieberekening met AERIUS Calculator. U dient dit document te gebruiken ter onderbouwing van een vergunningaanvraag in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998.

De resultaten geven de stikstofeffecten van deze activiteit weer voor haar omgeving. Tot de omgeving behoren zowel Natura 2000-gebieden als beschermde natuurmonumenten. Calculator maakt enkel voor de PAS-gebieden inzichtelijk welke stikstofgevoelige habitattypen er voor komen en op welke hiervan een effect is. Op basis hiervan is aangegeven voor hoeveel hectares ontwikkelingsruimte benodigd is.

De berekening op basis van stikstofemissies gaat uit van de componenten ammoniak (NH_3) en stikstofoxide (NO_x), of één van beide. Hiermee is de depositie van de activiteit berekend en uitgewerkt.

Wilt u verder rekenen of gegevens wijzigen? Importeer de pdf dan in de Calculator.

Verdere toelichting over deze PDF kunt u vinden in een bijbehorende leeswijzer. Deze leeswijzer en overige documentatie is te raadplegen via: www.aerius.nl

AERIUS CALCULATOR

Contact

Rechtspersoon	Inrichtingslocatie
art. 5.1.2.e	Harderwijk, ooooaa Harderwijk

Activiteit

Omschrijving	AERIUS kenmerk
Stikstofdepositie WS1	2EVfxk43G7

Datum berekening	Rekenjaar
22 oktober 2015, 15:22	2016

Totale emissie

	Situatie 1
NOx	4.076,37 kg/j
NH3	-

Depositie

Hectare met hoogste project-bijdrage (mol/ha/j)	Natuurgebied	Provincie
	-	-

Situatie 1
-

Toelichting

Harderwijk

Locatie
WS1

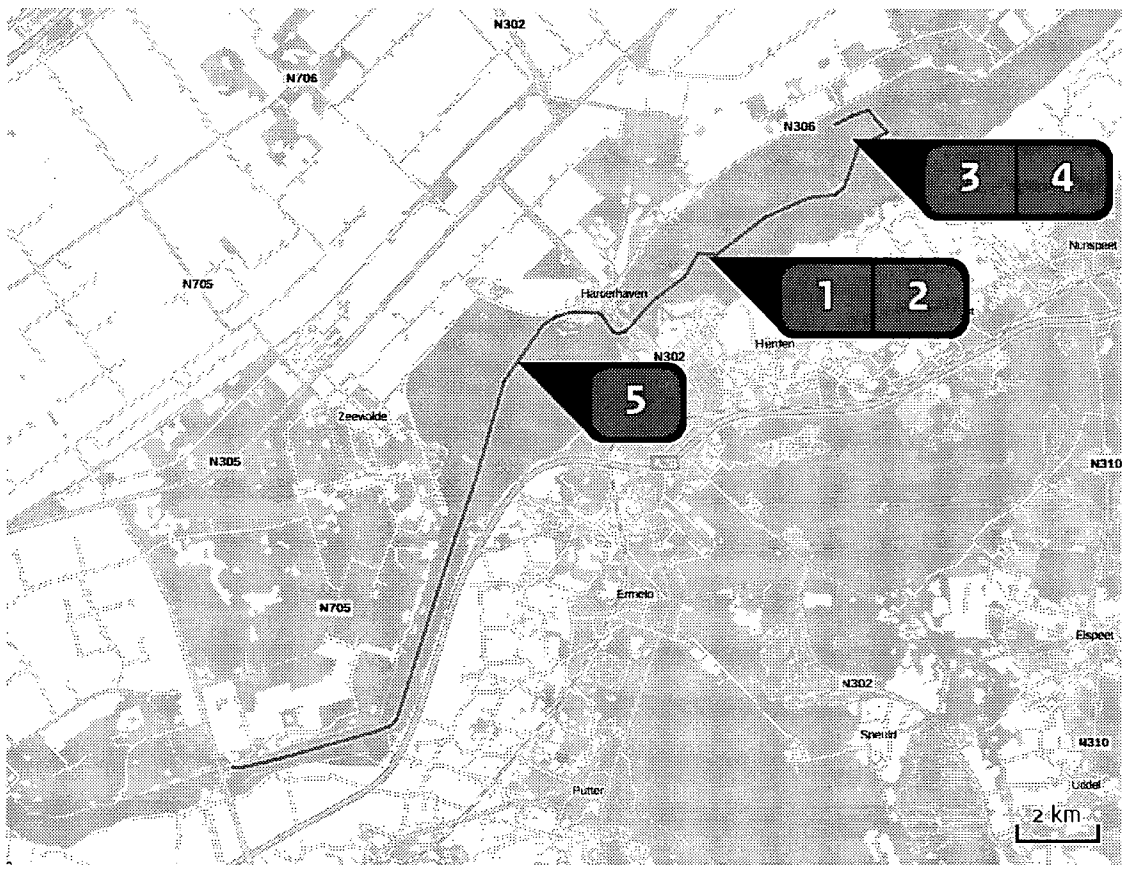

Emissie (per bron)
WS1

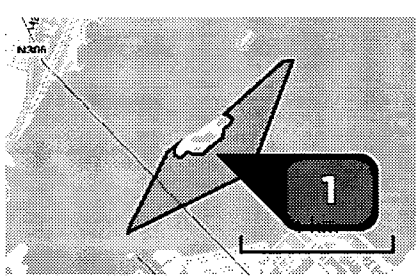

Naam	WS1_Vlak_1
Locatie (X,Y)	171964, 487102
NOx	616,00 kg/j

Voertuig	Omschrijving	Brandstof verbruik (l/j)	Uitstoot hoogte (m)	Spreiding (m)	Warmte inhoud (MW)	Stof	Emissie
AFW	zandzuiger WS1_vlak1 0,26		4,0	4,0	0,0	NOx	616,00 kg/j

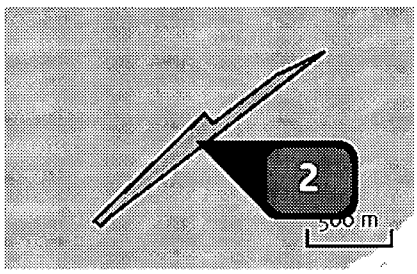

Naam WS1_Vlak_2
Locatie (X,Y) 173435, 488116
NOx 216,00 kg/j

Voertuig	Omschrijving	Brandstof verbruik (l/j)	Uitstoot hoogte (m)	Spreiding (m)	Warmte inhoud (MW)	Stof	Emissie
AFW	zandzuiger_ws1_vlak2 0,09		4,0	4,0	0,0	NOx	216,00 kg/j

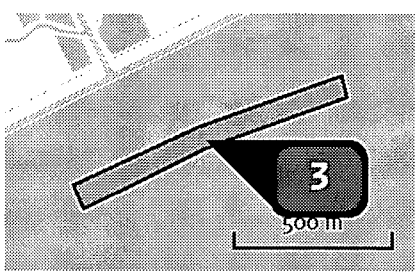

Naam WS1_Vlak_7
Locatie (X,Y) 176211, 491003
NOx 128,00 kg/j

Voertuig	Omschrijving	Brandstof verbruik (l/j)	Uitstoot hoogte (m)	Spreiding (m)	Warmte inhoud (MW)	Stof	Emissie
AFW	zandzuiger_ws1_vlak7 0,05		4,0	4,0	0,0	NOx	128,00 kg/j

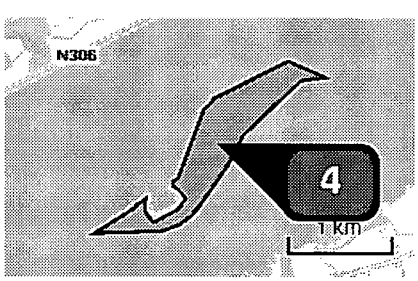

Naam WS1_Vlak_3
Locatie (X,Y) 176275, 489892
NOx 1.412,00 kg/j

Voertuig	Omschrijving	Brandstof verbruik (l/j)	Uitstoot hoogte (m)	Spreiding (m)	Warmte inhoud (MW)	Stof	Emissie
AFW	zandzuiger_ws1_vlak3 0,6		4,0	4,0	0,0	NOx	1.412,00 kg/j

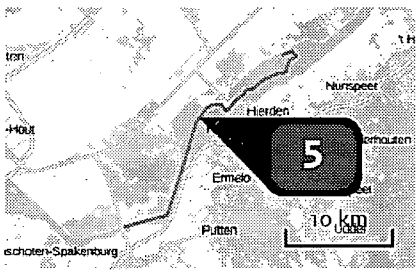

Naam	Bron 5
Locatie (X,Y)	168002, 485065
NOx	1.704,37 kg/j

Scheepstype	Omschrijving	Vaarbeweging per etmaal (A -> B)	Percentage geladen	Vaarbeweging per etmaal (B -> A)	Percentage geladen	Stof	Emissie
Mo	transport WS1	2	100%	2	0%	NOx	1.704,37 kg/j

Depositie natuur-gebieden

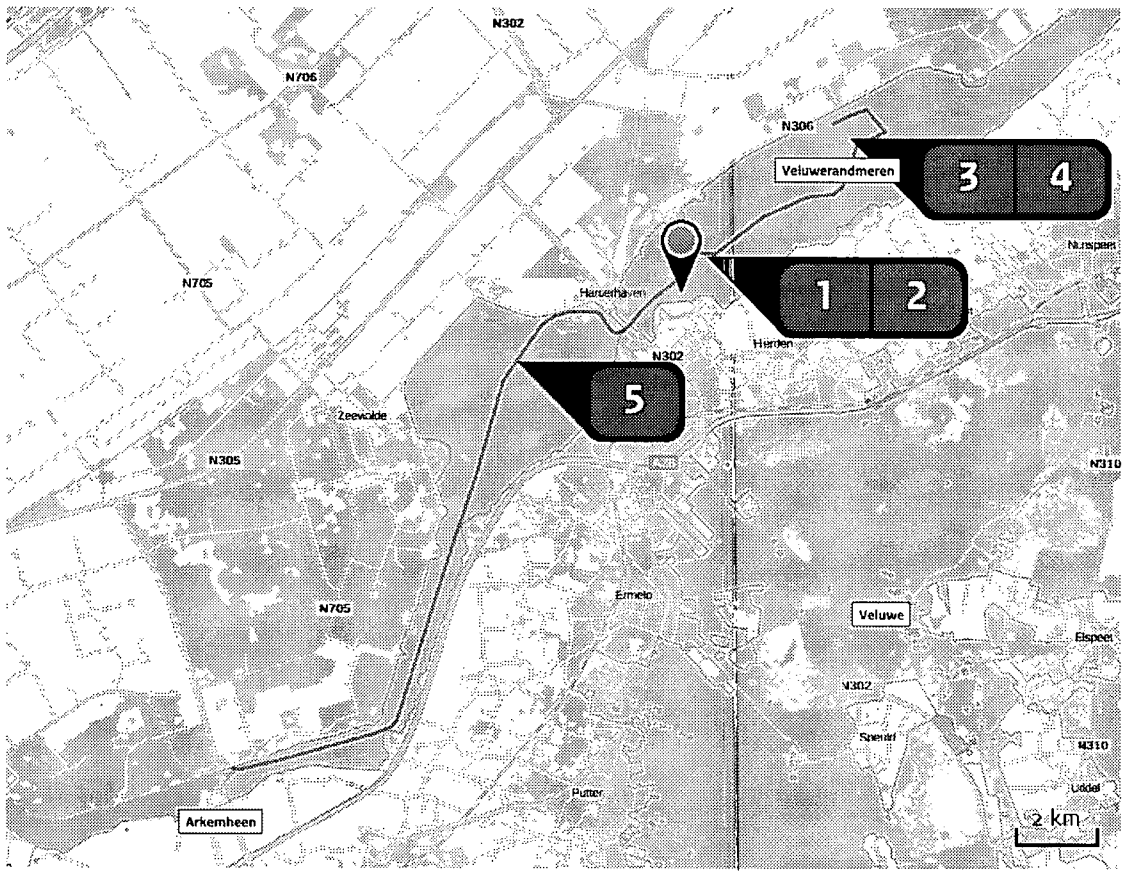

Hoogste projectbijdrage

Hoogste projectbijdrage per natuurgebied

- Habitatrichtlijn
- Vogelrichtlijn
- Beschermd natuurgebied
- Habitatrichtlijn, Vogelrichtlijn
- Habitatrichtlijn, Beschermd natuurgebied
- Vogelrichtlijn, Beschermd natuurgebied
- Habitatrichtlijn, Vogelrichtlijn, Beschermd natuurgebied

Depositie resterende gebieden

Natuurgebied	Hoogste depositie (mol/ha/j)	Overschrijding KDW	Ontwikkelingsruimte beschikbaar
Veluwerandmeren	0,28	●	-

○ Geen overschrijding
● Wel overschrijding

Depositie per habitattype Veluwerandmeren

Habitattype	Hoogste depositie (mol/ha/j)	Overschrijding KDW	Ontwikkelingsruimte beschikbaar
H9999:76 Habitattype onbekend/onzeker KDW op basis meest kritische aangewezen type (H3140)	0,28	●	-

○ Geen overschrijding
● Wel overschrijding

Disclaimer

Hoewel verstrekte gegevens kunnen dienen ter onderbouwing van een vergunningaanvraag, kunnen er geen rechten aan worden verleend. De eigenaar van AERIUS aanvaardt geen aansprakelijkheid voor de inhoud van de door de gebruiker aangeboden informatie. Bovenstaande gegevens zijn enkel bruikbaar tot er een nieuwe versie van AERIUS beschikbaar is. AERIUS is een geregistreerd handelsmerk in de Benelux. Alle rechten die niet expliciet worden verleend, zijn voorbehouden.

Rekenbasis

Deze berekening is tot stand gekomen op basis van:

AERIUS	versie 2014.1_20150903_de05cf2bce
Database	versie 2014.1_20150825_fb538daf31

Meer informatie over de gebruikte data, zie www.aerius.nl/methodiek

Bijlage 2: resultaten AERIUS berekening WS2

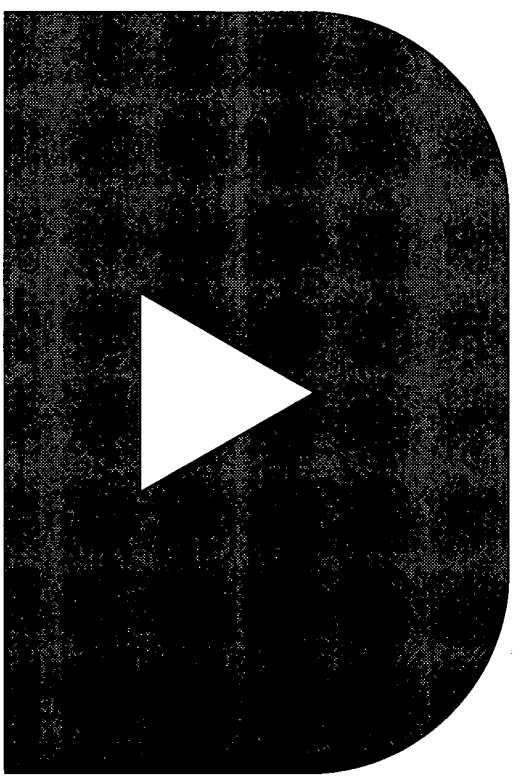

Berekening WS2

- Kenmerken
- Emissie
- Depositie natuurgebieden
- Depositie habitattypen

AERIUS CALCULATOR

Dit document bevat resultaten van een stikstofdepositieberekening met AERIUS Calculator. U dient dit document te gebruiken ter onderbouwing van een vergunningaanvraag in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998.

De resultaten geven de stikstofeffecten van deze activiteit weer voor haar omgeving. Tot de omgeving behoren zowel Natura 2000-gebieden als beschermde natuurmonumenten. Calculator maakt enkel voor de PAS-gebieden inzichtelijk welke stikstofgevoelige habitattypen er voor komen en op welke hiervan een effect is. Op basis hiervan is aangegeven voor hoeveel hectares ontwikkelingsruimte benodigd is.

De berekening op basis van stikstofemissies gaat uit van de componenten ammoniak (NH_3) en stikstofoxide (NO_x), of één van beide. Hiermee is de depositie van de activiteit berekend en uitgewerkt.

Wilt u verder rekenen of gegevens wijzigen? Importeer de pdf dan in de Calculator.

Verdere toelichting over deze PDF kunt u vinden in een bijbehorende leeswijzer. Deze leeswijzer en overige documentatie is te raadplegen via: www.aerius.nl.

AERIUS CALCULATOR

Contact

Rechtspersoon	Inrichtingslocatie
art. 5.1.2.e	Harderwijk, ooooaa Harderwijk

Activiteit

Omschrijving	AERIUS kenmerk
Stikstofdepositie WS2	2DtHogTiF4

Datum berekening	Rekenjaar
22 oktober 2015, 16:23	2016

Totale emissie

	Situatie 1
NOx	6.369,65 kg/j
NH3	-

Depositie

Hectare met hoogste project-bijdrage (mol/ha/j)

Natuurgebied	Provincie
-	-

Situatie 1

-

Toelichting

Stikstofdepositie WS2

Locatie
WS2

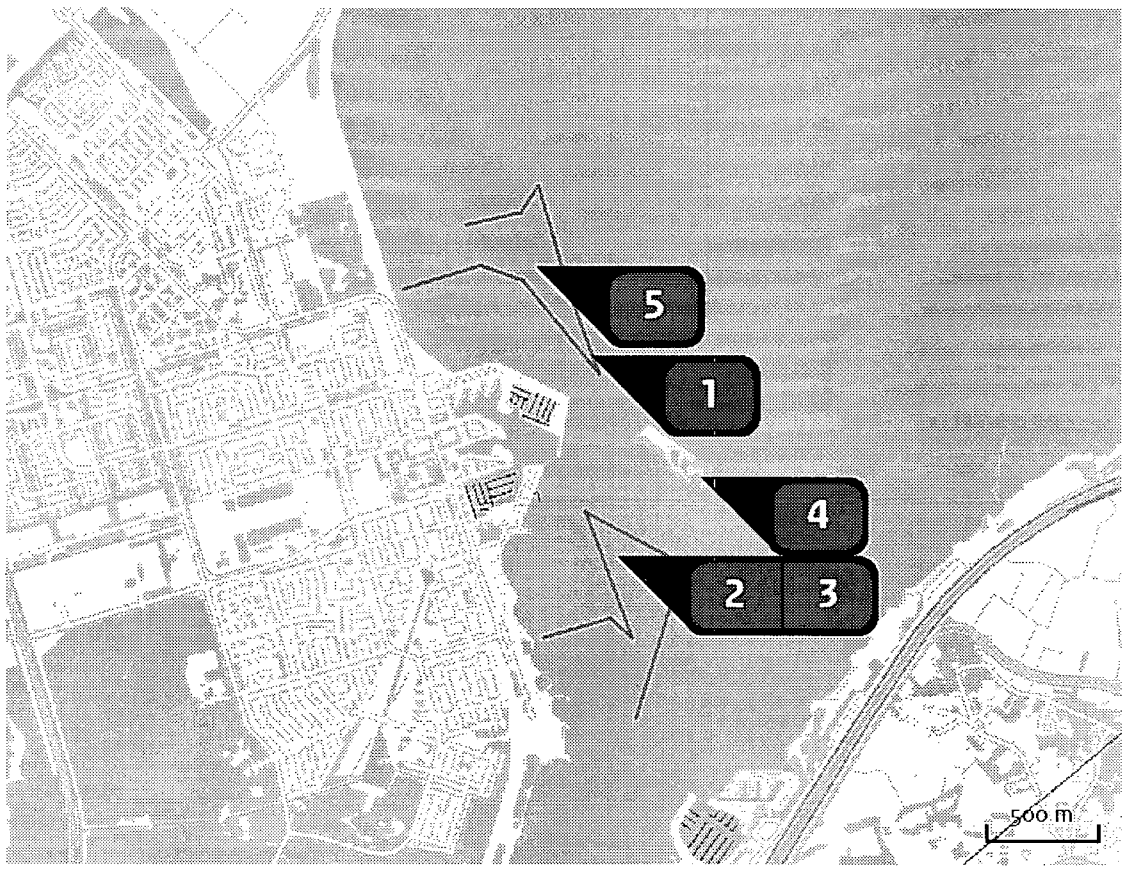

Emissie (per bron)
WS2

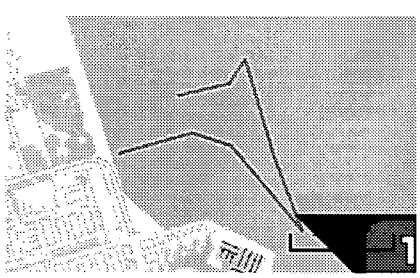

Naam	Bron 1
Locatie (X,Y)	166393, 483113
NOx	74,28 kg/j

Scheepstype	Omschrijving	Vaarbeweging per etmaal (A -> B)	Percentage geladen	Vaarbeweging per etmaal (B -> A)	Percentage geladen	Stof	Emissie
Mo	transport WS2 vlak 5	1	100%	1	0%	NOx	74,28 kg/j

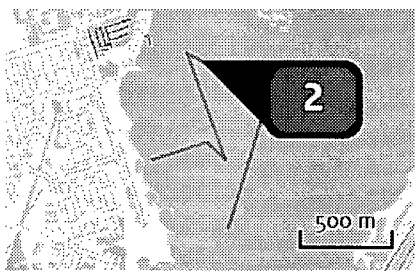

Naam	Bron 1
Locatie (X,Y)	166440, 482376
NOx	71,37 kg/j

Scheepstype	Omschrijving	Vaarbeweging per etmaal (A -> B)	Percentage geladen	Vaarbeweging per etmaal (B -> A)	Percentage geladen	Stof	Emissie
Mo	transport WS2 vlak 4	1	100%	1	0%	NOx	71,37 kg/j

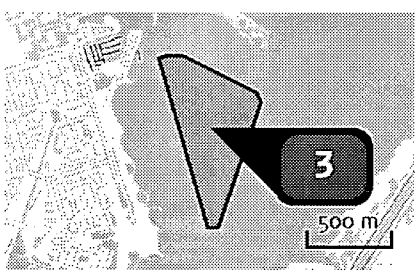

Naam	WS2_Vlak_4
Locatie (X,Y)	166579, 482059
NOx	2.804,00 kg/j

Voertuig	Omschrijving	Brandstof verbruik (l/j)	Uitstoot hoogte (m)	Spreiding (m)	Warmte inhoud (MW)	Stof	Emissie
AFW	zandzuiger_ws2_vlak4 0,45		4,0	4,0	0,0	NOx	2.804,00 kg/j

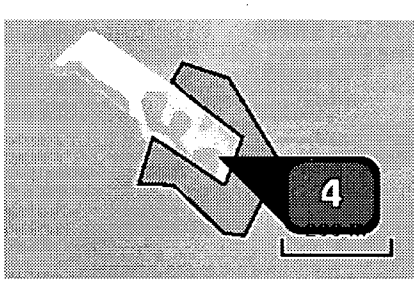

Naam	WS2_Vlak_6
Locatie (X,Y)	166883, 482574
NOx	264,00 kg/j

Voertuig	Omschrijving	Brandstof verbruik (l/j)	Uitstoot hoogte (m)	Spreiding (m)	Warmte inhoud (MW)	Stof	Emissie
AFW	zandzuiger_ws2_vlak6 0,04		4,0	4,0	0,0	NOx	264,00 kg/j

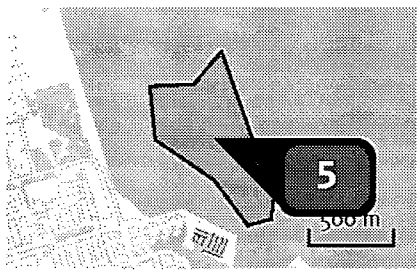

Naam	WS2_Vlak_5
Locatie (X,Y)	166150, 483502
NOx	3.156,00 kg/j

Voertuig	Omschrijving	Brandstof verbruik (l/j)	Uitstoot hoogte (m)	Spreiding (m)	Warmte inhoud (MW)	Stof	Emissie
AFW	zandzuiger_ws2_vlak5 0,51		4,0	4,0	0,0	NOx	3.156,00 kg/j

Depositie natuur-gebieden

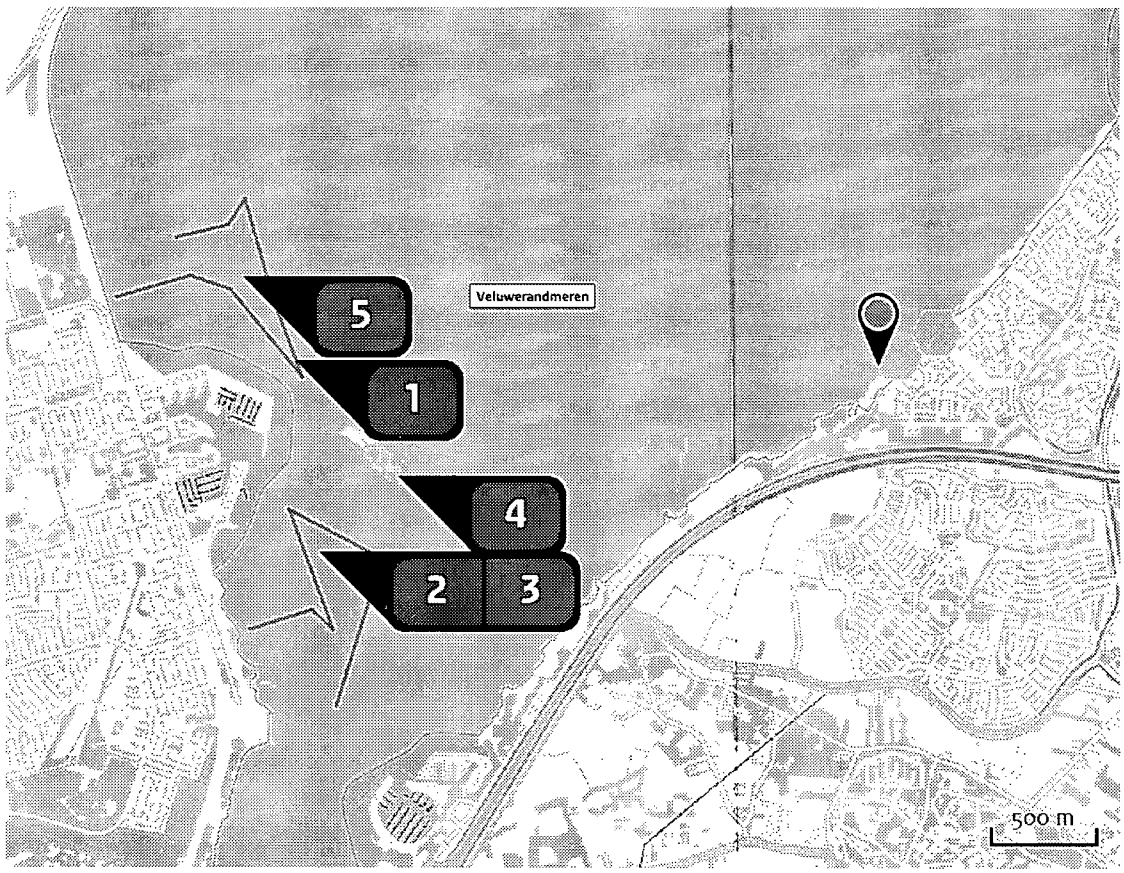

Hoogste projectbijdrage

Hoogste projectbijdrage per natuurgebied

- Habitatrichtlijn
- Vogelrichtlijn
- Beschermd natuurgebied
- Habitatrichtlijn, Vogelrichtlijn
- Habitatrichtlijn, Beschermd natuurgebied
- Vogelrichtlijn, Beschermd natuurgebied
- Habitatrichtlijn, Vogelrichtlijn, Beschermd natuurgebied

Depositie resterende gebieden

Natuurgebied	Hoogste depositie (mol/ha/j)	Overschrijding KDW	Ontwikkelingsruimte beschikbaar
Veluwerandmeren	0,09	●	-

○ Geen overschrijding
● Wel overschrijding

Depositie per habitattype Veluwerandmeren

Habitattype	Hoogste depositie (mol/ha/j)	Overschrijding KDW	Ontwikkelingsruimte beschikbaar
H9999:76 Habitattype onbekend/onzeker KDW op basis meest kritische aangewezen type (H3140)	0,09	●	-

○ Geen overschrijding
● Wel overschrijding

Disclaimer

Hoewel verstrekte gegevens kunnen dienen ter onderbouwing van een vergunningaanvraag, kunnen er geen rechten aan worden verleend. De eigenaar van AERIUS aanvaardt geen aansprakelijkheid voor de inhoud van de door de gebruiker aangeboden informatie. Bovenstaande gegevens zijn enkel bruikbaar tot er een nieuwe versie van AERIUS beschikbaar is. AERIUS is een geregistreerd handelsmerk in de Benelux. Alle rechten die niet expliciet worden verleend, zijn voorbehouden.

Rekenbasis

Deze berekening is tot stand gekomen op basis van:

AERIUS	versie 2014.1_20150903_de05cf2bce
Database	versie 2014.1_20150825_fb538daf31

Meer informatie over de gebruikte data, zie www.aerius.nl/methodiek

Bijlage 3: Ruimtelijke weergave van resultaten AERIUS berekening WS1

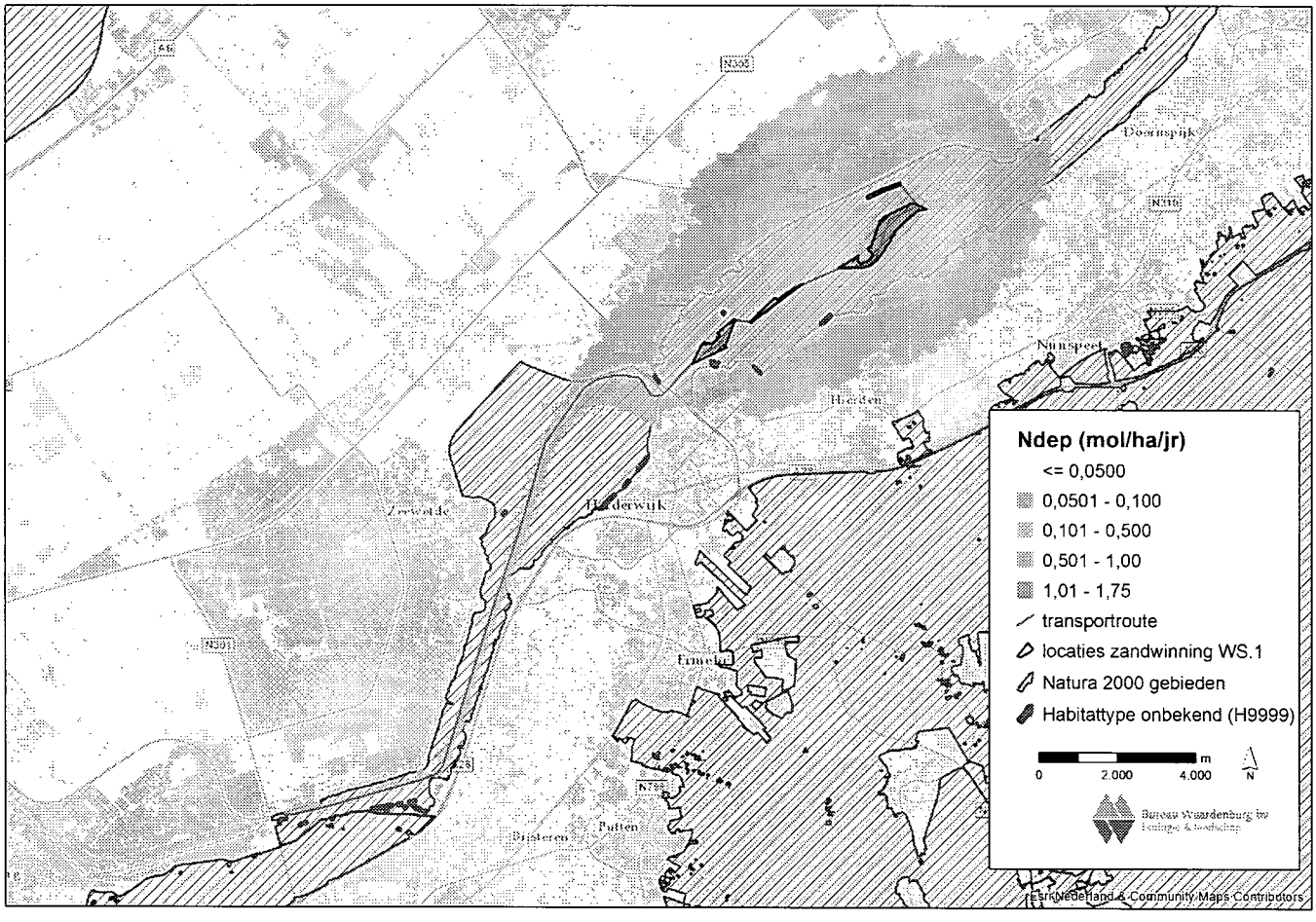
A6
N302
N310
N301
N23
Doornspijk
Nunspeet
Harderwijk
Zeewolde
Hierden
Emmeloord
Putten
Ndep (mol/ha/jr)
<= 0,0500
0,0501 - 0,100
0,101 - 0,500
0,501 - 1,00
1,01 - 1,75
transportroute
locaties zandwinning WS.1
Natura 2000 gebieden
Habitattype onbekend (H9999)
0
2.000
4.000
m
N
Bureau Waardenburg bv
Esri Nederland & Community Maps Contributors

Bijlage 4: ruimtelijke weergave van resultaten AERIUS berekening WS2

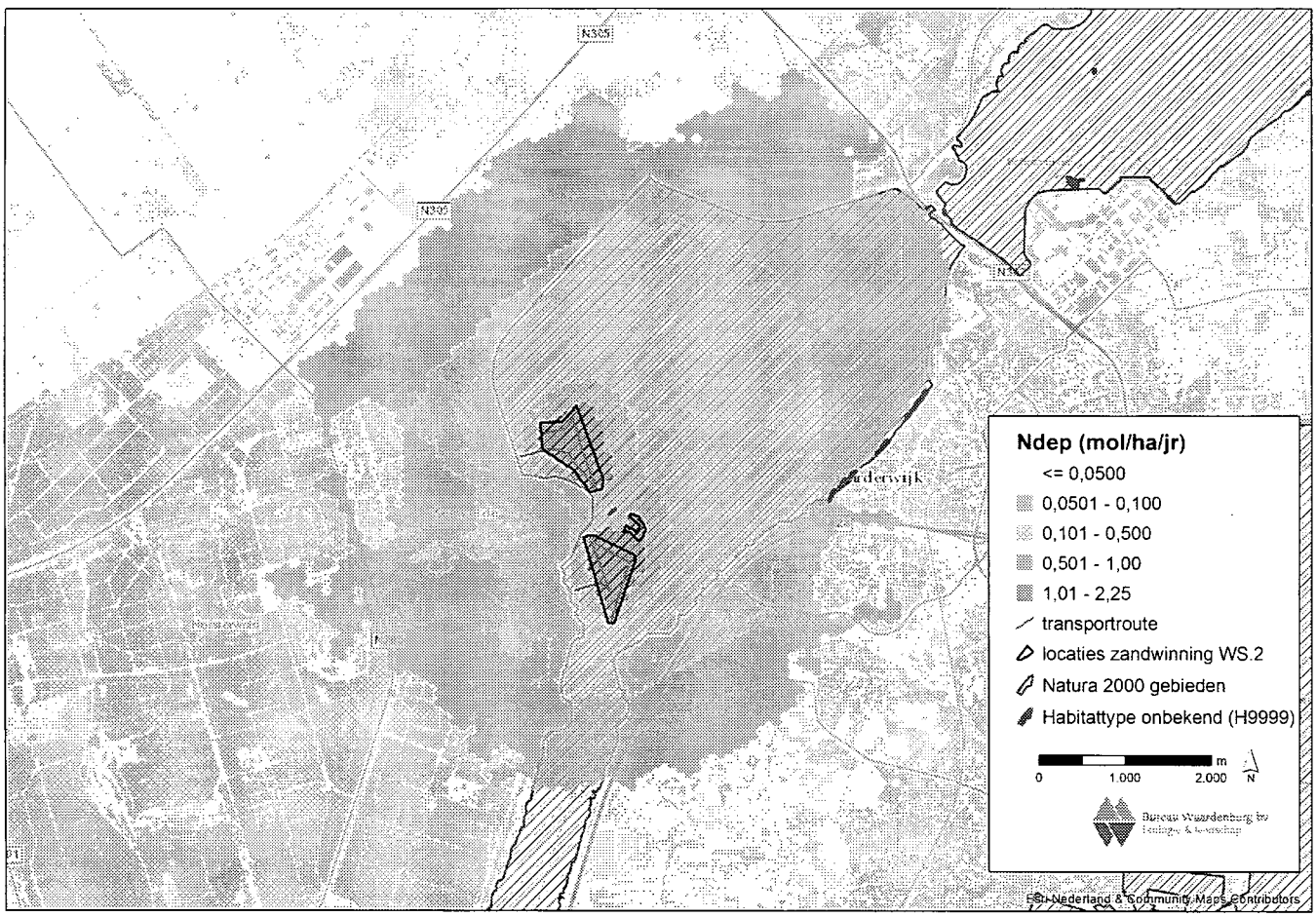
N305
N307
Ndep (mol/ha/jr)
<= 0,0500
0,0501 - 0,100
0,101 - 0,500
0,501 - 1,00
1,01 - 2,25
transportroute
locaties zandwinning WS.2
Natura 2000 gebieden
Habitattype onbekend (H9999)
m
0
1.000
2.000
N
Esri Nederland & Community Maps Contributors

Bureau Waardenburg bv
Ecologie & landschap

Coöperatie Gastvrije Randmeren
de heer art. 5.1.2.e
Postbus 271
3840 AG Harderwijk

ons kenmerk 13-595/15.06713/CamHe
datum 13 november 2015
onderwerp Antwoord op vragen Nbwet vergunning IIVR WS1 en WS2

aantal blz. 2

Geachte heer art. 5.1.2.e

Bijgaand geven wij antwoord op de vragen die door de Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe en de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging (KNNV) afdeling Noordwest Veluwe zijn gesteld ten aanzien van de Nbwet vergunning voor twee verdiepingen in het Wolderwijd (brief d.d. 10 oktober 2015).

Vragen
De volgende vragen zijn gesteld:
1. Wat maakt dat in het geval van brilduiker en tafeleend wel een genuanceerde blik op grotere schaal gerechtvaardigd is, maar in het geval van de kleine zwaan niet? Heeft u zich er van vergewist of de beoogde verdiepingen het niet-behalen van de landelijke doelstelling van de kleine zwaan niet nog verder onderdruk zet?
2. In welke mate zijn de effecten als gevolg van een nieuw peilbesluit op de beschikbaarheid van voedsel voor kleine zwanen en duikeenden meegenomen in de Passende Beoordeling?

Antwoorden
1. In de passende beoordeling wordt voor de tafeleend gewezen op discrepantie tussen enerzijds een toegenomen draagkracht en anderzijds een afnemend aantal. Deze discrepantie laat zien dat de oorzaak van het afnemend aantal tafeleenden niet gelegen is in de draagkracht van het gebied Veluwerandmeren zelf, maar veroorzaakt wordt door andere factoren. Dat is de reden waarom de effecten voor de tafeleend in de Passende Beoordeling op een grotere schaal dan de Veluwerandmeren beschouwd zijn. Voor de brilduiker is geen sprake van een dergelijke discrepantie. Anders dan wordt gesuggereerd is er voor de brilduiker daarom geen reden om de effecten op een ruimere schaal dan de Veluwerandmeren te beschouwen.

Voor de kleine zwaan zijn de effecten van WS1 en WS2 beoordeeld op basis van het

Postadres: Postbus 365, 4100 AJ Culemborg
Telefoon: 0345 - 51 27 10
Fax: 0345 - 51 98 49
e-mail: info@buwa.nl
internet: www.buwa.nl

Bezoekadres: Varkensmarkt 9, 4101 CK Culemborg
Handelsregister: KvK 11028826
BTW-nummer: NL8057.82.059.B.05
Bank: ABN-AMRO 55 93 19 576 IBAN NL57ABNA0559319576 BIC ABNANL2A
ING 710572 IBAN NL47INGB0000710572 BIC INGBNL2A

aanwijzingsbesluit van de Veluwerandmeren. Bij de voorbereiding van het aanwijzingsbesluit is indertijd vanuit de Natura 2000 doelen op landelijk niveau en een beoordeling van de situatie in de concrete gebieden, door middel van het doelendocument bepaald of de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de realisering van de landelijke doelstelling voldoende is (behouddoel) of dat het gebied op termijn een grotere bijdrage (verbeterdoel) aan de realisering van het doel op landelijk niveau moet gaan leveren. In het aanwijzingsbesluit voor de Veluwerandmeren wordt de afname van de internationale populatie benoemd, maar wordt vervolgens geconcludeerd dat in het gebied behoud van de huidige situatie (seizoensgemiddelde van gemiddeld 120 vogels) voldoende is. Er is voor de Veluwerandmeren dus geen verbeteropgave geformuleerd.

Wanneer gekeken wordt naar het seizoensgemiddelde van de kleine zwaan in de Veluwerandmeren op basis van de Sovon-gegevens over de periode 2008/2009 tot en met 2012/2013, dan blijkt geen sprake te zijn van een significante aantalsverandering. Het 5-jarig gemiddelde bedraagt 335, hetgeen ruimschoots hoger is dan het instandhoudingsdoel van 120 vogels. Al met al kan daarom gesteld worden dat de Veluwerandmeren op dit moment een substantiële bijdrage leveren aan het behoud van de internationale populatie van de kleine zwaan en dit ook kunnen blijven doen wanneer WS.1 en WS.2 in de Veluwerandmeren ontwikkeld worden.

2. In de Passende Beoordeling voor de IIVR-maatregelen zijn eventuele effecten van een voorgenomen peilbesluit niet opgenomen omdat het besluit nog niet genomen is. Rijkswaterstaat bereidt op dit moment een nieuw peilbesluit voor. Volgens de Notitie Reikwijdte en Detailniveau wordt het huidige peil in de Veluwerandmeren overigens gehandhaafd. Voor het peilbesluit wordt door RWS een zelfstandige MER en Passende Beoordeling opgesteld. De effecten van de IIVR-maatregelen kunnen daarbij mogelijk relevant zijn als onderdeel van de achtergrondsituatie of in de cumulatiestudie.

Wij hopen hiermee afdoende antwoord te hebben gegeven op de vragen van de Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe en de KNNV.

Met vriendelijke groet,
Bureau Waardenburg bv

art. 5.1.2.e

Bureau Waardenburg bv
Ecologie & landschap

PROVINCIE FLEVOLAND

-

Mandaat

Portefeuillehouder

Onderwerp

Natuurbeschermingswet: vergunning voor verdiepingen in het Veluwemeer (WS.1)

Beslispunten

1. Besluiten een Natuurbeschermingswetvergunning af te geven aan Coöperatie Gastvrije Randmeren voor verdiepingen in het Veluwemeer.

Kern voorstel

Historie

Op 9 januari 2014 hebben wij de aanvraag voor een vergunning voor het verdiepen van een drietal gebieden in het Veluwemeer tot een diepte van -1,80 m NAP in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 ontvangen. Op 2 juli 2014, kenmerk 1578065, hebben wij vergunning afgegeven voor de verdiepingen in het Veluwemeer. Tegen dit besluit is beroep aangetekend bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State door Vogelbescherming Nederland, Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe en de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Afdeling Noordwest Veluwe. Op 11 maart 2015 heeft de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State ons besluit van 2 juli 2014 vernietigd. Naar aanleiding van de uitspraak dienen wij met inachtneming van de uitspraak een nieuw besluit te nemen op de aanvraag.

Naar aanleiding van de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak over ons oorspronkelijke besluit hebben wij de heer art. 5.1.2.e van onderzoeksinstituut Deltares opdracht gegeven om aan de hand van de laatste wetenschappelijke ontwikkelingen na te gaan of de voorgenomen ingreep de instandhoudingsdoelen van de Veluwerandmeren voor brilduiker en tafeleend in gevaar kan brengen. Conclusie van dit rapport is dat de draagkracht van het leefgebied voor brilduiker en tafeleend op orde is en de verdiepingen hieraan geen afbreuk zullen doen.

Op 3 september 2015 hebben wij de hernieuwde en geactualiseerde aanvraag voor een vergunning voor het verdiepen van een drietal gebieden in het Veluwemeer tot een diepte van -1,80 m NAP in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 ontvangen.

Argumenten

1.1 *Significant negatieve effecten zijn met zekerheid uitgesloten.*
Het rapport van Deltares bevestigt onze eerdere conclusie dat de draagkracht van het leefgebied voor vogelsoorten op orde is en de verdiepingen hieraan geen afbreuk doen. Significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelen als gevolg van het project kunnen worden uitgesloten.

1.2 *Vogelbescherming Nederland ziet geen juridische bezwaren.*
In haar zienswijze geeft de Vogelbescherming aan geen verdere juridisch houdbare bezwaren meer te zien en in te kunnen stemmen met de conclusies van het rapport van Deltares.

Kanttekeningen

nvt

Registratienummer
1831110
Datum
2 december 2015
Auteur
art. 5.1.2.e
Afdeling/Bureau
RE
Telefoonnummer
0320-art.
P&C medewerker

Wijzigt beleid/regels?
Nee

Datum:
-

Categorie
Besluiten aangaande vergunningen, ontheffingen e.d.
Bevoegdheid
Overige besluiten tot ontheffing

Openbaarheid
Passief openbaar

Portefeuillehouder
Stuivenberg, A.

Routing

Besluit

Conform 9 dec. 2015

Datum besluit

Akkoord:
art. 5.1.2.e

Nota besluitvorming

-

Mandaat

Portefeuillehouder

Registratie
1831110

Bladnummer
2

Financiële impact
Er zijn geen financiële consequenties aan dit voorstel.

Personele impact
nvt

Bijlagen

Naam bijlage:	eDocs nummer:	Openbaar in de zin van de WOB (ja/nee aangeven)
Brief met vergunning verdiepingen	1818775	Ja

Bureau Waardenburg bv
Ecologie & landschap

Provincie Flevoland
Ruimte, Wonen en Natuur
de heer art. 5.1.2 e
Postbus 55
8200 AB Lelystad

ons kenmerk	13-595/15.07520/CamHe
datum	3 december 2015
onderwerp	Aanvullende informatie ten behoeve van Nbwet vergunning WS1 en WS2
aantal blz.	7

Geachte heer art. 5.1.2

Op uw verzoek stuur ik u hierbij:
1. de resultaten van de stikstofberekeningen voor IIVR maatregel WS1 en WS2 in de Veluwerandmeren;
2. een nadere toelichting op onze aanvulling en actualisatie van de Passende Beoordeling van het IIVR (Bureau Waardenburg, rapport 15-046)

Ad 1 Stikstofberekeningen
De aanleg van IIVR maatregelen WS1 en WS2 zal gepaard gaan met de inzet van materieel (schepen, machines, vrachtwagens) dat overwegend op dieselmotoren draait. Hierbij komt NO_x vrij dat vervolgens neerslaat (droog en nat) als NO_2. Deze additionele depositie kan gevolgen hebben voor natuur.
De Provincie heeft de initiatiefnemer van WS1 en WS2 verzocht om de omvang van de additionele depositie als gevolg van de aanleg van WS1 en WS2 in beeld te brengen en na te gaan of deze additie effecten kan hebben op beschermde natuur; in het bijzonder de instandhoudingsdoelen voor Natura 2000- gebieden.

De omvang van de tijdelijke additionele depositie is berekend met Aerius; de rekentool die in de PAS (Programma Aanpak Stikstof) verplicht gebruikt dient te worden. In deze programmatuur worden alle bronnen van emissie voorzien van de benodigde parameterwaarden. De berekening resulteert in een kaartbeeld met de ruimtelijke verdeling van de depositie. De gridcellen op basis waarvan het beeld is berekend, zijn hexagonen met een oppervlakte van ruim een hectare.

Postadres: Postbus 365, 4100 AJ Culemborg
Telefoon: 0345 - 51 27 10
Fax: 0345 - 51 98 49
e-mail: info@buwa.nl
internet: www.buwa.nl

Bezoekadres: Varkensmarkt 9, 4101 CK Culemborg
Handelsregister: KvK 11028826
BTW-nummer: NL8057.82.059.B.05
Bank: ABN-AMRO 55 93 19 576 IBAN NL57ABNA0559319576 BIC ABNANL2A
ING 710572 IBAN NL47INGB0000710572 BIC INGBNL2A

Bijlage 1 t/m 4 bevat de resultaten van de stikstofberekeningen die voor WS1 en WS2 zijn uitgevoerd:
Bijlage 1: resultaten AERIUS berekening WS1
Bijlage 2: resultaten AERIUS berekening WS2
Bijlage 3: ruimtelijke weergave van resultaten AERIUS berekening WS1
Bijlage 4: ruimtelijke weergave van resultaten AERIUS berekening WS2

De kaarten laten zien dat de additionele stikstofdepositie tijdens de aanlegfase van WS1 en WS2 lokaal is en beperkt blijft tot de Veluwerandmeren en een kleine zone daaromheen. De verhoogde stikstofdepositie reikt niet tot andere Natura 2000-gebieden. Externe werking is dus niet aan de orde. Melding- of vergunningplicht in het kader van het PAS is dus ook niet aan de orde.

De Veluwerandmeren zijn geen PAS-gebied omdat in de Veluwerandmeren geen habitattypen voorkomen die gevoelig zijn voor stikstof en waarvan de kritische depositiewaarde overschreden wordt. De Veluwerandmeren zijn aangewezen als Natura 2000-gebied voor twee habitattypen, te weten H3140 en H3150. Type H3140 komt in Nederland in drie verschillende landschapstypen voor :

- hogere zandgronden
- laagveengebieden
- afgesloten zeearmen

Het andere habitattype (H3150) komt in Nederland in 2 landschapstypen voor:

- buiten afgesloten zeearmen
- in afgesloten zeearmen

De kritische depositiewaarde is sterk afhankelijk van het landschapstype. In afgesloten zeearmen, waaronder de Veluwerandmeren, zijn beide typen (H3140 en H3150) als minder tot niet gevoelig beoordeeld . In dit landschapstype wordt er van uitgegaan dat het habitattype voldoende buffercapaciteit bevat en van nature (matig) eutroof is. De kritische depositiewaarde is als '>2.400 Mol.ha/jaar' bepaald. De additionele stikstofdepositie zal nooit leiden tot een overschrijding van de kritische depositiewaarde. Negatieve effecten op het behalen van de instandhoudingsdoelen voor H3140 en H3150 kunnen met zekerheid worden uitgesloten.

Bijlage 1 en 2 (standaard output uit AERIUS) laten vreemd genoeg zien dat wel sprake is van een overschrijding van de kritische depositiewaarde. Dit betreft habitattype H999: 76 Habitattype onbekend. Dit betreft enkele kleine vlakjes (totaal 9,6 ha in totaal VRM) waarvoor het habitattype onbekend is. Het model hanteert in dergelijke gevallen automatisch de KDW van het meest kritische type. In dit geval is dat de KDW van H3140 die voor het subtype van de hogere zandgronden geldt (KDW 571 Mol/ha/jaar). Daar dit subtype niet in de Veluwerandmeren voorkomt zou ook voor deze kleine vlakjes met onbekend habitattype een KDW van >2.400 Mol/ha/jaar gehanteerd moeten worden. Er vindt geen overschrijding plaats van de kritische depositiewaarde. Negatieve effecten op het behalen van de

instandhoudingsdoelen voor H3140 en H3150 kunnen met zekerheid worden uitgesloten.

Conclusie:
De additionele stikstofdepositie tijdens de aanlegfase van WS1 en WS2 is klein, lokaal en tijdelijk van aard. De additionele stikstofdepositie zal niet leiden tot een overschrijding van de kritische depositiewaarde van de beschermde habitattypen (H3140 en H3150). Negatieve effecten als gevolg van de stikstofdepositie op het behalen van de instandhoudingsdoelen voor H3140 en H3150 kunnen met zekerheid worden uitgesloten. Melding- of vergunningplicht in het kader van het PAS is niet aan de orde.

Ad. 2 cumulatie na actualisatie
In 2015 heeft Bureau Waardenburg in rapport 15-046 (Heunks et al. 2015) een aanvulling en actualisatie gegeven op de Passende Beoordeling van het IIVR (Heunks et al. 2013). De cumulatiestudie is hierin niet opnieuw uitgevoerd omdat er geen nieuwe besluiten voor projecten in het gebied zijn genomen en effecten van de verdiepingen in dezelfde orde van grootte zijn als waar eerder van is uitgegaan.

Wij hopen hiermee afdoende informatie gegeven te hebben.

Met vriendelijke groet,
Bureau Waardenburg bv

art. 5.1.2.e

Bijlage 1: resultaten AERIUS berekening WS1

AERIUS CALCULATOR

Dit document bevat resultaten van een stikstofdepositieberekening met AERIUS Calculator. U dient dit document te gebruiken ter onderbouwing van een vergunningaanvraag in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998.

De resultaten geven de stikstofeffecten van deze activiteit weer voor haar omgeving. Tot de omgeving behoren zowel Natura 2000-gebieden als beschermde natuurmonumenten. Calculator maakt enkel voor de PAS-gebieden inzichtelijk welke stikstofgevoelige habitattypen er voor komen en op welke hiervan een effect is. Op basis hiervan is aangegeven voor hoeveel hectares ontwikkelingsruimte benodigd is.

De berekening op basis van stikstofemissies gaat uit van de componenten ammoniak (NH_3) en stikstofoxide (NOx), of één van beide. Hiermee is de depositie van de activiteit berekend en uitgewerkt.

Wilt u verder rekenen of gegevens wijzigen? Importeer de pdf dan in de Calculator.

Berekening WS1

- Kenmerken
- Emissie
- Depositie natuurgebieden
- Depositie habitattypen

Verdere toelichting over deze PDF kunt u vinden in een bijbehorende leeswijzer. Deze leeswijzer en overige documentatie is te raadplegen via: www.aerius.nl.

AERIUS CALCULATOR

Contact

Rechtspersoon	Inrichtingslocatie
art. 5.1.2.e	Harderwijk, ooooaa Harderwijk

Activiteit

Omschrijving	AERIUS kenmerk
Stikstofdepositie WS1	2EVfxk43G7

Datum berekening	Rekenjaar
22 oktober 2015, 15:22	2016

Totale emissie

	Situatie 1
NOx	4.076,37 kg/j
NH3	-

Depositie

Hectare met hoogste project-bijdrage (mol/ha/j)

Natuurgebied	Provincie
-	-

Situatie 1
-

Toelichting

Harderwijk

Locatie
WS1

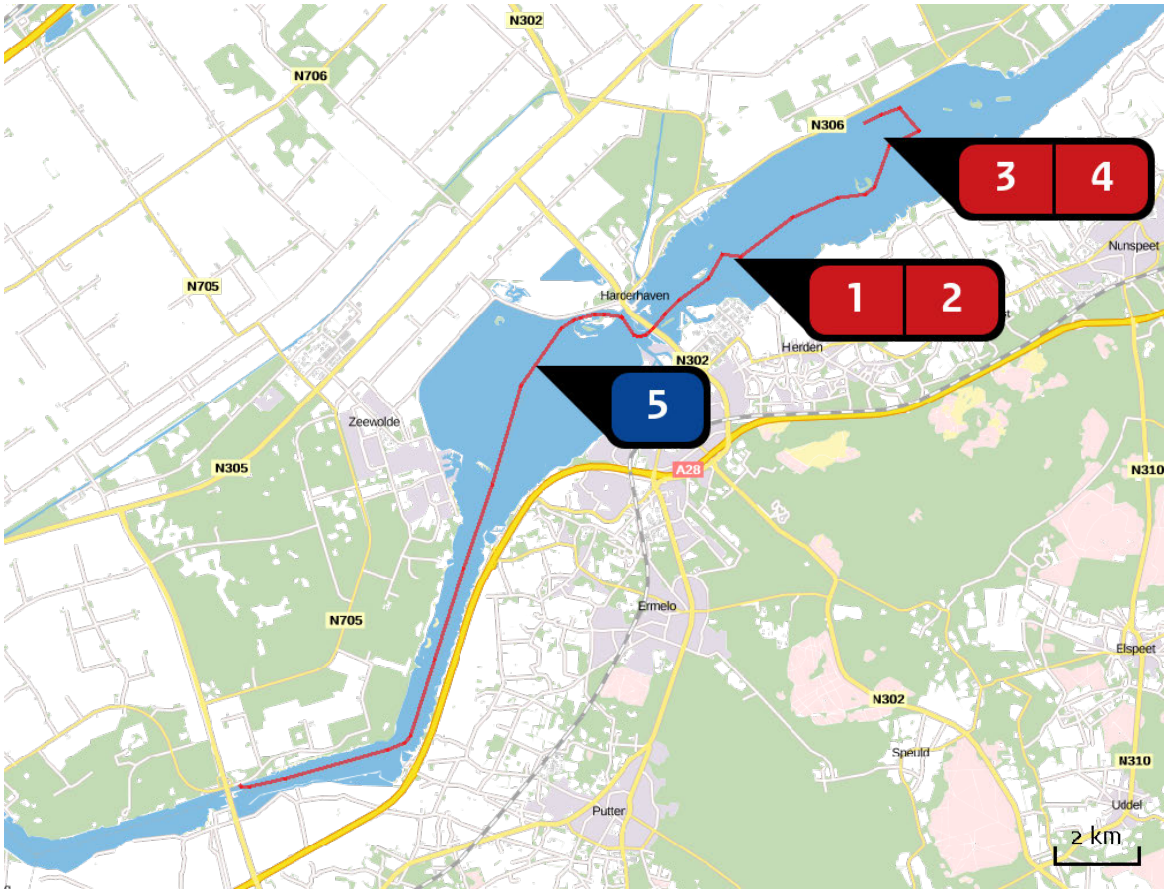

Emissie (per bron)
WS1

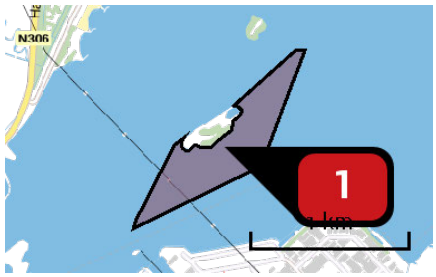

Naam	WS1_Vlak_1
Locatie (X,Y)	171964, 487102
NOx	616,00 kg/j

Voertuig	Omschrijving	Brandstof verbruik (l/j)	Uitstoot hoogte (m)	Spreiding (m)	Warmte inhoud (MW)	Stof	Emissie
AFW	zandzuiger WS1_vlak1 0,26		4,0	4,0	0,0	NOx	616,00 kg/j

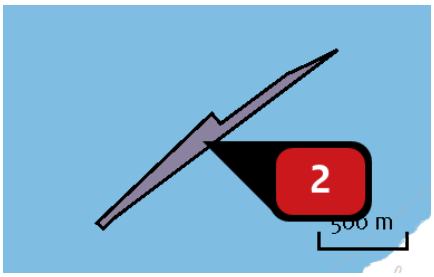

Naam WS1_Vlak_2
Locatie (X,Y) 173435, 488116
NOx 216,00 kg/j

Voertuig	Omschrijving	Brandstof verbruik (l/j)	Uitstoot hoogte (m)	Spreiding (m)	Warmte inhoud (MW)	Stof	Emissie
AFW	zandzuiger_ws1_vlak2 0,09		4,0	4,0	0,0	NOx	216,00 kg/j

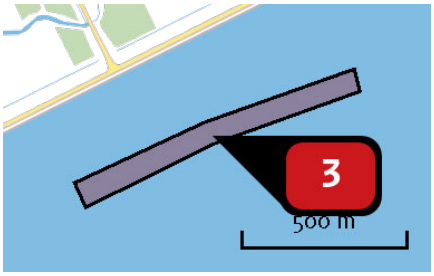

Naam WS1_Vlak_7
Locatie (X,Y) 176211, 491003
NOx 128,00 kg/j

Voertuig	Omschrijving	Brandstof verbruik (l/j)	Uitstoot hoogte (m)	Spreiding (m)	Warmte inhoud (MW)	Stof	Emissie
AFW	zandzuiger_ws1_vlak7 0,05		4,0	4,0	0,0	NOx	128,00 kg/j

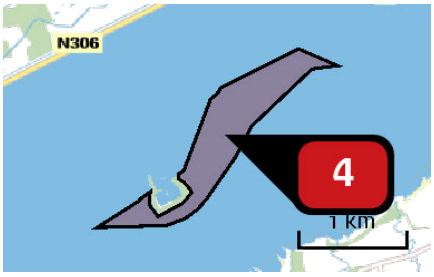

Naam WS1_Vlak_3
Locatie (X,Y) 176275, 489892
NOx 1.412,00 kg/j

Voertuig	Omschrijving	Brandstof verbruik (l/j)	Uitstoot hoogte (m)	Spreiding (m)	Warmte inhoud (MW)	Stof	Emissie
AFW	zandzuiger_ws1_vlak3 0,6		4,0	4,0	0,0	NOx	1.412,00 kg/j

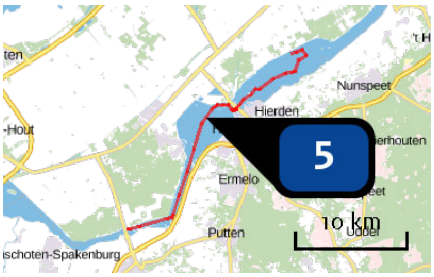

Naam	Bron 5
Locatie (X,Y)	168002, 485065
NOx	1.704,37 kg/j

Scheepstype	Omschrijving	Vaarbeweging per etmaal (A -> B)	Percentage geladen	Vaarbeweging per etmaal (B -> A)	Percentage geladen	Stof	Emissie
Mo	transport WS1	2	100%	2	0%	NOx	1.704,37 kg/j

Depositie natuur-gebieden

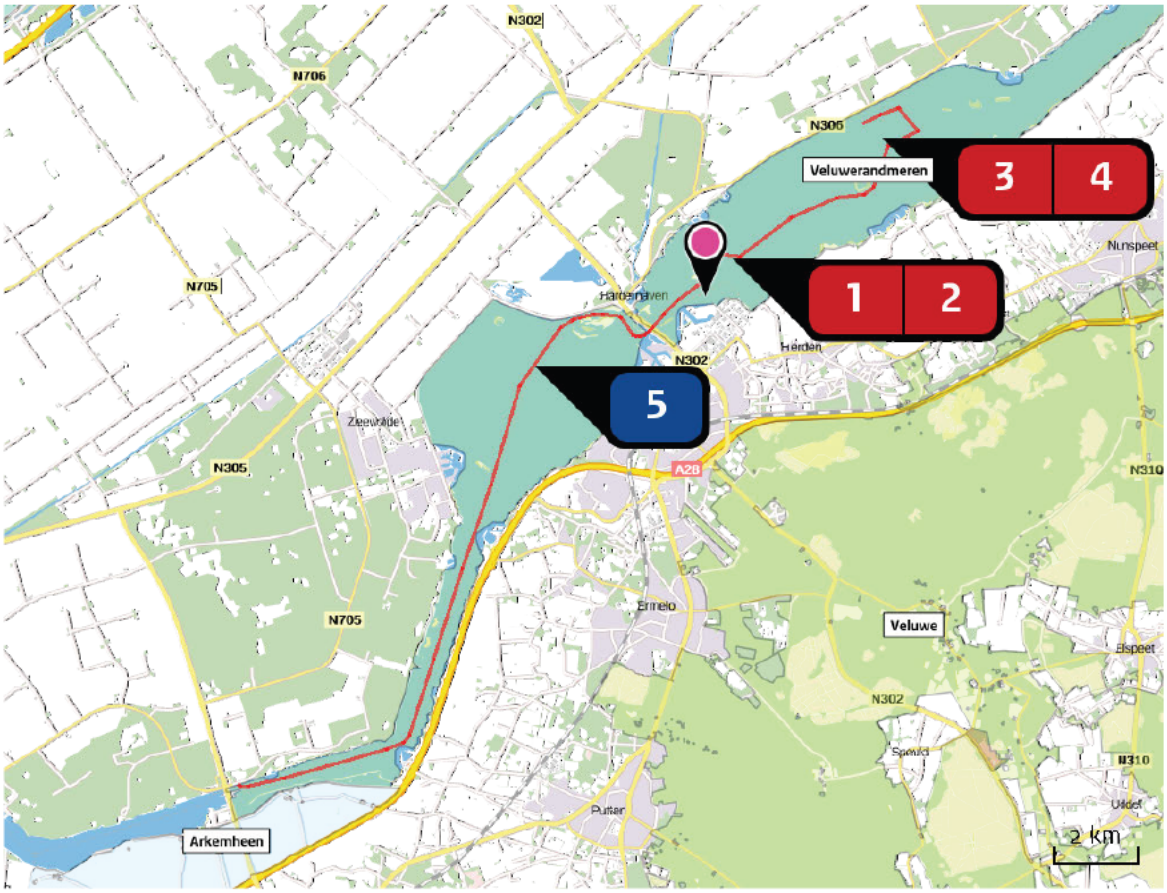

Hoogste projectbijdrage

Hoogste projectbijdrage per natuurgebied

- Habitatrichtlijn
- Vogelrichtlijn
- Beschermd natuurgebied
- Habitatrichtlijn, Vogelrichtlijn
- Habitatrichtlijn, Beschermd natuurgebied
- Vogelrichtlijn, Beschermd natuurgebied
- Habitatrichtlijn, Vogelrichtlijn, Beschermd natuurgebied

Depositie resterende gebieden

Natuurgebied	Hoogste depositie (mol/ha/j)	Overschrijding KDW	Ontwikkelingsruimte beschikbaar
Veluwerandmeren	0,28	●	-

○ Geen overschrijding
● Wel overschrijding

Depositie per habitattype

Veluwerandmeren

Habitattype	Hoogste depositie (mol/ha/j)	Overschrijding KDW	Ontwikkelingsruimte beschikbaar
H9999:76 Habitattype onbekend/onzeker KDW op basis meest kritische aangewezen type (H3140)	0,28	●	-

○ Geen overschrijding
● Wel overschrijding

Disclaimer

Hoewel verstrekte gegevens kunnen dienen ter onderbouwing van een vergunningaanvraag, kunnen er geen rechten aan worden verleend. De eigenaar van AERIUS aanvaardt geen aansprakelijkheid voor de inhoud van de door de gebruiker aangeboden informatie. Bovenstaande gegevens zijn enkel bruikbaar tot er een nieuwe versie van AERIUS beschikbaar is. AERIUS is een geregistreerd handelsmerk in de Benelux. Alle rechten die niet expliciet worden verleend, zijn voorbehouden.

Rekenbasis

Deze berekening is tot stand gekomen op basis van:

AERIUS	versie 2014.1_20150903_de05cf2bce
Database	versie 2014.1_20150825_fb538daf31

Meer informatie over de gebruikte data, zie www.aerius.nl/methodiek

Bureau Waardenburg bv
Ecologie & landschap

Bijlage 2: resultaten AERIUS berekening WS2

AERIUS CALCULATOR

Dit document bevat resultaten van een stikstofdepositieberekening met AERIUS Calculator. U dient dit document te gebruiken ter onderbouwing van een vergunningaanvraag in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998.

De resultaten geven de stikstofeffecten van deze activiteit weer voor haar omgeving. Tot de omgeving behoren zowel Natura 2000-gebieden als beschermde natuurmonumenten. Calculator maakt enkel voor de PAS-gebieden inzichtelijk welke stikstofgevoelige habitattypen er voor komen en op welke hiervan een effect is. Op basis hiervan is aangegeven voor hoeveel hectares ontwikkelingsruimte benodigd is.

De berekening op basis van stikstofemissies gaat uit van de componenten ammoniak (NH_3) en stikstofoxide (NOx), of één van beide. Hiermee is de depositie van de activiteit berekend en uitgewerkt.

Wilt u verder rekenen of gegevens wijzigen? Importeer de pdf dan in de Calculator.

Berekening WS2

- Kenmerken
- Emissie
- Depositie natuurgebieden
- Depositie habitattypen

Verdere toelichting over deze PDF kunt u vinden in een bijbehorende leeswijzer. Deze leeswijzer en overige documentatie is te raadplegen via: www.aerius.nl.

AERIUS CALCULATOR

Contact

Rechtspersoon	Inrichtingslocatie
art. 5.1.2.e	Harderwijk, ooooaa Harderwijk

Activiteit

Omschrijving	AERIUS kenmerk
Stikstofdepositie WS2	2DtHogTiF4

Datum berekening	Rekenjaar
22 oktober 2015, 16:23	2016

Totale emissie

	Situatie 1
NOx	6.369,65 kg/j
NH3	-

Depositie

Hectare met hoogste project-bijdrage (mol/ha/j)

Natuurgebied	Provincie
-	-

Situatie 1
-

Toelichting

Stikstofdepositie WS2

Locatie
WS2

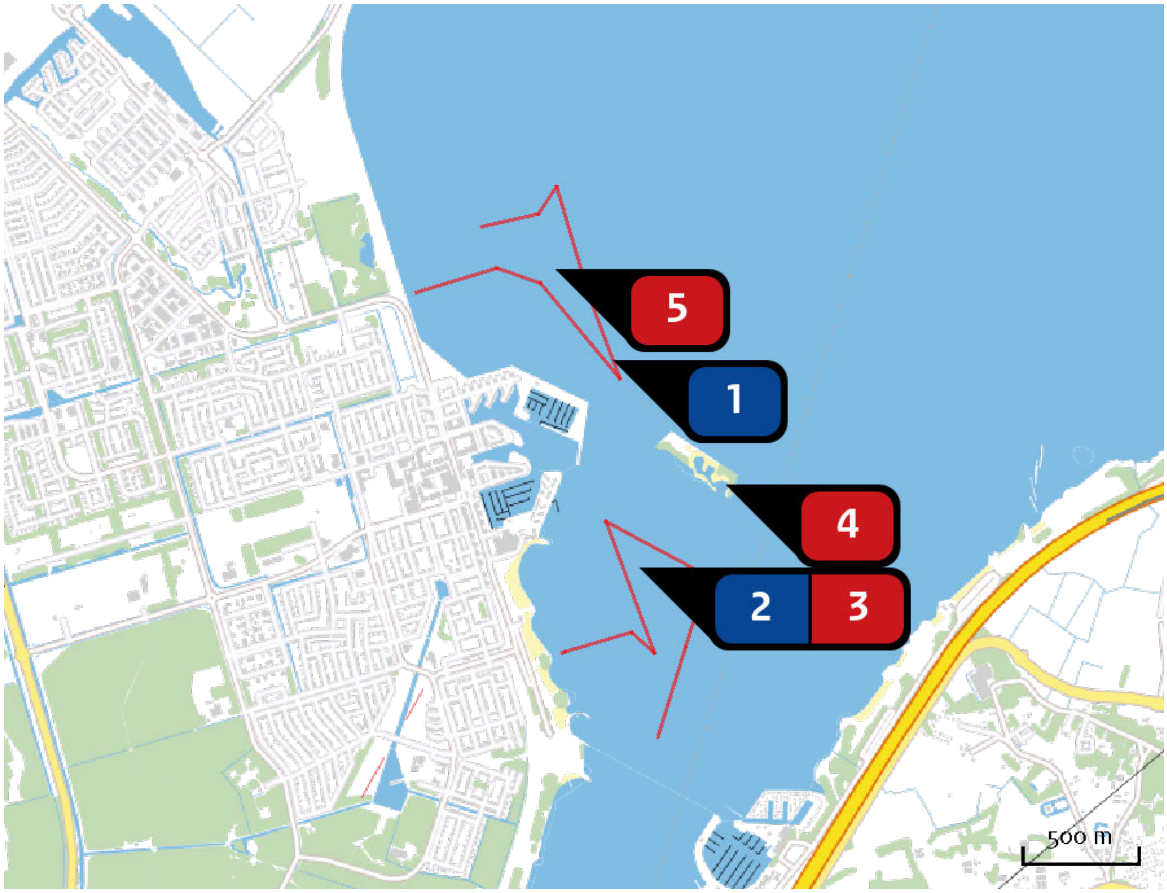

Emissie (per bron)
WS2

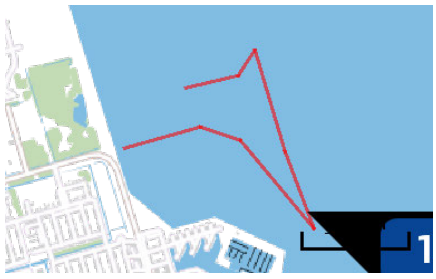

Naam	Bron 1
Locatie (X,Y)	166393, 483113
NOx	74,28 kg/j

Scheepstype	Omschrijving	Vaarbeweging per etmaal (A -> B)	Percentage geladen	Vaarbeweging per etmaal (B -> A)	Percentage geladen	Stof	Emissie
Mo	transport WS2 vlak 5	1	100%	1	0%	NOx	74,28 kg/j

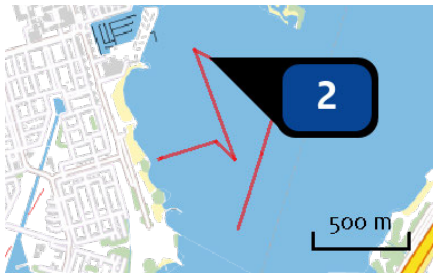

Naam: Bron 1
Locatie (X,Y): 166440, 482376
NOx: 71,37 kg/j

Scheepstype	Omschrijving	Vaarbeweging per etmaal (A -> B)	Percentage geladen	Vaarbeweging per etmaal (B -> A)	Percentage geladen	Stof	Emissie
Mo	transport WS2 vlak 4	1	100%	1	0%	NOx	71,37 kg/j

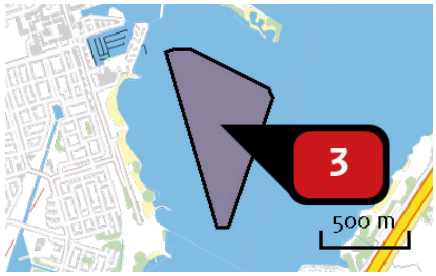

Naam: WS2_Vlak_4
Locatie (X,Y): 166579, 482059
NOx: 2.804,00 kg/j

Voertuig	Omschrijving	Brandstof verbruik (l/j)	Uitstoot hoogte (m)	Spreiding (m)	Warmte inhoud (MW)	Stof	Emissie
AFW	zandzuiger_ws2_vlak4 0,45		4,0	4,0	0,0	NOx	2.804,00 kg/j

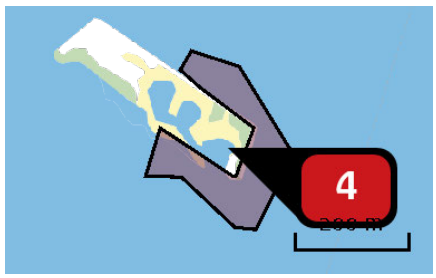

Naam: WS2_Vlak_6
Locatie (X,Y): 166883, 482574
NOx: 264,00 kg/j

Voertuig	Omschrijving	Brandstof verbruik (l/j)	Uitstoot hoogte (m)	Spreiding (m)	Warmte inhoud (MW)	Stof	Emissie
AFW	zandzuiger_ws2_vlak6 0,04		4,0	4,0	0,0	NOx	264,00 kg/j

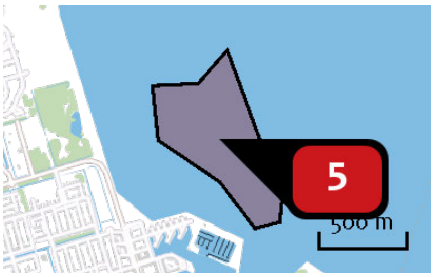

Naam	WS2_Vlak_5
Locatie (X,Y)	166150, 483502
NOx	3.156,00 kg/j

Voertuig	Omschrijving	Brandstof verbruik (l/j)	Uitstoot hoogte (m)	Spreiding (m)	Warmte inhoud (MW)	Stof	Emissie
AFW	zandzuiger_ws2_vlak5 0,51		4,0	4,0	0,0	NOx	3.156,00 kg/j

Depositie natuur-gebieden

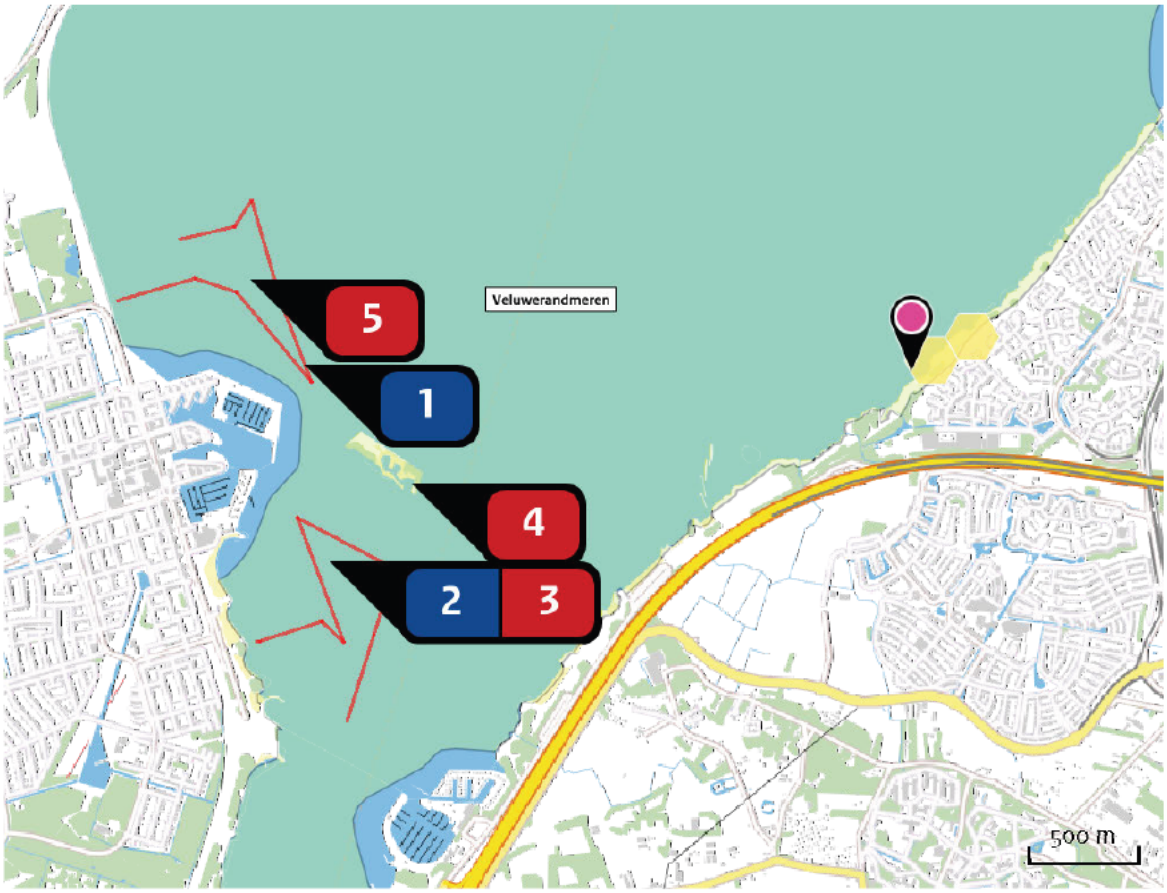

Hoogste projectbijdrage

Hoogste projectbijdrage per natuurgebied

- Habitatrichtlijn
- Vogelrichtlijn
- Beschermd natuurgebied
- Habitatrichtlijn, Vogelrichtlijn
- Habitatrichtlijn, Beschermd natuurgebied
- Vogelrichtlijn, Beschermd natuurgebied
- Habitatrichtlijn, Vogelrichtlijn, Beschermd natuurgebied

Depositie resterende gebieden

Natuurgebied	Hoogste depositie (mol/ha/j)	Overschrijding KDW	Ontwikkelingsruimte beschikbaar
Veluwerandmeren	0,09	●	-

○ Geen overschrijding
● Wel overschrijding

Depositie per habitattype

Veluwerandmeren

Habitattype	Hoogste depositie (mol/ha/j)	Overschrijding KDW	Ontwikkelingsruimte beschikbaar
H9999:76 Habitattype onbekend/onzeker KDW op basis meest kritische aangewezen type (H3140)	0,09	●	-

○ Geen overschrijding
● Wel overschrijding

Disclaimer

Hoewel verstrekte gegevens kunnen dienen ter onderbouwing van een vergunningaanvraag, kunnen er geen rechten aan worden verleend. De eigenaar van AERIUS aanvaardt geen aansprakelijkheid voor de inhoud van de door de gebruiker aangeboden informatie. Bovenstaande gegevens zijn enkel bruikbaar tot er een nieuwe versie van AERIUS beschikbaar is. AERIUS is een geregistreerd handelsmerk in de Benelux. Alle rechten die niet expliciet worden verleend, zijn voorbehouden.

Rekenbasis

Deze berekening is tot stand gekomen op basis van:

AERIUS	versie 2014.1_20150903_de05cf2bce
Database	versie 2014.1_20150825_fb538daf31

Meer informatie over de gebruikte data, zie www.aerius.nl/methodiek

Bureau Waardenburg bv
Ecologie & landschap

Bijlage 3: Ruimtelijke weergave van resultaten AERIUS berekening WS1

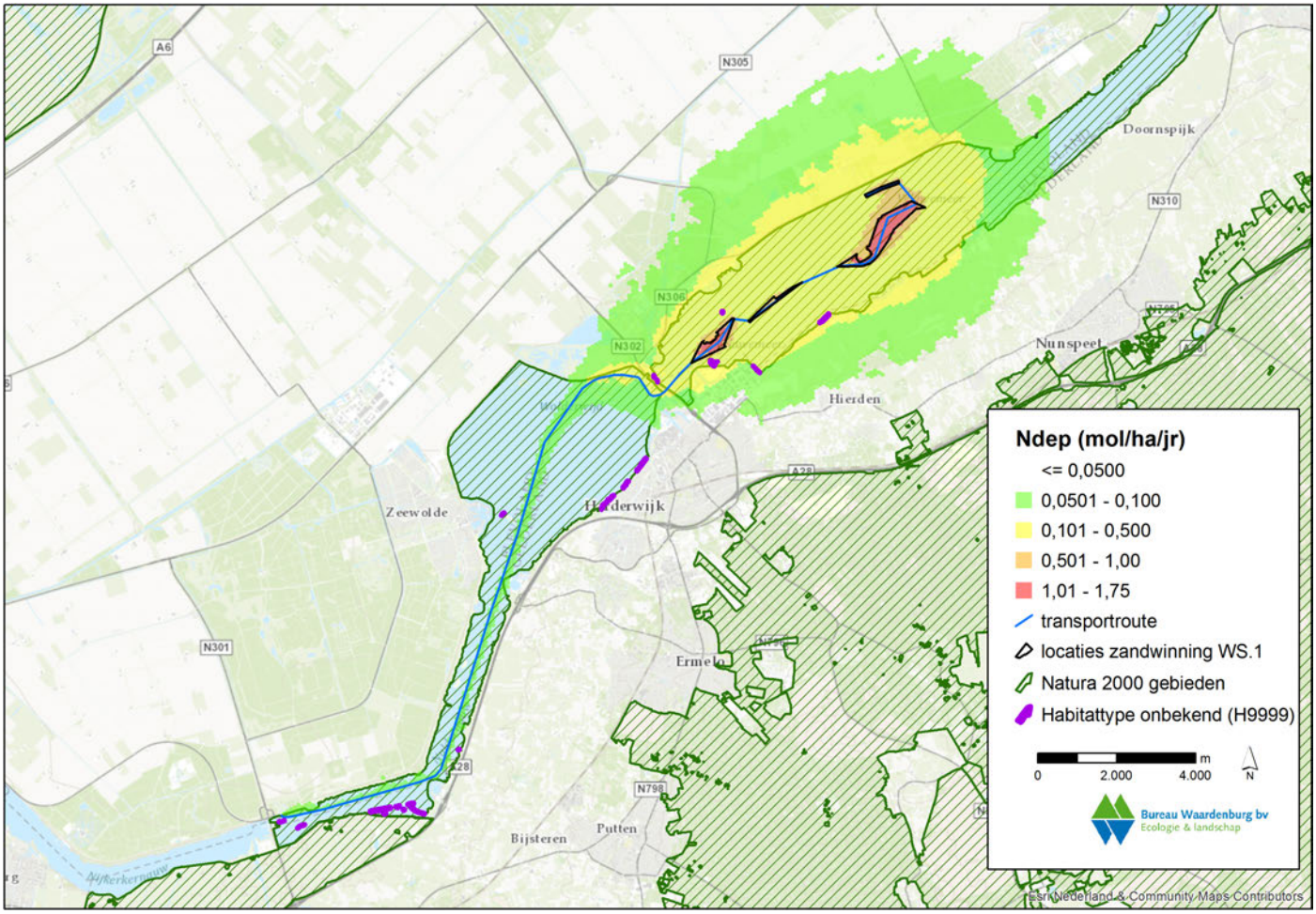
A6
N305
Doornspijk
N310
N306
N302
Nunspeet
Hierden
Zeewolde
Harderwijk
A28
N301
Ermelo
N798
Bijsteren
Putten
Ndep (mol/ha/jr)
<= 0,0500
0,0501 - 0,100
0,101 - 0,500
0,501 - 1,00
1,01 - 1,75
transportroute
locaties zandwinning WS.1
Natura 2000 gebieden
Habitattype onbekend (H9999)
0
2.000
4.000
m
N
Bureau Waardenburg bv
Ecologie & landschap
Esri Nederland & Community Maps Contributors

Bureau Waardenburg bv
Ecologie & landschap

Bijlage 4: ruimtelijke weergave van resultaten AERIUS berekening WS2

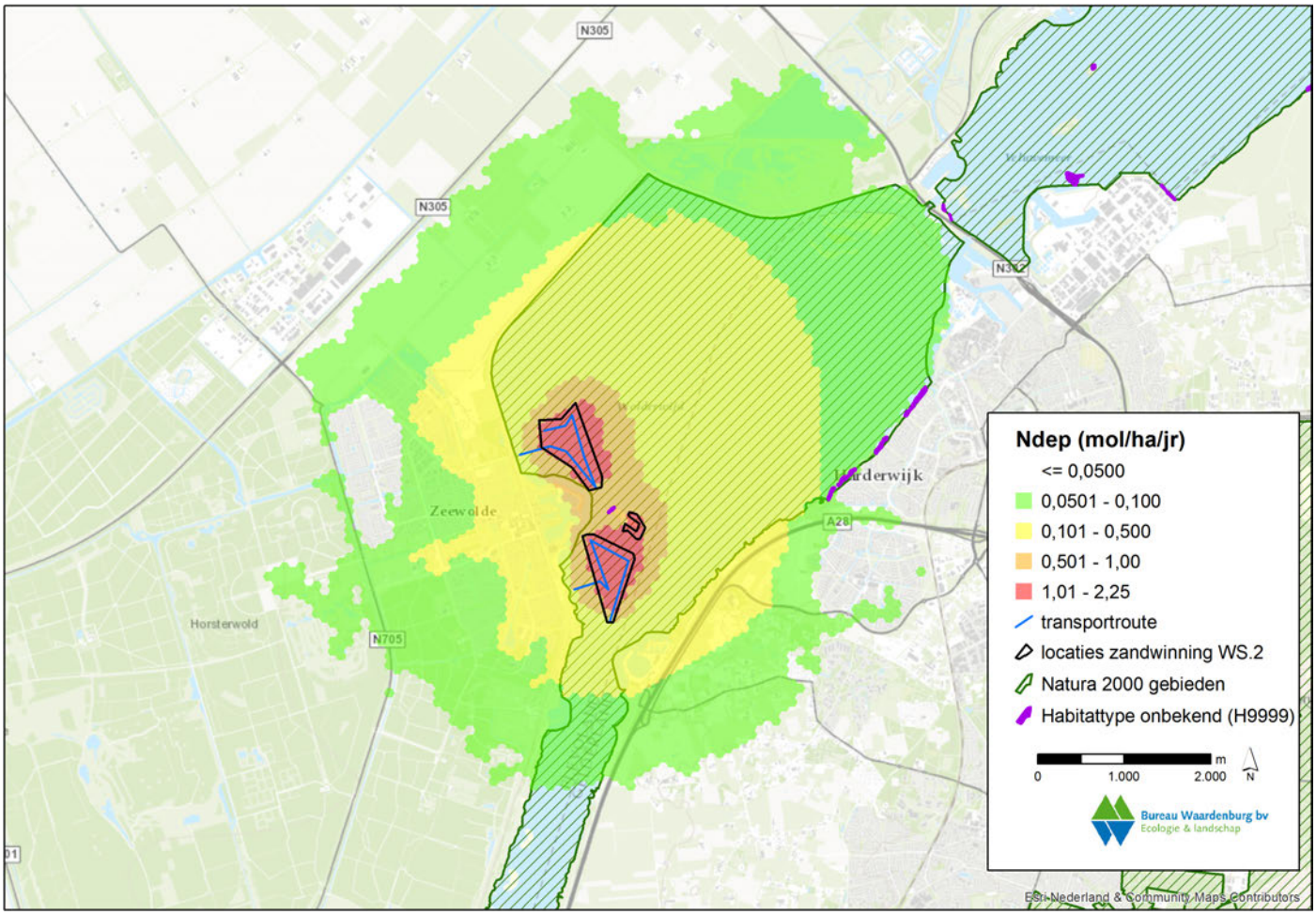
N305
N305
N312
Zeewolde
Harderwijk
A28
Horsterwold
N705
Ndep (mol/ha/jr)
<= 0,0500
0,0501 - 0,100
0,101 - 0,500
0,501 - 1,00
1,01 - 2,25
transportroute
locaties zandwinning WS.2
Natura 2000 gebieden
Habitattype onbekend (H9999)
0
1.000
2.000
m
N
Bureau Waardenburg bv
Ecologie & landschap
Esri Nederland & Community Maps Contributors

PROVINCIE FLEVOLAND

Postbus 55
8200 AB Lelystad

Telefoon
(0320)-265265
Fax
(0320)-265260
E-mail
provincie@Flevoland.nl
Website
www.flevoland.nl

verzendlijst

Verzenddatum 16 DEC. 2015 *Bijlagen* 1 *Uw kenmerk* *Ons kenmerk* 1838585

Onderwerp
Natuurbeschermingswet: afschrift vergunning voor verdiepingen in het Veluwemeer

Geachte heer/mevrouw,

Hierbij ontvangt u een afschrift van de door ons afgegeven Natuurbeschermingswetvergunning voor drie verdiepingen in het Veluwemeer alsmede een deel van de vaargeul.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Flevoland,
namens deze,

art. 5.1.2.e

Inlichtingen bij
art. 5.1.2.e

Doorkiesnummer
0320 art. 5.1.2.e

Bezoekadres
Visarenddreef 1
Lelystad

Naam organisatie	2e naam	adres	postcode	aanhef
Rijkswaterstaat Midden-Nederland	art. 5.1.2.e	Postbus 600	8200 AP LELYSTAD	Geachte heer art. 5.1.2.e
Vogelbescherming Nederland	art. 5.1.2.e	Postbus 925	3700 AX ZEIST	Geachte heer art. 5.1.2.e
Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe		Fuikpad 3	3844 KG HARDERWIJK	Geachte heer/mevrouw,
KNNV afdeling Noordwest-Veluwe		Fuikpad 3	3844 KG HARDERWIJK	Geachte heer/mevrouw,
Omgevingsdienst Flevoland & Gooi-en Vecht	art. 5.1.2.e	Postbus 2341	8203 AH LELYSTAD	Geachte heer art. 5.1.2.e
Ministerie van Economische Zaken	art. 5.1.2.e	Postbus 20401	2500 EK DEN HAAG	Geachte heer art. 5.1.2.e

PROVINCIE FLEVOLAND

Postbus 55
8200 AB Lelystad

Telefoon
(0320)-265265
Fax
(0320)-265260
E-mail
provincie@Flevoland.nl
Website
www.flevoland.nl

Coöperatie Gastvrije Randmeren
Mevrouw art. 5.1.2.e
Postbus 271
3840 AG HARDERWIJK

Verzenddatum	*Bijlagen*	*Uw kenmerk*	*Ons kenmerk*
20 JAN. 2023			3063947

Onderwerp
Wet natuurbescherming: verlenging vergunning voor verdiepingen in het Veluwemeer

Geachte mevrouw art. 5.1.2.e

Op 21 december 2022 hebben wij uw verzoek ontvangen om de vergunning voor de verdiepingen in het Veluwemeer te verlengen tot 31 december 2027. Het gaat om ons besluit d.d. 9 december 2015 (kenmerk 1818775). Het is niet gelukt alle verdiepingen te realiseren binnen de voorgenomen planning daarom is het noodzakelijk de huidige vergunning te verlengen. De vergunning behoeft verder geen wijziging.

Conclusie
De vergunning kan verlengd worden. U ontvangt hierbij het ontwerpbesluit van Gedeputeerde Staten.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Flevoland,

art. 5.1.2.e art. 5.1.2.e

drs. D.J. Tiji - L. Verbeek

Inlichtingen bij	*Doorkiesnummer*	*Bezoekadres*
art. 5.1.2.e	0320 art. 5.1.2.e	Visarenddreef 1 Lelystad

Ontwerpbesluit van GEDEPUTEERDE STATEN VAN FLEVOLAND op een verzoek voor een vergunning op grond van artikel 2.7 lid 2 Wet natuurbescherming.

A. Ontwerpbesluit

Gedeputeerde Staten van Flevoland HEBBEN BESLOTEN, op grond van artikel 2.7 lid 2 van de Wet natuurbescherming, de vergunning afgegeven aan Coöperatie Gastvrije Randmeren d.d. 9 december 2015 (kenmerk 1818775) voor de verdiepingen in het Veluwemeer (project WS.1) te verlengen tot en met 31 december 2027. En daarnaast te besluiten dat de Passende beoordeling binnen een half jaar na dit besluit geactualiseerd dient te worden.

B. Overwegingen

Het betreft enkel de verlenging van de bestaande vergunning. Er treden geen wijzigingen op. De Passende beoordeling die onderdeel was van de aanvraag stamt uit 2013. Het is wel van belang om de Passende beoordeling te actualiseren zodat met zekerheid geen significante effecten op de instandhoudingsdoelen kunnen optreden.

C. Kennisgeving en afschriften

Van dit ontwerpbesluit zal conform artikel 3:42, tweede lid van de Algemene wet bestuursrecht door ons kennis worden gegeven door middel van publicatie op de website van provincie Flevoland.

Afschriften van dit ontwerpbesluit worden verzonden aan:

- De Omgevingsdienst Flevoland, Gooi- en Vechtstreek.

D. Zienswijze

U kunt binnen zes weken na datum van verzending van deze brief schriftelijk bij ons een zienswijze indienen. Uw zienswijze dient ondertekend te zijn en voorzien van uw naam en adres, de datum, een omschrijving van het besluit waartegen het bezwaar is gericht en de gronden van het bezwaar.

E. Ondertekening

Lelystad, 19 januari 2023

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Flevoland,

art. 5.1.2.e [redacted]

art. 5.1.2.e [redacted]

drs. D.J. Tijl - L. Verbeek

PROVINCIE FLEVOLAND

-

Mandaat

Portefeuillehouder

Nota besluitvorming

Onderwerp
Nota Wet natuurbescherming: verlenging vergunning verdiepingen Veluwemeer

Beslispunten
1. Gedeputeerde Staten van Flevoland HEBBEN BESLOTEN, op grond van artikel 2.7 lid 2 van de Wet natuurbescherming, de vergunning afgegeven aan Coöperatie Gastvrije Randmeren d.d. 9 december 2015 (kenmerk 1818775) voor de verdiepingen in het Veluwemeer (project WS.1) te verlengen tot en met 31 december 2027. En daarnaast te besluiten dat de Passende beoordeling binnen een half jaar na dit besluit geactualiseerd dient te worden.

Kern voorstel
Op 21 december 2022 hebben wij een verzoek ontvangen van Coöperatie Gastvrije Randmeren om de vergunning voor de verdiepingen in het Veluwemeer te verlengen tot 31 december 2027. Het gaat om ons besluit d.d. 9 december 2015 (kenmerk 1818775). Het is niet gelukt alle verdiepingen te realiseren binnen de voorgenomen planning daarom is het noodzakelijk de huidige vergunning te verlengen. De vergunning behoeft verder geen wijziging. Het voorstel is de vergunningperiode te verlengen zoals aangevraagd en daarnaast de Passende beoordeling te actualiseren.

Argumenten
1.1 *Er zijn geen significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelen van Natura 2000-gebied Veluwerandmeren*
De vergunning kon destijds verleend worden omdat significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelen van Natura 2000-gebied Veluwerandmeren konden worden uitgesloten. De vergunning wordt enkel verlengd er worden verder geen wijzigingen voorgesteld.

1.2 *Voor scheepvaart en recreatie is het van belang dat de voorgenomen verdiepingen worden uitgevoerd*
De verdiepingen worden uitgevoerd in het gebied vanwege belangen van scheepvaart en recreatie.

Kanttekeningen
nvt

Financiële impact
N.v.t.

Personele impact
nvt

Bijlagen

Registratienummer
3064044

Datum
12 januari 2023

Afdeling/Bureau
SENB

P&C medewerker

Datum:
-
-

Categorie
Besluiten aangaande vergunningen, ontheffingen e.d.
Bevoegdheid
Overige besluiten tot ontheffing

Openbaarheid
Openbaar

Portefeuillehouder
Hofstra, H.J.

Routing

Besluit
Conform

Datum besluit 19 januari 2023

Akkoord:

Afdeling
Hoofd financiën
Portefeuillehouder

-

Mandaat

Portefeuillehouder

Registratie
3064044

Bladnummer
2

Naam bijlage:		eDocs nummer:	Openbaar in de zin van de Woo (ja/nee aangeven)
Brief met vergunning		3063947	ja

art. 5.1.2.e

Van: Harold Hofstra
Verzonden: donderdag 19 januari 2023 13:18
Aan: art. 5.1.2.e
Onderwerp: Re: Ter Accordering Mandaat PH - Verlengen vergunning verdiepingen Veluwemeer

Categorieën: Hofstra - Mandaat PH

Akkoord

Met vriendelijke groet,

H.J. (Harold) Hofstra

Gedeputeerde
Financiën, natuur, water, vitaal platteland & sport.

Telefoon: 0320 art. 5.1.2.e
www.flevoland.nl

Op 19 jan. 2023 om 13:15 heeft art. 5.1.2.e @flevoland.nl> het volgende geschreven:

Dag Harold,

Hierbij voor accordering Mandaat Portefeuillehouder - Wet natuurbescherming: verlenging vergunning verdiepingen Veluwemeer

Graag ontvangen wij je akkoord of op/aanmerkingen.

Met vriendelijke groet,
art. 5.1.2.e

art. 5.1.2.e
Afdeling Concernzaken

tel: 06-art. 5.1.2.e
mail: art. 5.1.2.e @flevoland.nl

Van: art. 5.1.2.e @flevoland.nl>
Verzonden: donderdag 19 januari 2023 13:11

Y-14-00044

PROVINCIE FLEVOLAND

Postbus 55
8200 AB Lelystad

Telefoon
(0320)-265265
Fax
(0320)-265260
E-mail
provincie@Flevoland.nl
Website
www.flevoland.nl

Coöperatie Gastvrije Randmeren
Mevrouw art. 5.1.2.e
Postbus 271
3840 AG HARDERWIJK

Verzenddatum
– 9 DEC. 2015

Bijlagen
5

Uw kenmerk

Ons kenmerk
1818775

Onderwerp
Natuurbeschermingswet: vergunning voor verdiepingen in het Veluwemeer (WS.1)

Geachte mevrouw art. 5.1.2.e

Op 9 januari 2014 hebben wij uw aanvraag voor een vergunning voor het verdiepen van een drietal gebieden in het Veluwemeer tot een diepte van -1,80 m NAP in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 ontvangen. Een passende beoordeling voor alle nog uit te voeren IIVR-projecten (waaronder project WS.1) opgesteld door Bureau Waardenburg (Heunks, 2013) maakt onderdeel uit van de aanvraag. Op 2 juli 2014, kenmerk 1578065, hebben wij vergunning afgegeven voor de verdiepingen in het Veluwemeer. Tegen dit besluit is beroep aangetekend bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State door Vogelbescherming Nederland, Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe en de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Afdeling Noordwest Veluwe. Op 11 maart 2015 heeft de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State ons besluit van 2 juli 2014 vernietigd. Naar aanleiding van de uitspraak dienen wij met inachtneming van de uitspraak een nieuw besluit te nemen op de aanvraag.

Naar aanleiding van de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State over ons oorspronkelijke besluit hebben wij de heer art. 5.1.2.e van onderzoeksinstituut Deltares opdracht gegeven om aan de hand van de laatste wetenschappelijke ontwikkelingen na te gaan of de voorgenomen ingreep de instandhoudingsdoelen van de Veluwerandmeren voor brilduiker en tafeleend in gevaar kan brengen (rapport Trends en ontwikkelingen in ecologie en draagkracht voor Tafeleend en Brilduiker in de Veluwerandmeren, R. Noordhuis, 2015). Dit rapport hebben wij bij de beoordeling betrokken.

Bij de aanvraag hoort naast de oorspronkelijke passende beoordeling uit 2013 tevens een aanvulling en actualisatie van de originele passende beoordeling door Bureau Waardenburg: 'Effectbeoordeling van IIVR maatregelen WS.1 en WS.2 in de Veluwerandmeren nader beschouwd (2015)'. Deze aanvulling hebben wij op 3 september 2015 ontvangen.

De activiteiten zullen plaatsvinden in het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren. In dit verband is het van belang om vast te stellen of er negatieve gevolgen voor de instandhoudingsdoelstellingen van dit gebied kunnen optreden. Wij zijn op grond van artikel 2, eerste lid van de Natuurbeschermingswet 1998 bevoegd om te beslissen op deze aanvraag. Omdat een deel van het Veluwemeer op het gebied van de provincie Gelderland ligt, heeft afstemming plaatsgevonden. Gedeputeerde Staten van Gelderland hebben ingestemd met het verlenen van deze vergunning. Bijgevoegd treft u ons besluit aan.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Flevoland,

art. 5.1.2.e

art. 5.1.2.e

mr.drs. T. van der Wal - J. Lodder

Besluit van GEDEPUTEERDE STATEN VAN FLEVOLAND op een verzoek voor een vergunning op grond van artikel 19d van de Natuurbeschermingswet 1998.

Inhoudsopgave

A. Onderwerp aanvraag
B. Procedure
C. Wettelijk kader
D. Inhoudelijke beoordeling
E. Zienswijzen en reactie op zienswijzen
F. Kennisgeving en afschriften
G. Besluit en vergunningvoorwaarden
H. Bezwaar
I. Ondertekening

Bijlagen

1. Informatieblad bezwaarprocedure Gedeputeerde Staten van Flevoland
2. Lijst met geraadpleegde literatuur en overige bronnen
3. Beantwoording vragen Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe en Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging afdeling Noordwest Veluwe
4. Kaart met coördinaten verdiepingen
5. Aanvulling van Bureau Waardenburg m.b.t. stikstofemissie en cumulatie

A. Onderwerp aanvraag

De door Coöperatie Gastvrije Randmeren op 9 januari 2014 ingediende aanvraag voor een vergunning op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 (in het vervolg Nbwet) behelst het verdiepen van een drietal gebieden in het Veluwemeer tot een diepte van -1,80 m NAP ten behoeve van het verbeteren van de vaarmogelijkheden voor de recreatievaart op het brede deel van het Veluwemeer (project WS.1). De huidige gemiddelde diepte van de diverse deelgebieden bedraagt -0,90 m tot -1,80 m NAP. Gezamenlijk wordt daarbij een totale oppervlakte van 115 ha verdiept. Daarnaast wordt een laatste stuk van de vaargeul over een lengte van 1000 m verbreed van 75 m naar 150 m tot een diepte van -5,00 m NAP. De huidige diepte ter plaatse bedraagt -2,50 m NAP. Door de verdiepingen wordt het bevaarbare oppervlakte voor zeiljachten en grotere motorboten vergroot, worden de eilanden Pierland en de Kluut aantrekkelijke vaardoelen en kan de recreatiebebakening in een vloeiende lijn gelegd worden, waardoor er een duidelijkere en logischere zonering tussen natuur en recreatie komt.
Het project WS.1 maakt onderdeel uit van de Integrale Inrichting VeluweRandmeren (IIVR). De verdieping zal door middel van zandwinning (cutterzuiger of gelijkwaardig materieel) worden gerealiseerd. Het vrijkomende zand is bestemd voor de markt en zal per schip worden afgevoerd. Het zand wordt gewonnen vanaf een half uur voor zonsopgang tot een half uur na zonsondergang. De werkzaamheden zullen in een tijdsperiode van minimaal 3 jaar worden gerealiseerd. Volgens de huidige planning zal dit de periode 2017-2020 zijn. Gezien de totale doorloopperiode zal over het algemeen niet meer dan één zandzuiger tegelijk bezig zijn en zal het aantal schepen dat het zand afvoert 1 à 2 bedragen.

Een passende beoordeling voor alle nog uit te voeren IIVR-projecten (waaronder dit project WS.1) opgesteld door Bureau Waardenburg (Heunks, 2013) maakt onderdeel uit van de aanvraag. Bij de aanvraag hoort tevens een actualisatie d.d. 3 september 2015 van de originele passende beoordeling door Bureau Waardenburg: 'Effectbeoordeling van IIVR maatregelen WS.1 en WS.2 in de Veluwerandmeren nader beschouwd (2015)' en een aanvulling d.d. 3 december 2015 m.b.t. cumulatie en emissie van stikstof (zie bijlage 5).

Naar aanleiding van de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State van 11 maart 2015, nummer ECLI:NL-RVS 2015.735, over ons oorspronkelijke besluit hebben wij de heer art. 5.1.2.e van onderzoeksinstituut Deltares opdracht gegeven om aan de hand van de laatste wetenschappelijke ontwikkelingen na te gaan of de voorgenomen ingreep de instandhoudingsdoelen van de Veluwerandmeren voor brilduiker en tafeleend in gevaar kan brengen (rapport Trends en ontwikkelingen in ecologie en draagkracht voor Tafeleend en Brilduiker in de Veluwerandmeren, R. Noordhuis, 2015). Dit rapport hebben wij bij de beoordeling betrokken.

B. Procedure

Op grond van artikel 44, tweede lid van de Nbwet zijn de gemeenten Dronten, Zeewolde, Harderwijk en Elburg per schriftelijk verzoek d.d. 11 september 2015 in de gelegenheid gesteld een zienswijze in te dienen.

Naar aanleiding van deze aanvraag zijn, op grond van artikel 4:8 van de Algemene wet bestuursrecht, tevens Rijkswaterstaat Midden-Nederland, Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe, KNNV afdeling Noordwest-Veluwe en Vogelbescherming Nederland in de gelegenheid gesteld tot het indienen van een zienswijze.

In overeenstemming met artikel 42, eerste lid van de Nbwet dient binnen 13 weken na ontvangst van de aanvraag een definitief besluit te zijn genomen. Deze termijn kan eenmalig verlengd worden met nogmaals 13 weken.

C. Wettelijk kader

De Nbwet is per 1 oktober 2005 het nationale wettelijke kader voor toetsing van activiteiten, plannen, projecten en andere handelingen met mogelijke gevolgen voor de instandhoudingsdoelstellingen van de Natura 2000-gebieden.

Met uitzondering van de projecten en andere handelingen die worden vermeld in artikel 2 van het Besluit vergunningen Natuurbeschermingswet 1998, berust de bevoegdheid tot het verlenen van een vergunning onder artikel 19d van de Nbwet bij gedeputeerde staten. Wanneer een Natura 2000-gebied in meerdere provincies is gelegen wordt de bevoegdheidsverdeling tussen gedeputeerde staten van de verschillende provincies geregeld in artikel 2, eerste lid en 2a, tweede lid van de Nbwet. De hoofdregel is verwoord in artikel 2, eerste lid, waarin staat dat onder gedeputeerde staten moet worden verstaan gedeputeerde staten van de provincie waarin Natura 2000-gebieden of natuurmonumenten onderscheidenlijk beschermde natuurmonumenten geheel of grotendeels zijn gelegen. Daarbij is er een verplichting opgenomen in artikel 2, vijfde lid, dat gedeputeerde staten alleen mogen besluiten tot het verlenen van een vergunning, in overeenstemming met gedeputeerde staten van de andere provincies waarin het Natura 2000-gebied mede is gelegen, voor zover die vergunning betrekking heeft op delen van het gebied, gelegen in die andere provincies.

Op grond van artikel 19d, eerste lid van de Nbwet is het verboden zonder vergunning van Gedeputeerde Staten, of in strijd met aan die vergunning verbonden voorschriften of beperkingen, projecten of andere handelingen te realiseren onderscheidenlijk te verrichten, die gelet op de instandhoudingsdoelstelling de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in een Natura 2000-gebied kunnen verslechteren of een significant verstorend effect kunnen hebben op de soorten waarvoor het gebied is aangewezen. Zodanige projecten of andere handelingen zijn in ieder geval projecten of handelingen die de natuurlijke kenmerken van het desbetreffende gebied kunnen aantasten. Voor die gevallen geldt het in art. 19f e.v. Nbwet opgenomen toetsingskader. De instandhoudingsdoelstellingen waar in artikel 19d Nbwet naar gerefereerd wordt, hebben geen betrekking op de doelstellingen, bedoeld in artikel 10a, derde lid, zijnde de instandhoudingsdoelstellingen voor beschermde natuurmonumenten.

In overeenstemming met artikel 19e van de Nbwet houden Gedeputeerde Staten bij het verlenen van een vergunning als bedoeld in artikel 19d, eerste lid rekening met:

a. de gevolgen die een project, waarop de vergunningaanvraag betrekking heeft, kan hebben voor een Natura 2000-gebied, gelet op de instandhoudingsdoelstelling van dat gebied
b. een op grond van artikel 19a of artikel 19b vastgesteld beheerplan, en
c. vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied, alsmede regionale en lokale bijzonderheden.

Op dit moment is er nog geen beheerplan onder de Nbwet vastgesteld voor de Veluwerandmeren. Gedeputeerde Staten maken voor de toetsing gebruik van het definitieve aanwijzingsbesluit met instandhoudingsdoelstellingen en andere relevante documenten.

Het project wordt uitgevoerd in het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren. Dit gebied is op 23 december 2009 (kenmerk PDN/2009-076) op basis van artikel 10a van de Nbwet aangewezen als Natura 2000-gebied voor de volgende habitattypen en soorten:

Habitattypen
Kranswierwateren en Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden

Habitatrichtlijnsoorten
Kleine modderkruiper, rivierdonderpad en meervleermuis

Broedvogels
Roerdomp en grote karekiet

Niet-broedvogels
Fuut, aalscholver, grote zilverreiger, lepelaar, kleine zwaan, smient, krakeend, pijlstaart, slobeend, krooneend, tafeleend, kuifeend, brilduiker, nonnetje, grote zaagbek en meerkoet.

D. Inhoudelijke beoordeling

Bevoegdheid
Aangezien het project niet voorkomt op de lijst van projecten en handelingen uit artikel 2 van het Besluit vergunningen Natuurbeschermingswet 1998 en de Veluwerandmeren grotendeels zijn gelegen op het grondgebied van Flevoland, wij zijn bevoegd tot het nemen van een besluit. Gedeputeerde Staten van Gelderland hebben ingestemd met het verlenen van deze vergunning.

Toetsing
Nu er nog geen beheerplan beschikbaar is maken wij voor de toetsing gebruik van het definitieve aanwijzingsbesluit met instandhoudingsdoelstellingen. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van de doelen- en profieldocumenten die destijds door het Ministerie van LNV zijn uitgebracht en van aanvullende informatiebronnen over actuele natuurwaarden. Een uitgebreide literatuuropgave van geraadpleegde bronnen is opgenomen als bijlage 2.

De beoordeling van de aanvraag en de bijbehorende belangenafweging vindt plaats in vier stappen. Deze stappen zijn:

1. Identificeren van mogelijke negatieve effecten;
2. Mitigerende of andere maatregelen in de aanvraag die de effecten beperken;
3. Toets aan de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied;
4. Toetsing aan de vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied, alsmede regionale en lokale bijzonderheden.

Stap 1: Identificeren van mogelijke negatieve effecten

- Achteruitgang kwaliteit en areaalverlies van vegetaties met kranswieren en fonteinkruiden;
- Afname kwaliteit en omvang leefgebied en/of verstoring van de vissoorten kleine modderkruiper en rivierdonderpad;
- Afname functionaliteit leefgebied en verstoring meervleermuis;
- Afname leefgebied voor en verstoring van de broedvogels roerdomp en grote karekiet;
- Afname van de draagkracht van het leefgebied voor en verstoring van de niet-broedvogels fuut, aalscholver, grote zilverreiger, lepelaar, kleine zwaan, smient, krakeend, pijlstaart, slobeend, krooneend, tafeleend, kuifeend, brilduiker, nonnetje, grote zaagbek en meerkoet
- Negatieve cumulatie met anderen projecten.

Stap 2: Mitigerende of andere maatregelen in de aanvraag die effecten beperken

De hele opzet van het IIVR is vanaf het begin gericht geweest op een balans tussen ecologie en recreatie. Daarbij is er vanaf het begin voor gekozen om projecten met positieve effecten eerst te realiseren. Een tweetal hiervan heeft daarbij een uiterst positief effect gehad op de instandhoudingsdoelstellingen. Het betreft het instellen van een winterafsluiting van een gebied van circa 640 ha in het Veluwemeer tussen Elburg en Polsmaten als rustgebied voor watervogels (winterafsluiting Veluwemeer ex artikel 20 Natuurbeschermingswet 1998, Staatscourant nr. 20085, 23 december 2009) en de aanleg van een vierde trap in de waterzuivering van Harderwijk uitgevoerd in 2009. De positieve effecten hiervan werken door in de huidige staat van instandhouding van de diverse habitattypen en soorten.

De volgende uitvoeringstechnische zaken in de aanvraag kunnen als mitigerende maatregelen worden beschouwd:

- Er wordt in de winter slechts met één zandzuiger gewerkt, waardoor het verstoorde oppervlakte tijdens de werkzaamheden beperkt blijft tot een klein gebied;
- Er wordt alleen gewerkt van een half uur voor zonsopkomst tot een half uur na zonsondergang, waardoor verstoring van de meervleermuis voorkomen wordt
- De werkzaamheden worden gespreid over een tijdsperiode van minimaal 3 jaar, waardoor de waterplantenvegetaties de kans krijgen het verdiepte gebied te herkoloniseren.

Stap 3: Toets aan de instandhoudingsdoelstellingen

Habitattypen

Tabel 1: Instandhoudingsdoelstellingen habitattypen

Habitattype	*Instandhoudingsdoelstelling*
Kranswierwateren	Behoud oppervlakte en kwaliteit
Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden	Behoud oppervlakte en kwaliteit

Het habitattype Kranswierwateren komt over grote oppervlakten voor in de Veluwerandmeren. De Veluwerandmeren leveren het grootste aandeel aan de behoudsopgave voor dit habitattype in Nederland.

Vanaf het begin van de negentiger jaren van de vorige eeuw hebben de kranswiervegetaties zich in de oostelijke randmeren hersteld. Ook sinds het ontwerp-aanwijzingsbesluit als Natura 2000-gebied uit november 2006 heeft de gestage groei van het areaal en de bedekking van dit habitattype zich voortgezet.

En zelfs na de definitieve aanwijzing is dit het geval geweest, waardoor de interne bedekking[1] in 2012 een waarde bereikte die maar liefst 32% boven de oppervlakte uit 2009 (het jaar van het definitief vaststellen van het instandhoudingsdoel) ligt. Uit het profieldocument blijkt dat voor een duurzame instandhouding van dit habitattype minimaal een interne bedekking van 30 à 35% nodig is, terwijl de externe bedekking tenminste 70% dient te zijn. Al in 2006 werd deze grens bereikt met een interne bedekking van 37,7% van het meeroppervlak en een externe bedekking van 73,5%. Gezien de toename in bedekking sinds 2009 zit het habitattype ruim boven het instandhoudingsdoel.

De passende beoordeling berekent een kwantitatief effect van -0,3% voor dit project op het habitattype Kranswierwateren. Cumulatief bedraagt het effect van alle reeds vergunde projecten en nog uit te voeren IIVR-projecten in de Veluwerandmeren -3,13%. Wanneer dit afgezet wordt tegen de groei sinds 2009 (+32%) dan is dit effect met zekerheid niet significant.

Kranswieren zijn gevoelig voor vertroebeling. De wijze van uitvoering van de verdiepingen dient daarom zodanig te geschieden dat slechts sprake is van een minimale vertroebeling (hiertoe is voorwaarde 7 opgenomen.

Daarnaast zijn kranswieren gevoelig voor vermesting (met name door fosfaat). De resultaten van het onderzoek, uitgevoerd door Tauw (kenmerk R003-1221737JXB-kmi-V02) naar aanleiding van een onderzoeksverplichting uit de vorige vergunning, tonen aan dat de waterbodem een lage potentie aan nalevering van fosfaat kent en de potentie voor het binden van fosfaat relatief hoog is. Tevens zijn de omstandigheden aëroob op het moment van monstername wat inhoudt dat de potentie van nalevering van fosfaat hoog was. Gezien de zeer lage concentraties fosfaat in het water vond echter geen nalevering plaats. Aanvullende voorschriften zijn dan ook niet noodzakelijk.

Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden
De vegetatie in de Veluwerandmeren wordt gedomineerd door de soorten tenger fonteinkruid en schedefonteinkruid, die van jaar tot jaar in sterk wisselende bedekkingen aanwezig zijn. Daarbij wisselt ook de totale interne bedekking van dit habitattype aanzienlijk in de loop van de tijd. In de periode 2001 tot en met 2009 lag de range tussen 90 ha (laagste bedekking in 2003) en 245 ha (hoogste bedekking in 2006). Ook bij dit habitattype is sprake van een voortgaande groei sinds het definitieve aanwijzingsbesluit nu de interne in 2012 uitkwam op 268 ha. Dit ligt 9,3% boven de hoogste bedekking die ooit werd behaald in de voorafgaande periode en maar liefst 90% boven het niveau van 2009. Dit habitattype heeft daarmee een zeer gunstige staat van instandhouding. De passende beoordeling berekent het effect op -0,16% (en cumulatief voor alle nog uit te voeren projecten in het gebied op -6,58%). Gezien de huidige staat van instandhouding is dit zeker niet significant.

Met een geplande opleverdiepte van -1,80 m NAP in de 115 ha buiten de vaargeul zal er bovendien op termijn herkolonisatie van het vergraven gebied door beide habitattypen plaatsvinden.

In de vaargeul zal geen hergroei plaatsvinden. Van de eerdere vaargeulverbredingen is bekend dat door de grotere opleverdiepte in de vaargeul het randeffect van de vaargeul vanwege opwerveling van slib uit de vaargeul minder wordt (Kolen, 2011). Bij een ondiepe vaargeul bedraagt de randzone waar de bedekking van waterplantenvegetatie lager is ongeveer 150 m, terwijl vlak langs de vaargeul waterplanten geheel ontbreken. Bij een diepere vaargeul zoals voorzien in de huidige aanvraag bedraagt de randzone ca. 70 meter. De waterplantenvegetatie zal daarom na verdieping nabij de vaargeul een hogere dichtheid kunnen bereiken dan voor de verdieping, waardoor het totale effect van de vaargeul op de waterplanten nihil tot licht positief zal zijn.

---

[1] Bij onderwatervegetaties wordt gesproken over externe en interne bedekking. De externe bedekking is dat deel van het meeroppervlakte wat begroeid is met waterplanten, ongeacht de dichtheid (deze dichtheid wordt het bedekkingspercentage genoemd). De interne bedekking wordt berekend door de dichtheid te vermenigvuldigen met het daarbij behorende oppervlakte en dit vervolgens voor alle klassen bedekkingspercentages te totaliseren.

Habitatrichtlijnsoorten

Tabel 2: Instandhoudingsdoelstellingen habitatsoorten

Habitattype	*Instandhoudingsdoelstelling*
Kleine modderkruiper	Behoud oppervlakte en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie
Rivierdonderpad	Behoud oppervlakte en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie. Enige achteruitgang in oppervlakte leefgebied ten gunste van broedvogelsoorten roerdomp en grote karekiet is toegestaan
Meervleermuis	Behoud oppervlakte en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie

De kleine modderkruiper komt volgens de passende beoordeling talrijk voor in de Veluwerandmeren. De staat van instandhouding is daarmee gunstig. Tijdens de werkzaamheden zal sprake zijn van verstoring van kleine modderkruipers en van een tijdelijke afname van het leefgebied van de soort. Gezien de huidige oppervlakte van het leefgebied van de soort in de Veluwerandmeren heeft dit geen effect op de populatie. De passende beoordeling omschrijft het blijvende effect van de verdiepingen als volgt:

> *De beoogde verdiepingen zullen geen of hooguit een verwaarloosbaar effect op de kleine modderkruiper hebben. De beoogde diepte van de projectlocaties blijft ruim binnen de bandbreedte waarin kleine modderkruipers voorkomen en de waterplanten zullen na de verdieping terugkeren.*

De rivierdonderpad komt niet voor op de projectlocatie. De meervleermuis foerageert 's nachts boven de Veluwerandmeren. Omdat er boven het wateroppervlak geen veranderingen plaatsvinden en de werkzaamheden bij daglicht gebeuren, wordt het leefgebied van de soort niet aangetast en vindt evenmin verstoring plaats.

Er zijn geen (blijvende) negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen voor de habitatsoorten.

Broedvogels

Tabel 3: Instandhoudingsdoelstellingen en staat van instandhouding broedvogels[2]

Broedvogel	*Instandhoudingsdoelstelling*	*Broedseizoen 2009 t/m 2013*				
		2009	*2010*	*2011*	*2012*	*2013*
Roerdomp	Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied voor een populatie van ten minste 5 paren (territoria)	2	0	0	2	7
Grote karekiet	Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied voor een populatie van ten minste 40 paren	24	27	36	26	22

Zowel de roerdomp als de grote karekiet broeden in brede rietkragen langs de oostelijke oever van de Veluwerandmeren. De projectlocatie bevindt zich op geruime afstand van de broedgebieden. Er zijn geen negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen voor de broedvogelsoorten. Ook wordt de herstelopgave voor deze soorten niet belemmerd door de ingreep, omdat deze in het open water plaatsvindt waar zich geen potentieel leefgebied van beide soorten bevindt.

Niet-broedvogels

[2] Gegevens in deze tabel en volgenden afkomstig van de website van Sovon: http://s1.sovon.nl/gebieden/gebieden_trendsnw.asp?gebnr=75

Deze groep wordt meestal ingedeeld naar benutte voedselbronnen. De instandhoudings-doelstellingen zijn vastgesteld op grond van de foerageerfunctie en/of de slaapplaatsfunctie van het Natura 2000-gebied.

Viseters
De instandhoudingsdoelstellingen voor de visetende watervogels zijn opgenomen in tabel 4.

Slaapplaatsen van aalscholvers en grote zilverreigers bevinden zich in boomgroepen aan het water. Er zijn geen slaapplaatsen bekend uit de omgeving van het projectgebied. Negatieve effecten op de slaapplaatsfunctie voor deze soorten kunnen op voorhand uitgesloten worden.

De lepelaar is een wadende viseters. De lepelaar foerageert in ondiep gebied. Volgens de passende beoordeling komt de soort met name voor bij de ondiepten nabij de dam van Polsmaten (aan de Gelderse oever van het Veluwemeer) en in Delta Schuitenbeek (Gelderse oever Nuldernauw). Gezien de huidige diepte is het plangebied niet geschikt als foerageergebied. Negatieve effecten op deze soort zijn daarom op voorhand uitgesloten.

De fuut zit op grond van de gegevens van Sovon over 2007/08-2011/12 gemiddeld 19% boven de instandhoudingsdoelstelling. Voor de aalscholver is dit maar liefst 47%. Beide soorten komen jaarrond voor in de Veluwerandmeren met de hoogste aantallen in het najaar. Wanneer deze visetende watervogels jaarrond permanent verstoord zouden worden door recreatievaart in het plangebied, dan betekent dit een afname van 2,6% van het leefgebied van deze soorten. Het betreft hier een worst-case scenario, omdat hierbij geen rekening gehouden is met het feit dat er in de wintermaanden geen sprake is recreatievaart van enige betekenis. Maar zelfs bij dit ergste scenario wordt het negatieve effect ruimschoots gecompenseerd door de huidige staat van instandhouding ver boven de doelstellingen uit het aanwijzingsbesluit.

Tabel 4: Instandhoudingsdoelstellingen en staat van instandhouding visetende niet-broedvogels[1]

Niet-broedvogel	*Instandhoudingsdoelstelling*[2]	*Functie leef-gebied*	*Seizoensgemiddelden 2008/09 t/m 2012/13*				
			08/09	*09/10*	*10/11*	*11/12*	*12/13*
Fuut	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 400 vogels	f	482	455	408	496	385
Aalscholver	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 420 vogels	f	507	462	661	833	621
		s	-	-	-	-	
Grote zilverreiger	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 40 vogels[3]	s	33[3]	20[3]	60[3]	84[3]	232[3]
Lepelaar	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 3 vogels	f	11	6	8	-	-
Nonnetje	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 60 vogels	f	22	16	69	47	64
Grote zaagbek	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 50 vogels	f	49	17	40	31	63

1. Gegevens afkomstig van website Sovon: http://s1.sovon.nl/gebieden/gebieden_trendsnw.asp?gebnr=76; geraadpleegd op 18 februari 2014
2. Gebaseerd op het seizoensgemiddelde, m.u.v. de grote zilverreiger
3. Het betreft hier seizoensmaxima

Nonnetje en grote zaagbek laten aantallen zien die onder de instandhoudingsdoelstellingen liggen. Het vijfjarig seizoensgemiddelde ligt voor het nonnetje nog ruim binnen de betrouwbaarheidsinterval, die bij deze soort vanwege de wisselende aantallen vrij groot is. Het vijfjarig seizoensgemiddelde voor de grote zaagbek raakt aan de bovengrens van het betrouwbaarheidsinterval. Voor nonnetje en grote zaagbek geldt dat de aantallen gecorreleerd zijn met de strengheid van de winter, omdat deze dieren bij zachtere omstandigheden ten noordoosten van ons land overwinteren in de Oostzee. Zelfs in winters die een normaler karakter hebben, zoals de winter van 2010/11 blijven de aantallen in heel Nederland achter bij de aantallen van de strengere winters aan het einde van de twintigste eeuw (Hornman, 2013). Gezien de aantallen die in de winter 2010/11 geteld werden, zijn er echter geen indicaties dat de draagkracht van het gebied niet zou voldoen.
De werkzaamheden hebben slechts een zeer lokaal verstorend effect op alle viseters. Vanwege de afwezigheid van recreatievaart in de wintermaanden blijft er een zeer groot onverstoord gebied over waar deze vogels kunnen rusten en foerageren. Significant negatieve effecten kunnen op voorhand uitgesloten worden.

Planteneters
De instandhoudingsdoelstellingen voor de plantenetende watervogels zijn opgenomen in tabel 5.

Tabel 5: Instandhoudingsdoelstellingen en staat van instandhouding plantenetende niet-broedvogels[1]

Niet-broedvogel	*Instandhoudingsdoelstelling*[2]	*Functie leef-gebied*	*Seizoensgemiddelden 2008/09 t/m 2012/13*				
			08/09	*09/10*	*10/11*	*11/12*	*12/13*
Kleine zwaan	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 120 vogels[3]	f	174	149	167	467	719
		s	-	-	-	-	-
Smient	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 3.500 vogels[4]	s	2.706	1.989	2.368	4.063	2.996
Krakeend	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 280 vogels	f	450	319	427	364	782
Pijlstaart	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 140 vogels	f	238	161	189	179	318
Krooneend	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 30 vogels	f	94	54	59	81	-

1. Gegevens afkomstig van website Sovon: http://s1.sovon.nl/gebieden/gebieden_trendsnw.asp?gebnr=76
2. Gebaseerd op het seizoensgemiddelde
3. De draagkracht is gebaseerd op de foerageerfunctie van het Natura 2000-gebied
4. De draagkracht is gebaseerd op zowel de slaapplaats- als de foerageerfunctie. Er zijn echter geen telgegevens beschikbaar van de foerageerfunctie op de Sovon website

Doordat de verdiepingen gefaseerd over minimaal 3 jaar plaatsvinden zal slechts een beperkt deel van het te vergraven gebied tegelijkertijd vegetatieloos zijn. De tijdelijke effecten zullen gezien de huidige staat van instandhouding van de plantenetende vogels daarom al bij voorbaat niet significant zijn.

De meerkoet, die ook waterplanten eet wordt onder de overige soorten behandeld, omdat gedurende een deel van het jaar driehoeksmosselen de voornaamste voedselbron zijn. De pijlstaart eet eveneens een grote variatie aan voedsel, maar vanwege de vermoedelijke dominantie van plantaardig voedsel is de soort hier bij de planteneters ingedeeld.

Effecten op krakeend en pijlstaart worden in de passende beoordeling uitgesloten. In de passende beoordeling wordt het effect op de kleine zwaan berekend als -0,51% en dat op de krooneend op -1,93%. Gezien de huidige staat van instandhouding worden hiermee de instandhoudings-doelstellingen voor deze soorten ruimschoots gehaald.

Het gebied heeft daarnaast een slaapplaatsfunctie voor kleine zwanen. Zij rusten voornamelijk aan de Gelderse kant van de Veluwerandmeren, omdat daar ook de ondiepere foerageergebieden liggen. De maximale diepte waarop kleine zwanen nog foerageren bedraagt -0,90 m NAP. Ter plaatse van de verdiepingen is de waterkolom daarom (net) te diep om als foerageergebied te dienen. Het plangebied maakt daarmee geen wezenlijk onderdeel uit van het rustgebied van kleine zwanen. Ook negatieve effecten op de slaapplaatsfunctie kunnen uitgesloten worden. Om negatieve effecten door verstoring verder te beperken is er voor alle zekerheid een vergunningvoorwaarde opgenomen om verstoring van vogels in het winterseizoen nabij Pierland te voorkomen.

De gegevens van Sovon geven de indruk dat de aantallen van de smient zo'n 10% onder de instandhoudingsdoelstelling liggen. Het vijfjarig seizoensgemiddelde ligt echter vrij centraal binnen het ruime betrouwbaarheidsinterval voor deze soort. De lagere aantallen zijn daarmee niet significant te noemen. De aantallen schommelen rond het instandhoudingsdoel.

In de passende beoordeling staat:

> *dat de meeste smienten in het Nuldernauw verblijven (figuur 3.5 en bijlage 6* [van de passende beoordeling]*). [...] In de winter van 2001/2012 verbleven alleen in dit deel van de Veluwerandmeren in de winter al gemiddeld ca. 3.900 (bijlage 6b* [van de passende beoordeling]*) en maximaal ruim 15.000 smienten.*

Gezien het relatief geringe belang van het Veluwemeer voor de smient binnen de Veluwerandmeren kunnen negatieve effecten op deze soort op voorhand uitgesloten worden, mede omdat het projectgebied gezien de huidige diepte te diep is voor grondelende foeragerende watervogels zoals de smient.

<u>Macrofauna-eters</u>
De instandhoudingsdoelstellingen zijn opgenomen in tabel 6.

De slobeend voedt zich vooral met zoöplankton in de bovenste waterkolom. De soort bevindt zich momenteel onder de instandhoudingsdoelstelling, maar volgens de passende beoordeling zullen er als gevolg van dit project geen negatieve effecten op de soort zijn.

De kuifeend eet zomers divers dierlijk voedsel, maar voedt zich in de wintermaanden voornamelijk met driehoeksmosselen. De soort komt hoofdzakelijk in het winterhalfjaar in de Veluwerandmeren voor met de hoogste aantallen in de maanden oktober tot en met december. Met uitzondering van het seizoen 2010/11 bevindt de soort zich sinds 2002/03 boven het instandhoudingsdoel (gemiddeld +21% over de afgelopen 5 seizoenen).
De toename van het aantal kuifeenden kan verklaard worden door een toename van makkelijk oogstbare driehoeksmosselen in de Veluwerandmeren. In de passende beoordeling wordt een toename van Dreissena polymorpha (de gewone driehoeksmossel) vermeld tussen 2004 en 2008. Bij de laatste bemonstering in 2013 was sprake van een lichte afname ten opzichte van 2008, maar de dichtheid in de Veluwerandmeren is nog steeds een veelvoud van de dichtheden in 2004 (Bouma, 2014). Daarnaast zal ook voor de kuifeend gelden dat andere prooien worden benut (net als brilduiker en tafeleend).

Tabel 6: Instandhoudingsdoelstellingen en staat van instandhouding bodemfauna-etende niet-broedvogels[1]

Niet-broedvogel	*Instandhoudingsdoelstelling*[2]	*Seizoensgemiddelden 2008/09 t/m 2012/13*				
		08/09	*09/10*	*10/11*	*11/12*	*12/13*

Slobeend	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 50 vogels	17	22	28	47	43
Kuifeend	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 5.700 vogels. Enige achteruitgang in omvang foerageergebied ten gunste van kranswierwateren is toegestaan	7.351	6.696	3.918	7.512	9.932
Brilduiker	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 220 vogels	*106*[3]	*68*[3]	*48*[3]	*170*[3]	*133*[3]

1. Gegevens afkomstig van website Sovon: http://s1.sovon.nl/gebieden/gebieden_trendsnw.asp?gebnr=76
2. Gebaseerd op het seizoensgemiddelde
3. Deze op de website van Sovon gepubliceerde gemiddelden vertegenwoordigen niet de best beschikbare gegevens voor de aantalsontwikkeling van de brilduiker (zie hieronder onder brilduiker)

De aantallen brilduikers zitten onder het instandhoudingsdoel volgens de gegevens van Sovon. Uit de passende beoordeling blijkt dat regelmatig wel grote aantallen brilduikers in het gebied zijn waargenomen en er vraagtekens kunnen worden gezet bij de gebruikte dataset door Sovon (van een aantal telvakken ontbraken veel telgegevens). Over de manier van tellen en verwerken van datagegevens is discussie mogelijk maar deze discussie willen wij - mede gelet op de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State - niet opnieuw voeren. Hieronder zetten wij uiteen waarom naar onze mening de draagkracht van het gebied op orde is en de ingreep daarom toelaatbaar.

Vanwege de uitspraak van de Raad van State ten aanzien van ons eerdere besluit hebben wij onderzoeker art. 5.1.2.e van bureau Deltares opdracht gegeven om (rapport Trends en ontwikkelingen in ecologie en draagkracht voor Tafeleend en Brilduiker in de Veluwerandmeren, R. Noordhuis, 2015) om aan de hand van de laatste wetenschappelijke ontwikkelingen na te gaan of de voorgenomen ingreep ecologisch verantwoord is.

Er zijn geen aanwijzingen dat de draagkracht van het gebied onvoldoende zou zijn. De oppervlakte waterplanten is sinds de definitieve aanwijzing in 2009 sterk toegenomen. Het aantal mosselen is in de Veluwerandmeren grofweg geschat vertienvoudigd tussen 2004 en 2008. De brilduiker heeft een gevarieerd dieet dat volgens het profieldocument regionaal verschilt. Diverse soorten weekdieren vormen in veel gebieden het hoofdvoedsel, maar ook kreeftachtigen en insectenlarven worden genuttigd. Het voedsel wordt duikend bemachtigd. Uit onderzoek dat gedaan werd in het winterseizoen 2008/09 in de Veluwerandmeren (Heunks, 2009) is naar voren gekomen dat er door de brilduikers nauwelijks gefoerageerd werd in de diepere delen waar de hoogste concentraties mosselen zich bevonden. Uit bodemmonsters kon indirect opgemaakt worden dat het dieet in de Veluwerandmeren voornamelijk bestond uit andere weekdieren (Aziatische korfmossel, grote diepslak en mogelijk de vijverpluimdrager), dansmuglarven en vlokreeften. Daarnaast is het nuttigen van de bulbillen van kranswieren (waaronder die van sterkranswier) aannemelijk. Dit wordt onderschreven door het rapport van R. Noordhuis, "Trends en ontwikkelingen in ecologie en draagkracht voor Tafeleend en Brilduiker in de Veluwerandmeren, 2015", waaruit blijkt dat de rol van mosselen als stapelvoedsel voor tafeleend en brilduiker in het IJsselmeergebied kleiner is dan tot nu toe aangenomen en vogels al eerder (beginjaren '90) moeten zijn overgestapt op alternatieve voedselbronnen.

In dit rapport worden verder de volgende conclusies getrokken:

- De kwaliteit van de mosselen in de Veluwerandmeren is al sinds 1990 slecht en het belang van mosselen als voedselbron is waarschijnlijk overschat.

- Verder blijkt dat de brilduiker in de winter ook andere prooien tot zich neemt als slakjes, vlokreeften, mosselkreeftjes etc.
- Tegenover afnames van tafeleenden en brilduikers in de Veluwerandmeren staan binnen het IJsselmeergebied toenames in respectievelijk de Gouwzee en de Steile bank bij Lemmer.
- In de Veluwerandmeren zijn er geen aanwijzingen die duiden op een afname van het voedselaanbod.
- Effecten van de verdiepingen zijn vooral te verwachten in de vorm van toename van de duikkosten. De einddiepte ligt echter ruim binnen de mogelijkheden van tafeleenden en brilduikers.

Daarnaast zijn er in de wintermaanden voldoende rustgebieden voor de soort aanwezig. Onze conclusie is daarom dat de draagkracht van het leefgebied voor het instandhoudingsdoel op orde is, de voorgenomen verdiepingen doen hier niet aan af.

Uit de zienswijzen komt naar voren dat ook Vogelbescherming Nederland, Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe en de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Afdeling Noordwest Veluwe de conclusies van Deltares in hoofdlijn onderschrijven.

Overige soorten

Tabel 8: Instandhoudingsdoelstellingen en staat van instandhouding overige niet-broedvogels[1]

Niet-broedvogel	*Instandhoudingsdoelstelling*[2]	*Seizoensgemiddelden 2008/09 t/m 2012/13*				
		08/09	*09/10*	*10/11*	*11/12*	*12/13*
Tafeleend	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 6.600 vogels. Enige achteruitgang in omvang foerageergebied ten gunste van kranswierwateren is toegestaan	4.778	4.305	1.093	3.235	5.202
Meerkoet	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 11.000 vogels	14.255	11.231	10.061	9.247	13.828

1. Gegevens afkomstig van website Sovon: http://s1.sovon.nl/gebieden/gebieden_trendsnw.asp?gebnr=76
2. Gebaseerd op het seizoensgemiddelde

De meerkoet is het hele jaar aanwezig in de Veluwerandmeren en foerageert gedurende de zomermaanden en het najaar voornamelijk op waterplanten; gedurende de wintermaanden schakelt de soort over op mosselen. Gemiddeld over de afgelopen 5 seizoenen liggen de aantallen 10% boven het instandhoudingsdoel. Met een berekend effect van -1% (worst case) vanwege de verdiepingen wordt het instandhoudingsdoel nog steeds gehaald te meer daar afdoende vaststaat dat mosseletende soorten reeds geruime tijd ook andere voedselbronnen benutten.

De tafeleend heeft een zeer gevarieerd dieet bestaande uit diverse ondergedoken waterplanten (kranswieren en fonteinkruiden) en uit vlokreeften, zoetwaterweekdieren, waterinsecten en larven van amfibieën, kleine visjes en mosselen.

De tafeleend zit sinds het seizoen 2007/08 onder het instandhoudingsdoel. Er zijn echter geen aanwijzingen, gezien het uitgebreide dieet van de soort, dat de draagkracht van het gebied onvoldoende zou zijn. De waterplanten hebben zich sinds de definitieve aanwijzing in 2009 uitgebreid en bevinden zich op een voor de soort winbare diepte. Het aantal mosselen is in de Veluwerandmeren grofweg geschat vertienvoudigd tussen 2004 en 2008. Deze toename heeft zijn weerslag wel gevonden in het aantal kuifeenden, maar niet in het aantal tafeleenden. Er zijn daarom geen aanwijzingen dat de voedselvoorraad een beperkende factor vormt voor de tafeleend

in de Veluwerandmeren. Daarnaast zijn er in de wintermaanden voldoende rustgebieden voor de soort aanwezig.

De reden voor de recente achteruitgang moet daarom buiten het gebied gezocht worden. De tafeleend kent landelijk een significante afname vanaf 1980. Deze afname valt samen met een afname van de gehele Noordwest Europese broedpopulatie. Daarnaast zijn er aanwijzingen dat de soort verder noordoostelijk van ons land overwintert (Van Roomen, 2012).

Maar ook de eigenschappen van de soort kunnen een deel van de achteruitgang verklaren. De tafeleend is vrij gevoelig is voor ijsbedekking van de overwinteringsplaatsen. Dit leidt tot vorsttrek waarbij de soort elders overwintert. De periode die ten grondslag lag aan het vaststellen van de instandhoudingsdoelstelling (de periode 1999/2000 tot en met 2003/04) kende juist vrij zachte winters met nauwelijks ijsbedekking. In de afgelopen 5 jaar kwamen echter regelmatig winters voor die gekenmerkt werden door perioden met strenge vorst waarbij de ondiepe randmeren op de vaargeul na volledig dichtvroren. Juist vanwege de grote oppervlakte van ondiep water in de Veluwerandmeren vriezen deze meren snel dicht. In ieder geval worden de dramatisch lage aantallen in het seizoen 2010/11 in heel Nederland hierdoor verklaard, omdat veel watervogels eind december massaal naar België en Noord-Frankrijk trokken (Hornman, 2013).

Tenslotte blijkt er opnieuw sprake van een verschuiving van de soort binnen Nederland. In het Natura 2000 doelendocument (LNV, 2006) wordt gewag gemaakt van een verschuiving van het rivierengebied naar de randmeren. Het wetenschappelijk eindadvies betreffende de autonome neergaande trend in het IJsselmeergebied (Noordhuis, 2014, p. 33) formuleert het als volgt:

> *Tegelijk met de afname van benthivoren in het IJsselmeer en Markermeer (vanaf 1991/92, dieptepunt 1996/97) was sprake van een toename van de dichtheden van mosselen en waterplanten (met bijbehorende macrofauna zoals slakken), en van toename van de aantallen Kuif- en Tafeleenden in de Randmeren [...] en gelijktijdige afname van de aantallen eenden in gebieden aan de "andere kant" van de Randmeren (rivierengebied).*

Dit blijkt momenteel opnieuw het geval te zijn, maar dan in omgekeerde richting. Dit blijkt ook uit de studie van [art. 5.1.2.e] (rapport Trends en ontwikkelingen in ecologie en draagkracht voor Tafeleend en Brilduiker in de Veluwerandmeren, R. Noordhuis, 2015). De soort verschuift ditmaal weer naar het Markermeer & IJmeer. De precieze oorzaak is niet bekend, maar blijkbaar heeft een zich ontwikkelende waterplantenvegetatie in samenhang met een groeiend aanbod aan macrofauna, zoals dit op dit ogenblik het geval is in het Markermeer & IJmeer een grote aantrekkingskracht op tafeleenden net zoals dat destijds het geval was voor de Veluwerandmeren. Wanneer de gegevens over de afgelopen vijf seizoenen van deze twee Natura 2000-gebieden met elkaar vergeleken worden dan geeft dit namelijk het volgende resultaat te zien:

Tabel 9: Aantallen tafeleenden in het zuidelijke IJsselmeergebied

Tafeleend	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	Gemiddelde	Instandhoudingsdoel
Veluwerandmeren	4778	4305	1093	3535	5202	3782,6	6600
Markermeer & IJmeer	8338	5235	2667	7727	8492	6491,8	3200
Totaal	13116	9540	3760	11262	13694	10274,4	9800

Gegevens afkomstig van website Sovon: http://s1.sovon.nl/gebieden/gebieden_trendsnw.asp?gebnr=76 en http://s1.sovon.nl/gebieden/gebieden_trendsnw.asp?gebnr=73.

Op het niveau van het zuidelijke IJsselmeergebied zit de tafeleend (wanneer de instandhoudingsdoelen van deze twee gebieden gecombineerd worden) dan ook - ondanks de

landelijke afname - nog steeds rond het gecombineerde instandhoudingsdoel van deze twee gebieden samen.

Grafiek 1: Vergelijking langjarige seizoensgemiddelden van de tafeleend in de Veluwerandmeren en Markermeer & IJmeer

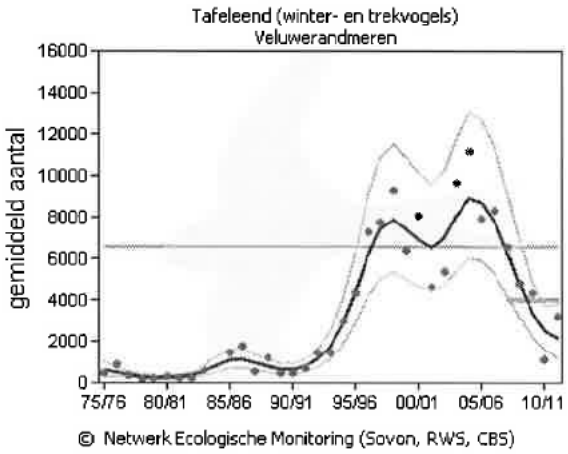

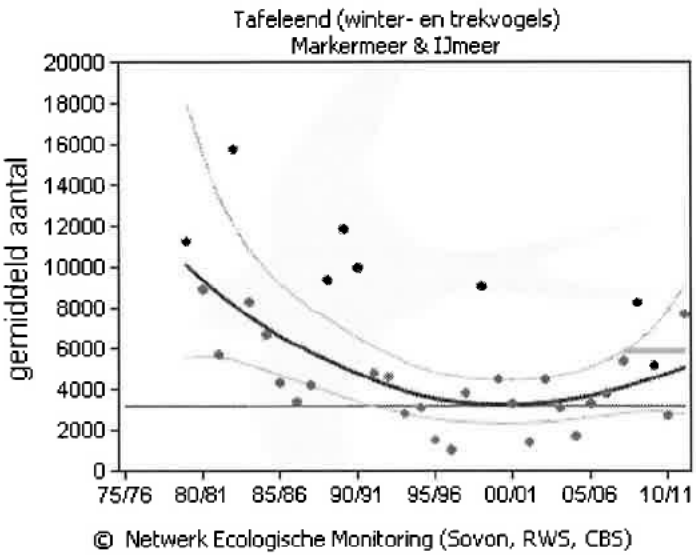

Zoals uit bijgevoegde grafiek van het verloop van de aantallen tafeleenden in de Veluwerandmeren en het Markermeer & IJmeer (op gelijke schaal weergegeven qua aantallen) te zien valt is er na een aanvankelijke verschuiving van het Markermeer & IJmeer richting Veluwerandmeren nu juist een omgekeerde beweging te zien. Daarbij is ook duidelijk dat de instandhoudingsdoelstelling voor de Veluwerandmeren vastgesteld is op het moment dat de aantallen in de Veluwerandmeren het hoogst waren, terwijl in het Markermeer & IJmeer de aantallen juist een dieptepunt kenden.
Er kan geconcludeerd worden dat er momenteel opnieuw sprake is van een herverdeling van tafeleenden in het zuidelijke IJsselmeergebied.

Vanwege de uitspraak van de Raad van State ten aanzien van ons eerdere besluit hebben wij onderzoeker art. 5.1.2.e van bureau Deltares opdracht gegeven om (rapport Trends en ontwikkelingen in ecologie en draagkracht voor Tafeleend en Brilduiker in de Veluwerandmeren, R. Noordhuis, 2015) om aan de hand van de laatste wetenschappelijke ontwikkelingen na te gaan of de voorgenomen ingreep ecologisch verantwoord is. In dit rapport worden de volgende conclusies getrokken:

- De kwaliteit van de mosselen in de Veluwerandmeren is al sinds 1990 slecht en het belang van mosselen als voedselbron is waarschijnlijk overschat.
- Tegenover afnames van tafeleenden en brilduikers in de Veluwerandmeren staan binnen het IJsselmeergebied toenames in respectievelijk de Gouwzee en de Steile bank bij Lemmer.
- In de Veluwerandmeren zijn er geen aanwijzingen die duiden op een afname van het voedselaanbod.
- Effecten van verdieping zijn vooral te verwachten in de vorm van toename van de duikkosten. De einddiepte ligt echter ruim binnen de mogelijkheden van tafeleenden en brilduikers.

Uit de zienswijzen komt naar voren dat ook Vogelbescherming Nederland, Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe en de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Afdeling Noordwest Veluwe de conclusies van Deltares in hoofdlijn onderschrijven.

Alles overwegend is onze conclusie daarom dat de kwaliteit van het leefgebied voor deze soort in het licht van het instandhoudingsdoel voldoende is, de voorgenomen verdiepingen doen hier niet aan af. De soort prefereert op dit ogenblik een ander gebied.

Instandhoudingsdoelen staatsnatuurmonument
Het staatsnatuurmonument Drontermeer is gelegen in het Drontermeer. Gezien de locatie van het plangebied zullen geen effecten optreden op de instandhoudingsdoelstellingen van dit beschermde natuurmonument plaatsvinden.

Stikstof
De kritische depositiewaarde (KDW) is sterk afhankelijk van het landschapstype. In afgesloten zeearmen, waaronder de Veluwerandmeren, zijn beide typen (H3140 en H3150) als minder tot niet gevoelig beoordeeld. In dit landschapstype is er van uitgegaan dat het habitattype voldoende buffercapaciteit bevat en van nature (matig) eutroof is. De kritische depositiewaarde is als >2.400 mol/ha/jaar bepaald. In de Veluwerandmeren zijn geen stikstofgevoelig habitattype aanwezig , de Veluwerandmeren zijn dan ook niet opgenomen in het Programma Aanpak Stikstof (PAS).

Negatieve effecten op het behalen van de instandhoudingsdoelen voor H3140 en H3150 kunnen met zekerheid worden uitgesloten nu de additionele stikstofdepositie niet leidt tot overschrijding van de KDW.[3]

Uit de berekening in Aerius blijkt voorts dat de additionele stikstofdepositie tijdens de aanlegfase van WS1 en lokaal is en beperkt blijft tot de Veluwerandmeren en een kleine zone daaromheen. De verhoogde stikstofdepositie reikt niet tot andere Natura 2000-gebieden.

Cumulatie met andere projecten
De passende beoordeling bevat een volledige lijst van projecten in de Veluwerandmeren met een totaal overzicht van de gecumuleerde effecten.

Volgens de passende beoordeling zullen er negatieve effecten zijn op het habitattype 'Kranswierwateren', de habittatsoort kleine modderkruiper en de niet-broedvogels kleine zwaan, pijlstaart, krooneend, tafeleend, brilduiker en meerkoet.

Kort samengevat luiden de conclusies van de passende beoordeling over de cumulatieve effecten:

Ten aanzien van de habitattypen en de kleine modderkruiper kan een cumulatief significant negatief effect met zekerheid uitgesloten worden gezien de huidige staat van instandhouding.

Wat betreft de waterplanteneters kleine zwaan, pijlstaart en krooneend hebben alle projecten gezamenlijk een maximaal negatief effect van minder dan 4%. Dit staat tegenover een eerdere toename van het leefgebied met meer dan 20%. Aangezien al deze soorten boven het instandhoudingsdoel zitten is er ook cumulatief geen negatief effect op het behalen van de instandhoudingsdoelstelling.

---

[3] Op 22 oktober is het project ingevoerd in Aerius Calculator (kenmerk 2EVfxk43G7). Uit de berekening in Calculator volgt dat de kritische depositiewaarde in de Veluwerandmeren wordt overschreden met 0,28 mol/ha/j. Dit betreft habitattype H999: 76 Habitattype onbekend. Dit betreft enkele kleine vlakjes (totaal 9,6 ha in totaal Veluwerandmeren) waarvoor het habitattype onbekend is. Het model hanteert in dergelijke gevallen als KDW automatisch de KDW van het meest kritische type. In dit geval is dat de KDW van H3140 die voor het subtype hogere zandgronden geldt (571 Mol/ha/jaar). Dit subtype komt echter niet in de Veluwerandmeren voor. Er is dus geen sprake van additionele stikstofdepositie of overschrijding van de kritische depositiewaarde.

En ten aanzien van de bodemfauna-eters (en vogels met gemengd dieet) merkt de passende beoordeling op:

> *Het effect op het leefgebied van kuifeend dat het gevolg is van de voorgenomen zeven IIVR-projecten en overige ontwikkelingen, is beperkt (maximaal 4% zie §6.2) ten opzichte van de huidige draagkracht.*
>
> *Voor soorten met een gemengd benthivoor-herbivoor voedselpakket (brilduiker, meerkoet en tafeleend) ligt de omvang en de kwaliteit van het leefgebied momenteel ruim boven het doel. Het effect op het leefgebied van tafeleend, brilduiker en meerkoet, dat het gevolg is van de voorgenomen zeven IIVR-projecten, is beperkt (maximaal 4% zie §6.2) ten opzichte van de opgetreden toename van de draagkracht (>20%).*

Sinds het opstellen van de passende beoordeling is door ons een vergunning verleend voor de exploitatie van een kitesurfzone ter hoogte van Camping Veluwe Strand gedurende de maanden april tot en met september. De cumulatieve effecten van deze vergunning zijn dan ook niet meegenomen in de passende beoordeling voor de verdiepingen van project WS.1, daarom zijn deze cumulatieve effecten afzonderlijk door ons bepaald.

De kitesurfzone is alleen opengesteld gedurende de maanden april tot en met september. Hierdoor is er alleen een minimaal effect op de slobeend, die als trekvogel gebruik maakt van de Veluwerandmeren in september. Omdat de verdiepingen van project WS.1 geen effect hebben op de slobeend is van cumulatie met de kitesurfzone geen sprake.

Stap 4: Toetsing aan de vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied, alsmede regionale en lokale bijzonderheden

In de herziene Sportnota 2013-2016 van de provincie Flevoland wordt de watersport naast de triatlon aangewezen als een van de twee kernsporten van de provincie. Dit vanwege de prominente positie die de watersport inneemt op het economisch gebied met in 2010 een totaal van 26,5 miljoen euro dagbestedingen en 38,3 miljoen euro verblijfsbestedingen die gerelateerd waren aan oever- en watersport. Het sportbeleid richt zich daarbij primair op de sportieve dimensie: het in recreatief of wedstrijdverband beoefenen van de watersport. Het vergroten van de vaarmogelijkheden op het Veluwemeer past dan ook binnen de ambities van het sportbeleid en het economisch beleid van de provincie.

Conclusie
Uit de passende beoordeling (en de aanvullende documenten) bij de aanvraag, alsmede uit het rapport 'Trends en ontwikkelingen in ecologie en draagkracht voor Tafeleend en Brilduiker in de Veluwerandmeren'(R. Noordhuis, 2015) is ons gebleken dat significante negatieve effecten kunnen worden uitgesloten op de instandhoudingsdoelstellingen van de Veluwerandmeren. Negatieve effecten kunnen afdoende worden gemitigeerd, er kan een Natuurbeschermingswetvergunning worden afgegeven.

E. Zienswijzen en reactie op zienswijzen

Wij hebben zienswijzen ontvangen van gemeente Zeewolde, Vogelbescherming Nederland en een gezamenlijke zienswijze van de Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe en Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging afdeling Noordwest Veluwe. Gemeente Zeewolde kan instemmen met het afgeven van een vergunning. Vogelbescherming Nederland heeft aangegeven in te kunnen stemmen met de conclusies van de aanvullende rapportages en geen juridische bezwaren meer te hebben. De Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe en Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische

Vereniging afdeling Noordwest Veluwe hebben eveneens aangegeven zich in de conclusies van de aanvullende rapportages te kunnen vinden en hebben nog een aantal vragen gesteld, deze worden beantwoord in bijlage 3.

De zienswijzen hebben ons geen aanleiding gegeven af te wijken van de conclusies in de passende beoordeling dat er geen sprake is van significante negatieve effecten en dat de negatieve effecten voldoende door het gebied opgevangen kunnen worden.

F. Kennisgeving en afschriften

Van dit besluit zal conform artikel 42, derde lid van de Natuurbeschermingswet door ons kennis worden gegeven door middel van publicatie in huis-aan-huisbladen en op de website van provincie Flevoland.

Afschriften van dit besluit worden verzonden aan:
- Ministerie van Economische Zaken, Directie RRE/Nb-wet team
- Rijkswaterstaat Midden-Nederland
- Provincie Gelderland
- Gemeente Dronten
- Gemeente Elburg
- Gemeente Harderwijk
- Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe
- KNNV afdeling Noordwest-Veluwe
- Vogelbescherming Nederland
- Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek

G. Besluit met vergunningvoorwaarden

Gedeputeerde Staten van Flevoland HEBBEN BESLOTEN op grond van artikel 19d van de Natuurbeschermingswet 1998;

vergunning te verlenen aan Coöperatie Gastvrije Randmeren;

voor een drietal verdiepingen in het Veluwemeer met een totale oppervlakte van 115 ha tot een diepte van -1,80 meter NAP en het verbreden en verdiepen van een deel van de vaargeul over een lengte van 1 km tot een diepte van -5,00 meter NAP, waarvan de exacte coördinaten van de winvakken staan aangegeven op de kaart, die als bijlage 3 bij dit besluit is gevoegd.

1. De vergunning is geldig tot en met 31 december 2022.

2. De werkzaamheden op grond van de vergunning mogen niet eerder beginnen dan nadat de vergunninghouder een week voorafgaand aan de eerste actie hiervan melding heeft gemaakt via het emailadres art. 5.1.2.e [redacted]@ofgv.nl.

3. Voor vervolgacties, na een onderbreking die langer dan twee maanden in beslag neemt, dient opnieuw een melding overeenkomstig voorwaarde 2 gedaan te worden.

4. De werkzaamheden vinden overdag plaats van een half uur vóór zonsopkomst tot een half uur na zonsondergang. Bij gebruik van kunstlicht wordt uitstraling over het water zoveel mogelijk voorkomen.

5. Vanaf 1 oktober tot en met 31 maart (het winterhalfjaar) wordt met één zandzuiger (of winvaartuig) gewerkt. In het zomerhalfjaar (van 1 april tot en met 30 september) is het werken met meerdere winvaartuigen toegestaan.

6. In vlak 3 worden in de periode van 1 oktober tot en met 31 januari in een straal van 300 meter rondom Pierland geen ontgrondingswerkzaamheden uitgevoerd.

7. De werkzaamheden worden stilgelegd in geval van een 'vertroebelingpluim' in het water van meer dan 200 meter vanaf de werklocatie (winvaartuig en beunbak). Hiervan is sprake als het doorzicht gemeten met de Secchi-schijf op 200 meter vanaf de werklocatie minder is dan 1 meter.

H. Bezwaar

Tegen dit besluit kunt u binnen zes weken na datum van verzending van deze brief schriftelijk bij ons bezwaar maken. Uw bezwaarschrift dient ondertekend te zijn en voorzien van uw naam en adres, de datum, een omschrijving van het besluit waartegen het bezwaar is gericht en de gronden van het bezwaar.

Nadere informatie over de bezwaarprocedure treft u aan in het hierna volgende informatieblad.

I. Ondertekening

Lelystad,

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Flevoland,

art. 5.1.2.e [redacted]

Bijlage 1

Informatieblad bezwaarprocedure Gedeputeerde Staten van Flevoland

Bezwaar
Tegen onze besluiten kunt u op grond van artikel 7:1 van de Algemene wet bestuursrecht binnen zes weken na datum van verzending ervan bij ons schriftelijk bezwaar maken. Uw bezwaarschrift dient ondertekend en voorzien te zijn van uw naam en adres, de datum, een omschrijving van het besluit waartegen het bezwaar is gericht en de gronden van het bezwaar.

Verzoek om voorlopige voorziening
Wanneer u van mening bent dat, in afwachting van de behandeling van uw bezwaarschrift, een voorlopige voorziening moet worden getroffen, kunt u een verzoek daartoe indienen bij de Voorzitter van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, Postbus 20019, 2500 EA Den Haag. Uw verzoek om voorlopige voorziening wordt pas in behandeling genomen wanneer u griffierecht heeft betaald. De Raad van State laat u weten hoe hoog het griffierecht is en op welke wijze u dit kunt overmaken.

Overslaan van de bezwaarschriftenprocedure
Op grond van artikel 7:1a van de Algemene wet bestuursrecht kunt u in uw bezwaarschrift aangeven dat u de bezwaarschriftenprocedure wilt overslaan en rechtstreeks in beroep wilt gaan bij de administratieve rechter. In artikel 7:1 a tweede lid van de Algemene wet bestuursrecht is bepaald dat wij een dergelijk verzoek in ieder geval moeten afwijzen wanneer: A) het bezwaarschrift is gericht tegen het niet op tijd nemen van een besluit. B) tegen het besluit door een andere belanghebbende ook een ander bezwaarschrift is ingediend waarin zo' n verzoek niet is gedaan en dit bezwaarschrift ontvankelijk is.
Wij stemmen alleen in met het verzoek om de bezwaarschriftenprocedure over te slaan, wanneer de zaak daarvoor geschikt is. Wanneer dit het geval is, zenden wij het bezwaarschrift door aan de bevoegde rechter.

Proceskostenvergoeding
Tot slot wijzen wij u er nog op dat u op grond van artikel 7:15, tweede lid van de Algemene wet bestuursrecht bij ons - voordat wij een besluit hebben genomen op uw bezwaarschrift - een verzoek kunt indienen om de kosten die u redelijkerwijs in verband met de behandeling van uw bezwaarschrift moet maken, te vergoeden. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om kosten van rechtsbijstand, kosten van een getuige/deskundige; reis- en verblijfkosten, kosten van uittreksels uit openbare registers, telefoongesprekken. Bij het indienen van zo'n verzoek moet u het bedrag van de vergoeding aangeven en stukken overleggen waaruit blijkt dat u deze kosten daadwerkelijk heeft gemaakt. Bij het besluit dat wij op het bezwaarschrift nemen, wordt tegelijkertijd een besluit genomen op een ingediend verzoek om vergoeding van de kosten.

Bijlage 2: Lijst van geraadpleegde literatuur

Bouma, 2014	Tweekleppigen in de Randmeren : bemonstering 2013 / S. Bouma, J.H. Bergsma, P.B. Broeckx, W. Lengkeek. - Culemborg : Bureau Waardenburg bv, 2014. - Opdrachtgever: Rijkswaterstaat Centrale Informatievoorziening. - Rapport nr. 13-236
Heunks, 2009	Verspreiding en foerageergedrag van Brilduikers in de Veluwerandmeren : aanvullend veldonderzoek in de winter van 20008-2009 in het kader van IIVR-Veluwerandmeren / C. Heunks, J. de Fouw, R.G. Verbeek, B. Achterkamp. - Bureau Waardenburg, 2009. - Rapport nr. 09-063
Heunks, 2013	Passende beoordeling van Integrale Inrichting Veluwerandmeren (IIVR fase 2) in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 : geactualiseerde beoordeling van zeven projecten uit het Integrale Inrichtingsplan Veluwerandmeren (IIVR) / C. Heunks, R.G. Verbeek, J. van der Winden. - Culemborg : Bureau Waardenburg bv, 2013. - Rapport nr. 13-037
Hornman, 2013	Watervogels in Nederland 2010/2011 / Menno Hornman, Fred Hustings, Kees Koffijberg, Olaf Klaassen, Erik van Winden, Sovon Ganzen- en Zwanenwerkgroep & Leo Soldaat. - Nijmegen : Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2013. - Waterdienst-rapport BM 13.01 ; SOVON-rapport 2013/02
Hornman, 2014	Watervogels in Nederland 2011/2012 / Menno Hornman, Fred Hustings, Kees Koffijberg, Olaf Klaassen, Romke Kleefstra, Erik van Winden, Sovon Ganzen- en Zwanenwerkgroep & Leo Soldaat. - Nijmegen : Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2014. - Sovon-rapport 2013/66 ; RWS-rapport BM 13.27
Kolen, 2011	Natuureffectenstudie verdieping deel van vaargeul in Drontermeer : toetsing van de ingreep aan de wet- en regelgeving voor natuur / M. Kolen. - Alkmaar : Grontmij Nederland B.V., 2011
IM, 2010	Besluit inhoudende een vergunning op grond van de Ontgrondingenwet voor het uitbreiden van de vaargeul en het vaargebied voor recreatievaart in het Veluwemeer / Inspectie Verkeer en Waterstaat, Ministerie van Infrastructuur en Milieu, 2010. - IVW/2010-14920
IM, 2012	Brondocument Waterlichaam Randmeren-oost : doelen en maatregelen rijkswateren / Ministerie van IenM, Rijkswaterstaat, 2009. - Partiële herziening / opgesteld door RWS Waterdienst. - Ministerie van Infrastructuur en Milieu, Rijkswaterstaat, 2012
LNV, 2006	Natura 2000 doelendocument : duidelijkheid bieden, richting geven en ruimte laten. - Den Haag : Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 2006
LNV, 2010	Aanwijzingsbesluit Natura 2000-gebied #76 Veluwerandmeren / Den Haag : Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Programmadirectie Natura 2000, 2010. - PDN/2009-076
Noordhuis, 2014	Wetenschappelijk eindadvies ANT-IJsselmeergebied : vijf jaar studie naar kansen voor het ecosysteem van het IJsselmeer, Markermeer en IJmeer met het oog op de Natura 2000-doelen / Ruurd Noordhuis, Simon Groot, Miguel Dionisio Pires, Maaike Maarse. - Deltares, 2014
Van Roomen, 2012	Flyway-trends for waterbird species important in lakes IJsselmeer and Markermeer / Marc van Roomen, Menno Hornman, Stephan Flink, Tom Langendoen, Erik van Winden, Szabolcs Nagy & Chris van Turnhout. - Nijmegen : Sovon Dutch Centre for Field Ornithology, 2012. - SOVON-report 2012/22
Voslamber, 1999	Vergelijkende studie van telmethoden tijdens watervogeltellingen in de Randmeren / Berend Voslamber & Chris van Turnhout. - Beek-Ubbergen : SOVON Vogelonderzoek Nederland. - RIZA-rapport BM99.06 ; SOVON-onderzoeksrapport 1999/04
Waardenburg, 2012	Simultaantelling brilduikers op Wolderwijd en Veluwemeer. - Bureau Waardenburg bv, 2012

Bijlage 3: beantwoording vragen Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe en Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging afdeling Noordwest Veluwe

Vragen
De volgende vragen zijn aan ons gesteld:
1. Wat maakt dat in het geval van brilduiker en tafeleend wel een genuanceerde blik op grotere schaal gerechtvaardigd is, maar in het geval van de kleine zwaan niet? Heeft u zich er van vergewist of de beoogde verdiepingen het niet-behalen van de landelijke doelstelling van de kleine zwaan niet nog verder onderdruk zet?
2. In welke mate zijn de effecten als gevolg van een nieuw peilbesluit op de beschikbaarheid van voedsel voor kleine zwanen en duikeenden meegenomen in de Passende Beoordeling?

Reactie GS Flevoland
1. In de passende beoordeling wordt voor de tafeleend gewezen op discrepantie tussen enerzijds een toegenomen draagkracht en anderzijds een afnemend aantal. Deze discrepantie laat zien dat de oorzaak van het afnemend aantal tafeleenden niet gelegen is in de draagkracht van het gebied Veluwerandmeren zelf, maar veroorzaakt wordt door andere factoren. Dat is de reden waarom de effecten voor de tafeleend in de Passende Beoordeling op een grotere schaal dan de Veluwerandmeren beschouwd zijn. Voor de brilduiker is geen sprake van een dergelijke discrepantie. Anders dan wordt gesuggereerd is er voor de brilduiker daarom geen reden om de effecten op een ruimere schaal dan de Veluwerandmeren te beschouwen.

Voor de kleine zwaan zijn de effecten van WS1 en WS2 beoordeeld op basis van het aanwijzingsbesluit van de Veluwerandmeren. Bij de voorbereiding van het aanwijzingsbesluit is indertijd vanuit de Natura 2000 doelen op landelijk niveau en een beoordeling van de situatie in de concrete gebieden, door middel van het doelendocument bepaald of de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de realisering van de landelijke doelstelling voldoende is (behouddoel) of dat het gebied op termijn een grotere bijdrage (verbeterdoel) aan de realisering van het doel op landelijk niveau moet gaan leveren. In het aanwijzingsbesluit voor de Veluwerandmeren wordt de afname van de internationale populatie benoemd, maar wordt vervolgens geconcludeerd dat in het gebied behoud van de huidige situatie (seizoensgemiddelde van gemiddeld 120 vogels) voldoende is. Er is voor de Veluwerandmeren dus geen verbeteropgave geformuleerd.

Wanneer gekeken wordt naar het seizoensgemiddelde van de kleine zwaan in de Veluwerandmeren op basis van de Sovon-gegevens over de periode 2008/2009 tot en met 2012/2013, dan blijkt geen sprake te zijn van een significante aantalsverandering. Het 5-jarig gemiddelde bedraagt 335, hetgeen ruimschoots hoger is dan het instandhoudingsdoel van 120 vogels. Al met al kan daarom gesteld worden dat de Veluwerandmeren op dit moment een substantiële bijdrage leveren aan het behoud van de internationale populatie van de kleine zwaan en dit ook kunnen blijven doen wanneer WS.1 en WS.2 in de Veluwerandmeren ontwikkeld worden.

2. In de Passende Beoordeling voor de IIVR-maatregelen zijn eventuele effecten van een voorgenomen peilbesluit niet opgenomen omdat het besluit nog niet genomen is. Rijkswaterstaat bereidt op dit moment een nieuw peilbesluit voor. Volgens de Notitie Reikwijdte en Detailniveau wordt het huidige peil in de Veluwerandmeren overigens gehandhaafd. Voor het peilbesluit wordt door RWS een zelfstandige MER en Passende Beoordeling opgesteld. De effecten van de IIVR-maatregelen kunnen daarbij mogelijk relevant zijn als onderdeel van de achtergrondsituatie of in de cumulatiestudie.

Bijlage 4: Kaart van de verdiepingen

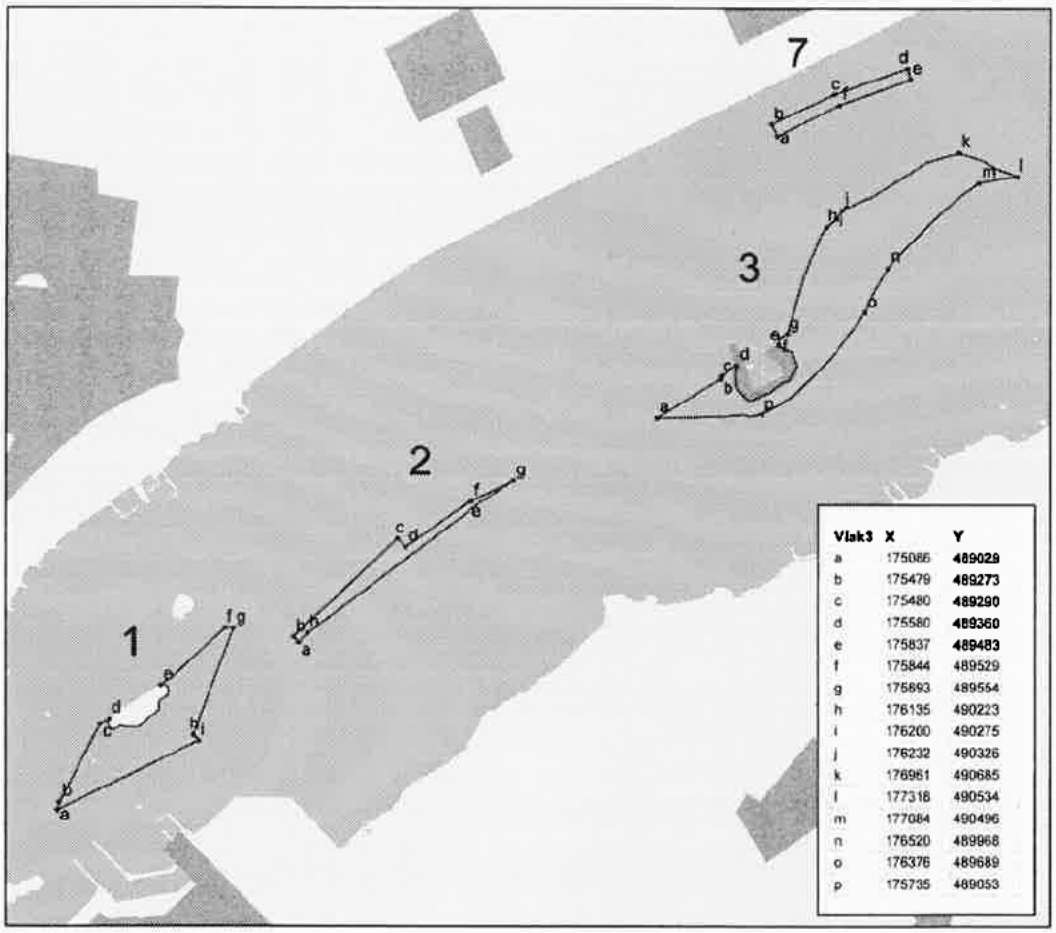

Vlak3	X	Y
a	175086	489029
b	175479	489273
c	175480	489290
d	175580	489360
e	175837	489483
f	175844	489529
g	175893	489554
h	176135	490223
i	176200	490275
j	176232	490326
k	176961	490685
l	177318	490534
m	177084	490496
n	176520	489968
o	176376	489689
p	175735	489053

Te ontgronden IIVR-gebied Veluwemeer

Vlak 1	X	Y
a	171389	486591
b	171400	486637
c	171650	487120
d	171703	487152
e	172020	487361
f	172417	487715
g	172472	487716
h	172220	487050
i	172255	487015

Vlak2	X	Y
a	172874	487624
b	172839	487659
c	173483	488274
d	173533	488221
e	173926	488506
f	173941	488508
g	174201	488635
h	172928	487683

Vlak7	X	Y
a	175826	490785
b	175792	490660
c	176182	491042
d	176638	491205
e	176654	491137
f	176214	490979

Auteur: [redacted]
Datum: 31-07-2007
Referentie: Ptol_006

Schaal: 1:30.000
Topografie: ©TDK

N

Ministerie van Verkeer en Waterstaat
Rijkswaterstaat
IJsselmeergebied

Bijlage 5: Beschouwing van Bureau Waardenburg tav stikstofemissie en cumulatie

Bureau Waardenburg bv
Ecologie & landschap

Provincie Flevoland
Ruimte, Wonen en Natuur
de heer art. 5.1.2.e
Postbus 55
8200 AB Lelystad

ons kenmerk	13-595/15.07520/CamHe
datum	3 december 2015
onderwerp	Aanvullende informatie ten behoeve van Nbwet vergunning WS1 en WS2
aantal blz.	7

Geachte heer art. 5.1.2.e

Op uw verzoek stuur ik u hierbij:
1. de resultaten van de stikstofberekeningen voor IIVR maatregel WS1 en WS2 in de Veluwerandmeren;
2. een nadere toelichting op onze aanvulling en actualisatie van de Passende Beoordeling van het IIVR (Bureau Waardenburg, rapport 15-046)

Ad 1 Stikstofberekeningen
De aanleg van IIVR maatregelen WS1 en WS2 zal gepaard gaan met de inzet van materieel (schepen, machines, vrachtwagens) dat overwegend op dieselmotoren draait. Hierbij komt NO_x vrij dat vervolgens neerslaat (droog en nat) als NO_2. Deze additionele depositie kan gevolgen hebben voor natuur.
De Provincie heeft de initiatiefnemer van WS1 en WS2 verzocht om de omvang van de additionele depositie als gevolg van de aanleg van WS1 en WS2 in beeld te brengen en na te gaan of deze additie effecten kan hebben op beschermde natuur; in het bijzonder de instandhoudingsdoelen voor Natura 2000- gebieden.

De omvang van de tijdelijke additionele depositie is berekend met Aerius; de rekentool die in de PAS (Programma Aanpak Stikstof) verplicht gebruikt dient te worden. In deze programmatuur worden alle bronnen van emissie voorzien van de benodigde parameterwaarden. De berekening resulteert in een kaartbeeld met de ruimtelijke verdeling van de depositie. De gridcellen op basis waarvan het beeld is berekend, zijn hexagonen met een oppervlakte van ruim een hectare.

Postadres Postbus 365, 4100 AJ Culemborg
Telefoon 0345 - 51 27 10
Fax 0345 - 51 99 49
e-mail info@buwa.nl
internet www.buwa.nl

Bezoekadres Varkensmarkt 9, 4101 CK Culemborg
Handelsregister KvK 11028826
BTW-nummer NL8057.82.059.B.05
Bank ABN AMRO 55 93 19 576 IBAN NL67ABNA0559319576 BIC ABNANL2A
ING 710572 IBAN NL47INGB0000710572 BIC INGBNL2A

PROVINCIE FLEVOLAND

Postbus 55
8200 AB Lelystad

Telefoon
(0320)-265265
Fax
(0320)-265260
E-mail
provincie@Flevoland.nl
Website
www.flevoland.nl

Coöperatie Gastvrije Randmeren
Mevrouw art. 5.1.2.e
Postbus 271
3840 AG HARDERWIJK

Verzenddatum	*Bijlagen*	*Uw kenmerk*	*Ons kenmerk*
			3063947

Onderwerp
Wet natuurbescherming: verlenging vergunning voor verdiepingen in het Veluwemeer

Geachte mevrouw art. 5.1.2.e

Op 21 december 2022 hebben wij uw verzoek ontvangen om de vergunning voor de verdiepingen in het Veluwemeer te verlengen tot 31 december 2027. Het gaat om ons besluit d.d. 9 december 2015 (kenmerk 1818775). Het is niet gelukt alle verdiepingen te realiseren binnen de voorgenomen planning daarom is het noodzakelijk de huidige vergunning te verlengen. De vergunning behoeft verder geen wijziging.

Conclusie
De vergunning kan verlengd worden. U ontvangt hierbij het ontwerpbesluit van Gedeputeerde Staten.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Flevoland,

art. 5.1.2.e art. 5.1.2.e

drs. D.J. Tijl - L. Verbeek

Inlichtingen bij	*Doorkiesnummer*	*Bezoekadres*
art. 5.1.2.e	0320-art. 5.1.2.e	Visarenddreef 1 Lelystad

Ontwerpbesluit van GEDEPUTEERDE STATEN VAN FLEVOLAND op een verzoek voor een vergunning op grond van artikel 2.7 lid 2 Wet natuurbescherming.

A. Ontwerpbesluit

Gedeputeerde Staten van Flevoland HEBBEN BESLOTEN, op grond van artikel 2.7 lid 2 van de Wet natuurbescherming, de vergunning afgegeven aan Coöperatie Gastvrije Randmeren d.d. 9 december 2015 (kenmerk 1818775) voor de verdiepingen in het Veluwemeer (project WS.1) te verlengen tot en met 31 december 2027. En daarnaast te besluiten dat de Passende beoordeling binnen een half jaar na dit besluit geactualiseerd dient te worden.

B. Overwegingen

Het betreft enkel de verlenging van de bestaande vergunning. Er treden geen wijzigingen op. De Passende beoordeling die onderdeel was van de aanvraag stamt uit 2013. Het is wel van belang om de Passende beoordeling te actualiseren zodat met zekerheid geen significante effecten op de instandhoudingsdoelen kunnen optreden.

C. Kennisgeving en afschriften

Van dit ontwerpbesluit zal conform artikel 3:42, tweede lid van de Algemene wet bestuursrecht door ons kennis worden gegeven door middel van publicatie op de website van provincie Flevoland.

Afschriften van dit ontwerpbesluit worden verzonden aan:

- De Omgevingsdienst Flevoland, Gooi- en Vechtstreek.

D. Zienswijze

U kunt binnen zes weken na datum van verzending van deze brief schriftelijk bij ons een zienswijze indienen. Uw zienswijze dient ondertekend te zijn en voorzien van uw naam en adres, de datum, een omschrijving van het besluit waartegen het bezwaar is gericht en de gronden van het bezwaar.

E. Ondertekening

Lelystad, 19 januari 2023

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Flevoland,

art. 5.1.2.e [redacted] art. 5.1.2.e [redacted]

drs. D.J. Tijl - L. Verbeek

PROVINCIE FLEVOLAND

Postbus 55
8200 AB Lelystad

Telefoon
(0320)-265265
Fax
(0320)-265260
E-mail
provincie@Flevoland.nl
Website
www.flevoland.nl

Cooperatie Gastvrije Randmeren
Mevrouw art. 5.1.2.e
Postbus 271
3840 AG HARDERWIJK

Verzenddatum	*Bijlagen*	*Uw kenmerk*	*Ons kenmerk*
25 JAN. 2024			3136682

Onderwerp
Wet natuurbescherming: definitief besluit verlenging vergunning verdiepingen in het Veluwemeer

Geachte mevrouw art. 5.1.2.e,

Op 21 december 2022 hebben wij uw verzoek ontvangen om de vergunning voor de verdiepingen in het Veluwemeer te verlengen tot 31 december 2027. Het gaat om ons besluit d.d. 9 december 2015 (kenmerk 1818775). Het is niet gelukt alle verdiepingen te realiseren binnen de voorgenomen planning daarom is het noodzakelijk de huidige vergunning te verlengen.

Het ontwerpbesluit heeft ter inzage gelegen van 21 januari 2023 tot en met 3 maart 2023. Er zijn geen zienswijzen door ons ontvangen. Op 11 december 2023 hebben wij de geactualiseerde Passende beoordeling ontvangen.

Conclusie
De vergunning kan verlengd worden. U ontvangt hierbij het definitieve besluit van Gedeputeerde Staten.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Flevoland,

art. 5.1.2.e

Inlichtingen bij
art. 5.1.2.e

Doorkiesnummer
0320 art. 5.1.2.e

Bezoekadres
Visarenddreef 1
Lelystad

Besluit van GEDEPUTEERDE STATEN VAN FLEVOLAND op een verzoek voor een vergunning op grond van artikel 2.7 lid 2 Wet natuurbescherming.

A. Besluit

Gedeputeerde Staten van Flevoland HEBBEN BESLOTEN, op grond van artikel 2.7 lid 2 van de Wet natuurbescherming, de vergunning afgegeven aan Coöperatie Gastvrije Randmeren d.d. 9 december 2015 (kenmerk 1818775) voor de verdiepingen in het Veluwemeer (project WS.1) te verlengen tot en met 31 december 2027.

B. Overwegingen

Het betreft enkel de verlenging van de bestaande vergunning. Er treden geen wijzigingen op. De Passende beoordeling die onderdeel was van de aanvraag stamt uit 2013. Het is wel van belang om de Passende beoordeling te actualiseren zodat met zekerheid geen significante effecten op de instandhoudingsdoelen kunnen optreden. Uit de geactualiseerde passende beoordeling (11 december 2023, kenmerk 3203278) komt naar voren dat er ten opzichte van de verleende vergunning d.d. 9 december 2015 met kenmerk 1818775 geen sprake is van toename van stikstofdepositie op enig stikstofgevoelig habitattype in een Natura-2000 gebied.

C. Kennisgeving en afschriften

Van dit definitieve besluit zal conform artikel 3:42, tweede lid van de Algemene wet bestuursrecht door ons kennis worden gegeven door middel van publicatie op de website van provincie Flevoland.

Afschriften van dit besluit worden verzonden aan:

- De Omgevingsdienst Flevoland, Gooi- en Vechtstreek.

D. Beroep

Belanghebbenden die eerder een zienswijze hebben ingebracht tegen het ontwerpbesluit kunnen tegen dit besluit beroep instellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, postbus 20019, 2500 EA, Den Haag. De termijn voor het indienen van een beroepschrift bedraagt zes weken en vangt aan met ingang van de dag na die waarop het besluit ter inzage is gelegd. Een belanghebbende die redelijkerwijs niet kan worden verweten dat hij geen zienswijze naar voren heeft gebracht op het ontwerp van het desbetreffende besluit kan ook beroep instellen.

E. Ondertekening

Lelystad,

Hoogachtend,

art. 5.1.2.e
[redacted]

PROVINCIE FLEVOLAND

Postbus 55
8200 AB Lelystad

Telefoon
(0320)-265265
Fax
(0320)-265260
E-mail
provincie@Flevoland.nl
Website
www.flevoland.nl

Coöperatie Gastvrije Randmeren
Mevrouw art. 5.1.2.e
Postbus 271
3840 AG HARDERWIJK

Verzenddatum	*Bijlagen*	*Uw kenmerk*	*Ons kenmerk*
			3063947

Onderwerp
Wet natuurbescherming: verlenging vergunning voor verdiepingen in het Veluwemeer

Geachte mevrouw art. 5.1.2.e

Op 21 december 2022 hebben wij uw verzoek ontvangen om de vergunning voor de verdiepingen in het Veluwemeer te verlengen tot 31 december 2027. Het gaat om ons besluit d.d. 9 december 2015 (kenmerk 1818775). Het is niet gelukt alle verdiepingen te realiseren binnen de voorgenomen planning daarom is het noodzakelijk de huidige vergunning te verlengen. De vergunning behoeft verder geen wijziging.

Conclusie
De vergunning kan verlengd worden. U ontvangt hierbij het ontwerpbesluit van Gedeputeerde Staten.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Flevoland,

art. 5.1.2.e

Inlichtingen bij
art. 5.1.2.e

Doorkiesnummer
0320-art. 5.1.2.e

Bezoekadres
Visarenddreef 1
Lelystad

Ontwerpbesluit van GEDEPUTEERDE STATEN VAN FLEVOLAND op een verzoek voor een vergunning op grond van artikel 2.7 lid 2 Wet natuurbescherming.

A. Ontwerpbesluit

Gedeputeerde Staten van Flevoland HEBBEN BESLOTEN, op grond van artikel 2.7 lid 2 van de Wet natuurbescherming, de vergunning afgegeven aan Coöperatie Gastvrije Randmeren d.d. 9 december 2015 (kenmerk 1818775) voor de verdiepingen in het Veluwemeer (project WS.1) te verlengen tot en met 31 december 2027. En daarnaast te besluiten dat de Passende beoordeling binnen een half jaar na dit besluit geactualiseerd dient te worden.

B. Overwegingen

Het betreft enkel de verlenging van de bestaande vergunning. Er treden geen wijzigingen op. De Passende beoordeling die onderdeel was van de aanvraag stamt uit 2013. Het is wel van belang om de Passende beoordeling te actualiseren zodat met zekerheid geen significante effecten op de instandhoudingsdoelen kunnen optreden.

C. Kennisgeving en afschriften

Van dit ontwerpbesluit zal conform artikel 3:42, tweede lid van de Algemene wet bestuursrecht door ons kennis worden gegeven door middel van publicatie op de website van provincie Flevoland.

Afschriften van dit ontwerpbesluit worden verzonden aan:

- De Omgevingsdienst Flevoland, Gooi- en Vechtstreek.

D. Zienswijze

U kunt binnen zes weken na datum van verzending van deze brief schriftelijk bij ons een zienswijze indienen. Uw zienswijze dient ondertekend te zijn en voorzien van uw naam en adres, de datum, een omschrijving van het besluit waartegen het bezwaar is gericht en de gronden van het bezwaar.

E. Ondertekening

Lelystad, 19 januari 2023

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Flevoland,

art. 5.1.2.e

Projectberekening

Dit document geeft een overzicht van de invoer en rekenresultaten van een Projectberekening met AERIUS Calculator. De berekening is uitgevoerd binnen stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden, op rekenpunten die overlappen met habitattypen en/of leefgebieden die aangewezen zijn in het kader van de Wet natuurbescherming, gekoppeld aan een aangewezen soort, of nog onbekend maar mogelijk wel relevant, en waar tevens sprake is van een overbelaste of bijna overbelaste situatie voor stikstof.

- Overzicht
- Samenvatting situaties
- Resultaten
- Detailgegevens per emissiebron

Deze PDF is een digitaal bestand dat weer in te lezen is in AERIUS. Meer toelichting over deze PDF kunt u vinden in een bijbehorende leeswijzer. Deze leeswijzer en overige documentatie is te raadplegen via:
www.aerius.nl/handleidingen-en-leeswijzers

Contactgegevens

Rechtspersoon	Gastvrije Randmeren
Inrichtingslocatie	-, - -

Activiteit

Omschrijving	Zandwinning Veluwerandmeer
Toelichting	Stikstofdepositie-onderzoek Veluwerandmeer

Berekening

AERIUS kenmerk	RTbLAr9DGj1K
Datum berekening	13 november 2023, 19:27
Rekenconfiguratie	Wnb-rekengrid

Totale emissie

	Rekenjaar	Emissie NH_3	Emissie NO_x
Situatie 2 - Referentie	2023	1,0 kg/j	4.143,6 kg/j
Situatie 2 (1) - Beoogd	2023	0,6 kg/j	2.461,1 kg/j

Resultaten

	Hoogste bijdrage	Hexagon	Gebied
Situatie 2 - Referentie	0,07 mol/ha/j	5386083	Veluwe
Situatie 2 (1) - Beoogd	0,04 mol/ha/j	5386083	Veluwe
Gekarteerd oppervlak met toename (ha)	0,00 ha		
Gekarteerd oppervlak met afname (ha)	35.037,61 ha		
Grootste toename	0,00 mol/ha/j		
Grootste afname	0,03 mol/ha/j		

Situatie 2 (1) (Beoogd), rekenjaar 2023

Emissiebronnen	Emissie NH_3	Emissie NO_x
1 Mobiele werktuigen | Bouw, Industrie en Delfstoffenwinning | Vlak 1	0,2 kg/j	739,2 kg/j
2 Mobiele werktuigen | Bouw, Industrie en Delfstoffenwinning | Vlak 3	0,4 kg/j	1.664,8 kg/j
3 Scheepvaart | Binnenvaart: Vaarroute | Zand afvoer vlak 1	-	15,1 kg/j
4 Scheepvaart | Binnenvaart: Vaarroute | Zand afvoer vlak 3	-	42,0 kg/j

Situatie 2 (Referentie), rekenjaar 2023

Emissiebronnen	Emissie NH_3	Emissie NO_x
1 Mobiele werktuigen | Bouw, Industrie en Delfstoffenwinning | Vlak 1	0,3 kg/j	1.257,5 kg/j
2 Mobiele werktuigen | Bouw, Industrie en Delfstoffenwinning | Vlak 3	0,7 kg/j	2.829,0 kg/j
3 Scheepvaart | Binnenvaart: Vaarroute | Zand afvoer vlak 1	-	15,1 kg/j
4 Scheepvaart | Binnenvaart: Vaarroute | Zand afvoer vlak 3	-	42,0 kg/j

Hoogste af- en toename op (bijna) overbelaste stikstofgevoelige Natura 2000 gebieden.

- Habitatrichtlijn
- Vogelrichtlijn
- Vogelrichtlijn, Habitatrichtlijn
- Niet bepaald
- Grootste toename (projectberekening)
- Grootste afname (projectberekening)
- Hoogste totaal (achtergrond + projectberekening)

De letters bij de bronlabels op de kaart geven bij welke type situaties de bronnen horen: beoogde situatie (B), referentiesituatie (R) en/of salderingssituatie (S).

Resultaten stikstofgevoelige Natura 2000 gebieden situatie "Situatie 2 (1)" (Beoogd) incl. saldering e/o referentie

	Berekend (ha gekarteerd)	Hoogste totale depositie (mol N/ha/jr)	Met toename (ha gekarteerd)	Grootste toename (mol N/ha/jr)	Met afname (ha gekarteerd)	Grootste afname (mol N/ha/jr)
Totaal	35.037,61	3.815,54	0,00	0,00	35.037,61	0,03

Per gebied	Berekend (ha gekarteerd)	Hoogste totale depositie (mol N/ha/jr)	Met toename (ha gekarteerd)	Grootste toename (mol N/ha/jr)	Met afname (ha gekarteerd)	Grootste afname (mol N/ha/jr)
Veluwe (57)	35.037,61	3.815,54	0,00	0,00	35.037,61	0,03

Onderstaand is een overzicht opgenomen van alle Natura 2000-gebieden (binnen de maximale rekenafstand van 25 km) waar in de "Beoogde situatie" een bijdrage groter dan 0,00 mol/ha/jaar is berekend, maar waar in de "Projectberekening" (=verschilberekening) geen toe- of afname is berekend. Het effect vanuit de "Projectberekening" op deze gebieden is daarmee 0,00 mol/ha/jaar.

Rijntakken

Situatie 2 (1), Rekenjaar 2023

1 Mobiele werktuigen | Bouw, Industrie en Delfstoffenwinning

Naam	Vlak 1	NO_x	739,2 kg/j
Locatie	X:172095,39 Y:487109,14	NH_3	0,2 kg/j
Oppervlakte	31,65 ha		

Naam	Stageklasse	Brandstof-verbruik	Draaiuren	AdBlue verbruik	Stof	Emissie
Zandwinning	Stage-I, <= 2001, >= 560 kW, diesel, SCR: nee	24600 l/j	246 u/j		NO_x	739,2 kg/j
					NH_3	0,2 kg/j

2 Mobiele werktuigen | Bouw, Industrie en Delfstoffenwinning

Naam	Vlak 3	NO_x	1.664,8 kg/j
Locatie	X:176154,93 Y:489767,8	NH_3	0,4 kg/j
Oppervlakte	93,52 ha		

Naam	Stageklasse	Brandstof-verbruik	Draaiuren	AdBlue verbruik	Stof	Emissie
Zandwinning	Stage-I, <= 2001, >= 560 kW, diesel, SCR: nee	55400 l/j	554 u/j		NO_x	1.664,8 kg/j
					NH_3	0,4 kg/j

3 Scheepvaart | Binnenvaart: Vaarroute

Naam	Zand afvoer vlak 1	Vaarwater	CEMT_II	NO_x	15,1 kg/j
Locatie	X:171976,98 Y:487551,9	Van A naar B	Irrelevant		
Lengte	1.170,92 m				

Beschrijving	Type	Van A naar B	Beladen	Van B naar A	Beladen	Stof	Emissie
Beunschip 400 m3	Motorvrachtschip - M1 (Spits)	125 /jaar	100 %	125 /jaar	0 %	NO_x	15,1 kg/j
						NH_3	0,0 kg/j

4 Scheepvaart | Binnenvaart: Vaarroute

Naam	Zand afvoer vlak 3	Vaarwater	CEMT_II	NO_x	42,0 kg/j
Locatie	X:175976,77 Y:490135,16	Van A naar B	Irrelevant		
Lengte	1.437,31 m				

Beschrijving	Type	Van A naar B	Beladen	Van B naar A	Beladen	Stof	Emissie
Beunschip 400 m3	Motorvrachtschip - M1 (Spits)	282 /jaar	100 %	282 /jaar	0 %	NO_x	42,0 kg/j
						NH_3	0,0 kg/j

Situatie 2, Rekenjaar 2023

1 Mobiele werktuigen | Bouw, Industrie en Delfstoffenwinning

Naam	Vlak 1	NO_x	1.257,5 kg/j
Locatie	X:172095,39 Y:487109,14	NH_3	0,3 kg/j
Oppervlakte	31,65 ha		

Naam	Stageklasse	Brandstof-verbruik	Draaiuren	AdBlue verbruik	Stof	Emissie
Zandwinning	Stage-I, <= 2001, >= 560 kW, diesel, SCR: nee	33240 l/j	277 u/j		NO_x	998,6 kg/j
					NH_3	0,2 kg/j
Ploegboot	Stage-I, <= 2001, >= 560 kW, diesel, SCR: nee	8610 l/j	123 u/j		NO_x	258,9 kg/j
					NH_3	64,6 g/j

2 Mobiele werktuigen | Bouw, Industrie en Delfstoffenwinning

Naam	Vlak 3	NO_x	2.829,0 kg/j
Locatie	X:176154,93 Y:489767,8	NH_3	0,7 kg/j
Oppervlakte	93,52 ha		

Naam	Stageklasse	Brandstof-verbruik	Draaiuren	AdBlue verbruik	Stof	Emissie
Zandwinning	Stage-I, <= 2001, >= 560 kW, diesel, SCR: nee	74760 l/j	623 u/j		NO_x	2.245,9 kg/j
					NH_3	0,6 kg/j
Ploegboot	Stage-I, <= 2001, >= 560 kW, diesel, SCR: nee	19390 l/j	277 u/j		NO_x	583,1 kg/j
					NH_3	0,1 kg/j

3 Scheepvaart | Binnenvaart: Vaarroute

Naam	Zand afvoer vlak 1	Vaarwater	CEMT_II	NO_x	15,1 kg/j
Locatie	X:171976,98 Y:487551,9	Van A naar B	Irrelevant		
Lengte	1.170,92 m				

Beschrijving	Type	Van A naar B	Beladen	Van B naar A	Beladen	Stof	Emissie
Beunschip 400 m3	Motorvrachtschip - M1 (Spits)	125 /jaar	100 %	125 /jaar	0 %	NO_x	15,1 kg/j
						NH_3	0,0 kg/j

4 Scheepvaart | Binnenvaart: Vaarroute

Naam	Zand afvoer vlak 3	Vaarwater	CEMT_II	NO_x	42,0 kg/j
Locatie	X:175976,77 Y:490135,16	Van A naar B	Irrelevant		
Lengte	1.437,31 m				

Beschrijving	Type	Van A naar B	Beladen	Van B naar A	Beladen	Stof	Emissie
Beunschip 400 m3	Motorvrachtschip - M1 (Spits)	282 /jaar	100 %	282 /jaar	0 %	NO_x	42,0 kg/j
						NH_3	0,0 kg/j

Disclaimer

Hoewel verstrekte gegevens kunnen dienen ter onderbouwing van een vergunningaanvraag, kunnen er geen rechten aan worden ontleend. De eigenaar van AERIUS aanvaardt geen aansprakelijkheid voor de inhoud van de door de gebruiker aangeboden informatie. Bovenstaande gegevens zijn enkel bruikbaar tot er een nieuwe versie van AERIUS beschikbaar is. AERIUS is een geregistreerd handelsmerk in Europa. Alle rechten die niet expliciet worden verleend, zijn voorbehouden.

Rekenbasis

Deze berekening is tot stand gekomen op basis van

AERIUS versie	2023.0.1_20231106_3125d8b3c1
Database versie	2023.0.1_3125d8b3c1_calculator_nl_stable

Voor meer informatie over de gebruikte methodiek en data zie:
https://www.aerius.nl/

PROVINCIE FLEVOLAND

-

Mandaat

Portefeuillehouder

Onderwerp
Wet natuurbescherming: definitieve verlenging vergunning verdiepingen Veluwemeer

Beslispunten
1. Besluiten, op grond van artikel 2.7 lid 2 van de Wet natuurbescherming, de vergunning afgegeven aan Coöperatie Gastvrije Randmeren d.d. 9 december 2015 (kenmerk 1818775) voor de verdiepingen in het Veluwemeer (project WS.1) te verlengen tot en met 31 december 2027.

Kern voorstel
Op 21 december 2022 hebben wij een verzoek ontvangen van Coöperatie Gastvrije Randmeren om de vergunning voor de verdiepingen in het Veluwemeer te verlengen tot 31 december 2027. Het gaat om ons besluit d.d. 9 december 2015 (kenmerk 1818775). Het is niet gelukt alle verdiepingen te realiseren binnen de voorgenomen planning daarom is het noodzakelijk de huidige vergunning te verlengen. De vergunning behoeft verder geen wijziging.
Het ontwerpbesluit heeft ter inzage gelegen van 21 januari 2023 tot en met 3 maart 2023. Er zijn geen zienswijzen door ons ontvangen. Op 11 december 2023 hebben wij een geactualiseerde Passende beoordeling ontvangen. Hierin wordt onderschreven dat significant negatieve effecten niet te verwachten zijn. Het voorstel is de vergunningperiode te verlengen zoals aangevraagd.

Argumenten
1.1 *Er zijn geen significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelen van Natura 2000-gebied Veluwerandmeren*
De vergunning kon destijds verleend worden omdat significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelen van Natura 2000-gebied Veluwerandmeren konden worden uitgesloten. De vergunning wordt enkel verlengd er worden verder geen wijzigingen voorgesteld.

1.2 *Voor scheepvaart en recreatie is het van belang dat de voorgenomen verdiepingen worden uitgevoerd*
De verdiepingen worden uitgevoerd in het gebied vanwege belangen van scheepvaart en recreatie.

Kanttekeningen
nvt

Financiële impact
N.v.t.

Personele impact
nvt

Registratienummer
3219945

Datum
23 januari 2024

Experiseteam
ETNAT

P&C medewerker

Datum:
-

Categorie
Besluiten aangaande vergunningen, ontheffingen e.d.
Bevoegdheid
Overige besluiten tot vergunning/ontheffing

Openbaarheid
Openbaar

Portefeuillehouder
Hofstra, H.J.

Routing

Besluit
Conform

Datum besluit 24 januari 2024

Akkoord:

Afdeling
Hoofd financiën
Portefeuillehouder

Nota besluitvorming

-

Mandaat

Portefeuillehouder

Registratie
3219945

Bladnummer
2

Bijlagen

Naam bijlage:		eDocs nummer:	Openbaar in de zin van de Woo (ja/nee aangeven)
Brief met vergunning		3136682	ja

art. 5.1.2.e

Van: Harold Hofstra
Verzonden: woensdag 24 januari 2024 13:59
Aan: art. 5.1.2.e
Onderwerp: Re: Ter accordering mandaat portefeuillehouder - Wet natuurbescherming: definitieve verlenging vergunning verdiepingen Veluwemeer

Categorieën: Hofstra - Mandaat PH

Akkoord
Met vriendelijke groet,

H.J. (Harold) Hofstra

Gedeputeerde
Financiën, natuur, energie, recreatie, toerisme & sport.

Telefoon: 0320art. 5.1.2.e
www.flevoland.nl

Op 23 jan 2024 om 16:49 heeft art. 5.1.2.e @flevoland.nl> het volgende geschreven:

Dag Harold,

Hierbij voor accordering Mandaat Portefeuillehouder– Wet natuurbescherming: definitieve verlenging vergunning verdiepingen Veluwemeer.

Graag ontvangen wij jouw akkoord of op/aanmerkingen.

Met vriendelijke groet,
art. 5.1.2.e

art. 5.1.2.e
Team Bureau Bestuurssecretaris

tel: 06-art. 5.1.2.e
mail: art. 5.1.2.e @flevoland.nl

Van: art. 5.1.2.e @flevoland.nl>
Verzonden: dinsdag 23 januari 2024 16:16

Postbus 55
8200 AB Lelystad

Telefoon
(0320)-265265
Fax
(0320)-265260
E-mail
provincie@Flevoland.nl
Website
www.flevoland.nl

Coöperatie Gastvrije Randmeren

Postbus 271
3840 AG HARDERWIJK

Verzenddatum	*Bijlagen*	*Uw kenmerk*	*Ons kenmerk*
20-1-2023			3063947

Onderwerp

Wet natuurbescherming: verlenging vergunning voor verdiepingen in het Veluwemeer

Geachte,

Op 21 december 2022 hebben wij uw verzoek ontvangen om de vergunning voor de verdiepingen in het Veluwemeer te verlengen tot 31 december 2027. Het gaat om ons besluit d.d. 9 december 2015 (kenmerk 1818775). Het is niet gelukt alle verdiepingen te realiseren binnen de voorgenomen planning daarom is het noodzakelijk de huidige vergunning te verlengen. De vergunning behoeft verder geen wijziging.

Conclusie
De vergunning kan verlengd worden. U ontvangt hierbij het ontwerpbesluit van Gedeputeerde Staten.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Flevoland,

art. 5.1.2.e

art. 5.1.2.e

Ontwerpbesluit van GEDEPUTEERDE STATEN VAN FLEVOLAND op een verzoek voor een vergunning op grond van artikel 2.7 lid 2 Wet natuurbescherming.

A. Ontwerpbesluit

Gedeputeerde Staten van Flevoland HEBBEN BESLOTEN, op grond van artikel 2.7 lid 2 van de Wet natuurbescherming, de vergunning afgegeven aan Coöperatie Gastvrije Randmeren d.d. 9 december 2015 (kenmerk 1818775) voor de verdiepingen in het Veluwemeer (project WS.1) te verlengen tot en met 31 december 2027. En daarnaast te besluiten dat de Passende beoordeling binnen een half jaar na dit besluit geactualiseerd dient te worden.

B. Overwegingen

Het betreft enkel de verlenging van de bestaande vergunning. Er treden geen wijzigingen op. De Passende beoordeling die onderdeel was van de aanvraag stamt uit 2013. Het is wel van belang om de Passende beoordeling te actualiseren zodat met zekerheid geen significante effecten op de instandhoudingsdoelen kunnen optreden.

C. Kennisgeving en afschriften

Van dit ontwerpbesluit zal conform artikel 3:42, tweede lid van de Algemene wet bestuursrecht door ons kennis worden gegeven door middel van publicatie op de website van provincie Flevoland.

Afschriften van dit ontwerpbesluit worden verzonden aan:
- De Omgevingsdienst Flevoland, Gooi- en Vechtstreek.

D. Zienswijze

U kunt binnen zes weken na datum van verzending van deze brief schriftelijk bij ons een zienswijze indienen. Uw zienswijze dient ondertekend te zijn en voorzien van uw naam en adres, de datum, een omschrijving van het besluit waartegen het bezwaar is gericht en de gronden van het bezwaar.

E. Ondertekening

Lelystad,

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Flevoland,

art. 5.1.2.e

art. 5.1.2.e

PROVINCIE FLEVOLAND

Commissie bezwaar en beroep

Postbus 55
8200 AB Lelystad
Telefoon
(0320)-265265
Fax
(0320)-265260
E-mail
provincie@flevoland.nl
Website
www.flevoland.nl

Vogelbescherming Nederland
Mevrouw art. 5.1.2.e
Postbus 925
3700 AX ZEIST

Datum 12 augustus 2014 | *Bijlagen* | *Uw kenmerk* 14 B337 | *Ons kenmerk* 1639465

Onderwerp ontvangstbevestiging

Geachte mevrouw art. 5.1.2.e

Hierbij bevestig ik, namens Gedeputeerde Staten, de ontvangst van het door u ingediende bezwaarschrift op grond van de Algemene wet bestuursrecht, d.d. 6 augustus 2014, gericht tegen het besluit van Gedeputeerde Staten d.d. 2 juli 2014, inzake Natura 2000-gebied Veluwerandmeren.

Het bezwaarschrift is inmiddels in handen gesteld van de Commissie bezwaar en beroep provincie Flevoland. Dit is een commissie als bedoeld in artikel 7:13 van de Algemene wet bestuursrecht.

U ontvangt zo spoedig mogelijk nader bericht over het verdere verloop van de procedure.

Hoogachtend

art. 5.1.2.e

Inlichtingen bij art. 5.1.2.e | *Doorkiesnummer* 0320-art. 5.1.2.e | *Verzonden d.d.* 12 AUG. 2014 | *Bezoekadres* Visarenddreef 1 Lelystad

PROVINCIE FLEVOLAND

Postbus 55
8200 AB Lelystad

Telefoon
(0320)-265265
Fax
(0320)-265260
E-mail
provincie@Flevoland.nl
Website
www.flevoland.nl

De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State
Postbus 20019
2500 EA 'S-GRAVENHAGE

Verzenddatum	*Bijlagen*	*Uw kenmerk*	*Ons kenmerk*
10 SEP. 2014	1		1642260

Onderwerp
Natuurbeschermingswet 1998; rechtstreeks beroep en verzoek gevoegde behandeling

Geacht college,

Op 3 juli 2014 hebben wij een Natuurbeschermingswetvergunning verleend aan Coöperatie Gastvrije Randmeren voor een viertal verdiepingen in het Veluwemeer (kenmerk 1578065). Dit project staat bekend als IIVR-project WS.1.

Het project WS.1 is het tweede van zeven projecten van de Integrale Inrichting Veluwerandmeren (IIVR fase 2), waarvoor in mei 2013 een gezamenlijke passende beoordeling is opgesteld.

De eerste Natuurbeschermingsvergunning die op basis van deze passende beoordeling door ons is verleend betreft een vergunning voor een drietal verdiepingen in het Wolderwijd (IIVR-project WS.2, kenmerk 1509239 d.d. 5 november 2013). Tegen deze vergunning is door Vogelbescherming Nederland en door een tweetal andere natuurorganisaties bezwaar en vervolgens beroep aangetekend. Deze twee beroepen hebben bij u zaaknummer 201404137/1/R2 ontvangen.

Tegen de vergunning voor IIVR-project WS.1 is op 6 augustus 2014 door Vogelbescherming Nederland eveneens een bezwaar ingediend (kenmerk 14 B337). Het bezwaarschrift omvat tevens het verzoek om in te stemmen met rechtstreeks beroep bij de bestuursrechter op grond van artikel 7:1a van de Algemene wet bestuursrecht.

Hoewel de Vogelbescherming geen argumenten aandraagt om dit verzoek te onderbouwen, kunnen wij met dit verzoek instemmen. Wij sturen u hierbij dan ook het bezwaarschrift van de Vogelbescherming toe met het verzoek dit als beroep in behandeling te nemen. Het bezwaarschrift is op 7 augustus 2014 door ons ontvangen.

Tevens verzoeken wij u deze zaak gevoegd te behandelen met het beroep dat door Vogelbescherming is ingesteld tegen de vergunning voor verdiepingen in het Wolderwijd (IIVR-project WS.2) met zaaknummer 201404137/1/R2.

Inlichtingen bij
art. 5.1.2.e

Doorkiesnummer
0320 art. 5.1.2.e

Bezoekadres
Visarenddreef 1
Lelystad

Wij doen dit verzoek aan u in de wetenschap dat er geen andere bezwaren tegen deze vergunning zijn binnengekomen en deze zaak ons uitermate geschikt lijkt om gevoegd te behandelen op basis van de volgende argumenten:

1. Beide vergunningen stoelen op een en dezelfde passende beoordeling;
2. De bezwaar- en beroepsgronden betreffen in hoofdzaak de cumulatieve effecten van alle projecten gezamenlijk;
3. De argumenten zijn - met toevoegingen vanwege de voortschrijdende discussie over en weer in de reeds gevoerde procedure - in de kern identiek en de wederzijdse standpunten zijn helder;
4. Een hoorzitting in een bezwarenprocedure omtrent WS.1 zou op dit ogenblik vermoedelijk niet tot een andere conclusie leiden, dan die welke getrokken is voor WS.2.

Wanneer u besluit tot het gevoegd behandelen, dan ontvangen wij graag een termijn voor het toezenden van alle relevante stukken en het indienen van een verweerschrift.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Flevoland,

art. 5.1.2.e

[redacted]

1642272

Vogelbescherming
NEDERLAND

Postbus 925
3700 AX Zeist

Boulevard 12
3707 BM Zeist

Telefoon 030 693 77 99
Fax 030 691 88 44

www.vogelbescherming.nl

Aan Gedeputeerde Staten van Flevoland
Postbus 55
8200 AB LELYSTAD

AANTEKENEN

Datum	: 6 augustus 2014
Uw kenmerk	: 1578065
Ons kenmerk	: 14 B337
Doorkiesnummer	: 030 art. 5.1.2.e art. 5.1.2.e
Betreft	: **Bezwaarschrift** inzake Natura 2000-gebied Veluwerandmeren: vergunning verdiepen Veluwemeer (WS1), tevens inhoudende **verzoek ex artikel 7:1a Awb** om in te stemmen met rechtstreeks beroep bij de bestuursrechter

Geacht College,

Hiermee gaan wij in bezwaar tegen uw vergunning van 2 juli 2014 (kenmerk 1578065). Met die vergunning verleent u toestemming voor drie verdiepingen in het Veluwemeer en voor verbreding en verdieping van de vaargeul.

Tevens verzoeken wij u om in te stemmen met rechtstreeks beroep bij de bestuursrechter als bedoeld in artikel 7:1a van de Algemene wet bestuursrecht en het bezwaarschrift door te zenden naar de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State.

Wij zullen achtereenvolgens de volgende onderwerpen bespreken:

1. Het belang van Natura 2000-gebied Veluwerandmeren voor vogels
2. Staat van instandhouding tafeleend en brilduiker
3. Significant negatieve effecten voor tafeleend en brilduiker zijn niet uitgesloten
4. Conclusie

1. Het belang van Natura 2000-gebied Veluwerandmeren voor vogels

De Veluwerandmeren bestaan uit ondiepe zoetwatermeren, waaronder het Veluwemeer. Deze zijn van groot belang voor overwinterende trekvogels als foerageer- en rustgebied. Daarnaast zijn ze van belang voor een aantal soorten broedvogels. In het bijzonder tussen november en maart verblijven enkele tienduizenden eenden, zwanen en meerkoeten in het gebied met pieken van soms meer dan honderdduizend vogels in november, december en januari.

2. Staat van instandhouding tafeleend en brilduiker

Ons beroep richt zich met name op twee van deze soorten waarvoor het Natura 2000-gebied is aangewezen, te weten tafeleend en brilduiker. Dit omdat het in de Veluwerandmeren helaas slecht gaat met deze soorten en onderhavig project

volgens de passende beoordeling negatieve effecten heeft op hun leefgebied.
Om het belang van het behoud van de Veluwerandmeren voor tafeleend en brilduiker toe te lichten, schetsen wij kort de achtergrond en omstandigheden van deze soorten.

Nederland is relatief belangrijk voor de relevante flyway (trekroute) populatie van de tafeleend; 11% daarvan verblijft in de winter in Nederland. Volgens de passende beoordeling komt 14% van de flyway populatie in de Veluwerandmeren voor (p. 27).[1]
De staat van instandhouding van de tafeleend in de Europese Unie is ongunstig.
Volgens het profielendocument is de staat van instandhouding in Nederland ook ongunstig (bijlage 1). De soort neemt landelijk significant af. Voor tafeleend telt het belang van bescherming van de speciale beschermingszones die zijn aangewezen extra zwaar, omdat blijkens het profielendocument voor tafeleend niet een landelijke gunstige staat van instandhouding wordt nagestreefd en bij het vaststellen van de instandhoudingsdoelstellingen daarmee rekening is gehouden.
Niet in geschil is dat deze soort de instandhoudingsdoelstelling uit het aanwijzingsbesluit niet haalt en sterk significant afneemt in de Veluwerandmeren (bijlage 2).[2]

De staat van instandhouding van de brilduiker in de Europese Unie is gunstig.
De brilduiker verkeert ook in Nederland volgens het profielendocument nog in een gunstige staat van instandhouding. Wel heeft de afname van brilduikers in Nederland doorgezet sinds het opstellen van het profielendocument (2003) en de soort neemt matig significant af in Nederland. Ook brilduiker haalt zijn instandhoudingsdoelstelling uit het aanwijzingsbesluit niet en neemt matig significant af in de Veluwerandmeren (bijlage 3).[3]

3. Significant negatieve effecten voor tafeleend en brilduiker zijn niet uitgesloten

De vergunde verdiepingen vormen het zogenaamde project WS1 dat onderdeel is van het plan "Integrale Inrichting Veluwerandmeren" (IIVR). Dat plan omvat 36 projecten waarmee de omringende gemeenten een balans trachtten te vinden tussen recreatie en natuur. De meerderheid van deze projecten is inmiddels uitgevoerd.

De natuurbeschermingswetvergunning voor onderhavig project WS1 voorziet in het verdiepen van een drietal gebieden en het verbreden en verdiepen van de vaargeul in het Veluwemeer ten behoeve van de waterrecreatie. Project WS1 is onderdeel van IIVR 2e fase. Die fase omvat 7 projecten waarvoor één passende beoordeling is uitgevoerd (d.d. 28 mei 2013). In de passende beoordeling is berekend dat project WS1 afzonderlijk zowel voor tafeleend als voor brilduiker afname van het leefgebied met 1% tot gevolg heeft en in combinatie met andere projecten of plannen 4,14% afname van het leefgebied. De negatieve effecten van WS1 bestaan uit verstoring door extra vaarbewegingen en een groter energieverbruik bij het foerageren door de toegenomen duikdiepte.

---

[1] Heunks, Verbeek & van der Winden. Passende Beoordeling van Integrale Inrichting Veluwerandmeren (IIVR fase 2) in het kader van de natuurbeschermingswet 1998, 28 mei 2013. Dit is echter gebaseerd op het rapport Wetlands International 2005.
[2] Bron Netwerk Ecologische Monitoring (Sovon, RWS, CBS) 2 juni 2014
http://s1.sovon.nl/gebieden/gebieden_trendsnw.asp?gebnr=76
[3] Bron Netwerk Ecologische Monitoring (Sovon, RWS, CBS) 2 juni 2014
http://s1.sovon.nl/gebieden/gebieden_trendsnw.asp?gebnr=76

Tafeleend

Voor tafeleend geldt als instandhoudingsdoelstelling behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 6.600 vogels (seizoensgemiddelde).
U erkent dat tafeleend in de Veluwerandmeren niet voldoet aan de instandhoudingsdoelstelling en dat sprake is van een (significante) afname.[4] In die omstandigheden is verdere afname van het leefgebied van tafeleend door project WS1 afzonderlijk dan wel in combinatie met andere plannen of projecten significant. De berekende afname van het leefgebied zal immers het behalen van de instandhoudingsdoelstelling nog verder in gevaar brengen.

Volgens u zijn er geen significante effecten, omdat de draagkracht voldoende is. De onderschrijding van de instandhoudingsdoelstelling en de sterk significante afname in de Veluwerandmeren vormen echter een indicatie dat de draagkracht van het leefgebied niet voldoende is. Nu een initiatiefnemer significante effecten door zijn project moet uitsluiten, is het vervolgens aan de initiatiefnemer om in een passende beoordeling aan te tonen dat a) aan alle randvoorwaarden voor een voldoende omvang en kwaliteit van het leefgebied is voldaan, dat b) de oorzaak van de onvoldoende staat van instandhouding buiten het gebied ligt, en dat c) zijn project afzonderlijk of in cumulatie geen significant effect heeft.

Volgens u is de draagkracht op orde, want er is voldoende voedsel in de vorm van waterplanten en mosselen en er is voldoende rust. U meent dat de oorzaken voor de afname buiten het gebied liggen. U noemt de volgende mogelijke oorzaken: de soort neemt landelijk en internationaal af, er zijn aanwijzingen dat de soort noordoostelijk van ons land overwintert, bevriezing van de Veluwerandmeren en de tafeleenden verblijven in plan Roerdomp en het Markermeer & IJmeer.

Voedsel
Volgens u zijn er voldoende mosselen. In de hoofdtekst van uw besluit baseert u dit oordeel op de passende beoordeling van mei 2013. In uw reactie op onze zienswijze gaat u ook in op de meest recente mosselinventarisatie van oktober 2013. U concludeert dat de dichtheid driehoeksmosselen nog steeds een veelvoud is van 2004. Dit is onjuist. Uit de mosselinventarisatie van oktober 2013 is gebleken dat de aantallen, de verspreiding en het biovolume van driehoeksmosselen in de Veluwerandmeren historisch laag zijn.[5] De quaggamosselen daarentegen zijn explosief toegenomen.
Overigens, blijkt uit de passende beoordeling niet of de berekening is gebaseerd op de situatie van driehoeksmosselen in 2004, zoals u stelt. De passende beoordeling refereert op pag. 30 naar een rapport uit 2009 (de inventarisatie van 2008). Daarna is vermeld dat de berekening is gebaseerd op de situatie in 2006. Dit zal een vergissing zijn, maar onduidelijk is of de berekening op 2004 of 2008 is gebaseerd.

Eenzelfde verandering in samenstelling van de mosselpopulatie heeft zich voltrokken in de Natura 2000-gebieden IJsselmeer en Markermeer & IJmeer. Deltares heeft op 26 maart 2014 een rapport gepubliceerd met resultaten van een 5-jarig onderzoek naar de oorzaken van de achteruitgang van (onder andere) tafeleend in die gebieden (hierna: ANT-advies). Deltares komt tot de volgende conclusie:
"Bij enkele soorten (tafeleend ...) speelt afname van de internationale populatie of verandering van trekgedrag en overwinteringsareaal een beperkte rol in de trends in

[4] U gaat op dit punt voorbij aan de conclusie in de passende beoordeling
[5] "Tweekleppigen in de randmeren, bemonstering 2013" p. 9 resp. 53, rapport Bureau Waardenburg

het IJsselmeergebied. De veranderingen in het gebied zijn echter te sterk en te abrupt om aan internationale ontwikkelingen grote invloed toe te kennen."[6] (Bijlage 4)

Volgens Deltares ligt het probleem vooral bij veranderingen in het voedselaanbod; de driehoeksmossel is afgenomen en de daarvoor in de plaats gekomen quaggamossel voldoet niet als alternatief omdat de kwaliteit van deze mossel als voedsel slecht is door een afname van nutriënten in het water. Er wordt dan ook geconstateerd door Deltares dat mosseletende vogels, zoals de brilduiker en tafeleend, niet tot zelfs negatief reageren op de opmars van de quaggamossel.[7] In de Veluwerandmeren worden dezelfde veranderingen in de mosselsamenstelling waargenomen als in de rest van het IJsselmeergebied. In de meeste randmeren is de driehoeksmossel afgenomen naar historisch lage aantallen en is de quaggamossel toegenomen.[8]

Aannemelijk is dan ook dat er onvoldoende voedsel is, zodat u zich ten onrechte op het standpunt stelt dat de draagkracht van het leefgebied voldoende is.

Rust
Een ander belangrijk aspect bij het bepalen van de draagkracht van het leefgebied is rust. Volgens u zijn er voldoende rustgebieden aanwezig. U onderbouwt dit echter niet nader.
Indien u doelt op het winterafsluitinggebied bij Polsmaten dan is van belang dat de rust daar feitelijk ontbreekt, omdat in dat afsluitinggebied het gehele jaar wordt gekitesurfd. U heeft in het kader van ons bezwaar tegen de vergunning voor IIVR-maatregel WS2 erkend dat de rust daar wordt verstoord door het kitesurfen. Volgens u hebben wij echter niet onderbouwd dat hierdoor de soort afneemt. Het ligt echter op uw weg om aan te tonen dat de rust, ondanks de verstoring door kitesurfers, voldoende gewaarborgd is. Te meer nu aannemelijk is dat deze vorm van recreatie tot aanzienlijke verstoring kan leiden nu tafeleend, zoals blijkt uit het profielendocument, gevoelig is voor verstoring door recreatie (verstoringsafstand 300-400 meter) en uit het verstoringsrapport van Bureau Waardenburg blijkt dat kitesurfen een grote mate van verstoring met zich meebrengt. Vanwege het feit dat de vlieger hoog in de lucht is, zijn kitesurfers namelijk op grote afstand al zichtbaar, maar ook de snelle verplaatsing, onvoorspelbaar gedrag en het feit dat kitesurfers zich in ondiepe stukken van het water verplaatsen (waar normaliter weinig verstoring plaats vindt) zorgen ervoor dat kitesurfers een groot verstoringseffect hebben op vogels.[9]

Daarnaast wordt ten gevolge van onder andere de Integrale Inrichting Veluwerandmeren ook elders in de Veluwerandmeren de recreatie intensiever.
Naar uw mening zijn de rustgebieden van project Waterfront Harderwijk en de aankoop van recreatie eilandjes (onderdeel van project Ecolint Elburg) projecten die een positieve bijdrage leveren aan de instandhouding van verschillende soorten, omdat hierdoor de recreatiedruk afneemt (p. 28 besluit).
Deze maatregelen zijn echter in de passende beoordeling betrokken en doen niet af aan de daarin vastgestelde (cumulatieve) effecten van project WS1. Bovendien blijkt uit de passende beoordeling dat de rustgebieden dienen als mitigerende maatregel

---

[6] Wetenschappelijk eindadvies ANT-IJsselmeergebied Deltares 26 maart 2014, p. 18. Wij voegen de pagina's waarnaar wij verwijzen bij, het hele (omvangrijke) rapport is te raadplegen op: www.deltares.nl/xmlpages/tan/files?p_file_id=23120

[7] ANT-advies p. 26, zie bijlage 4

[8] "Tweekleppigen in de randmeren, bemonstering 2013" p. 10, rapport Bureau Waardenburg

[9] Bureau Waardenburg, Krijgsveld et al., 2009. Update literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie. P96-97 http://www.vogelbescherming.nl/index.cfm?act=files.download&ui=CA0C5B20-0175-478B-874B75B9F1C1E498

voor de negatieve effecten van project Waterfront Harderwijk en project Kitesurfzone Strand Horst (p. 77 + 81).

Uit het voorgaande blijkt dat u niet heeft aangetoond dat de draagkracht voldoende is. Aannemelijk is dat er onvoldoende voedsel en onvoldoende rust is en dat dit hoofdoorzaken zijn van de afname. Een verdere beperking van de foerageermogelijkheden en de rust door onderhavig project, afzonderlijk en in combinatie met andere projecten of plannen, moet als een significant effect worden aangemerkt. Het brengt het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen immers verder in gevaar. Het besluit is dan ook in strijd met artikel 19g van de Natuurbeschermingswet en artikel 3:46 van de Algemene wet bestuursrecht.

Externe oorzaken?
Volledigheidshalve bespreken wij nog de overige vermeende externe oorzaken die u noemt voor de achteruitgang van tafeleenden in de Veluwerandmeren: het "weglekken" naar Plan Roerdomp, de grote mate van flexibiliteit van de tafeleend, verblijf in Markermeer & IJmeer en het bevriezen van de Veluwerandmeren.

In de jaren na vaststelling van de instandhoudingsdoelstelling voor Tafeleend (1999/00-2003/04) is op enige afstand van het Wolderwijd een nieuw moerasgebied aangelegd (Plan Roerdomp). Volgens de Passende Beoordeling zou uit tellingen blijken dat dit gebied Tafeleenden 'wegzuigt'. De vogelteller van dit gebied (SOVON code HVLK02) geeft evenwel aan dat je over dergelijke verplaatsingen pas uitspraken kan doen op basis van simultaantellingen gedurende meerdere jaren (bijlage 5). Dergelijke simultaantellingen vonden niet plaats. Tevens is de afname van tafeleenden in de Veluwerandmeren (2006) al ingezet voordat er gestart is met de aanleg van plan Roerdomp (2007). Aannemelijk is dan ook dat er een andere oorzaak ten grondslag ligt aan de afname van tafeleenden in de Veluwerandmeren.

Volgens u kennen tafeleenden een grote flexibiliteit in hun verspreiding in overwinteringsgebieden wat een mogelijke verklaring zou zijn voor het feit dat de tafeleend onder zijn instandhoudingsdoelstelling verkeert in de Veluwerandmeren. In het profielendocument van tafeleend staat dit beschreven als reden waarom in Nederland niet gestreefd wordt naar een gunstige staat van instandhouding. Hier is dus al rekening mee gehouden met het vaststellen van de instandhoudings-doelstelling en benadrukt nogmaals het extra beschermingsbelang van de Veluwerandmeren voor tafeleend.
De studies waarnaar u verwijst ter onderbouwing van uw standpunt dat de soort noordoostelijk van ons land overwintert, geven hiervoor geen bewijs. Beide studies geven aan dat het mogelijk een gedeelte van de achteruitgang kan verklaren, maar wijzen daarnaast verminderd voedselaanbod aan als oorzaak.[10]
Zoals hiervoor beschreven concludeert het ANT-advies dat afname van de internationale populaties of verandering van trekgedrag en overwinteringsareaal een beperkte rol speelt in de trends in het IJsselmeergebied. De veranderingen in het gebied zijn te sterk en te abrupt om aan internationale ontwikkelingen grote invloed toe te kennen. U overweegt op pagina 40 van uw besluit dat met de afname van de internationale populatie en verschuiving van het overwinteringsareaal nog niet verklaard kan worden waarom tafeleend in lagere aantallen voorkwamen dan verwacht mocht worden.

[10] Hornman, 2014 Watervogels in Nederland 2011/2012 wijst daarnaast voor Markermeer toename van recreatie aan als vermoedelijke medeoorzaak, zie p. 6 + 29: Sovon-rapport 2013/66; RWS-rapport BM 13.27 https://www.sovon.nl/nl/publicaties/watervogels-nederland-20112012

U stelt nu dat de tafeleenden zijn vertrokken naar Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer (p. 15 besluit), zoals dat in het verleden in omgekeerde richting is gebeurd. U noemt als reden de recente positieve ontwikkeling van de waterkwaliteit aldaar die gepaard gaat met een toename van waterplanten en bijbehorende macrofauna. Volgens u voldoet tafeleend, wanneer er gekeken wordt naar de aantallen in de Veluwerandmeren gecombineerd met aantallen op het Markermeer en IJmeer, aan het "gecombineerde instandhoudingsdoel" voor het zuidelijke IJsselmeergebied.
U lijkt aan een regiodoelstelling te toetsen. Echter, voor tafeleend in het IJsselmeergebied geldt geen regiodoelstelling. Ieder afzonderlijk Natura 2000-gebied heeft een eigen instandhoudingsdoelstelling voor tafeleend. Deze wijze van toetsen is dus in strijd met de systematiek van de Natuurbeschermingswet.
U geeft aan dat er eerder, namelijk in de jaren 90 van vorige eeuw, regionaal een grote verschuiving heeft plaats gevonden. De aantallen tafeleenden namen in het Markermeer & IJmeer en het IJsselmeer flink af, terwijl de aantallen tafeleenden in de Veluwerandmeren toenamen. U verzuimt hierbij een belangrijke drijfveer voor dit proces te benoemen, namelijk de afname van driehoeksmosselen in het Markermeer en IJmeer en IJsselmeer (zie o.a. profielendocument tafeleend en Noordhuis *et al.*, 2014[11]). Uit diverse bronnen blijkt dat de verschuiving van tafeleenden in de jaren 90 veroorzaakt is door afname van belangrijk stapelvoedsel voor tafeleend, namelijk de driehoeksmossel in combinatie met een aantrekkende werking van de Veluwerandmeren, waar driehoeksmosselen en waterplanten toenamen. Ook nu gaat de afname van tafeleenden in de Veluwerandmeren gepaard met de afname van dezelfde voedselbron, namelijk driehoeksmosselen. Aannemelijk is dan ook dat Natura 2000-gebied Veluwerandmeren niet meer voldoende draagkracht biedt voor het aantal tafeleenden waar het voor aangewezen is.

U stelt dat de aantallen tafeleenden ook achter blijven door de relatief strenge winters die we gehad hebben in de afgelopen seizoenen in tegenstelling tot de winters in de seizoenen waarop het instandhoudingsdoel gebaseerd is. Uit de gegevens van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM) blijkt dat de afname van tafeleend in de Veluwerandmeren inzet voor de koude winters van de afgelopen jaren. Tevens herstellen de aantallen zich niet in vrij zachte winters. Aannemelijk is dan ook dat aan de achteruitgang van tafeleend in de Veluwerandmeren een andere oorzaak ten grondslag ligt.

Gegevens over vogelaantallen tafeleend
U gaat in de hoofdtekst van uw besluit uit van de gegevens uit het Netwerk Ecologische monitoring zoals gepubliceerd door Sovon. Die cijfers laten een significante afname zien die sterker is dan de nationale afname. U gaat in uw reactie op onze zienswijze ook uit van een sterkere afname dan de nationale (p. 40 besluit). Elders in uw reactie op de zienswijze (p. 37) overweegt u echter dat nadere analyses van wel beschikbare tellingen laten zien dat de afname minder sterk is dan de Sovon-gegevens doen vermoeden en gelijke tred houdt met de landelijke achteruitgang. Op dit punt is uw besluit derhalve innerlijk inconsistent.
Voor zover u zich op het standpunt stelt dat de onderschrijding van de instandhoudingsdoelstelling minder groot is dan ze lijkt, geldt het volgende.
Niet in geschil is dat de gegevens over vogelaantallen uit het Netwerk Ecologische Monitoring doorgaans als best beschikbare wetenschappelijke kennis moet worden aangemerkt. Ook Stichting advisering bestuursrechtspraak kwam tot deze conclusie in het rapport dat zij uitbracht in de eerdere procedure over IIVR.[12]

[11] Noordhuis, R., Groot, S., Pires, M.D., Maarse, M., 2014, Wetenschappelijk eindadvies ANT- IJsselmeergebied. Deltares.
[12] AbRvS 15 augustus 2012, zaaknr. 201101474/1/A4

Voor eventueel ontbrekende tellingen hanteert Sovon een gedocumenteerde, aan voorwaarden gebonden en door het Centraal Bureau voor de Statistiek geteste correctiemethode (zie ook de uitleg op bijlagen 2&3)[13]. Volgens Menno Hornman, als senior meetnetcoördinator van Sovon verantwoordelijk voor de watervogeltellingen, blijkt uit de testen van het CBS dat pas wanneer het percentage bijschattingen hoger is dan 90% het getal onbetrouwbaar wordt (bijlage 6).
Gelet daarop moeten de gegevens van het Netwerk Ecologische Monitoring ook hier als de best beschikbare kennis worden aangemerkt. Niet valt in te zien dat de "bewerking van de oorspronkelijke dataset" in de passende beoordeling een betrouwbaarder correctiemethode oplevert dan voornoemde correctiemethode die Sovon hanteert.

Brilduiker

Het instandhoudingsdoel voor brilduiker is behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 220 vogels (seizoensgemiddelde).
De gegevens over vogelaantallen uit het Netwerk Ecologische Monitoring, zoals gepubliceerd op de website van Sovon, laten zien dat brilduiker in de Veluwerandmeren onder zijn instandhoudingsdoelstelling zit en dat er een significante afname is. Gelet daarop is een significant negatief effect door project WS1 afzonderlijk en in combinatie met andere projecten of plannen aannemelijk. De voorspelde afname van het leefgebied zal het instandhoudingsdoel immers nog verder in gevaar brengen.

Volgens u bevindt brilduiker zich echter boven het instandhoudingsdoel, zodat een afname van 1% of 4,14% dat doel niet in gevaar brengt. U baseert zich op tellingen die in het kader van de passende beoordeling zijn gedaan.

Niet in geschil is dat in beginsel de door Sovon gepubliceerde gegevens over vogelaantallen en trends de best beschikbare kennis is. Maar volgens u in dit geval niet, omdat er niet in alle maanden compleet is geteld en omdat de soort lastig vanaf de boot te tellen zou zijn. De tellingen in de passende beoordeling zijn vanaf het land gedaan en specifiek voor brilduiker. De Sovon-gegevens zijn gebaseerd op boottellingen waarbij alle soorten worden geteld (generieke tellingen).

Wij betwisten dit standpunt. Ook hier moeten de gegevens uit het Netwerk Ecologische Monitoring als best beschikbare kennis worden aangemerkt. Zoals hiervoor uiteengezet heeft Sovon een betrouwbare correctiemethode. Daarnaast maakt Sovon, indien een boottelling ontbreekt, gebruik van landtellingen (zie p. 35 bestreden besluit).[14]
De tellingen in de passende beoordeling zijn slechts gedurende drie (niet achtereenvolgende) jaren in een paar maanden per jaar uitgevoerd. Van dergelijke steekproeven kan geen seizoen gemiddelde worden afgeleid, laat staan een betrouwbare trend. Bovendien stelde de Stab in het kader van voornoemde eerdere procedure over IIVR de tellingen uit 2008/2009 als "niet exact" terzijde.
Uw vermelding dat de "Sovon-gegevens" geheel zijn gebaseerd op de tellingen van

[13] Hornman et al. 2012;
http://s1.sovon.nl/gebieden/gebieden_grafieken.asp?euring=1980&gebnr=76&seizoen=nbrv

[14] Op p. 36 van het besluit staat dan ook ten onrechte dat de gegevens van Sovon geheel gebaseerd zijn op de gegevens van de provinciale tellers

de Omgevingsdienst (p. 36) lijkt overigens niet in lijn met uw constatering dat Sovon aanvullend gebruik maakt van systematische landtellingen (p. 35).

Daarnaast moet onderzoek dat gericht is op het vaststellen van een toe- of afname (wat onderdeel uitmaakt van een passende beoordeling) zich consequent van dezelfde telmethode bedienen. Dat betekent dat generieke boottellingen met generieke boottellingen geconfronteerd moeten worden en soortspecifieke oevertellingen met soortspecifieke oevertellingen. Als je (correct uitgevoerde) oevertellingen met elkaar zou vergelijken over een langere periode, zal ook dan een afname te zien zijn.

Voorts is ten onrechte in de passende beoordeling niet het effect van het project op de bestaande significant negatieve trend onderzocht. In de passende beoordeling is het volgende te lezen: "Om deze reden zijn in de winters van 2008-2009, 2011-2012 en 2012-2013 specifieke tellingen uitgevoerd om de verspreiding en het aantalsverloop van brilduikers in de Veluwerandmeren vast te stellen" (p.13). In de passende beoordeling is o.a. in tabel 3.12 op p. 32 aangegeven dat de trend positief is. U erkent dat dit op basis van het aanvullend onderzoek over een beperkt aantal jaren niet mogelijk is om een uitspraak te doen over de trend van de brilduiker (p. 35 besluit). Op basis van de door Sovon gepubliceerde gegevens moet worden uitgegaan van een significant negatieve trend.

Daarnaast vinden wij dat bij de beoordeling of aan een instandhoudingsdoelstelling is voldaan dezelfde telmethode moet worden gebruikt als waarmee die doelstelling tot stand is gekomen. De doelstelling is gebaseerd op generieke (alle soorten tegelijk) watervogeltellingen vanaf de boot. De tellingen in de passende beoordeling zijn soortspecifieke (alleen brilduiker) tellingen vanaf het land. Blijkens de mail van Menno Hornman (bijlage 6) kun je er bij soortspecifieke tellingen vanuit gaan dat dit hogere aantallen oplevert die dus ongeschikt zijn om de doelstelling mee te evalueren.

U stelt zich op het standpunt dat tellen vanaf de boot geen geschikte telmethode is in de Veluwerandmeren. Enkele maanden geleden, nl. in de beslissing op bezwaar van 9 april 2014 inzake IIVR-maatregel WS2, stelde u zich echter nog op het standpunt dat de verschillen tussen boottellingen en landtellingen minimaal zijn.

Voor het geval u zich ook voor brilduiker op het standpunt stelt dat de draagkracht van het leefgebied op orde is, geldt hetzelfde met betrekking tot de voedselsituatie en rust als wat we hierover bij de tafeleend hebben aangevoerd. Ook voor brilduiker zijn driehoeksmosselen van belang als voedselbron. En ook brilduiker is verstoringsgevoelig volgens het profielendocument (mede doordat ze overdag foerageren). Daarbij merken we op dat volgens voormeld verstoringsrapport van Bureau Waardenburg brilduiker een van de meest verstoringsgevoelige eenden is.[15] Volgens het profielendocument geldt er een verstoringsafstand van 300-500 meter. Wij verwijzen voor het overige naar hetgeen hierover onder tafeleend is opgemerkt.

[15] Bureau Waardenburg, Krijgsveld et al., 2009. Update literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie. P138 http://www.vogelbescherming.nl/index.cfm?act=files.download&ui=CA0C5B20-0175-478B-874B75B9F1C1E498

4. **Conclusie**
   Zoals uit het voorgaande blijkt is het aannemelijk dat de draagkracht van de Veluwerandmeren niet voldoende is voor tafeleend en brilduiker. Significant negatieve effecten door het project WS1 afzonderlijk en in combinatie met andere plannen of projecten zijn voor deze soorten niet uit te sluiten en het bestreden besluit is in strijd met artikel 19g van de Natuurbeschermingswet en artikel 3:46 van de Algemene wet bestuursrecht.
   Wij verzoeken u dan ook ons bezwaar gegrond te verklaren en het bestreden besluit te herzien en de aanvraag alsnog af te wijzen.

Met vriendelijke groeten,

art. 5.1.2.e

Bijlagen : 6

1. Profielendocument tafeleend
2. Trend tafeleend Veluwerandmeren
3. Trend brilduiker Veluwerandmeren
4. ANT-studie, p 15-18 en p26
5. Mail Sovon-teller HVLK02
6. Mail art. 5.1.2.e

Bijlage 1

Dit profiel dient gelezen, geïnterpreteerd en gebruikt te worden in combinatie met de leeswijzer, waarin de noodzakelijke uitleg van de verschillende paragrafen vermeld is.

Tafeleend (*Aythya ferina*) A059

1. Status

Niet in Bijlage I genoemde en geregeld voorkomende trekvogel zoals bedoeld in artikel 4.2 van de Vogelrichtlijn. Voor Natura 2000 soort relevant als niet-broedvogel.

2. Kenschets

Beschrijving: De tafeleend is een kleine duikeend. Het mannetje heeft een grijsachtig verenkleed en met zwarte borst en roodbruine kop en hals. In Nederland is de soort het hele jaar door aanwezig. De broedpopulatie in 1998-2000 was naar schatting 1700-2100 paar, een toename t.o.v. 1970-1980 (toen 1000-1300 paar). De in Nederland overwinterende vogels komen vooral uit Scandinavië, de Baltische staten, Polen en Duitsland en ook een deel van onze eigen broedvogels blijven gedeeltelijk 's winters hier. Deze vormen echter maar een klein deel van de totale aantallen tafeleenden in de winter. Bij koud weer gaan veel vogels door naar de Britse Eilanden. De tafeleend is een duikeend die tot een meter of vier diep duikt.

Relatief belang in Europa: De staat van instandhouding van de tafeleendenpopulatie in de Europese Unie is volgens 'BirdLife' ongunstig. De broedgebieden van de in de Europese Unie verblijvende tafeleenden liggen in de gematigde delen van Europa. De overwinteringsgebieden liggen in West- en Zuid-Europa en Noord-Afrika. Bij de tafeleend worden vijf populaties onderscheiden. De voor Nederland relevante NW- en NO-Europese populatie wordt geschat op 350.000 vogels. Hiervan verblijft 16% in Nederland.

3. Ecologische vereisten

Leefgebied: De tafeleend is een zoetwatersoort, met voorkeur voor grotere meren en plassen. De soort is vooral bij vorst ook te zien op kanalen en in estuaria en andere zoute of brakke kustwateren. Er zijn grote concentraties van ruiende tafeleenden in het IJsselmeergebied in de zomer. De tafeleend concentreert zich in veel gebieden op dagrustplaatsen, vliegt bij het invallen van de duisternis naar voedselgebieden die meestal tot op 5 km (soms tot op 15 km) van de rustplaats vandaan kunnen liggen en keert voor zonsopkomst terug naar de dagrustplaats. De dagrustplaatsen bevinden zich vaak op rustige zoete wateren, bijv. in de luwte van dijken of eilanden. De tafeleend duikt tot op circa 4 m diepte.

Voedsel: De tafeleend leeft van zowel plantaardig als dierlijk voedsel al naar gelang het aanbod, de tijd van het jaar en de locatie. Ondergedoken waterplanten, kranswieren en fonteinkruiden, evenals vlokreeften, zoetwatermollusken, waterinsecten(larven), amfibieënlarven, kikkervisjes en kleine visjes vormen de belangrijkste voedselbron. In een aantal gebieden (zoals IJsselmeergebied en Randmeren) is de tafeleend daarnaast een belangrijke consument van driehoeksmosselen (vooral 's nachts, in het winterhalfjaar). De tafeleend eet in de ruiperiode ook muggenlarven.

Rust: De tafeleend is gevoelig voor vermesting en verslechtering van waterkwaliteit (en daardoor verminderde draagkracht van het gebied qua voedselbronnen). De soort is gevoeliger voor waterrecreatie dan andere eendensoorten. Men heeft verstoringsafstanden van 300-400 m vastgesteld ten opzichte van watersporters en boten, en een deel van de eendengroep is al op grotere afstanden waakzaam. Waterrecreatie en scheepvaart kunnen daarmee van invloed zijn op de aantallen en de verspreiding van de tafeleend. Door het pendelen tussen dagrustplaatsen en voedselgebieden is de soort bovendien gevoelig voor ingrepen die één van beide gebieden

beinvloeden of hindernissen vormen op het af te leggen traject zoals windmolens. De verspreiding van de tafeleend in de oeverzone kan worden beinvloed door het opstellen van windturbines op de oever. Grote aantallen tafeleenden kunnen verdrinken in visnetten ('warnetten'), maar de effecten zijn minder groot dan bij verwante soorten als kuifeend en topper.

4. Huidig voorkomen

Overwinterende tafeleenden zijn in Nederland sterk geconcentreerd in de merengebieden, de laatste tien jaar vooral in de randmeren. Ook de Midden-Limburgse Maasplassen zijn van belang.

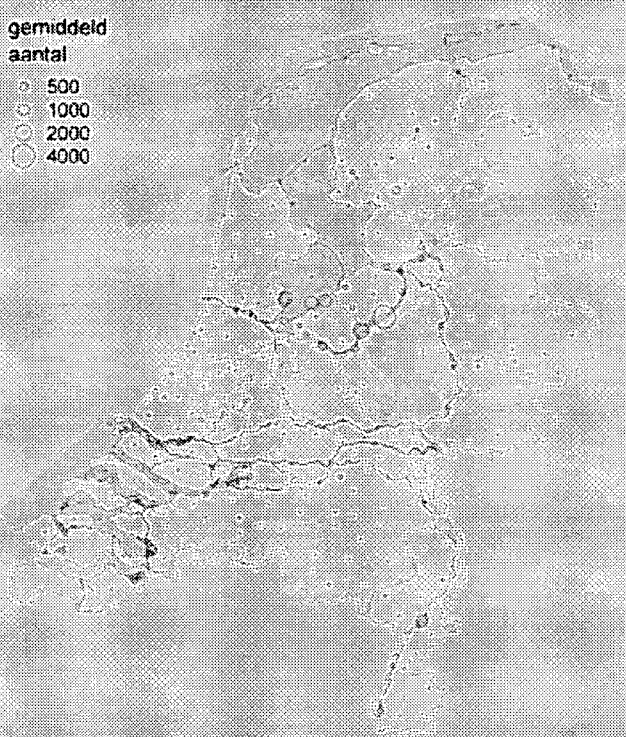

Verspreidingskaart tafeleend

5. Beoordeling landelijke staat van instandhouding

Trends in Nederland: De aantallen overwinterende tafeleenden namen rond 1970-1975 toe. Daarna zette een afname in die nog altijd doorgaat, en een einde daarvan is nog niet in zicht. Regionaal gezien hebben zich grote verschuivingen in de populatie voorgedaan: vooral vanuit het IJsselmeer en Markermeer & IJmeer waar de driehoeksmossel sterk afnam, naar de Randmeren toe, waar mosselen en waterplanten toenamen. Afname van zeegras in de Grevelingen heeft bijgedragen aan afname van de aantallen tafeleenden in de Benedenrivieren.

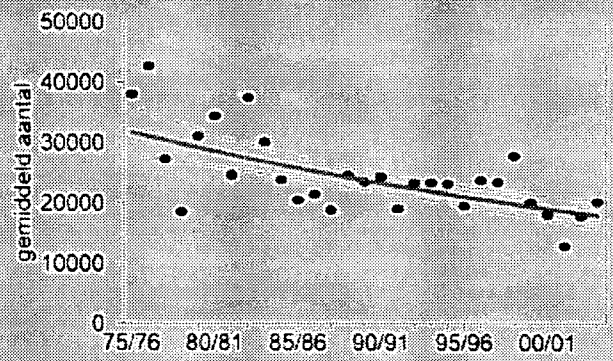

Aantalsontwikkeling tafeleend

Recente ontwikkelingen: De Nederlandse populatie van de tafeleend laat sinds 1981 (1981-2003) een matige afname zien. Ook over de meest recente periode 1994-2003 is de populatie matig afgenomen. Dit is vooral veroorzaakt door afname in het IJsselmeer en Markermeer, maar ook het aandeel van de rivieren is recent gedaald. De timing van afname van zowel IJsselmeer als rivieren valt samen met die van de toename in de randmeren, zodat wellicht sprake is van "aanzuiging" vanuit de eerstgenoemde gebieden. De timing van de recente nationale afname is gekoppeld aan deze verschuiving in verspreiding.

Beoordelingsaspect natuurlijk verspreidingsgebied: gunstig
Het verspreidingsgebied van de tafeleend is niet wezenlijk veranderd.

Beoordelingsaspect populatie: zeer ongunstig
Het recente aantal van 17.800 tafeleenden (seizoensgemiddelde 1999-2003) is meer dan 25% lager dan de gunstige referentie; het gemiddelde seizoensgemiddelde over de seizoenen 1980-1998 (24.600). Door de sterke verschuiving in de verspreiding zijn mogelijk veranderingen opgetreden in de vertegenwoordiging van de landelijke populatie in de telgebieden.

Beoordelingsaspect leefgebied: gunstig

Beoordelingsaspect toekomstperspectief: matig ongunstig
Door voortgaande verslibbing van het Markermeer & IJmeer en het IJsselmeer zal de beschikbaarheid van driehoeksmosselen als voedselbron voor de tafeleend waarschijnlijk verder afnemen. Herstel van zoet-zout overgangen in Haringvliet, Volkerak en IJsselmeer kan neerkomen op nog meer afname van driehoeksmosselen en tafeleenden. Verdere verbetering van de waterkwaliteit kan echter een verdere landelijke afname beperken.

Landelijke instandhoudingsdoelstelling: Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 20.900 vogels (seizoensgemiddelde).

Streefbeeld bij de landelijke instandhoudingsdoelstelling: In het Natura 2000 doelendocument is een behoudsdoel met een draagkrachtschatting van 20.900 tafeleenden (seizoensgemiddelde 1993-2003) geformuleerd. Voor een gunstige staat van instandhouding wordt uitgegaan van een hoger aantal, namelijk 24.600 vogels (seizoensgemiddelde 1980-1998). Op grond van aanwijzingen voor een verminderde vertegenwoordiging van de populatie in de telgebieden na sterke wijzigingen in verspreiding is afgezien van een landelijke herstelopgave ten opzichte van de laatstgenoemde waarde.

Oordeel: zeer ongunstig

Beoordeling Staat van Instandhouding		
Aspect	**1981**	**2004**
Verspreiding	gunstig	gunstig
Populatie	gunstig	zeer ongunstig
Leefgebied	matig ongunstig	gunstig
Toekomst	gunstig	matig ongunstig
Eindoordeel	**matig ongunstig**	**zeer ongunstig**

6. Bronnen

- Eerden M.R. van, Dubbeldam W. & Muller J. 1999. Sterfte van watervogels door visserij met staande netten. RIZA-rapport 99.060. RIZA, Lelystad.
- Leeuw J. de, 1997. Demanding divers. Ecological energetics of food exploitation by diving ducks. Van Zee tot Land 61. Rijkswaterstaat, Lelystad.
- Leeuw J. de & van Eerden M.R. 1995. Duikeenden in het IJsselmeergebied. Flevobericht 373. Rijkswaterstaat Directie Flevoland, Lelystad.
- Noordhuis R. 1997. Watervogels en waterplanten in de randmeren. Limosa 69: 26-27.
- Noordhuis R., van Roomen M., Zollinger R., Tempel J. & Bouw W. 1997. Watervogels in de Randmeren: recente ontwikkelingen in een historisch perspectief. De Levende Natuur 98: 25-34.
- Platteeuw M. & Beekman J.H. 1994. Verstoring van watervogels door scheepvaart op Ketelmeer en IJsselmeer. Limosa 67: 27-33.
- Winkelman J.E. 1989. Vogels en het windpark nabij Urk (NOP): aanvaringsslachtoffers en verstoring van pleisterende eenden, ganzen en zwanen. RIN-rapport 89-15. RIN, Arnhem.

Bijlage 2

Natura 2000 gebied Veluwerandmeren (76)

terug naar overzichtspagina
Toon begrenzing gebied

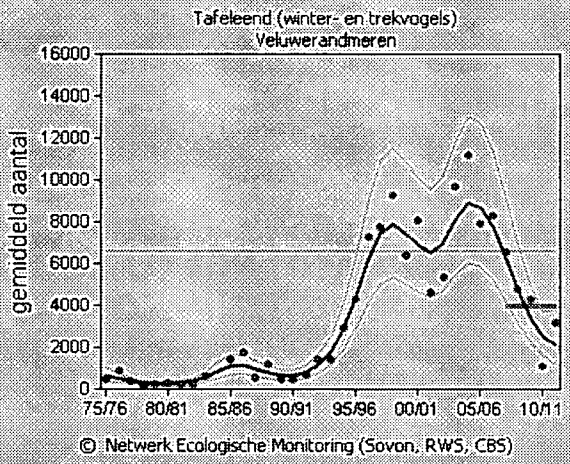

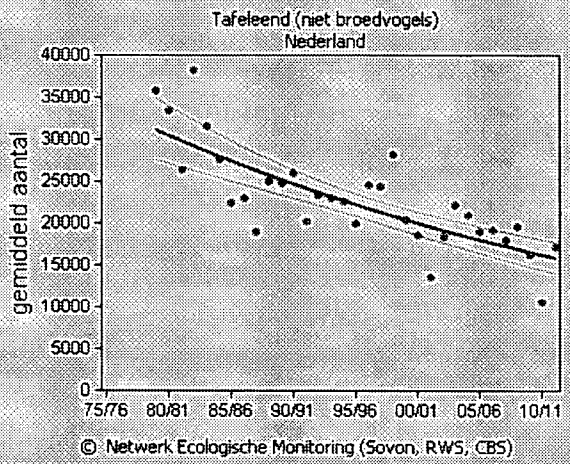

vanaf 1980:	significante toename van <5% per jaar (+)	vanaf 1980:	significante afname van <5% per jaar (-)
laatste 10 seizoenen:	significante afname van >5% per jaar (--, minimaal halvering in 15 jaar)	laatste 10 seizoenen:	significante afname van <5% per jaar (-)

De gegevens zijn afkomstig van het Meetnet Watervogels. Voor elk seizoen is het gemiddeld aantal vogels (rode punten), de trendlijn (donkerblauw) en bijbehorende standaardfout (lichtblauwe lijnen) weergegeven. Seizoenen lopen van juli tot en met juni. In groen wordt de instandshoudingsdoelstelling voor de soort weergegeven. De oranje lijn geeft het gemiddelde over de laatste vijf seizoenen, analoog aan de werkwijze zoals die binnen Natura 2000 wordt gebruikt om de actuele situatie te beschrijven (Leidraad bepaling significantie). Doelen kunnen veranderen, voor actuele doelen wordt daarom verwezen naar het Ministerie van Economische Zaken. Project informatie

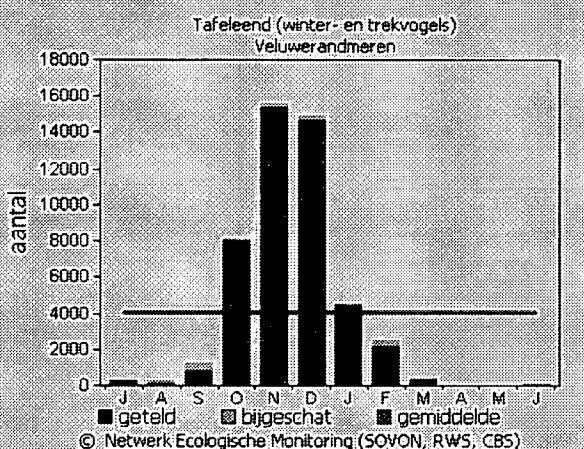

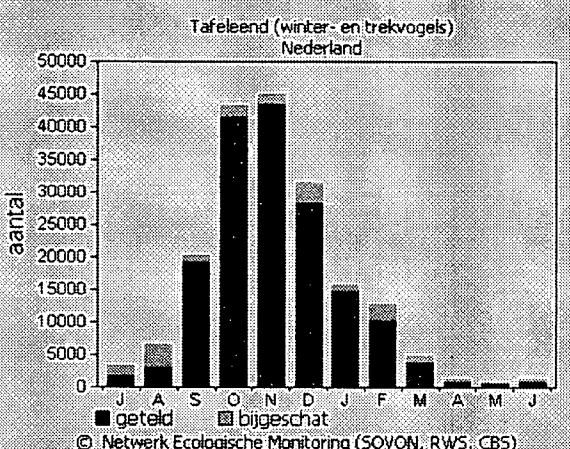

Deze gegevens zijn afkomstig van het watervogelmeetnet. Voor elke maand wordt het maandgemiddelde gegeven op basis van de laatste vijf seizoenen. Per maand wordt aangegeven welk deel is geteld en welk deel is bijgeschat (berekend met behulp van statistische methoden). De rode lijn geeft het meerjarig seizoensgemiddelde weer. Dit is het gemiddelde over alle maanden van het seizoen, van juli tot en met juni van de laatste vijf seizoenen. Maanden zonder schatting (aangegeven met ?) zijn daarbij als nultelling in de berekening meegenomen. Project informatie

Print pagina
Download gegevens als Excel

Deze gegevens zijn vrij te gebruiken, mits de bron zoals die in de figuren staat aangegeven en www.sovon.nl worden genoemd.

Disclaimer
SOVON Vogelonderzoek Nederland besteedt de uiterste zorg aan de betrouwbaarheid van de gepubliceerde gegevens en informatie. Deze kunnen aan wijzigingen onderhevig zijn en onjuistheden kunnen voorkomen. Uit discrepanties met eerder door SOVON geleverde gegevens en informatie ter uitvoering van natuurbeleid - of bewerkingen daarvan - kunnen geen conclusies worden getrokken. Aan de op de website gepresenteerde gegevens en informatie kunnen geen rechten worden ontleend. SOVON en haar directe bronhouders (aanleveraars van de gegevens) aanvaarden geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van gegevens of informatie zoals vermeld op deze website.

Bijlage 3

Natura 2000 gebied Veluwerandmeren (76)

terug naar overzichtspagina
Toon begrenzing gebied

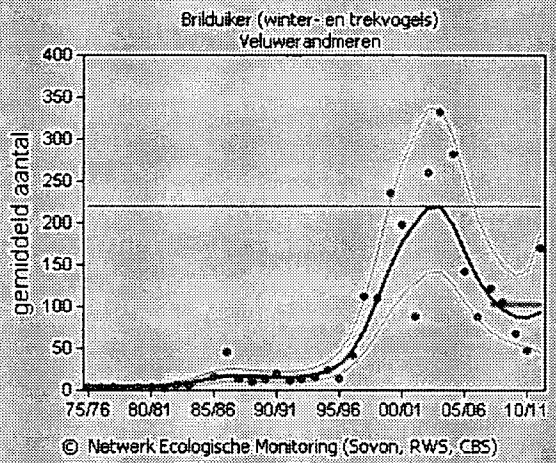

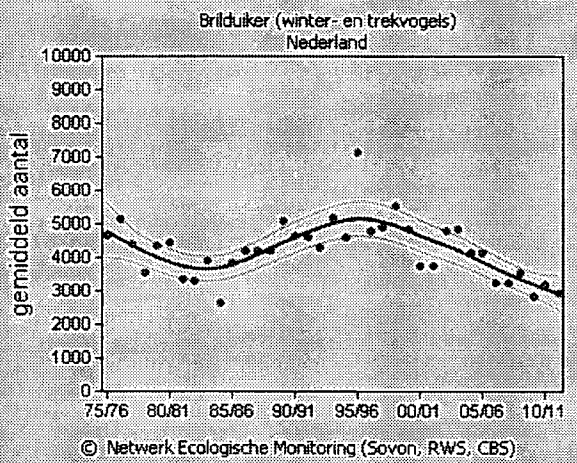

vanaf 1980:	significante toename van >5% per jaar (++, minimaal verdubbeling in 15 jaar)	vanaf 1980:	significante afname van <5% per jaar (-)
laatste 10 seizoenen:	significante afname van <5% per jaar (-)	laatste 10 seizoenen:	significante afname van <5% per jaar (-)

De gegevens zijn afkomstig van het Meetnet Watervogels. Voor elk seizoen is het gemiddeld aantal vogels (rode punten), de trendlijn (donkerblauw) en bijbehorende standaardfout (lichtblauwe lijnen) weergegeven. Seizoenen lopen van juli tot en met juni. In groen wordt de instandshoudingsdoelstelling voor de soort weergegeven. De oranje lijn geeft het gemiddelde over de laatste vijf seizoenen, analoog aan de werkwijze zoals die binnen Natura 2000 wordt gebruikt om de actuele situatie te beschrijven (Leidraad bepaling significantie). Doelen kunnen veranderen, voor actuele doelen wordt daarom verwezen naar het Ministerie van Economische Zaken. Project informatie

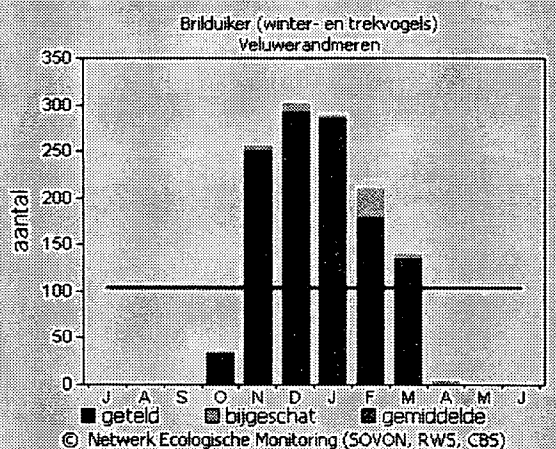

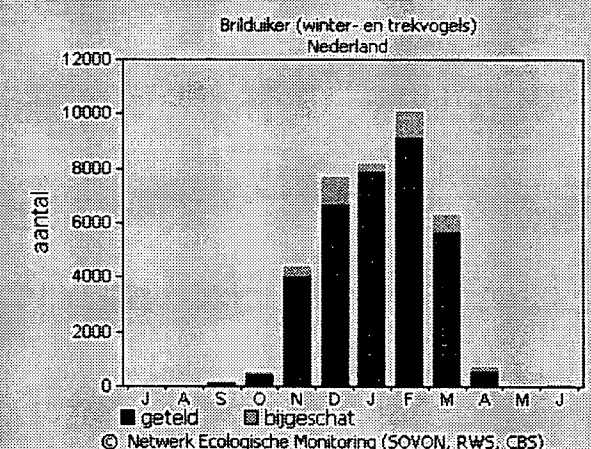

Deze gegevens zijn afkomstig van het watervogelmeetnet. Voor elke maand wordt het maandgemiddelde gegeven op basis van de laatste vijf seizoenen. Per maand wordt aangegeven welk deel is geteld en welk deel is bijgeschat (berekend met behulp van statistische methoden). De rode lijn geeft het meerjarig seizoensgemiddelde weer. Dit is het gemiddelde over alle maanden van het seizoen, van juli tot en met juni van de laatste vijf seizoenen. Maanden zonder schatting (aangegeven met ?) zijn daarbij als nultelling in de berekening meegenomen. Project informatie

Print pagina

Download gegevens als Excel

Deze gegevens zijn vrij te gebruiken, mits de bron zoals die in de figuren staat aangegeven en www.sovon.nl worden genoemd.

Disclaimer
SOVON Vogelonderzoek Nederland besteedt de uiterste zorg aan de betrouwbaarheid van de gepubliceerde gegevens en informatie. Deze kunnen aan wijzigingen onderhevig zijn en onjuistheden kunnen voorkomen. Uit discrepanties met eerder door SOVON geleverde gegevens en informatie ter uitvoering van natuurbeleid - of bewerkingen daarvan - kunnen geen conclusies worden getrokken. Aan de op de website gepresenteerde gegevens en informatie kunnen geen rechten worden ontleend. SOVON en haar directe bronhouders (aanleveraars van de gegevens) aanvaarden geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van gegevens of informatie zoals vermeld op deze website.

Bijlage 4

Deltares

Enabling Delta Life

Wetenschappelijk eindadvies ANT-IJsselmeergebied

Vijf jaar studie naar kansen voor het ecosysteem van het IJsselmeer, Markermeer en IJmeer met het oog op de Natura-2000 doelen

Wetenschappelijk eindadvies ANT-IJsselmeergebied

Vijf jaar studie naar kansen voor het ecosysteem van het IJsselmeer, Markermeer en IJmeer met het oog op de Natura-2000 doelen

art. 5.1.2.e

[redacted]

1207767-000

© Deltares, 2014

Bijlage 4

Deltares

4 Oorzaken van neergaande trends

4.1 Trekvogels: oorzaken buiten het gebied

Vogels combineren hun aanwezigheid in het IJsselmeer en Markermeer vaak met het gebruik van andere gebieden. De meren zijn in de eerste plaats belangrijk voor trekvogels, die elders in Europa of aangrenzende delen van Siberië broeden, maar ook uitwisseling met alternatieve overwinteringsgebieden is mogelijk. Daarom is het van belang om allereerst te onderzoeken in hoeverre de neergaande trends in het gebied zelf zijn veroorzaakt.

Kernvraag
Ligt (een deel van) de oorzaak van de afnames van vogelaantallen buiten het IJsselmeergebied? Om dit te onderzoeken zijn deze aantalsveranderingen vergeleken met veranderingen in andere belangrijke gebieden voor de betrokken soorten. Twee aspecten zijn daarbij relevant:

Deelaspecten
1 veranderingen in de omvang en de trekgewoontes van de internationale populatie waartoe de vogels in het IJsselmeergebied behoren (paragraaf 4.1.1) en
2 de uitwisseling met andere gebieden in de regio, zoals de randmeren of de zoete delta (eventuele complementaire trends; paragraaf 4.1.2).

4.1.1 Internationale aspecten

In opdracht van EZ is door Sovon Vogelonderzoek Nederland en Wetlands International een studie uitgevoerd naar de relatie tussen vogeltrends in het IJsselmeergebied en internationale ontwikkelingen in vogelaantallen (Van Roomen et al. 2012). Behalve lokale oorzaken kunnen internationale ontwikkelingen ten grondslag liggen aan een deel van de aantalsveranderingen in het gebied. Dat is enerzijds mogelijk via veranderingen in de omvang van de internationale populatie, anderzijds via wijzigingen in arealen en trekpatronen als gevolg van veranderingen buiten het IJsselmeergebied. Voorbeelden zijn habitatverschuivingen door veranderingen in landgebruik in Oost-Europa en opwarming van de Oostzee (minder ijsbedekking), waardoor populaties van sommige soorten minder naar Nederland komen (Grote Zaagbek en Nonnetje). In 2010 en 2011 waren de aantallen juist hoog door de strenge winters (Figuur 3.1, Tabel 3.2). Voor het identificeren van lokale mechanismen moeten lokale trends worden afgezet tegen deze internationale ontwikkelingen. Sovon en Wetlands International trekken daarbij de volgende conclusies:

Veranderingen in internationale populatie-omvang
Voor een deel van de ANT-soorten zijn betrouwbare internationale trends vast te stellen: Fuut, Kuifeend, Tafeleend, Nonnetje, Grote Zaagbek en Brilduiker (zie rapport Sovon; Van Roomen et al. 2012). Bij andere ANT-soorten was dat vooralsnog niet mogelijk, doordat de kwaliteit van tellingen in de betrokken landen sterk verschilt en/of omdat een groot deel van de populatie zich een deel van de tijd (tijdens de hier gebruikte midwintertellingen) buiten bereik van tellers verder zuidelijk of ver uit de kust op zee bevindt (Topper, Dwergmeeuw, Visdief, Zwarte Stern). Bij diverse vogelsoorten die in het IJsselmeergebied zijn afgenomen, is sprake van toename van de omvang van de internationale populatie.

Daardoor zijn bij Fuut, Nonnetje en in iets mindere mate Brilduiker en Grote Zaagbek de neergaande trends in het IJsselmeergebied relatief gezien nog sterker; het aandeel van de populatie dat gebruik maakt van het IJsselmeergebied neemt sterker af dan de absolute aantallen (Figuur 4.1). Van de genoemde soorten neemt alleen de Tafeleend in het in deze studie onderzochte gebied duidelijk af. Dit kan een deel van de afname in het IJsselmeergebied verklaren, ware het niet dat de lokale afname veel sterker was en zich eerder heeft voltrokken.

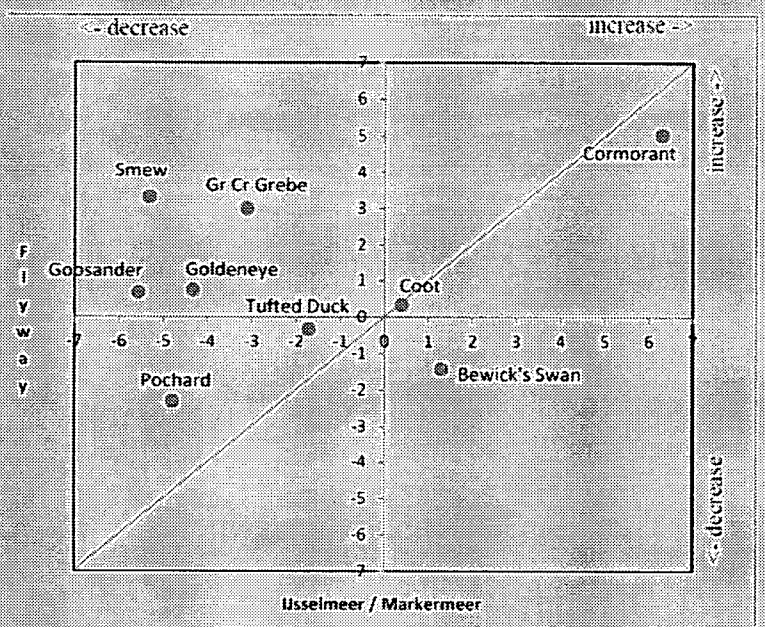

Figuur 4.1 Gemiddelde mate van verandering van de populatie omvang in het IJsselmeer en Markermeer (horizontaal) vergeleken met de veranderingen in de omvang van de relevante NW-Europese populatie in de periode 1980-2010. Positieve waarden betekenen toename, soorten boven de lijn y=x gaan in het IJsselmeer en Markermeer sterker achteruit dan internationaal. Soorten in het kwadrant links boven gaan achteruit in het IJsselmeergebied maar gaan internationaal vooruit. Smew = Nonnetje, Gr Cr Grebe = Fuut, Cormorant = Aalscholver, Goosander = Grote Zaagbek, Goldeneye = Brilduiker, Tufted Duck = Kuifeend, Coot = Meerkoet, Pochard = Tafeleend, Bewick's Swan = kleine zwaan. Schaal: gemiddeld percentage toe- of afname over de periode 1980-2010. Uit: van Roomen et al. 2012.

Verschuivingen in overwinterings-areaal

Veranderingen in de omvang van de internationale populatie verklaren dus niet de neergaande trends in het IJsselmeergebied voor deze soorten. Het is echter ook mogelijk dat afname in Nederland (gedeeltelijk) wordt veroorzaakt door een noordwaartse verschuiving van het overwinteringsareaal, waarbij de Scandinavische aantallen toenemen (bijvoorbeeld door afname van ijsbedekking in de Oostzee) en de aantallen in Nederland en meer zuidelijk gelegen landen afnemen (*global warming*). Dat zien we bij de Brilduiker en het Nonnetje, en in mindere mate bij de Grote Zaagbek en de Tafeleend (van Roomen et al. 2012). Eventuele aanwijzingen voor lokale oorzaken kunnen dan beter worden verkregen uit vergelijking van de lokale met trends binnen geheel Nederland en uit studie van de timing van de afnames. Abrupte verandering op gebiedsniveau, zoals die in de algemene trends van Figuur 3.1 te zien zijn, vormen vaak een aanwijzing voor lokale of hooguit regionale oorzaken achter die veranderingen, omdat op populatieniveau veranderingen bij relatief langlevende dieren zoals deze vogelsoorten in het algemeen minder abrupt zijn.

Dit betekent dat de oorzaken van lokale wijzigingen die zijn opgetreden in 1995/1996 moeten worden onderzocht met inachtneming van (complementaire) wijzigingen in andere gebieden (rest van Nederland of specifieke gebieden als Randmeren en Deltawateren; zie paragraaf 4.1.2).

Vliegend foeragerende viseters
De hele groep van vliegend foeragerende viseters, dus de ANT soorten Visdief, Zwarte Stern en Dwergmeeuw, komt niet in de Sovon/Wetlands studie voor, omdat de gegevens zich bij deze soorten niet lenen voor dit soort analyses (onder meer door slechte telbaarheid als gevolg van verspreid voorkomen op wijds open water). De Europese broedpopulatie van de Dwergmeeuw nam toe in de jaren negentig, die van de Visdief was min of meer stabiel en die van de Zwarte Stern nam af (Birdlife International 2004). Gezien de sterkte en timing (rond 1995/96) van de afname van de Zwarte Stern in het IJsselmeergebied lijken, net als bij de Dwergmeeuw en het lage broedsucces van de Visdief, de oorzaken gezocht te moeten worden in lokale mechanismen.

4.1.2 Verschuivingen in de verspreiding binnen het gebied en "wegzuiging" naar de randmeren

Zowel bij de visetende als bij de mosseletende vogelsoorten nemen de aantallen rond 1996/97 sterk af (figuur 3.1). Vooral bij Topper, Tafeleend en Zwarte Stern is de afname in die periode geconcentreerd. Afname van de mosseleters Kuifeend en Tafeleend begon echter al eerder. Bij deze soorten is het zeer waarschijnlijk dat dit niet alleen is veroorzaakt door ontwikkelingen in het gebied zelf, maar ook door toenemende aantrekkingskracht van de Randmeren.

Tegelijk met de afname van benthivoren in het IJsselmeer en Markermeer (vanaf 1991/92, dieptepunt 1996/97) was sprake van toename van de dichtheden van mosselen en waterplanten (met bijbehorende macrofauna zoals slakken), en van toename van de aantallen Kuif- en Tafeleenden in de Randmeren (Noordhuis 2010, Noordhuis et al. 2002) en gelijktijdige afname van de aantallen eenden in gebieden aan de "andere kant" van de Randmeren (rivierengebied).

De afname in het Markermeer en IJsselmeer en de toename in de Randmeren zijn echter niet helemaal complementair. Zo is bij Kuifeenden in de wintermaanden (november-maart) wel degelijk sprake geweest van afname van getelde aantallen in de totale regio (IJsselmeergebied, inclusief Randmeren). Bij de Topper is in het geheel geen sprake van verplaatsing naar de Randmeren geweest. De afname die bij deze soort in het IJsselmeer rond 1995 optrad, werd voorafgegaan door een abrupte toename van ongeveer dezelfde omvang in 1988 (figuur 3.1). Er is dus sprake geweest van tijdelijk verhoogde aantallen Toppers. Anders dan bij Kuif- en Tafeleenden verblijven Toppers vaak op zee, zodat ook het voedselaanbod in zout water een rol kan spelen. In de periode van hoge aantallen Toppers waren ook de aantallen Kuifeenden in het IJsselmeer relatief hoog, evenals de dichtheid van Driehoeksmosselen (gemeten in 1992). Ten tijde van de toename van Toppers in het IJsselmeer, eind jaren tachtig, vond een sterke afname plaats van mosselen in de Waddenzee. Verschuivingen in voedselaanbod aan weerskanten van de Afsluitdijk hebben dus wellicht een rol gespeeld bij deze toename van het aantal Toppers in het IJsselmeer. De latere afname van de aantallen werd echter niet gecompenseerd door toename in de Waddenzee (Noordhuis 2010), en het is daarmee onbekend welke verplaatsingen bij deze soort in die periode hebben plaatsgevonden. Ook was de afname van de aantallen Toppers en Tafeleenden na 1995 veel sterker dan die van de dichtheden van mosselen in het IJsselmeer (na 1992 gemeten in 1996 en 1999).

Bij de Tafeleend sluit dit aan bij de sterke toename in de Randmeren, maar de Topper is hier nog steeds afwezig en er zijn geen concrete aanwijzingen voor "wegzuiging" naar andere gebieden. Een andere mogelijke oorzaak voor versterkte afname van de aantallen eenden in het IJsselmeer is een afname van de voedselkwaliteit van de mosselen (Paragraaf 4.2). In het Markermeer, waar mosselen sterk afnamen, verdween de Topper na 1995 nagenoeg.

Bij enkele soorten viseters is eveneens sprake van enige compensatie van afname door toename in de Randmeren, maar niet in dezelfde mate als bij de benthivoren. Een onderdeel van het ecologisch herstel in de Randmeren was sterke afname van dominantie van het visbestand door grote brasem en toename van baars en blankvoorn. In die periode (eind jaren tachtig) namen Fuut, Aalscholver, Grote Zaagbek en Nonnetje in de Randmeren toe. De patronen van aantalsverandering waren echter niet complementair aan die in IJsselmeer en Markermeer en de betreffende aantallen waren lager. Voor vliegend foeragerende viseters als Zwarte Stern en Dwergmeeuw zijn de Randmeren zeker geen alternatief foerageergebied gebleken.

In het algemeen kan worden gesteld dat bij viseters de afnames in het IJsselmeer en Markermeer primair lokaal zijn veroorzaakt en relatief veel (negatieve) invloed hebben gehad op de landelijke trends, terwijl bij een deel van de benthivore soorten sprake is geweest van een combinatie van lokale oorzaken van afname en verplaatsingen onder invloed van verhoogde draagkracht in andere Nederlandse wateren.

Conclusies oorzaken buiten het gebied
Bij enkele soorten (Tafeleend, Kuifeend, Topper en Zwarte Stern) speelt afname van de internationale populatie of verandering van trekgedrag en overwinteringsareaal een beperkte rol in de trends in het IJsselmeergebied. De veranderingen in het gebied zijn echter te sterk en te abrupt om aan internationale ontwikkelingen grote invloed toe te kennen.

Bij viseters zijn de aantalsafnames in het algemeen primair in het gebied zelf veroorzaakt, met negatieve landelijke trends tot gevolg. Bij benthivoren is meer sprake geweest van uitwisseling met andere gebieden in Nederland, waarschijnlijk in reactie op een combinatie van afnemende draagkracht in het IJsselmeer en Markermeer en toenemende draagkracht in alternatieve voedselgebieden. De negatieve gebiedstrends gaan daardoor in mindere mate gepaard met landelijk neergaande trends.

4.2 Verandering in de voedselvoorziening van ANT vogels

Uit onderzoek dat in de jaren 80 bij Rijkswaterstaat is uitgevoerd, blijkt dat de vogelsoorten die voor deze studie zijn geselecteerd (Tabel 3.1) in die periode sterk afhankelijk waren van één bepaalde voedselsoort; de Driehoeksmossel voor de benthoseters (o.a. de Leeuw 1997, de Leeuw & van Eerden 1995) en de Spiering voor de viseters (o.a. Piersma et al. 1997, Platteeuw 1985, Voslamber 1991). Afname van de abundantie van deze twee sleutelsoorten was aanleiding in het onderzoek veel aandacht te besteden aan voedseltekort als oorzaak van afname van de vogels.

De driehoeksmosselpopulatie in het Markermeer nam vanaf het begin van de jaren negentig sterk in omvang af (gemeten in "biovolume"; Noordhuis 2009, Noordhuis & Houwing 2003, Noordhuis et al. 2009). In het IJsselmeer was dat minder duidelijk, maar in beide meren was sprake van een afname van de gemiddelde schelplengte. Op zich lijkt dat niet ongunstig voor mosseletende vogels, omdat die kleinere mosselen prefereren.

Vogels

De "mosseletende" watervogels zijn inmiddels grotendeels overgestapt op andere prooisoorten en reageren niet tot zelfs negatief op de opmars van de Quaggamossel. Viseters in het voorjaar ondervinden de sterkste negatieve effecten van visserij (indien geopend), versterkt door verminderde bereikbaarheid van de vis door lokale toename van de helderheid.

Draagkrachtberekeningen vanuit de voedselbehoefte van de vogels bevestigen dat de neergaande trends ten minste voor een deel (primair) zijn veroorzaakt door voedselbeperking (Platteeuw 2011), en dat de vroegere aantallen op basis van de huidige voedselbeschikbaarheid en -kwaliteit niet meer mogelijk zijn. Uit onderzoek van o.a. maaginhouden en prooiaanvoer blijkt dat de tegenwoordig nog aanwezige vogels een meer diverse prooikeuze hebben dan vroeger en dat in elk geval de populaties van "mosseleters" niet meer primair door het mosselaanbod worden gestuurd (van de Ven 2011, van Rijn et al. 2012).

Een deel van de "mosseletende" vogelsoorten (benthoseters) die neergaande trends vertoonden blijkt te profiteren van autonome ontwikkelingen verbonden aan toename van doorzicht en waterplanten (met geassocieerde fauna). Dit betreft de Kuifeend en vooral de Tafeleend, soorten die relatief vroeg in het (winter)seizoen aanwezig zijn (september/oktober), als de waterplanten nog aanwezig zijn. De andere benthoseters, Brilduiker en Topper, reageren in die periode ook positief, maar de aantallen van deze wintergasten zijn dan nog zo laag dat dit tot nu toe geen effect heeft op de populatieomvang in het gebied.

Bij viseters zijn de soorten die niet diep duiken en bovendien vooral in het voorjaar aanwezig zijn (Visdief) het meest gevoelig, vooral als de spieringvisserij in de voorafgaande winter was opengesteld (van der Winden et al. 2012). Bij deze soorten speelt echter ook het vanaf ongeveer 2009 in delen van het gebied (met name zuidelijke IJsselmeer en IJmeer) toegenomen doorzicht een rol. Spiering mijdt deze gebieden en concentreert zich in diepere zones met minder doorzicht, waar ze onbereikbaar zijn voor vogelsoorten die niet diep kunnen duiken.

Waterplanten

Het werk in het ANT waterplantencluster is niet verbonden geweest aan oorzaken van neergaande trends, maar wel aan mogelijkheden voor herstel via alternatieve prooisoorten die zijn geassocieerd met waterplanten en habitatdiversiteit. Beheerrelevante resultaten zijn onder meer dat te sterke sedimentatie op zaden en sporen (afdekking) de kiemingspercentages van vaatplanten reduceert en de kieming van kranswieren nauwelijks beïnvloedt (van Zuidam & Peeters in prep. a). Frequente resuspensie/opwervelen van het sediment blijkt wel de kieming van kranswieren te remmen. Er is een statistisch model ontwikkeld waarmee het effect van morfologische ingrepen (luwtestructuren, verondiepen) op waterplanten voorspeld kan worden en waarin rekening wordt gehouden met ruimtelijke autocorrelatie in het voorkomen van de waterplanten (van Zuidam et al. in prep.). Autocorrelatie betekent hier dat de kans op het voorkomen van planten op een bepaalde locatie mede afhangt van het voorkomen van planten in de omgeving, waardoor de modellering complexer wordt.

Bijlage 5

Bijlage 5.

Dag art. 5.1.2.e ,

Hierbij mijn antwoord op je email van 6 december 2013. Ik heb de seizoensgemiddelden uitgerekend en kom voor de tafeleenden in het Harderbroek+Plan Roerdomp in 2011/12 op 298 en voor 2012/13 op 380.

De mening van de opstellers van de Passende Beoordeling als zou **een deel** van de tafeleenden af en toe van RM 2210 naar Harderbroek+ Plan Roerdomp verhuizen, is niet gebaseerd op feiten. Ze kunnen dit met geen mogelijkheid uit onze gegevens halen.
Onze tellingen in dat gebied zijn verre van volledig. Bovendien tellen we daar veel te kort om welke conclusie dan ook te kunnen trekken.
Je zou over forensisch gedrag van de tafeleenden pas enige zinnige uitspraken kunnen doen als je tenminste vier jaar lang in beide gebieden (RM 2210 en Harderbroek/Roerdomp) simultaan (zelfde dag+tijdstip) zou gaan tellen, vooropgesteld dat het gehele Harderbroek en Plan Roerdomp goed zou kunnen overzien. En dat hebben we nooit gedaan.

Af en toe zit er een groot aantal tafeleenden: 2011: sept 3000
2012: okt 3327
2013: sept 1326 okt 1800

Maar in de volgende maanden vaak weer veel minder.

Om je een indruk te geven van de grote fluctuaties, alsmede van de dalende trend , heb ik de telgegevens bijgevoegd. Ik geef die gegevens door aan SOVON.

Tafeleend (bron: SOVON-teller H.C. Vrielink)

SOVON:			jaar	(maand)									
code teller	gebied			sep	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	jun
HVLK02	RM2210	Wolderwijd-noordwest	2007/08	6	765	432	2703	1221	2444	0	1	0	0
HVLK02	RM2210	Wolderwijd-noordwest	2008/09	4	1126	1845	3820	0	88	0	2	0	0
HVLK02	RM2210	Wolderwijd-noordwest	2009/10	2	59	130	125	0	35	339	0	5	0
HVLK02	RM2210	Wolderwijd-noordwest	2010/11	0	1291	580	0	20	71	6	2	0	0
HVLK02	RM2210	Wolderwijd-noordwest	2011/12	0	454	582	731	1296	0	0	0	0	.
HVLK02	RM2210	Wolderwijd-noordwest	2012/13	0	0	935	371	5022	.	30	14	.	.
HVLK02	FL2247	Harderbroek incl Plan Roerdomp	2011/12	3000	253	0	162	14	80	24	2	38	0
HVLK02	FL2247	Harderbroek incl Plan Roerdomp	2012/13	550	3327			14	128	.	3	28	.

Zoals ik al mailde, tellen we maandelijks in alle telgebieden van het Wolderwijd. Voor wat de tafeleenden betreft is RM 2210 echter het gebied waar verreweg de meeste overwinteren, meestal van sept/okt tot (t/m) maart.

Dat gebied wordt als overwinteringsgebied bedreigd door zandwinning en bouwactiviteiten voor recreatiegebied Tulpeiland. Ik ben van mening dat we moeten aandringen op een onderzoek naar de gevolgen voor de duikeenden van de zandwinning en de aanleg van het Tulpeiland.

Groeten,

art. 5.1.2.e

Bijlage 6

Van: art. 5.1.2.e @sovon.nl]
Verzonden: donderdag 11 juli 2013 23:17
Aan: art. 5.1.2.e
Onderwerp: RE: Vraag methodiek bijschattingen

Hoi art. 5.1.2.e

Er wordt alleen bijgeschat als er tellingen ontbreken. Deze bijschattingsroutine is uitgebreid getest door het CBS. Daaruit blijkt dat pas wanneer het percentage bijschatting hoger is dan 90% het getal onbetrouwbaar wordt. ie getallen worden niet meegenomen. Die telgevens vervallen dus. Het bijschatten gebeurt alleen in de monitoringgebieden, bijvoorbeeld niet voor de midwintertelling (is maar een keer per jaar).

Zover ik zo kan nagaan zijn de tellingen in de Randmeren behoorlijk volledig. Ik zou moeten nagaan of dat in het verleden anders was. Let wel dat wordt gewerkt met seizoensgemiddelden. Daardoor worden excessen vaak uitgemiddeld. Het komt zelden voor dat er veel tellingen uitvallen. In het geval van de Randmeren zou bijvoorbeeld een of twee tellingen bijgeschat worden, maar de overige tien in een seizoen niet. Het gemiddelde hiervan zal dus waarschijnlijk niet erg bepaald worden door die twee tellingen (tenzij het belangrijke maanden zijn dan wegen ze wel zwaarder natuurlijk).

Volgens mij ligt de problematiek in de Randmeren niet zozeer aan het bijschatten. Wij gebruiken (zoals ik je al ooit eerder heb gemaild) voornamelijk de tellingen van de boottellers. Er is wel door derden gesuggereerd dat zij een soort als Brilduiker onderschatten. Ook de zwanen komen er soms mogelijk wat zwakjes af omdat deze op grote afstand zitten en daardoor moeilijk op soort zijn te brengen en te tellen. Wij zijn ons zeker bewust van de lastige problematiek hiervan. Het is echter wel zo dat ook de doelen toen zijn gebaseerd op diezelfde tellingen. Ze vormen daarmee dus de beste vergelijking. Het is heel logisch dat wanneer er een speciale telling wordt gehouden voor die Brilduiker of zwanen je er van uit kan gaan dat de aantallen hoger liggen. Immers een speciaal op die soort gerichte telling zal waarschijnlijk een hoger aantal opleveren. Een watervogeltelling is wat dat betreft een compromis om alle soorten tegelijkertijd zo goed als mogelijk te tellen (je moet je aandacht verdelen). Dat allemaal gezegd hebbende gaat het om seizoensgemiddelden. Grote uitschieters (zowel naar boven als beneden) worden daardoor enigszins uitgemiddeld. Er is pas wat aan de hand als over de hele linie en over meerdere seizoen de aantallen lager blijven of juist hoger worden, want op basis deze seizoensgemiddelden worden onze trends berekend. Enkele specifieke tellingen zijn daarom moeilijk te vergelijken met onze tellingen waar gemiddelden uitkomen

Let daarom op of die bronnen refereren aan incidentele (eventueel gerichte) tellingen. Die geven niet direct een maat om te zeggen dat onze tellingen niet kloppen. Het gaat juridisch ook om seizoensgemiddelden, daar wordt men op afgerekend. Wanneer wordt gewezen naar onze trends moeten altijd ook de betrouwbaarheidsintervallen in ogenschouw worden genomen. Hoe kleiner die intervallen hoe betrouwbaarder onze trends. Wanneer gemiddelden boven e bovengrens of onder de ondergrens terecht komen zou je eigenlijk pas van significante effecten mogen spreken. Dat kan gunstig zijn (een soort gaat minder snel significant achteruit; dat is op zich prettig dat een daling niet per se een achteruitgang hoeft te betekenen zolng het binnen het interval is), maar ook ongunstig (meer speling dus geen significant effect:

als gezegd wordt dat 400 het doel is wordt eigenlijk 400 + / - bijvoorbeeld 50 bedoeld)). Het is aan de beleidsmakers om te beslissen wat nu echt de grens is: het gemiddelde (zoals dat nu vooral wordt gehanteerd, de bovengrens of de ondergrens). Statistisch is voor alles iets te zeggen.

Ik hoop dat je hier wat aan hebt en mee verder kunt, hoewel het wellicht niet geheel een direct antwoord met getallen is op je vraag.

Vriendelijke groeten,
art. 5.1.2.e

Van: art. 5.1.2.e @versatel.nl]
Verzonden: zondag 7 juli 2013 16:06
Aan: art. 5.1.2.e
Onderwerp: Vraag methodiek bijschattingen

Hallo art. 5.1.2.e

Ik heb een vraag over bijschattingen in de watervogeltellingen.

Hoe gaat Sovon om met tellingen die uitvallen? In een watervogelrapport heb ik gelezen dat er dan bijgeschat wordt (rapport 2009/2010 hoofdstuk 2.5.2 en bijlage 3).

Voor de Veluwerandmeren ben ik Wetlandwacht voor Vogelbescherming, maar ook watervogelteller Sovon (aanvullende tellingen Kleine/Wilde zwaan) en inventariseer ik er Z-soorten Krooneend/Grote Karekiet/Bruine Kiek/Roerdomp etc. (ben ook DC Veluwe).

Ik kom nu een beetje in conflict met dat alles. Ben nu weer een Passende Beoordeling aan het uitspitten, waar de opsteller de Sovon/CBS gegevens in twijfel trekt en maar liefst 3 andere bronnen er bij haalt om aan te tonen dat er geen significante effecten zijn.

Mijn vraag: Zijn oude telgegevens voor de Veluwerandmeren bewerkt voor uitgevallen tellingen volgens de stappen 1 en 2 uit bijlage 3 van het watervogel rapport 2010/2011. In het verleden viel het mij wel eens op dat oude gegevens (voorgaande jaren) nog gecorrigeerd werden.

Graag zou ik willen weten of de tellingen bewerkt zijn.

Vr.gr.,
art. 5.1.2.e

Vogelbescherming
NEDERLAND
Postbus 925 3700 AX Zeist

TNT Post
Port betaald
Port Payé
Pays-Bas

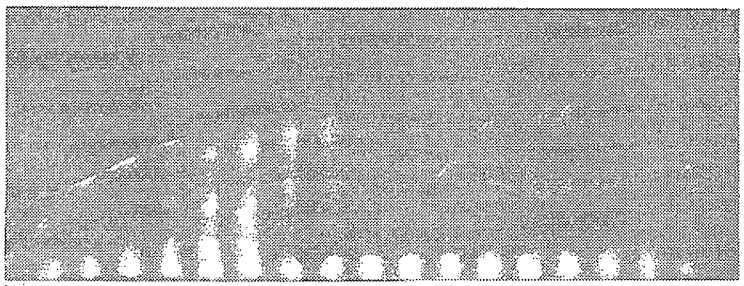

R NL Aangetekend G-A-1

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas
postnl

Post op rekening

3SRRC06795744

Provincie Flevoland
ONTVANGEN
- 7 AUG. 2014

Vogelbescherming
NEDERLAND

Postbus 925
3700 AX Zeist

Boulevard 12
3707 BM Zeist

Telefoon 030 693 77 99
Fax 030 691 88 44

www.vogelbescherming.nl

Aan Gedeputeerde Staten van Flevoland
Postbus 55
8200 AB LELYSTAD

AANTEKENEN

Datum	: 6 augustus 2014
Uw kenmerk	: 1578065
Ons kenmerk	: 14 B337
Doorkiesnummer	: 030 art. 5.1.2.e art. 5.1.2.e
Betreft	: **Bezwaarschrift** inzake Natura 2000-gebied Veluwerandmeren: vergunning verdiepen Veluwemeer (WS1), tevens inhoudende **verzoek ex artikel 7:1a Awb** om in te stemmen met rechtstreeks beroep bij de bestuursrechter

Geacht College,

Hiermee gaan wij in bezwaar tegen uw vergunning van 2 juli 2014 (kenmerk 1578065). Met die vergunning verleent u toestemming voor drie verdiepingen in het Veluwemeer en voor verbreding en verdieping van de vaargeul.

Tevens verzoeken wij u om in te stemmen met rechtstreeks beroep bij de bestuursrechter als bedoeld in artikel 7:1a van de Algemene wet bestuursrecht en het bezwaarschrift door te zenden naar de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State.

Wij zullen achtereenvolgens de volgende onderwerpen bespreken:
1. Het belang van Natura 2000-gebied Veluwerandmeren voor vogels
2. Staat van instandhouding tafeleend en brilduiker
3. Significant negatieve effecten voor tafeleend en brilduiker zijn niet uitgesloten
4. Conclusie

1. **Het belang van Natura 2000-gebied Veluwerandmeren voor vogels**

   De Veluwerandmeren bestaan uit ondiepe zoetwatermeren, waaronder het Veluwemeer. Deze zijn van groot belang voor overwinterende trekvogels als foerageer- en rustgebied. Daarnaast zijn ze van belang voor een aantal soorten broedvogels. In het bijzonder tussen november en maart verblijven enkele tienduizenden eenden, zwanen en meerkoeten in het gebied met pieken van soms meer dan honderdduizend vogels in november, december en januari.

2. **Staat van instandhouding tafeleend en brilduiker**

   Ons beroep richt zich met name op twee van deze soorten waarvoor het Natura 2000-gebied is aangewezen, te weten tafeleend en brilduiker. Dit omdat het in de Veluwerandmeren helaas slecht gaat met deze soorten en onderhavig project

volgens de passende beoordeling negatieve effecten heeft op hun leefgebied.
Om het belang van het behoud van de Veluwerandmeren voor tafeleend en brilduiker toe te lichten, schetsen wij kort de achtergrond en omstandigheden van deze soorten.

Nederland is relatief belangrijk voor de relevante flyway (trekroute) populatie van de tafeleend; 11% daarvan verblijft in de winter in Nederland. Volgens de passende beoordeling komt 14% van de flyway populatie in de Veluwerandmeren voor (p. 27).[1]
De staat van instandhouding van de tafeleend in de Europese Unie is ongunstig. Volgens het profielendocument is de staat van instandhouding in Nederland ook ongunstig (bijlage 1). De soort neemt landelijk significant af. Voor tafeleend telt het belang van bescherming van de speciale beschermingszones die zijn aangewezen extra zwaar, omdat blijkens het profielendocument voor tafeleend niet een landelijke gunstige staat van instandhouding wordt nagestreefd en bij het vaststellen van de instandhoudingsdoelstellingen daarmee rekening is gehouden.
Niet in geschil is dat deze soort de instandhoudingsdoelstelling uit het aanwijzingsbesluit niet haalt en sterk significant afneemt in de Veluwerandmeren (bijlage 2).[2]

De staat van instandhouding van de brilduiker in de Europese Unie is gunstig.
De brilduiker verkeert ook in Nederland volgens het profielendocument nog in een gunstige staat van instandhouding. Wel heeft de afname van brilduikers in Nederland doorgezet sinds het opstellen van het profielendocument (2003) en de soort neemt matig significant af in Nederland. Ook brilduiker haalt zijn instandhoudingsdoelstelling uit het aanwijzingsbesluit niet en neemt matig significant af in de Veluwerandmeren (bijlage 3).[3]

3. **Significant negatieve effecten voor tafeleend en brilduiker zijn niet uitgesloten**

De vergunde verdiepingen vormen het zogenaamde project WS1 dat onderdeel is van het plan "Integrale Inrichting Veluwerandmeren" (IIVR). Dat plan omvat 36 projecten waarmee de omringende gemeenten een balans trachtten te vinden tussen recreatie en natuur. De meerderheid van deze projecten is inmiddels uitgevoerd.

De natuurbeschermingswetvergunning voor onderhavig project WS1 voorziet in het verdiepen van een drietal gebieden en het verbreden en verdiepen van de vaargeul in het Veluwemeer ten behoeve van de waterrecreatie. Project WS1 is onderdeel van IIVR 2e fase. Die fase omvat 7 projecten waarvoor één passende beoordeling is uitgevoerd (d.d. 28 mei 2013). In de passende beoordeling is berekend dat project WS1 afzonderlijk zowel voor tafeleend als voor brilduiker afname van het leefgebied met 1% tot gevolg heeft en in combinatie met andere projecten of plannen 4,14% afname van het leefgebied. De negatieve effecten van WS1 bestaan uit verstoring door extra vaarbewegingen en een groter energieverbruik bij het foerageren door de toegenomen duikdiepte.

---

[1] Heunks, Verbeek & van der Winden. Passende Beoordeling van Integrale Inrichting Veluwerandmeren (IIVR fase 2) in het kader van de natuurbeschermingswet 1998, 28 mei 2013. Dit is echter gebaseerd op het rapport Wetlands International 2005.

[2] Bron Netwerk Ecologische Monitoring (Sovon, RWS, CBS) 2 juni 2014
http://s1.sovon.nl/gebieden/gebieden_trendsnw.asp?gebnr=76

[3] Bron Netwerk Ecologische Monitoring (Sovon, RWS, CBS) 2 juni 2014
http://s1.sovon.nl/gebieden/gebieden_trendsnw.asp?gebnr=76

Tafeleend

Voor tafeleend geldt als instandhoudingsdoelstelling behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 6.600 vogels (seizoensgemiddelde).
U erkent dat tafeleend in de Veluwerandmeren niet voldoet aan de instandhoudingsdoelstelling en dat sprake is van een (significante) afname.[4] In die omstandigheden is verdere afname van het leefgebied van tafeleend door project WS1 afzonderlijk dan wel in combinatie met andere plannen of projecten significant. De berekende afname van het leefgebied zal immers het behalen van de instandhoudingsdoelstelling nog verder in gevaar brengen.

Volgens u zijn er geen significante effecten, omdat de draagkracht voldoende is. De onderschrijding van de instandhoudingsdoelstelling en de sterk significante afname in de Veluwerandmeren vormen echter een indicatie dat de draagkracht van het leefgebied niet voldoende is. Nu een initiatiefnemer significante effecten door zijn project moet uitsluiten, is het vervolgens aan de initiatiefnemer om in een passende beoordeling aan te tonen dat a) aan alle randvoorwaarden voor een voldoende omvang en kwaliteit van het leefgebied is voldaan, dat b) de oorzaak van de onvoldoende staat van instandhouding buiten het gebied ligt, en dat c) zijn project afzonderlijk of in cumulatie geen significant effect heeft.

Volgens u is de draagkracht op orde, want er is voldoende voedsel in de vorm van waterplanten en mosselen en er is voldoende rust. U meent dat de oorzaken voor de afname buiten het gebied liggen. U noemt de volgende mogelijke oorzaken: de soort neemt landelijk en internationaal af, er zijn aanwijzingen dat de soort noordoostelijk van ons land overwintert, bevriezing van de Veluwerandmeren en de tafeleenden verblijven in plan Roerdomp en het Markermeer & IJmeer.

Voedsel
Volgens u zijn er voldoende mosselen. In de hoofdtekst van uw besluit baseert u dit oordeel op de passende beoordeling van mei 2013. In uw reactie op onze zienswijze gaat u ook in op de meest recente mosselinventarisatie van oktober 2013. U concludeert dat de dichtheid driehoeksmosselen nog steeds een veelvoud is van 2004. Dit is onjuist. Uit de mosselinventarisatie van oktober 2013 is gebleken dat de aantallen, de verspreiding en het biovolume van driehoeksmosselen in de Veluwerandmeren historisch laag zijn.[5] De quaggamosselen daarentegen zijn explosief toegenomen.
Overigens, blijkt uit de passende beoordeling niet of de berekening is gebaseerd op de situatie van driehoeksmosselen in 2004, zoals u stelt. De passende beoordeling refereert op pag. 30 naar een rapport uit 2009 (de inventarisatie van 2008). Daarna is vermeld dat de berekening is gebaseerd op de situatie in 2006. Dit zal een vergissing zijn, maar onduidelijk is of de berekening op 2004 of 2008 is gebaseerd.

Eenzelfde verandering in samenstelling van de mosselpopulatie heeft zich voltrokken in de Natura 2000-gebieden IJsselmeer en Markermeer & IJmeer. Deltares heeft op 26 maart 2014 een rapport gepubliceerd met resultaten van een 5-jarig onderzoek naar de oorzaken van de achteruitgang van (onder andere) tafeleend in die gebieden (hierna: ANT-advies). Deltares komt tot de volgende conclusie:
"*Bij enkele soorten (tafeleend ...) speelt afname van de internationale populatie of verandering van trekgedrag en overwinteringsareaal een beperkte rol in de trends in*

[4] U gaat op dit punt voorbij aan de conclusie in de passende beoordeling
[5] "Tweekleppigen in de randmeren, bemonstering 2013" p. 9 resp. 53, rapport Bureau Waardenburg

het IJsselmeergebied. De veranderingen in het gebied zijn echter te sterk en te abrupt om aan internationale ontwikkelingen grote invloed toe te kennen."[6] (Bijlage 4)

Volgens Deltares ligt het probleem vooral bij veranderingen in het voedselaanbod; de driehoeksmossel is afgenomen en de daarvoor in de plaats gekomen quaggamossel voldoet niet als alternatief omdat de kwaliteit van deze mossel als voedsel slecht is door een afname van nutriënten in het water. Er wordt dan ook geconstateerd door Deltares dat mosseletende vogels, zoals de brilduiker en tafeleend, niet tot zelfs negatief reageren op de opmars van de quaggamossel.[7] In de Veluwerandmeren worden dezelfde veranderingen in de mosselsamenstelling waargenomen als in de rest van het IJsselmeergebied. In de meeste randmeren is de driehoeksmossel afgenomen naar historisch lage aantallen en is de quaggamossel toegenomen.[8]

Aannemelijk is dan ook dat er onvoldoende voedsel is, zodat u zich ten onrechte op het standpunt stelt dat de draagkracht van het leefgebied voldoende is.

Rust
Een ander belangrijk aspect bij het bepalen van de draagkracht van het leefgebied is rust. Volgens u zijn er voldoende rustgebieden aanwezig. U onderbouwt dit echter niet nader.
Indien u doelt op het winterafsluitinggebied bij Polsmaten dan is van belang dat de rust daar feitelijk ontbreekt, omdat in dat afsluitinggebied het gehele jaar wordt gekitesurfd. U heeft in het kader van ons bezwaar tegen de vergunning voor IIVR-maatregel WS2 erkend dat de rust daar wordt verstoord door het kitesurfen. Volgens u hebben wij echter niet onderbouwd dat hierdoor de soort afneemt. Het ligt echter op uw weg om aan te tonen dat de rust, ondanks de verstoring door kitesurfers, voldoende gewaarborgd is. Te meer nu aannemelijk is dat deze vorm van recreatie tot aanzienlijke verstoring kan leiden nu tafeleend, zoals blijkt uit het profielendocument, gevoelig is voor verstoring door recreatie (verstoringsafstand 300-400 meter) en uit het verstoringsrapport van Bureau Waardenburg blijkt dat kitesurfen een grote mate van verstoring met zich meebrengt. Vanwege het feit dat de vlieger hoog in de lucht is, zijn kitesurfers namelijk op grote afstand al zichtbaar, maar ook de snelle verplaatsing, onvoorspelbaar gedrag en het feit dat kitesurfers zich in ondiepe stukken van het water verplaatsen (waar normaliter weinig verstoring plaats vindt) zorgen ervoor dat kitesurfers een groot verstoringseffect hebben op vogels.[9]

Daarnaast wordt ten gevolge van onder andere de Integrale Inrichting Veluwerandmeren ook elders in de Veluwerandmeren de recreatie intensiever. Naar uw mening zijn de rustgebieden van project Waterfront Harderwijk en de aankoop van recreatie eilandjes (onderdeel van project Ecolint Elburg) projecten die een positieve bijdrage leveren aan de instandhouding van verschillende soorten, omdat hierdoor de recreatiedruk afneemt (p. 28 besluit).
Deze maatregelen zijn echter in de passende beoordeling betrokken en doen niet af aan de daarin vastgestelde (cumulatieve) effecten van project WS1. Bovendien blijkt uit de passende beoordeling dat de rustgebieden dienen als mitigerende maatregel

---

[6] Wetenschappelijk eindadvies ANT-IJsselmeergebied Deltares 26 maart 2014, p. 18. Wij voegen de pagina's waarnaar wij verwijzen bij, het hele (omvangrijke) rapport is te raadplegen op: www.deltares.nl/xmlpages/tan/files?p_file_id=23120

[7] ANT-advies p. 26, zie bijlage 4

[8] "Tweekleppigen in de randmeren, bemonstering 2013" p. 10, rapport Bureau Waardenburg

[9] Bureau Waardenburg, Krijgsveld et al., 2009. Update literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie. P96-97 http://www.vogelbescherming.nl/index.cfm?act=files.download&ui=CA0C5B20-0175-478B-874B75B9F1C1E498

voor de negatieve effecten van project Waterfront Harderwijk en project Kitesurfzone Strand Horst (p. 77 + 81).

Uit het voorgaande blijkt dat u niet heeft aangetoond dat de draagkracht voldoende is. Aannemelijk is dat er onvoldoende voedsel en onvoldoende rust is en dat dit hoofdoorzaken zijn van de afname. Een verdere beperking van de foerageermogelijkheden en de rust door onderhavig project, afzonderlijk en in combinatie met andere projecten of plannen, moet als een significant effect worden aangemerkt. Het brengt het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen immers verder in gevaar. Het besluit is dan ook in strijd met artikel 19g van de Natuurbeschermingswet en artikel 3:46 van de Algemene wet bestuursrecht.

Externe oorzaken?
Volledigheidshalve bespreken wij nog de overige vermeende externe oorzaken die u noemt voor de achteruitgang van tafeleenden in de Veluwerandmeren: het "weglekken" naar Plan Roerdomp, de grote mate van flexibiliteit van de tafeleend, verblijf in Markermeer & IJmeer en het bevriezen van de Veluwerandmeren.

In de jaren na vaststelling van de instandhoudingsdoelstelling voor Tafeleend (1999/00-2003/04) is op enige afstand van het Wolderwijd een nieuw moerasgebied aangelegd (Plan Roerdomp). Volgens de Passende Beoordeling zou uit tellingen blijken dat dit gebied Tafeleenden 'wegzuigt'. De vogelteller van dit gebied (SOVON code HVLK02) geeft evenwel aan dat je over dergelijke verplaatsingen pas uitspraken kan doen op basis van simultaantellingen gedurende meerdere jaren (bijlage 5). Dergelijke simultaantellingen vonden niet plaats. Tevens is de afname van tafeleenden in de Veluwerandmeren (2006) al ingezet voordat er gestart is met de aanleg van plan Roerdomp (2007). Aannemelijk is dan ook dat er een andere oorzaak ten grondslag ligt aan de afname van tafeleenden in de Veluwerandmeren.

Volgens u kennen tafeleenden een grote flexibiliteit in hun verspreiding in overwinteringsgebieden wat een mogelijke verklaring zou zijn voor het feit dat de tafeleend onder zijn instandhoudingsdoelstelling verkeert in de Veluwerandmeren. In het profielendocument van tafeleend staat dit beschreven als reden waarom in Nederland niet gestreefd wordt naar een gunstige staat van instandhouding. Hier is dus al rekening mee gehouden met het vaststellen van de instandhoudings-doelstelling en benadrukt nogmaals het extra beschermingsbelang van de Veluwerandmeren voor tafeleend.
De studies waarnaar u verwijst ter onderbouwing van uw standpunt dat de soort noordoostelijk van ons land overwintert, geven hiervoor geen bewijs. Beide studies geven aan dat het mogelijk een gedeelte van de achteruitgang kan verklaren, maar wijzen daarnaast verminderd voedselaanbod aan als oorzaak.[10]
Zoals hiervoor beschreven concludeert het ANT-advies dat afname van de internationale populaties of verandering van trekgedrag en overwinteringsareaal een beperkte rol speelt in de trends in het IJsselmeergebied. De veranderingen in het gebied zijn te sterk en te abrupt om aan internationale ontwikkelingen grote invloed toe te kennen. U overweegt op pagina 40 van uw besluit dat met de afname van de internationale populatie en verschuiving van het overwinteringsareaal nog niet verklaard kan worden waarom tafeleend in lagere aantallen voorkwamen dan verwacht mocht worden.

[10] Hornman, 2014 Watervogels in Nederland 2011/2012 wijst daarnaast voor Markermeer toename van recreatie aan als vermoedelijke medeoorzaak, zie p. 6 + 29: Sovon-rapport 2013/66; RWS-rapport BM 13.27 https://www.sovon.nl/nl/publicaties/watervogels-nederland-20112012

U stelt nu dat de tafeleenden zijn vertrokken naar Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer (p. 15 besluit), zoals dat in het verleden in omgekeerde richting is gebeurd. U noemt als reden de recente positieve ontwikkeling van de waterkwaliteit aldaar die gepaard gaat met een toename van waterplanten en bijbehorende macrofauna. Volgens u voldoet tafeleend, wanneer er gekeken wordt naar de aantallen in de Veluwerandmeren gecombineerd met aantallen op het Markermeer en IJmeer, aan het "gecombineerde instandhoudingsdoel" voor het zuidelijke IJsselmeergebied. U lijkt aan een regiodoelstelling te toetsen. Echter, voor tafeleend in het IJsselmeergebied geldt geen regiodoelstelling. Ieder afzonderlijk Natura 2000-gebied heeft een eigen instandhoudingsdoelstelling voor tafeleend. Deze wijze van toetsen is dus in strijd met de systematiek van de Natuurbeschermingswet.
U geeft aan dat er eerder, namelijk in de jaren 90 van vorige eeuw, regionaal een grote verschuiving heeft plaats gevonden. De aantallen tafeleenden namen in het Markermeer & IJmeer en het IJsselmeer flink af, terwijl de aantallen tafeleenden in de Veluwerandmeren toenamen. U verzuimt hierbij een belangrijke drijfveer voor dit proces te benoemen, namelijk de afname van driehoeksmosselen in het Markermeer en IJmeer en IJsselmeer (zie o.a. profielendocument tafeleend en Noordhuis *et al.*, 2014[11]). Uit diverse bronnen blijkt dat de verschuiving van tafeleenden in de jaren 90 veroorzaakt is door afname van belangrijk stapelvoedsel voor tafeleend, namelijk de driehoeksmossel in combinatie met een aantrekkende werking van de Veluwerandmeren, waar driehoeksmosselen en waterplanten toenamen. Ook nu gaat de afname van tafeleenden in de Veluwerandmeren gepaard met de afname van dezelfde voedselbron, namelijk driehoeksmosselen. Aannemelijk is dan ook dat Natura 2000-gebied Veluwerandmeren niet meer voldoende draagkracht biedt voor het aantal tafeleenden waar het voor aangewezen is.

U stelt dat de aantallen tafeleenden ook achter blijven door de relatief strenge winters die we gehad hebben in de afgelopen seizoenen in tegenstelling tot de winters in de seizoenen waarop het instandhoudingsdoel gebaseerd is. Uit de gegevens van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM) blijkt dat de afname van tafeleend in de Veluwerandmeren inzet voor de koude winters van de afgelopen jaren. Tevens herstellen de aantallen zich niet in vrij zachte winters. Aannemelijk is dan ook dat aan de achteruitgang van tafeleend in de Veluwerandmeren een andere oorzaak ten grondslag ligt.

Gegevens over vogelaantallen tafeleend
U gaat in de hoofdtekst van uw besluit uit van de gegevens uit het Netwerk Ecologische monitoring zoals gepubliceerd door Sovon. Die cijfers laten een significante afname zien die sterker is dan de nationale afname. U gaat in uw reactie op onze zienswijze ook uit van een sterkere afname dan de nationale (p. 40 besluit). Elders in uw reactie op de zienswijze (p. 37) overweegt u echter dat nadere analyses van wel beschikbare tellingen laten zien dat de afname minder sterk is dan de Sovon-gegevens doen vermoeden en gelijke tred houdt met de landelijke achteruitgang. Op dit punt is uw besluit derhalve innerlijk inconsistent.
Voor zover u zich op het standpunt stelt dat de onderschrijding van de instandhoudingsdoelstelling minder groot is dan ze lijkt, geldt het volgende.
Niet in geschil is dat de gegevens over vogelaantallen uit het Netwerk Ecologische Monitoring doorgaans als best beschikbare wetenschappelijke kennis moet worden aangemerkt. Ook Stichting advisering bestuursrechtspraak kwam tot deze conclusie in het rapport dat zij uitbracht in de eerdere procedure over IIVR.[12]

---

[11] Noordhuis, R., Groot, S., Pires, M.D., Maarse, M., 2014, Wetenschappelijk eindadvies ANT- IJsselmeergebied. Deltares.
[12] AbRvS 15 augustus 2012, zaaknr. 201101474/1/A4

Voor eventueel ontbrekende tellingen hanteert Sovon een gedocumenteerde, aan voorwaarden gebonden en door het Centraal Bureau voor de Statistiek geteste correctiemethode (zie ook de uitleg op bijlagen 2&3)[13]. Volgens Menno Hornman, als senior meetnetcoördinator van Sovon verantwoordelijk voor de watervogeltellingen, blijkt uit de testen van het CBS dat pas wanneer het percentage bijschattingen hoger is dan 90% het getal onbetrouwbaar wordt (bijlage 6).
Gelet daarop moeten de gegevens van het Netwerk Ecologische Monitoring ook hier als de best beschikbare kennis worden aangemerkt. Niet valt in te zien dat de "bewerking van de oorspronkelijke dataset" in de passende beoordeling een betrouwbaarder correctiemethode oplevert dan voornoemde correctiemethode die Sovon hanteert.

Brilduiker

Het instandhoudingsdoel voor brilduiker is behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 220 vogels (seizoensgemiddelde).
De gegevens over vogelaantallen uit het Netwerk Ecologische Monitoring, zoals gepubliceerd op de website van Sovon, laten zien dat brilduiker in de Veluwerandmeren onder zijn instandhoudingsdoelstelling zit en dat er een significante afname is. Gelet daarop is een significant negatief effect door project WS1 afzonderlijk en in combinatie met andere projecten of plannen aannemelijk. De voorspelde afname van het leefgebied zal het instandhoudingsdoel immers nog verder in gevaar brengen.

Volgens u bevindt brilduiker zich echter boven het instandhoudingsdoel, zodat een afname van 1% of 4,14% dat doel niet in gevaar brengt. U baseert zich op tellingen die in het kader van de passende beoordeling zijn gedaan.

Niet in geschil is dat in beginsel de door Sovon gepubliceerde gegevens over vogelaantallen en trends de best beschikbare kennis is. Maar volgens u in dit geval niet, omdat er niet in alle maanden compleet is geteld en omdat de soort lastig vanaf de boot te tellen zou zijn. De tellingen in de passende beoordeling zijn vanaf het land gedaan en specifiek voor brilduiker. De Sovon-gegevens zijn gebaseerd op boottellingen waarbij alle soorten worden geteld (generieke tellingen).

Wij betwisten dit standpunt. Ook hier moeten de gegevens uit het Netwerk Ecologische Monitoring als best beschikbare kennis worden aangemerkt. Zoals hiervoor uiteengezet heeft Sovon een betrouwbare correctiemethode. Daarnaast maakt Sovon, indien een boottelling ontbreekt, gebruik van landtellingen (zie p. 35 bestreden besluit).[14]
De tellingen in de passende beoordeling zijn slechts gedurende drie (niet achtereenvolgende) jaren in een paar maanden per jaar uitgevoerd. Van dergelijke steekproeven kan geen seizoen gemiddelde worden afgeleid, laat staan een betrouwbare trend. Bovendien stelde de Stab in het kader van voornoemde eerdere procedure over IIVR de tellingen uit 2008/2009 als "niet exact" terzijde.
Uw vermelding dat de "Sovon-gegevens" geheel zijn gebaseerd op de tellingen van

[13] Hornman et al. 2012;
http://s1.sovon.nl/gebieden/gebieden_grafieken.asp?euring=1980&gebnr=76&seizoen=nbrv

[14] Op p. 36 van het besluit staat dan ook ten onrechte dat de gegevens van Sovon geheel gebaseerd zijn op de gegevens van de provinciale tellers

de Omgevingsdienst (p. 36) lijkt overigens niet in lijn met uw constatering dat Sovon aanvullend gebruik maakt van systematische landtellingen (p. 35).

Daarnaast moet onderzoek dat gericht is op het vaststellen van een toe- of afname (wat onderdeel uitmaakt van een passende beoordeling) zich consequent van dezelfde telmethode bedienen. Dat betekent dat generieke boottellingen met generieke boottellingen geconfronteerd moeten worden en soortspecifieke oevertellingen met soortspecifieke oevertellingen. Als je (correct uitgevoerde) oevertellingen met elkaar zou vergelijken over een langere periode, zal ook dan een afname te zien zijn.

Voorts is ten onrechte in de passende beoordeling niet het effect van het project op de bestaande significant negatieve trend onderzocht. In de passende beoordeling is het volgende te lezen: "Om deze reden zijn in de winters van 2008-2009, 2011-2012 en 2012-2013 specifieke tellingen uitgevoerd om de verspreiding en het aantalsverloop van brilduikers in de Veluwerandmeren vast te stellen" (p.13). In de passende beoordeling is o.a. in tabel 3.12 op p. 32 aangegeven dat de trend positief is. U erkent dat dit op basis van het aanvullend onderzoek over een beperkt aantal jaren niet mogelijk is om een uitspraak te doen over de trend van de brilduiker (p. 35 besluit). Op basis van de door Sovon gepubliceerde gegevens moet worden uitgegaan van een significant negatieve trend.

Daarnaast vinden wij dat bij de beoordeling of aan een instandhoudingsdoelstelling is voldaan dezelfde telmethode moet worden gebruikt als waarmee die doelstelling tot stand is gekomen. De doelstelling is gebaseerd op generieke (alle soorten tegelijk) watervogeltellingen vanaf de boot. De tellingen in de passende beoordeling zijn soortspecifieke (alleen brilduiker) tellingen vanaf het land. Blijkens de mail van Menno Hornman (bijlage 6) kun je er bij soortspecifieke tellingen vanuit gaan dat dit hogere aantallen oplevert die dus ongeschikt zijn om de doelstelling mee te evalueren.

U stelt zich op het standpunt dat tellen vanaf de boot geen geschikte telmethode is in de Veluwerandmeren. Enkele maanden geleden, nl. in de beslissing op bezwaar van 9 april 2014 inzake IIVR-maatregel WS2, stelde u zich echter nog op het standpunt dat de verschillen tussen boottellingen en landtellingen minimaal zijn.

Voor het geval u zich ook voor brilduiker op het standpunt stelt dat de draagkracht van het leefgebied op orde is, geldt hetzelfde met betrekking tot de voedselsituatie en rust als wat we hierover bij de tafeleend hebben aangevoerd. Ook voor brilduiker zijn driehoeksmosselen van belang als voedselbron. En ook brilduiker is verstoringsgevoelig volgens het profielendocument (mede doordat ze overdag foerageren). Daarbij merken we op dat volgens voormeld verstoringsrapport van Bureau Waardenburg brilduiker een van de meest verstoringsgevoelige eenden is.[15] Volgens het profielendocument geldt er een verstoringsafstand van 300-500 meter. Wij verwijzen voor het overige naar hetgeen hierover onder tafeleend is opgemerkt.

[15] Bureau Waardenburg, Krijgsveld et al., 2009. Update literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie. P138 http://www.vogelbescherming.nl/index.cfm?act=files.download&ui=CA0C5B20-0175-478B-874B75B9F1C1E498

4. **Conclusie**
   Zoals uit het voorgaande blijkt is het aannemelijk dat de draagkracht van de Veluwerandmeren niet voldoende is voor tafeleend en brilduiker. Significant negatieve effecten door het project WS1 afzonderlijk en in combinatie met andere plannen of projecten zijn voor deze soorten niet uit te sluiten en het bestreden besluit is in strijd met artikel 19g van de Natuurbeschermingswet en artikel 3:46 van de Algemene wet bestuursrecht.
   Wij verzoeken u dan ook ons bezwaar gegrond te verklaren en het bestreden besluit te herzien en de aanvraag alsnog af te wijzen.

Met vriendelijke groeten,

art. 5.1.2.e

Bijlagen : 6

1. Profielendocument tafeleend
2. Trend tafeleend Veluwerandmeren
3. Trend brilduiker Veluwerandmeren
4. ANT-studie, p 15-18 en p26
5. Mail Sovon-teller HVLK02
6. Mail art. 5.1.2.e

Dit profiel dient gelezen, geïnterpreteerd en gebruikt te worden in combinatie met de leeswijzer, waarin de noodzakelijke uitleg van de verschillende paragrafen vermeld is.

Tafeleend (*Aythya ferina*) A059

1. Status

Niet in Bijlage I genoemde en geregeld voorkomende trekvogel zoals bedoeld in artikel 4.2 van de Vogelrichtlijn. Voor Natura 2000 soort relevant als niet-broedvogel.

2. Kenschets

Beschrijving: De tafeleend is een kleine duikeend. Het mannetje heeft een grijsachtig verenkleed en met zwarte borst en roodbruine kop en hals. In Nederland is de soort het hele jaar door aanwezig. De broedpopulatie in 1998-2000 was naar schatting 1700-2100 paar, een toename t.o.v. 1970-1980 (toen 1000-1300 paar). De in Nederland overwinterende vogels komen vooral uit Scandinavië, de Baltische staten, Polen en Duitsland en ook een deel van onze eigen broedvogels blijven gedeeltelijk 's winters hier. Deze vormen echter maar een klein deel van de totale aantallen tafeleenden in de winter. Bij koud weer gaan veel vogels door naar de Britse Eilanden. De tafeleend is een duikeend die tot een meter of vier diep duikt.

Relatief belang in Europa: De staat van instandhouding van de tafeleendenpopulatie in de Europese Unie is volgens 'BirdLife' ongunstig. De broedgebieden van de in de Europese Unie verblijvende tafeleenden liggen in de gematigde delen van Europa. De overwinteringsgebieden liggen in West- en Zuid-Europa en Noord-Afrika. Bij de tafeleend worden vijf populaties onderscheiden. De voor Nederland relevante NW- en NO-Europese populatie wordt geschat op 350.000 vogels. Hiervan verblijft 16% in Nederland.

3. Ecologische vereisten

Leefgebied: De tafeleend is een zoetwatersoort, met voorkeur voor grotere meren en plassen. De soort is vooral bij vorst ook te zien op kanalen en in estuaria en andere zoute of brakke kustwateren. Er zijn grote concentraties van ruiende tafeleenden in het IJsselmeergebied in de zomer. De tafeleend concentreert zich in veel gebieden op dagrustplaatsen, vliegt bij het invallen van de duisternis naar voedselgebieden die meestal tot op 5 km (soms tot op 15 km) van de rustplaats vandaan kunnen liggen en keert voor zonsopkomst terug naar de dagrustplaats. De dagrustplaatsen bevinden zich vaak op rustige zoete wateren, bijv. in de luwte van dijken of eilanden. De tafeleend duikt tot op circa 4 m diepte.

Voedsel: De tafeleend leeft van zowel plantaardig als dierlijk voedsel al naar gelang het aanbod, de tijd van het jaar en de locatie. Ondergedoken waterplanten, kranswieren en fonteinkruiden, evenals vlokreeften, zoetwatermollusken, waterinsecten(larven), amfibieënlarven, kikkervisjes en kleine visjes vormen de belangrijkste voedselbron. In een aantal gebieden (zoals IJsselmeergebied en Randmeren) is de tafeleend daarnaast een belangrijke consument van driehoeksmosselen (vooral 's nachts, in het winterhalfjaar). De tafeleend eet in de ruiperiode ook muggenlarven.

Rust: De tafeleend is gevoelig voor vermesting en verslechtering van waterkwaliteit (en daardoor verminderde draagkracht van het gebied qua voedselbronnen). De soort is gevoeliger voor waterrecreatie dan andere eendensoorten. Men heeft verstoringsafstanden van 300-400 m vastgesteld ten opzichte van watersporters en boten, en een deel van de eendengroep is al op grotere afstanden waakzaam. Waterrecreatie en scheepvaart kunnen daarmee van invloed zijn op de aantallen en de verspreiding van de tafeleend. Door het pendelen tussen dagrustplaatsen en voedselgebieden is de soort bovendien gevoelig voor ingrepen die één van beide gebieden

beïnvloeden of hindernissen vormen op het af te leggen traject zoals windmolens. De verspreiding van de tafeleend in de oeverzone kan worden beïnvloed door het opstellen van windturbines op de oever. Grote aantallen tafeleenden kunnen verdrinken in visnetten ('warnetten'), maar de effecten zijn minder groot dan bij verwante soorten als kuifeend en topper.

4. Huidig voorkomen

Overwinterende tafeleenden zijn in Nederland sterk geconcentreerd in de merengebieden, de laatste tien jaar vooral in de randmeren. Ook de Midden-Limburgse Maasplassen zijn van belang.

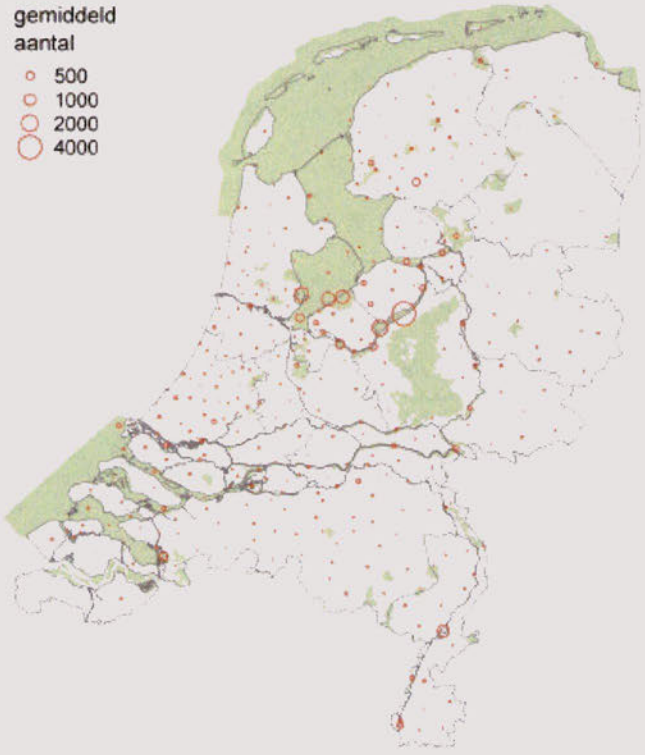

Verspreidingskaart tafeleend

5. Beoordeling landelijke staat van instandhouding

Trends in Nederland: De aantallen overwinterende tafeleenden namen rond 1970-1975 toe. Daarna zette een afname in die nog altijd doorgaat, en een einde daarvan is nog niet in zicht. Regionaal gezien hebben zich grote verschuivingen in de populatie voorgedaan: vooral vanuit het IJsselmeer en Markermeer & IJmeer waar de driehoeksmossel sterk afnam, naar de Randmeren toe, waar mosselen en waterplanten toenamen. Afname van zeegras in de Grevelingen heeft bijgedragen aan afname van de aantallen tafeleenden in de Benedenrivieren.

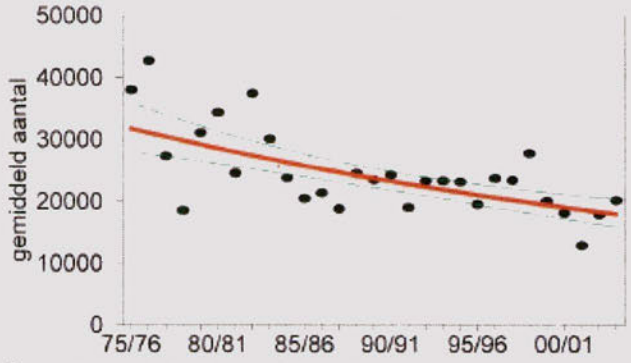

Aantalsontwikkeling tafeleend

Recente ontwikkelingen: De Nederlandse populatie van de tafeleend laat sinds 1981 (1981-2003) een matige afname zien. Ook over de meest recente periode 1994-2003 is de populatie matig afgenomen. Dit is vooral veroorzaakt door afname in het IJsselmeer en Markermeer, maar ook het aandeel van de rivieren is recent gedaald. De timing van afname van zowel IJsselmeer als rivieren valt samen met die van de toename in de randmeren, zodat wellicht sprake is van "aanzuiging" vanuit de eerstgenoemde gebieden. De timing van de recente nationale afname is gekoppeld aan deze verschuiving in verspreiding.

Beoordelingsaspect natuurlijk verspreidingsgebied: gunstig
Het verspreidingsgebied van de tafeleend is niet wezenlijk veranderd.

Beoordelingsaspect populatie: zeer ongunstig
Het recente aantal van 17.800 tafeleenden (seizoensgemiddelde 1999-2003) is meer dan 25% lager dan de gunstige referentie; het gemiddelde seizoensgemiddelde over de seizoenen 1980-1998 (24.600). Door de sterke verschuiving in de verspreiding zijn mogelijk veranderingen opgetreden in de vertegenwoordiging van de landelijke populatie in de telgebieden.

Beoordelingsaspect leefgebied: gunstig

Beoordelingsaspect toekomstperspectief: matig ongunstig
Door voortgaande verslibbing van het Markermeer & IJmeer en het IJsselmeer zal de beschikbaarheid van driehoeksmosselen als voedselbron voor de tafeleend waarschijnlijk verder afnemen. Herstel van zoet-zout overgangen in Haringvliet, Volkerak en IJsselmeer kan neerkomen op nog meer afname van driehoeksmosselen en tafeleenden. Verdere verbetering van de waterkwaliteit kan echter een verdere landelijke afname beperken.

Landelijke instandhoudingsdoelstelling: Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 20.900 vogels (seizoensgemiddelde).

Streefbeeld bij de landelijke instandhoudingsdoelstelling: In het Natura 2000 doelendocument is een behoudsdoel met een draagkrachtschatting van 20.900 tafeleenden (seizoensgemiddelde 1993-2003) geformuleerd. Voor een gunstige staat van instandhouding wordt uitgegaan van een hoger aantal, namelijk 24.600 vogels (seizoensgemiddelde 1980-1998). Op grond van aanwijzingen voor een verminderde vertegenwoordiging van de populatie in de telgebieden na sterke wijzigingen in verspreiding is afgezien van een landelijke herstelopgave ten opzichte van de laatstgenoemde waarde.

Oordeel: zeer ongunstig

Beoordeling Staat van Instandhouding		
Aspect	**1981**	**2004**
Verspreiding	gunstig	gunstig
Populatie	gunstig	zeer ongunstig
Leefgebied	matig ongunstig	gunstig
Toekomst	gunstig	matig ongunstig
Eindoordeel	**matig ongunstig**	**zeer ongunstig**

6. Bronnen

- Eerden M.R. van, Dubbeldam W. & Muller J. 1999. Sterfte van watervogels door visserij met staande netten. RIZA-rapport 99.060. RIZA, Lelystad.
- Leeuw J. de, 1997. Demanding divers. Ecological energetics of food exploitation by diving ducks. Van Zee tot Land 61. Rijkswaterstaat, Lelystad.
- Leeuw J. de & van Eerden M.R. 1995. Duikeenden in het IJsselmeergebied. Flevobericht 373. Rijkswaterstaat Directie Flevoland, Lelystad.
- Noordhuis R. 1997. Watervogels en waterplanten in de randmeren. Limosa 69: 26-27.
- Noordhuis R., van Roomen M., Zollinger R., Tempel J. & Bouw W. 1997. Watervogels in de Randmeren: recente ontwikkelingen in een historisch perspectief. De Levende Natuur 98: 25-34.
- Platteeuw M. & Beekman J.H. 1994. Verstoring van watervogels door scheepvaart op Ketelmeer en IJsselmeer. Limosa 67: 27-33.
- Winkelman J.E. 1989. Vogels en het windpark nabij Urk (NOP): aanvaringsslachtoffers en verstoring van pleisterende eenden, ganzen en zwanen. RIN-rapport 89-15. RIN, Arnhem.

Bijlage 2

Natura 2000 gebied Veluwerandmeren (76)

terug naar overzichtspagina
Toon begrenzing gebied

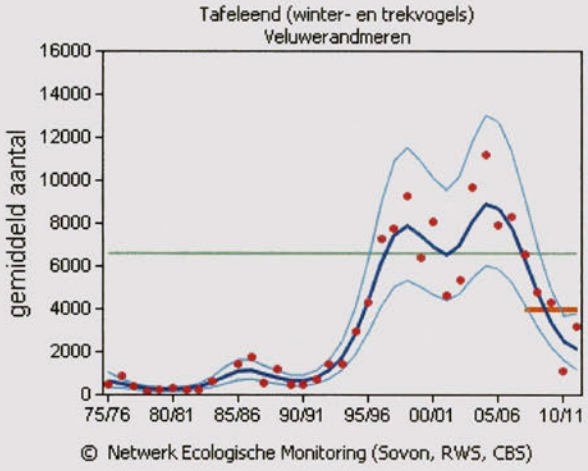

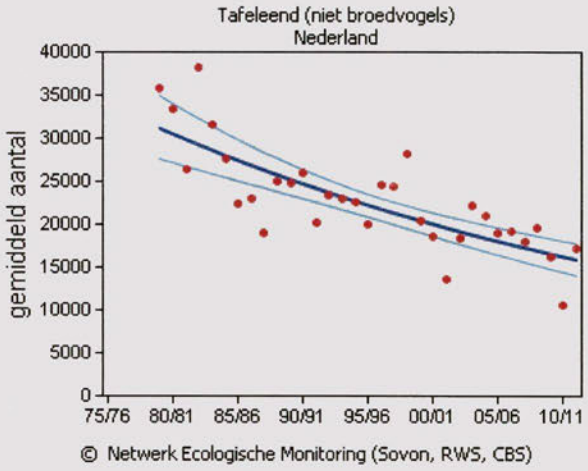

vanaf 1980:	significante toename van <5% per jaar (+)	vanaf 1980:	significante afname van <5% per jaar (-)
laatste 10 seizoenen:	significante afname van >5% per jaar (--, minimaal halvering in 15 jaar)	laatste 10 seizoenen:	significante afname van <5% per jaar (-)

De gegevens zijn afkomstig van het Meetnet Watervogels. Voor elk seizoen is het gemiddeld aantal vogels (rode punten), de trendlijn (donkerblauw) en bijbehorende standaardfout (lichtblauwe lijnen) weergegeven. Seizoenen lopen van juli tot en met juni. In groen wordt de instandshoudingsdoelstelling voor de soort weergegeven. De oranje lijn geeft het gemiddelde over de laatste vijf seizoenen, analoog aan de werkwijze zoals die binnen Natura 2000 wordt gebruikt om de actuele situatie te beschrijven (Leidraad bepaling significantie). Doelen kunnen veranderen, voor actuele doelen wordt daarom verwezen naar het Ministerie van Economische Zaken. Project informatie

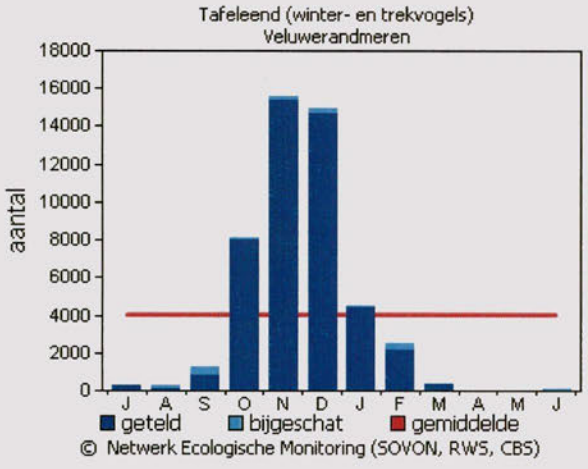

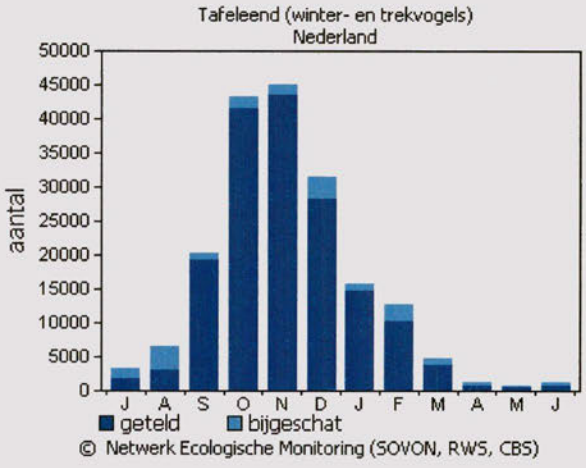

Deze gegevens zijn afkomstig van het watervogelmeetnet. Voor elke maand wordt het maandgemiddelde gegeven op basis van de laatste vijf seizoenen. Per maand wordt aangegeven welk deel is geteld en welk deel is bijgeschat (berekend met behulp van statistische methoden). De rode lijn geeft het meerjarig seizoensgemiddelde weer. Dit is het gemiddelde over alle maanden van het seizoen, van juli tot en met juni van de laatste vijf seizoenen. Maanden zonder schatting (aangegeven met ?) zijn daarbij als nultelling in de berekening meegenomen. Project informatie

Print pagina

Download gegevens als Excel

Deze gegevens zijn vrij te gebruiken, mits de bron zoals die in de figuren staat aangegeven en www.sovon.nl worden genoemd.

Disclaimer

SOVON Vogelonderzoek Nederland besteedt de uiterste zorg aan de betrouwbaarheid van de gepubliceerde gegevens en informatie. Deze kunnen aan wijzigingen onderhevig zijn en onjuistheden kunnen voorkomen. Uit discrepanties met eerder door SOVON geleverde gegevens en informatie ter uitvoering van natuurbeleid - of bewerkingen daarvan - kunnen geen conclusies worden getrokken. Aan de op de website gepresenteerde gegevens en informatie kunnen geen rechten worden ontleend. SOVON en haar directe bronhouders (aanleveraars van de gegevens) aanvaarden geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van gegevens of informatie zoals vermeld op deze website.

Bijlage 3

Natura 2000 gebied Veluwerandmeren (76)

terug naar overzichtspagina
Toon begrenzing gebied

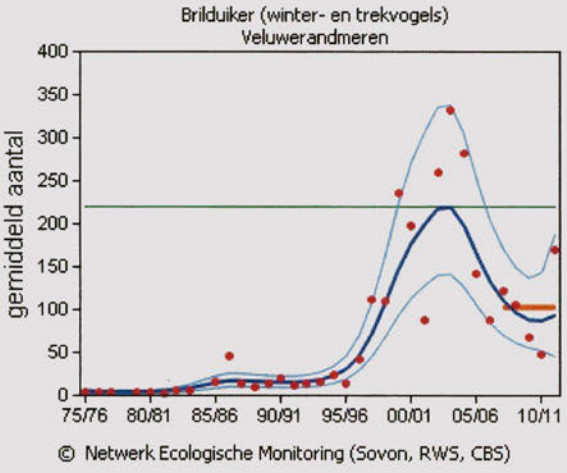

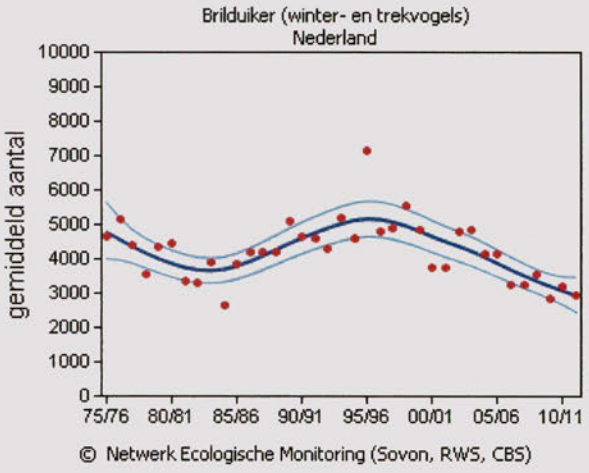

vanaf 1980:	significante toename van >5% per jaar (++, minimaal verdubbeling in 15 jaar)	vanaf 1980:	significante afname van <5% per jaar (-)
laatste 10 seizoenen:	significante afname van <5% per jaar (-)	laatste 10 seizoenen:	significante afname van <5% per jaar (-)

De gegevens zijn afkomstig van het Meetnet Watervogels. Voor elk seizoen is het gemiddeld aantal vogels (rode punten), de trendlijn (donkerblauw) en bijbehorende standaardfout (lichtblauwe lijnen) weergegeven. Seizoenen lopen van juli tot en met juni. In groen wordt de instandshoudingsdoelstelling voor de soort weergegeven. De oranje lijn geeft het gemiddelde over de laatste vijf seizoenen, analoog aan de werkwijze zoals die binnen Natura 2000 wordt gebruikt om de actuele situatie te beschrijven (Leidraad bepaling significantie). Doelen kunnen veranderen, voor actuele doelen wordt daarom verwezen naar het Ministerie van Economische Zaken. Project informatie

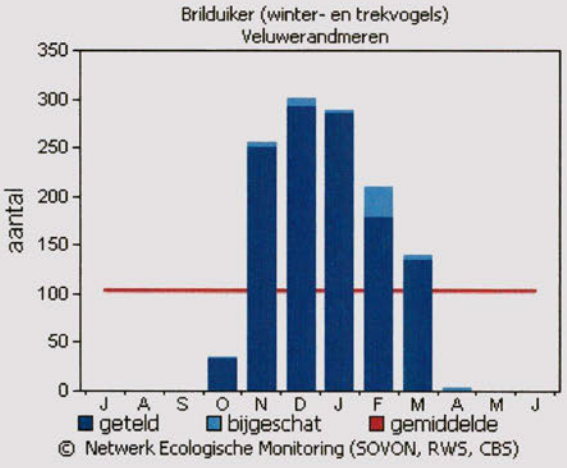

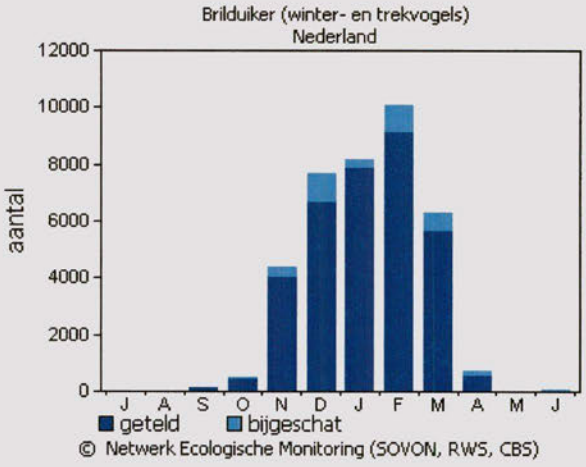

Deze gegevens zijn afkomstig van het watervogelmeetnet. Voor elke maand wordt het maandgemiddelde gegeven op basis van de laatste vijf seizoenen. Per maand wordt aangegeven welk deel is geteld en welk deel is bijgeschat (berekend met behulp van statistische methoden). De rode lijn geeft het meerjarig seizoensgemiddelde weer. Dit is het gemiddelde over alle maanden van het seizoen, van juli tot en met juni van de laatste vijf seizoenen. Maanden zonder schatting (aangegeven met ?) zijn daarbij als nultelling in de berekening meegenomen. Project informatie

Print pagina
Download gegevens als Excel

Deze gegevens zijn vrij te gebruiken, mits de bron zoals die in de figuren staat aangegeven en www.sovon.nl worden genoemd.

Disclaimer
SOVON Vogelonderzoek Nederland besteedt de uiterste zorg aan de betrouwbaarheid van de gepubliceerde gegevens en informatie. Deze kunnen aan wijzigingen onderhevig zijn en onjuistheden kunnen voorkomen. Uit discrepanties met eerder door SOVON geleverde gegevens en informatie ter uitvoering van natuurbeleid - of bewerkingen daarvan - kunnen geen conclusies worden getrokken. Aan de op de website gepresenteerde gegevens en informatie kunnen geen rechten worden ontleend. SOVON en haar directe bronhouders (aanleveraars van de gegevens) aanvaarden geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van gegevens of informatie zoals vermeld op deze website.

Bijlage 4

Deltares

Enabling Delta Life

Wetenschappelijk eindadvies ANT-IJsselmeergebied

Vijf jaar studie naar kansen voor het ecosysteem van het IJsselmeer, Markermeer en IJmeer met het oog op de Natura-2000 doelen

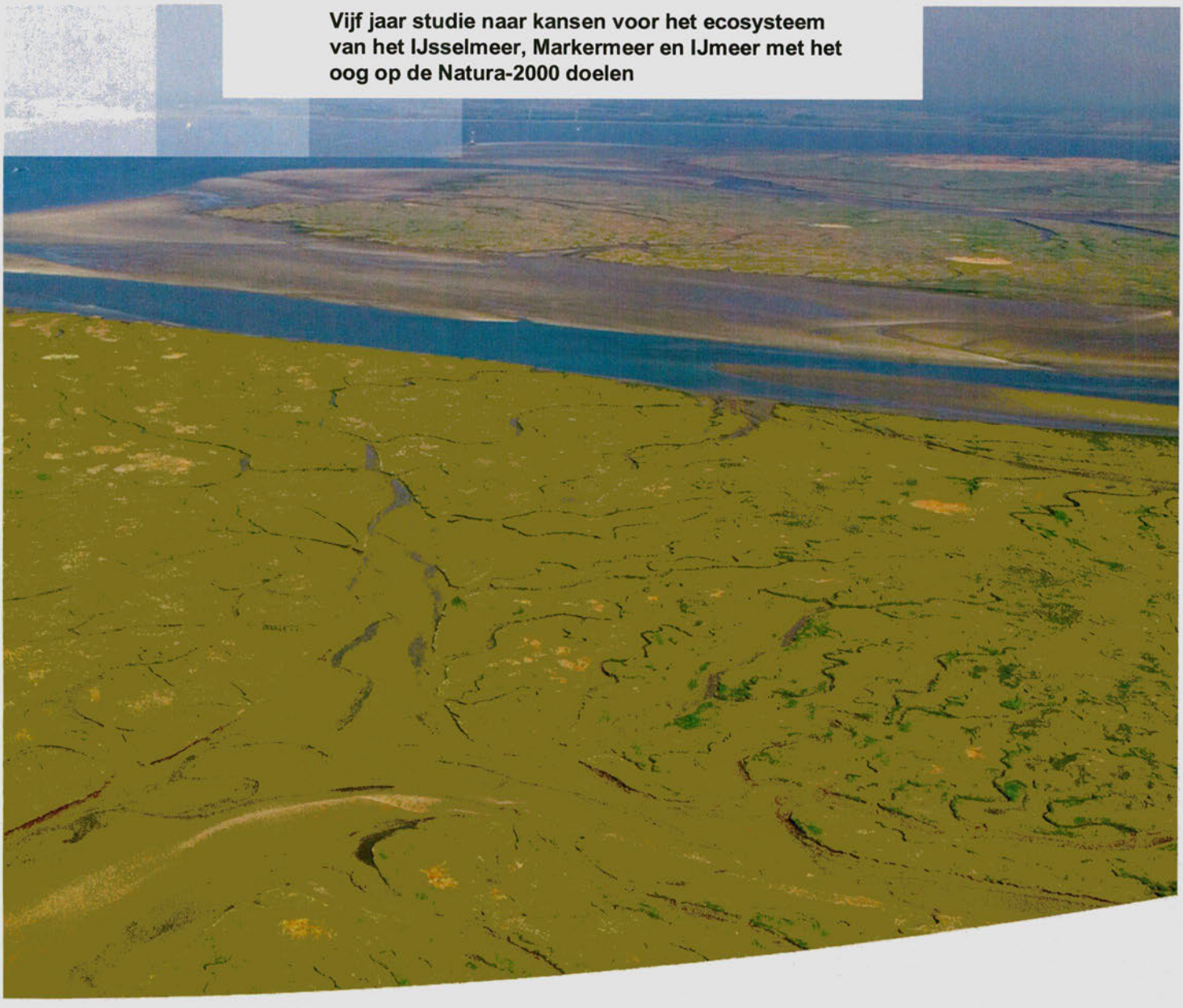

Wetenschappelijk eindadvies ANT-IJsselmeergebied

Vijf jaar studie naar kansen voor het ecosysteem van het IJsselmeer, Markermeer en IJmeer met het oog op de Natura-2000 doelen

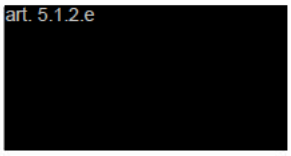

1207767-000

© Deltares, 2014

Bijlage 4

Deltares

4 Oorzaken van neergaande trends

4.1 Trekvogels: oorzaken buiten het gebied

Vogels combineren hun aanwezigheid in het IJsselmeer en Markermeer vaak met het gebruik van andere gebieden. De meren zijn in de eerste plaats belangrijk voor trekvogels, die elders in Europa of aangrenzende delen van Siberië broeden, maar ook uitwisseling met alternatieve overwinteringsgebieden is mogelijk. Daarom is het van belang om allereerst te onderzoeken in hoeverre de neergaande trends in het gebied zelf zijn veroorzaakt.

Kernvraag
Ligt (een deel van) de oorzaak van de afnames van vogelaantallen buiten het IJsselmeergebied? Om dit te onderzoeken zijn deze aantalsveranderingen vergeleken met veranderingen in andere belangrijke gebieden voor de betrokken soorten. Twee aspecten zijn daarbij relevant:

Deelaspecten
1 veranderingen in de omvang en de trekgewoontes van de internationale populatie waartoe de vogels in het IJsselmeergebied behoren (paragraaf 4.1.1) en
2 de uitwisseling met andere gebieden in de regio, zoals de randmeren of de zoete delta (eventuele complementaire trends; paragraaf 4.1.2).

4.1.1 Internationale aspecten

In opdracht van EZ is door Sovon Vogelonderzoek Nederland en Wetlands International een studie uitgevoerd naar de relatie tussen vogeltrends in het IJsselmeergebied en internationale ontwikkelingen in vogelaantallen (Van Roomen et al. 2012). Behalve lokale oorzaken kunnen internationale ontwikkelingen ten grondslag liggen aan een deel van de aantalsveranderingen in het gebied. Dat is enerzijds mogelijk via veranderingen in de omvang van de internationale populatie, anderzijds via wijzigingen in arealen en trekpatronen als gevolg van veranderingen buiten het IJsselmeergebied. Voorbeelden zijn habitatverschuivingen door veranderingen in landgebruik in Oost-Europa en opwarming van de Oostzee (minder ijsbedekking), waardoor populaties van sommige soorten minder naar Nederland komen (Grote Zaagbek en Nonnetje). In 2010 en 2011 waren de aantallen juist hoog door de strenge winters (Figuur 3.1, Tabel 3.2). Voor het identificeren van lokale mechanismen moeten lokale trends worden afgezet tegen deze internationale ontwikkelingen. Sovon en Wetlands International trekken daarbij de volgende conclusies:

Veranderingen in internationale populatie-omvang
Voor een deel van de ANT-soorten zijn betrouwbare internationale trends vast te stellen: Fuut, Kuifeend, Tafeleend, Nonnetje, Grote Zaagbek en Brilduiker (zie rapport Sovon; Van Roomen et al. 2012). Bij andere ANT-soorten was dat vooralsnog niet mogelijk, doordat de kwaliteit van tellingen in de betrokken landen sterk verschilt en/of omdat een groot deel van de populatie zich een deel van de tijd (tijdens de hier gebruikte midwintertellingen) buiten bereik van tellers verder zuidelijk of ver uit de kust op zee bevindt (Topper, Dwergmeeuw, Visdief, Zwarte Stern). Bij diverse vogelsoorten die in het IJsselmeergebied zijn afgenomen, is sprake van toename van de omvang van de internationale populatie.

Daardoor zijn bij Fuut, Nonnetje en in iets mindere mate Brilduiker en Grote Zaagbek de neergaande trends in het IJsselmeergebied relatief gezien nog sterker; het aandeel van de populatie dat gebruik maakt van het IJsselmeergebied neemt sterker af dan de absolute aantallen (Figuur 4.1). Van de genoemde soorten neemt alleen de Tafeleend in het in deze studie onderzochte gebied duidelijk af. Dit kan een deel van de afname in het IJsselmeergebied verklaren, ware het niet dat de lokale afname veel sterker was en zich eerder heeft voltrokken.

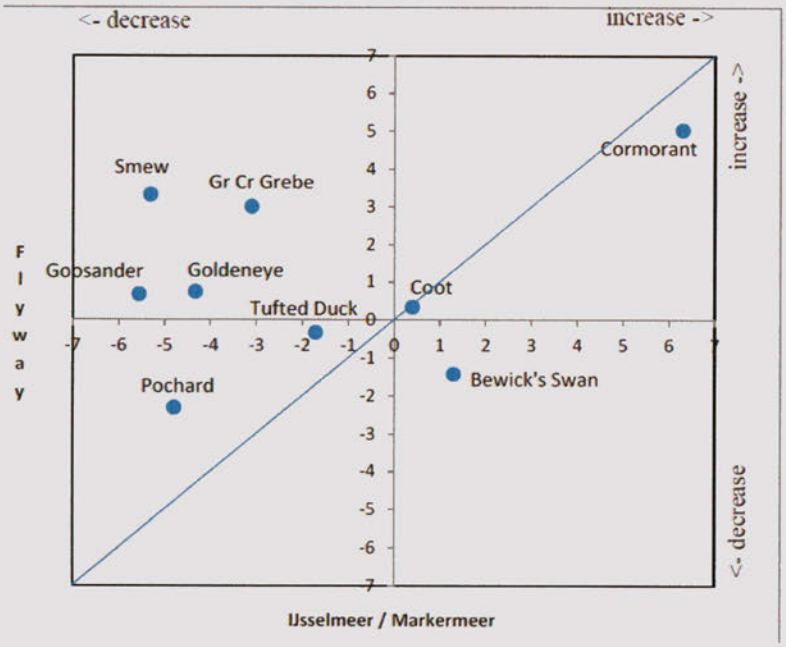

Figuur 4.1 Gemiddelde mate van verandering van de populatie omvang in het IJsselmeer en Markermeer (horizontaal) vergeleken met de veranderingen in de omvang van de relevante NW-Europese populatie in de periode 1980-2010. Positieve waarden betekenen toename, soorten boven de lijn y=x gaan in het IJsselmeer en Markermeer sterker achteruit dan internationaal. Soorten in het kwadrant links boven gaan achteruit in het IJsselmeergebied maar gaan internationaal vooruit. Smew = Nonnetje, Gr Cr Grebe = Fuut, Cormorant = Aalscholver, Goosander = Grote Zaagbek, Goldeneye = Brilduiker, Tufted Duck = Kuifeend, Coot = Meerkoet, Pochard = Tafeleend, Bewick's Swan = kleine zwaan. Schaal: gemiddeld percentage toe- of afname over de periode 1980-2010. Uit: van Roomen et al. 2012.

Verschuivingen in overwinterings-areaal

Veranderingen in de omvang van de internationale populatie verklaren dus niet de neergaande trends in het IJsselmeergebied voor deze soorten. Het is echter ook mogelijk dat afname in Nederland (gedeeltelijk) wordt veroorzaakt door een noordwaartse verschuiving van het overwinteringsareaal, waarbij de Scandinavische aantallen toenemen (bijvoorbeeld door afname van ijsbedekking in de Oostzee) en de aantallen in Nederland en meer zuidelijk gelegen landen afnemen (*global warming*). Dat zien we bij de Brilduiker en het Nonnetje, en in mindere mate bij de Grote Zaagbek en de Tafeleend (van Roomen et al. 2012). Eventuele aanwijzingen voor lokale oorzaken kunnen dan beter worden verkregen uit vergelijking van de lokale met trends binnen geheel Nederland en uit studie van de timing van de afnames. Abrupte verandering op gebiedsniveau, zoals die in de algemene trends van Figuur 3.1 te zien zijn, vormen vaak een aanwijzing voor lokale of hooguit regionale oorzaken achter die veranderingen, omdat op populatieniveau veranderingen bij relatief langlevende dieren zoals deze vogelsoorten in het algemeen minder abrupt zijn.

Dit betekent dat de oorzaken van lokale wijzigingen die zijn opgetreden in 1995/1996 moeten worden onderzocht met inachtneming van (complementaire) wijzigingen in andere gebieden (rest van Nederland of specifieke gebieden als Randmeren en Deltawateren; zie paragraaf 4.1.2).

Vliegend foeragerende viseters
De hele groep van vliegend foeragerende viseters, dus de ANT soorten Visdief, Zwarte Stern en Dwergmeeuw, komt niet in de Sovon/Wetlands studie voor, omdat de gegevens zich bij deze soorten niet lenen voor dit soort analyses (onder meer door slechte telbaarheid als gevolg van verspreid voorkomen op wijds open water). De Europese broedpopulatie van de Dwergmeeuw nam toe in de jaren negentig, die van de Visdief was min of meer stabiel en die van de Zwarte Stern nam af (Birdlife International 2004). Gezien de sterkte en timing (rond 1995/96) van de afname van de Zwarte Stern in het IJsselmeergebied lijken, net als bij de Dwergmeeuw en het lage broedsucces van de Visdief, de oorzaken gezocht te moeten worden in lokale mechanismen.

4.1.2 Verschuivingen in de verspreiding binnen het gebied en "wegzuiging" naar de randmeren

Zowel bij de visetende als bij de mosseletende vogelsoorten nemen de aantallen rond 1996/97 sterk af (figuur 3.1). Vooral bij Topper, Tafeleend en Zwarte Stern is de afname in die periode geconcentreerd. Afname van de mosseleters Kuifeend en Tafeleend begon echter al eerder. Bij deze soorten is het zeer waarschijnlijk dat dit niet alleen is veroorzaakt door ontwikkelingen in het gebied zelf, maar ook door toenemende aantrekkingskracht van de Randmeren.

Tegelijk met de afname van benthivoren in het IJsselmeer en Markermeer (vanaf 1991/92, dieptepunt 1996/97) was sprake van toename van de dichtheden van mosselen en waterplanten (met bijbehorende macrofauna zoals slakken), en van toename van de aantallen Kuif- en Tafeleenden in de Randmeren (Noordhuis 2010, Noordhuis et al. 2002) en gelijktijdige afname van de aantallen eenden in gebieden aan de "andere kant" van de Randmeren (rivierengebied).

De afname in het Markermeer en IJsselmeer en de toename in de Randmeren zijn echter niet helemaal complementair. Zo is bij Kuifeenden in de wintermaanden (november-maart) wel degelijk sprake geweest van afname van getelde aantallen in de totale regio (IJsselmeergebied, inclusief Randmeren). Bij de Topper is in het geheel geen sprake van verplaatsing naar de Randmeren geweest. De afname die bij deze soort in het IJsselmeer rond 1995 optrad, werd voorafgegaan door een abrupte toename van ongeveer dezelfde omvang in 1988 (figuur 3.1). Er is dus sprake geweest van tijdelijk verhoogde aantallen Toppers. Anders dan bij Kuif- en Tafeleenden verblijven Toppers vaak op zee, zodat ook het voedselaanbod in zout water een rol kan spelen. In de periode van hoge aantallen Toppers waren ook de aantallen Kuifeenden in het IJsselmeer relatief hoog, evenals de dichtheid van Driehoeksmosselen (gemeten in 1992). Ten tijde van de toename van Toppers in het IJsselmeer, eind jaren tachtig, vond een sterke afname plaats van mosselen in de Waddenzee. Verschuivingen in voedselaanbod aan weerskanten van de Afsluitdijk hebben dus wellicht een rol gespeeld bij deze toename van het aantal Toppers in het IJsselmeer. De latere afname van de aantallen werd echter niet gecompenseerd door toename in de Waddenzee (Noordhuis 2010), en het is daarmee onbekend welke verplaatsingen bij deze soort in die periode hebben plaatsgevonden. Ook was de afname van de aantallen Toppers en Tafeleenden na 1995 veel sterker dan die van de dichtheden van mosselen in het IJsselmeer (na 1992 gemeten in 1996 en 1999).

Bij de Tafeleend sluit dit aan bij de sterke toename in de Randmeren, maar de Topper is hier nog steeds afwezig en er zijn geen concrete aanwijzingen voor "wegzuiging" naar andere gebieden. Een andere mogelijke oorzaak voor versterkte afname van de aantallen eenden in het IJsselmeer is een afname van de voedselkwaliteit van de mosselen (Paragraaf 4.2). In het Markermeer, waar mosselen sterk afnamen, verdween de Topper na 1995 nagenoeg.

Bij enkele soorten viseters is eveneens sprake van enige compensatie van afname door toename in de Randmeren, maar niet in dezelfde mate als bij de benthivoren. Een onderdeel van het ecologisch herstel in de Randmeren was sterke afname van dominantie van het visbestand door grote brasem en toename van baars en blankvoorn. In die periode (eind jaren tachtig) namen Fuut, Aalscholver, Grote Zaagbek en Nonnetje in de Randmeren toe. De patronen van aantalsverandering waren echter niet complementair aan die in IJsselmeer en Markermeer en de betreffende aantallen waren lager. Voor vliegend foeragerende viseters als Zwarte Stern en Dwergmeeuw zijn de Randmeren zeker geen alternatief foerageergebied gebleken.

In het algemeen kan worden gesteld dat bij viseters de afnames in het IJsselmeer en Markermeer primair lokaal zijn veroorzaakt en relatief veel (negatieve) invloed hebben gehad op de landelijke trends, terwijl bij een deel van de benthivore soorten sprake is geweest van een combinatie van lokale oorzaken van afname en verplaatsingen onder invloed van verhoogde draagkracht in andere Nederlandse wateren.

Conclusies oorzaken buiten het gebied
Bij enkele soorten (Tafeleend, Kuifeend, Topper en Zwarte Stern) speelt afname van de internationale populatie of verandering van trekgedrag en overwinteringsareaal een beperkte rol in de trends in het IJsselmeergebied. De veranderingen in het gebied zijn echter te sterk en te abrupt om aan internationale ontwikkelingen grote invloed toe te kennen.

Bij viseters zijn de aantalsafnames in het algemeen primair in het gebied zelf veroorzaakt, met negatieve landelijke trends tot gevolg. Bij benthivoren is meer sprake geweest van uitwisseling met andere gebieden in Nederland, waarschijnlijk in reactie op een combinatie van afnemende draagkracht in het IJsselmeer en Markermeer en toenemende draagkracht in alternatieve voedselgebieden. De negatieve gebiedstrends gaan daardoor in mindere mate gepaard met landelijk neergaande trends.

4.2 Verandering in de voedselvoorziening van ANT vogels

Uit onderzoek dat in de jaren 80 bij Rijkswaterstaat is uitgevoerd, blijkt dat de vogelsoorten die voor deze studie zijn geselecteerd (Tabel 3.1) in die periode sterk afhankelijk waren van één bepaalde voedselsoort; de Driehoeksmossel voor de benthoseters (o.a. de Leeuw 1997, de Leeuw & van Eerden 1995) en de Spiering voor de viseters (o.a. Piersma et al. 1997, Platteeuw 1985, Voslamber 1991). Afname van de abundantie van deze twee sleutelsoorten was aanleiding in het onderzoek veel aandacht te besteden aan voedseltekort als oorzaak van afname van de vogels.

De driehoeksmosselpopulatie in het Markermeer nam vanaf het begin van de jaren negentig sterk in omvang af (gemeten in "biovolume"; Noordhuis 2009, Noordhuis & Houwing 2003, Noordhuis et al. 2009). In het IJsselmeer was dat minder duidelijk, maar in beide meren was sprake van een afname van de gemiddelde schelplengte. Op zich lijkt dat niet ongunstig voor mosseletende vogels, omdat die kleinere mosselen prefereren.

Vogels

De "mosseletende" watervogels zijn inmiddels grotendeels overgestapt op andere prooisoorten en reageren niet tot zelfs negatief op de opmars van de Quaggamossel. Viseters in het voorjaar ondervinden de sterkste negatieve effecten van visserij (indien geopend), versterkt door verminderde bereikbaarheid van de vis door lokale toename van de helderheid.

Draagkrachtberekeningen vanuit de voedselbehoefte van de vogels bevestigen dat de neergaande trends ten minste voor een deel (primair) zijn veroorzaakt door voedselbeperking (Platteeuw 2011), en dat de vroegere aantallen op basis van de huidige voedselbeschikbaarheid en -kwaliteit niet meer mogelijk zijn. Uit onderzoek van o.a. maaginhouden en prooiaanvoer blijkt dat de tegenwoordig nog aanwezige vogels een meer diverse prooikeuze hebben dan vroeger en dat in elk geval de populaties van "mosseleters" niet meer primair door het mosselaanbod worden gestuurd (van de Ven 2011, van Rijn et al. 2012).

Een deel van de "mosseletende" vogelsoorten (benthoseters) die neergaande trends vertoonden blijkt te profiteren van autonome ontwikkelingen verbonden aan toename van doorzicht en waterplanten (met geassocieerde fauna). Dit betreft de Kuifeend en vooral de Tafeleend, soorten die relatief vroeg in het (winter)seizoen aanwezig zijn (september/oktober), als de waterplanten nog aanwezig zijn. De andere benthoseters, Brilduiker en Topper, reageren in die periode ook positief, maar de aantallen van deze wintergasten zijn dan nog zo laag dat dit tot nu toe geen effect heeft op de populatieomvang in het gebied.

Bij viseters zijn de soorten die niet diep duiken en bovendien vooral in het voorjaar aanwezig zijn (Visdief) het meest gevoelig, vooral als de spieringvisserij in de voorafgaande winter was opengesteld (van der Winden et al. 2012). Bij deze soorten speelt echter ook het vanaf ongeveer 2009 in delen van het gebied (met name zuidelijke IJsselmeer en IJmeer) toegenomen doorzicht een rol. Spiering mijdt deze gebieden en concentreert zich in diepere zones met minder doorzicht, waar ze onbereikbaar zijn voor vogelsoorten die niet diep kunnen duiken.

Waterplanten

Het werk in het ANT waterplantencluster is niet verbonden geweest aan oorzaken van neergaande trends, maar wel aan mogelijkheden voor herstel via alternatieve prooisoorten die zijn geassocieerd met waterplanten en habitatdiversiteit. Beheerrelevante resultaten zijn onder meer dat te sterke sedimentatie op zaden en sporen (afdekking) de kiemingspercentages van vaatplanten reduceert en de kieming van kranswieren nauwelijks beïnvloedt (van Zuidam & Peeters in prep. a). Frequente resuspensie/opwervelen van het sediment blijkt wel de kieming van kranswieren te remmen. Er is een statistisch model ontwikkeld waarmee het effect van morfologische ingrepen (luwtestructuren, verondiepen) op waterplanten voorspeld kan worden en waarin rekening wordt gehouden met ruimtelijke autocorrelatie in het voorkomen van de waterplanten (van Zuidam et al. in prep.). Autocorrelatie betekent hier dat de kans op het voorkomen van planten op een bepaalde locatie mede afhangt van het voorkomen van planten in de omgeving, waardoor de modellering complexer wordt.

Bijlage 5

Bijlage 5.

Dag [art. 5.1.2.e redacted]

Hierbij mijn antwoord op je email van 6 december 2013. Ik heb de seizoensgemiddelden uitgerekend en kom voor de tafeleenden in het Harderbroek+Plan Roerdomp in 2011/12 op 298 en voor 2012/13 op 380.

De mening van de opstellers van de Passende Beoordeling als zou **een deel** van de tafeleenden af en toe van RM 2210 naar Harderbroek+ Plan Roerdomp verhuizen, is niet gebaseerd op feiten. Ze kunnen dit met geen mogelijkheid uit onze gegevens halen.
Onze tellingen in dat gebied zijn verre van volledig. Bovendien tellen we daar veel te kort om welke conclusie dan ook te kunnen trekken.
Je zou over forensisch gedrag van de tafeleenden pas enige zinnige uitspraken kunnen doen als je tenminste vier jaar lang in beide gebieden (RM 2210 en Harderbroek/Roerdomp) simultaan (zelfde dag+tijdstip) zou gaan tellen, vooropgesteld dat het gehele Harderbroek en Plan Roerdomp goed zou kunnen overzien. En dat hebben we nooit gedaan.

Af en toe zit er een groot aantal tafeleenden: 2011: sept 3000
2012: okt 3327
2013: sept 1326 okt 1800

Maar in de volgende maanden vaak weer veel minder.

Om je een indruk te geven van de grote fluctuaties, alsmede van de dalende trend , heb ik de telgegevens bijgevoegd. Ik geef die gegevens door aan SOVON.

Tafeleend (bron: SOVON-teller H.C. Vrielink)

SOVON:			jaar	maand:									
code teller	gebied			sep	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	jun
HVLK02	RM2210	Wolderwijd-noordwest	2007/08	6	765	432	2703	1221	2444	0	1	0	0
HVLK02	RM2210	Wolderwijd-noordwest	2008/09	4	1126	1840	3820	0	88	0	2	0	0
HVLK02	RM2210	Wolderwijd-noordwest	2009/10	2	59	130	125	0	35	339	0	5	0
HVLK02	RM2210	Wolderwijd-noordwest	2010/11	0	1291	580	0	20	71	8	2	0	0
HVLK02	RM2210	Wolderwijd-noordwest	2011/12	0	354	582	731	3396	0	0	0	0	.
HVLK02	RM2210	Wolderwijd-noordwest	2012/13	0	0	925	371	5022	.	30	4	.	.
HVLK02	FL2247	Harderbroek incl Plan Roerdomp	2011/12	3000	253	0	162	14	80	24	2	38	0
HVLK02	FL2247	Harderbroek incl Plan Roerdomp	2012/13	550	3327	.	.	14	128	.	3	28	.

Zoals ik al mailde, tellen we maandelijks in alle telgebieden van het Wolderwijd. Voor wat de tafeleenden betreft is RM 2210 echter het gebied waar verreweg de meeste overwinteren, meestel van sept/okt tot (t/m) maart.

Dat gebied wordt als overwinteringsgebied bedreigd door zandwinning en bouwactiviteiten voor recreatiegebied Tulpeiland. Ik ben van mening dat we moeten aandringen op een onderzoek naar de gevolgen voor de duikeenden van de zandwinning en de aanleg van het Tulpeiland.

Groeten,

[art. 5.1.2.e redacted]

Bijlage 6

Van: art. 5.1.2.e [redacted]@sovon.nl]
Verzonden: donderdag 11 juli 2013 23:17
Aan: art. 5.1.2.e [redacted]
Onderwerp: RE: Vraag methodiek bijschattingen

Hoi art. 5.1.2.e [redacted]

Er wordt alleen bijgeschat als er tellingen ontbreken. Deze bijschattingsroutine is uitgebreid getest door het CBS. Daaruit blijkt dat pas wanneer het percentage bijschatting hoger is dan 90% het getal onbetrouwbaar wordt. ie getallen worden niet meegenomen. Die telgevens vervallen dus. Het bijschatten gebeurt alleen in de monitoringgebieden, bijvoorbeeld niet voor de midwintertelling (is maar een keer per jaar).

Zover ik zo kan nagaan zijn de tellingen in de Randmeren behoorlijk volledig. Ik zou moeten nagaan of dat in het verleden anders was. Let wel dat wordt gewerkt met seizoensgemiddelden. Daardoor worden excessen vaak uitgemiddeld. Het komt zelden voor dat er veel tellingen uitvallen. In het geval van de Randmeren zou bijvoorbeeld een of twee tellingen bijgeschat worden, maar de overige tien in een seizoen niet. Het gemiddelde hiervan zal dus waarschijnlijk niet erg bepaald worden door die twee tellingen (tenzij het belangrijke maanden zijn dan wegen ze wel zwaarder natuurlijk).

Volgens mij ligt de problematiek in de Randmeren niet zozeer aan het bijschatten. Wij gebruiken (zoals ik je al ooit eerder heb gemaild) voornamelijk de tellingen van de boottellers. Er is wel door derden gesuggereerd dat zij een soort als Brilduiker onderschatten. Ook de zwanen komen er soms mogelijk wat zwakjes af omdat deze op grote afstand zitten en daardoor moeilijk op soort zijn te brengen en te tellen. Wij zijn ons zeker bewust van de lastige problematiek hiervan. Het is echter wel zo dat ook de doelen toen zijn gebaseerd op diezelfde tellingen. Ze vormen daarmee dus de beste vergelijking. Het is heel logisch dat wanneer er een speciale telling wordt gehouden voor die Brilduiker of zwanen je er van uit kan gaan dat de aantallen hoger liggen. Immers een speciaal op die soort gerichte telling zal waarschijnlijk een hoger aantal opleveren. Een watervogeltelling is wat dat betreft een compromis om alle soorten tegelijkertijd zo goed als mogelijk te tellen (je moet je aandacht verdelen). Dat allemaal gezegd hebbende gaat het om seizoensgemiddelden. Grote uitschieters (zowel naar boven als beneden) worden daardoor enigszins uitgemiddeld. Er is pas wat aan de hand als over de hele linie en over meerdere seizoen de aantallen lager blijven of juist hoger worden, want op basis deze seizoensgemiddelden worden onze trends berekend. Enkele specifieke tellingen zijn daarom moeilijk te vergelijken met onze tellingen waar gemiddelden uitkomen

Let daarom op of die bronnen refereren aan incidentele (eventueel gerichte) tellingen. Die geven niet direct een maat om te zeggen dat onze tellingen niet kloppen. Het gaat juridisch ook om seizoensgemiddelden, daar wordt men op afgerekend. Wanneer wordt gewezen naar onze trends moeten altijd ook de betrouwbaarheidsintervallen in ogenschouw worden genomen. Hoe kleiner die intervallen hoe betrouwbaarder onze trends. Wanneer gemiddelden boven e bovengrens of onder de ondergrens terecht komen zou je eigenlijk pas van significante effecten mogen spreken. Dat kan gunstig zijn (een soort gaat minder snel significant achteruit; dat is op zich prettig dat een daling niet per se een achteruitgang hoeft te betekenen zolng het binnen het interval is), maar ook ongunstig (meer speling dus geen significant effect:

als gezegd wordt dat 400 het doel is wordt eigenlijk 400 + / - bijvoorbeeld 50 bedoeld)). Het is aan de beleidsmakers om te beslissen wat nu echt de grens is: het gemiddelde (zoals dat nu vooral wordt gehanteerd, de bovengrens of de ondergrens). Statistisch is voor alles iets te zeggen.

Ik hoop dat je hier wat aan hebt en mee verder kunt, hoewel het wellicht niet geheel een direct antwoord met getallen is op je vraag.

Vriendelijke groeten,
art. 5.1.2.e

Van: art. 5.1.2.e @versatel.nl]
Verzonden: zondag 7 juli 2013 16:06
Aan: art. 5.1.2.e
Onderwerp: Vraag methodiek bijschattingen

Hallo art. 5.1.2.e

Ik heb een vraag over bijschattingen in de watervogeltellingen.

Hoe gaat Sovon om met tellingen die uitvallen? In een watervogelrapport heb ik gelezen dat er dan bijgeschat wordt (rapport 2009/2010 hoofdstuk 2.5.2 en bijlage 3).

Voor de Veluwerandmeren ben ik Wetlandwacht voor Vogelbescherming, maar ook watervogelteller Sovon (aanvullende tellingen Kleine/Wilde zwaan) en inventariseer ik er Z-soorten Krooneend/Grote Karekiet/Bruine Kiek/Roerdomp etc. (ben ook DC Veluwe).

Ik kom nu een beetje in conflict met dat alles. Ben nu weer een Passende Beoordeling aan het uitspitten, waar de opsteller de Sovon/CBS gegevens in twijfel trekt en maar liefst 3 andere bronnen er bij haalt om aan te tonen dat er geen significante effecten zijn.

Mijn vraag: Zijn oude telgegevens voor de Veluwerandmeren bewerkt voor uitgevallen tellingen volgens de stappen 1 en 2 uit bijlage 3 van het watervogel rapport 2010/2011. In het verleden viel het mij wel eens op dat oude gegevens (voorgaande jaren) nog gecorrigeerd werden.

Graag zou ik willen weten of de tellingen bewerkt zijn.

Vr.gr.,
art. 5.1.2.e

Vogelbescherming
NEDERLAND

Postbus 925 3700 AX Zeist

TNT Post
Port betaald
Port Payé
Pays-Bas

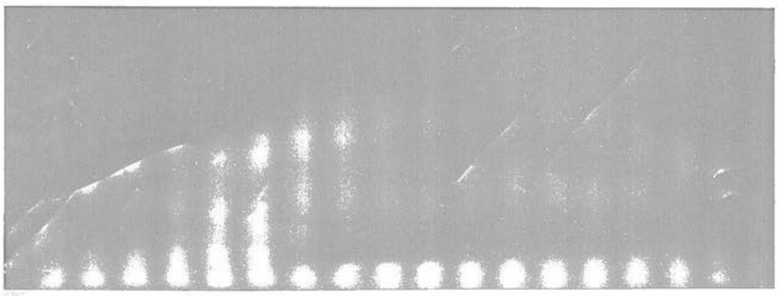

Post op rekening

R NL Aangetekend G-A-1

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas
postnl

3SRRC06795744

Provincie Flevoland
ONTVANGEN
- 7 AUG. 2014

PROVINCIE FLEVOLAND

Postbus 55
8200 AB Lelystad

Telefoon
(0320)-265265
Fax
(0320)-265260
E-mail
provincie@Flevoland.nl
Website
www.flevoland.nl

Vogelbescherming Nederland
Mevrouw art. 5.1.2.e
Postbus 925
3700 AX ZEIST

Verzenddatum	*Bijlagen*	*Uw kenmerk*	*Ons kenmerk*
10 SEP. 2014		14 B337	1643180

Onderwerp
Natuurbeschermingswet 1998; instemming met doorzenden bezwaar tegen vergunning voor verdiepingen in het Veluwemeer (WS.1)

Geachte mevrouw art. 5.1.2.e

Op 7 augustus 2014 hebben wij uw bezwaar ontvangen tegen onze Natuurbeschermingswet-vergunning voor verdiepingen in het Veluwemeer (IIVR-project WS.1).

U verzoekt ons in te stemmen met rechtstreeks beroep bij de bestuursrechter als bedoeld in artikel 7:1a van de Algemene wet bestuursrecht.

Hoewel u geen argumenten aandraagt die dit verzoek onderbouwen, kunnen wij met dit verzoek instemmen. In onze brief aan de Raad van State verzoeken wij deze zaak gevoegd te behandelen met het beroep dat door u is ingesteld tegen een soortgelijke vergunning voor verdiepingen in het Wolderwijd (IIVR-project WS.2) met zaaknummer 201404137/1/R2.

Wij doen dit verzoek aan de Raad van State in de wetenschap dat er geen andere bezwaren tegen deze vergunning zijn binnengekomen, en deze zaak ons uitermate geschikt lijkt om gevoegd te behandelen op basis van de volgende argumenten:

1. Beide vergunningen stoelen op een en dezelfde passende beoordeling;
2. De bezwaar- en beroepsgronden betreffen in hoofdzaak de cumulatieve effecten van alle projecten gezamenlijk;
3. De argumenten zijn - met toevoegingen vanwege de voortschrijdende discussie over en weer in de reeds gevoerde procedure - in de kern identiek;
4. Een hoorzitting in een bezwarenprocedure omtrent WS.1 zou op dit ogenblik vermoedelijk niet tot een andere conclusie leiden, dan die welke getrokken is voor WS.2;

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Flevoland,

art. 5.1.2.e

Inlichtingen bij
art. 5.1.2.e

Doorkiesnummer
0320 art. 5.1.2.e

Bezoekadres
Visarenddreef 1
Lelystad

PROVINCIE FLEVOLAND

Agenda
Gedeputeerde Staten
-

Onderwerp
Verzoek van Vogelbescherming Nederland tot rechtstreeks beroep tegen de vergunning op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 voor verdiepingen in het Veluwemeer (IIVR-project WS.1)

Registratienummer
1643198
Datum
25 augustus 2014
Auteur
art. 5.1.2.e
Afdeling/Bureau
RM
Telefoonnummer
0320art.

Datum GS:
9 september 2014
Agendapunt:
13

Categorie
-
Bevoegdheid
-
Openbaarheid
Passief openbaar
Portefeuillehouder
Gijsberts, A.
Routing

Beslispunten
1. In te stemmen met het verzoek van Vogelbescherming Nederland tot rechtstreeks beroep bij de Raad van State tegen de Natuurbeschermingswetvergunning voor verdiepingen in het Veluwemeer (IIVR-project WS.1).
2. De Raad van State te verzoeken dit rechtstreekse beroep gevoegd te behandelen bij de reeds lopende beroepsprocedure tegen de Natuurbeschermingswetvergunning voor verdiepingen in het Wolderwijd (IIVR-project WS.2).

Inleiding
De Integrale Inrichting Veluwerandmeren (IIVR) omvat 36 maatregelen en projecten ter versterking van de natuurwaarden in en benutting van de recreatieve potenties van de Veluwerandmeren. Veel van deze projecten zijn al uitgevoerd. Voor 7 resterende projecten is in 2013 een nieuwe passende beoordeling opgesteld.
Bij besluit van 5 november 2013 (kenmerk 1509239) is op basis van deze nieuwe passende beoordeling door uw college aan de gemeente Zeewolde een Natuurbeschermingswetvergunning verleend voor verdiepingen in het Veluwemeer (IIVR-project WS.2). Na een bezwarenprocedure is door Vogelbescherming Nederland tegen deze vergunning beroep aangetekend bij de Raad van State.

Bij besluit van 3 juli 2014 (kenmerk 1578065) is door uw college aan Coöperatie Gastvrije Randmeren eveneens een Natuurbeschermingswetvergunning verleend voor verdiepingen in het Veluwemeer (IIVR project WS.1). Op 7 augustus 2014 is door Vogelbescherming Nederland ook hiertegen bezwaar aangetekend. Vogelbescherming Nederland verzoekt uw college om in te stemmen met rechtstreeks beroep bij de bestuursrechter, in casu de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State.

Volgens de Algemene wet bestuursrecht dient voorafgaande aan beroep eerst een bezwarenprocedure doorlopen te worden. De wet voorziet echter in de mogelijkheid van rechtstreeks beroep indien het bevoegde gezag daar mee instemt.

Beoogd effect
Het overslaan van de bezwarenprocedure door rechtstreeks beroep te faciliteren.

Argumenten
1.1 *De Algemene wet bestuursrecht geeft aan bezwaarde de mogelijkheid om dit verzoek te doen.*
In artikel 7.1a van de Algemene wet bestuursrecht is bepaald dat de indiener van het bezwaarschrift aan het bestuursorgaan (GS) kan verzoeken om in te stemmen met rechtstreeks beroep bij de bestuursrechter.

Besluit

Conform.
9 september 2014 **Passief openbaar**

art. 5.1.2.e

Nota besluitvorming

1.2 *Er zijn geen andere bezwaren ontvangen*
Overeenkomstig artikel 7:1a, tweede lid van de Algemene wet bestuursrecht dient het bestuursorgaan het verzoek in ieder geval te weigeren wanneer er een ander bezwaar tegen dezelfde vergunning is ingediend. Nu er geen andere bezwaren zijn binnengekomen is instemming mogelijk.

1.3 *De zaak is geschikt voor rechtstreeks beroep omdat de standpunten over en weer duidelijk zijn.*
Inmiddels zijn in de eerdere bezwarenprocedure tegen WS.2 alle argumenten met elkaar gewisseld. Hoewel hieraan in het nieuwe bezwaarschrift aanvullende deelargumenten zijn toegevoegd wordt niet verwacht dat de Commissie bezwaar en beroep Provincie Flevoland in deze zaak tot een andere conclusie zal komen. Een bezwarenprocedure zal dan ook geen toegevoegde waarde hebben. Daarmee is aan het vereiste van artikel 7:1a, derde lid van de Algemene wet bestuursrecht voldaan.

2.1. *Vanwege de samenhang van alle IIVR-projecten verdient gevoegd behandelen bij de Raad van State de voorkeur*
Juist vanwege de samenhang van alle projecten, maar ook van alle argumenten over en weer is het wenselijk dat het bezwaar tegelijk met het reeds ingediende beroep tegen WS.2 behandeld wordt.

Kanttekeningen
N.v.t.

Evaluatie
N.v.t.

Financiën
N.v.t.

Personele consequenties
N.v.t.

Motivering indien niet openbaar
N.v.t.

Uitvoering
Vogelbescherming Nederland ontvangt een brief met onze instemming betreffende rechtstreeks beroep.
Het bezwaar van Vogelbescherming Nederland wordt doorgezonden naar de Raad van State met een begeleidende brief het bezwaar gevoegd te behandelen bij zaak 201404137/1/R2.

Communicatie
N.v.t.

Samenvatting ten behoeve van openbare besluitenlijst (alleen invullen bij GS nota)

Niet direct publiceren. Opname op openbare besluitenlijst één week later dan het beslismoment van het college.
Gedeputeerde Staten van Flevoland hebben ingestemd met het verzoek van Vogelbescherming Nederland om hun bezwaar tegen de Natuurbeschermingswetvergunning voor verdiepingen in het Veluwemeer (IIVR-project WS.1) door te zenden naar de Raad van State voor rechtstreeks beroep. Deze instemming is verleend vanwege de grote samenhang met een andere zaak die al bij de Raad van State dient.

Bijlagen

Naam bijlage:	eDocs nummer:	Openbaar in de zin van de WOB (ja/nee aangeven)
Bezwaar Vogelbescherming Nederland tevens verzoek tot rechtstreeks beroep	1642272	Ja
Brief aan Vogelbescherming Nederland	1643180	Ja
Brief aan de Raad van State	1642260	Ja

PROVINCIE FLEVOLAND

-

Mandaat

Portefeuillehouder

Onderwerp

Natuurbeschermingswet 1998; vergunning voor verdiepingen in het Veluwemeer in het kader van de Integrale Inrichting Veluwerandmeren (WS.1)

Registratienummer
1628235
Datum
1 juli 2014
Auteur
art. 5.1.2.e
Afdeling/Bureau
RM
Telefoonnummer
0320 art.

Datum:
-

Categorie
Besluiten aangaande vergunningen, ontheffingen e.d.
Bevoegdheid
Overige besluiten tot ontheffing
Openbaarheid
Passief openbaar
Portefeuillehouder
Gijsberts, A.
Routing

Beslispunten

1. Aan Coöperatie Gastvrije Randmeren een Natuurbeschermingswetvergunning te verlenen voor een viertal verdiepingen in het Veluwemeer ter verbetering van de vaarmogelijkheden voor de recreatievaart.

Inleiding

Op 9 januari 2014 hebben wij van Coöperatie Gastvrije Randmeren een aanvraag ontvangen in het kader van de Integrale Inrichting Veluwerandmeren (IIVR) voor een drietal verdiepingen tot -1,80 meter NAP en een resterend stuk vaargeul van 1000 meter tot -5,00 meter NAP (IIVR project WS.1).

De Natuurbeschermingswet 1998 schrijft voor dat binnen dertien weken besloten wordt op de aanvraag. Deze termijn kan eenmalig verlengd worden met nogmaals dertien weken. Van deze gelegenheid is gebruik gemaakt om de ingediende zienswijzen adequaat te kunnen beantwoorden.
De uiterste beslistermijn is 2 juli 2014.

Beoogd effect

Het verlenen van een vergunning onder voorwaarden, waardoor negatieve effecten op de Natura 2000-doelstellingen voor de Veluwerandmeren beperkt blijven.

Argumenten

1.1 *Significante negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen zijn uitgesloten*
Evenwicht tussen ecologie en recreatie is bij de planvorming voor de IIVR steeds uitgangspunt geweest. Daarbij zijn eerst de positieve maatregelen voor de natuur genomen. Dat vertaalt zich nu in een zeer gunstige staat van instandhouding van alle habitattypen, habitatsoorten en bijna alle niet-broedvogels. Omdat de effecten beperkt blijven tot een geringe (tijdelijke) afname van habitattypen en iets meer verstoring van niet-broedvogels die beperkt blijft tot het recreatieseizoen, zijn significante negatieve effecten uit te sluiten.

1.2 *Door het stellen van voorwaarden worden negatieve effecten tot een minimum beperkt*
In de vergunning worden voorwaarden opgenomen die eventuele negatieve effecten tijdens de uitvoering van de werkzaamheden tot een minimum beperken.

Besluit

Conform 2 juli 2014

Datum besluit

art. 5.1.2.e

Nota besluitvorming

1.3 *Het verlenen van de vergunning past binnen het provinciale beleid om waterrecreatie te stimuleren*
Door de verdiepingen neemt de beweegruimte van de recreatievaart op het Wolderwijd toe, terwijl er tegelijkertijd een duidelijke zonering tussen recreatie en natuur bevorderd wordt.

1.4 *GS van Gelderland hebben ingestemd met het verlenen van deze vergunning*
In het hele proces rondom de vergunningen voor de IIVR is gezamenlijk opgetrokken met provincie Gelderland en zijn de vergunningen met elkaar afgestemd. Een instemmingsbrief van Gedeputeerde Staten van Gelderland als mede bevoegd gezag voor de Veluwerandmeren is inmiddels toegezegd.

1.5 *De ingekomen zienswijzen hebben niet tot wezenlijke wijzigingen van de vergunning geleid.*
Er zijn zienswijzen ontvangen van gemeente Dronten, Rijkswaterstaat Midden-Nederland en een gezamenlijke zienswijze van Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe, Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, afdeling Noordwest Veluwe en Vogelbescherming Nederland. Deze zienswijzen hebben ons geen aanleiding gegeven af te wijken van de conclusies in de passende beoordeling dat significante negatieve effecten uitgesloten zijn en dat de negatieve effecten voldoende door het gebied opgevangen kunnen worden. Wel is op grond van de gezamenlijke zienswijze van de natuurverenigingen een voorwaarde aan de vergunning toegevoegd dat het niet is toegestaan meer dan de aangevraagde oppervlakten of diepten te ontgronden.

Kanttekeningen
De zienswijze van de natuurorganisaties is uiterst kritisch en bouwt voort op de bezwaar- en beroepzaak tegen de koepelvergunning voor de IIVR en de bezwaarprocedure tegen WS.2. De kans is dan ook groot dat ook tegen deze vergunning bezwaar en beroep aangetekend zal worden, zoals het laatste inmiddels ook al tegen WS.2 is gebeurd.

De koepelvergunning is vorig jaar augustus door de Raad van State vernietigd. Dit gebeurde echter vooral op procedurele gronden. Inhoudelijke argumenten hebben tijdens de zitting nauwelijks een rol gespeeld. Omdat de Veluwerandmeren er nu ecologisch veel beter voorstaan dan ten tijde van de eerdere vergunningverlening en er aanvullend onderzoek is gedaan verwachten wij deze vergunning bij een eventuele rechtsgang overeind te kunnen houden. Het advies van de Commissie bezwaar en beroep Provincie Flevoland bij de bezwarenprocedure tegen WS.2 heeft ons in deze verwachting gesterkt. De Commissie heeft de provincie gelijk gegeven in de conclusie dat significante negatieve effecten uitgesloten zijn, doordat het gebied qua voedsel en rust op orde is voor de watervogels waarvoor het gebied is aangewezen.

Evaluatie
N.v.t.

Financiën
N.v.t.

Personele consequenties
N.v.t.

Motivering indien niet openbaar
N.v.t.

Uitvoering
De aanvrager ontvangt een brief met de vergunning.

Communicatie
Er wordt een mededeling gedaan in relevante huis-aan-huisbladen en worden afschriften verzonden naar andere belanghebbenden.

Samenvatting ten behoeve van openbare besluitenlijst (alleen invullen bij GS nota)
N.v.t.

Bijlagen

Naam bijlage:	eDocs nummer:	Openbaar in de zin van de WOB (ja/nee aangeven)
Vergunningaanvraag met passende beoordeling	1572921	Ja
Brief met vergunning	1578065	Ja

Provincie Flevoland

GELEIDEFORMULIER

NOTA MANDAAT

Aan:
- [X] Portefeuillehouder
- [ ] Afdelingshoofd
- [ ] Programmamanager
- [ ] Voorzitter OR
- [ ] Directeur
- [ ] Bureauhoofd
- [ ] CDK

Mandaat Besluitmap: 628938
(door het Statenblok in te vullen)

Registratienummer: 628235
Zaakmapnummer: 1573058

Volg de bijlage bij "Algemeen mandaat/machtigingenbesluit Gedeputeerde Staten van Flevoland 2009".

Voorbereiding

Steller	**Categorie:** A / B / (C) / D / E / F / G / H *
	Nummer bevoegdheid: 3 (vul nummer van de bevoegdheid in)
	Wordt voldaan aan desbetreffende randvoorwaarden? (Ja) / Nee *
	Uitzonderingsbepalingen art. 5 van toepassing? Ja / (Nee)*
	Financiële consequenties? - Begrotingswijziging; - Kredietbesluit; - Mutatie in reserves en voorzieningen; - Aangaan van verplichtingen vanaf 50.000 euro tenzij afdelingshoofd heeft aangegeven ook beneden dit bedrag nota financiën te willen; - Onttrekken reserves / voorzieningen Ja / (Nee) *
Fin. medewerker	Indien financiële consequenties, dan toevoegen nota Financiën

* omcirkel wat van toepassing is

Besluitvorming

Portefeuillehouder	Naam: A. Gijsbers
	Naam** art. 5.1.2.e [redacted]

**Bij voorstellen die meerdere portefeuillehouders betreffen, dienen alle betrokken portefeuillehouders te parafe
afwezigheid van portefeuillehouder wordt mandaat uitgeoefend door diens plaatsvervanger.

Directeur	

Afdelingshoofd***	Afdeling: art. 5.1.2.e [redacted]

***Bij afwezigheid afdelingshoofd wordt mandaat uitgeoefend door degene die in het mandaatregister als diens formele plaatsvervanger is geregistreerd.

Bureauhoofd	Afdeling:

Programmamanager	

Commissaris van de Koning	

Voorzitter OR	

Afhandeling

Bureau DIM	verwerking en vastlegging van besluitvorming[1] art. 5.1.2.e [redacted] 2/7
	Retour Afdeling t.b.v. eventuele (vervolg) actie
	ORGINEEL GAAT NA CONFORM BESLUITVORMING NAAR ARCHIEF

[1] Bureau DIM verzorgt periodiek een overzicht van genomen besluiten.

Geleideformulier Mandaat

Gemeente Elburg

Aan Gedeputeerde Staten van
Flevoland
t.a.v. de heer art. 5.1.2.e
Postbus 55
8200 AB Lelystad

Uw brief van: 23-4-2014
Inlichtingen: art. 5.1.2.e
Doorkiesnr: 0525-art. 5.1.2.e
Bijlagen: 1
Onderwerp:
zienswijze aanvraag NB wetvergunning verdiepingen in het Veluwemeer (WS.1)

Uw kenmerk: 1573553
Ons kenmerk: 4089
Datum: 01 MEI 2014

Geachte heer art. 5.1.2.e

Naar aanleiding van de in uw brief van 10-1-2014 kenmerk 1573553 geboden mogelijkheid om een zienswijze in te dienen met betrekking tot bovenvermelde vergunningsaanvraag van de Coöperatie Gastvrije Randmeren, hebben wij bij brief van 6 februari 2014 nr. 1103 een zienswijze ingediend.

Inmiddels heeft er overleg plaatsgehad met de aanvrager, de Coöperatie Gastvrije Randmeren en hebben wij van deze Coöperatie bij brief van 27 maart 2014 nr. Z-14-00883 een reactie ontvangen op onze zienswijze ter nadere toelichting van de vergunningsaanvraag en de hierbij behorende passende beoordeling. Volgens deze nadere toelichting staat de passende beoordeling niet in de weg aan de gewijzigde uitgangspunten voor het project Ecolint (O.G. 1) c.q. aan de handhaving van de recreatielandjes en handhaving van alle doorvaarten door de rietkraag naar het Veluwemeer. Door de Coöperatie wordt aangegeven, dat de passende beoordeling juist een steun vormt voor de realisering van de gewijzigde uitgangspunten voor het Ecolint, ondanks dat in deze passende beoordeling nog wordt uitgegaan van de oorspronkelijke en achterhaalde invulling van het project Ecolint, waarbij alle recreatielandjes en alle doorvaarten door de rietkraag zouden worden opgeheven.
Deze passende beoordeling wordt als een positieve ontwikkeling geduid, waardoor een nieuw bestemmingsplan voor het Ecolint een steun in de rug krijgt, omdat de herstelopgave voor de broedvogels (vooral Grote Karekiet) niet meer binnen het project Ecolint behoeft te worden opgelost. Om die reden wordt verzocht om de zienswijze in te trekken. De genoemde brief van de Coöperatie van 27 maart 2014 hebben wij als bijlage bijgevoegd.

Gelet op deze brief en de hierin opgenomen nadere toelichting en de positieve gevolgen van de vergunningsaanvraag en de bijbehorende passende beoordeling wordt aan onze zienswijze, dat rekening dient te worden gehouden met de gewijzigde uitgangspunten voor het Eco-

Postadres Postbus 70, 8080 AB Elburg **Bezoekadres** Zuiderzeestraatweg Oost 19, 8081 LA Elburg
Telefoon 0525 - 688688 **Fax** 0525 - 688699 **E-mail** gemeente@elburg.nl **Internet** www.elburg.nl
IBAN NL23BNGH0285002333 **BIC** BNGHNL2G

lint ten opzichte van hetgeen in de ingediende passende beoordeling als achterhaald plan is opgenomen, tegemoet gekomen. De conclusie is immers, dat de passende beoordeling niet in de weg staat aan een handhaving van de recreatielandjes en de bestaande doorvaarten door de rietzone naar het Veluwemeer en dat daarmee geen afbreuk wordt gedaan aan de instandhoudingsdoelstellingen Natura 2000 Randmeren en aan de door u benoemde logischer zonering tussen natuur en recreatie zoals ook in de vergunningsaanvraag is bedoeld.

Wij hebben nota van genomen van het gestelde in de brief, dat de Coöperatie een wijziging van de passende beoordeling niet raadzaam en eigenlijk ook niet meer mogelijk acht, omdat deze passende beoordeling al een onlosmakelijk onderdeel vormt van lopende Nbwet-vergunningsprocedures voor andere IIVR-projecten. Mocht onverhoopt op enig moment blijken, dat de vergunningverlening voor verdieping van het Veluwemeer met bijbehorende passende beoordeling alsnog een belemmering vormt voor het realiseren van het gewijzigde Ecolint dan verwachten wij dat door de Coöperatie in overleg aanvullende passende uitvoeringsmaatregelen worden genomen voor een oplossing ter uitvoering van het gewijzigde Ecolint en het behoud van alle doorvaarten door de rietzone langs het Veluwemeer.

Hiermee wordt voldoende aangetoond en geborgd, dat de passende beoordeling bij de huidige vergunningsaanvraag geen belemmering zal zijn bij de realisering van de gewijzigde uitgangspunten voor het Ecolint en in het bijzonder aan een handhaving van de recreatielandjes en aan een handhaving van alle doorgangen in de rietkraag niet in de weg zal staan.

De gronden voor onze zienswijze zijn hierdoor komen te vervallen en gelet op de nadere toelichting van de Coöperatie en het vorenstaande trekken wij onze zienswijze hierbij in.

Een afschrift van dit schrijven hebben wij verzonden naar:

- Gedeputeerde Staten van de provincie Gelderland t.a.v. dhr. art. 5.1.2.e en mevr. art. 5.1.2.e, Postbus 9090 6800 GX Arnhem en
- de Coöperatie Gastvrije Randmeren, t.a.v. dhr. art. 5.1.2.e, Postbus 271, 3840 AG Harderwijk

Burgemeester en wethouders van de gemeente Elburg,

art. 5.1.2.e

art. 5.1.2.e

gastvrije **randmeren**

Oosteinde 17
3842 DR Harderwijk
Postbus 271
3840 AG Harderwijk

0341 – 47 44 04
info@gastvrijerandmeren.nl
www.gastvrijerandmeren.nl

Aan het College van B&W
van de gemeente Elburg
Postbus 70
8080 AB Elburg

ELBURG
Ing./Verz. d.d. 31 MRT 2014
Nr. 2923
Class.nr. 4.85.1.1

Orig.	Kopie	Kopie	Kopie
art. 5.1.2.e			

Kenmerk : Z-14-00883
Behandeld door : art. 5.1.2.e
Datum : 27 maart 2014
Betreft : zienswijze aanvraag NB-wetvergunning verdiepingen in het Veluwemeer (WS.1)

Geacht College,

Naar aanleiding van het verzoek d.d. 10 januari 20114 van het college van Gedeputeerde Staten van Flevoland om een zienswijze uit te brengen op de aanvraag NB-wetvergunning verdiepingen in het Veluwemeer (WS.1) en de door u ingediende zienswijze bij dit college dd 6 februari 2014 is in het Bestuur ven de coöperatie Gastvrije Randmeren dd 18 februari 2014 gesproken over de redenen voor en gevolgen van indiening van een zienswijze tegen deze aanvraag.

Zoals bekend zijn bij de eerdere Nb-vergunning voor het (totale) IIVR-project door Vogelbescherming Nederland samen met de lokale Gezamenlijke Natuurbeschermingswerkgroep zienswijzen ingediend, is bezwaar gemaakt en beroep aangetekend. Uiteindelijk heeft dit in 2012 bij de Raad van State geleid tot vernietiging van de vergunning op procedurele gronden. Om die reden is nu gekozen voor vergunningsaanvragen per afzonderlijk IIVR-project, waarvan de vergunningsaanvraag voor WS.1 er één is.
Ook in het kader van de nieuwe vergunningsaanvragen zijn zienswijzen ingediend door Vogelbescherming Nederland samen met de Gezamenlijke Natuurbeschermingswerkgroep. Het is dus zaak om zo sterk mogelijk te staan bij komende (juridische) procedures.

In het Bestuur is derhalve afgesproken om de positieve uitkomsten van de Passende Beoordeling (IIVR fase 2) middels deze brief goed in beeld te brengen en daarbij de relatie met het ecolint Elburg duidelijk te schetsen, zodat inzichtelijk wordt gemaakt, dat deze passende beoordeling geen gevolgen heeft voor de afgesproken wijziging van de plannen voor het Ecolint.

Als vertrekpunt geldt het besluit over het wijzigingsvoorstel Ecolint Elburg (OG.1) door het Bestuurlijk Overleg Veluwerandmeren (IIVR) dd 24 maart 2011 te weten:

Het Bestuurlijk Overleg (besluit 4.1.b.):

1. *stemt in met het wijzigingsvoorstel gebaseerd op de voorlopige scenariokeuze (rietzone: natuur; recreatielandjes: recreatie).*
2. *dringt er bij het Rijk en de provincie Gelderland op aan dit voorstel in gezamenlijkheid met het schap en de gemeente Elburg verder te blijven uitwerken.*
3. *vraagt de wethouder van Elburg het overleg tussen de Natuurvereniging Eigenaren Oude Land (NVEOL) en de betrokken overheden in stand te houden.*
4. *gaat akkoord met het voortzetten van de huidige aankoopmogelijkheid van landjes tot het moment van een onherroepelijk vastgesteld bestemmingsplan.*

Het ging dus bij dit besluit in 2011 om de uitgangspunten voor een uitwerking in onder meer een nieuwe passende beoordeling en een nieuw bestemmingsplan voor het gebied. Daarbij is met Rijkswaterstaat en de provincie Gelderland afgesproken, dat het beheerplan Natura 2000 Veluwerandmeren leidend is voor de passende beoordeling en het bestemmingsplan en eerst zal worden afgewacht. Tevens dient de contractering van het kostenverhaal voor de riolering eerst te worden geregeld. In de passende beoordeling (IIVR fase 2) d.d. 28-5-2013 wordt van bovenstaande uitgegaan. Echter zolang er nog geen nieuwe bestemmingsplan is, konden in de effectentabel alleen enkele kleine ecologische 'plusjes' ingeboekt worden op basis van de (nog voortgaande) vrijwillige aankopen.

De passende beoordeling bij het concept-bestemmingsplan 'Randmeerkust' behoeft overigens o.i. nu een actualisering, waarbij rekening kan worden gehouden met de hierna vermelde gewijzigde omstandigheden ten aanzien van o.a. de rietaanplant. Dit houdt nauw verband met het al dan niet (volledig) moeten dichten van de doorgangen vanaf de recreatielandjes (recreatiebestemming) naar open water door de rietzone (natuurbestemming).

In de passende beoordeling voor dit concept-bestemmingsplan (door SAB) werd destijds becijferd dat i.v.m. de N2000-instandhoudingsdoelen (voor m.n. Grote Karekiet) niet alle doorgangen door het riet gehandhaafd konden blijven. Voor de huidige eigenaren vormde dit een groot (acceptatie)-probleem.

Inmiddels zijn uit de passende beoordeling IIVR fase 2 (door Waardenburg) in relatie met het ecolint twee zaken in positieve zin duidelijk geworden:

- de ecologische situatie van de Veluwerandmeren is sinds het jaar van aanwijzing (2009) verder verbeterd blijkens de aanwas van kranswier (ca.700 ha extra) en een toename van het aantal broedparen Grote Karekiet (van gemiddeld 18 naar gemiddeld 31 broedparen)

- nadere uitwerking van het IIVR-project 'ontwikkelen rietzone Veluwemeer (NA.1)' maakt duidelijk dat binnen dit project een aanvullende oppervlakte van ca. 10 ha waterriet wordt aangelegd. Dit betekent in relatie met het instandhoudingsdoel Grote Karekiet dat de herstelopgave voor deze vogelsoort binnen dit project wordt opgelost, waardoor er binnen het project Ecolint Elburg geen herstelopgave meer aan de orde is. E.e.a. houdt in dat, in tegenstelling tot hetgeen eerder door SAB werd becijferd, alle doorgangen door de rietkraag gehandhaafd kunnen worden.

Op basis van deze nieuwe situatie is de problematiek van de doorgangen door het riet opgelost en kan het concept-bestemmingsplan afgerond en in procedure gebracht worden, zodra de contractering van het kostenverhaal voor de riolering is geregeld.

Door het besluit van het Bestuurlijk Overleg Veluwerandmeren in 2006 om het oorspronkelijke IIVR-project 'beekmondingen' om te vormen naar het huidige IIVR-project 'ontwikkelen rietzone Veluwemeer' (NA.1), blijven van het oorspronkelijke ontwerp vijf onderdelen aan de waterzijde gehandhaafd en wordt aansluitend aan de landzijde een strook van 20 á 30 m breed voor rietgroei geschikt gemaakt. Dit laatste wordt slechts uitgevoerd op het grondgebied van Staatsbosbeheer en op de aangekochte recreatielandjes van Ecolint Elburg (OG.1). De nadere uitwerking van de onderdelen aan de waterzijde in de passende beoordeling IIVR fase 2 (door Waardenburg) levert nu de aanvullende oppervlakte van 10 ha waterriet op, zoals hierboven vermeld.

M.b.t. de Passende Beoordeling IIVR fase 2 inhoudelijk nog het volgende: het IIVR-project 'realiseren ecolint Elburg (OG.1) wordt hierin slechts vermeld in het hoofdstuk 'cumulatieve effecten' (blz 75) met een beknopte tekst. Dit staat echter de realisering van de gewijzigde uitgangspunten voor het Ecolint niet in de weg. Zoals hierboven vermeld maakt de passende beoordeling IIVR fase 2 in relatie met het ecolint juist een positieve ontwikkeling duidelijk, waardoor het concept-bestemmingsplan 'Randmeerkust' steun in de rug krijgt. Nu hieruit blijkt dat de herstelopgave voor de Grote Karekiet niet meer binnen het ecolint-project opgelost hoeft te worden, wordt het afronden en in procedure brengen van het concept-bestemmingsplan 'Randmeerkust' een heel stuk eenvoudiger.

Zolang het nieuwe bestemmingsplan nog niet onherroepelijk is , gaat het aankopen van recreatielandjes op basis van vrijwilligheid door. Dit levert in de effecten-tabel (blz 84) een 'plusje' op voor diverse vogelsoorten. In de eindbeoordeling speelt deze bescheiden kwalitatieve beoordeling ten opzichte van de veel uitgebreidere kwantitatieve beoordeling overigens nauwelijks een rol.

Het wijzigen van de beknopte tekst in de Passende beoordeling 'IIVR fase 2' is derhalve niet raadzaam en eigenlijk ook niet meer mogelijk, omdat deze Passende Beoordeling reeds een onlosmakelijk onderdeel vormt van de lopende Nbw-vergunningsprocedures van de IIVR-projecten 'vergroten vaarmogelijkheden Wolderwijd (WS.1)', 'aanleggen recreatievaargeul Waterfront Harderwijk (WS.2a)' en 'verleggen vaargeul Wolderwijd (WS.3)'.

Op al deze vergunningen heeft Vogelbescherming Nederland samen met de Gezamenlijke Natuurbeschermingswerkgroep in eerste instantie zienswijzen ingediend en vervolgens bezwaar aangetekend.

Omdat de Passende beoordeling 'IIVR fase 2' juist een inhoudelijke steun in de rug vormt voor het door de gemeente Elburg nog in procedure te brengen bestemmingsplan 'Randmeerkust' én om in de lopende juridische procedures als coöperatie Gastvrije Randmeren ten opzichte van Vogelbescherming Nederland / Gezamenlijke Natuurbeschermingswerkgroep zo sterk mogelijk te staan , verzoekt het bestuur van de coöperatie aan de gemeente Elburg als deelnemer in de coöperatie om de door u bij de provincie Flevoland ingediende zienswijze op de aanvraag NB-wetvergunning verdiepingen in het Veluwemeer (WS.1) in te trekken.

Met vriendelijke groet,

art. 5.1.2.e

Gemeente
Elburg

Postbus 70, 8080 AB Elburg

01 05 14

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

postnl

Provincie Flevoland
ONTVANGEN
06 MEI 2014

2D8PP 8200AB 55

Inspectie Leefomgeving en Transport
Ministerie van Infrastructuur en milieu

beschikking

Datum	18 juni 2013
Nummer	**ILT-2013/17198**
Onderwerp	Besluit, inhoudende een wijziging van een vergunning op grond van de ontgrondingenwet voor het uitbreiden van de vaargeul en het vaargebied voor recreatievaart in het Veluwemeer.

Inhoud:

1. Aanhef
2. Besluit
3. Vergunningaanvraag
4. Vigerende vergunning
5. Overwegingen naar aanleiding van de wijzigingen
6. Procedure
7. Conclusie
8. Ondertekening
9. Mededelingenblad

Bijlagen:

1. Kopie Ontgrondingvergunning IVW/2010-14920, d.d. 28 oktober 2010
2. Tekening ontgrondinglocaties, 31 juli 2007, kenmerk Pbi_006

1. Aanhef

De Minister van Infrastructuur en Milieu heeft op 7 maart 2013 een aanvraag ontvangen van Natuur- Recreatieschap Veluwerandmeren voor het wijzigen van een vergunning ingevolge artikel 8, eerste lid onder b van de Ontgrondingenwet, juncto artikel 4, eerste lid van het Besluit ontgrondingen in rijkswateren (BOR).

De aanvraag is namens de Inspectie Leefomgeving en Transport ontvangen door Rijkswaterstaat Midden Nederland.

De aanvraag heeft betrekking op:

- Het wijzigen van de tenaamstelling van de hier bovengenoemde vergunning en;
- Het verruimen van de geldigheidsduur van de hier bovengenoemde vergunning.

De aanvraag is geregistreerd onder kenmerk RWS-2013/12944 en omvat de volgende stukken:

- Brief met verzoek wijziging tenaamstelling en termijn verlenging, d.d. 7 maart 2013, kenmerk SVRM/13/012/jpe;
- Aanvraagformulier Ontgrondingen;
- Kaart met de te ontgronden percelen, d.d. 31 juli 2007, Pbl_006;
- Overeenkomst overdracht taken en lopende projecten van het Integrale Inrichtingsplan Veluwerandmeren (IIVR);
- Mail d.d. 26 februari 2013 betreffende instemming wijziging tenaamstelling.

De leges zijn op ontvangen op 28 maart 2013 en geregistreerd onder kenmerk WTW 10043.

2. Besluit

Gelet op de bijbehorende overwegingen, de Ontgrondingenwet en het Besluit Ontgrondingen in Rijkswateren (BOR) en de Algemene wet bestuursrecht (Awb) wordt het besluit van 28 oktober 2010, kenmerk IVW/2010-14920 van Rijkswaterstaat IJsselmeergebied te Lelystad als volgt gewijzigd:

I. De gevraagde vergunning als bedoeld in artikel 8 van de ontgrondingenwet op naam te zetten van Natuur- en Recreatieschap Veluwerandmeren te Harderwijk.

II. De vergunning te verlenen tot en met 31 december 2022.

3. Aanvraag voor wijziging van de vigerende vergunning

De aanvraag voor het wijzigen van de ontgrondingvergunning van 28 oktober 2010 met kenmerk IVW/2010-14920 heeft betrekking op:

- Een verruiming van de geldigheidsduur van de vergunning tot en met 31 december 2022;
- De wijziging van de tenaamstelling van de vergunning.

Aanleiding tot wijziging van de bestaande ontgrondingvergunning is gelegen in het feit dat de projectsamenwerking IIVR is vervangen door het Natuur- en Recreatieschap Veluwerandmeren. De basis voor de overdracht ligt vast in de overeenkomst betreffende de overdracht van taken en lopende projecten in het kader van het Integrale Inrichtingsplan Veluwerandmeren (IIVR) van 10 november 2011. In artikel 5 van betreffende overeenkomst, is aangegeven dat Rijkswaterstaat de Ontgrondingvergunning overdraagt aan het Natuur- en Recreatieschap Veluwerandmeren. Aan deze voorwaarde wordt invulling gegeven door wijziging van onderhavige vergunning.

Tevens wordt in onderhavige wijzigingsaanvraag verzocht de looptijd van de ontgrondingvergunning aan te passen. De verlenging van de vergunningtermijn is gelegen in het feit dat de verleende vergunning op grond van de Natuurbeschermingswet (Nb), door de Raad van State in augustus 2012 is vernietigd. Verwacht wordt dat eind 2013 een nieuwe Nb vergunning van kracht zal zijn. De geplande ontgrondingwerkzaamheden hebben als gevolg van het vernietigen van de Nb vergunning, vertraging opgelopen. Derhalve is verzocht om de looptijd van onderhavige ontgrondingvergunning te wijzigingen.

4. Vigerende vergunning
In het kader van het plan Integrale Inrichting Veluwerandmeren (IIVR) is op 28 oktober 2010 een ontgrondingvergunning verleend aan Rijkswaterstaat IJsselmeergebied. Deze vergunning is geldig tot eind 2018 en is onderwerp van deze procedure. Volgens de vergunning mag er totaal 800.000 m^3 bodemmateriaal worden ontgrond, overeenkomstig in de op tekening Pbl_006 van 31 juli 2007, aangegeven locaties.

5. Overwegingen naar aanleiding van de aanvraag
Bij een aanvraag voor het wijzigen van een vergunning in het kader van de ontgrondingenwet dienen alle bij de ontgronding betrokken belangen te worden afgewogen. Hiervoor is gekeken of er in de tussenliggende tijdsperiode wijzigingen zijn opgetreden in bijvoorbeeld de omgeving en de wet- en regelgeving.

In de tussenliggende tijdsperiode zijn geen wijzigingen opgetreden in wet- en regelgeving op basis van ontgrondingen in Rijkswateren. De wijzigingen van de vigerende vergunning zijn dermate minimaal, dat de verwachting van de uitwerking van deze beschikking, geen relevante gevolgen voor het milieu en/of op de omgeving zal hebben.

6. Procedure
De aanvraag van 7 maart 2013, is geregistreerd onder kenmerk RWS-2013/12944. Op 13 maart 2013 is een ontvangstbevestiging verstuurd en verzocht om het verschuldigde bedrag aan leges over te maken.

In artikel 10 van de Ontgrondingenwet is aangegeven, welke procedure op de totstandkoming van een vergunning (beschikking) van toepassing is. Deze procedure is geregeld in de afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht en afdeling 13.2 van de Wet milieubeheer. In artikel 5, eerste lid van het Besluit Ontgrondingen in Rijkswateren (BOR) is opgenomen dat onder bepaalde voorwaarden hiervan kan worden afgeweken. Dit betreft onder andere een verlenging van de geldigheidsduur van een bestaande vergunning indien de termijn van de verlenging, tezamen met eventuele eerdere verlengingstermijnen, niet meer bedraagt dan helft van de oorspronkelijke vergunningtermijn. Echter in onderhavige situatie

betreft het wijzigingsverzoek niet uitsluitend een termijnverlenging maar tevens een naamswijziging van de vergunning. Op grond hiervan kan er geen gebruik worden gemaakt van deze uitzondering (genoemd in artikel 5, eerste lid van het Besluit ontgrondingen in rijkswateren (BOR)).

Dit betekent dat de procedure die geregeld is in de afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht wordt gevolgd. Volgens deze procedure wordt er een ontwerpvergunning opgesteld en vervolgens de definitieve vergunning. Tegen deze ontwerpvergunning kan eenieder zienswijzen indienen. De zienswijzen worden bij het opstellen van het besluit betrokken.

De aanvraag, de ontwerpvergunning en de overige van belang zijnde stukken, hebben van 2 mei 2013 tot en met 12 juni 2013 ter inzage gelegen in het betreffende gemeentehuis van de gemeente Dronten, Harderwijk en Zeewolde, zo ook op het kantoor van Rijkswaterstaat Midden Nederland te Lelystad. Tegen het ontwerpbesluit zijn geen zienswijzen ingebracht.

7. Conclusie

Niet is gebleken dat enig bij de voorgenomen ontgronding betrokken belang op dusdanige wijze dreigt te worden geschaad, dat op grond daarvan de gevraagde vergunning zou moeten worden geweigerd.

8. Ondertekening

DE MINISTER VAN INFRASTRUCUUR EN MILIEU
namens deze,

art. 5.1.2.e

[redacted]

9. Mededelingen

I. Op grond van de Algemene wet bestuursrecht en artikel 17 van de Ontgrondingenwet kunnen belanghebbenden met ingang van de dag na die waarop de vergunning ter inzage is gelegd gedurende zes weken beroep instellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State.

Het beroepschrift moet in elk geval bevatten:

- De naam en adres van de indiener;
- De dagtekening van het beroep;
- Een opgave van de reden waarom u zich met het besluit niet kunt verenigen;
- De melding van het bestuursorgaan dat het besluit heeft genomen en de datum en kenmerk van het besluit.

Het beroepschrift moet worden gericht aan de Raad van State, Afdeling bestuursrechtspraak, Postbus 20019, 2500 EA Den Haag, onder overlegging van een afschrift van deze vergunning.

Geen beroep kan worden ingesteld door een belanghebbende aan wie redelijkerwijs kan worden verweten dat hij geen zienswijze over het ontwerp van deze vergunning naar voren heeft gebracht.

Voor de behandeling van het beroepschrift wordt een bedrag van griffierecht geheven. De griffier van de Raad van State wijst de indiener van het beroepschrift na de indiening op de verschuldigdheid van het griffierecht en bericht de indiener binnen welke termijn en op welke wijze het verschuldigde griffierecht moet worden voldaan.

II. De vergunning treedt in werking na bekendmaking. Op grond van artikel 6.16 van de Algemene wet bestuursrecht schorst het beroep de werking van dit besluit niet. Gelet hierop kan, indien tegen dit besluit beroep wordt ingesteld, gedurende de beroepstermijn tevens een verzoek om een voorlopige voorziening worden ingediend. Op grond van artikel 16 van de Ontgrondingenwet treedt de vergunning niet in werking voordat op dit verzoek is beslist.

Het verzoek tot het treffen van een voorlopige voorziening moet worden gericht aan de voorzitter van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Voor het treffen van een voorlopige voorziening is eveneens een griffierecht verschuldigd.

Ik verzoek u om een afschrift van het beroep, zoals bedoeld onder I, of het verzoek, als onder II, toe te zenden aan de Rijkswaterstaat Midden Nederland, afdeling Werkenpakket, Postbus 600, 8200 AP Lelystad.

Indiening van het beroep, zoals bedoeld onder I, of het verzoek, als onder II, kan ook via de site http://loket.rechtspraak.nl/bestuursrecht. Daarvoor dient u te beschikking over een elektronische handtekening (DigiD). Kijk op de genoemde site voor de voorwaarden.

III. Indien de Afdeling het beroep gegrond verklaart, kan zij de minister bij tussenuitspraak in de gelegenheid stellen om de aangeduide gebreken, binnen een daartoe gestelde termijn, weg te nemen.

IV. Vergunninghouder moet er rekening mee houden dat er naast de onderhavige vergunning, voor de handelingen waarop de vergunning betrekking heeft, tevens een vergunning en/of ontheffing en/of meldingsplicht verelst kan zijn.

Op 1 juli 2008 is de Wet Informatie-uitwisseling ondergrondse netten (hierna: WION) in werking getreden. Vanaf 1 oktober 2008 is de opdrachtnemer wettelijk verplicht om voor alle mechanische grondroering een WION-melding te doen.

V. Voor het verkrijgen van nadere inlichtingen kan contact worden opgenomen met mevrouw [art. 5.1.2.e] van Rijkswaterstaat Midden Nederland, afdeling Vergunningen, tel: 06 [art. 5.1.2.e]

VI. Het hebben van deze vergunning ontslaat de vergunninghouder niet van de verplichting om redelijkerwijs mogelijke maatregelen te treffen ten einde te voorkomen dat derden of de Staat ten gevolge van het gebruik van deze vergunning schade lijden.

VII. Het verlenen van toestemming tot het privaatrechtelijke gebruik van staatseigendommen, alsmede het aangaan van een overeenkomst omtrent dat gebruik, is voorbehouden aan Rijksvastgoed- en Ontwikkelingsbedrijf (hierna: RVOB). In verband daarmee is een afschrift van deze vergunning gezonden aan het RVOB te Breda, die zich met betrekking tot bedoeld gebruik van het betrokken staatseigendommen schriftelijk zal wenden tot de vergunninghouder.

VII. Een afschrift van deze vergunning is verzonden aan:

- Rijksvastgoed- en Ontwikkelingsbedrijf (RVOB), postbus 2222 4800 CE Breda
- Gemeente Dronten, Postbus 100, 8250 AC Dronten
- Gemeente Zeewolde, Postbus 1, 3890 AA Zeewolde
- Gemeente Harderwijk, Postbus 149, 3840 AC Harderwijk
- Provincie Overijssel, Postbus 10078, 8000 GB Zwolle
- Provincie Gelderland, Postbus 9090, 6800 GX Arnhem
- Provincie Flevoland, Postbus 55, 8200 AB Lelystad
- Rijksvastgoed- en Ontwikkelingsbedrijf (RVOB) Zwolle, Postbus 635, 8000 AP Zwolle

Bijlage 1: Kopie Ontgrondingvergunning IVW/2010-14920, d.d. 28 oktober 2010

Datum
18 juni 2013

Behorende bij de vergunning van de Minister van Infrastructuur en Milieu van 18 juni 2013 , ILT-2013/17198

Bijlage 2: Tekening ontgrondinglocaties, 31 juli 2007, kenmerk Pbi_006

Behorende bij de vergunning van de Minister van Infrastructuur en Milieu van 18 juni 2013, ILT-2013/17198

Datum
18 juni 2013

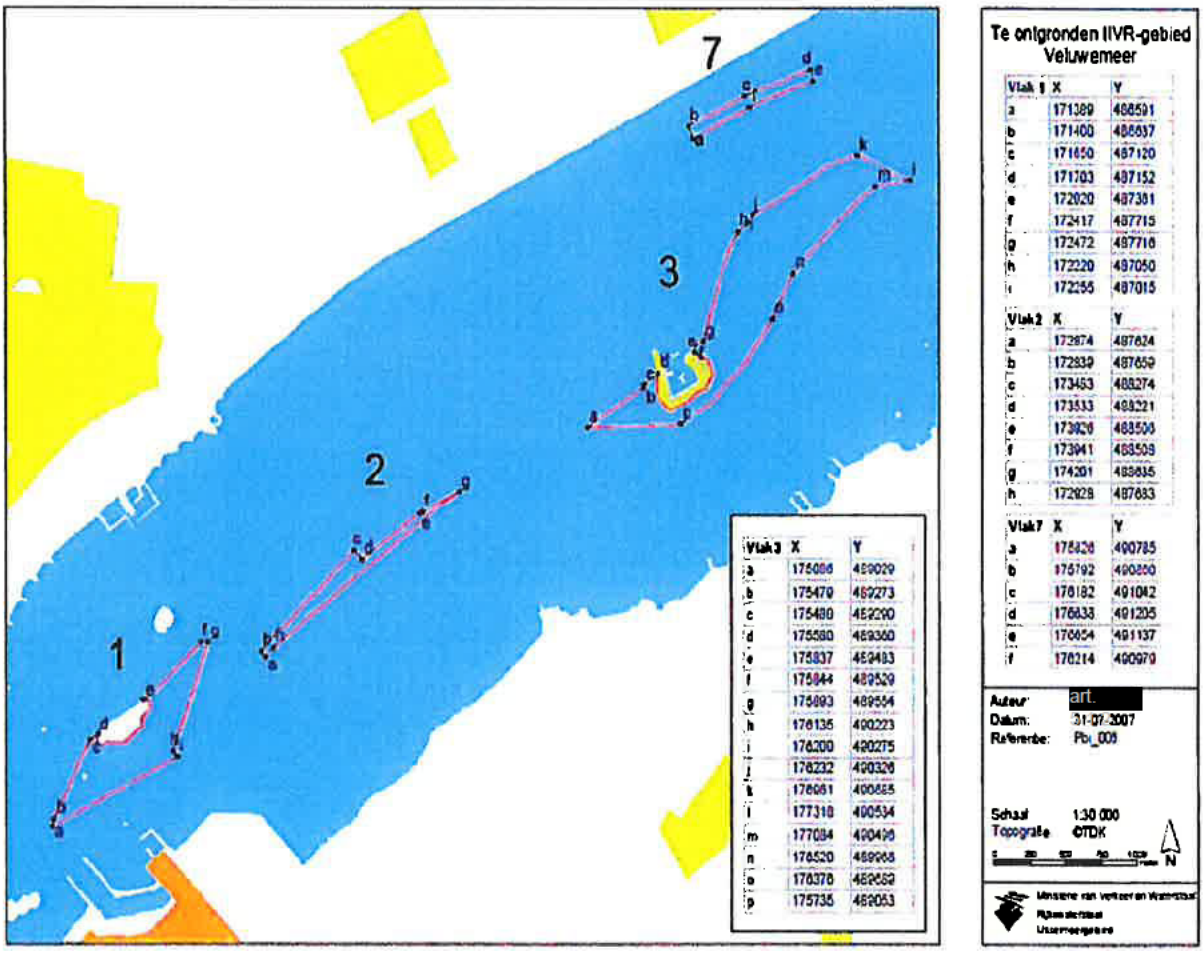

Inspectie Verkeer en Waterstaat
Ministerie van Infrastructuur en Milieu

beschikking

Datum	28 oktober 2010
Nummer	IVW/2010-14920
Onderwerp	Besluit inhoudende een vergunning op grond van de Ontgrondingenwet voor het uitbreiden van de vaargeul en het vaargebied voor recreatievaart in het Veluwemeer

Inhoud:

1. Vergunningaanvraag
2. Procedure
3. Overwegingen
4. Besluit
5. Voorschriften
6. Ondertekening

Bijlagen:

1. Mededelingenblad
2. Tekening van het wingebied: tekening Pbi_006 van 31 juli 2007.

1. VERGUNNINGAANVRAAG

Datum
28 oktober 2010

Nummer
IVW/2010-14920

Op 27 oktober 2008 is een aanvraag ontvangen van Rijkswaterstaat IJsselmeergebied voor een vergunning ingevolge artikel 8, eerste lid onder b van de Ontgrondingenwet, juncto artikel 1, eerste lid onder b, ten eerste van het Rijksreglement ontgrondingen.
De aanvraag heeft betrekking op het ontgronden van circa 800.000 m^3.
De aanvraag heeft betrekking op het vergroten van de vaarmogelijkheden in het vaargebied in het Veluwemeer voor recreatievaart en ten behoeve van het verondiepen van de oude vaargeul in het Wolderwijd.

2. PROCEDURE

In artikel 10 van de Ontgrondingenwet is opgenomen welke procedure op de totstandkoming van een vergunning (beschikking) van toepassing is. Deze procedure is geregeld in de afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht en afdeling 13.2 van de Wet milieubeheer. Dit betekent dat in eerste instantie een ontwerpvergunning wordt opgesteld. Tegen deze ontwerpvergunning kan een ieder zienswijzen indienen. De zienswijzen worden bij het opstellen van de definitieve vergunning betrokken.

Ten behoeve van de Verdiepingen Veluwemeer en Wolderwijd is een milieueffectrapport (MER) opgesteld. Dit MER gaat over plannen voor enkele verdiepingen van delen van de bodem van het brede gedeelte van het Veluwemeer en het Wolderwijd. Het grootste deel van dat gebied is een zogenoemd 'Natura 2000-gebied'. Dat betekent dat plannen aan strenge voorwaarden moeten voldoen, om geen onaanvaardbare schade aan natuur en milieu toe te brengen.

In de Veluwerandmeren hebben 19 overheden rond de Veluwerandmeren gezamenlijk een omvangrijk plan, gericht op een duurzaam behoud van een goede waterkwaliteit met een evenwichtige ontwikkeling van natuur, watersport, oeverrecreatie en scheepvaart. Dit plan heet de 'Integrale Inrichting Veluwe Randmeren' (IIVR). De IIVR-organisatie heeft het plan gemaakt na een intensieve interactieve burgerparticipatie, waarbij het evenwicht tussen natuur en recreatie is vorm gegeven door 36 maatregelen op verschillende locaties in de Veluwerandmeren. Drie van deze maatregelen zijn opgenomen in dit MER. In de loop van het proces zijn aan dit MER 2 verdiepingen toegevoegd die geen onderdeel zijn van het IIVR-plan, om zo een volledig overzicht van alle ontwikkelingen in het gebied weer te geven.

Voor de verdiepingen moeten overheidsbesluiten worden genomen, zoals:
- ontgrondingenwetvergunningen door de Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu;
- Natuurbeschermingswetvergunningen door Gedeputeerde Staten van Flevoland in overeenstemming met Gedeputeerde Staten van Gelderland en Overijssel;
- Een vrijstelling van het bestemmingsplan van Dronten (op grond van artikel 19 Wet op de ruimtelijke ordening oud) voor de wijziging van de zandwinlocatie.

De bevoegde gezagen van de bovengenoemde besluiten hebben besloten om deze besluiten te gaan coördineren op grond van artikel 19ka van de Natuurbeschermingswet. De Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu is het coördinerend bestuursorgaan.

De aanvraag, de ontwerpvergunning en het MER worden toegezonden aan het College van gedeputeerde Staten van Gelderland, het College van Gedeputeerde Staten van Flevoland, het College van Gedeputeerde Staten van Overijssel, het College van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Harderwijk, het College van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Dronten, het College van Burgemeester en Wethouders van Zeewolde en het dagelijks bestuur van het waterschap Zuiderzeeland.

De aanvraag, de ontwerpvergunning en de overige van belang zijnde stukken, hebben van 19 februari 2010 tot en met 2 april 2010 ter inzage gelegen in het betreffende gemeentehuis van de gemeenten Harderwijk, Dronten en Zeewolde, zo ook in het kantoor van Rijkswaterstaat IJsselmeergebied te Lelystad en eveneens bekend gemaakt in de Staatscourant en in het plaatselijke huis-aan-huisblad in de zo juist genoemde gemeenten.

Tegen de ontwerpvergunning zijn geen zienswijzen ingebracht. De vergunning is echter tekstueel aangepast, omdat gebleken is dat enkele artikelen verduidelijking nodig hadden. De definitieve vergunning wijkt af van de ontwerpvergunning.

3. OVERWEGINGEN NAAR AANLEIDING VAN DE AANVRAAG

WETTELIJK KADER
Sinds 1 september 1970 is de Ontgrondingenwet van kracht. Op grond van artikel 10, eerste lid, van de Ontgrondingenwet is het verboden zonder vergunning te ontgronden. Krachtens het tweede lid van artikel 10 kunnen aan een vergunning voorschriften worden verbonden ter bescherming van de bij de ontgronding betrokken belangen. Bij een aanvraag voor het verlenen van een vergunning voor het ontgronden dienen de bij de ontgronding betrokken belangen te worden afgewogen.
De Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu is bevoegd gezag ten aanzien van ontgrondingen in rijkswateren.

BELEID
Het beleid met betrekking tot de zandwinning in het IJsselmeergebied is vastgelegd in de beleidsnota Oppervlaktedelfstoffenwinning wateren IJsselmeergebied 1991-2000 ("Zand Boven Water") van de directie Flevoland, thans dienst IJsselmeergebied, van Rijkswaterstaat. Aan het ontwerp van deze nota is in een brede kring van belanghebbenden bekendheid gegeven. Tevens is een ieder de gelegenheid geboden zijn/haar visie ten aanzien van de zandwinning in de genoemde wateren kenbaar te maken.
Bij het opstellen van deze nota is rekening gehouden met alle bij de zandwinning betrokken aspecten, zoals kwaliteitseisen van het zand, zandbehoefte, veiligheid, recreatie, geohydrologische-, milieu-, visserij-, planologische en kostenaspecten. Om alle milieu-aspecten te kunnen beoordelen is ten behoeve van de nota een milieu-effectrapport opgesteld. De ontgrondingen dienen bij voorkeur plaats te

vinden in de scheepvaartroutes in het IJsselmeergebied. Het beleid ligt in het verlengde van het Structuurschema Oppervlaktedelfstoffen.

Hoewel strikt formeel genomen de genoemde nota, die destijds is vastgesteld en bekend gemaakt, nu niet meer van kracht is, wil dit niet zeggen dat de hiervoor uitgevoerde onderzoeken en gemaakte afwegingen die daaraan ten grondslag liggen, geen waarde meer zouden hebben. Vooralsnog wordt hieraan vastgehouden en wordt de nota als kader gehanteerd bij het maken van afwegingen bij de vergunningprocedure.

De Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu heeft op 20 september 2010, met kenmerk VENW/BSK-2010/127556, de nieuwe Beleidsregels ontgrondingen in rijkswateren vastgesteld. Deze beleidsregels zijn op 28 september 2010 gepubliceerd in de Staatscourant. De beleidsregels zijn vanaf 1 oktober 2010 van kracht. Deze beleidsregels vervangen alleen de hier bovengenoemde beleidsnota Oppervlaktedelfstoffenwinning wateren IJsselmeergebied 1991-2000 ("Zand Boven Water"). Het bijbehorende MER blijft wel van kracht.
Deze nieuwe Beleidsregels hebben niet geleid tot aanpassing van de vergunningvoorschriften uit de ontwerpvergunning.

Variabele opleveringsdieptes:
Uit een gezamenlijke analyse door verschillende vakdisciplines binnen Rijkswaterstaat IJsselmeergebied is gebleken dat het hanteren van variabele opleveringsdieptes, vanuit het oogpunt van het milieu en de ecologie, alsmede vanuit economisch oogpunt, de voorkeur geniet boven het hanteren van vaste opleveringsdieptes.

Dit staat verwoord in de Notitie "dieptes in Ontgrondingen" d.d. 10 juni 2005 en wordt als regionaal beleid gehanteerd. Deze notitie wordt gebruikt bij het opstellen van beschikkingen voor ontgrondingen voor het opnemen van voorschriften ten aanzien van de (variabele) opleveringsdieptes. Dit beleid is opgenomen in het landelijk RWS beleid voor ontgrondingen.

MER VERDIEPINGEN VELUWEMEER EN WOLDERWIJD
Ten behoeve van de Verdiepingen Veluwemeer en Wolderwijd is een milieueffectrapport (MER) opgesteld. Dit MER gaat over plannen voor enkele verdiepingen van delen van de bodem van het brede gedeelte van het Veluwemeer en het Wolderwijd. Het grootste deel van dat gebied is een zogenoemd 'Natura 2000-gebied'. Dat betekent dat plannen aan strenge voorwaarden moeten voldoen, om geen onaanvaardbare schade aan natuur en milieu toe te brengen.
In de Veluwerandmeren hebben 19 overheden rond de Veluwerandmeren gezamenlijk een omvangrijk plan, gericht op een duurzaam behoud van een goede waterkwaliteit met een evenwichtige ontwikkeling van natuur, watersport, oeverrecreatie en scheepvaart. Dit plan heet de 'Integrale Inrichting Veluwe Randmeren' (IIVR). De IIVR-organisatie heeft het plan gemaakt na een intensieve interactieve burgerparticipatie, waarbij het evenwicht tussen natuur en recreatie is vorm gegeven door 36 maatregelen op verschillende locaties in de Veluwerandmeren. 3 van deze maatregelen zijn opgenomen in dit MER. In de loop van het proces zijn aan dit MER 2 verdiepingen toegevoegd die geen onderdeel zijn van het IIVR-plan, om zo een volledig overzicht van alle ontwikkelingen in het gebied weer te geven.

Voor de verdiepingen moeten overheidsbesluiten worden genomen, zoals:

- ontgrondingenwetvergunningen door de Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu;
- Natuurbeschermingswetvergunningen door Gedeputeerde Staten van Flevoland in overeenstemming met Gedeputeerde Staten van Gelderland en Overijssel;
- Een vrijstelling van het bestemmingsplan van Dronten (op grond van artikel 19 Wet op de ruimtelijke ordening oud) voor de wijziging van de zandwinlocatie.

Milieueffectrapportage dient ervoor om bepaalde besluiten, die in de wet zijn aangewezen, te voorzien van informatie om de 'milieubelangen volwaardig in de besluitvorming te kunnen meenemen'. In dit geval zijn de ontgrondingsvergunningen en de herziening van het bestemmingsplan m.e.r.-plichtig. Omdat het bestemmingsplan in dit geval uitsluitend wordt gemaakt voor de inpassing van de verdiepingen, kan op grond van Artikel 14.4b van de Wet milieubeheer worden volstaan met één m.e.r.-procedure.

Reeds in 1998 is de m.e.r.-procedure gestart voor het ontgrondingenbeleid in het IJsselmeergebied voor de periode 2000-2010. Deze m.e.r. had als titel 'Zand boven water 2' (ZbW2).

ZbW2 is 'normaal' gestart, maar heeft in de loop van de tijd een belangrijke wijziging ondergaan. De startnotitie is in 1998 gepubliceerd. Inspraak en vaststelling van de richtlijnen door het bevoegd gezag heeft ook in 1998 plaatsgevonden. Vervolgens is het MER opgesteld en in 2001 gepubliceerd. Het is gedurende vier weken ter visie gelegd en getoetst door de Commissie m.e.r. Deze commissie miste echter de locatiespecifieke informatie over de milieueffecten en inzicht in de alternatieven voor de winning van oppervlaktedelfstoffen. In 2002 werd daarom besloten het MER ZbW2 aan te vullen.

Onafhankelijk van deze m.e.r.-procedure besloot het Ministerie van Verkeer en Waterstaat in 2002 ook, dat het bouwgrondstoffendossier niet (meer) tot haar kerntaken behoorde. Op grond hiervan werd de regionale beleidsontwikkeling voor zandwinning stopgezet, inclusief het MER ZbW2.
Echter, vanwege de vervlechting tussen het MER ZbW2 en het IIVR is later besloten, ondanks het besluit uit 2002 het MER ZbW2 te stoppen, de procedure daarvoor toch voort te zetten. Voor zover die betrekking had op het Wolderwijd en het brede deel van het Veluwemeer, waar ook de IIVR-plannen zich afspeelden. In 2005 besloot het Ministerie van Verkeer en Waterstaat de aanvulling op het MER ZbW2 voor de verdiepingen in het Wolderwijd en het brede deel van het Veluwemeer toch te maken. Niet meer voor de zandwinning in het hele IJsselmeergebied, maar voor de verdiepingen in het kader van de IIVR-plannen voor de watersport (WS1, WS2 en WS3), voor het verbeteren van de vaargeul in het betrokken gebied en een optimalisatie van de zandwinconcessie van Calduran. Het motief was, dat door combinatie van deze verdiepingen in één m.e.r.-procedure duidelijkheid zou ontstaan over de effecten van alle ontgrondingen in dit gebied, in hun samenhang.

Op grond van een vastgesteld nieuw richtlijnadvies door de commissie MER op 11 februari 2008 is er een aanvullende MER opgesteld, overeenkomstig de nieuwe richtlijnen.

Het MER is 27 oktober 2008 ingediend. Begin 2009 was het MER niet aanvaardbaar omdat gegevens van de Brilduiker ontbraken. Na aanvulling van de Passende Beoordeling is het MER opnieuw aangeboden aan het Bevoegd Gezag. De Staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat heeft bij brief van 15 september 2009 het MER aanvaardbaar geacht. De Commissie MER heeft op 19 augustus 2010 een positief advies uitgebracht op het MER Verdiepingen Veluwemeer en Wolderwijd (rapportnummer toetsingsadvies 979-227). De Commissie is van mening dat in het MER en de aanvulling tezamen de essentiële informatie aanwezig is om het milieubelang een volwaardige plaats bij de besluitvorming te kunnen geven.

SITUATIE
Op 27 oktober 2008 is een aanvraag ontvangen van Rijkswaterstaat dienst IJsselmeergebied voor een vergunning ingevolge artikel 8, eerste lid onder b van de Ontgrondingenwet, juncto artikel 1, eerste lid onder b, ten eerste van het Rijksreglement ontgrondingen.
De aanvraag heeft betrekking op het ontgronden van circa 800.000 m^3.
De aanvraag heeft betrekking op het vergroten van de vaarmogelijkheden in het vaargebied in het Veluwemeer voor recreatievaart en ten behoeve van het verondiepen van de oude vaargeul in het Wolderwijd.

Het oorspronkelijke voornemen voor WS1 uit ZbW2 (in totaal 163 hectare) is doorgerekend op zijn effecten op de natuur. Daaruit bleek dat, samen met de andere IIVR-projecten en (autonome) ontwikkelingen, gerekend moest worden op significante effecten. In een optimalisatieslag zijn vervolgens veertien varianten geschetst en op hun effecten doorgerekend [Achtergronddocument 4]. Uiteindelijk is, na overleg met de betrokken Klankbordgroep en het Bestuurlijk Overleg van IIVR, gekozen voor een locatievariant C7 (afbeelding 3.3), met een ontgravingomvang van in totaal circa 115 hectare. Deze locatievariant is aanzienlijk kleiner dan de oorspronkelijke 163 hectare, heeft dan ook aanzienlijk minder milieueffecten en blijft binnen de financiële kaders van het IIVR. Bij locatievariant C7 is de huidige bebakening naar het zuidoosten verplaatst; de verdieping vindt ten noordwesten van deze lijn plaats. Aansluitend wordt het 'driehoekje' tussen De Kluut en het Calduran-geultje gegraven. In plaats van achter De Ral worden ankerplaatsen achter De Kluut gerealiseerd. De opleverdiepte is NAP –1,80 m.

De te baggeren hoeveelheid materiaal uit WS1 bedraagt circa 800.000 m^3. Er is voor gekozen, ter verdere beperking van de effecten op de natuur, dit materiaal toe te passen in de huidige vaargeul langs de polderdijk in het Wolderwijd, tot het bodemniveau van de omgeving. Het gebaggerde materiaal wordt (waarschijnlijk) per schip getransporteerd naar die huidige vaargeul, die met het ontgraven materiaal wordt opgevuld tot circa NAP -2,0 m á -2,2 m.

Overwegingen ten aanzien van de verdiepingen in het Veluwemeer
Hieronder zal op de van belang zijnde aspecten nader worden ingegaan.

GRONDWATER

Door de verdiepingen in het Veluwemeer wordt de deklaag van de bodem van de meren gedeeltelijk verwijderd. Daardoor kunnen veranderingen optreden in de hydraulische weerstand van afsluitende en scheidende bodemlagen, waardoor effecten kunnen ontstaan op de grondwaterstanden op de Veluwe en/of in Flevoland.

Het Veluwemeer vormt de overgangszone tussen de Veluwe en Flevoland. De Veluwe is een infiltratiegebied, terwijl in de diepe polders van Flevoland kwel optreedt. Het Veluwemeer en Wolderwijd zijn wat betreft kwel en wegzijging neutraal. Daardoor heeft de zuidoostzijde van het Veluwemeer een drainerende werking. Deze zijde ontvangt grondwater, dat van de flank van het Veluwemassief afstroomt in de richting van Flevoland. De noordwestelijke zijde van het Veluwemeer verliest echter een vrijwel gelijke hoeveelheid water, dat vervolgens afstroomt naar de watergangen in Flevoland. Voor de berekeningen van de huidige situatie en de effecten is gebruik gemaakt van het (reeds eerder gekalibreerde) MODFLOW-grondwatermodel dat door Tauw is opgesteld in opdracht van de provincie Gelderland voor de studie 'Effecten van klimaatveranderingen op het watersysteem van de Veluwe'.

Door de verdiepingen in het Veluwemeer zal de bodemweerstand plaatselijk afnemen. Afhankelijk van de diepte en dikte van deklaag/1^{e} scheidende laag, zullen deze ten dele of geheel worden verwijderd bij verdieping. De effecten zullen het grootst zijn indien deze deklaag/1e scheidende laag volledig wordt verwijderd. Deze worstcase situatie is als uitgangspunt gekozen voor de berekeningen. De uitgangspunten zijn:

- ter plaatse van de verdiepingen wordt de bodemweerstand verlaagd van tien dagen naar één dag;
- de weerstand tussen modellaag 1 en 2 (deklaag/1e scheidende laag) wordt eveneens verlaagd naar één dag (worst case).

De effecten zijn berekend als gemiddelden over de modelperiode 1990-2000. Er wordt vanuit gegaan dat de verlaging van de bodemweerstand gedurende deze periode intact blijft. Omdat de bodemweerstand in werkelijkheid geleidelijk weer zal toenemen, zijn de gemiddelde effecten worstcase berekend.

Conclusie: uit de berekeningen blijkt dat de effecten door de verdiepingen in het Veluwemeer gering zijn. De verandering is kleiner dan 5 cm en verandering kwel/inzijging kleiner dan 5 mm/dag.

HYDRODYNAMICA/MORFOLOGIE

De verdiepingen in het Veluwemeer hebben in beginsel effecten op de hydrodynamica (stroming en golven) en op de morfologie (ligging van de bodem). De hydrodynamica en de morfologie worden bepaald door de volgende kenmerkende processen:

- golfopwekking. De opwekking van golven hangt onder meer af van de waterdiepte: grotere waterdieptes leiden tot grotere golven. Door verdiepingen kan er dan ook sprake zijn van (lokaal) grotere golven. Grotere golven kunnen vervolgens een effect hebben op de stabiliteit van oevers en dergelijke, afhankelijk van de locatie van de verdiepingen. Een situatie met significant grotere golven nabij de oevers wordt dan ook als negatief beoordeeld;
- stroming. Het verdiepen van delen in het Veluwemeer heeft effect op de watercirculatie aldaar. Hogere stroomsnelheden kunnen mogelijk leiden tot

erosie van oever en bodems. Een significante toename van stroomsnelheden wordt dan ook als negatief beoordeeld;
- morfologie. De verdiepingen hebben (door veranderingen van golven en stroming) mogelijk ook een effect op de ontwikkeling van de bodemligging van het Veluwemeer. Ongewenste sedimentatie of erosie wordt dan ook als negatief beoordeeld.

Voor het Veluwemeer geldt dat deze in de huidige situatie slechts beperkt onder invloed staat van golven en stroming. Door de beperkte waterdiepte kunnen golven niet sterk groeien. De huidige stromingspatronen worden aangedreven door wind en zijn slechts van beperkte sterkte. Over het algemeen kan het systeem van het Veluwemeer echter morfologisch stabiel worden genoemd, mede door de beperkte stroomsnelheden en golfcondities.

Golfopwekking
De voorziene ontwikkelingen zullen een (gering) effect hebben op de golfontwikkeling op het Veluwemeer. De golfcondities van het Veluwemeer zijn afhankelijk van windsnelheid, strijklengte en waterdiepte. Bij lage windsnelheden zullen de golven niet of nauwelijks beïnvloed worden door de waterdiepte, de golven zijn dan te klein om de bodem 'te voelen'. Bij hogere windsnelheden zullen de golven de bodem wél voelen en, in sommige gevallen, beperkt worden door de waterdiepte. Een verdieping heft dan een deel van deze beperking op, zodat de golven groter worden.

Maar het betekent ook dat de golven door de verdieping de waterbodem minder vaak zullen raken waardoor minder opwoeling van bodemmateriaal zal optreden.

De verdiepingen zijn van beperkte omvang, waardoor het effect van een grotere waterdiepte op de golfontwikkeling gering zal zijn. Bij een windsnelheid van 15 m/s, een strijklengte van 400 meter en een waterdiepte van 1,5 meter zullen golven ontstaan met een hoogte van 0,44 meter. Dezelfde condities voor een waterdiepte van 2,0 meter leiden tot golfhoogtes van 0,55 meter. Hieruit valt af te leiden dat het effect van de verdiepingen op het Veluwemeer op de golfhoogten gering is. Bovendien verdwijnt zelfs dit geringe effect als de golven weer op ondieper water terechtkomen.

Stroming
De verdiepingen in het Veluwemeer zullen, door de ligging en omvang van de verdiepingen, naar verwachting geen waarneembare effecten hebben op de stromingspatronen. Daarnaast zijn de stroomsnelheden gering, waardoor eventuele effecten ook gering zullen zijn.
De verdiepingen zullen geen effect hebben op de stromingspatronen in het Nuldernauw.

Morfologie
Op dit moment worden er morfologische ontwikkelingen waargenomen nabij de doorgang (erosie) en nabij het eiland De Ral (aanzanding vaargeul). Deze ontwikkelingen zijn het gevolg van het verbinden van Wolderwijd en Veluwemeer. De verdiepingen zullen nauwelijks effect hebben op deze processen.

Op dit moment leiden de ondiepe delen van de vaargeul tot het opwoelen van sediment door schepen. Het verdiepen van de vaargeulen leidt tot een

vermindering van opwoeling en sedimentatie en dus tot een gunstiger situatie voor waterplanten.

Nabij Harderhaven liggen enkele strandjes waar wordt gerecreëerd. Deze strandjes zijn kunstmatig aangelegd en worden in de huidige situatie jaarlijks onderhouden. Door golven en stroming wordt een deel van het zand van de strandjes naar de vooroever verplaatst en jaarlijks teruggeplaatst. De voorgestelde verdiepingen hebben niet of nauwelijks effect op de stroming en golven die verantwoordelijk zijn voor dit proces. Daarmee hebben de verdiepingen ook geen waarneembare effecten op de strandjes.

Conclusie: het effect op de hydrodynamica en de morfologie is gering.

BODEM- EN OPPERVLAKTEWATERKWALITEIT
De verdiepingen in het Veluwemeer kunnen effecten hebben op de bodem- en oppervlaktewaterkwaliteit, te weten:
- de oppervlaktewaterkwaliteit;
- de doelstellingen volgens de Kaderrichtlijn Water (KRW);
- de zwemwaterkwaliteit;
- de grondwaterkwaliteit.

Bij de effecten op oppervlaktewaterkwaliteit wordt onderscheid gemaakt in drie vormen van effecten:
- vertroebeling door bodemdeeltjes;
- vertroebeling door fosfaatnalevering en algenbloei;
- vrijkomen van milieuvreemde stoffen.

De mate waarin vertroebeling optreedt, is afhankelijk van vele factoren zoals wintechniek en -omvang, bodemsamenstelling (valsnelheidsverdeling van de deeltjes), watersamenstelling en de heersende stromingsomstandigheden (wind, waterbeweging).
Tijdelijke vertroebeling is op zichzelf niet erg en treedt ook van nature op, bijvoorbeeld als tijdens winderige periodes bodemmateriaal in suspensie wordt gebracht.

Bij langdurige vertroebeling kunnen ecologische effecten optreden. Het belangrijkst in de Veluwerandmeren is het verdwijnen van waterplanten en geassocieerde organismen. De mate waarin dit als gevolg van de voorgenomen activiteiten kan gebeuren hangt af van de grootte van de troebele vlek, de mate van troebeling en de duur ervan. Er zijn aanwijzingen dat bestaande zandwinactiviteiten leiden tot het lokaal verdwijnen van waterplanten. Op luchtfoto's is de troebeling te zien die de zandwinning veroorzaakt.

Behalve vertroebeling door opgewervelde bodemdeeltjes kan er ook vertroebeling optreden doordat fosfaat opwervelt en oplost, waarna algengroei optreedt. In tegenstelling tot het bodemmateriaal zal fosfaat dat in oplossing gaat niet beperkt blijven tot de troebele vlek, maar zich met wind- en waterbewegingen door het hele watersysteem kunnen verspreiden.
Wanneer voedselrijke bodems en/of slib door zandwinning worden opgezogen en in het retourwater suspenderen, kan een deel van het hierin aanwezige fosfaat in oplossing gaan.

Als slibrijke delen worden opgezogen (bijvoorbeeld bij vaargeulverdiepingen waarbij men in het slib uit de jaren 1970-1980 terechtkomt), dan kunnen dat aanzienlijke hoeveelheden zijn, die voor algenproblemen zorgen en waardoor mogelijk waterplanten verdwijnen. Dan kunnen ook zelfs risico's ontstaan voor een permanente omslag naar een troebel en algenrijk watersysteem.

Er zijn aanwijzingen dat een dergelijk fenomeen al eerder heeft plaatsgevonden. In 2002 is in het Veluwemeer een grote achteruitgang van watervegetatie opgetreden. In opdracht van Rijkswaterstaat IJsselmeergebied heeft WL Delft Hydraulics onderzoek gedaan naar mogelijke oorzaken van deze plotselinge achteruitgang [WL Delft Hydraulics, 2005]. Geconstateerd werd dat er sprake was van vertroebeling van het water door algen. Ook werden hogere fosfaatgehalten gemeten, hoger dan met de water- en stoffenbalans van het meer verklaard konden worden. De conclusie was dat er een onbekende fosfaatbron moest zijn. Men dacht toen alleen aan nalevering uit de bodem of import door vogels. Momenteel wordt het echter reëel denkbaar geacht dat ook de zandwinactiviteiten de verhoging van het fosfaatgehalte kunnen hebben veroorzaakt; feitelijk is dat ook een nalevering uit de bodem. Ernstige effecten zijn echter niet opgetreden. De watervegetatie heeft zich in de jaren erna weer geheel hersteld. Ook hier was derhalve sprake van een tijdelijk effect.

Als er in de bodem of in het aanwezige slib milieuvreemde stoffen aanwezig zijn, kunnen deze net als bij fosfaat opgewerveld worden en in de waterfase terechtkomen. Daarna gelden dezelfde mogelijke mechanismen, dat wil zeggen de stoffen blijven gebonden aan bodemdeeltjes en zijn alleen meetbaar in de troebele vlek, of een deel van de stoffen lost op en verspreidt zich door het hele watersysteem.

Uiteraard speelt dit fenomeen alleen een rol als de waterbodem verontreinigd is. Hiervóór is vermeld dat de plekken waarover voorliggend MER handelt de bodem veelal schoon zijn (klasse 0 en 1). In de vaargeulen komen lokaal wel enige verontreinigingen voor (klasse 2). De betreffende stoffen (PAK's en PCB's) lossen slecht op, waardoor hooguit een effect in de troebele vlek wordt verwacht.

Conclusie: de verdiepingen in het Veluwemeer hebben mogelijk een gering negatief effect op de KRW-doelstellingen. De overige doelstellingen worden niet beïnvloed.

EFFECTEN OP HET BODEMARCHIEF
Door de verdiepingen in het Veluwemeer kunnen mogelijk in de bodem aanwezige archeologische waarden worden vergraven. Daarbij gaat het vooral om scheepswrakken en bewoningsresten.

Huidige situatie
In het 'Stappenplan archeologie' [ROB, 2006] worden drie stappen beschreven:
1. bureauonderzoek;
2. inventariserend veldonderzoek;
3. opgraven of archeologisch vervolgonderzoek.

De huidige situatie van het bodemarchief is onderzocht met behulp van de eerste twee stappen. Het bureauonderzoek heeft geleid tot een 'Indicatieve Kaart Archeologische Waarden' (IKAW) van het randmerengebied. Het inventariserend veldonderzoek is uitgevoerd ter plaatse van de ontgrondingen, in twee stappen: 1) een opwaterfase (sonaronderzoek) en 2) een onderwaterfase (duikinspecties).

Resultaten bureauonderzoek
Op grond van de geschiedenis zijn in een bureauonderzoek uitgestrekte zones op de oevers zowel ten noorden als ten zuiden van het plangebied gekwalificeerd met een middelhoge en plaatselijk zelfs hoge trefkans. De reden hiervoor zijn de mogelijke bewoningssporen, die zowel aan het oppervlak als in de ondergrond (onder water) kunnen worden aangetroffen in tijdens de voorlaatste ijstijd opgestuwde stuwwallen, dekzandvlaktes, en later ontstane rivierduinen en oeverwallen.

Juist de relatief hogere delen waren ideale woongronden voor de mens in het verleden. Onder het water van de Randmeren zet een deel van deze zone zich door, met name aan de noordkant. Deze informatie is samengebracht op de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden. Deze kaart geeft een beeld van de kans voor het aantreffen van archeologische waarden. Het betreft hier een *kans* op aantreffen (hoge, middelmatige en lage trefkans).

Verder zijn er gebieden (bijvoorbeeld de vaargeulen), op de kaart aangegeven met 'water' die reeds in een eerder stadium zijn gerealiseerd en waar de trefkans laag wordt geacht.

Resultaten inventariserend veldonderzoek
Met het sonaronderzoek zijn 107 contacten in kaart gebracht. Op basis van de interpretatie van de sonarbeelden zijn twee typen objecten onderscheiden: vondsten gerelateerd aan de scheepvaart en losse resten, mogelijk afval dat is gedumpt. Niet geëxplodeerde explosieven zijn niet gerapporteerd. De overige categorieën te verwachten vondsten, zoals (begraven) prehistorische (bewonings-)resten zijn niet met dit type onderzoek op te sporen. Het uitgevoerde sonaronderzoek heeft in totaal 31 locaties aangemerkt met een middelhoge tot hoge archeologische verwachting; 25 daarvan bleken relevant te zijn voor nader onderzoek.

Van de 25 locaties, die nader zijn onderzocht, zijn op twee daarvan archeologische objecten aangetroffen. Op één locatie ging het om een bewerkte boomstam (datering 1595 +/- 4 na Chr.), die vermoedelijk bedoeld was voor toepassing in de scheepsbouw. Deze balk is voor verder onderzoek verplaatst naar buiten het onderzoeksgebied. Op een andere locatie is een houten paal aangetroffen die tot 3 meter in de bodem stak. Aanwijzingen voor structurele bewoningssporen rond de paal zijn niet gevonden.

Op grond van de resultaten van het inventariserende veldonderzoek is geadviseerd geen vervolgonderzoek uit te voeren voor de archeologie. Echter, ook is geadviseerd tijdens baggerwerkzaamheden toch rekening te houden met een kans op aantreffen van meer en oudere (resten van) scheepswrakken. Het gebied heeft een hoge verwachtingswaarde voor dergelijke vindplaatsen. Tijdens het uitgevoerde onderzoek is alleen het bodemoppervlak geanalyseerd. Er is geen onderzoek gedaan naar eventueel begraven objecten. Daarom zal in een voorschrift worden opgenomen dat de vergunninghouder een Plan Van Aanpak Archeologische Begeleiding in overeenstemming met de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) dient op te stellen en ter kennisgeving bij het districtshoofd zal indienen.

EFFECTEN OP DE GELUIDSSITUATIE

De werkzaamheden die met de verdiepingen gepaard gaan, geven geluidseffecten. Deze effecten kunnen hinderlijk zijn voor mensen die wonen in de omgeving. De optredende immissieniveaus zijn berekend ter plaatse van de dichtstbijgelegen geluidgevoelige bestemmingen. Dit verschilt derhalve per maatregel. Per gebied waar de werkzaamheden plaatsvinden is de akoestisch representatieve bedrijfssituatie bepaald.

Conclusie: de verdiepingen in het Veluwemeer zal niet leiden tot een overschrijding van de richtwaarden uit de Handreiking industrielawaai en vergunningverlening.

EFFECTEN OP DE NATUUR

EFFECTEN OP WATERPLANTEN

Waterplanten spelen een belangrijke rol in het ecosysteem van de Veluwerandmeren. Ze stabiliseren de waterbodem, voorkomen de opwerveling van slib, bieden schuilplaats aan verschillende vissoorten en dienen als voedselbron voor verschillende vogelsoorten, tenzij de waterplanten daarvoor te diep groeien.

In de Veluwerandmeren levert de aanwezigheid van een groot areaal waterplanten een belangrijke bijdrage aan de stabiliteit van het ecosysteem en zorgt er daarmee mede voor dat het systeem in de heldere en plantenrijke toestand blijft.

De verlegging van de vaargeul in het Veluwemeer heeft zowel directe als indirecte effecten op aanwezige waterplanten. Een direct effect is het (al dan niet tijdelijk) verdwijnen van waterplanten die op de locatie van de ontgrondingen groeien. Indirect, bij gelijkblijvend doorzicht, neemt de kans op het voorkomen van waterplanten af bij een toenemende waterdiepte, doordat de hoeveelheid licht op de bodem afneemt bij een toenemende waterdiepte. Wanneer het doorzicht door de verdiepingen verandert, kan dat eveneens leiden tot indirecte effecten op waterplanten. Daarnaast kan een tijdelijke afname van het doorzicht door opwerveling van slib door ontgrondingsactiviteiten leiden tot een indirect effect op waterplanten.

Conclusie: Bij de huidige waterkwaliteit ligt de beoogde diepte nog binnen de range waarin waterplanten kunnen voorkomen. De verwachting is daarom dat de planten na de verdiepingen zullen terugkeren, zeker bij uitvoering van de IIVR-maatregel WA1 (verbeteren waterzuivering Harderwijk). Door de grotere diepte

wordt de verwachte bedekking echter iets lager. Bij handhaving van het doorzicht van 2002-2004 bedraagt die afname volgens de modelberekening 21 %, bij herstel van het doorzicht van 1997-2001 (te verwachten met WA1) wordt dat slechts 1,4 %.

EFFECTEN OP VISSEN
Ter beoordeling van de effecten op vissen wordt primair gekeken naar de vissoorten die zich kwalificeren volgens de Habitatrichtlijn en waarvoor het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren is ingesteld (kleine modderkruiper en rivierdonderpad).

De ingrepen hebben indirecte effecten op vissen. De belangrijkste oorzaak hiervan is de afname van de begroeiing met waterplanten, direct door de verwijdering hiervan of indirect via veranderingen van het lichtklimaat. Dit leidt tot afname van visvoedsel op de waterplanten en daarmee wellicht ook tot een andere visgemeenschap.

Effecten op de kwalificerende vissoorten
Het verdwijnen van ondiepe waterbodems door ontgrondingen en verdiepingen leidt tot afname van leefgebied voor kleine modderkruiper. Deze soort leeft immers tussen planten en op onbegroeide bodems verspreid in het gehele randmerengebied op een diepte van maximaal 3 meter.

Conclusies:
- de rivierdonderpad komt op de ontgrondinglocaties niet voor. De verdiepingen in het Veluwemeer hebben dan ook geen effect op het leefgebied van deze soort;
- verdiepingen naar een diepte van NAP -2 m (WS2, oorspronkelijke variant), -1,80 (beide WS1 varianten), of NAP -1,5 m (WS2, dieptevariant) geven, na voltooiing van de werkzaamheden, geen verlies van leefgebied van de kleine modderkruiper, die van deze gebieden gebruik kan blijven maken;

EFFECTEN OP VOGELS
De verdieping van dit deel van het Veluwemeer heeft naar verwachting effect op de kleine zwaan als niet-duikende watervogels. Vanwege de verwachte toename van de verstoring wordt verwacht dat de kleine zwaan een klein gedeelte aan leefgebied verliest De mogelijkheden tot foerageren worden beperkt doordat waterplanten onbereikbaar worden. Het feit dat de watervegetatie zich in de toekomstige situatie op grotere diepte bevindt, is voor duikende watervogels ongunstig. Hun energieverbruik wordt groter door een grotere duikdiepte een langere duikweg en meer tijd benodigd voor het foerageren. Watervogels die op driehoeksmosselen foerageren, profiteren nauwelijks van de toename van het mosselareaal omdat het duiken naar de dieper gelegen mosselen meer energie kost. Het netto effect is daarom negatief.

Visetende vogels worden verstoord door de extra vaarbewegingen. Deze verstoring is in de berekeningen meegenomen. Door de verdiepingen in het Veluwemeer verandert de gebruiksfunctie van de eilandjes Pierland en de Kluut, doordat, afhankelijk van de te kiezen variant, meerdere zijden van het eiland bereikbaar worden voor boten. Dit kan van invloed zijn op de functie als dagrustplaats voor de vele duikeenden op winderige dagen (luwte). Het aantal rustgebieden van vergelijkbaar belang is relatief beperkt. Verlies van een of meer

locaties kan om die reden een relatief groot negatief effect vormen. Indien elders nieuwe rustgebieden ingericht worden, kan dit het verlies aan rustgebieden bij de eilanden compenseren. Overigens vermijdt de watersport op zulke winderige dagen de risico's van ankeren en zoekt juist de beschutting van de havenkom, zodat in de praktijk de verstoring van overwinterende watervogels niet of nauwelijks op zal treden.

EFFECTEN OP OVERIGE SOORTEN

MEERVLEERMUIS
De verdiepingen in het Veluwemeer veroorzaken geen effecten voor deze soort. De kwalitatieve inschatting van de effecten van alle plannen in de Veluwerandmeren komt licht positief uit. Alleen tijdens de uitvoering zijn effecten te verwachten door de verlichting op de installaties.

CONCLUSIE TOETSING INSTANDHOUDINGSDOELSTELLINGEN
Gedeputeerde Staten van Flevoland, in overeenstemming met Gedeputeerde Staten van Gelderland en Overijssel, beoordeelt de aanvraag van de Natuurbeschermingswetvergunning voor de IIVR in de Veluwerandmeren (de zogenaamde koepelvergunning). Daarbij zal worden getoetst of er negatieve gevolgen voor de instandhouding-doelstellingen kunnen optreden in de speciale beschermingszones die zijn aangewezen onder de Vogelrichtlijn dan wel aangemeld onder de Habitatrichtlijn.
In de ontwerp-Natuurbeschermingswetvergunning is aangegeven dat uit het rapport van Bureau Waardenburg blijkt dat significant negatieve effecten zowel kunnen worden uitgesloten als men uitgaat van de nieuwe wetgeving (het ontwerpaanwijzingsbesluit Natura2000) als van de oude (bestaande) wetgeving (de aanwijzingen voor Vogel- en Habitatrichtlijn). Er ontstaan mogelijk negatieve effecten op Tafeleend, Kuifeend, Fuut, Aalscholver, Nonnetje, Grote Zaagbek, Brilduiker en Meerkoet. In de Natuurbeschermingswetvergunning voor de IIVR-projecten in het Veluwerandmeren (de zogenaamde koepelvergunning) worden voorschriften opgenomen om deze effecten verder te beperken.

TEKSTUELE AANPASSINGEN
Met de komst van de Waterwet per 22 december 2009 zijn diverse artikelen met betrekking tot hinder van de scheepvaart overgegaan naar algemene regels. Hierop is besloten om deze voorschriften niet langer in de ontgrondingenwetvergunning op te nemen. Het voorschrift is hierop aangepast. Het voorschrift met betrekking tot de opleveringsdiepte is verduidelijkt.

Dit heeft geleid dat de opgestelde voorschriften 2.3 en 6 zijn aangepast.

CONCLUSIE
Er wordt bij de voorgenomen ontgronding geen betrokken belang geschaad, zodat de gevraagde vergunning met de daaraan te verbinden voorschriften kan worden verleend.

4. BESLUIT

Op grond van de vorenstaande overwegingen besluit ik aan Rijkswaterstaat directie IJsselmeergebied een vergunning op grond van artikel 3, lid 1 van de Ontgrondingenwet, te verlenen voor het vergroten van de vaarmogelijkheden in het Veluwemeer ten behoeve van het verondiepen van de oude vaargeul in het Wolderwijd:

1. onder het stellen van de onder punt 5 genoemde voorschriften;
2. dat de in de vergunning genoemde bijlagen deel uitmaken van de vergunning;
3. dat de aanvraag met de daarbij ingediende en gewaarmerkte stukken deel uitmaken van de vergunning;
4. dat er maximaal **800.000 m³** bodemmateriaal mag worden ontgrond;
5. dat de vergunning geldig is tot en met **8 jaar na het onherroepelijk worden van deze vergunning.**

5. VOORSCHRIFTEN

Artikel 1, begripsbepalingen

1. In deze beschikking wordt verstaan onder:

1.1 "de hoofdingenieur-directeur", de hoofdingenieur-directeur van Rijkswaterstaat IJsselmeergebied te Lelystad, Postbus 600, 8200 AP Lelystad.

1.2 "het districtshoofd", het hoofd van het Waterdistrict van Rijkswaterstaat IJsselmeergebied te Lelystad.

1.3 "vergunninghouder", Rijkswaterstaat dienst IJsselmeergebied, Postbus 600, 8200 AP Lelystad.

Artikel 2, Ontgronding

2.1 De vergunninghouder dient degene die in zijn opdracht werkzaamheden verricht, op de hoogte te brengen van de gestelde voorschriften.

2.2 De te ontgronden gebieden zijn met coördinaten aangegeven op de bij deze beschikking behorende Tekening van het wingebied: tekening Pbi_006 van 31 juli 2007.

2.3 Bij oplevering van het te ontgronden gebied in het Veluwemeer dient de bodemdiepte voor vak 7 **gemiddeld N.A.P. – 5,00 meter te bedragen** en voor vak 1, 2 en 3 **gemiddeld N.A.P. – 1,80 meter** (opleveringsdiepte), waarbij een differentiatie van 0,25 meter is toegestaan. In de verdiepingen in het Veluwemeer mogen grondlagen voor vak 7 beneden **N.A.P. – 5,50 meter** niet worden verstoord, en voor de vakken 1, 2 en 3 beneden **N.A.P. – 1,80 meter** niet worden verstoord (maximale roerdiepte / windiepte).

2.4 De vergunninghouder legt op de hoekpunten van het te ontgronden gebied een markering uit waarvoor de goedkeuring van het districtshoofd dient te worden verkregen. De vergunninghouder zorgt ervoor dat deze uitgelegde bebakening in goede staat verkeert.

2.5 Voor de regulering van het scheepvaartverkeer kan het districtshoofd verlangen dat er (licht)boeien worden uitgelegd.

2.6 Er mag maximaal **800.000 m³** zand worden ontgrond.

Artikel 3, werkplan

3.1 Uiterlijk 1 maand voordat met de ontgronding wordt begonnen, dient de vergunninghouder een uitgewerkt werkplan waarin de wijze van ontgronden, de wijze van afwerking en de wijze van oplevering wordt aangegeven, in drievoud ter goedkeuring te zenden naar het districtshoofd.

3.2 Het opmaken van het werkplan dient door de vergunninghouder te geschieden in overleg met en volgens aanwijzingen van het districtshoofd.

3.3 Met de ontgronding mag alleen worden begonnen nadat het werkplan door het districtshoofd schriftelijk is goedgekeurd.

3.4 Het werkplan dient vergezeld te gaan van een recente inloding van het aangewezen gebied. De inloding (uitvoeren volgens artikel 4.3) bestaat uit een dieptecijferkaart. Op de kaart wordt de datum van opname vermeld.

3.5 Zonder schriftelijke toestemming van het districtshoofd mag niet van het goedgekeurde plan worden afgeweken.

Artikel 4, specifieke bepalingen

4.1 Indien bij expiratie van de vergunning niet het gehele gebied ontgrond is, dan dient een zodanige afwerking plaats te vinden dat een in overleg met het districtshoofd te bepalen aaneengesloten deel van het gebied volgens de in artikel 2 gestelde voorschriften wordt opgeleverd.

4.2 Bij de oplevering dient de vergunninghouder aan het districtshoofd een uitloding te overleggen. De uitloding (uitvoeren volgens artikel 4.3) bestaat uit een dieptecijferkaart.

4.3 Lodingen dienen te worden uitgevoerd met een (meet)vaartuig dat is uitgerust met DGPS cq. LRK-plaatsbepalingssysteem, singlebeam echolood (210 kHz) of multibeam-echolood (seabat 8125) en het Qinsy lodingsysteem of een vergelijkbaar systeem. Alle sensoren (Multibeam en LRK-dGPS) moeten vooraf worden gekalibreerd (aangeven hoe en wanneer) en gecontroleerd conform de Rijkswaterstaat voorschriften. De lodingen dienen op Cd-rom als een DWG file (Ascci file X,Y,Z) én op papier aangeleverd te worden. Uitvoering dient te geschieden d.m.v. RD projectie en met gridvakken van 1 x 1 meter. De dieptecijferkaart dient te zijn voorzien van een topografische ondergrond.

Artikel 5, voortgang

5.1 Voorafgaand aan iedere aaneengesloten periode van drie maanden dient de vergunninghouder een planning te maken betreffende de in de komende aaneengesloten periode van drie maanden te winnen hoeveelheid bodemmateriaal met vermelding waar het bodemmateriaal wordt gestort.

5.2. De in het eerste lid bedoelde planning dient uiterlijk **8 dagen** vóór het begin van de aaneengesloten periode van drie maanden in het bezit van het districtshoofd te zijn. Afwijkingen van de planning dienen onmiddellijk schriftelijk aan het districtshoofd gemeld te worden.

Artikel 6, scheepvaart

6.1 Van (milieu-)calamiteiten en gebreken en andere onvolkomenheden moet onmiddellijk mededeling worden gedaan aan de Centrale Meldpost IJsselmeergebied, telefoonnummer 0320-261111 of via marifoon VHF kanaal 1 en tevens onmiddellijk worden gemeld aan het districtshoofd. In de hiervoor bedoelde gevallen dient de vergunninghouder in nauw overleg met

Centrale Meldpost IJsselmeergebied en het districtshoofd terstond alle maatregelen te treffen, die zowel in het belang van een vlotte en veilige afwikkeling van de scheepvaart als in het belang van de instandhouding van het betrokken waterstaatswerk en het beperken/voorkomen van milieuschade, noodzakelijk zijn.

Artikel 7, beperkende bepalingen

7.1 De vergunninghouder moet zich op de hoogte stellen of er op, of nabij de plaats(en) waar krachtens deze vergunning toegestane werkzaamheden zullen worden uitgevoerd kabels en/of leidingen bevinden door middel van een KLIC-melding.

7.2 Het eerste lid is van overeenkomstige toepassing indien bij de uitvoering van de in het eerste lid genoemde werkzaamheden belangen zijn betrokken van derden die krachtens verkregen rechten of krachtens vergunning werken of eigendommen hebben binnen het gebied waarin de ontgronding wordt uitgevoerd en waarover het Rijk het beheer heeft.

7.3 Indien de vergunninghouder kabels, leidingen of andere voorwerpen aantreft die niet op de desbetreffende hydrografische kaart zijn aangegeven en/of bekend is vanuit de KLIC-melding, stelt hij hiervan het districtshoofd onmiddellijk in kennis. De bedoelde kabels, leidingen of andere voorwerpen worden in coördinaten vastgelegd en schriftelijk aan het districtshoofd gemeld.

7.4 Als een situatie, genoemd in het eerste lid, zich voordoet, moeten de werkzaamheden onmiddellijk gestaakt worden en mogen de werkzaamheden alleen hervat worden na schriftelijke toestemming van het districtshoofd.

7.5 De vergunninghouder dient een Plan van Aanpak Archeologische Begeleiding in overeenstemming met de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) op te stellen. Het plan van aanpak dient uiterlijk 1 maand voor uitvoering van de ontgronding ter kennisgeving bij het districtshoofd te worden ingediend.

7.6 Indien tijdens het ontgronden voorwerpen, sporen of overblijfselen worden aangetroffen welke, naar redelijkerwijs kan worden vermoed, van historisch, oudheidkundig of wetenschappelijk belang zijn, moet de vergunninghouder de ontgronding stoppen en de vondst onmiddellijk melden aan de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Smallepad 5, 3811 MG Amersfoort, telefoonnummer 033-4217421.

Artikel 8, verlenen van medewerking

8.1 De vergunninghouder moet toestaan dat ambtenaren van de Rijkswaterstaat zich begeven op de krachtens deze vergunning in gebruik zijnde werktuigen, vaartuigen en inrichtingen.

8.2 Aan deze ambtenaren moeten alle gewenste gegevens betreffende het werk worden verstrekt.

8.3 Het vervoer van deze ambtenaren naar de werktuigen, vaartuigen of andere inrichtingen wordt door de vergunninghouder verzorgd en betaald.

Artikel 9, wijzigingen

9.1 Indien wijziging nodig is in de plaats of de uitvoering van de in deze vergunning bedoelde werkzaamheden, en deze wijziging betrekking heeft op werken of werkzaamheden waaromtrent deze vergunning geen nadere regelen stelt, moet de vergunninghouder op aanschrijven van de

Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu deze wijziging uitvoeren op zijn kosten.

9.2 Bijzondere omstandigheden kunnen aanleiding geven tot het overeenkomen van een andere regeling ten aanzien van de kosten.

Artikel 10, Afschrift

10.1 Een fotokopie of een gewaarmerkt afschrift van deze beschikking moet steeds aanwezig zijn op vaartuigen, werktuigen of inrichtingen welke in gebruik zijn bij de in deze vergunning bedoelde werkzaamheden en moet aan de ambtenaren van de Rijkswaterstaat op hun verzoek onmiddellijk ter inzage worden gegeven.

Artikel 11, geldigheid

11.1 De vergunning is geldig tot en met **8 jaar na het onherroepelijk worden van deze vergunning**.

6. ONDERTEKENING

DE STAATSSECRETARIS VAN INFRASTRUCTUUR EN MILIEU

art. 5.1.2.e

Mededelingen
Het verlenen van toestemming tot het privaatrechtelijke gebruik van staatseigendommen, alsmede het aangaan van een overeenkomst omtrent dat gebruik, is voorbehouden aan de Dienst der Domeinen. In verband daarmee is een afschrift van deze beschikking gezonden aan de Dienst der Domeinen te Breda, die zich met betrekking tot bedoeld gebruik van de betrokken staatseigendommen schriftelijk zal wenden tot de vergunninghouder.
Het hebben van deze vergunning ontslaat de houder niet van de verplichting om de redelijkerwijs mogelijke maatregelen te treffen teneinde te voorkomen, dat derden of de Staat tengevolge van het gebruik maken van de vergunning schade lijden.

Bezwaar- en Beroepsmogelijkheden
Ingevolge het bepaalde in artikel 17, tweede lid van de Ontgrondingenwet staat tegen dit besluit binnen zes weken na de dag waarop dit is bekendgemaakt door belanghebbenden beroep open bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Geen beroep kan worden ingesteld door een belanghebbende aan wie redelijkerwijs kan worden verweten dat hij geen zienswijze(n) tegen het ontwerp van het besluit naar voren heeft gebracht.
Het beroepschrift moet in elk geval bevatten:
- de naam en adres van de indiener;
- de dagtekening van het beroep;
- een opgave van de reden waarom u zich met het besluit niet kunt verenigen;
- de vermelding van het bestuursorgaan dat het besluit heeft genomen en de datum en kenmerk van het besluit.

Het beroepschrift moet worden gericht aan de Raad van State, Afdeling bestuursrechtspraak, Postbus 20019, 2500 EA Den Haag, onder overlegging van een afschrift van deze beschikking.

Voor de behandeling van het beroepschrift wordt een bedrag aan griffierecht geheven. De griffier van de Raad van State wijst de indiener van het beroepschrift na de indiening op de verschuldigdheid van het griffierecht en bericht de indiener binnen welke termijn en op welke wijze het verschuldigde griffierecht moet worden voldaan.

Voorlopige voorziening
Indien een beroepschrift is ingediend is het mogelijk om daarnaast een verzoek tot het treffen van een voorlopige voorziening in te dienen. Een dergelijk verzoek dient te worden gericht aan de Voorzitter van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (adres: Postbus 20019, 2500 EA Den Haag). Voor het treffen van een voorlopige voorziening is eveneens een griffierecht verschuldigd.

Werking van de vergunning
Deze beschikking wordt van kracht met ingang van de dag na de dag waarop de termijn afloopt voor het indienen van een beroepschrift, tenzij voor deze datum beroep is ingesteld en een verzoek wordt gedaan tot het treffen van een voorlopige voorziening. De beschikking wordt dan niet van kracht voordat op een dergelijk verzoek is beslist.

Afschrift van het beroep
De indiener van het beroep wordt vriendelijk verzocht een afschrift van het beroep toe te zenden aan Rijkswaterstaat IJsselmeergebied, Afdeling WSV, t.a.v. de heer [art. 5.1.2.e] Postbus 600, 8200 AP Lelystad.

Datum
28 oktober 2010

Nummer
IVW/2010-14920

Wet Informatie-uitwisseling
Op 1 juli 2008 is de Wet Informatie-uitwisseling ondergrondse netten (de grondroerders-regeling) in werking getreden. Vanaf 1 oktober 2008 is de opdrachtnemer wettelijk verplicht om voor alle mechanische grondroeringen een Klic-melding te doen.

OMGEVINGSDIENST
FLEVOLAND & GOOI EN VECHTSTREEK

Provincie Flevoland
T.a.v. de heer art. 5.1.2.e
Postbus 55
8200 AB Lelystad

Verzenddatum	Bijlagen	Kenmerk
04 APR. 2014		140403/JPA/lel-001

Onderwerp:
Beoordeling Natuurbeschermingswet 1998 vergunning voor verdiepingen in het Veluwemeer (IIVR project WS.1)

Geachte heer art. 5.1.2.e

De Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek (OFGV) verzorgt namens de provincies Flevoland en Noord-Holland en namens de gemeenten in Flevoland en in Gooi en Vechtstreek de overgedragen milieutaken op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving.

Naar aanleiding van uw verzoek per email op 26 maart 2013, waarin u verzoekt om beoordeling op handhaafbaarheid van de te verlenen vergunning met uw kenmerk 1578065, bericht ik u het volgende.

Door de groene handhavers is ontheffing met kenmerk HB 1578065 beoordeeld en getoetst op handhaafbaarheid. Hierbij hun bevindingen.

In "A" onderwerp aanvraag wordt gesteld dat er in de doorloopperiode van het project maar 1 zandzuiger aan het werk zal zijn.

In punt 5 van de vergunningsvoorwaarden wordt echter gesproken over een 2e zandzuiger in het zomerseizoen. (april september) Indien deze tweede zandzuiger zijn werkzaamheden beperkt tot de vaargeul kan ik daar mee leven. Indien echter beide zandzuigers in de ondiepere Veluwemeer gedeelten gaan opereren zijn de groene handhavers van mening dat er teveel vaarbewegingen gaan plaatsvinden (verdubbeling van het aantal zandschepen voor afvoer) Hierdoor zal de verstoring toenemen.

Het advies van onze groene handhavers is verder dat erbij, het verdiepen van de watergedeelten in de directe nabijheid van de eilanden Kluut en Pierland zou moeten worden opgenomen dat er in het **broedseizoen** niet wordt gewonnen in de nabijheid van de eilanden i.v.m. de verstoring van broedvogels in de Rietkragen en op de eilanden. (eventueel een minimale afstand opnemen)

Verder stellen onze groene handhavers of er in de vergunning kan worden opgenomen, dat er bij het indelen van de werklocaties rekening wordt gehouden met de aanwezigheid

van wintergasten? Onze groene handhavers zouden zich kunnen voorstellen dat de ontgrondingswerkzaamheden in het winterseizoen **zoveel mogelijk op dieper water** plaats vinden om te voorkomen dat eventuele aanwezige kleine en wilde zwanen worden verstoord. Met name in de omgeving van Pierland zal dit kunnen spelen. Hier bevinden zich in de winter regelmatig grotere aantallen van deze soorten. Bij het eiland Kluut schatten de groene handhavers deze kans een stuk kleiner.

Verder willen de groene handhavers graag duidelijk gesteld hebben dat de gegevens over het fosfaatgehalte (bemonstering) desgevraagd aan de handhavers van de OFGV ter controle ter inzage moeten worden gegeven.

Verder vragen de groene handhavers zich af of zij kunnen verlangen dat de aannemer, na afronding van het werk, een opname maakt waaruit blijkt dat er niet meer is ontgrond dan dat er vergund is. Ik snap dat RWS deze ontgrondingen normaliter controleert maar RWS meet doorgaans niet buiten het toegewezen ontgrondingsvlak maar controleert slechts of de dieptes in dat vlak wel kloppen. Eventueel teveel ontgronde oppervlakte komt zo niet in beeld en er valt dus niet te controleren of er door teveel ontgronden NB-wet belangen worden geschaad. (verkleinen oppervlakte Kranswieren en fonteinkruiden e.d.)

Verder zouden onze groene handhavers graag zien dat de datum in voorwaarde 5 en 8 verder worden beschreven bijvoorbeeld van 1 mei tot 1 oktober.

Ook zouden de groene handhavers graag zien dat er in de vergunning word opgenomen dat er geen licht schijnsel over het water schijnt.

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende geïnformeerd te hebben. Mocht u naar aanleiding van dit schrijven nog vragen hebben, dan kunt u contact opnemen met een van onze groene handhavers de heer [redacted], EMAIL: [redacted]@ofgv.nl, TEL: 088 [redacted]

Hoogachtend,

[redacted]

OMGEVINGSDIENST
FLEVOLAND & GOOI EN VECHTSTREEK

PostNL €0,56
Afz. 8232 JP 14 15
NEDERLAND
04.04.2014
NetSet RN 822256

Provincie Flevoland
ONTVANGEN
APR. 2014

2065PP 92008AB 55

Postbus 2341 | 8203 AH Lelystad

PROVINCIE FLEVOLAND

Postbus 55
8200 AB Lelystad

Telefoon
(0320)-265265
Fax
(0320)-265260
E-mail
provincie@Flevoland.nl
Website
www.flevoland.nl

Het college van Burgemeester en
Wethouders van de Gemeente Dronten
De heer art. 5.1.2.e
Postbus 100
8250 AC DRONTEN

Verzenddatum	*Bijlagen*	*Uw kenmerk*	*Ons kenmerk*
07 APR. 2014	1	U14.002985/REO/ET	1603227

Onderwerp
Natuurbeschermingswet 1998; kennisgeving van een verlenging beslistermijn

Geachte heer art. 5.1.2.e,

Op 9 januari 2014 hebben wij een aanvraag voor een vergunning in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 ontvangen van Coöperatie Gastvrije Randmeren voor het verdiepen van een drietal gebieden in het Veluwemeer tot een diepte van -1,80 m NAP ten behoeve van het verbeteren van de vaarmogelijkheden voor de recreatievaart op het brede deel van het Veluwemeer. Daarnaast behelst de aanvraag het verbreden en verdiepen van de vaargeul in het Veluwemeer over een lengte van 1000 m. Het project staat ook bekend onder de naam IIVR WS.1.

De standaard beslistermijn volgens artikel 42, eerste lid van de Natuurbeschermingswet 1998 bedraagt dertien weken. Gedeputeerde Staten kunnen overeenkomstig het tweede lid deze termijn verlengen met nogmaals dertien weken. Hiervan dienen zij het gemeentebestuur op wiens grondgebied het project gerealiseerd wordt in kennis te stellen.

Op 3 april 2014 hebben wij de aanvrager een brief gezonden waarin wij aangeven de beslistermijn te verlengen. Deze brief wordt u hierbij ter kennisname als bijlage toegezonden.

Inmiddels hebben wij uw zienswijze betreffende deze aanvraag ontvangen. Waarvoor dank.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Flevoland,

art. 5.1.2.e

Inlichtingen bij
art. 5.1.2.e

Doorkiesnummer
0320 art. 5.1.2.e

Bezoekadres
Visarenddreef 1
Lelystad

PROVINCIE FLEVOLAND

Postbus 55
8200 AB Lelystad

Telefoon
(0320)-265265
Fax
(0320)-265260
E-mail
provincie@Flevoland.nl
Website
www.flevoland.nl

Coöperatie Gastvrije Randmeren
De heer art. 5.1.2.e
Postbus 271
3840 AG HARDERWIJK

Verzenddatum	*Bijlagen*	*Uw kenmerk*	*Ons kenmerk*
03 APR. 2014		Z-14-00047	1603202

Onderwerp
Natuurbeschermingswet 1998; verlenging beslistermijn van de aanvraag voor een vergunning voor verdiepingen in het Veluwemeer (IIVR-project WS.1)

Geachte heer art. 5.1.2.e

Op 9 januari 2014 hebben wij uw aanvraag voor een vergunning in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 ontvangen voor het verdiepen van een drietal gebieden in het Veluwemeer tot een diepte van -1,80 m NAP ten behoeve van het verbeteren van de vaarmogelijkheden voor de recreatievaart op het brede deel van het Veluwemeer. Daarnaast behelst de aanvraag het verbreden en verdiepen van de vaargeul in het Veluwemeer over een lengte van 1000 m.

In overeenstemming met artikel 42, eerste lid van de Natuurbeschermingswet 1998 dient binnen 13 weken na ontvangst van de aanvraag een definitief besluit te zijn genomen. De uiterste beslistermijn is daarmee 9 april 2014.

In overeenstemming met artikel 42, tweede lid van de Natuurbeschermingswet 1998 kunnen Gedeputeerde Staten deze termijn eenmalig met nogmaals 13 weken verlengen.

Vanwege de wens om tot een gedegen vergunning te komen die ook in rechte in stand kan blijven is er behoefte aan meer tijd dan tot 9 april 2014. Vandaar dat wij de beslistermijn voor uw aanvraag met 13 weken verlengen. Daarbij doen wij echter onze uiterste best om alsnog op korte termijn te beslissen.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Flevoland,

art. 5.1.2.e

Inlichtingen bij
art. 5.1.2.e

Doorkiesnummer
0320 art. 5.1.2.e

Bezoekadres
Visarenddreef 1
Lelystad

PROVINCIE FLEVOLAND

Postbus 55
8200 AB Lelystad

Telefoon
(0320)-265265
Fax
(0320)-265260
E-mail
provincie@Flevoland.nl
Website
www.flevoland.nl

Coöperatie Gastvrije Randmeren
De heer art. 5.1.2.e
Postbus 271
3840 AG HARDERWIJK

Verzenddatum	*Bijlagen*	*Uw kenmerk*	*Ons kenmerk*
03 APR. 2014		Z-14-00047	1603202

Onderwerp
Natuurbeschermingswet 1998; verlenging beslistermijn van de aanvraag voor een vergunning voor verdiepingen in het Veluwemeer (IIVR-project WS.1)

Geachte heer art. 5.1.2.e,

Op 9 januari 2014 hebben wij uw aanvraag voor een vergunning in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 ontvangen voor het verdiepen van een drietal gebieden in het Veluwemeer tot een diepte van -1,80 m NAP ten behoeve van het verbeteren van de vaarmogelijkheden voor de recreatievaart op het brede deel van het Veluwemeer. Daarnaast behelst de aanvraag het verbreden en verdiepen van de vaargeul in het Veluwemeer over een lengte van 1000 m.

In overeenstemming met artikel 42, eerste lid van de Natuurbeschermingswet 1998 dient binnen 13 weken na ontvangst van de aanvraag een definitief besluit te zijn genomen. De uiterste beslistermijn is daarmee 9 april 2014.

In overeenstemming met artikel 42, tweede lid van de Natuurbeschermingswet 1998 kunnen Gedeputeerde Staten deze termijn eenmalig met nogmaals 13 weken verlengen.

Vanwege de wens om tot een gedegen vergunning te komen die ook in rechte in stand kan blijven is er behoefte aan meer tijd dan tot 9 april 2014. Vandaar dat wij de beslistermijn voor uw aanvraag met 13 weken verlengen. Daarbij doen wij echter onze uiterste best om alsnog op korte termijn te beslissen.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Flevoland,

art. 5.1.2.e

Inlichtingen bij
art. 5.1.2.e

Doorkiesnummer
0320 art. 5.1.2.e

Bezoekadres
Visarenddreef 1
Lelystad

Vogelbescherming
NEDERLAND

Postbus 925
3700 AX Zeist

Boulevard 12
3707 BM Zeist

Telefoon 030 693 77 99
Fax 030 691 88 44

www.vogelbescherming.nl

Aan Provincie Flevoland
Afdeling Ruimte en Mobiliteit
T.a.v. mevr. art. 5.1.2.e
Postbus 55
8200 AB LELYSTAD

Datum	: 19 februari 2014
Uw kenmerk	: 1573552
Ons kenmerk	: 14 B081
Doorkiesnummer	: 030 art. 5.1.2.e art. 5.1.2.e
Betreft	: Zienswijze op de aanvraag Natuurbeschermingswetvergunning voor verdiepingen in Veluwemeer ('IIVR WS1')

Geachte mevrouw art. 5.1.2.e,

Bij brief van 10 januari 2014 verzocht u Vogelbescherming Nederland en de Gezamenlijke Natuurbeschermingswerkgroep van de Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe en Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, afdeling Noordwest Veluwe, een zienswijze te geven op de aanvraag van een Natuurbeschermingswetvergunning voor verdiepingen in het Veluwemeer volgens het IIVR-project WS1. Genoemde verenigingen gaan graag op uw uitnodiging in en doen dat met deze gezamenlijke zienswijze.

In Natura 2000-gebied Veluwerandmeren foerageren en rusten duizenden vogels. Zij eten waterplanten en mosselen die hier vanwege het ondiepe water goed kunnen groeien.
In en om de Veluwerandmeren vinden verschillende ontwikkelingen plaats die de mogelijkheden voor de vogels om hier te foerageren en te rusten beperken. Onderhavig project (ook bekend als project WS1 van IIVR (Integrale Inrichting Veluwerandmeren) fase 2 is een dergelijke ontwikkeling. De negatieve gevolgen van dit project zijn, zowel afzonderlijk als in combinatie met andere projecten, problematisch voor de staat van instandhouding van een aantal soorten. Op die soorten richten wij ons in de onderhavige zienswijze.

Wij zullen achtereenvolgens de volgende onderwerpen behandelen.

1. Belang van Natura 2000-gebied Veluwerandmeren voor vogels
2. Significant negatieve effecten project WS1 (cumulatief) op een aantal soorten vogels
3. Effect op kleine zwaan ten onrechte niet aan landelijk instandhoudingsdoel getoetst
4. Onbekend of draagkracht van leefgebied vogels is verbeterd
5. Significante effecten op brilduiker zijn niet uitgesloten
6. Significante effecten op tafeleend zijn niet uitgesloten
7. Monitoring van de opleverdiepte van de graafwerkzaamheden

1. **Belang van Natura 2000-gebied Veluwerandmeren voor vogels**
De Veluwerandemeren bestaan uit de ondiepe zoetwatermeren het Drontermeer, het Veluwemeer en Wolderwijd/Nuldernauw. Deze meren zijn vooral van belang als rust- , rui- en foerageergebied voor duizenden overwinterende trekvogels, met pieken van meer dan honderdduizend vogels tussen november en januari. Doordat deze meren van internationaal en nationaal belang zijn als rust- en ruigebied voor trekkende watervogels is één van de kernopgaven in het kader van de Natura 2000 doelstellingen het waarborgen van voldoende open water met ruiplaatsen en rustgebieden. De Veluwerandmeren zijn bijvoorbeeld voor de tafeleend van internationaal belang. Een soort die landelijk gezien een zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert. De Veluwerandmeren leveren de grootste nationale bijdrage aan de instandhouding. Maar ook voor vele andere watervogels als kleine zwanen, pijlstaarten, brilduikers, meerkoeten en krakeenden zijn de Veluwerandmeren als rust-, rui-, en foerageergebied van groot belang.

2. **Significant negatieve effecten op een aantal soorten vogels**
De vergunningsaanvraag voor het WS1 project ziet op het verdiepen van een gebied van circa 115 ha van minimaal NAP-0,90 meter naar NAP-1,80 (vlakken 1, 2 en 3). Daarnaast heeft de aanvraag betrekking op een vaargeulverbreding waarbij een gebied (vlak 7) van circa 7,5 ha verdiept wordt van NAP-2,50 naar NAP-5,00 .De Passende Beoordeling die aan het besluit ten grondslag ligt (Heunks et al., 2013, versie 28 mei) geeft aan dat deze ingreep een negatief effect heeft op een aantal kwalificerende habitatsoorten en niet-broedvogelsoorten (p55-57. 82-85). In onderstaande tabel zijn die negatieve effecten vermeld, zowel afzonderlijk als in combinatie met effecten van andere plannen en projecten in de Veluwerandmeren. Daarnaast biedt de tabel informatie over aantalsontwikkelingen en instandhoudingsdoelstellingen.
De Passende Beoordeling stelt dat tegenover de becijferde negatieve effecten op vogels, niet-becijferde 'overige' projecten staan waaraan, overwegend, '+' is toegekend. De redenen hiervoor ontgaan ons omdat van de 9 overige projecten (Passende Beoordeling p. 76-81) aan slechts één project (rustgebieden Waterfront Harderwijk) een positief effect wordt toegeschreven en de overige acht projecten een negatief of neutraal effect geacht worden te zullen hebben.

Effecten van WS1 op vegetatiearealen (% van interne bedekking), aantallen niet-broedvogels (% van seizoensgemiddelden), aantalsontwikkelingen volgens de Passende Beoordeling (PB) en SOVON, en instandhoudingsdoelstellingen (i.s.h.d.)

Effect op:	Effect van:				PB*	SOVON**	i.s.h.d.
	WS1	Alle IIVR2 projecten	Alle becijferde projecten	Overige projecten			
Kranswier	-0,30	-2,13	-3,13	+			
Fonteinkruid	-0,16	-1,37	-6,58	0			
Krooneend	-1,93	-4.45	-4.75	+	70	74	30
Kleine Zwaan	-0,51	-2,11	-2,26	+	346	241	120
Brilduiker	-1,00	-2,73	-4,14	+	135 / 433	101	220
Tafeleend	-1,00	-2.73	-4.14	+	6832	4715	6600

* p. 31, vier jaren uit periode 2006/07-2011/12
**alle zes jaren periode 2006/07-2011/12, eigen raadpleging www.sovon.nl

De Passende Beoordeling stelt dat de becijferde verliezen geoorloofd zijn, gezien de waargenomen uitbreiding van het areaal waterplanten tussen 2009 en 2012. Hieraan wordt namelijk de conclusie verbonden dat ook de draagkracht van het gebied is toegenomen. Bovendien wordt, althans volgens de Passende Beoordeling, voor wat betreft elk van de hierboven genoemde vogelsoorten, Kleine Zwaan, Brilduiker en Tafeleend, aan de instandhoudingsdoelstellingen voldaan.
Naar onze mening zijn voor de soorten kleine zwaan, brilduiker en tafeleend wel degelijk significant negatieve effecten te verwachten. Wij zullen dit hieronder beargumenteren.

3. Effect op kleine zwaan ten onrechte niet aan landelijke instandhoudingsdoelstelling getoetst

Bij de beoordeling of de negatieve effecten voor de kleine zwaan de instandhoudingsdoelstellingen in gevaar brengen, is ten onrechte enkel gekeken naar de gebiedsdoelstelling zoals geformuleerd in het Natura 2000 aanwijzingsbesluit Veluwerandmeren. Deze methode stemt op het eerste gezicht overeen met de bewoordingen uit de Natuurbeschermingswet. In dit geval gaat deze methode echter voorbij aan de bijzondere werkelijkheid dat de kleine zwaan een soort is die zowel in Nederland als in Europa in een ongunstige staat van instandhouding verkeert en waar Nederland van 'groot relatief belang' is om een gunstige staat van instandhouding voor deze soort te realiseren. In het Doelendocument staat op p. 42 dat meer dan de helft van de internationale populatie van de kleine zwaan jaarlijks in Nederland verblijft. Op p. 94 staat zelfs dat Nederland 'het topgebied' is voor de kleine zwaan. Een bijzondere verantwoordelijkheid dus.
De soort verkeert boven het instandhoudingsdoel voor de Veluwerandmeren. WS1, afzonderlijk of in combinatie met andere plannen en projecten, zal naar verwachting dat gebiedsdoel niet in gevaar brengen. Echter, dit doet er niet aan af dat het negatief effect van IIVR tweede fase (in cumulatie met andere projecten berekend op -2,26%) ook consequenties zal hebben voor de nationale en de internationale populatie kleine zwanen.

De internationale populatie kleine zwanen daalde van 29.000 exemplaren in 1995 naar 20.000 in 2006 (Van Roomen et al.), 2007). Deze neerwaartse trend tekende zich ook in Nederland af (Anonymus, 2005). De landelijke doelstelling ziet op het behoud van voldoende geschikt leefgebied voor een seizoensgemiddelde van 4820 kleine zwanen. De huidige Nederlandse populatie ligt zelfs nog veel lager dan de drempelwaarde van een seizoensgemiddelde van 3800 vogels zoals in het Doelendocument A037 geformuleerd.
De Veluwerandmeren maken deel uit van een ecologisch samenhangend netwerk. Wanneer een gebied als de Veluwerandmeren een dergelijk essentiële schakel vervult in dit ecologische netwerk, dan mag men niet enkel de effecten beoordelen aan de hand van de doelstelling voor dit gebied, maar dient ook het effect op de internationale populatie en op de samenhang in het gehele netwerk bezien te worden. Dit werd in de voorloper van de onderhavige Passende Beoordeling ook bevestigd (Heunks & Van der Winden (2009), p. 125). Hier wordt gesteld: *Ook mag een afname die in het Natura 2000-gebied wellicht mogelijk is, niet leiden tot een gevaar voor het behalen van de instandhoudingsdoelen op landelijk niveau of voor andere Natura 2000-gebieden. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn als het merendeel van de landelijke populatie van een soort is gevestigd in één enkel gebied. Dit betekent dat een afname van het oppervlak leefgebied of de populatieomvang in dat betreffende gebied de netwerkfunctie van andere gebieden niet in gevaar mag brengen of de landelijke doelen niet teveel mag schaden.*
Het aanwijzingsbesluit benoemt ook expliciet een vergelijkbaar doel als te beschermen algemene doel waaraan uiteraard ook getoetst dient te worden: *behoud van de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de ecologische samenhang van het Natura 2000-netwerk zowel binnen Nederland als daarbuiten.* In de Passende Beoordeling is dit op pagina 21 vermeld.
Nu Nederland en met name de Veluwerandmeren een dergelijke verantwoordelijkheid heeft en de trend nationaal en internationaal zodanig negatief is, dient voor het bepalen van de significante effecten van het IIVR-project op de kleine zwaan bovendien niet enkel gekeken te worden naar de algemene en voor kleine zwaan specifieke gebiedsdoelstelling. Nederland is immers de Europese verplichting aangegaan om een gunstige staat van instandhouding te behouden dan wel te herstellen voor alle soorten inheemse vogels. Besluiten en handelingen van decentrale overheden mogen het voldoen aan deze verplichting niet doorkruisen. Dit zou enerzijds kunnen door de gebiedsdoelstelling in een breder kader te plaatsen (zoals de reeds benoemde algemene gebiedsdoelstelling ook doet door te verwijzen naar de Europese samenhang). Dan dient ook gekeken te worden naar de recente ontwikkelingen in andere gebieden waardoor het relatieve belang van de Veluwerandmeren nog verder is toegenomen. Wat betreft die recente ontwikkeling elders (bron: www.SOVON.nl), kan worden opgemerkt dat als belangrijkst aangemerkte gebied (te weten Arkemheen) in de periode 2006/07 tot en met 2010/11 seizoensgemiddelde aantallen kende van, respectievelijk, 8, 18, 23, 10 en 23 kleine zwanen. Dit komt uit op een gemiddelde van 16 waarmee het desbetreffende gebied maar liefst 174 minder scoort dan haar instandhoudingsdoel. Een zelfde rekensom kan gemaakt worden voor het één na belangrijkst gebied (te weten het Lauwersmeer). De seizoensgemiddelden voor dit gebied bedroegen, respectievelijk, 154, 66, 81, 51 en 85 kleine zwanen. Dit komt neer op een gemiddelde van 87 waarmee het gebied 53 minder scoort dan haar instandhoudingsdoel. De overeenkomstige cijfers voor het,

qua belang, daarop volgende gebied (te weten de Veluwerandmeren) bedroegen, achtereenvolgens 207, 284, 174, 149 en 167. Dit komt neer op een gemiddelde van 196 waarmee het gebied haar instandhoudingsdoel van 120 weliswaar overtreft maar niet goedmaakt wat de andere twee gebieden tekort komen. Hoe dan ook zijn de Veluwerandmeren in Nederland veruit het belangrijkste gebied voor kleine zwanen geworden. Zeker nu de aantallen zowel in Arkemheen als in het Lauwersmeer zijn gedaald.

Voorts heeft Gedeputeerde Staten deze uitzonderlijke situatie ten onrechte niet in de belangenafweging betrokken die zij op grond van artikel 19d jo 19^{e} van de Natuurbeschermingswet (Nbwet) moet maken.[1] Een dergelijke afweging heeft ten onrechte niet plaatsgevonden, of is althans niet gemotiveerd in het onderhavige besluit.

Volgens het bestreden besluit is er ondanks de landelijke en internationale afname van deze soort geen hersteldoel geformuleerd. Dit doet niet af aan ons argument dat, gelet op de bijzondere situatie van kleine zwaan, het effect van de projecten van IIVR fase II getoetst moet worden aan het landelijk instandhoudingsdoel. Overigens, vermeldt het doelendocument als reden voor het niet opnemen van een hersteldoel dat toentertijd het leefgebied nog grotendeels gunstig was. Gelet op de achteruitgang in Arkemheen en Lauwersmeer is dat nu niet meer het geval. De Veluwerandmeren is verreweg het belangrijkste gebied voor kleine zwanen. Behoud van het leefgebied in de Veluwerandmeren heeft dan ook een meer dan evenredig effect.

4. Onbekend of draagkracht van leefgebied vogels is verbeterd

Brilduiker en tafeleend voldoen in de Veluwerandmeren beide niet aan hun instandhoudingsdoelstelling en ze vertonen een negatieve trend. Dat is een indicatie dat de draagkracht van het gebied onvoldoende kan zijn. Het is vervolgens aan de initiatiefnemer om in een Passende Beoordeling aan te tonen dat a) aan alle randvoorwaarden voor een voldoende omvang en kwaliteit van het leefgebied is voldaan, dat b) de oorzaak van de onvoldoende staat van instandhouding buiten het gebied ligt, en dat c) zijn project afzonderlijk of in cumulatie geen significant effect heeft. Zie hiervoor ook de notitie van mevrouw art. 5.1.2.e die indertijd bij de vergunningsaanvraag van IIVR-project WS2 is gevoegd.
De Passende Beoordeling concludeert dat de draagkracht voldoende is, omdat het areaal kranswieren en fonteinkruiden tussen 2009 en 2012 en de driehoeksmosselen tussen 2004 en 2008 zijn toegenomen.
Een uitgebreid areaal waterplanten betekent echter niet per definitie dat de draagkracht is toegenomen. Immers, uit een uitbreiding van areaal waterplanten blijkt nog niet of die uitbreiding in relevante (benutbare) diepten heeft plaatsgehad. Zo leiden uitbreidingen op diepten die de halslengte van kleine zwanen (ca. 85 cm, dat wil zeggen ca. 75 cm waterkolom) overtreffen, niet tot een (directe) uitbreiding van de draagkracht voor deze soort in de zin van voedselbeschikbaarheid. Bovendien is niet alleen voedsel maar ook rust bepalend voor de 'draagkracht', zoals in de Passende Beoordeling erkend bij een aantal effectbepalingen. Bij inachtneming van de

[1] Deze verplichting blijkt bijvoorbeeld uit ABRvS 8 februari 2012, zaaknummer 201100875/1, r.o. 2.53

verlaagde waterstand in de winter, is een aanzienlijk aandeel van de WS1 vlakken van betekenis voor de voedselvoorziening van kleine zwanen. Dit geldt, vanwege de grotere halslengte nog sterker voor knobbelzwanen. Als knobbelzwanen ten gevolge van de WS1-verdiepingen (en andere verdiepingen in het kader van IIVR Fase 2) alsnog moeten uitwijken naar gebieden waar het voedsel vooralsnog in hogere mate voor kleine zwanen beschikbaar is, kan voedselconcurrentie optreden. In het gebruikte model wordt hiermee onvoldoende rekening gehouden. In diverse westenschappelijke rapporten is bij herhaling op deze voedselconcurrentie als gevolg van 'zomervraat door knobbelzwanen' gewezen (Noordhuis, 2001; Postema et al., 2008; Anonymus, 2008). art. 5.1.2.e (art. 5.1.2.e thans Coöperatie Gastvrije Meren) pleitten op p. 22 en 119 van hun rapport uit 2006 zelfs voor het uitvoeren van aanvullende studies hierover. Een degelijke studie is echter nooit verricht. In een wetenschappelijke publicatie van Hidding et al. (2009) is opnieuw uitgebreid gewezen op deze seizoensgebonden concurrentie tussen knobbelzwanen en kleine zwanen. De huidige Passende Beoordeling gaat hieraan opnieuw voorbij. Dat met dit alles rekening had moeten worden gehouden, wordt eveneens ondersteund op p. 19 van het aanwijzingsbesluit (waaraan een NB-wet vergunning getoetst moet worden). Hierin staat ook dat voedselconcurrentie door knobbelzwanen de kleine zwaan parten speelt. Met het verlenen van een vergunning zou GS voorbijgaan aan het feit dat verdiepingen verschuivingen in de aantalverhoudingen kunnen geven vanwege de ongelijke temporele uitgangsposities van soorten. Verwacht mag immers worden dat de laatkomers (te weten kleine zwaan en pijlstaart) sterker zullen lijden onder een gereduceerde verminderde hoeveelheid voedsel dan de vroeg aanwezige soorten (te weten knobbelzwaan). Door in het model geen rekening te houden met zomervraat en concurrentie door knobbelzwanen, geeft de hierop gebaseerde effectberekening een te positief beeld van de benutbare hoeveelheid kranswier die voor vogels in stand blijft. Dit kan een te positief beeld opleveren voor de voedselsituatie van hiervan afhankelijke kwalificerende vogelsoorten.

De voedselbeschikbaarheid voor kwalificerende vogelsoorten wordt niet alleen door kranswier maar ook, onder meer, door mosselen bepaald. Over de driehoeksmosselen staat op p. 28 in de Passende Beoordeling het volgende. "*De verspreiding en de dichtheid van voorkomen van driehoeksmosselen is in de Veluwerandmeren in de periode van 2004-2008 sterk toegenomen (tabel 3.9). In hoeverre deze toename een eenmalige uitschieter is zal uit toekomstige bemonsteringen moeten blijken.*"

De Passende Beoordeling houdt dus expliciet rekening met de mogelijkheid dat het bij de volgende bemonstering wel eens anders zou kunnen zijn. Deze inventarisaties vinden periodiek plaats. Pas in oktober 2013 heeft weer een inventarisatie plaatsgevonden. Naar onze mening zult u bij de beoordeling van de aanvraag van de uit deze inventarisatie verkregen informatie moeten uitgaan. Op basis van jurisprudentie van het Europese Hof van Justitie moet u zich immers baseren op de beste wetenschappelijke kennis. De verouderde informatie uit 2008 of 2006 is dat niet. Dit klemt te meer nu de staat van instandhouding en de negatieve trend van een aantal soorten indiceert dat er een probleem is met het leefgebied. U zou hierin naar ons idee aanleiding moeten zien om de vergunningaanvrager op de voet van artikel 4:5 van de Algemene wet bestuursrecht (Awb) om aanvullende informatie te vragen. Te weten, de resultaten van de inventarisatie van oktober. Vergunningverlening

zonder deze aanvullende informatie levert onzes inziens strijd op met art. 19g Nbwet, met het voorzorgbeginsel waar de bescherming van de Vogel- en Habitatrichtlijn op is gebaseerd, het zorgvuldigheidsvereiste als bedoeld in art. 3:2 Awb en de motiveringsplicht ex art. 3:46 Awb.
Wij verzoeken u in het kader van de behandeling van de aanvraag de resultaten van de inventarisatie alsnog op te vragen en in de beoordeling van de vergunningaanvraag te betrekken. Dit is ook vereist gelet op de ex nunc toetsing die u moet doen.

5. Significante effecten op brilduiker zijn niet uitgesloten

Staat van instandhouding en instandhoudingsdoel

gegevens zoals geraadpleegd op 27 jan 2014 op www.sovon.nl:

Soort	Instandhoudingsdoel	absolute aantallen in jaar:										
		01/02	02/03	03/04	04/05	05/06	06/07	07/08	08/09	09/10	10/11	11/12
Brilduiker	220	88	262	332	282	142	89	123	106	68	48	170
Kleine Zwaan	120	110	254	154	132	349	207	284	174	149	167	467
Krakeend	280	210	304	349	276	555	688	841	450	319	427	364
Krooneend	30	36	40	45	71	62	71	87	94	54	59	81
Kuifeend	5700	5042	5836	7281	9145	7459	8715	9106	7351	6696	3918	7512
Meerkoet	11000	9157	10654	12886	16124	16648	14398	15830	14255	11231	10061	9247
Nonnetje	60	43	65	100	97	69	47	56	22	16	69	47
Pijlstaart	140	236	183	44	164	281	231	271	238	161	189	179
Slobeend	50	30	115	22	24	48	34	30	17	22	28	47
Smient	3500	2569	4393	5624	5648	4705	4746	4899	2706	1989	2368	4063
Tafeleend	6600	4386	5351	9623	11230	7881	8298	6582	4778	4305	1093	3235
Knobbelzwaan	n.v.t.	2911	4197	4285	4765	4164	4138	4403	4414	3090	2557	2959

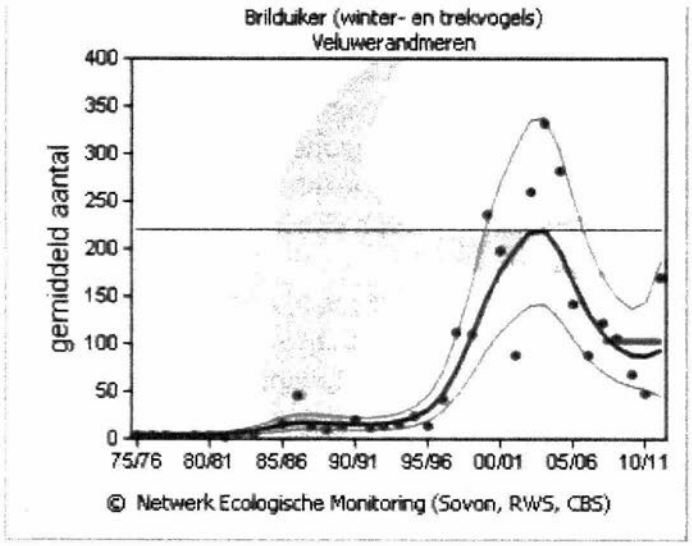

Uit de op de website van Sovon gepubliceerde gegevens over de Veluwerandmeren (zie hierboven) blijkt het volgende. In de Veluwerandmeren zit de brilduiker sinds seizoen 2005/2006 qua aantallen onder het instandhoudingsdoel en de laatste 10 jaren neemt de soort significant af. Het instandhoudingsdoel in de Veluwerandmeren is "Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 220 vogels (seizoensgemiddelde)".
Landelijk is er een significante afname naar een aantal van ca. 3.000 in 2011/2012. De landelijke doelstelling is blijkens het profielendocument behoud omvang en

102

kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 4380 vogels (seizoensgemiddelde). Sinds 2004/2005 zit brilduiker onder deze doelstelling. Blijkens de Passende Beoordeling heeft onderhavig project in combinatie met andere plannen en projecten een negatief effect op brilduiker van 4,14%. Gelet op de ongunstige staat van instandhouding en de negatieve trend is aannemelijk dat dit effect het halen van het instandhoudingsdoel nog verder in gevaar zal brengen en dus significant is. Dit geldt overigens ook al voor het negatief effect van 1% van WS1 afzonderlijk.

Oevertellingen

De opstellers van de Passende Beoordeling stellen zich desondanks op het standpunt dat brilduiker in de Veluwerandmeren ruimschoots aan zijn instandhoudingsdoelstelling voldoet en dat er een toename is. De reden hiervoor is dat er in het kader van de Passende Beoordeling gedurende een drietal winters de brilduikers vanaf de oever zijn geteld. Daarbij ontbreken overigens de winters van 2009/10 en 2010/11 toen de aantallen buitengewoon laag waren blijkens Sovon-tellingen. De jaarlijkse gegevens van Sovon zijn gebaseerd op tellingen vanuit de boot. Ook het aantal genoemd in de instandhoudingsdoelstelling is gebaseerd op boottellingen. Tussen beide methoden bestaat geen enkel verband (bron: Verweerschrift Provincie Flevoland, 10 februari 2014, kenmerk 1584664). Dat betekent overigens niet dat methoden 'dus' uitwisselbaar zijn, hoogstens dat tellingen met de ene methode niet via een omrekenfactor vertaalbaar zijn naar de andere methode. Wij stellen ons dan ook op het standpunt dat de evaluatie van een instandhoudingsdoelstelling met dezelfde meetmethode moet plaatsvinden als de methode waarmee de doelstelling is vastgesteld. Dit standpunt wordt gedeeld door SOVON bij monde van [art. 5.1.2.e] (Bijlage 1). Zelfs als het zo is dat oevertellingen tot systematisch hogere aantallen leiden dan boottellingen, dan nog zijn boottellingen leidend omdat boottellingen de grondslag vormden voor de instandhoudingsdoelstelling. Dat oevertellingen volgens de Passende Beoordeling geschikter zijn om het aantal aanwezige vogels te tellen, doet dan ook niet eerder ter zake dan bij het eventueel opnieuw vaststellen van een instandhoudingsdoelstelling voor de desbetreffende soort.

De Passende Beoordeling concludeert, onzes inziens ten onrechte, dat de soort in de Veluwerandmeren niet afneemt. Onderzoek dat gericht is op het vaststellen van een toe- of afname, dient zich consequent van dezelfde telmethode te bedienen. Dat betekent dat boottellingen met boottellingen geconfronteerd moeten worden en oevertellingen met oevertellingen. Als men (correct uitgevoerde) oevertellingen met elkaar zou vergelijken over een langere periode, zal ook dan een daling te zien zijn. Daarnaast zijn wij van mening dat de Sovon gegevens moeten worden gehanteerd, omdat dit de best beschikbare wetenschappelijke kennis is.

Ook de Stichting Advisering Bestuursrechtspraak (StAB) oordeelde dat de gegevens van SOVON moeten worden aangemerkt als de best beschikbare kennis. Dit omdat de telgegevens worden verkregen door gedurende meerdere jaren tellingen uit te voeren en die tellingen zijn gebaseerd op een vaste, gestandaardiseerde, telmethode en worden uitgevoerd door ervaren inventariseerders. De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State had de StAB om haar oordeel gevraagd in de procedure tegen de toenmalige koepelvergunning IIVR. De StAB keurde de telmethode die in 2008/2009 bij de oevertelling was gehanteerd af. Niet alleen omdat

het een eenjarig onderzoek betrof, maar ook omdat was gebleken dat "*vanaf sommige telpunten niet exact kon worden geteld, de brilduikers slecht zichtbaar waren en dat waarnemingen in een zekere bandbreedte zijn genoteerd*". StAB concludeerde hieruit dat er geen exacte telling had plaatsgevonden. Daarnaast stelde StAB vast dat niet conform de Sovon-telmethode was gewerkt en dat de aanname dat het geschatte maandgemiddelde aantal vogels ook in een vijfde maand ter plaatse zullen zijn niet met veldonderzoek was onderbouwd. De pagina's uit het StAB-rapport waarop u dit kunt teruglezen, sluiten wij bij als bijlage 2.
Uit het voorgaande volgt dat de oevertelgegevens niet als best beschikbare kennis kunnen worden aangemerkt.

Verstoring brilduikers door project RF1/2 (aanleg recreatiegebied Bremerberg)
Het negatief effect op brilduiker is in de Passende Beoordeling onderschat. Ook dit blijkt uit het rapport van de StAB. De StAB concludeerde dat het effect op brilduiker groter zal zijn vanwege verstoring door project RF1/2 (zie bijlage 3). Dit omdat het aan te leggen strand en de horecafaciliteiten in de winter toegankelijk zullen zijn. Ook in de inmiddels enigszins gewijzigde opzet van RF1/2 is, voor zover ons bekend, van ontoegankelijkheid gedurende de winter geen sprake. Noch uit de Passende Beoordeling (Heunks et al., 2013) of de Natuurtoets Bremerberg van Bureau Waardenburg (Gyimesi & Heunks, 2013), noch uit de aanvraag (brief Gemeente Dronten, 28 januari 2014) of de reactie hierop van Provincie Flevoland (brief Provincie, 6 februari 2014, kenmerk 1582635), is ons iets gebleken van een (onherroepelijk) besluit tot winterafsluiting.

6. Significante effecten op tafeleend zijn niet uitgesloten

Staat van instandhouding en instandhoudingsdoel

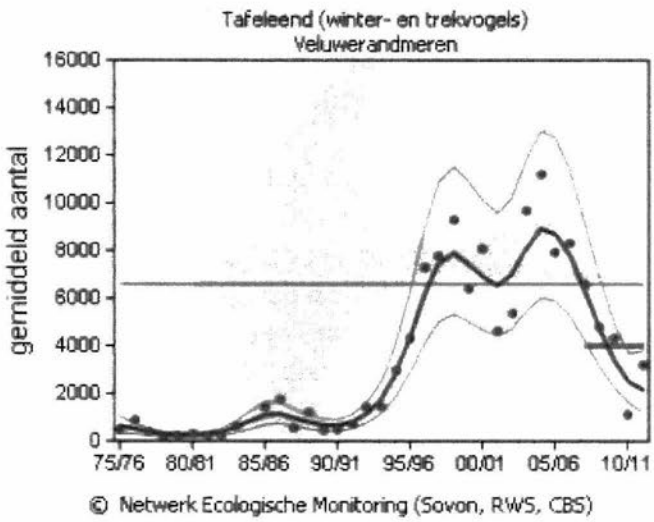

Het instandhoudingsdoel voor tafeleend in de Veluwerandmeren is "behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 6.600 vogels (seizoensgemiddelde)" . In de Veluwerandmeren zit tafeleend sinds seizoen

2007/2008 qua aantallen onder het instandhoudingsdoel en neemt de soort significant af.
Landelijk is er een significante afname naar een aantal van ca. 17.000 in 2011/2012. In het profielendocument is de landelijke staat van instandhouding als zeer ongunstig beoordeeld. Er geldt landelijk een behouddoelstelling van 20.900 vogels (dit terwijl volgens het profielendocument er bij 24.600 vogels pas sprake is van een gunstige staat van instandhouding). Tafeleend zit sinds ca. 2001/2002 onder het landelijke doel.
Volgens Birdlife is de staat van instandhouding in de EU ongunstig. Nederland is relatief belangrijk voor de relevante populatie. Van de populatie verblijft 16% in de winter in Nederland. Volgens de Passende Beoordeling (p.25) Komt 14% van de flyway populatie in de Veluwerandmeren voor (p. 25).
Onderhavig project heeft volgens de Passende Beoordeling in combinatie met andere plannen en projecten een negatief effect op tafeleend van 4,14%. Gelet op de ongunstige staat van instandhouding en de negatieve trend is aannemelijk dat dit effect het halen van het instandhoudingsdoel nog verder in gevaar zal brengen en dus significant is. Dit geldt overigens ook al voor het negatief effect van 1% van WS1 afzonderlijk.
Ook Stab komt tot dit oordeel in haar rapport (zie bijlage 4).

Draagkracht en looptijd vergunning
De negatieve trend die de tafeleend in de Veluwerandmeren vertoont, indiceert dat de draagkracht van het leefgebied van de soort niet op orde is. De Passende Beoordeling stelt daarentegen dat de draagkracht voldoende is omdat de waterplanten zich hebben uitgebreid sinds 2009.
Wij hebben hiervoor onder punt 4 al gemotiveerd aangevoerd dat hiermee niet vaststaat dat de draagkracht voldoende is voor een aantal van 6.600 vogels. Zoals gezegd, gelet op de slechte staat van instandhouding van de tafeleend moet ervan uit worden gegaan dat dit niet per se het geval hoeft te zijn.
Daarnaast onderschat de Passende Beoordeling het effect op tafeleend (cumulatief -4,14%). Zoals hiervoor onder punt 5 is uiteengezet, zal het project RF1/2 een groter verstorend effect hebben dan ingeschat. Zoals uit bijlage 3 blijkt, foerageren en rusten ook tafeleenden in grote aantallen in de omgeving van het aan te leggen strand en de horeca.
Voorts constateren wij dat de aanvraag is gebaseerd op beoordelingsgegevens uit, uiterlijk, het jaar 2012, terwijl de te vergunnen activiteiten tot 2020 mogen worden voortgezet. Wij achten het niet verantwoord dat de activiteiten tot in 2020 mogen worden uitgevoerd. Dit gelet op de conclusie van Stab dat "slechts in beperkte mate sprake is van een robuust ecologisch systeem" en dat "het ecologisch systeem kennelijk dicht bij een omslagpunt zit, namelijk de omslag van een helder naar een troebel systeem" (p. 18 Stab-rapport, zie bijlage 4). Het is zeer de vraag of de ecologische omstandigheden in 2020 nog gelijk zijn aan die in de jaren waarop de beoordeling gebaseerd is.

Oorzaken afname tafeleenden volgens Passende Beoordeling
Wat betreft de nadere verklaring voor de waargenomen aantallen Tafeleenden, hinkt de Passende Beoordeling op twee gedachten. Enerzijds wordt gerefereerd aan het feit dat onderschreiding van de instandhoudingsdoelstelling (althans op basis van

SOVON-gegevens) een schijnbaar karakter heeft wat een gevolg zou zijn van ontbrekende tellingen, anderzijds wordt gewezen op het achterblijven van aantallen als gevolg van oorzaken buiten het gebied.
Wat betreft schijnbaar geachte onderschreiding merken wij het volgende op. Wij blijven van mening dat de SOVON-gegevens de best beschikbare kennis behelzen. Als zodanig moeten die gegevens leidend zijn bij de beoordeling van de aanvraag, zoals ze leidend zijn in de gehele systematiek van Natura-2000. In dat kader verwijzen wij naar de door SOVON gevolgde correctie van incomplete gegevens: http://s1.sovon.nl/gebieden/gebieden_grafieken.asp?euring=1980&gebnr=76&seizoen=nbr. SOVON-medewerker [art. 5.1.2.e] licht in Bijlage 1 toe dat SOVON niet onder alle omstandheden 'bijschat' maar daar een zorgvuldige procedure voor hanteert. Ook heerst bij de opstellers van de Passende Beoordeling kennelijk de mening dat SOVON alleen vaart op de telgegevens van de provinciale bootteller. Dit is niet het geval. De heer [art. 5.1.2.e], geregistreerd SOVON-teller onder code HVLK02, deelde ons mee dat hij telgegevens van, onder meer, Tafeleend heeft aangeleverd. Dit gebeurde ook in jaren en maanden die door Bureau Waardenburg in Tabel 3.10 (pag. 31) van de Passende Beoordeling als 'leeg' zijn aangemerkt en daarom door Bureau Waardenburg niet zijn betrokken in het meerjarige seizoensgemiddelde (t.w. 6832). Wij handhaven daarom het standpunt dat de instandhoudingsdoelstelling voor Tafeleend (t.w. 6600) gezien de SOVON-gegevens (t.w. 4715) ernstig onderschreden wordt.
Voor wat betreft oorzaken van achterblijvende aantallen die buiten het Natura 2000 gebied Veluwerandmeren liggen, verwijzen de opstellers van de Passende Beoordeling naar het weglekken van Tafeleenden naar het nieuwe natuurgebied Plan Roerdomp. De Passende Beoordeling stelt op pagina 34 dat hier 'tellingen op dezelfde dag' aan ten grondslag liggen. Volgens de desbetreffende teller, heer [art. 5.1.2.e], echter, kun je pas uitspraken doen over forensisch gedrag van de tafeleenden als je tenminste vier jaar lang in beide gebieden (RM 2210 en Harderbroek/Roerdomp) simultaan hebt geteld. En dat is niet gebeurd. Dit is te lezen in bijgaande verklaring van de heer [art. 5.1.2.e] (bijlage 6).
In de Passende Beoordeling wordt een beroep gedaan op de internationaal dalende trend van de aantallen Tafeleenden. Wij stellen om te beginnen vast dat in de Passende Beoordeling geen bevredigend antwoord wordt gegeven op de vraag waarom de dalende trend in de Veluwerandmeren procentueel zoveel sterker is dan die elders in Nederland . Uit SOVON gegevens (http://s1.sovon.nl/gebieden/gebieden_grafieken.asp?euring=1980&gebnr=76&seizoen=nbrv) blijkt dat de absolute daling van het landelijke seizoensgemiddelde volledig ten laste is gekomen van de Veluwerandmeren. De relatieve daling in de Veluwerandmeren is dan ook veel sterker dan de nationale. Tussen 2001/02 en 2010/11 nam de landelijke stand met circa 40% af en die in de Veluwerandmeren met circa 80%.Wij vragen u daarom hoe dit verschijnsel te rijmen is met de bewering elders in de Passende Beoordeling dat de draagkracht van het gebied zou zijn toegenomen. De opstellers van de Passende Beoordeling suggereren op p. 34 dat de populatie Tafeleenden zich vanwege gewijzigd klimaat in noordoostelijke richting verplaatst zou hebben. Wij stellen vast dat dit in de genoemde publicatie niet met cijfers wordt gestaafd. Uit onze eigen analyse blijkt er, net als in het geval van Brilduikers en anders dan bij Nonnetjes, nauwelijks verband tussen wintertemperaturen in gebieden noordoostelijk van Nederland en de

seizoensgemiddelde aantallen Tafeleenden alhier (Bijlage 7). Als de gemiddelde temperatuur rond de Oostzee met, zeg, 1 graad Celsius zou stijgen, dan scheelde dat landelijk hooguit (seizoensgemiddeld) een kleine 340 Tafeleenden. Saillant is echter dat van stijgende temperaturen noordoostelijk van Nederland sinds begin van deze eeuw geheel geen sprake is (Bijlage 7). Daarmee is de vraag naar de oorzaken van de relatief sterke daling van de aantallen Tafeleenden tot onder hun instandhoudingsdoelstelling onvoldoende beantwoord en kan nog niet geconcludeerd worden dat de draagkracht van en het beheer binnen het Natura 2000 gebied niet (ook) een rol speelt.

7. Monitoring van de opleverdiepte van de graafwerkzaamheden

IIVR project WS6 (egaliseren waterbodem Elburg) is zeer waarschijnlijk dieper opgeleverd dan vergund met negatieve effecten voor de benutbare hoeveelheid voedsel voor vogels (Rijkswaterstaat en de Omgevingsdienst Flevoland en Gooi verrichten hier onderzoek naar). U verleent vergunning voor verdiepingen tot NAP-1,80 meter in de vlakken 1, 2 en 3 en NAP -5,00 meter in vlak 7. Verdere verdieping heeft grotere negatieve effecten op vogels. Provincie Flevoland is vanuit het natuurbelang verantwoordelijk voor handhaving van natuurbeschermings-wetvergunningen. Om die reden verzoeken wij als vergunningvoorwaarde op te nemen dat de vergunninghouder de diepte halverwege en aan het einde van de werkzaamheden controleert en aan u rapporteert.

Conclusie

Primair stellen wij ons op het standpunt dat de vergunning moet worden geweigerd nu significante effecten op voornoemde natuurwaarden van dit Natura 2000-gebied niet zijn uitgesloten. Vergunningverlening zou strijd met art. 19g Nbwet en met art. 3:2 en 3:46 Awb opleveren. Subsidiair zou u de vergunning bij afweging van de belangen als bedoeld in artikel 19d jo 19^{e} Nbwet moeten weigeren.

Hoogachtend,

art. 5.1.2.e

het bestuur van de Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe,

art. 5.1.2.e

het bestuur van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging

art. 5.1.2.e

[redacted]

Bijlage 1: Mail van art. 5.1.2.e, Sovon
Bijlage 2: StAB-rapport pagina's 38 t/m 40
Bijlage 3: StAB-rapport pagina's 41 t/m 43
Bijlage 4: StAB-rapport pagina's 44 en 45
Bijlage 5: StAB-rapport pagina's 18 en 19
Bijlage 6: Verklaring van de heer art. 5.1.2.e
Bjilage 7: Verband tussen wintertemperatuur in Oostzeegebied en tafeleenden in Nederland
Bijlage 8: literatuurlijst

Bijlage 1

Van: art. 5.1.2.e @sovon.nl]
Verzonden: donderdag 11 juli 2013 23:17
Aan: art. 5.1.2.e
Onderwerp: RE: Vraag methodiek bijschattingen

Hoi art. 5.1.2.e

Er wordt alleen bijgeschat als er tellingen ontbreken. Deze bijschattingsroutine is uitgebreid getest door het CBS. Daaruit blijkt dat pas wanneer het percentage bijschatting hoger is dan 90% het getal onbetrouwbaar wordt. ie getallen worden niet meegenomen. Die telgevens vervallen dus. Het bijschatten gebeurt alleen in de monitoringgebieden, bijvoorbeeld niet voor de midwintertelling (is maar een keer per jaar).

Zover ik zo kan nagaan zijn de tellingen in de Randmeren behoorlijk volledig. Ik zou moeten nagaan of dat in het verleden anders was. Let wel dat wordt gewerkt met seizoensgemiddelden. Daardoor worden excessen vaak uitgemiddeld. Het komt zelden voor dat er veel tellingen uitvallen. In het geval van de Randmeren zou bijvoorbeeld een of twee tellingen bijgeschat worden, maar de overige tien in een seizoen niet. Het gemiddelde hiervan zal dus waarschijnlijk niet erg bepaald worden door die twee tellingen (tenzij het belangrijke maanden zijn dan wegen ze wel zwaarder natuurlijk).

Volgens mij ligt de problematiek in de Randmeren niet zozeer aan het bijschatten. Wij gebruiken (zoals ik je al ooit eerder heb gemaild) voornamelijk de tellingen van de boottellers. Er is wel door derden gesuggereerd dat zij een soort als Brilduiker onderschatten. Ook de zwanen komen er soms mogelijk wat zwakjes af omdat deze op grote afstand zitten en daardoor moeilijk op soort zijn te brengen en te tellen. Wij zijn ons zeker bewust van de lastige problematiek hiervan. Het is echter wel zo dat ook de doelen toen zijn gebaseerd op diezelfde tellingen. Ze vormen daarmee dus de beste vergelijking. Het is heel logisch dat wanneer er een speciale telling wordt gehouden voor die Brilduiker of zwanen je er van uit kan gaan dat de aantallen hoger liggen. Immers een speciaal op die soort gerichte telling zal waarschijnlijk een hoger aantal opleveren. Een watervogeltelling is wat dat betreft een compromis om alle soorten tegelijkertijd zo goed als mogelijk te tellen (je moet je aandacht verdelen). Dat allemaal gezegd hebbende gaat het om seizoensgemiddelden. Grote uitschieters (zowel naar boven als beneden) worden daardoor enigszins uitgemiddeld. Er is pas wat aan de hand als over de hele linie en over meerdere seizoen de aantallen lager blijven of juist hoger worden, want op basis deze seizoensgemiddelden worden onze trends berekend. Enkele specifieke tellingen zijn daarom moeilijk te vergelijken met onze tellingen waar gemiddelden uitkomen

Let daarom op of die bronnen refereren aan incidentele (eventueel gerichte) tellingen. Die geven niet direct een maat om te zeggen dat onze tellingen niet kloppen. Het gaat juridisch ook om seizoensgemiddelden, daar wordt men op afgerekend. Wanneer wordt gewezen naar onze trends moeten altijd ook de betrouwbaarheidsintervallen in ogenschouw worden genomen. Hoe kleiner die intervallen hoe betrouwbaarder onze trends. Wanneer gemiddelden boven e bovengrens of onder de ondergrens terecht komen zou je eigenlijk pas van significante effecten mogen spreken. Dat kan gunstig zijn (een soort gaat minder snel significant achteruit; dat is op zich prettig dat een daling niet per se een achteruitgang hoeft te betekenen zolng het binnen het interval is), maar ook ongunstig (meer speling dus geen significant effect:

als gezegd wordt dat 400 het doel is wordt eigenlijk 400 + / - bijvoorbeeld 50 bedoeld)). Het is aan de beleidsmakers om te beslissen wat nu echt de grens is: het gemiddelde (zoals dat nu vooral wordt gehanteerd, de bovengrens of de ondergrens). Statistisch is voor alles iets te zeggen.

Ik hoop dat je hier wat aan hebt en mee verder kunt, hoewel het wellicht niet geheel een direct antwoord met getallen is op je vraag.

Vriendelijke groeten,
art. 5.1.2.e

Van: art. 5.1.2.e @versatel.nl]
Verzonden: zondag 7 juli 2013 16:06
Aan: art. 5.1.2.e
Onderwerp: Vraag methodiek bijschattingen

Hallo art. 5.1.2.e,

Ik heb een vraag over bijschattingen in de watervogeltellingen.

Hoe gaat Sovon om met tellingen die uitvallen? In een watervogelrapport heb ik gelezen dat er dan bijgeschat wordt (rapport 2009/2010 hoofdstuk 2.5.2 en bijlage 3).

Voor de Veluwerandmeren ben ik Wetlandwacht voor Vogelbescherming, maar ook watervogelteller Sovon (aanvullende tellingen Kleine/Wilde zwaan) en inventariseer ik er Z-soorten Krooneend/Grote Karekiet/Bruine Kiek/Roerdomp etc. (ben ook DC Veluwe).

Ik kom nu een beetje in conflict met dat alles. Ben nu weer een Passende Beoordeling aan het uitspitten, waar de opsteller de Sovon/CBS gegevens in twijfel trekt en maar liefst 3 andere bronnen er bij haalt om aan te tonen dat er geen significante effecten zijn.

Mijn vraag: Zijn oude telgegevens voor de Veluwerandmeren bewerkt voor uitgevallen tellingen volgens de stappen 1 en 2 uit bijlage 3 van het watervogel rapport 2010/2011. In het verleden viel het mij wel eens op dat oude gegevens (voorgaande jaren) nog gecorrigeerd werden.

Graag zou ik willen weten of de tellingen bewerkt zijn.

Vr.gr.,
art. 5.1.2.e

Bijlage 2

StAB
GERECHTELIJKE
OMGEVINGSDESKUNDIGEN

Verslag ex artikel 8:47 Algemene wet bestuursrecht

Opdrachtgever
De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State

Kenmerk opdrachtgever
201101474/1/R2

Datum opdracht
17 juni 2011

Onderwerp
Natuurbeschermingswetvergunning voor het Integraal Inrichtingsplan Veluwerandmeren (IIVR).

Kenmerk StAB
StAB-38889

Datum
24 augustus 2011

Opstellers
art. 5.1.2.e
[redacted]

Toetser
art. 5.1.2.e
[redacted]

Bijlage 2

volledigheidshalve op dat deze gebieden niet binnen het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren liggen.

3.5 Tellingen brilduiker

Standpunten partijen
Appellante Vogelbescherming c.s. stelt dat er een onjuist beeld is geschetst van de gevolgen van het IIVR-project voor de populatie brilduikers, omdat de passende beoordeling is uitgegaan van oevertellingen terwijl bij de vaststelling van de instandhoudingsdoelstellingen is uitgegaan van boottellingen. Appellante meent voorts dat een afname van 5,46% van de populatie brilduikers als significant negatief is aan te merken (stuk 1C, blz. 10 en 11).

In de Reactienota zienswijzen is aangegeven dat uit het uitgevoerde extra onderzoek blijkt dat de staat van instandhouding van de brilduiker veel beter is dan verwacht. Daarbij is aangegeven dat het gebruik van een andere methodiek geen afbreuk aan deze constatering doet (stuk 2, bijlage 1, onder kopje reactie op zienswijze 1.4). In het verweerschrift is daaraan toegevoegd dat ondanks dat er negatieve effecten zullen optreden, de instandhoudingsdoelstelling behaald wordt (stuk 4, blz. 7).

Inleiding brilduiker
De brilduiker is een kleine duikeend die in Nederland vooral voorkomt als doortrekker en wintergast in grotere open wateren. De soort eet in veel gebieden voornamelijk driehoeksmosselen, zoetwaterslakjes en andere kleine weekdieren. De brilduiker is dagactief. Omdat hij overdag voedsel zoekt is de brilduiker meer dan andere duikeenden gevoelig voor verstoring tijdens het voedselzoeken. Hij reageert bij afstanden van 300 tot 500 meter op verstoring door watersporters en scheepvaart (bijlage StAB-C25, blz. 688 en 690).

Ingevolge het aanwijzingsbesluit Veluwerandmeren van 23 december 2009 geldt voor de brilduiker de instandhoudingsdoelstelling "*behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 220 vogels (seizoensgemiddelde[9])*" (stuk 1C6, blz. 21). De instandhoudingsdoelstelling betreft het uitgangspunt in het toetsingskader.

Aantallen brilduikers
In de passende beoordeling is aangegeven dat het langjarig seizoensgemiddelde (2001/2002-2005/2006) van de populatie brilduikers in de Veluwerandmeren 222 vogels bedraagt. Voorts is aangegeven dat in de winter van 2008/2009 het gemiddeld aantal brilduikers 1.050 bedroeg, hetgeen bij een gemiddeld verblijf neerkomt op een seizoensgemiddelde van 438 vogels (stuk 3A, bijlage 4, blz. 89). Navraag bij verweerder wees uit dat het gestelde aantal brilduikers voor het seizoen 2008/2009 is gebaseerd op het onderzoeksrapport "Verspreiding en foerageergedrag van Brilduikers in de Veluwerandmeren" augustus 2009, Bureau

9 Het seizoensgemiddelde is het gemiddelde over twaalf opeenvolgende maanden van juli t/m juni van het volgend jaar (bijlage StAB-C26, blz. 25).

Waardenburg (zie bijlage StAB-C27). Dit betreft het extra onderzoek waarnaar in de Reactienota zienswijzen is verwezen.

Appellante Vogelbescherming c.s. geeft aan dat het seizoensgemiddelde aantal brilduikers voor de seizoenen 2003/2004 tot en met 2007/2008 gemiddeld 193,6 exemplaren betreft. Appellante is verder van mening dat de door verweerder gestelde populatieomvang van 438 brilduikers voor het seizoen 2008/2009, geen juist beeld geeft, omdat de brilduikers vanaf het land geteld zijn. De overige tellingen zijn boottellingen. Appellante stelt dat door de verstoringsgevoeligheid van de brilduiker boottellingen altijd lager uitvallen dan landtellingen (stuk 1C, blz. 10).

Door SOVON zijn op www.sovon.nl per vogelsoort telgegevens gepubliceerd in de verschillende Natura 2000-gebieden, in het kader van het "Netwerk Ecologische Monitoring (SOVON, RWS, CBS)". Deze gegevens worden gebruikt voor de monitoring van Natura 2000-gebieden. Op basis van SOVON gegevens zijn tevens de instandhoudingsdoelen geformuleerd. De telgegevens van SOVON worden verkregen door gedurende meerdere jaren tellingen uit te voeren. Die tellingen zijn gebaseerd op een vaste, gestandaardiseerde, telmethode en worden uitgevoerd door ervaren inventariseerders. Mijns inziens kunnen de gegevens van SOVON worden aangemerkt als de best beschikbare kennis.

Blijkens de gepubliceerde SOVON gegevens op www.sovon.nl waren in het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren in de seizoenen 2004/2005 tot en met 2008/2009 achtereenvolgens 282, 142, 89, 123 en 105 brilduikers seizoensgemiddeld aanwezig (zie bijlage StAB-C28). Door verweerder is aangegeven dat het langjarig seizoensgemiddelde (2001/2002-2005/2006) van 222 brilduikers, zoals aangegeven in de passende beoordeling, overeenkomt met de SOVON telgegevens (zie bijlage StAB-C29). Navraag bij SOVON, door appellante, wees vervolgens uit dat voor het seizoen 2009/2010 het seizoensgemiddelde 66 brilduikers bedraagt (zie bijlage StAB-C30).
Op basis van SOVON gegevens bedraagt het langjarig seizoensgemiddelde (2001/2002 tot en met 2009/2010) 178 brilduikers (seizoensgemiddeld).[10]

Over het onderzoeksrapport "Verspreiding en foerageergedrag van Brilduikers in de Veluwerandmeren" van Bureau Waardenburg het volgende. Ik merk allereerst op dat het een eenjarig onderzoek betreft, en dat, om inschatting van een ecologisch effect te kunnen maken, dit in het licht van een populatieomvang gedurende meerdere jaren moet worden bezien. Indien van het in het rapport gestelde aantal van 438 brilduikers voor het seizoen 2008/2009 wordt uitgegaan, bedraagt het langjarig seizoensgemiddelde (2001/2002 tot en met 2009/2010) 203 brilduikers (seizoensgemiddeld).[11] Daarmee blijft het seizoensgemiddelde

10 De seizoenen 2001/2002 tot en met 2005/2006: 5 X 222 = 1110 + seizoen 2006/2007: 89 + seizoen 2007/2008: 123 + seizoen 2008/2009: 105 + seizoen 2009/2010: 66 = 1493. Vervolgens 1493/9 = 165,9.

11 Voor de seizoenen 2001/2002 tot en met 2005/2006: 5 * 222 = 1110 + seizoen 2006/2007: 89 + seizoen 2007/2008: 123 + seizoen 2008/2009: 438 + seizoen 2009/2010: 66 = 1826. Vervolgens 1826/9 = 202,9.
= 220

aantal nog ruim onder de instandhoudingsdoelstelling.
Over het grote verschil in waarneming van de seizoengemiddelden 438 en 105 brilduikers voor het seizoen 2008/2009 nog het volgende. In tabel 4.1 van het rapport van Bureau Waardenburg zijn de aantallen ingetekende en geschatte brilduikers weergegeven (zie bijlage StAB-C27, blz. 15). Navraag naar het werkelijke aantal getelde brilduikers wees uit dat "*vanaf sommige telpunten niet exact kon worden geteld, de brilduikers slecht zichtbaar waren en dat waarnemingen in een zekere bandbreedte zijn genoteerd*" (zie bijlage StAB-C29).
Gelet hierop ben ik van mening dat er geen exacte telling heeft plaatsgevonden. Verder stel ik vast dat niet conform de SOVON-telmethode is gewerkt. Bij de beschrijving van de telmethode in het rapport van Bureau Waardenburg is aangegeven dat de tellingen zijn uitgevoerd van circa één uur na zonsopgang tot zonsondergang (bijlage StAB-C27, blz. 9). In de handleiding watervogeltellingen van SOVON is voor de wintermaanden (hier van toepassing) de vuistregel aangegeven om niet voor 10:00 's ochtends te starten en niet langer dan tot 16:00 door te gaan, om tellingen van slaapplaatsen te voorkomen (bijlage StAB-C31, blz. 12).
Tevens merk ik op dat het gestelde seizoensgemiddelde van 438 brilduikers voortkomt uit een geschat gemiddelde van 1.050 brilduikers per maand voor de 4 maanden waarin veldonderzoek heeft plaatsgevonden. Van het geschatte maandgemiddelde aantal vogels wordt aangenomen dat die ook in een vijfde maand ter plaatse zullen zijn (bijlage StAB-C27, blz. 15). Ik merk op dat die aanname niet met veldonderzoek is onderbouwd. In reactie op de vraag naar de onderbouwing van de telgegevens in de "vijfde" maand, wordt verwezen naar de langjarige telgegevens van SOVON (zie bijlage StAB-C29). Ik constateer nogmaals dat uit de langjarige telgegevens (2001/2002 tot en met 2009/2010) een seizoensgemiddelde van 178 brilduikers blijkt.

Over het vermeende verschil tussen land- en boottellingen merk ik volledigheidshalve het volgende op. Door SOVON is een veldstudie gedaan naar de mogelijke verschillen tussen land- en boottellingen van brilduikers in de Randmeren. De resultaten daarvan zijn gepubliceerd in het rapport "Vergelijkende studie van telmethoden tijdens watervogeltellingen in de Randmeren", SOVON-onderzoeksrapport 99/04, 1999. In dat rapport is aangegeven dat in het seizoen 1998/99 het verschil tijdens simultane tellingen tussen land- en boottelling van de brilduiker in de Randmeren minimaal is. Voor het monitoren van de brilduiker houdt dit volgens de onderzoekers in dat "*de resultaten van de twee telmethoden door elkaar gebruikt kunnen worden; mist er een boottelling, dan kunnen de resultaten van de landtelling zonder al te veel problemen tussengevoegd worden*" (bijlage StAB-C32, blz. 23). Het argument van appellante wordt derhalve niet ondersteund door het SOVON-onderzoeksrapport 99/04.

Gevolgen maatregelen
In de passende beoordeling is een kwantitatieve en een kwalitatieve inschatting gemaakt van het cumulatieve effect van de maatregelen van het IIVR-project voor de brilduiker. Aangegeven is dat het totale effect naar waarschijnlijkheid negatief is (stuk 3A, bijlage 4, blz. 78 en 79). Aangegeven is voorts dat, hoewel sprake is

van een negatief effect, de populatieomvang boven de als doel gestelde omvang van 220 brilduikers (seizoensgemiddeld) blijft (stuk 3A, bijlage 4, blz. 89).

Appellante is van mening dat een afname van 5,46% van de populatie brilduikers als significant negatief is aan te merken.

Blijkens de SOVON telgegevens betreft het langjarig seizoengemiddelde 178 brilduikers. Derhalve wordt de instandhoudingsdoelstelling van 220 brilduikers (seizoensgemiddeld) thans niet behaald. Het door verweerder ingeschatte negatieve effect heeft derhalve een verdere onderschrijding van het instandhoudingsdoel tot gevolg.

Voor wat betreft het cumulatieve effect van het IIVR-project voor de instandhoudingsdoelen van de brilduiker verwijs ik naar paragraaf 3.7.

3.6 Maatregel RF1/2 Bremerberg

Inleiding
Maatregel RF1/2 heeft de ontwikkeling van een recreatiegebied in het Veluwemeer tot doel. Daartoe worden onder meer een dam met boulevard, een strand, bredere oevers en een trailerplaats gerealiseerd (bijlage StAB-1, blz. 132-135). De uitvoering van deze maatregel is thans gepland voor het jaar 2012 (zie bijlage StAB-3).

Standpunten partijen
Appellante stelt dat de maatregel RF1/2 Bremerberg nadelige effecten heeft op de rustende vogels. Ten onrechte is gesteld dat daar al sprake is van verstoring. Het is niet duidelijk of er vervangende rustplaatsen zijn (stuk 1C, blz. 13 en 14).

In de Reactienota zienswijzen is ten aanzien van de maatregel RF1/2 Bremerberg vermeld dat in het bestemmingsplan de afsluiting van de aan te leggen pier in de winterperiode is opgenomen. Tevens is vermeld dat het restaurant jaarrond geopend zal zijn (stuk 2, bijlage 1, onder kopje reactie zienswijze 1.2.3). Aan dit standpunt wordt in het verweerschrift toegevoegd dat er monitoring wordt uitgevoerd om eventueel in te kunnen grijpen, mochten er aantoonbaar te weinig rustgebieden op enig moment zijn (stuk 4, blz. 9).

Bevindingen
De maatregel beoogt de realisatie van een recreatiegebied in het Veluwemeer, ter hoogte het gebied Bremerberg. Ter plaatse van het beoogde recreatiegebied is thans een dijk aanwezig. Ten oosten van de locatie bevindt zich het Aqua-Centrum Bremerbergse Hoek met onder meer een jachthaven en een camping. In het Veluwemeer is ter plaatse een snelvaarbaan aanwezig. Dit is een gebied met een lengte van circa 5 km waarin met hoge snelheid gevaren mag worden; het wordt gebruikt om te waterskiën, jetskiën en met speedboten te varen. Ten zuiden van de snelvaarbaan ligt de vaargeul. Voor de ligging de bovengenoemde onderdelen verwijs ik naar de kaart, opgenomen in bijlage StAB-C33.

In de passende beoordeling is beschreven dat als gevolg van maatregel RF1/2 extra verstoring optreedt door de aanwezigheid van een strand en een

horecavoorziening op de dam, maar dat deze extra verstoring geen groot effect heeft omdat het gebied reeds verstoord wordt door een nabijgelegen vaargebied en snelvaarbaan (stuk 3A, bijlage 4, blz. 67 en 68).

Een vertegenwoordiger van appellante Vogelbescherming c.s. heeft SOVON-gegevens overhandigd, waaruit blijkt dat het gebied in de winterperiode als rustgebied in gebruik is voor onder meer grote aantallen tafeleenden, kuifeenden en brilduikers (zie bijlage StAB-C34).
Aangegeven werd dat uit eigen waarneming blijkt dat er in de winterperiode in het gebied geen activiteiten plaatsvinden; zowel de jachthaven, de camping als de snelvaarbaan worden dan niet gebruikt. Dit acht ik, mede gelet op de aard van het recreatieve gebruik, aannemelijk.

Door verweerder is voorts aangegeven dat de pier in de winterperiode afgesloten zal zijn.
In het "voorontwerp bestemmingsplan Bremerbaai" van de gemeente Dronten, is in de toelichting opgenomen dat "*het een uitgangspunt is dat de strekdam in de winter moeilijk toegankelijk is*" (zie bijlage StAB-C35, blz. 25). Verder is een reactie overhandigd van de gemeente Dronten op de vraag van de provincie Flevoland of deze afsluiting in de planregels kan worden opgenomen. Door een medewerker van de gemeente Dronten is aangegeven dat het de bedoeling is dat het plan het recreatief gebruik van de strekdam tussen 1 oktober en 1 april uitsluit (zie bijlage StAB-C36).

Ik constateer dat beoogd wordt om het recreatief gebruik van de strekdam wel, maar van het strand niet uit te sluiten. Het is derhalve mogelijk, en ik acht het ook aannemelijk, dat het strand in de winterperiode, tussen 1 oktober en 1 april, recreatief gebruikt zal worden door bijvoorbeeld (kite-) surfers. De maatregel RF1/2 Bremerberg heeft derhalve verstoring van de rust van de vogels in dat gebied in de winterperiode tot gevolg.

Zoals aangegeven is het rustgebied in gebruik voor onder meer grote aantallen tafeleenden, kuifeenden en brilduikers. De langjarig seizoengemiddelden (periode 2000/2001 tot en met 2009/2010) voor het telgebied RM2130 (omgeving Bremerberg) bedragen 721 tafeleenden, 757 kuifeenden en 16 brilduikers (zie bijlage StAB-C34).

De instandhoudingsdoelen voor het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren hebben betrekking op een draagkracht van het gebied voor een seizoensgemiddelde populatie van 6.600 tafeleenden, 5.700 kuifeenden en 220 brilduikers (stuk 1C, blz. 20 en 21).

Voor de seizoenen 2004/2005 tot en met 2008/2009 is het seizoensgemiddelde van de tafeleend in het Natura 2000-gebied 7.749 exemplaren. Voor de kuifeend bedraagt dat 8.329 exemplaren (zie bijlage StAB-C37). Zoals gesteld in paragraaf 3.5 bedraagt voor de seizoenen 2001/2002 tot en met 2008/2009 het seizoens-gemiddelde in het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren 178 brilduikers.

Zoals gezegd heeft maatregel RF1/2 Bremerberg verstoring van de rust van de vogels in dat gebied in de winterperiode tot gevolg. Van de populatie tafeleenden en kuifeenden in het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren verblijft een aanzienlijk deel in het gebied waarop deze maatregel betrekking heeft. De thans aanwezige populaties in het gehele Natura-2000 overstijgen het instandhoudingsdoel in ruime mate.[12] Appellanten hebben het niet aannemelijk gemaakt dat de verstoring als gevolg van maatregel RF1/2 het behalen van de instandhoudingsdoelen van de tafeleenden en kuifeenden in gevaar brengen. Vast staat wel dat de verstoring een negatieve bijdrage levert aan het behalen van de instandhoudingsdoelen voor deze soorten.
Aangezien de instandhoudingsdoelstelling voor de brilduiker thans niet behaald wordt, zal verstoring van de brilduiker in het gebied van maatregel RF1/2 Bremerberg, tot een verdere onderschrijding van het doel leiden.

In de volgende paragraaf wordt het cumulatieve effect van het gehele IIVR-project voor de instandhoudingsdoelen besproken.

3.7 Cumulatieve gevolgen IIVR-project

In deze paragraaf wordt per vogelsoort – in het licht van de instandhoudingsdoelstellingen - beschouwd wat het gezamenlijk effect is van de bevindingen in de vorige paragrafen ten aanzien van de inschatting van verweerder van de gevolgen van de diverse maatregelen.

Kleine zwaan
De omvang van de populatie kleine zwanen in het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren lag met een gemiddelde van 230 vogels (seizoensgemiddeld) voor de seizoenen 2004/2005 tot en met 2008/2009 ruim boven het instandhoudingsdoel van 120 vogels (seizoensgemiddeld).

In de passende beoordeling is een inschatting gemaakt van de gevolgen van de maatregelen van het IIVR-project voor de kleine zwaan. Geconcludeerd wordt dat het cumulatieve effect van de maatregelen licht positief is voor de kleine zwaan (stuk 3A, bijlage 4, blz. 77).

Geconstateerd is dat verweerder bij de berekening van de effecten van de maatregelen voor de kleine zwaan, het beschikbare areaal aan kranswier heeft onderschat, en dat derhalve een extra afname zal plaatsvinden vanwege de verdiepingsmaatregelen. Verder is geconstateerd dat verweerder geen rekening heeft gehouden met de voedselconcurrentie met de knobbelzwaan. Tevens is geconstateerd dat de positieve effecten van de maatregel NA3 aanleg "groene vangrail" aanmerkelijk lager zijn, dan de door verweerder ingeschatte 5%. Gelet

12 Thans zijn 8.329 kuifeenden in het Natura 2000-gebied aanwezig en het instandhoudingsdoel ziet op 5.700 kuifeenden.
Thans zijn 7.749 tafeleenden in het Natura 2000-gebied aanwezig en het instandhoudingsdoel ziet op 6.600 tafeleenden.

hierop is het de vraag of het door verweerder ingeschatte licht positieve effect van het IIVR-project zal worden behaald.

Gelet op de ruime overschrijding van de instandhoudingsdoelstelling is het niet waarschijnlijk dat het IIVR-project het behalen van de instandhoudingsdoelstelling voor de kleine zwaan in het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren in gevaar brengt.

Pijlstaart
De omvang van de populatie pijlstaarten in het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren lag met een gemiddelde van 236 vogels (seizoensgemiddeld) voor de seizoenen 2004/2005 tot en met 2008/2009 ruim boven het instandhoudingsdoel van gemiddeld 140 vogels (seizoensgemiddeld).

In de passende beoordeling is gesteld dat het effect van het IIVR-project op de populatie pijlstaarten positief is (stuk 3A, bijlage 4, blz. 77).

Geconstateerd is dat verweerder bij de berekening van de effecten van de maatregelen voor de pijlstaart, geen rekening heeft gehouden met de voedselconcurrentie met de knobbelzwaan. Tevens is geconstateerd dat de positieve effecten van de maatregel NA3 aanleg "groene vangrail" aanmerkelijk lager zijn, dan de door verweerder ingeschatte 6,7%. Gelet op het in ruime mate overstijgen van de instandhoudingsdoel van de pijlstaart is het niet waarschijnlijk dat het IIVR-project het behalen van het instandhoudingsdoel in gevaar brengt.

Tafeleend en kuifeend
Thans zijn 7.749 tafeleenden en 8.329 kuifeenden in het Natura 2000-gebied aanwezig. Het instandhoudingsdoel ziet op 6.600 tafeleenden en 5.700 kuifeenden.

In de passende beoordeling is gesteld dat de effecten van het IIVR-project op de populaties tafeleenden en kuifeenden negatief zullen zijn (stuk 3A, bijlage 4, blz. 77).

Geconstateerd is dat maatregel RF1/2 Bremerberg een verstoring tot gevolg heeft van de rust van de tafeleend en kuifeend in de winterperiode in het gebied waar deze maatregel plaats vindt. Verder blijkt uit de passende beoordeling dat verweerder al stelt dat het gehele IIVR-project negatieve gevolgen heeft op de populaties tafeleenden en kuifeenden. Hoewel de instandhoudingsdoelen van deze soorten thans ruim worden overschreden, staat het gelet op het voorgaande niet op voorhand vast dat na uitvoering van het IIVR-project de instandhoudingsdoelen van deze soorten nog steeds behaald worden.

Brilduiker
Geconstateerd is dat de brilduiker thans het instandhoudingsdoel voor het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren niet behaald. Het langjarig seizoensgemiddelde aantal brilduikers ligt met 178 ruim onder het instandhoudingsdoel van 220 exemplaren.

In de passende beoordeling is gesteld dat de effecten van het IIVR-project op de populatie brilduikers negatief zal zijn (stuk 3A, bijlage 4, blz. 78 en 79).

Verder is geconstateerd dat het door verweerder ingeschatte cumulatieve negatieve effect van het project negatiever uitvalt, door de verstoring die optreedt ter plaatse van het gebied alwaar de maatregel RF1/2 Bremerberg plaats vindt. Het negatieve effect van het project leidt tot een verdere onderschrijding van het instandhoudingsdoel van de brilduiker.

Uit alle vegetatiekarteringen komt voorts duidelijk naar voren op welke locatie de vaargeul ligt vanwege het ontbreken van vegetatie aldaar. Dit beeld verandert door de jaren heen niet.

2.3.3 Oorzaken achteruitgang areaal kranswieren

De veranderingen in het areaal en bedekkingsgraad van zowel de kranswieren als de fonteinkruiden kunnen door verschillende effecten worden veroorzaakt. Met name wat betreft de kranswieren kan de helderheid van het water een belangrijke factor zijn. Zoals gezegd, kan de helderheid (tijdelijk) verminderd zijn als gevolg van een toename van zwevend stof en of in combinatie met een toename van algengroei. Gegevens over de waterkwaliteit in de periode 2006-2009 ontbreken echter, waardoor het niet mogelijk is om een mogelijk verband te leggen tussen de waargenomen achteruitgang en onder ander het doorzicht in het water.
Een tweede oorzaak kan het optreden van successie in het ecosysteem zijn. Zoals gezegd behoren kranswieren tot de pioniersvegetatie, waarvan verwacht kan worden dat deze op termijn zal onderdoen voor andere soorten. Een van die soorten zijn de fonteinkruiden. Dit komt voort uit het feit dat fonteinkruiden beter bestand zijn tegen hogere belasting met fosfaat.
Een derde oorzaak van veranderingen in het areaal waterplanten kan de vraat zijn door vogels. Zoals reeds is aangegeven in het Aanwijzingsbesluit verblijven op de Veluwerandmeren vele vogelsoorten, die voor hun voedsel afhankelijk zijn van de kranswieren. Het kan zijn dat de achteruitgang van het areaal kranswieren in tijd overeenkomt met de aanwezigheid van grotere aantallen vogels. Zonder aanvullende informatie over de aanwezigheid van vogels is hierover echter geen uitspraak te doen.

Samengevat is ten aanzien van de veranderingen in het areaal kranswieren en fonteinkruiden zonder aanvullende informatie geen uitspraak te doen over de oorzaken van de achteruitgang.

2.3.4 Robuustheid van het ecologische systeem

In de periode van 2004-2006 is de waterkwaliteit in de Veluwerandmeren onderzocht. In dat onderzoek is tevens een analyse gemaakt van de flora en fauna. De resultaten zijn weergegeven in het rapport "Ecologie en waterkwaliteit Veluwerandmeren 2004-2006 (zie bijlage StAB-C10).
Uit de vegetatiekarteringen in combinatie met de rapportage over de waterkwaliteit komt mijns inziens naar voren dat de waterkwaliteit (gemeten in onder andere doorzicht van het water/helderheid, aanwezigheid van algen, aanwezigheid van fosfaat) varieert. Daarbij treden bij wisselingen in de waterkwaliteit, bijvoorbeeld vermindering van het doorzicht, direct reacties op in de omvang van de vegetatie. Het areaal kranswieren neemt af en de hoeveelheid algen neemt toe.
Op zichzelf is een fluctuatie binnen een ecologisch systeem een normaal gegeven. In het algemeen zullen hoeveelheden algen, mate van doorzicht en vergelijkbare parameters bij meting een vergelijkbare maar niet exacte gelijke waarde hebben. Uit de tendensen van de waterkwaliteit en de karteringen leid ik af dat het ecologische systeem kennelijk dicht bij een omslagpunt zit, namelijk de omslag van een helder naar een troebel systeem. Onder een troebel systeem wordt een

ecologisch systeem verstaan dat gedomineerd wordt door de aanwezigheid van (blauw)algen. Dit systeem is arm aan soorten en wordt in de volksmond aangeduid als "groene soep". Vermoedelijk speelt een hoge fosfaatbelasting vanuit het verleden in combinatie met een uitspoeling van fosfaat vanaf de Veluwe daarin een belangrijke rol. Hoewel, blijkens de rapportage "Ecologie en waterkwaliteit Veluwerandmeren 2004-2006" het systeem niet volledig omslaat en niet verandert in een troebel systeem dat gedomineerd wordt door algengroei, heeft het systeem wel enige jaren nodig om te kunnen herstellen van een verandering. Naar mijn mening duidt dit erop dat er in beperkte mate sprake is van een robuust ecologisch systeem. De reactie van het systeem blijft weliswaar binnen een bandbreedte zonder omslag naar een volledig troebel water maar er is wel sprake van een verandering, die een gewone fluctuatie van een stabiel systeem te boven gaat.
Dit brengt met zich mee dat, bij het uitvoeren van de maatregelen uit het IIVR, terdege rekening gehouden moet worden met de reactie van het ecologische systeem op ingrepen die effecten kunnen hebben op de fosfaatbelasting en de mate van doorzicht in het water. Omdat er geen sprake is van een volledige omslag naar een troebel systeem zal herstel van het ecologische systeem (en dus van kranswieren en fonteinkruiden) zeker mogelijk zijn maar hiervoor is tijd nodig. Hoeveel tijd is niet eenduidig aan te geven.
In de vergunning is geen tijdpad voor de uitvoering van de maatregelen opgenomen waardoor de vergunning geen garanties geeft dat bij de uitvoering voldoende tijd voor herstel van ecologische systeem wordt genomen. Anderzijds sluit de vergunning dat ook niet uit.

2.4 Maatregelen met effecten op kranswieren en fonteinkruiden

2.4.1 Mogelijke effecten

In het IIVR zijn verschillende maatregelen voorzien, die van invloed kunnen zijn op het areaal kranswieren en fonteinkruiden. Het gaat daarbij om maatregelen die direct ingrijpen in het areaal voor bijvoorbeeld het vergraven van de bodem, waarop de planten groeien dan wel om maatregelen die van invloed zijn op de groeiomstandigheden van de vegetatie. Tot die laatste factoren behoren onder meer de beschikbaarheid van nutriënten, het doorzicht in het water en de aanwezigheid van het juiste substraat.
Zoals gezegd zijn kranswieren gevoelig voor veranderingen in de helderheid van het water en voor de hoeveelheid beschikbaar fosfaat. De inschatting of een maatregel uit het IIVR negatieve dan wel positieve effecten kan hebben is dan ook met name gebaseerd op de inschatting van de bijdrage van de maatregel aan toename van fosfaat en een afname van doorzicht in het water.

Zowel in de beschrijving van het onderzoek van Platteeuw 2006 en in de Passende Beoordeling zijn kwantitatieve inschattingen gemaakt van de mate waarin het areaal waterplaten wordt beïnvloed. Ook appellanten hebben een cijfermatige onderbouwing gegeven van de achteruitgang van het areaal kranswieren (zie bijlage StAB-10a).
Echter, voor zover ik heb kunnen nagaan zijn alle berekeningen gebaseerd op vegetatiekarteringen en gegevens uit de jaren 2000 en 2001. Zoals beschreven in paragraaf 2.3 geven de karteringen uit de latere jaren een ander beeld van de

Bijlage 6

Dag [redacted art. 5.1.2.e]

Hierbij mijn antwoord op je email van 6 december 2013. Ik heb de seizoensgemiddelden uitgerekend en kom voor de tafeleenden in het Harderbroek:Plan Roerdomp in 2011/12 op 298 en voor 2012/13 op 380.
De mening van de opstellers van de Passende Beoordeling als zou **een deel** van de tafeleenden af en toe van RM 2210 naar Harderbroek+ Plan Roerdomp verhuizen, is niet gebaseerd op feiten. Ze kunnen dit met geen mogelijkheid uit onze gegevens halen. Onze tellingen in dat gebied zijn verre van volledig. Bovendien tellen we daar veel te kort om welke conclusie dan ook te kunnen trekken. Je zou over forensisch gedrag van de tafeleenden pas enige zinnige uitspraken kunnen doen als je tenminste vier jaar lang in beide gebieden (RM 2210 en Harderbroek:Plan Roerdomp) simultaan (zelfde dag+tijdstip) zou gaan tellen, vooropgesteld dat we het gehele Harderbroek en Plan Roerdomp goed zouden kunnen overzien. En dat hebben we nooit gedaan. Wij tellen van het gehele Harderbroek alléén Plan Roerdomp. De rest van het Harderbroek is niet te tellen vanwege de wilgenopslag.

Af en toe zit er een groot aantal tafeleenden: 2011: sept 3000

2012: okt 3327

2013: sept 1326 okt 1800

Maar in de volgende maanden vaak weer veel minder.

Om je een indruk te geven van de grote fluctuaties, alsmede van de dalende trend , heb ik de telgegevens bijgevoegd. Ik geef die gegevens door aan SOVON.

Tafeleend (bron: SOVON-teller H.C. Vrielink)

SOVON:			jaar	maand:									
code teller	gebied			sep	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	jun
HVLK02	RM2210	Wolderwijd-noordwest	2007/08	6	765	432	2703	1221	2444	0	1	0	0
HVLK02	RM2210	Wolderwijd-noordwest	2008/09	4	1126	1840	3820	0	88	0	2	0	0
HVLK02	RM2210	Wolderwijd-noordwest	2009/10	2	59	130	125	0	35	339	0	5	0
HVLK02	RM2210	Wolderwijd-noordwest	2010/11	0	1291	580	0	20	71	8	2	0	0
HVLK02	RM2210	Wolderwijd-noordwest	2011/12	0	354	582	731	3396	0	0	0	0	-
HVLK02	RM2210	Wolderwijd-noordwest	2012/13	0	0	925	371	5022	-	30	4	-	-
HVLK02	FL2247	Harderbroek, alleen Plan Roerdomp	2011/12	3000	253	0	162	14	80	24	2	38	0
HVLK02	FL2247	Harderbroek, alleen Plan Roerdomp	2012/13	550	3327	-	-	14	128	-	3	28	-

Zoals ik al mailde, tellen we maandelijks in alle telgebieden van het Wolderwijd. Voor wat de tafeleenden betreft is RM 2210 echter het gebied waar verreweg de meeste overwinteren, meestel van sept/okt tot (t/m) maart.

Dat gebied wordt als overwinteringsgebied bedreigd door zandwinning en bouwactiviteiten voor recreatiegebied Tulpeiland.

Ik ben van mening dat we moeten aandringen op een onderzoek naar de gevolgen voor de duikeenden van de zandwinning en de aanleg van het Tulpeiland.

Groeten,

[redacted art. 5.1.2.e]

Bijlage 7

Bijlage 5. Verband tussen wintertemperatuur in Oostzeegebied en seizoensgemiddelde aantallen Tafeleenden in Nederland (bovenste figuur) en jaarlijks verloop van de wintertemperatuur in Oostzeegebied en in Nederland (onderste figuur)

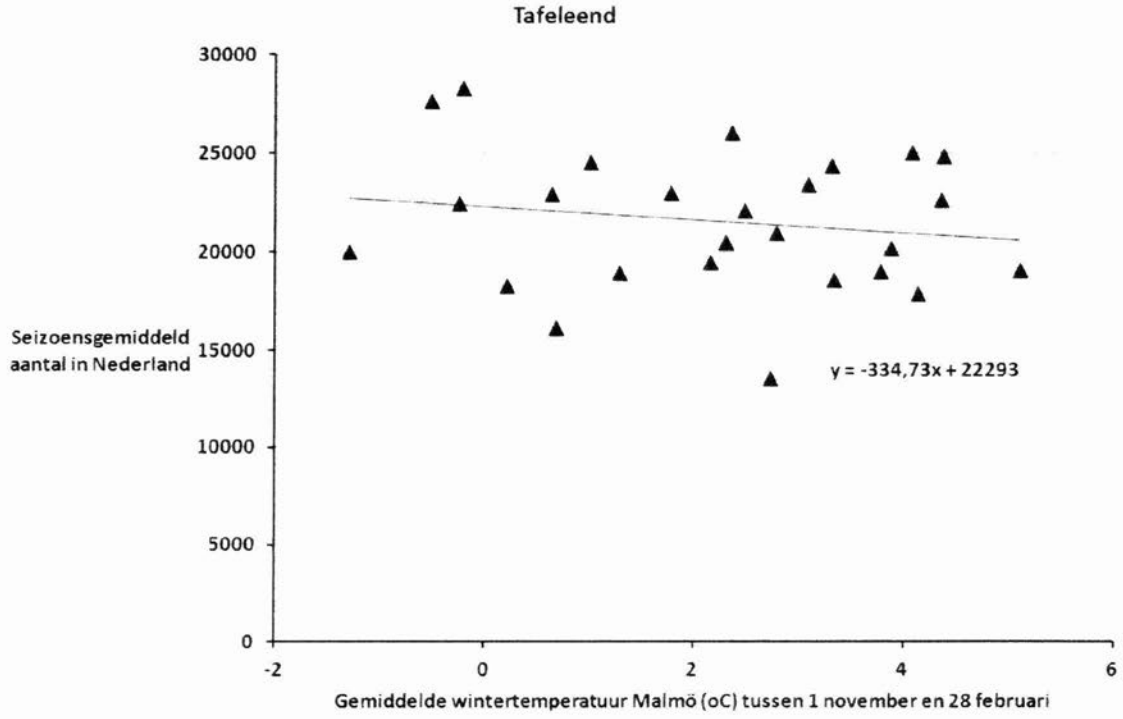

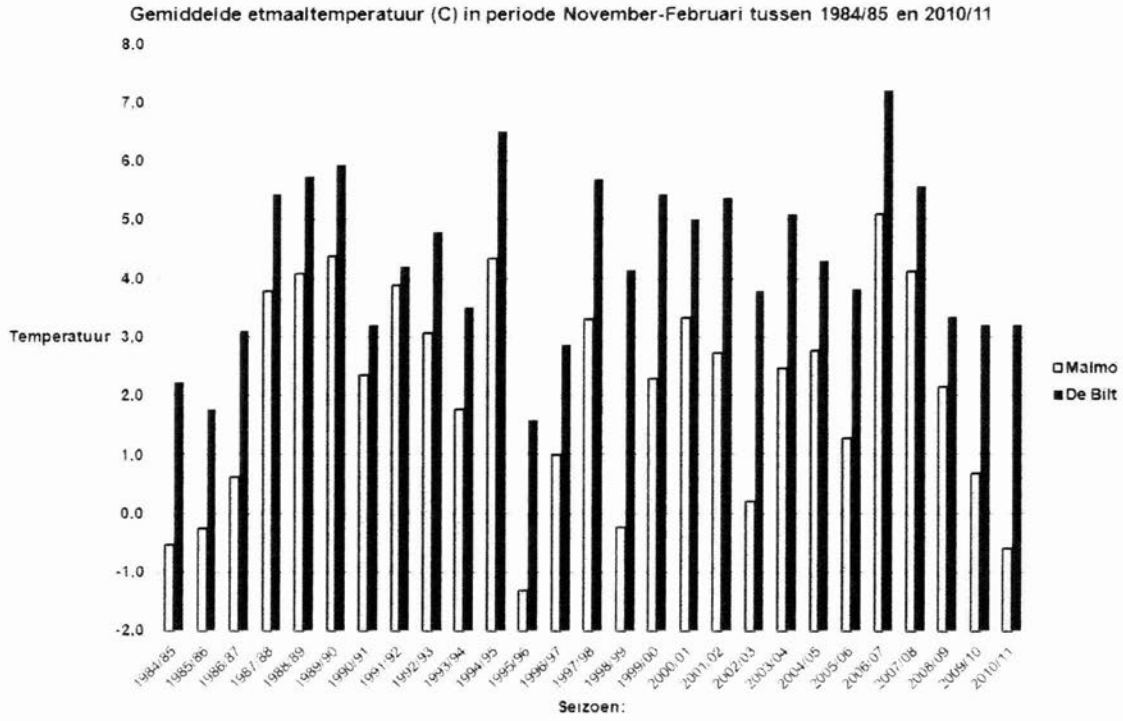

Bijlage 8

Literatuurlijst WS2

Anonymus, 2005. Trends van vogels in het Nederlanse Natura 2000 netwerk. Rapport 2005/09. SOVON/CBS, Beek-Ubbergen, 320 pp.

Anonymus, 2008. Profielen Vogels: Kleine Zwaan A037. Steunpunt Natura 2000, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag, 590-594.

Heunks, C. & J. van der Winden, 2009. Passende Beoordeling van Integrale Inrichting Veluwerandmeren (IIVR) in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 (versie 25 juni 2009). Bureau Waardenburg, Culemborg, 158 pp.

Heunks, C., R.G. Verbeek & J. van der Winden, 2013. Passende Beoordeling Inrichting Veluwerandmeren (IIVR fase 2) in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 (versie 28 mei 2013). Bureau Waardenburg, Culemborg, 122 pp.

Hidding, B., B.A. Nolet, T. de Boer, P.P. de Vries & M. Klaassen, 2009. *Compensatory growth in an aquatic plant mediates exploitative competition between seasonally tied herbivores. Ecology.*

Lehikoinen, A., K. Jaatinen, A.V. Vahatalo, P. Clausen, O. Crowe, B. Deceuninck, R. Hearn, C.A. Holt, M. Hornman, V. Keller, L. Nilsson, T. Langendoen, I. Tomankova, J. Wahl, A.D. Fox., 2013. Rapid climate driven shifts in wintering distributions of three common waterbird species. Global Change Biology 19 (7), 2071-2081.

Noordhuis, R., 2001. WAVOMIJ watervogels in de Veluwerandmeren; RIZA werkdocument 001.187x

Platteeuw, M., R. Noordhuis, & J. Van der Perk, 2006. Inschatting ecologische ontwikkelingen Veluwerandmeren 2005. Een actualisatie van ecologische effecten van het IIVR inclusief de overige ontwikkelingen. Rapport RIZA 2006.004, Lelystad.

Postema et al., 2008. Ecologie en waterkwaliteit Veluwerandmeren 2004-2006. IJG rapport 2008-2

Roomen, M. van, E. van Winden., K. Koffijberg, L. van den Bremen, B. Ens, R. Kleefstr., J. Schoppers., J-W. Vergeer & L. Soldaat, 2007. Watervogels in Nederalnd 2005/2006. Sovon Ganzen- en Zwanenwerkgroep. Sovon monitoringrapport 2007/03. Waterdienst rapport BM07.09. Beek-Ubbergen.

Vogelbescherming
NEDERLAND

Postbus 925 3700 AX Zeist

TNT Post
Port betaald
Port Payé
Pays-Bas

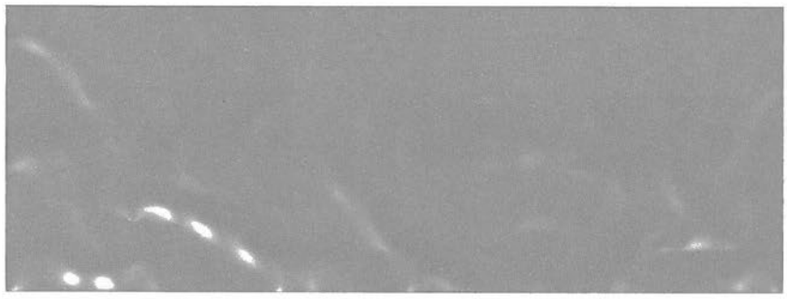

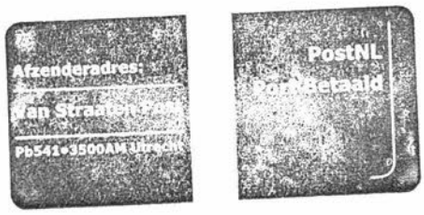

Provincie Flevoland
ONTVANGEN
20 FEB. 2014

10

gemeente dronten

Dronten : 13 februari 2014
Verzonden : 13 FEB. 2014
Kenmerk : U14.002985/REO/ET
Uw brief van : 10 januari 2014
Uw kenmerk : 1573602
Inlichtingen : mevrouw art. 5.1.2.e

Provincie Flevoland
Afdeling Ruimte en Mobiliteit
Postbus 55
8200 AB LELYSTAD

Onderwerp: Verdiepingen Veluwemeer

Geachte mevrouw art. 5.1.2.e

Begin januari 2014 ontvingen wij een brief over een vergunningaanvraag Natuurbeschermingswet 1998 voor verdiepingen in het Veluwemeer (WS.01) van coöperatie Gastvrije Randmeren.

U geeft aan dat de verdiepingen op het grondgebied van de gemeente Dronten plaatsvinden. In dit kader geeft u de gemeente de gelegenheid om op grond van artikel 44 lid 2 van de Natuurbeschermingswet 1998 een zienswijze in te dienen.

De onderdelen waarvoor een vergunningsaanvraag Natuurbeschermingswet 1998 is ingediend, zijn akkoord. Met de deelname van de gemeente Dronten aan de coöperatie Gastvrije Randmeren stemde de gemeente ook in met deze verdiepingen in het Veluwemeer.

Overigens is op basis van het bestemmingsplan "Randmeerzone (8060)" een omgevingsvergunning voor het uitvoeren van een werk, geen bouwwerk zijnde, of van werkzaamheden nodig (artikel 27.5).

Met vriendelijke groet,

namens het college,

art. 5.1.2.e

Bijlage(n): --

De Rede 1
8251 ER Dronten

Postbus 100
8250 AC Dronten

Telefoon:
14 0321

www.dronten.nl
gemeente@dronten.nl

gemeente
dronten

Postbus 100
8250 AC Dronten

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas
postnl

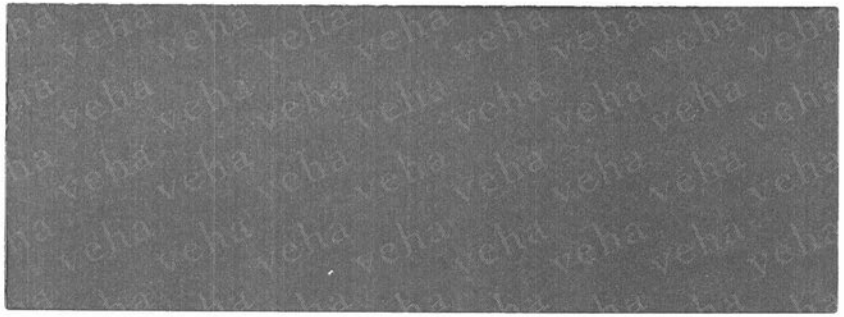

Provincie Flevoland
ONTVANGEN
14 FEB. 2014

215PP 8200AB

Dronten
50
JAAR JONG

Rijkswaterstaat
Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Retouradres Postbus 600 8200 AP Lelystad

Gedeputeerde Staten van Flevoland
t.a.v. art. 5.1.2.e
Postbus 55
8200 AB LELYSTAD

Rijkswaterstaat Midden-Nederland

"Smedinghuis"
Zuiderwagenplein 2
8224 AD Lelystad
Postbus 600
8200 AP Lelystad
T 0320-299111
F 0320-234300

Contactpersoon
art. 5.1.2.e

Datum 12 februari 2014
Onderwerp Zienswijze op NB-vergunningaanvraag

Ons kenmerk
RWS-2014/6938

Uw kenmerk
1573552

Bijlage(n)
-

Geacht college,

Bij bief (met kenmerk 1573552) van 10 januari jl. heeft uw college Rijkswaterstaat Midden-Nederland verzocht een zienswijze in te dienen n.a.v. een ingekomen vergunningaanvraag in het kader van de Natuurbeschermingswet. Deze aanvraag heeft betrekking op het realiseren van verdiepingen in het Veluwemeer. De beoogde ingreep is mij bekend en is onderdeel van de Integrale Inrichting VeluweRandmeren.

Ik maak uw college erop attent dat Rijkswaterstaat Midden-Nederland als verantwoordelijk waterbeheerder destijds een beoordeling van in principe hetzelfde pakket aan IIVR-projecten op effecten op de KRW-waterkwaliteitsdoelen voor de Veluwerandmeren heeft uitgevoerd. Uit deze KRW-toets bleek dat het verlies aan arealen waterplanten en andere kwaliteitskenmerken weliswaar niet onaanzienlijk was maar binnen de normwaarde bleef. Er was daarom destijds geen grond om additionele compensatie of mitigatie voor te schrijven.

Aangezien uw college in de hierboven aangehaalde brief de verwachting uitspreekt dat de instandhoudingsdoelstellingen van de aangewezen habitattypen en soorten niet in gevaar komen, maar dat wel mitigatie van negatieve effecten (via vergunningverlening) nodig zal zijn, wil ik uw college het volgende in overweging geven.
De realiseerbaarheid van de KRW-doelen is, zoals u bekend, gebaat bij compensatie voor areaalaantasting van waterplanten, die in dit geval voor een belangrijk deel de habitattypen fonteinkruiden en kranswieren omvatten. Mocht uw college daarom voldoende grond zien voor het voorschrijven van compenserende maatregelen, dan zou de realisatie van KRW-doelen baat hebben bij compenserende maatregelen in de vorm van actieve lokale verondieping.

Rijkswaterstaat Midden-Nederland

Datum
12 februari 2014

Ons kenmerk
RWS-2014/6938

Bij eventuele onduidelijkheden kan contact worden gezocht met de in deze brief aangegeven contactpersoon.

Met vriendelijke groet,

DE MINISTER VAN INFRASTRUCTUUR EN MILIEU,

art. 5.1.2.e

TNT Post
Port betaald
Port Payé
Pays-Bas

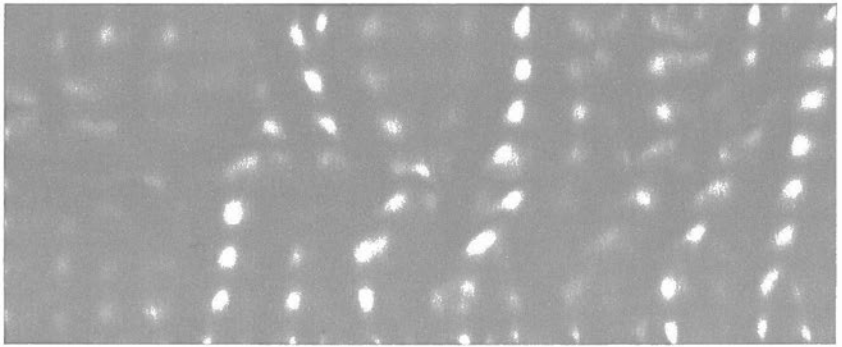

Provincie Flevoland
ONTVANGEN
12 FEB. 2014

21DPP 8320AB 55

Gemeente Elburg

Aan Gedeputeerde Staten van
Flevoland
t.a.v. de heer [redacted]
Postbus 55
8200 AB Lelystad

Uw brief van: 10-1-2014
Inlichtingen: [redacted]
Doorkiesnr: 0525-[redacted]
Bijlagen:
Onderwerp:
zienswijze aanvraag NB wetvergunning verdiepingen in het Veluwemeer (WS.1)

Uw kenmerk: 1573553
Ons kenmerk: 1103

Datum:
06.FEB 2014

Geachte heer [redacted]

Naar aanleiding van de in uw brief van 10-1-2014 kenmerk 1573553 geboden mogelijkheid om een zienswijze in te dienen met betrekking tot bovenvermelde vergunningsaanvraag van de Coöperatie Gastvrije Randmeren, delen wij u het volgende mee.

Volgens uw begeleidende brief maakt dit project onderdeel uit van de Integrale Inrichting Veluwerandmeren en zal dit bijdragen aan een logischer zonering tussen natuur en recreatie.

De vergunningsaanvraag en de passende beoordeling gaan met betrekking tot de zonering tussen natuur en recreatie, uit van verouderde en niet meer juiste gegevens en plannen ten aanzien van de rietzone langs het Veluwemeer. De passende beoordeling van de positieve effecten is niet gebaseerd op juiste en actuele gegevens en mist een deugdelijke grondslag. De inhoud van de passende beoordeling kan in deze vorm niet aan de vergunningverlening ten grondslag worden gelegd en deze gegevens dienen om die reden te worden aangepast. De zonering tussen natuur en recreatie is essentieel gewijzigd wat betreft de projecten van de integrale inrichting Veluwerandmeren ten opzichte van hetgeen in de passende beoordeling is opgenomen.

Ter toelichting en onderbouwing wordt er op gewezen dat in de vergunningsaanvraag, de passende beoordeling en de voortoets, geen rekening wordt gehouden met de significante wijziging van de plannen voor de ontwikkeling van een rietzone langs het Veluwemeer nabij Doornspijk-Elburg ten behoeve van het leefgebied van de broedvogels grote karekiet en de roerdomp. Het rietzoneproject langs het Veluwemeer wordt niet meer in de oorspronkelijke projectvorm, die nog in de aanvraag is opgenomen, uitgevoerd. Er zal niet meer sprake zijn van een aaneengesloten rietzone langs het Veluwemeer bij Doornspijk-Elburg, zoals deze oorspronkelijk was voorzien. Het rietproject Veluwemeeroever bestaande uit het project Ont-

Postadres Postbus 70, 8080 AB Elburg **Bezoekadres** Zuiderzeestraatweg Oost 19, 8081 LA Elburg
Telefoon 0525 - 688688 **Fax** 0525 - 688699 **E-mail** gemeente@elburg.nl **Internet** www.elburg.nl
IBAN NL23BNGH0285002333 **BIC** BNGHNL2G

wikkelen beekmondingen Veluwemeer (NA1) wordt in combinatie met het project Ecolint (OG1) gewijzigd uitgevoerd. Deze rietzoneprojecten worden in cumulatieve zin beschreven op blz. 43 en 74 van de passende beoordeling. De recreatielandjes worden gehandhaafd en de doorgangen in de rietkraag blijven gehandhaafd, tenzij en voor zover de provinciale overheid voor de draagkracht van het gebied voor de populatie broedvogels deze doorgangen door handhavende maatregelen doet afsluiten en riet gaat aanplanten. Dit voor uitbreiding van het rietareaal voor zover dit nodig is voor de gewenste draagkracht van het gebied voor het behoud of ter realisering van de instandhoudingsdoelstelling Natura 2000 Veluwerandmeren voor 40 paren broedvogels (grote karekiet). Tot deze wijzigingen van het rietzoneproject Veluwemeer hebben de raad van de gemeente Elburg, de provincie Gelderland en de Coöperatie Gastvrije Randmeren besloten.

Er wordt in de passende beoordeling, de aanvraag en in uw voortoets nog uitgegaan van het oorspronkelijke project voor de rietzone langs het Veluwemeer. De aanvraag, de voortoets, de passende beoordeling, de effecten op habitattypen en broedvogels en de conclusies zijn gebaseerd op achterhaalde plannen voor deze rietzone, die door gewijzigde besluitvorming niet zullen worden uitgevoerd op de wijze zoals in genoemde documenten nog wordt beschreven. Deze beschrijving is niet meer actueel. De niet actuele gegevens en beschrijvingen, en daarmee de achterhaalde onderbouwing van de effecten en de conclusies en uw voortoets, zijn onder meer opgenomen in de passende beoordeling bij de aanvraag op blz. 43, 53, 54, 55, 57, 58, 62, 74, 81-90 en 94.

Er ontbreekt een beschrijving van de gewijzigde plannen en een beoordeling of de gewenste draagkracht van de gewijzigde rietzone voldoende is voor het behoud en de ontwikkeling van de streefpopulatie voor de broedvogels grote karekiet en de roerdomp. Zie hiervoor het gestelde ten aanzien van de draagkracht van het gebied en de streefdoelstellingen voor de broedvogels op blz. 15 bij par. 2.5 Beoordeling van effecten in de passende beoordeling. Hierdoor ontbreken de juiste gegevens voor de onderbouwing bij de beoordeling van de effecten op de instandhoudingsdoelstellingen en/of deze effecten terecht als positief worden beoordeeld.

Voorts is het beheerplan Natura 2000 Veluwerandmeren onder de NBwet nog niet vastgesteld volgens uw voortoets en is uw voortoets gebaseerd op het aanwijzingsbesluit met de instandhoudingsdoelstellingen en andere informatiebronnen. De cumulatie met de bovengenoemde rietzoneprojecten langs het Veluwemeer wordt in de beoordeling van de significante effecten van de vergunningsaanvraag op habitattypen en de broedvogels betrokken. Bij deze cumulatie is er sprake van onjuiste projectbeschrijvingen en kan de conclusie in uw voortoets met deze onderbouwing met een achterhaalde projectvorm niet in stand blijven. Deze niet meer actuele onderzoeksgegevens, onderbouwing en motivering kunnen niet aan de conclusie en de vergunningverlening ten grondslag worden gelegd. Voorts is als belangrijk relevant criterium niet vermeld of en in welke mate de maatregelen uit het beheerplan (waarvan een voorontwerp in procedure is gebracht) voor het bereiken van de gewenste draagkracht van het gebied voor de instandhoudingsdoelstellingen in beschouwing moeten worden genomen c.q. van invloed zullen zijn bij het voorkomen van negatieve effecten en het bereiken van voldoende draagkracht en het halen van de instandhoudingsdoelstellingen voor de broedvogels.

Verder zijn de aantallen broedvogels ten opzichte van de doelstelling gewijzigd, in die zin dat al onder de huidige natuurlijke omstandigheden het aantal broedvogels toeneemt. De effecten daarvan en de beoordeling van de draagkracht van het gebied voor de broedvogelpopulatie worden niet meegenomen en zijn niet verwerkt in de beschrijving van de bijdrage van het gewijzigde rietzoneproject aan de gewenste draagkracht van het gebied en het halen van de realisering van de resterende streefdoelstelling voor het aantal broedparen. Op blz. 27 wordt vermeld, dat er in 2010 27 broedparen van de grote karekiet voorkwamen. In tabel 3.8 is opgenomen dat in 2011 36 broedparen grote karekiet voorkwamen. De streefdoelstelling is bepaald op 40 broedparen. De beschrijving geeft op dit essentiële onderdeel niet aan of en in welke mate de draagkracht van het gebied in het gewijzigde rietzoneproject Veluwemeer zal kunnen voorzien in de 4 nog ontbrekende broedparen.

De roerdomp komt niet meer als broedvogel voor in de Veluwerandmeren als gevolg van de bestaande natuurlijke omstandigheden, wat een belangrijke constatering is. De vraag is of positieve effecten van de rietzoneontwikkeling in deze natuurlijke omstandigheden wel kunnen ontstaan omdat de bestaande natuurlijke omstandigheden niet worden aangepast tenzij de huidige draagkracht van het gebied als voldoende wordt beschouwd.

Wij verzoeken u om deze redenen de passende beoordeling en daarmee de aanvraag en uw voortoets te (laten) wijzigen c.q. de vergunningverlening niet in overeenstemming met deze documenten te laten plaatsvinden en de besluitvorming op grond van de juiste gegevens, inzichten, effecten en conclusies te waarborgen.

Een afschrift van dit schrijven hebben wij verzonden naar

- Gedeputeerde Staten van de provincie Gelderland t.a.v. dhr. art. 5.1.2.e en mevr. art. 5.1.2.e , Postbus 9090 6800 GX Arnhem en
- de Coöperatie Gastvrije Randmeren, t.a.v. dhr. art. 5.1.2.e , Postbus 271, 3840 AG Harderwijk

Burgemeester en wethouders van de gemeente Elburg,

art. 5.1.2.e

art. 5.1.2.e

Gemeente
Elburg

Postbus 70, 8080 AB Elburg

06 02 14

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

postnl

Provincie Flevoland
ONTVANGEN
07 FEB. 2014

2O6AP 8301AB 55

PROVINCIE FLEVOLAND

Postbus 55
8200 AB Lelystad

Telefoon
(0320)-265265
Fax
(0320)-265260
E-mail
provincie@Flevoland.nl
Website
www.flevoland.nl

Coöperatie Gastvrije Randmeren
De heer art. 5.1.2.e
Postbus 271
3840 AG HARDERWIJK

Verzenddatum	*Bijlagen*	*Uw kenmerk*	*Ons kenmerk*
- 2 JULI 2014	1	Z-14-00047	1578065

Onderwerp
Natuurbeschermingswet 1998; vergunning voor verdiepingen in het Veluwemeer (IIVR project WS.1)

Geachte heer art. 5.1.2.e

Op 9 januari 2014 hebben wij uw aanvraag voor een vergunning in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 ontvangen voor het verdiepen van een drietal gebieden in het Veluwemeer tot een diepte van -1,80 m NAP ten behoeve van het verbeteren van de vaarmogelijkheden voor de recreatievaart op het brede deel van het Veluwemeer. Gezamenlijk wordt daarbij in totaal 115 ha verdiept. Daarnaast zal de vaargeul in het Veluwemeer over een lengte van 1000 m verbreed en verdiept worden. Het project maakt onderdeel uit van de Integrale Inrichting VeluweRandmeren en staat bekend als WS.1. Het zand dat bij de verdiepingen vrijkomt is bestemd voor de markt en zal per schip worden afgevoerd. Zandwinning zal plaatsvinden van een half uur voor zonsopgang tot een half uur na zonsondergang en gerealiseerd worden in een tijdsperiode van minimaal 3 jaren om voldoende hergroei van waterplanten in de verdiepte delen mogelijk te maken.

De aanvraag ging vergezeld van een passende beoordeling en kaart van het plangebied.

De activiteiten zullen plaatsvinden in het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren. In dit verband is het in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 van belang om vast te stellen of er negatieve gevolgen voor de instandhoudingsdoelstellingen van dit gebied kunnen optreden.

Gedeputeerde Staten van Flevoland zijn op grond van artikel 2, eerste lid van de Natuurbeschermingswet 1998 bevoegd om te beslissen op deze aanvraag. Hoewel de ingreep alleen plaatsvindt in het deel van het Natura 2000-gebied dat op het grondgebied van Flevoland gelegen is, is deze vergunning op grond van artikel 2, vijfde lid, in overeenstemming met provincie Gelderland verleend. Dit aangezien het Veluwemeer mede in deze provincie gelegen is en overeenstemming van belang is vanwege de samenhang tussen de diverse projecten die in het kader van de IIVR nog ontwikkeld worden. Gedeputeerde Staten van Gelderland hebben ingestemd met het verlenen van deze vergunning.

Bijgevoegd treft u onze beoordeling en de vergunning voor de verdiepingen in het Veluwemeer aan.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Flevoland,

art. 5.1.2.e

Bezoekadres
Visarenddreef 1
Lelystad

Besluit van GEDEPUTEERDE STATEN VAN FLEVOLAND op een verzoek voor een vergunning op grond van artikel 19d van de Natuurbeschermingswet 1998.

Inhoudsopgave

A. Onderwerp aanvraag
B. Procedure
C. Wettelijk kader
D. Inhoudelijke beoordeling
E. Zienswijzen en reactie op zienswijzen
F. Kennisgeving en afschriften
G. Besluit met vergunningvoorwaarden
H. Bezwaar
I. Ondertekening

Bijlagen
1. Informatieblad bezwaarprocedure Gedeputeerde Staten van Flevoland
2. Lijst met geraadpleegde literatuur en overige bronnen
3. Kaart met coördinaten verdiepingen
4. Reactienota bij de ingediende zienswijzen
5. Ingediende zienswijzen

A. Onderwerp aanvraag

De door Coöperatie Gastvrije Randmeren op 9 januari 2014 ingediende aanvraag voor een vergunning op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 (in het vervolg Nbwet) behelst het verdiepen van een drietal gebieden in het Veluwemeer tot een diepte van -1,80 m NAP ten behoeve van het verbeteren van de vaarmogelijkheden voor de recreatievaart op het brede deel van het Veluwemeer. De huidige gemiddelde diepte van de diverse deelgebieden bedraagt -0,90 m tot -1,80 m NAP. Gezamenlijk wordt daarbij een totale oppervlakte van 115 ha verdiept. Daarnaast wordt een laatste stuk van de vaargeul over een lengte van 1000 m verbreedt van 75 m naar 150 m tot een diepte van -5,00 m NAP. De huidige diepte ter plaatse bedraagt -2,50 m NAP. Door de verdiepingen wordt het bevaarbare oppervlakte voor zeiljachten en grotere motorboten vergroot, worden de eilanden Pierland en de Kluut aantrekkelijke vaardoelen en kan de recreatiebebakening in een vloeiende lijn gelegd worden, waardoor er een duidelijkere en logischere zonering tussen natuur en recreatie komt.

Het project (aangeduid als inrichtingsmaatregel WS.1) maakt onderdeel uit van de Integrale Inrichting VeluweRandmeren (IIVR).

De verdieping zal door middel van zandwinning (cutterzuiger of gelijkwaardig materieel) worden gerealiseerd. Het vrijkomende zand is bestemd voor de markt en zal per schip worden afgevoerd. Het zand wordt gewonnen vanaf een half uur voor zonsopgang tot een half uur na zonsondergang. De werkzaamheden zullen in een tijdsperiode van minimaal 3 jaar worden gerealiseerd. Volgens de huidige planning zal dit de periode 2017-2020 zijn. Gezien de totale doorloopperiode zal niet meer dan één zandzuiger tegelijk bezig zijn en zal het aantal schepen dat het zand afvoert 1 à 2 bedragen.

Een passende beoordeling voor alle nog uit te voeren IIVR-projecten (waaronder dit project WS.1) opgesteld door Bureau Waardenburg (Heunks, 2013) maakt onderdeel uit van de aanvraag.

B. Procedure

De vergunningaanvraag is op 9 januari 2014 ontvangen.

Op grond van artikel 44, tweede lid van de Nbwet is de gemeente Dronten in de gelegenheid gesteld een zienswijze in te dienen.

Naar aanleiding van deze aanvraag zijn - op grond van artikel 4:8 van de Algemene wet bestuursrecht - tevens de gemeenten Harderwijk, Nunspeet, Elburg en Zeewolde, Rijkswaterstaat Midden-Nederland, de Gezamenlijke Natuurbeschermingswerkgroep VBW-KNNV, Vogelbescherming Nederland en het Watersportverbond in de gelegenheid gesteld tot het indienen van een zienswijze.

In overeenstemming met artikel 42, eerste lid van de Nbwet dient binnen 13 weken na ontvangst van de aanvraag een definitief besluit te zijn genomen. Deze termijn kan eenmalig verlengd worden met nogmaals 13 weken.

C. Wettelijk kader

De Nbwet is per 1 oktober 2005 het nationale wettelijke kader voor toetsing van activiteiten, plannen, projecten en handelingen met mogelijke gevolgen voor de instandhoudingsdoelstellingen van de speciale beschermingszones aangewezen onder de Vogelrichtlijn (VR) en de Habitatrichtlijn (HR).

Met uitzondering van de projecten en handelingen die worden vermeld in artikel 2 van het Besluit vergunningen Natuurbeschermingswet 1998, berust de bevoegdheid tot het verlenen van een vergunning onder artikel 19d van de Nbwet bij gedeputeerde staten. Wanneer een Natura 2000-gebied in meerdere provincies is gelegen wordt de bevoegdheidsverdeling tussen gedeputeerde staten van de verschillende provincies geregeld in de artikel 2, eerste lid en 2a, tweede lid van de Nbwet. De hoofdregel is verwoord in artikel 2, eerste lid, waarin staat dat onder gedeputeerde staten moet worden verstaan gedeputeerde staten van de provincie waarin Natura 2000-gebieden of natuurmonumenten onderscheidenlijk beschermde natuurmonumenten geheel of grotendeels zijn gelegen. Daarbij is er een verplichting opgenomen in artikel 2, vijfde lid, dat gedeputeerde staten alleen mogen besluiten tot het verlenen van een vergunning, in overeenstemming met gedeputeerde staten van de andere provincies waarin het Natura 2000-gebied mede is gelegen, voor zover die vergunning betrekking heeft op delen van het gebied, gelegen in die andere provincies.

Op grond van artikel 19d, eerste lid van de Nbwet is het verboden zonder vergunning van Gedeputeerde Staten, of in strijd met aan die vergunning verbonden voorschriften of beperkingen, projecten of andere handelingen te realiseren onderscheidenlijk te verrichten, die gelet op de instandhoudingsdoelstelling de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in een Natura 2000-gebied kunnen verslechteren of een significant verstorend effect kunnen hebben op de soorten waarvoor het gebied is aangewezen. Zodanige projecten of andere handelingen zijn in ieder geval projecten of handelingen die de natuurlijke kenmerken van het desbetreffende gebied kunnen aantasten. De instandhoudingsdoelstellingen waar in dit artikel naar gerefereerd wordt, hebben geen betrekking op de doelstellingen, bedoeld in artikel 10a, derde lid, zijnde de instandhoudingsdoelstellingen voor beschermde natuurmonumenten.

In overeenstemming met artikel 19e van de Nbwet houden Gedeputeerde Staten bij het verlenen van een vergunning als bedoeld in artikel 19d, eerste lid rekening met:

a. de gevolgen die een project, waarop de vergunningaanvraag betrekking heeft, kan hebben voor een Natura 2000-gebied, gelet op de instandhoudingsdoelstelling van dat gebied
b. een op grond van artikel 19a of artikel 19b vastgesteld beheerplan, en
c. vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied, alsmede regionale en lokale bijzonderheden.

Op dit moment is er nog geen beheerplan onder de Nbwet vastgesteld voor de Veluwerandmeren. Gedeputeerde Staten maken voor de toetsing gebruik van het definitieve aanwijzingsbesluit met instandhoudingsdoelstellingen en andere relevante documenten.

Het project wordt uitgevoerd in het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren. Dit gebied is op 23 december 2009 (kenmerk PDN/2009-076) op basis van artikel 10a van de Nbwet aangewezen als Natura 2000-gebied, als speciale beschermingszone voor de volgende habitattypen en soorten:

Habitattypen
Kranswierwateren en Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden

Habitatrichtlijnsoorten
Kleine modderkruiper, rivierdonderpad en meervleermuis
Broedvogels
Roerdomp en grote karekiet

Niet-broedvogels
Fuut, aalscholver, grote zilverreiger, lepelaar, kleine zwaan, smient, krakeend, pijlstaart, slobeend, krooneend, tafeleend, kuifeend, brilduiker, nonnetje, grote zaagbek en meerkoet.

De bij deze soorten behorende instandhoudingsdoelstellingen worden hieronder benoemd in de inhoudelijke beoordeling.

D. Inhoudelijke beoordeling

Bevoegdheid
Aangezien het project niet voorkomt op de lijst van projecten en handelingen uit artikel 2 van het Besluit vergunningen Natuurbeschermingswet 1998 en de Veluwerandmeren grotendeels zijn gelegen op het grondgebied van Flevoland, zijn Gedeputeerde Staten van Flevoland bevoegd tot het nemen van een besluit. Vanwege mogelijke cumulatie van effecten met andere IIVR-projecten is op grond van artikel 2, vijfde lid van de Nbwet overeenstemming bereikt met provincie Gelderland over het verlenen van deze vergunning.

Toetsing
Nu er nog geen beheerplan beschikbaar is maken Gedeputeerde Staten voor de toetsing gebruik van het definitieve aanwijzingsbesluit met instandhoudingsdoelstellingen. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van de doelen- en profieldocumenten die destijds door het Ministerie van LNV zijn uitgebracht en van aanvullende informatiebronnen over actuele natuurwaarden. Een uitgebreide literatuuropgave van geraadpleegde bronnen is opgenomen als bijlage 2.

De beoordeling van de aanvraag en de bijbehorende belangenafweging vindt plaats in vier stappen. Deze stappen zijn:

1. Identificeren van mogelijke negatieve effecten;
2. Mitigerende of andere maatregelen in de aanvraag die de effecten beperken;
3. Toets aan de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied;
4. Toetsing aan de vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied, alsmede regionale en lokale bijzonderheden.

Stap 1: Identificeren van mogelijke negatieve effecten

- Achteruitgang kwaliteit en areaalverlies van vegetaties met kranswieren en fonteinkruiden;
- Afname kwaliteit en omvang leefgebied en/of verstoring van de vissoorten kleine modderkruiper en rivierdonderpad;
- Afname functionaliteit leefgebied en verstoring meervleermuis;
- Afname leefgebied voor en verstoring van de broedvogels roerdomp en grote karekiet;
- Afname van de draagkracht van het leefgebied voor en verstoring van de niet-broedvogels fuut, aalscholver, grote zilverreiger, lepelaar, kleine zwaan, smient, krakeend, pijlstaart, slobeend, krooneend, tafeleend, kuifeend, brilduiker, nonnetje, grote zaagbek en meerkoet
- Negatieve cumulatie met anderen projecten.

Stap 2: Mitigerende of andere maatregelen in de aanvraag die effecten beperken

De hele opzet van de IIVR is vanaf het begin gericht geweest op een balans tussen ecologie en recreatie & toerisme. Daarbij is er vanaf het begin voor gekozen om positieve projecten eerst te realiseren. Een tweetal hiervan heeft daarbij een uiterst positief effect gehad op de instandhoudingsdoelstellingen. Het betreft het instellen van een winterafsluiting van een gebied van circa 640 ha in het Veluwemeer tussen Elburg en Polsmaten als rustgebied voor watervogels[1] (inrichtingsmaatregel NA.3) en de aanleg van een vierde trap bij de waterzuivering van Harderwijk (inrichtingsmaatregel WA.1 uitgevoerd in 2009). De positieve effecten hiervan werken door in de huidige staat van instandhouding van de diverse habitattypen en soorten.

De volgende uitvoeringstechnische zaken in de aanvraag kunnen als mitigerende maatregelen worden beschouwd:

- Er wordt slechts met één zandzuiger gewerkt, waardoor het verstoorde oppervlakte tijdens de werkzaamheden beperkt blijft tot een klein gebied;
- Er wordt alleen gewerkt van een half uur voor zonsopkomst tot een half uur na zonsondergang, waardoor verstoring van de meervleermuis voorkomen wordt
- De werkzaamheden worden uitgesmeerd over een tijdsperiode van minimaal 3 jaar, waardoor de waterplantenvegetaties de kans krijgen het verdiepte gebied te herkoloniseren.

Stap 3: Toets aan de instandhoudingsdoelstellingen

Habitattypen

Tabel 1: Instandhoudingsdoelstellingen habitattypen

Habitattype	*Instandhoudingsdoelstelling*
Kranswierwateren	Behoud oppervlakte en kwaliteit
Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden	Behoud oppervlakte en kwaliteit

Het habitattype Kranswierwateren komt over grote oppervlakten voor in de Veluwerandmeren. De Veluwerandmeren leveren het grootste aandeel aan de behoudsopgave voor dit habitattype in Nederland.

[1] Winterafsluiting Veluwemeer ex artikel 20 Natuurbeschermingswet 1998 - Staatscourant nr. 20085, 23 december 2009

Vanaf het begin van de negentiger jaren van de vorige eeuw hebben de kranswiervegetaties zich in de oostelijke randmeren hersteld. Ook sinds het ontwerp-aanwijzingsbesluit als Natura 2000-gebied uit november 2006 heeft de gestage groei van het areaal en de bedekking van dit habitattype zich voortgezet. En zelfs na de definitieve aanwijzing is dit het geval geweest, waardoor de interne bedekking[2] in 2012 een waarde bereikte die maar liefst 32% boven de oppervlakte uit 2009 (het jaar van het definitief vaststellen van het instandhoudingsdoel) ligt.

Uit het profieldocument blijkt dat voor een duurzame instandhouding van dit habitattype minimaal een interne bedekking van 30 à 35% nodig is, terwijl de externe bedekking tenminste 70% dient te zijn. Al in 2006 werd deze grens bereikt met een interne bedekking van 37,7% van het meeroppervlakte en een externe bedekking van 73,5%. Gezien de toename in bedekking sinds 2006 is voor een duurzame instandhouding van de kranswiervegetaties in de Veluwerandmeren op dit moment ruimschoots voldoende kranswier aanwezig.

De passende beoordeling berekent een kwantitatief effect van -0,3% voor dit project op het habitattype Kranswierwateren. Cumulatief bedraagt het effect van alle reeds vergunde projecten en nog uit te voeren IIVR-projecten in de Veluwerandmeren -3,13%. Wanneer dit afgezet wordt tegen de groei sinds 2009 (+32%) dan is dit effect met zekerheid niet significant.

Kranswieren zijn gevoelig voor vertroebeling. De wijze van uitvoering van de verdiepingen dient daarom zodanig te geschieden dat slechts sprake is van een minimale vertroebeling (hiertoe zijn voorwaarden 6 en 7 opgenomen

Daarnaast zijn kranswieren gevoelig voor vermesting (met name door fosfaat). In de Ontgrondingenwetvergunning (IM, 2010) is hierover het volgende opgenomen:

> *Behalve vertroebeling door opgewervelde bodemdeeltjes kan er ook vertroebeling optreden doordat fosfaat opwervelt en oplost, waarna algenbloei optreedt. In tegenstelling tot het bodemmateriaal zal fosfaat dat in oplossing gaat niet beperkt blijven tot de troebele vlek, maar zich met wind- en waterbewegingen door het hele watersysteem kunnen verspreiden. Wanneer voedselrijke bodems en/of slib door zandwinning worden opgezogen en in het retourwater suspenderen, kan een deel van het hierin aanwezige fosfaat in oplossing gaan.*

In de Ontgrondingenwetvergunning wordt verwezen naar een grote achteruitgang van de waterplantenvegetatie in het Veluwemeer 2002 die gerelateerd was aan een verhoogde fosfaatconcentratie in het water. Deze verhoogde fosfaatconcentratie was niet te herleiden tot de normale water- en stoffenbalans van het Veluwemeer, maar werd vermoedelijk veroorzaakt door zandwinning.

Nalevering van fosfaat uit het sediment dient dan ook voorkomen te worden, omdat hierdoor het fosfaatgehalte in het water zo hoog kan worden dat in het voorjaar algen begunstigd worden. Door de daarbij ontstane algenbloei wordt het doorzicht aanzienlijk verminderd, waardoor kranswieren gehinderd worden in hun groei. Dit kan tot het lokaal verdwijnen van kranswieren in de omgeving van de zandwinning leiden. Omdat het in drie vlakken om een relatief groot oppervlak gaat waarbij slechts sprake is van een geringe verdieping is de kans op nalevering van fosfaten aanzienlijk groter dan bij een diepe zandwinning zoals het deel van de vaargeul. Er is op dit moment nog geen informatie beschikbaar over de hoeveelheid vastgelegd fosfaat in de bodem.

---

[2] Bij onderwatervegetaties wordt gesproken over externe en interne bedekking. De externe bedekking is dat deel van het meeroppervlakte wat begroeid is met waterplanten, ongeacht de dichtheid (deze dichtheid wordt het bedekkingspercentage genoemd). De interne bedekking wordt berekend door de dichtheid te vermenigvuldigen met het daarbij behorende oppervlakte en dit vervolgens voor alle klassen bedekkingspercentages te totaliseren.

Voor alle waterlichamen vallend onder de KaderRichtlijn Water zijn referenties opgesteld waaraan dient te worden voldaan. De Veluwerandmeren behoren bij het type M14, ondiepe (matig grote) gebufferde plassen. Voor het opgelost fosfaat geldt een referentiewaarde van 0,09 mg P/l voor een Goede Ecologische Toestand (GET). In de periode 2006 t/m 2008 bedroeg de totale hoeveelheid opgelost fosfaat in de Veluwerandmeren 0,09 mg/l en voldeed daarmee aan de GET (IM, 2012).

Het is bekend uit diverse onderzoeken, dat kranswierwateren bij een fosfaatgehalte dat hoger ligt dan de referentiewaarde om kunnen slaan in een algensoep. In de literatuur worden afhankelijk van het waterlichaam waarden tussen 0,15 en 0,2 mg P/l genoemd. Het profieldocument gaat uit van een optimale groei van het habitattype tussen 0,04 en 0,1 mg totaal-P/l voor gebufferde meren en noemt als grenswaarde circa 0,13 mg P/l. Aangezien de bovengrens in dit geval niet eenduidig vastligt, wordt er voorzichtigheidshalve van uitgegaan, dat wanneer de totale hoeveelheid opgelost fosfaat niet boven de 0,12 mg totaal-P/l uitkomt er zeker geen negatieve effecten ontstaan.

Fosfaatnalevering vanuit het sediment is vooral aan het begin van het groeiseizoen een probleem. Wanneer het fosfaatgehalte dan te hoog is, worden algen bevoordeeld ten koste van de kranswieren. Later in het groeiseizoen, wanneer er zich al een rijke waterplantenvegetatie heeft ontwikkeld is het negatieve effect van een te hoog fosfaatgehalte veel geringer. Omdat in de Ontgrondingenwetvergunning geen voorwaarden opgenomen zijn die de nalevering van fosfaat uit het slib vanwege zandwinning beperken nemen wij voorwaarden 8 tot en met 10 op om fosfaatnalevering in het begin van het groeiseizoen van de waterplanten te voorkomen. Daardoor wordt de zekerheid verkregen dat significante negatieve effecten op de waterplanten niet kunnen plaatsvinden.

<u>Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden</u>
De vegetatie in de Veluwerandmeren wordt gedomineerd door de soorten tenger fonteinkruid en schedefonteinkruid, die van jaar tot jaar in sterk wisselende bedekkingen aanwezig zijn. Daarbij wisselt ook de totale interne bedekking van dit habitattype aanzienlijk in de loop van de tijd. In de periode 2001 tot en met 2009 lag de range tussen 90 ha (laagste bedekking in 2003) en 245 ha (hoogste bedekking in 2006). Ook bij dit habitattype is sprake van een voortgaande groei sinds het definitieve aanwijzingsbesluit nu de interne in 2012 uitkwam op 268 ha. Dit ligt 9,3% boven de hoogste bedekking die ooit werd behaald in de voorafgaande periode en maar liefst 90% boven het niveau van 2009. Dit habitattype heeft daarmee een zeer gunstige staat van instandhouding. De passende beoordeling berekent het effect op -0,16% (en cumulatief voor alle nog uit te voeren projecten in het gebied op -6,58%). Gezien de huidige staat van instandhouding is dit zeker niet significant.

Met een geplande opleverdiepte van -1,80 m NAP in de 115 ha buiten de vaargeul zal er op termijn herkolonisatie van het vergraven gebied door beide habitattypen plaatsvinden.

In de vaargeul zal geen hergroei plaatsvinden. Van de eerdere vaargeulverbredingen is echter bekend dat door de grotere opleverdiepte in de vaargeul het randeffect van de vaargeul vanwege opwerveling van slib uit de vaargeul minder wordt (Kolen, 2011). Bij een ondiepe vaargeul bedraagt de randzone waar de bedekking van waterplantenvegetatie lager is ongeveer 150 m, terwijl vlak langs de vaargeul waterplanten geheel ontbreken. Bij diepere vaargeul zoals voorzien in de huidige aanvraag bedraagt de randzone ca. 70 meter. De waterplantenvegetatie zal daarom na verdieping nabij de vaargeul een hogere dichtheid kunnen bereiken dan voor de verdieping, waardoor het totale effect van de vaargeul op de waterplanten nihil tot licht positief zal zijn.

Habitatrichtlijnsoorten

Tabel 2: Instandhoudingsdoelstellingen habitatsoorten

Habitattype	*Instandhoudingsdoelstelling*
Kleine modderkruiper	Behoud oppervlakte en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie
Rivierdonderpad	Behoud oppervlakte en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie. Enige achteruitgang in oppervlakte leefgebied ten gunste van broedvogelsoorten roerdomp en grote karekiet is toegestaan
Meervleermuis	Behoud oppervlakte en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie

De kleine modderkruiper komt volgens de passende beoordeling talrijk voor in de Veluwerandmeren. De staat van instandhouding is daarmee gunstig. Tijdens de werkzaamheden zal sprake zijn van verstoring van kleine modderkruipers en van een tijdelijke afname van het leefgebied van de soort. Gezien de huidige oppervlakte van het leefgebied van de soort in de Veluwerandmeren heeft dit geen effect op de populatie. De passende beoordeling omschrijft het blijvende effect van de verdiepingen als volgt:

> *De beoogde verdiepingen zullen geen of hooguit een verwaarloosbaar effect op de kleine modderkruiper hebben. De beoogde diepte van de projectlocaties blijft ruim binnen de bandbreedte waarin kleine modderkruipers voorkomen en de waterplanten zullen na de verdieping terugkeren.*

De rivierdonderpad komt niet voor op de projectlocatie. De meervleermuis foerageert 's nachts boven de Veluwerandmeren. Omdat er boven het wateroppervlak geen veranderingen plaatsvinden en de werkzaamheden bij daglicht gebeuren, wordt het leefgebied van de soort niet aangetast en vindt evenmin verstoring plaats.

Er zijn geen (blijvende) negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen voor de habitatsoorten.

Broedvogels

Tabel 3: Instandhoudingsdoelstellingen en staat van instandhouding broedvogels[3]

Broedvogel	*Instandhoudingsdoelstelling*	*Broedseizoen 2008 t/m 2012*				
		2008	*2009*	*2010*	*2011*	*2012*
Roerdomp	Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied voor een populatie van ten minste 5 paren (territoria)	-	2	0	0	2
Grote karekiet	Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied voor een populatie van ten minste 40 paren	32	24	27	36	26

1. Gegevens afkomstig van website Sovon: http://s1.sovon.nl/gebieden/gebieden_trendsnw.asp?gebnr=76; geraadpleegd op 18 februari 2014

Zowel de roerdomp als de grote karekiet broeden in brede rietkragen langs de oostelijke oever van de Veluwerandmeren. De projectlocatie bevindt zich op geruime afstand van de broedgebieden. Er zijn geen negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen voor de broedvogelsoorten. Ook wordt de herstelopgave voor deze soorten niet belemmerd door de ingreep, omdat deze in het open water plaatsvindt waar zich geen potentieel leefgebied van beide soorten bevindt.

---

[3] Gegevens in deze tabel en volgenden afkomstig van de website van Sovon: http://s1.sovon.nl/gebieden/gebieden_trendsnw.asp?gebnr=75

Niet-broedvogels
Deze groep wordt meestal ingedeeld naar benutte voedselbronnen. De instandhoudings-doelstellingen zijn vastgesteld op grond van de foerageerfunctie en/of de slaapplaatsfunctie van het Natura 2000-gebied.

Viseters
De instandhoudingsdoelstellingen voor de visetende watervogels zijn opgenomen in tabel 4.

Slaapplaatsen van aalscholvers en grote zilverreigers bevinden zich in boomgroepen aan het water. Er zijn geen slaapplaatsen bekend uit de omgeving van het projectgebied. Negatieve effecten op de slaapplaatsfunctie voor deze soorten kunnen op voorhand uitgesloten worden.

De lepelaar is een wadende viseters. De lepelaar foerageert in ondiep gebied. Volgens de passende beoordeling komt de soort met name voor bij de ondiepten nabij de dam van Polsmaten (aan de Gelderse oever van het Veluwemeer) en in Delta Schuitenbeek (Gelderse oever Nuldernauw). Gezien de huidige diepte is het plangebied niet geschikt als foerageergebied. Negatieve effecten op deze soort zijn daarom op voorhand uitgesloten.

De fuut zit op grond van de gegevens van Sovon over 2007/08-2011/12 gemiddeld 19% boven de instandhoudingsdoelstelling. Voor de aalscholver is dit maar liefst 47%. Beide soorten komen jaarrond voor in de Veluwerandmeren met de hoogste aantallen in het najaar. Wanneer deze visetende watervogels jaarrond permanent verstoord zouden worden door recreatievaart in het plangebied, dan betekent dit een afname van 2,6% van het leefgebied van deze soorten. Het betreft hier een worst-case scenario, omdat hierbij geen rekening gehouden is met het feit dat er in de wintermaanden geen sprake is recreatievaart van enige betekenis. Maar zelfs bij dit ergste scenario wordt het negatieve effect ruimschoots gecompenseerd door de huidige staat van instandhouding ver boven de doelstellingen uit het aanwijzingsbesluit.

Tabel 4: Instandhoudingsdoelstellingen en staat van instandhouding visetende niet-broedvogels[1]

Niet-broedvogel	*Instandhoudingsdoelstelling*[2]	*Functie leef-gebied*	*Seizoensgemiddelden 2007/08 t/m 2011/12*				
			07/08	*08/09*	*09/10*	*10/11*	*11/12*
Fuut	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 400 vogels	f	550	482	455	408	496
Aalscholver	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 420 vogels	f	625	507	462	661	833
		s	-	-	-	-	-
Grote zilverreiger	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 40 vogels[3]	s	-	33[3]	20[3]	60[3]	84[3]
Lepelaar	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 3 vogels	f	7	11	6	8	-
Nonnetje	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 60 vogels	f	56	22	16	69	47
Grote zaagbek	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 50 vogels	f	41	49	17	40	31

1. Gegevens afkomstig van website Sovon: http://s1.sovon.nl/gebieden/gebieden_trendsnw.asp?gebnr=76; geraadpleegd op 18 februari 2014
2. Gebaseerd op het seizoensgemiddelde, m.u.v. de grote zilverreiger
3. Het betreft hier seizoensmaxima

Nonnetje en grote zaagbek laten aantallen zien die onder de instandhoudingsdoelstellingen liggen. Het vijfjarig seizoensgemiddelde ligt voor het nonnetje nog ruim binnen de betrouwbaarheidsinterval, die bij deze soort vanwege de wisselende aantallen vrij groot is. Het vijfjarig seizoensgemiddelde voor de grote zaagbek raakt aan de bovengrens van het betrouwbaarheidsinterval. Voor nonnetje en grote zaagbek geldt dat de aantallen gecorreleerd zijn met de strengheid van de winter, omdat deze dieren bij zachtere omstandigheden ten noordoosten van ons land overwinteren in de Oostzee. Zelfs in winters die een normaler karakter hebben, zoals de winter van 2010/11 blijven de aantallen in heel Nederland achter bij de aantallen van de strengere winters aan het einde van de twintigste eeuw (Hornman, 2013). Gezien de aantallen die in de winter 2010/11 geteld werden, zijn er echter geen indicaties dat de draagkracht van het gebied niet zou voldoen. Omdat er in de maanden november tot en met maart geen sprake is van recreatievaart van enige betekenis zijn negatieve permanente effecten daarom op voorhand uit te sluiten.

De werkzaamheden hebben slechts een zeer lokaal verstorend effect op alle viseters. Vanwege de afwezigheid van recreatievaart in de wintermaanden blijft er een zeer groot onverstoord gebied over waar deze vogels kunnen rusten en foerageren. Negatieve effecten kunnen op voorhand uitgesloten worden.

Planteneters
De instandhoudingsdoelstellingen voor de plantenetende watervogels zijn opgenomen in tabel 5.

Tabel 5: Instandhoudingsdoelstellingen en staat van instandhouding plantenetende niet-broedvogels[1]

Niet-broedvogel	Instandhoudingsdoelstelling[2]	Functie leefgebied	Seizoensgemiddelden 2007/08 t/m 2011/12				
			07/08	08/09	09/10	10/11	11/12
Kleine zwaan	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 120 vogels[3]	f	284	174	149	167	467
		s	-	-	-	-	-
Smient	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 3.500 vogels[4]	f	-	-	-	-	-
		s	4.899	2.706	1.989	2.368	4.063
Krakeend	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 280 vogels	f	841	450	319	427	364
Pijlstaart	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 140 vogels	f	271	238	161	189	179
Krooneend	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 30 vogels	f	87	94	54	59	81

1. Gegevens afkomstig van website Sovon: http://s1.sovon.nl/gebieden/gebieden_trendsnw.asp?gebnr=76; geraadpleegd op 20 februari 2014
2. Gebaseerd op het seizoensgemiddelde
3. De draagkracht is gebaseerd op de foerageerfunctie van het Natura 2000-gebied
4. De draagkracht is gebaseerd op zowel de slaapplaats- als de foerageerfunctie. Er zijn echter geen telgegevens beschikbaar van de foerageerfunctie op de Sovon website

Doordat de verdiepingen gefaseerd over minimaal 3 jaar plaatsvinden zal slechts een beperkt deel van het te vergraven gebied tegelijkertijd vegetatieloos zijn. De tijdelijke effecten zullen gezien de huidige staat van instandhouding van de plantenetende vogels daarom al bij voorbaat niet significant zijn.

De meerkoet, die ook waterplanten eet wordt onder de overige soorten behandeld, omdat gedurende een deel van het jaar driehoeksmosselen de voornaamste voedselbron zijn. De pijlstaart eet eveneens een grote variatie aan voedsel, maar vanwege de vermoedelijke dominantie van plantaardig voedsel is de soort hier bij de planteneters ingedeeld.

Effecten op krakeend en pijlstaart worden in de passende beoordeling uitgesloten. In de passende beoordeling wordt het effect op de kleine zwaan berekend als -0,51% en dat op de krooneend op -1,93%. Gezien de huidige staat van instandhouding worden hiermee de instandhoudings-doelstellingen voor deze soorten ruimschoots gehaald.

Het gebied heeft daarnaast een slaapplaatsfunctie voor kleine zwanen. Zij rusten voornamelijk aan de Gelderse kant van de Veluwerandmeren, omdat daar ook de ondiepere foerageergebieden liggen. De maximale diepte waarop kleine zwanen nog foerageren bedraagt -0,90 m NAP. Ter plaatse van de verdiepingen is de waterkolom daarom (net) te diep om als foerageergebied te dienen. Het plangebied maakt daarmee geen wezenlijk onderdeel uit van het rustgebied van kleine zwanen. Ook negatieve effecten op de slaapplaatsfunctie kunnen uitgesloten worden. Voor alle zekerheid is er een vergunningvoorwaarde opgenomen om verstoring in het winterseizoen van kleine zwanen nabij Pierland te voorkomen.

De gegevens van Sovon geven de indruk dat de aantallen van de smient zo'n 10% onder de instandhoudingsdoelstelling liggen. Het vijfjarig seizoensgemiddelde ligt echter vrij centraal binnen het ruime betrouwbaarheidsinterval voor deze soort. De lagere aantallen zijn daarmee niet significant te noemen. De aantallen schommelen rond het instandhoudingsdoel.

In de passende beoordeling wordt aangegeven

> *dat de meeste smienten in het Nuldernauw verblijven (figuur 3.5 en bijlage 6* [van de passende beoordeling]*). [...] In de winter van 2001/2012 verbleven alleen in dit deel van de Veluwerandmeren in de winter al gemiddeld ca. 3.900 (bijlage 6b* [van de passende beoordeling]*) en maximaal ruim 15.000 smienten.*

Gezien het relatief geringe belang van het Veluwemeer voor de smient binnen de Veluwerandmeren kunnen negatieve effecten op deze soort op voorhand uitgesloten worden, mede omdat het projectgebied gezien de huidige diepte te diep is voor grondelend foeragerende watervogels zoals de smient.

<u>Macrofauna-eters</u>
De instandhoudingsdoelstellingen zijn opgenomen in tabel 6.

De slobeend voedt zicht vooral met zoöplankton in de bovenste waterkolom. De soort bevindt zich momenteel onder de instandhoudingsdoelstelling, maar volgens de passende beoordeling zullen er als gevolg van dit project geen negatieve effecten op de soort zijn.

De kuifeend eet zomers divers dierlijk voedsel, maar voedt zich in de wintermaanden voornamelijk met driehoeksmosselen. De soort komt hoofdzakelijk in het winterhalfjaar in de Veluwerandmeren voor met de hoogste aantallen in de maanden oktober tot en met december. Met uitzondering van het seizoen 2010/11 bevindt de soort zich sinds 2002/03 boven het instandhoudingsdoel (gemiddeld +21% over de afgelopen 5 seizoenen).
De toename van het aantal kuifeenden kan verklaard worden door een toename van makkelijk oogstbare driehoeksmosselen in de Veluwerandmeren. In de passende beoordeling wordt een toename van Driessena polymorpha (de gewone driehoeksmossel) vermeld tussen 2004 en 2008. Bij de laatste bemonstering in 2013 was sprake van een lichte afname ten opzichte van 2008, maar de dichtheid in de Veluwerandmeren is nog steeds een veelvoud van de dichtheden in 2004 (Bouma, 2014).

Tabel 6: Instandhoudingsdoelstellingen en staat van instandhouding bodemfauna-etende niet-broedvogels[1]

Niet-broedvogel	*Instandhoudingsdoelstelling*[2]	*Seizoensgemiddelden 2007/08 t/m 2011/12*				
		07/08	*08/09*	*09/10*	*10/11*	*11/12*
Slobeend	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 50 vogels	30	17	22	28	47
Kuifeend	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 5.700 vogels. Enige achteruitgang in omvang foerageergebied ten gunste van kranswierwateren is toegestaan	9.106	7.351	6.696	3.918	7.512
Brilduiker	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 220 vogels	*123*[3]	*106*[3]	*68*[3]	*48*[3]	*170*[3]

1. Gegevens afkomstig van website Sovon: http://s1.sovon.nl/gebieden/gebieden_trendsnw.asp?gebnr=76; geraadpleegd op 26 februari 2014
2. Gebaseerd op het seizoensgemiddelde
3. Deze op de website van Sovon gepubliceerde gemiddelden vertegenwoordigen niet de best beschikbare gegevens voor de aantalsontwikkeling van de brilduiker (zie hieronder onder brilduiker)

De brilduiker heeft een gevarieerd dieet dat volgens het profieldocument regionaal verschilt. Diverse soorten weekdieren vormen in veel gebieden het hoofdvoedsel, maar ook kreeftachtigen en insectenlarven worden genuttigd. Het voedsel wordt duikend bemachtigd. Uit onderzoek dat gedaan werd in het winterseizoen 2008/09 in de Veluwerandmeren (Heunks, 2009) is naar voren gekomen dat er door de brilduikers nauwelijks gefoerageerd werd in de diepere delen waar de hoogste concentraties driehoeksmosselen zich bevonden. Uit bodemmonsters kon indirect opgemaakt worden dat het dieet in de Veluwerandmeren voornamelijk bestond uit andere weekdieren (Aziatische korfmossel, grote diepslak en mogelijk de vijverpluimdrager), dansmuglarven en vlokreeften. Daarnaast was het nuttigen van de bulbillen van kranswieren (waaronder die van sterkranswier) aannemelijk.

De aantallen voor de brilduiker zijn in tabel 6 cursief weergegeven, omdat door Bureau Waardenburg aannemelijk is gemaakt dat de gegevens van Sovon in dit geval niet de best beschikbare gegevens vertegenwoordigen. Bij het eerder aangehaalde onderzoek naar de voedselkeuze van de brilduiker bleken er namelijk veel meer brilduikers in de Veluwerandmeren aanwezig te zijn dan op grond van de gegevens van Sovon verwacht mocht worden. Er is in aanvulling op dit onderzoek daarom in de winter een simultaantelling uitgevoerd op het Wolderwijd en het Veluwemeer (op 16 november en 15 december 2011; zie tabel 7).

Tabel 7: Simultaantelling brilduikers Veluwerandmeren

	16 november 2011			15 december 2011		
	Wolderwijd	Veluwemeer	Totaal	Wolderwijd	Veluwemeer	Totaal
Boottelling (input Sovon-gegevens)	104	134	238	236	392	628
Landtellingen Bureau Waardenburg	333	675	1.008	242	884	1.126
Procentueel verschil (land versus boot)	320%	504%	424%	103%	226%	179%

Ook de landtellingen in de winter 2012/13 lieten hoge aantallen brilduikers in de Veluwerandmeren zien.

De in tabel 6 vermelde aantallen afkomstig van de website van Sovon geven daarom een vertekend beeld van de daadwerkelijke aantallen. Bureau Waardenburg heeft inzichtelijk gemaakt dat bij de boottellingen die aan deze gegevens ten grondslag liggen sprake is van structurele onderschatting van de aantallen brilduikers.

In de passende beoordeling is hierover het volgende opgenomen:

> *De aantalsontwikkeling van deze soort is gepubliceerd door SOVON* [...]. *De indruk kan ontstaan dat de soort in aantal afneemt en dat het aantal lager is dan het instandhoudingsdoel. De basisinformatie is echter onvolledig voor wat betreft het aantal brilduikers dat 's winters in de Veluwerandmeren verblijft. De soort is lastig vanaf boten te tellen en is niet in alle maanden compleet geteld.*
>
> *Om deze reden zijn in de winters van 2008-2009, 2011-2012 en 2012-2013 specifieke tellingen uitgevoerd om de verspreiding en het aantalsverioop van brilduikers in de Veluwrandmeren vast te stellen* [...]. *Het gemiddelde aantal brilduikers in de periode december-maart 2008/2009, bedroeg 1.050 exemplaren (tabel 3.11* [van de passende beoordeling]*). In de winter van 2011/2012 bedroeg het gemiddeld aantal brilduikers 1.067 (in november en december respectievelijk 1.008 en 1.126). Afgelopen winter (2012/2013) bedroeg het gemiddeld aantal brilduikers 998 (tellingen in december, februari en maart).*
> [...]
> *Tijdens reguliere watervogeltellingen (uitgevoerd door vaste tellers van de Provincie Flevoland) wordt de brilduiker in principe maandelijks geteld vanaf een boot. De tellingen zijn generiek voor alle soorten. De aanvullende soortspecifieke tellingen werden vanaf het land uitgevoerd. Voor een verstoringsgevoelige soort als de brilduiker geeft een telling vanaf het land in de regel een beter inzicht in de werkelijke aanwezige aantallen. Om deze reden werden in 2011 tellingen vanaf boten en vanaf het land simultaan uitgevoerd. Deze tellingen hebben laten zien dat het aantal brilduikers dat vanaf het water geteld werd veel lager is dan het aantal dat vanaf het land geteld werd.*

Al met al hebben wij op basis van het aanvullende onderzoek voldoende zekerheid verkregen dat het aantal brilduikers in de Veluwerandmeren zich boven de instandhoudingsdoelstelling bevindt.

Hoewel verdiepingen tijdelijk voor een afname van de beschikbare hoeveelheid mosselen zorgen, zal er spoedig weer herkolonisatie van de vergraven gedeelten plaatsvinden. Een blijvend negatief effect op de draagkracht ten gevolge van een afname van de voedselvoorraad van driehoeksmosseletende watervogels wordt dan ook uitgesloten. Wel is er een klein negatief effect als gevolg van de toegenomen vaarbewegingen in het plangebied en de grotere duikdiepte ter plaatse. Door de verdieping zal de dichtheid van driehoeksmosselen daarentegen licht toenemen. Dit resulteert samen in een licht negatief effect voor driehoeksmosseletende watervogels. Voor de kuifeend wordt dit effect in de passende beoordeling gekwantificeerd als -0,08%. Gezien de huidige staat van instandhouding komen de instandhoudingsdoelstellingen hierdoor geenszins in gevaar. Aangezien het negatieve effect van de verdiepingen voor de brilduiker berekend is als -1,0% zijn de effecten zeker niet significant en wordt het instandhoudingsdoel ook voor deze soort niet in gevaar gebracht.

Overige soorten

Tabel 8: Instandhoudingsdoelstellingen en staat van instandhouding overige niet-broedvogels[1]

Niet-broedvogel	Instandhoudingsdoelstelling[2]	Seizoensgemiddelden 2007/08 t/m 2011/12				
		07/08	08/09	09/10	10/11	11/12
Tafeleend	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 6.600 vogels. Enige achteruitgang in omvang foerageergebied ten gunste van kranswierwateren is toegestaan	6.582	4.778	4.305	1.093	3.235
Meerkoet	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van gemiddeld 11.000 vogels	15.830	14.255	11.231	10.061	9.247

1. Gegevens afkomstig van website Sovon: http://s1.sovon.nl/gebieden/gebieden_trendsnw.asp?gebnr=76; geraadpleegd op 26 februari 2014
2. Gebaseerd op het seizoensgemiddelde

De meerkoet is het hele jaar aanwezig in de Veluwerandmeren en foerageert gedurende de zomermaanden en het najaar voornamelijk op waterplanten; gedurende de wintermaanden schakelt de soort over op driehoeksmosselen. De laatste twee seizoenen zit de soort onder het instandhoudingsdoel zonder duidelijke aanwijsbare reden. Er lijkt (tijdelijk) sprake van een herverdeling in het IJsselmeergebied omdat in Markermeer & IJmeer en IJsselmeer in deze seizoenen juist hogere aantallen werden geteld. Gemiddeld over de afgelopen 5 seizoenen liggen de aantallen 10% boven het instandhoudingsdoel. Met een berekend effect van -1% vanwege de verdiepingen wordt het instandhoudingsdoel nog steeds gehaald.

De tafeleend heeft een zeer gevarieerd dieet bestaande uit diverse ondergedoken waterplanten (kranswieren en fonteinkruiden) en uit vlokreeften, zoetwaterweekdieren, waterinsecten en larven van amfibieën en kleine visjes. Daarnaast worden in het winterhalfjaar in de Veluwerandmeren vooral ook driehoeksmosselen gegeten.

De tafeleend zit sinds het seizoen 2007/08 onder het instandhoudingsdoel. De aantallen waren in 2010/11 zelfs dramatisch laag. Er zijn echter geen aanwijzingen, gezien het uitgebreide dieet van de soort, dat de draagkracht van het gebied onvoldoende zou zijn. De waterplanten hebben zich sinds de definitieve aanwijzing in 2009 uitgebreid en bevinden zich op een voor de soort winbare diepte. Het aantal driehoeksmosselen is in de Veluwerandmeren grofweg geschat vertienvoudigd tussen 2004 en 2008. Deze toename heeft zijn weerslag wel gevonden in het aantal kuifeenden, maar niet in het aantal tafeleenden. Er zijn daarom geen aanwijzingen dat de voedselvoorraad een beperkende factor vormt voor de tafeleend in de Veluwerandmeren. Daarnaast zijn er in de wintermaanden voldoende rustgebieden voor de soort aanwezig.

De reden voor de recente achteruitgang moet daarom buiten het gebied gezocht worden. De tafeleend kent landelijk een significante afname vanaf 1980. Deze afname valt samen met een afname van de gehele Noordwest Europese broedpopulatie. Daarnaast zijn er aanwijzingen dat de soort verder noordoostelijk van ons land overwintert (Van Roomen, 2012).

Maar ook de eigenschappen van de soort kunnen een deel van de achteruitgang verklaren. De tafeleend is vrij gevoelig is voor ijsbedekking van de overwinteringsplaatsen. Dit leidt tot vorsttrek waarbij de soort elders overwintert.

De periode die ten grondslag lag aan het vaststellen van de instandhoudingsdoelstelling (de periode 1999/2000 tot en met 2003/04) kende juist vrij zachte winters met nauwelijks ijsbedekking. De laatste winters werden echter gekenmerkt door perioden met strenge vorst waarbij de ondiepe randmeren op de vaargeul na volledig dichtvroren. Juist vanwege de grote oppervlakte van ondiep water in de Veluwerandmeren vriezen deze meren snel dicht. In ieder geval worden de dramatisch lage aantallen in het seizoen 2010/11 in heel Nederland hierdoor verklaard, omdat veel watervogels eind december massaal naar België en Noord-Frankrijk trokken (Hornman, 2013).

Tenslotte blijkt er opnieuw sprake van een verschuiving van de soort binnen Nederland. In het Natura 2000 doelendocument (LNV, 2006) wordt gewag gemaakt van een verschuiving van het rivierengebied naar de randmeren. Het wetenschappelijk eindadvies betreffende de autonome neergaande trend in het IJsselmeergebied (Noordhuis, 2014, p. 33) formuleert het als volgt:

> *Tegelijk met de afname van benthivoren in het IJsselmeer en Markermeer (vanaf 1991/92, dieptepunt 1996/97) was sprake van een toename van de dichtheden van mosselen en waterplanten (met bijbehorende macrofauna zoals slakken), en van toename van de aantallen Kuif- en Tafeleenden in de Randmeren [...] en gelijktijdige afname van de aantallen eenden in gebieden aan de "andere kant" van de Randmeren (rivierengebied).*

Dit blijkt momenteel opnieuw het geval te zijn, maar dan in omgekeerde richting. De soort verschuift ditmaal weer naar het Markermeer & IJmeer. Aanleiding zou kunnen zijn de recente positieve ontwikkeling van de waterkwaliteit in het Markermeer & IJmeer die gepaard gaat met een toename van waterplanten en de daarbij behorende macrofauna (vooral in de Gouwzee). Wanneer de gegevens over de afgelopen vijf seizoenen van deze twee Natura 2000-gebieden met elkaar vergeleken worden dat geeft dit namelijk het volgende resultaat te zien:

Tabel 9: Aantallen tafeleenden in het zuidelijke IJsselmeergebied

Tafeleend	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	Gemiddelde	Instandhoudingsdoel
Veluwerandmeren	6582	4778	4305	1093	3535	4058,6	6600
Markermeer & IJmeer	5408	8338	5235	2667	7727	5875	3200
Totaal	11990	13116	9540	3760	11262	9933,6	9800

Gegevens afkomstig van website Sovon: http://s1.sovon.nl/gebieden/gebieden_trendsnw.asp?gebnr=76 en http://s1.sovon.nl/gebieden/gebieden_trendsnw.asp?gebnr=73.

Het moge duidelijk zijn dat op het niveau van het zuidelijke IJsselmeergebied de tafeleend ondanks de landelijke afname nog steeds rond het gecombineerde instandhoudingsdoel van deze twee gebieden zit, met uitzondering van het seizoen 2010/11 toen de aantallen in heel Nederland het laagste seizoensgemiddelde ooit te zien gaven. Maar zelfs wanneer dit dramatische seizoen meegenomen wordt dan ligt het gemiddelde aantal tafeleenden over vijf seizoenen nog steeds iets boven het gecombineerde instandhoudingsdoel.

Grafiek 1: Vergelijking langjarige seizoensgemiddelden van de tafeleend in de Veluwerandmeren en Markermeer & IJmeer

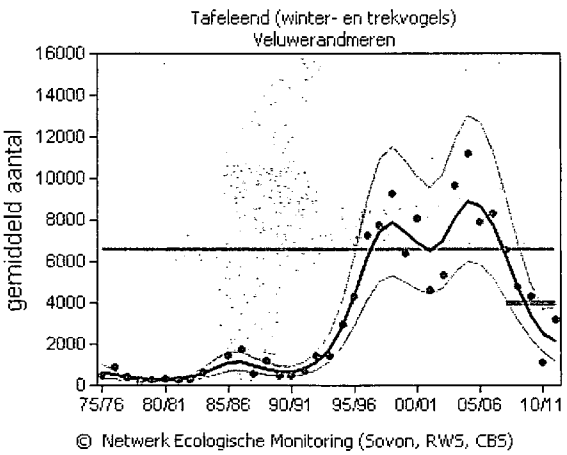

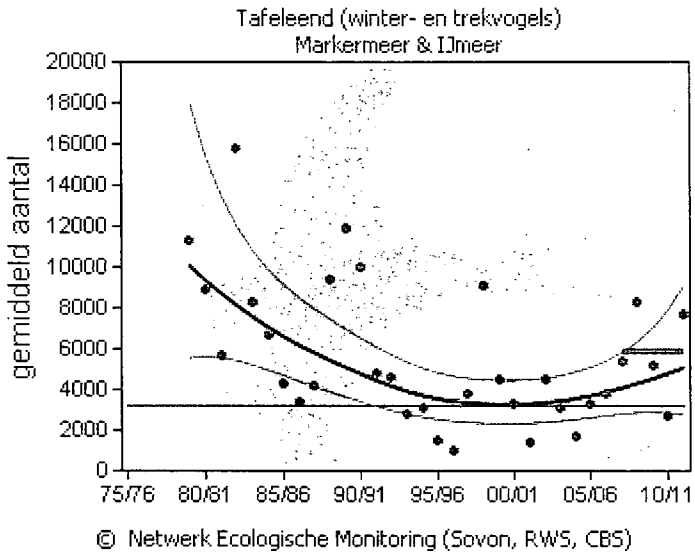

Zoals uit bijgevoegde grafiek van het verloop van de aantallen tafeleenden in de Veluwerandmeren en het Markermeer & IJmeer (op gelijke schaal weergegeven qua aantallen) te zien valt is er na een aanvankelijke verschuiving van het Markermeer & IJmeer richting Veluwerandmeren nu juist een omgekeerde beweging te zien. Daarbij is ook duidelijk dat de instandhoudingsdoelstelling voor de Veluwerandmeren vastgesteld is op het moment dat de aantallen in de Veluwerandmeren het hoogst waren, terwijl in het Markermeer & IJmeer de aantallen juist een dieptepunt kenden.
Er kan geconcludeerd worden dat er momenteel opnieuw sprake is van een herverdeling van tafeleenden in het zuidelijke IJsselmeergebied. De precieze oorzaak is niet bekend, maar blijkbaar heeft een zich ontwikkelende waterplantenvegetatie in samenhang met een groeiend aanbod aan macrofauna, zoals dit op dit ogenblik het geval is in het Markermeer & IJmeer een grote aantrekkingskracht op tafeleenden net zoals dat destijds het geval was voor de Veluwerandmeren.

Uiteraard laat dit onverlet dat de instandhoudingsdoelstelling op gebiedsniveau is vastgesteld. Zoals hierboven al aangegeven bieden de Veluwerandmeren voldoende kwaliteit voor de benodigde aantallen, maar prefereert de soort op dit ogenblik een ander gebied.

Instandhoudingsdoelen staatsnatuurmonument
Het staatsnatuurmonument Drontermeer is gelegen in het Drontermeer. Gezien de locatie van het plangebied zullen geen effecten optreden op de instandhoudingsdoelstellingen van dit beschermde natuurmonument plaatsvinden.

Cumulatie met andere projecten
De passende beoordeling bevat een volledige lijst van projecten in de Veluwerandmeren met een totaal overzicht van de gecumuleerde effecten.

Volgens de passende beoordeling zullen er negatieve effecten zijn op het habitattype 'Kranswierwateren', de habittatsoort kleine modderkruiper en de niet-broedvogels kleine zwaan, pijlstaart, krooneend, tafeleend, brilduiker en meerkoet.

Kort samengevat luiden de conclusies van de passende beoordeling over de cumulatieve effecten:

Ten aanzien van de habitattypen en de kleine modderkruiper kan een cumulatief significant negatief effect met zekerheid uitgesloten worden gezien de huidige staat van instandhouding.

Wat betreft de waterplanteneters kleine zwaan, pijlstaart en krooneend hebben alle projecten gezamenlijk een maximaal negatief effect van minder dan 4%. Dit staat tegenover een eerdere toename van het leefgebied met meer dan 20%. Aangezien al deze soorten boven het instandhoudingsdoel zitten is er ook cumulatief geen negatief effect op het behalen van de instandhoudingsdoelstelling.

En ten aanzien van de bodemfauna-eters (en vogels met gemengd dieet) merkt de passende beoordeling op:

> *Het effect op het leefgebied van kuifeend dat het gevolg is van de voorgenomen zeven IIVR-projecten en overige ontwikkelingen, is beperkt (maximaal 4% zie §6.2) ten opzichte van de huidige draagkracht.*
>
> *Voor soorten met een gemengd benthivoor-herbivoor voedselpakket (brilduiker, meerkoet en tafeleend) ligt de omvang en de kwaliteit van het leefgebied momenteel ruim boven het doel. Het effect op het leefgebied van tafeleend, brilduiker en meerkoet, dat het gevolg is van de voorgenomen zeven IIVR-projecten, is beperkt (maximaal 4% zie §6.2) ten opzichte van de opgetreden toename van de draagkracht (>20%).*

Sinds het opstellen van de passende beoordeling is door ons een vergunning verleend voor de exploitatie van een kitesurfzone ter hoogte van Camping Veluwe Strand gedurende de maanden april tot en met september. De cumulatieve effecten van deze vergunning zijn dan ook niet meegenomen in de passende beoordeling voor de verdiepingen van project WS.1, daarom zijn deze cumulatieve effecten afzonderlijk door ons bepaald.

De kitesurfzone is alleen opengesteld gedurende de maanden april tot en met september. Hierdoor is er alleen een minimaal effect op de slobeend, die als trekvogel gebruik maakt van de Veluwerandmeren in september. Omdat de verdiepingen van project WS.1 geen effect hebben op de slobeend is van cumulatie met de kitesurfzone geen sprake.

Stap 4: Toetsing aan de vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied, alsmede regionale en lokale bijzonderheden

In de herziene Sportnota 2013-2016 van de provincie Flevoland wordt de watersport naast de triathlon aangewezen als een van de twee kernsporten van de provincie. Dit vanwege de prominente positie die de watersport inneemt op het economisch gebied met in 2010 een totaal van 26,5 miljoen euro dagbestedingen en 38,3 miljoen euro verblijfsbestedingen die gerelateerd waren aan oever- en watersport. Het sportbeleid richt zich daarbij primair op de sportieve dimensie: het in recreatief of wedstrijdverband beoefenen van de watersport. Het vergroten van de vaarmogelijkheden op het Veluwemeer past dan ook binnen de ambities van het sportbeleid en het economisch beleid van de provincie.

Conclusie
Uit de passende beoordeling bij de aanvraag is ons gebleken dat significante negatieve effecten kunnen worden uitgesloten. Negatieve effecten kunnen afdoende worden gemitigeerd en zullen door vergunningvoorwaarden worden geborgd.

Periode vergunning
De werkzaamheden zullen in een tijdsperiode van minimaal 3 jaar worden gerealiseerd. Volgens de huidige planning zal dit de periode 2017-2020 zijn.

Om de verdiepingen te kunnen realiseren is op 27 oktober 2008 een Ontgrondingenwetvergunning aangevraagd. Op 28 oktober 2010 heeft de Inspectie Verkeer en Waterstaat van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu positief op deze aanvraag beschikt (kenmerk IVW/2010-14920). Deze Ontgrondingenwetvergunning had een looptijd van 8 jaar tot eind 2018. Op 7 maart 2013 is een wijzigingsverzoek ingediend op grond waarvan op 18 juni 2013 is beslist (kenmerk ILT-2013/17198) om de duur van de primaire Ontgrondingenwetvergunning te verlengen tot 31 december 2022. Noch tegen de ontwerpbeschikking van het primaire besluit, noch tegen de ontwerpbeschikking van het wijzigingsbesluit zijn zienswijze ingediend. Het Ministerie van Infrastructuur en Milieu heeft dan ook geoordeeld dat geen van de bij de voorgenomen ontgrondingen betrokken belangen op dusdanige wijze worden geschaad, dat op grond daarvan de gevraagde vergunning zou moeten worden geweigerd.

Nu de ontgrondingen zelf tot en met 31 december 2022 vergund zijn, achten wij het redelijk de Natuurbeschermingswetvergunning eveneens tot en met 31 december 2022 te verlenen.

E. Zienswijzen en reactie op zienswijzen

Op grond van artikel 44, tweede lid van de Nbwet is de gemeente Dronten in de gelegenheid gesteld een zienswijze in te dienen.

Naar aanleiding van deze aanvraag zijn - op grond van artikel 4:8 van de Algemene wet bestuursrecht - tevens de gemeenten Harderwijk, Nunspeet, Elburg en Zeewolde, Rijkswaterstaat Midden-Nederland, de Gezamenlijke Natuurbeschermingswerkgroep VBW-KNNV, Vogelbescherming Nederland en het Watersportverbond in de gelegenheid gesteld tot het indienen van een zienswijze.

Wij hebben zienswijzen ontvangen van gemeente Dronten, Rijkswaterstaat Midden-Nederland en een gezamenlijke zienswijze van Vogelbescherming Nederland en de Gezamenlijke Natuurbeschermingswerkgroep van de Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe en Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, afdeling Noordwest Veluwe. Gemeente Harderwijk heeft aangegeven geen aanleiding te zien voor het indienen van een zienswijze. De volledige zienswijzen worden in bijlage 4 van een reactie voorzien.

Deze zienswijzen hebben ons geen aanleiding gegeven af te wijken van de conclusies in de passende beoordeling dat er geen sprake is van significante negatieve effecten en dat de negatieve effecten voldoende door het gebied opgevangen kunnen worden. Wel is op grond van de gezamenlijke zienswijze van Vogelbescherming Nederland en de Gezamenlijke Natuurbeschermingswerkgroep van de Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe en Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, afdeling Noordwest Veluwe een voorwaarde aan de vergunning toegevoegd dat het niet is toegestaan meer dan de aangevraagde oppervlakten of diepten te ontgronden.

F. Kennisgeving en afschriften

Van dit besluit zal conform artikel 42, derde lid van de Natuurbeschermingswet door ons kennis worden gegeven door middel van publicatie in huis-aan-huisbladen en op de website van provincie Flevoland.

Afschriften van dit besluit worden verzonden aan:
- Ministerie van Economische Zaken, Directie RRE/Nb-wet team
- Rijkswaterstaat Midden-Nederland
- Provincie Gelderland
- Provincie Overijssel
- Gemeente Dronten
- Gemeente Elburg
- Gemeente Harderwijk
- Gemeente Nunspeet
- Gezamenlijke Natuurbeschermingswerkgroep VBW-KNNV
- Vogelbescherming Nederland
- Watersportverbond
- Team Bodem, Water en Natuur, Omgevingsdienst Flevoland, Gooi en Vechtstreek

G. Besluit met vergunningvoorwaarden

Gedeputeerde Staten van Flevoland HEBBEN BESLOTEN op grond van artikel 19d van de Natuurbeschermingswet 1998;

vergunning te verlenen aan Coöperatie Gastvrije Randmeren;

voor een drietal verdiepingen in het Veluwemeer met een totale oppervlakte van 115 ha tot een diepte van -1,80 meter NAP en het verbreden en verdiepen van een deel van de vaargeul over een lengte van 1 km tot een diepte van -5,00 meter NAP, waarvan de exacte coördinaten van de winvakken staan aangegeven op de kaart, die als bijlage 3 bij dit besluit is gevoegd.

1. De vergunning is geldig tot en met 31 december 2022.

2. Het gebruik van de vergunning mag niet eerder plaatsvinden dan nadat de vergunninghouder een week voorafgaand aan de eerste actie hiervan melding heeft gemaakt via het emailadres art. 5.1.2.e @ofgv.nl.

3. Voor vervolgacties, na een onderbreking die langer dan een maand in beslag neemt, dient opnieuw een melding overeenkomstig voorwaarde 2 gedaan te worden.

4. Het is verboden meer dan de aangevraagde oppervlakten of diepten te ontgronden.

5. De werkzaamheden mogen alleen uitgevoerd worden van een half uur vóór zonsopkomst tot een half uur na zonsondergang. Gebruik van kunstlicht is niet toegestaan, behalve dat wat nodig is voor de veiligheid.

6. Vanaf 1 oktober tot en met 31 maart (het winterhalfjaar) wordt met één zandzuiger (of winvaartuig) gewerkt. In het zomerhalfjaar (van 1 april tot en met 30 september) is het werken met meerdere winvaartuigen toegestaan.

7. In vlak 3 worden in de periode van 1 oktober tot en met 31 januari in een straal van 300 meter rondom Pierland geen ontgrondingswerkzaamheden uitgevoerd.

8. De vergunninghouder neemt alle mogelijke maatregelen om vertroebeling in het begin van het groeiseizoen van de waterplanten tot een minimum te beperken. Hiertoe wordt voorafgaand aan de werkzaamheden (samen met de uitvoerende aannemer) een werkprotocol opgesteld, dat aan Gedeputeerde Staten ter goedkeuring wordt overlegd. Het goedgekeurde werkprotocol zal uitgangspunt zijn voor uit te voeren controles door de handhavers in dienst van Omgevingsdienst Flevoland, Gooi en Vechtstreek.

9. De werkzaamheden worden stilgelegd in geval van een 'vertroebelingpluim' in het water van meer dan 200 meter vanaf de werklocatie. Hiervan is sprake als het doorzicht gemeten met de Secchi-schijf op 200 meter vanaf de werklocatie minder is dan 1 meter.

10. In het werkprotocol wordt tevens aangegeven hoe met het mogelijk fosfaatrijke bodemmateriaal wordt omgegaan. Hierin worden ook de maatregelen beschreven om nalevering van fosfaat uit het bodemmateriaal te voorkomen alsook de wijze van monitoring van het fosfaatgehalte van het waterlichaam tijdens de werkzaamheden in de maanden maart tot en met mei.

11. Bij een fosfaatgehalte in het waterlichaam van meer dan 0,12 mg/l totaal-P in de maanden maart tot en met mei dienen de werkzaamheden stilgelegd te worden.

12. Voorwaarden 10 en 11 vervallen wanneer op basis van bodemmonsters van de te ontgronden locaties onderbouwd kan worden dat nalevering van fosfaat geen groter effect zal hebben op het waterlichaam dan een verhoging met 0,01 mg totaal-P/l. Deze onderbouwing dient opgesteld te zijn door een adviesbureau dat aantoonbaar gespecialiseerd is in chemische waterbodemanalyses. Een verslag hiervan dient dan samen met het werkprotocol ter goedkeuring overlegd te worden aan Gedeputeerde Staten.

H. Bezwaar

Tegen dit besluit kunt u binnen zes weken na datum van verzending van deze brief schriftelijk bij ons bezwaar maken. Uw bezwaarschrift dient ondertekend te zijn en voorzien van uw naam en adres, de datum, een omschrijving van het besluit waartegen het bezwaar is gericht en de gronden van het bezwaar.

Nadere informatie over de bezwaarprocedure treft u aan in het hierna volgende informatieblad.

I. Ondertekening

Lelystad, - 2 JULI 2014

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Flevoland,

art. 5.1.2.e

[redacted]

Bijlage 1

Informatieblad bezwaarprocedure Gedeputeerde Staten van Flevoland

Bezwaar
Tegen onze besluiten kunt u op grond van artikel 7:1 van de Algemene wet bestuursrecht binnen zes weken na datum van verzending ervan bij ons schriftelijk bezwaar maken. Uw bezwaarschrift dient ondertekend en voorzien te zijn van uw naam en adres, de datum, een omschrijving van het besluit waartegen het bezwaar is gericht en de gronden van het bezwaar.

Verzoek om voorlopige voorziening
Wanneer u van mening bent dat, in afwachting van de behandeling van uw bezwaarschrift, een voorlopige voorziening moet worden getroffen, kunt u een verzoek daartoe indienen bij de Voorzitter van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, Postbus 20019, 2500 EA Den Haag. Uw verzoek om voorlopige voorziening wordt pas in behandeling genomen wanneer u griffierecht heeft betaald. De Raad van State laat u weten hoe hoog het griffierecht is en op welke wijze u dit kunt overmaken.

Overslaan van de bezwaarschriftenprocedure
Op grond van artikel 7:1a van de Algemene wet bestuursrecht kunt u in uw bezwaarschrift aangeven dat u de bezwaarschriftenprocedure wilt overslaan en rechtstreeks in beroep wilt gaan bij de administratieve rechter. In artikel 7:1 a tweede lid van de Algemene wet bestuursrecht is bepaald dat wij een dergelijk verzoek in ieder geval moeten afwijzen wanneer: A) het bezwaarschrift is gericht tegen het niet op tijd nemen van een besluit. B) tegen het besluit door een andere belanghebbende ook een ander bezwaarschrift is ingediend waarin zo' n verzoek niet is gedaan en dit bezwaarschrift ontvankelijk is.
Wij stemmen alleen in met het verzoek om de bezwaarschriftenprocedure over te slaan, wanneer de zaak daarvoor geschikt is. Wanneer dit het geval is, zenden wij het bezwaarschrift door aan de bevoegde rechter.

Proceskostenvergoeding
Tot slot wijzen wij u er nog op dat u op grond van artikel 7:15, tweede lid van de Algemene wet bestuursrecht bij ons - voordat wij een besluit hebben genomen op uw bezwaarschrift - een verzoek kunt indienen om de kosten die u redelijkerwijs in verband met de behandeling van uw bezwaarschrift moet maken, te vergoeden. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om kosten van rechtsbijstand, kosten van een getuige/deskundige; reis- en verblijfkosten, kosten van uittreksels uit openbare registers, telefoongesprekken. Bij het indienen van zo'n verzoek moet u het bedrag van de vergoeding aangeven en stukken overleggen waaruit blijkt dat u deze kosten daadwerkelijk heeft gemaakt. Bij het besluit dat wij op het bezwaarschrift nemen, wordt tegelijkertijd een besluit genomen op een ingediend verzoek om vergoeding van de kosten.

Bijlage 2: Lijst van geraadpleegde literatuur

Bouma, 2014	Tweekleppigen in de Randmeren : bemonstering 2013 / S. Bouma, J.H. Bergsma, P.B. Broeckx, W. Lengkeek. - Culemborg : Bureau Waardenburg bv, 2014. - Opdrachtgever: Rijkswaterstaat Centrale Informatievoorziening. - Rapport nr. 13-236
Heunks, 2009	Verspreiding en foerageergedrag van Brilduikers in de Veluwerandmeren : aanvullend veldonderzoek in de winter van 20008-2009 in het kader van IIVR-Veluwerandmeren / C. Heunks, J. de Fouw, R.G. Verbeek, B. Achterkamp. - Bureau Waardenburg, 2009. - Rapport nr. 09-063
Heunks, 2013	Passende beoordeling van Integrale Inrichting Veluwerandmeren (IIVR fase 2) in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 : geactualiseerde beoordeling van zeven projecten uit het Integrale Inrichtingsplan Veluwerandmeren (IIVR) / C. Heunks, R.G. Verbeek, J. van der Winden. - Culemborg : Bureau Waardenburg bv, 2013. - Rapport nr. 13-037
Hornman, 2013	Watervogels in Nederland 2010/2011 / Menno Hornman, Fred Hustings, Kees Koffijberg, Olaf Klaassen, Erik van Winden, Sovon Ganzen- en Zwanenwerkgroep & Leo Soldaat. - Nijmegen : Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2013. - Waterdienst-rapport BM 13.01 ; SOVON-rapport 2013/02
Hornman, 2014	Watervogels in Nederland 2011/2012 / Menno Hornman, Fred Hustings, Kees Koffijberg, Olaf Klaassen, Romke Kleefstra, Erik van Winden, Sovon Ganzen- en Zwanenwerkgroep & Leo Soldaat. - Nijmegen : Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2014. - Sovon-rapport 2013/66 ; RWS-rapport BM 13.27
Kolen, 2011	Natuureffectenstudie verdieping deel van vaargeul in Drontermeer : toetsing van de ingreep aan de wet- en regelgeving voor natuur / M. Kolen. - Alkmaar : Grontmij Nederland B.V., 2011
IM, 2010	Besluit inhoudende een vergunning op grond van de Ontgrondingenwet voor het uitbreiden van de vaargeul en het vaargebied voor recreatievaart in het Veluwemeer / Inspectie Verkeer en Waterstaat, Ministerie van Infrastructuur en Milieu, 2010. - IVW/2010-14920
IM, 2012	Brondocument Waterlichaam Randmeren-oost : doelen en maatregelen rijkswateren / Ministerie van IenM, Rijkswaterstaat, 2009. - Partiële herziening / opgesteld door RWS Waterdienst. - Ministerie van Infrastructuur en Milieu, Rijkswaterstaat, 2012
LNV, 2006	Natura 2000 doelendocument : duidelijkheid bieden, richting geven en ruimte laten. - Den Haag : Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 2006
LNV, 2010	Aanwijzingsbesluit Natura 2000-gebied #76 Veluwerandmeren / Den Haag : Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Programmadirectie Natura 2000, 2010. - PDN/2009-076
Noordhuis, 2014	Wetenschappelijk eindadvies ANT-IJsselmeergebied : vijf jaar studie naar kansen voor het ecosysteem van het IJsselmeer, Markermeer en IJmeer met het oog op de Natura 2000-doelen / Ruurd Noordhuis, Simon Groot, Miguel Dionisio Pires, Maaike Maarse. - Deltares, 2014
Van Roomen, 2012	Flyway-trends for waterbird species important in lakes IJsselmeer and Markermeer / Marc van Roomen, Menno Hornman, Stephan Flink, Tom Langendoen, Erik van Winden, Szabolcs Nagy & Chris van Turnhout. - Nijmegen : Sovon Dutch Centre for Field Ornithology, 2012. - SOVON-report 2012/22
Voslamber, 1999	Vergelijkende studie van telmethoden tijdens watervogeltellingen in de Randmeren / Berend Voslamber & Chris van Turnhout. - Beek-Ubbergen : SOVON Vogelonderzoek Nederland. - RIZA-rapport BM99.06 ; SOVON-onderzoeksrapport 1999/04
Waardenburg, 2012	Simultaantelling brilduikers op Wolderwijd en Veluwemeer. - Bureau Waardenburg bv, 2012

Bijlage 3

Kaart met coördinaten verdiepingen

Vlak 3	X	Y
a	175086	489029
b	175479	489273
c	175480	489290
d	175580	489360
e	175837	489483
f	175844	489529
g	175893	489554
h	176135	490223
i	176200	490275
j	176232	490326
k	176961	490685
l	177318	490534
m	177084	490496
n	176520	489968
o	176376	489689
p	175735	489053

Te ontgronden IIVR-gebied Veluwemeer

Vlak 1	X	Y
a	171389	486591
b	171400	486637
c	171650	487120
d	171703	487152
e	172020	487361
f	172417	487715
g	172472	487716
h	172220	487050
i	172255	487015

Vlak2	X	Y
a	172874	487624
b	172839	487659
c	173483	488274
d	173533	488221
e	173926	488506
f	173941	488508
g	174201	488635
h	172928	487683

Vlak7	X	Y
a	175826	490785
b	175792	490860
c	176182	491042
d	176638	491205
e	176654	491137
f	176214	490979

Auteur: art. 5.1.2.e
Datum: 31-07-2007
Referentie: Pbi_006

Schaal: 1:30.000
Topografie: ©TDK

0 250 500 750 1.000 meter

N

Ministerie van Verkeer en Waterstaat
Rijkswaterstaat
IJsselmeergebied

Bijlage 4

Reactienota provincie Flevoland bij de ingediende zienswijzen

In deze reactienota wordt uitvoerig ingegaan op de ingebrachte argumenten vóór of tegen verlening van de vergunning, alsook op aangedragen aandachtspunten. De integrale tekst is als bijlage 5 opgenomen. Wanneer in een tekst van een zienswijze naar een bijlage wordt verwezen, dan betreft dit - tenzij in de tekst anders wordt aangegeven - de desbetreffende bijlage van de zienswijze. Voor de duidelijkheid zijn uitgebreide argumenten in zienswijzen van subkopjes voorzien

Zienswijze Rijkswaterstaat Midden-Nederland

De realiseerbaarheid van de KRW-doelen is, zoals u bekend, gebaat bij compensatie voor areaalaantasting van waterplanten, die in dit geval voor een belangrijk deel de habitattypen fonteinkruiden en kranswieren omvatten. Mocht uw college daarom voldoende grond zien voor het voorschrijven van compenserende maatregelen, dan zou de realisatie van KRW-doelen baat hebben bij compenserende maatregelen in de vorm van actieve lokale verondieping.

Reactie provincie Flevoland

De gezamenlijke habitattypen Kranswierwateren en Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden hebben inmiddels een aanzienlijke bedekking in de Veluwerandmeren. Ook na verdieping van de vlakken 1, 2 en 3 zullen deze habitattypen hier kunnen terugkeren. Alleen in vlak 7 waar de vaargeul verdiept wordt zal dit niet het geval zijn. Gezien de staat van instandhouding van beide habitattypen zien wij geen noodzaak tot het opleggen van mitigerende maatregelen in de vorm van lokale verondiepingen.

Zienswijze gemeente Dronten

In haar zienswijze geeft de gemeente aan akkoord te zijn met vergunningverlening. Zij wijst nog wel op de noodzaak van het verkrijgen van een Omgevingsvergunning voor de werkzaamheden.

Reactie provincie Flevoland

Wij hebben kennis genomen van het standpunt van de gemeente Dronten en de noodzaak van een Omgevingsvergunning onder de aandacht van de aanvrager gebracht.

Gezamenlijke zienswijze van Vogelbescherming Nederland, Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe en Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, afdeling Noordwest Veluwe

1. Belang van Natura 2000-gebied Veluwerandmeren voor vogels

De Veluwerandmeren bestaan uit de ondiepe zoetwatermeren het Drontermeer, het Veluwemeer en Wolderwijd/Nuldernauw. Deze meren zijn vooral van belang als rust-, rui- en foerageergebied voor duizenden overwinterende trekvogels, met pieken van meer dan honderdduizend vogels tussen november en januari. Doordat deze meren van internationaal en nationaal belang zijn als rust- en ruigebied voor trekkende watervogels is één van de kernopgaven in het kader van de Natura 2000 doelstellingen het waarborgen van voldoende open water met ruiplaatsen en rustgebieden. De Veluwerandmeren zijn bijvoorbeeld voor de tafeleend van internationaal belang. Een soort die landelijk gezien een zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert. De Veluwerandmeren leveren de grootste nationale bijdrage aan de instandhouding. Maar ook voor vele andere watervogels als kleine zwanen, pijlstaarten, brilduikers, meerkoeten en krakeenden zijn de Veluwerandmeren als rust-, rui-, en foerageergebied van groot belang.

Reactie provincie Flevoland
Hierover bestaat geen verschil van mening. Vanwege het grote internationale belang van de Veluwerandmeren voor diverse vogelsoorten is dit gebied immers aangewezen als Natura 2000-gebied. Ten aanzien van het specifieke belang van de Veluwerandmeren voor de tafeleend verwijzen wij naar hetgeen hierover onder punt 6 wordt vermeld.

Gezamenlijke zienswijze van Vogelbescherming Nederland, Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe en Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, afdeling Noordwest Veluwe

2. **Significant negatieve effecten project WS1 (cumulatief) op een aantal soorten vogels**

De vergunningaanvraag voor het WS1 project ziet op het verdiepen van een gebied van circa 115 ha van minimaal NAP-0,90 meter naar NAP-1,80 (vlakken 1, 2 en 3). Daarnaast heeft de aanvraag betrekking op een vaargeulverbreding waarbij een gebied (vlak 7) van circa 7,5 ha verdiept wordt van NAP-2,50 naar NAP-5,00. De Passende Beoordeling die aan het besluit ten grondslag ligt (Heunks et al., 2013, versie 28 mei) geeft aan dat deze ingreep een negatief effect heeft op een aantal kwalificerende habitatsoorten en niet-broedvogelsoorten (p55-57, 82-85). In onderstaande tabel zijn die negatieve effecten vermeld, zowel afzonderlijk als in combinatie met effecten van andere plannen en projecten in de Veluwerandmeren. Daarnaast biedt de tabel informatie over aantalsontwikkelingen en instandhoudingsdoelstellingen.

Effecten van WS1 op vegetatiearealen (% van interne bedekking), aantallen niet-broedvogels (% van seizoensgemiddelden), aantalsontwikkelingen volgens de Passende Beoordeling (PB) en SOVON, en instandhoudingsdoelstellingen (i.s.h.d.)

Effect op:	Effect van:				PB*	SOVON**	i.s.h.d.
	WS1	Alle IIVR2 projecten	Alle becijferde projecten	Overige projecten			
Kranswier	-0,30	-2,13	-3,13	+			
Fonteinkruid	-0,16	-1,37	-6,58	0			
Krooneend	-1,93	-4.45	-4.75	+	70	74	30
Kleine Zwaan	-0,51	-2,11	-2,26	+	346	241	120
Brilduiker	-1,00	-2,73	-4,14	+	135 / 433	101	220
Tafeleend	-1,00	-2.73	-4.14	+	6832	4715	6600

* p. 31, vier jaren uit periode 2006/07-2011/12
**alle zes jaren periode 2006/07-2011/12, eigen raadpleging www.sovon.nl

De Passende Beoordeling stelt dat tegenover de becijferde negatieve effecten op vogels, niet-becijferde 'overige' projecten staan waaraan, overwegend, '+' is toegekend. De redenen hiervoor ontgaan ons omdat van de 9 overige projecten (Passende Beoordeling p. 76-81) aan slechts één project (rustgebieden Waterfront Harderwijk) een positief effect wordt toegeschreven en de overige acht projecten een negatief of neutraal effect geacht worden te zullen hebben.

De Passende Beoordeling stelt dat de becijferde verliezen geoorloofd zijn, gezien de waargenomen uitbreiding van het areaal waterplanten tussen 2009 en 2012. Hieraan wordt namelijk de conclusie verbonden dat ook de draagkracht van het gebied is

toegenomen. Bovendien wordt, althans volgens de Passende Beoordeling, voor wat betreft elk van de hierboven genoemde vogelsoorten. Kleine Zwaan, Brilduiker en Tafeleend, aan de instandhoudingsdoelstellingen voldaan. Naar onze mening zijn voor de soorten kleine zwaan, brilduiker en tafeleend wel degelijk significant negatieve effecten te verwachten. Wij zullen dit hieronder beargumenteren.

Reactie provincie Flevoland
Wanneer alleen gekeken wordt naar de kwantificeerbare negatieve effecten, dan is er voor een aantal soorten inderdaad sprake van een negatief effect. In de hoofdtekst van deze vergunning is op basis van de gegevens in de passende beoordeling beredeneerd dat deze negatieve effecten niet significant zijn in het licht van de toename van de omvang van het areaal waterplanten sinds het definitief worden van de aanwijzing, en de daardoor toegenomen omvang en kwaliteit van het leefgebied van de aangewezen vogelsoorten. Bij onze beoordeling hebben wij kennis genomen van de kwalitatieve inschattingen, maar hieraan geen gewicht toegekend. De passende beoordeling is hierin ook zelf terughoudend, omdat alleen bij de smient en de grote karekiet een geringe kwantitatieve afname van -0,15% teniet gedaan wordt door de gecumuleerde positieve kwalitatieve toename. Voor de overige soorten komt de kwalitatieve eindscore overeen met de kwantitatieve.

Naast de rustgebieden die voortvloeien uit het project Waterfront Harderwijk dient ook de aankoop van recreatielandjes op basis van vrijwilligheid op het grondgebied van Elburg aangemerkt te worden als een project dat een positieve bijdrage levert aan de instandhouding van verschillende soorten, omdat hierdoor de recreatiedruk aan de zuidoever van het Veluwemeer gestaag afneemt.

Gezamenlijke zienswijze van Vogelbescherming Nederland, Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe en Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, afdeling Noordwest Veluwe

3. Effect op kleine zwaan ten onrechte niet aan landelijk instandhoudingsdoel getoetst

Bij de beoordeling of de negatieve effecten voor de kleine zwaan de instandhoudingsdoelstellingen in gevaar brengen, is ten onrechte enkel gekeken naar de gebiedsdoelstelling zoals geformuleerd in het Natura 2000 aanwijzingsbesluit Veluwerandmeren. Deze methode stemt op het eerste gezicht overeen met de bewoordingen uit de Natuurbeschermingswet. In dit geval gaat deze methode echter voorbij aan de bijzondere werkelijkheid dat de kleine zwaan een soort is die zowel in Nederland als in Europa in een ongunstige staat van instandhouding verkeert en waar Nederland van 'groot relatief belang' is om een gunstige staat van instandhouding voor deze soort te realiseren. In het Doelendocument staat op p. 42 dat meer dan de helft van de internationale populatie van de kleine zwaan jaarlijks in Nederland verblijft. Op p. 94 staat zelfs dat Nederland 'het topgebied' is voor de kleine zwaan. Een bijzondere verantwoordelijkheid dus.
De soort verkeert boven het instandhoudingsdoel voor de Veluwerandmeren. WS1, afzonderlijk of in combinatie met andere plannen en projecten, zal naar verwachting dat gebiedsdoel niet in gevaar brengen. Echter, dit doet er niet aan af dat het negatief effect van IIVR tweede fase (in cumulatie met andere projecten berekend op -2,26%) ook consequenties zal hebben voor de nationale en de internationale populatie kleine zwanen. De internationale populatie kleine zwanen daalde van 29.000 exemplaren in 1995 naar 20.000 in 2006 (Van Roomen et al., 2007). Deze neerwaartse trend tekende zich ook in Nederland af (Anonymus, 2005). De landelijke doelstelling ziet op het behoud van voldoende geschikt leefgebied voor een seizoensgemiddelde van 4820 kleine zwanen. De huidige Nederlandse populatie ligt zelfs nog veel lager dan de drempelwaarde van een seizoensgemiddelde van 3800 vogels zoals in het Doelendocument A037 geformuleerd.
De Veluwerandmeren maken deel uit van een ecologisch samenhangend netwerk. Wanneer een gebied als de Veluwerandmeren een dergelijk essentiële schakel vervult in dit

ecologische netwerk, dan mag men niet enkel de effecten beoordelen aan de hand van de doelstelling voor dit gebied, maar dient ook het effect op de internationale populatie en op de samenhang in het gehele netwerk bezien te worden. Dit werd in de voorloper van de onderhavige Passende Beoordeling ook bevestigd (Heunks & Van der Winden (2009, p. 125). Hier wordt gesteld: 'Ook mag een afname die in het Natura 2000-gebied wellicht mogelijk is, niet leiden tot een gevaar voor het behalen van de instandhoudingsdoelen op landelijk niveau of voor andere Natura 2000-gebieden. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn als het merendeel van de landelijke populatie van een soort is gevestigd in één enkel gebied. Dit betekent dat een afname van het oppervlak leefgebied of de populatieomvang in dat betreffende gebied de netwerkfunctie van andere gebieden niet in gevaar mag brengen of de landelijke doelen niet teveel mag schaden'.
Het aanwijzingsbesluit benoemt ook expliciet een vergelijkbaar doel als te beschermen algemene doel waaraan uiteraard ook getoetst dient te worden: behoud van de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de ecologische samenhang van het Natura 2000-netwerk zowel binnen Nederland als daarbuiten. In de Passende Beoordeling is dit op pagina 21 vermeld.
Nu Nederland en met name de Veluwerandmeren een dergelijke verantwoordelijkheid heeft en de trend nationaal en internationaal zodanig negatief is, dient voor het bepalen van de significante effecten van het IIVR-project op de kleine zwaan bovendien niet enkel gekeken te worden naar de algemene en voor kleine zwaan specifieke gebiedsdoelstelling. Nederland is immers de Europese verplichting aangegaan om een gunstige staat van instandhouding te behouden dan wel te herstellen voor alle soorten inheemse vogels. Besluiten en handelingen van decentrale overheden mogen het voldoen aan deze verplichting niet doorkruisen. Dit zou enerzijds kunnen door de gebiedsdoelstelling in een breder kader te plaatsen (zoals de reeds benoemde algemene gebiedsdoelstelling ook doet door te verwijzen naar de Europese samenhang). Dan dient ook gekeken te worden naar de recente ontwikkelingen in andere gebieden waardoor het relatieve belang van de Veluwerandmeren nog verder is toegenomen. Wat betreft die recente ontwikkeling elders (bron: www.SOVON.nl), kan worden opgemerkt dat als belangrijkst aangemerkte gebied (te weten Arkemheen) in de periode 2006/07 tot en met 2010/11 seizoensgemiddelde aantallen kende van, respectievelijk, 8, 18, 23, 10 en 23 kleine zwanen. Dit komt uit op een gemiddelde van 16 waarmee het desbetreffende gebied maar liefst 174 minder scoort dan haar instandhoudingsdoel. Een zelfde rekensom kan gemaakt worden voor het één na belangrijkst gebied (te weten het Lauwersmeer). De seizoensgemiddelden voor dit gebied bedroegen, respectievelijk, 154, 66, 81, 51 en 85 kleine zwanen. Dit komt neer op een gemiddelde van 87 waarmee het gebied 53 minder scoort dan haar instandhoudingsdoel. De overeenkomstige cijfers voor het, qua belang, daarop volgende gebied (te weten de Veluwerandmeren) bedroegen, achtereenvolgens 207, 284, 174, 149 en 167. Dit komt neer op een gemiddelde van 196 waarmee het gebied haar instandhoudingsdoel van 120 weliswaar overtreft maar niet goedmaakt wat de andere twee gebieden tekort komen. Hoe dan ook zijn de Veluwerandmeren in Nederland veruit het belangrijkste gebied voor kleine zwanen geworden. Zeker nu de aantallen zowel in Arkemheen als in het Lauwersmeer zijn gedaald.

Voorts heeft Gedeputeerde Staten deze uitzonderlijke situatie ten onrechte niet in de belangenafweging betrokken die zij op grond van artikel 19d jo 19e van de Natuurbeschermingswet (Nbwet) moet maken. Een dergelijke afweging heeft ten onrechte niet plaatsgevonden, of is althans niet gemotiveerd in het onderhavige besluit.

Volgens het bestreden besluit is er ondanks de landelijke en internationale afname van deze soort geen hersteldoel geformuleerd. Dit doet niet af aan ons argument dat, gelet op de bijzondere situatie van kleine zwaan, het effect van de projecten van IIVR fase II getoetst moet worden aan het landelijk instandhoudingsdoel. Overigens, vermeldt het doelendocument als reden voor het niet opnemen van een hersteldoel dat toentertijd het

leefgebied nog grotendeels gunstig was. Gelet op de achteruitgang in Arkemheen en Lauwersmeer is dat nu niet meer het geval. De Veluwerandmeren is verreweg het belangrijkste gebied voor kleine zwanen. Behoud van het leefgebied in de Veluwerandmeren heeft dan ook een meer dan evenredig effect.

Reactie provincie Flevoland
Hetgeen in de zienswijze wordt aangegeven strookt niet met met de systematiek van de Natuurbeschermingswet 1998. Het is een bevoegdheid van de Minister van Economische Zaken om de instandhoudingsdoelen voor de gebieden vast te stellen (conform artikel 10a, tweede lid). Bij de toewijzing van de gebiedsdoelen heeft destijds bij de aanwijzing een afweging plaatsgevonden welke relatieve bijdrage een Natura 2000-gebied levert aan het landelijke instandhoudingsdoel. De beoordeling bij de vergunningverlening door Gedeputeerde Staten beperkt zich (conform artikel 19d e.v.) tot de doelstellingen zoals die voor het desbetreffende gebied gelden.

Ook de Leidraad bepaling significantie[4] stelt op pagina 8 nadrukkelijk dat de toetsing niet verder hoeft te gaan dan de gebiedsdoelstelling:

Het (relatieve) belang van het gebied voor bijvoorbeeld de regio of Nederland, is dus niet relevant bij de bepaling van significantie. De reden hiervoor is dat het aanwijzingsbesluit de basis is voor het bepalen van een kans op een significant effect. In dat aanwijzingsbesluit is al rekening gehouden met het belang van het gebied binnen het Natura 2000-netwerk.

Maar het wordt nog duidelijker wanneer gekeken wordt naar de voetnoot die bij deze passage is opgenomen (onderstreping onzerzijds):

Met het relatieve belang van het gebied kan wél rekening worden gehouden in de alternatievenafweging (onderdeel van de ADC-toets bij vergunningverlening). Het is overigens denkbaar dat een effect niet significant is ten opzichte van de instandhoudingsdoelstelling van het gebied, maar wél zal leiden tot het niet halen van een landelijke doelstelling. Ook in dat geval is er echter geen sprake van een significant gevolg in de zin van de wet.

Hetgeen in deze Leidraad is gesteld is inmiddels ook door de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State bekrachtigd in de uitspraak inzake de gasopslag Bergermeer van 2 mei 2012 (zaak 201105967/1/R1, opnieuw onderstreping onzerzijds):

2.53.9. Voor zover SOOB betoogt dat het college van gedeputeerde staten ten onrechte geen rekening heeft gehouden met de omstandigheid dat het habitattype H2130C landelijk in een zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert overweegt de Afdeling als volgt. In het ontwerpbesluit tot aanwijzing van het gebied Noord-Hollands Duinreservaat als Habitatrichtlijngebied zijn instandhoudingsdoelstellingen opgenomen voor de habitattypen waarvoor het gebied zal worden aangewezen. Deze instandhoudingsdoelstellingen zijn gebaseerd op de landelijke staat van instandhouding van het desbetreffende habitattype. Bij het verlenen van een vergunning op grond van artikel 19d van de Nbw 1998 toetst het bevoegd gezag of het project de natuurlijke kenmerken van het betrokken gebied zal aantasten, rekening houdend met de instandhoudingsdoelstellingen voor dat gebied. Niet de landelijke staat van instandhouding, maar de instandhoudingsdoelstelling op gebiedsniveau staat hierbij centraal. Dit betoog slaagt derhalve niet.

Wanneer een gebied relatief gezien aan belang wint (wat voor de Veluwerandmeren trouwens een onderschrijving is van de positieve ontwikkelingen die het ecosysteem heeft doorgemaakt mede

[4] Leidraad bepaling significantie : nadere uitleg van het begrip 'significante gevolgen' uit de Natuurbeschermingswet. - Ede : Steunpunt Natura 2000, 2010

dankzij de reeds uitgevoerde IIVR projecten), dan is het aan de Minister om bij de cyclische evaluatie van de gebiedsdoelen een ander gewicht aan het gebied en daarmee mogelijk een hoger instandhoudingsdoel voor de kleine zwaan vast te stellen.

Verder wordt in de zienswijze verwezen naar de uitspraak van de Raad van State van 8 februari 2012 (201100875/1/R2, r.o. 2.53), meer specifiek op de zinsnede:

> *Evenwel dient het college van Flevoland, ook in het geval dat significante gevolgen ontbreken, ingevolge artikel 19d en artikel 19e van de Nbw 1998 te beoordelen of de aangevraagde vergunning bij afweging van de betrokken belangen kan worden verleend.*

In de hoofdtekst van deze vergunning hebben wij in stap 4 bij de beoordeling (pagina 17) nadrukkelijk andere belangen overeenkomstig artikel 19e meegenomen in onze afweging. De negatieve effecten die voortvloeien uit het project WS.1 hebben wij daarin impliciet afgezet tegen de belangen die gediend zijn met het vergunnen van dit project, namelijk het economische belang van de watersport voor Flevoland, het sportieve en het recreatieve belang dat met de verdiepingen is gediend. Aan het vereiste van een deugdelijke belangenafweging is daarmee voldaan.

Gezamenlijke zienswijze van Vogelbescherming Nederland, Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe en Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, afdeling Noordwest Veluwe

4. Onbekend of draagkracht van leefgebied vogels is verbeterd

4.1 *Brilduiker en tafeleend voldoen in de Veluwerandmeren beide niet aan hun instandhoudingsdoelstelling en ze vertonen een negatieve trend. Dat is een indicatie dat de draagkracht van het gebied onvoldoende kan zijn. Het is vervolgens aan de initiatiefnemer om in een Passende Beoordeling aan te tonen dat a) aan alle randvoorwaarden voor een voldoende omvang en kwaliteit van het leefgebied is voldaan, dat b) de oorzaak van de onvoldoende staat van instandhouding buiten het gebied ligt, en dat c) zijn project afzonderlijk of in cumulatie geen significant effect heeft. Zie hiervoor ook de notitie van mevrouw Freriks die indertijd bij de vergunningsaanvraag van IIVR-project WS2 is gevoegd.*

Reactie provincie Flevoland
De stelling dat de brilduiker niet aan zijn instandhoudingsdoel voldoet en een negatieve trend vertoont onderschrijven wij niet. Voor onze argumentatie betreffende de brilduiker verwijzen wij naar hetgeen wij hieronder als reactie geven bij punt 5.1.

Wat de tafeleend betreft, erkennen wij dat de soort onder zijn instandhoudingsdoel zit. Wij zijn op basis van de passende beoordeling tot de conclusie gekomen, dat aan alle randvoorwaarden is voldaan voor voldoende omvang en kwaliteit van het leefgebied (a). In de passende beoordeling zijn diverse plausibele suggesties gedaan om het achterblijven van de aantallen van deze soort te verklaren (b). Het project veroorzaakt cumulatief een afname van leefgebied met 4,14%. Daar staat een toename van het areaal waterplanten sinds de definitieve aanwijzing tegenover van 32% kranswieren en 36% fonteinkruiden (beide op basis van interne bedekking), terwijl ook het bestand aan alle mosselen gezamenlijk is toegenomen (c).

4.2 *De Passende Beoordeling concludeert dat de draagkracht voldoende is, omdat het areaal kranswieren en fonteinkruiden tussen 2009 en 2012 en de driehoeksmosselen tussen 2004 en 2008 zijn toegenomen.*
Een uitgebreid areaal waterplanten betekent echter niet per definitie dat de draagkracht is toegenomen. Immers, uit een uitbreiding van areaal waterplanten blijkt nog niet of die uitbreiding in relevante (benutbare) diepten heeft plaatsgehad. Zo leiden uitbreidingen op diepten die de halslengte van kleine zwanen (ca. 85 cm, dat wil zeggen ca. 75 cm

waterkolom) overtreffen, niet tot een (directe) uitbreiding van de draagkracht voor deze soort in de zin van voedselbeschikbaarheid. Bovendien is niet alleen voedsel maar ook rust bepalend voor de 'draagkracht', zoals in de Passende Beoordeling erkend bij een aantal effectbepalingen. Bij inachtneming van de verlaagde waterstand in de winter, is een aanzienlijk aandeel van de WS1 vlakken van betekenis voor de voedselvoorziening van kleine zwanen. Dit geldt, vanwege de grotere halslengte nog sterker voor knobbelzwanen. Als knobbelzwanen ten gevolge van de WS1-verdiepingen (en andere verdiepingen in het kader van IIVR Fase 2) alsnog moeten uitwijken naar gebieden waar het voedsel vooralsnog in hogere mate voor kleine zwanen beschikbaar is, kan voedselconcurrentie optreden. In het gebruikte model wordt hiermee onvoldoende rekening gehouden. In diverse westenschappelijke rapporten is bij herhaling op deze voedselconcurrentie als gevolg van 'zomervraat door knobbelzwanen' gewezen (Noordhuis, 2001; Postema et al., 2008; Anonymus, 2008). Platteeuw, Noordhuis, & Van der Perk (projectleider IIVR, thans Coöperatie Gastvrije Meren) pleitten op p. 22 en 119 van hun rapport uit 2006 zelfs voor het uitvoeren van aanvullende studies hierover. Een degelijke studie is echter nooit verricht. In een wetenschappelijke publicatie van Hidding et al. (2009) is opnieuw uitgebreid gewezen op deze seizoensgebonden concurrentie tussen knobbelzwanen en kleine zwanen. De huidige Passende Beoordeling gaat hieraan opnieuw voorbij. Dat met dit alles rekening had moeten worden gehouden, wordt eveneens ondersteund op p. 19 van het aanwijzingsbesluit (waaraan een NB-wet vergunning getoetst moet worden). Hierin staat ook dat voedselconcurrentie door knobbelzwanen de kleine zwaan parten speelt. Met het verlenen van een vergunning zou GS voorbijgaan aan het feit dat verdiepingen verschuivingen in de aantalverhoudingen kunnen geven vanwege de ongelijke temporele uitgangsposities van soorten. Verwacht mag immers worden dat de laatkomers (te weten kleine zwaan en pijlstaart) sterker zullen lijden onder een gereduceerde verminderde hoeveelheid voedsel dan de vroeg aanwezige soorten (te weten knobbelzwaan). Door in het model geen rekening te houden met zomervraat en concurrentie door knobbelzwanen, geeft de hierop gebaseerde effectberekening een te positief beeld van de benutbare hoeveelheid kranswier die voor vogels in stand blijft. Dit kan een te positief beeld opleveren voor de voedselsituatie van hiervan afhankelijke kwalificerende vogelsoorten.

Reactie provincie Flevoland

Onder punt 3 hebben wij al aangegeven dat de instandhoudingsdoelstellingen voor de kleine zwaan in de Veluwerandmeren niet in het geding zijn. Hoewel zich geen problemen voordoen bij de draagkracht van het gebied voor de kleine zwaan, willen wij nog wel aangeven dat er wel degelijk een afweging is gemaakt door de experts van Deltares en Bureau Waardenburg of het mogelijk was de zomervraat door knobbelzwanen mee te nemen in een tweede versie van het WAVOMIJ-model. Dit model zou dan als grondslag kunnen dienen voor de passende beoordeling. Hieruit kwam echter naar voren dat de hoeveelheid knobbelzwanen in de periode juli tot oktober in de Veluwerandmeren geen enkele voorspellende waarde had voor het seizoensgemiddelde van de kleine zwaan. In tegenstelling tot wat wordt gesuggereerd in de zienswijze is hier dus wel degelijk naar gekeken.

Gezamenlijke zienswijze van Vogelbescherming Nederland, Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe en Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, afdeling Noordwest Veluwe

4.3 *De voedselbeschikbaarheid voor kwalificerende vogelsoorten wordt niet alleen door kranswier maar ook, onder meer, door mosselen bepaald. Over de driehoeksmosselen staat op p. 28 in de Passende Beoordeling het volgende. "De verspreiding en de dichtheid van voorkomen van driehoeksmosselen is in de Veluwerandmeren in de periode van 2004-2008 sterk toegenomen (tabel 3.9). In hoeverre deze toename een eenmalige uitschieter is zal uit toekomstige bemonsteringen moeten blijken."*

De Passende Beoordeling houdt dus expliciet rekening met de mogelijkheid dat het bij de volgende bemonstering wel eens anders zou kunnen zijn. Deze inventarisaties vinden periodiek plaats. Pas in oktober 2013 heeft weer een inventarisatie plaatsgevonden. Naar onze mening zult u bij de beoordeling van de aanvraag van de uit deze inventarisatie verkregen informatie moeten uitgaan. Op basis van jurisprudentie van het Europese Hof van Justitie moet u zich immers baseren op de beste wetenschappelijke kennis. De verouderde informatie uit 2008 of 2006 is dat niet. Dit klemt te meer nu de staat van instandhouding en de negatieve trend van een aantal soorten indiceert dat er een probleem is met het leefgebied. U zou hierin naar ons idee aanleiding moeten zien om de vergunningaanvrager op de voet van artikel 4:5 van de Algemene wet bestuursrecht (Awb) om aanvullende informatie te vragen. Te weten, de resultaten van de inventarisatie van oktober. Vergunningverlening zonder deze aanvullende informatie levert onzes inziens strijd op met art. 19g Nbwet, met het voorzorgbeginsel waar de bescherming van de Vogel- en Habitatrichtlijn op is gebaseerd, het zorgvuldigheidsvereiste als bedoeld in art. 3:2 Awb en de motiveringsplicht ex art. 3:46 Awb.
Wij verzoeken u in het kader van de behandeling van de aanvraag de resultaten van de inventarisatie alsnog op te vragen en in de beoordeling van de vergunningaanvraag te betrekken. Dit is ook vereist gelet op de ex nunc toetsing die u moet doen.

Reactie provincie Flevoland
Inmiddels is de rapportage betreffende de bemonstering van 2013 ontvangen en daar is bij het opstellen van deze vergunning dan ook gebruik gemaakt. In de passende beoordeling werd aangegeven dat er tussen 2004 en 2008 een sterke toename is geweest van driehoeksmosselen, maar dat bij de beoordeling van de effecten is uitgegaan is van de situatie in 2004 (in de passende beoordeling per abuis tweemaal als 2006 vermeld op pagina 28). Bij de laatste bemonstering in 2013 was sprake van een lichte afname ten opzichte van 2008, maar de dichtheid in de Veluwerandmeren is nog steeds een veelvoud van de dichtheden in 2004.

Gezamenlijke zienswijze van Vogelbescherming Nederland, Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe en Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, afdeling Noordwest Veluwe

6. Significante effecten op brilduiker zijn niet uitgesloten

5.1. <u>*Staat van instandhouding en instandhoudingsdoel*</u>
Uit de op de website van Sovon gepubliceerde gegevens over de Veluwerandmeren [...] *blijkt het volgende. In de Veluwerandmeren zit de brilduiker sinds seizoen 2005/2006 qua aantallen onder het instandhoudingsdoel en de laatste 10 jaren neemt de soort significant af. Het instandhoudingsdoel in de Veluwerandmeren is "Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 220 vogels (seizoensgemiddelde)".*

Reactie provincie Flevoland
Bij het bespreken van de effecten op de brilduiker in onze beoordeling die ten grondslag ligt aan deze vergunning is reeds uitvoerig ingegaan op de aantallen brilduikers. Op basis van het aanvullend onderzoek dat is uitgevoerd ten behoeve van de passende beoordeling hebben wij de zekerheid verkregen dat de brilduiker boven zijn instandhoudingsdoel zit. Er zijn dan ook geen aanwijzingen - anders dan de gegevens van Sovon suggereren - dat er sprake zou zijn van een significante afname van de aantallen brilduikers in de Veluwerandmeren.

Uit de passende beoordeling (zie o.a. p. 93) volgt dat het negatieve effect op de brilduiker niet gelezen moet worden als een negatief effect op de aantallen, maar dat het hier gaat om een *afname van het leefgebied* van de brilduiker met 4,14%. Dit valt in het niet bij de recente toename van het leefgebied die hier tegenover staat.

Gezamenlijke zienswijze van Vogelbescherming Nederland, Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe en Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, afdeling Noordwest Veluwe

5.2. <u>Oevertellingen</u>

De opstellers van de Passende Beoordeling stellen zich desondanks op het standpunt dat brilduiker in de Veluwerandmeren ruimschoots aan zijn instandhoudingsdoelstelling voldoet en dat er een toename is. De reden hiervoor is dat er in het kader van de Passende Beoordeling gedurende een drietal winters de brilduikers vanaf de oever zijn geteld. aarbij ontbreken overigens de winters van 2009/10 en 2010/11 toen de aantallen buitengewoon laag waren blijkens Sovon-tellingen.

De jaarlijkse gegevens van Sovon zijn gebaseerd op tellingen vanuit de boot. Ook het aantal genoemd in de instandhoudingsdoelstelling is gebaseerd op boottellingen. Tussen beide methoden bestaat geen enkel verband (bron: Verweerschrift Provincie Flevoland, 10 februari 2014, kenmerk 1584664). Dat betekent overigens niet dat methoden 'dus' uitwisselbaar zijn, hoogstens dat tellingen met de ene methode niet via een omrekenfactor vertaalbaar zijn naar de andere methode. Wij stellen ons dan ook op het standpunt dat de evaluatie van een instandhoudingsdoelstelling met dezelfde meetmethode moet plaatsvinden als de methode waarmee de doelstelling is vastgesteld. Dit standpunt wordt gedeeld door SOVON bij monde van [art. 5.1.2.e] *(Bijlage 1). Zelfs als het zo is dat oevertellingen tot systematisch hogere aantallen leiden dan boottellingen, dan nog zijn boottellingen leidend omdat boottellingen de grondslag vormden voor de instandhoudingsdoelstelling. Dat oevertellingen volgens de Passende Beoordeling geschikter zijn om het aantal aanwezige vogels te tellen, doet dan ook niet eerder ter zake dan bij het eventueel opnieuw vaststellen van een instandhoudingsdoelstelling voor de desbetreffende soort.*

De Passende Beoordeling concludeert, onzes inziens ten onrechte, dat de soort in de Veluwerandmeren niet afneemt. Onderzoek dat gericht is op het vaststellen van een toe- of afname, dient zich consequent van dezelfde telmethode te bedienen. Dat betekent dat boottellingen met boottellingen geconfronteerd moeten worden en oevertellingen met oevertellingen. Als men (correct uitgevoerde) oevertellingen met elkaar zou vergelijken over een langere periode, zal ook dan een daling te zien zijn. Daarnaast zijn wij van mening dat de Sovon gegevens moeten worden gehanteerd, omdat dit de best beschikbare wetenschappelijke kennis is.

Ook de Stichting Advisering Bestuursrechtspraak (StAB) oordeelde dat de gegevens van SOVON moeten worden aangemerkt als de best beschikbare kennis. Dit omdat de telgegevens worden verkregen door gedurende meerdere jaren tellingen uit te voeren en die tellingen zijn gebaseerd op een vaste, gestandaardiseerde, telmethode en worden uitgevoerd door ervaren inventariseerders. De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State had de StAB om haar oordeel gevraagd in de procedure tegen de toenmalige koepelvergunning IIVR. De StAB keurde de telmethode die in 2008/2009 bij de oevertelling was gehanteerd af. Niet alleen omdat het een eenjarig onderzoek betrof, maar ook omdat was gebleken dat "vanaf sommige telpunten niet exact kon worden geteld, de brilduikers slecht zichtbaar waren en dat waarnemingen in een zekere bandbreedte zijn genoteerd". StAB concludeerde hieruit dat er geen exacte telling had plaatsgevonden. Daarnaast stelde StAB vast dat niet conform de Sovon-telmethode was gewerkt en dat de aanname dat het geschatte maandgemiddelde aantal vogels ook in een vijfde maand ter plaatse zullen zijn niet met veldonderzoek was onderbouwd. De pagina's uit het StAB-rapport waarop u dit kunt teruglezen, sluiten wij bij als bijlage 2. Uit het voorgaande volgt dat de oevertelgegevens niet als best beschikbare kennis kunnen worden aangemerkt.

Reactie provincie Flevoland
Wij zijn het met de zienswijze eens dat het op basis van het aanvullend onderzoek over een beperkt aantal jaren nog niet mogelijk is om een uitspraak te doen over de trend van de brilduiker. Maar zoals wij hierboven al gesteld hebben, hebben wij op basis van het aanvullend onderzoek wel voldoende zekerheid verkregen dat het aantal brilduikers ruim boven het instandhoudingsdoel ligt. Dit gevoegd bij een toename van het leefgebied van de brilduiker sinds 2009 qua benthos, waterplanten en rust zal een afname van het leefgebied met -1,00% (en cumulatief -4,14% indien alle projecten gerealiseerd worden) het behalen van het instandhoudingsdoel niet in gevaar brengen.

In de zienswijze wordt gesteld dat de evaluatie van een instandhoudingsdoelstelling met dezelfde meetmethode moet plaatsvinden als de methode waarmee de doelstelling is vastgesteld. Afgezien van het feit dat men deze stelling niet onderbouwt, moet worden opgemerkt dat in casu niet de evaluatie van een instandhoudingsdoelstelling aan de orde is, maar een beoordeling van effecten van een (aantal) voorgenomen project(en). Wanneer er specifieke projecten spelen, zoals in onderhavig geval, dan is gericht aanvullend onderzoek naar soorten vaak nodig. Omdat de gegevens die door onze tellers aangeleverd werden de indruk gaven dat het seizoensgemiddelde van de brilduiker zich niet verhield tot de veranderingen van het systeem, is er gericht onderzoek naar de brilduiker uitgevoerd door experts. Daarbij is het volgende vastgesteld:

a) De brilduiker benut in de Veluwerandmeren andere voedselbronnen dan tot dan toe werd aangenomen;
b) De brilduikers waren structureel in grotere aantallen aanwezig, dan uit de provinciale boottellingen naar voren kwam.

Inmiddels hebben wij ook zelf contact opgenomen met [art. 5.1.2.e] van Sovon, vooral omdat in de zienswijze aangegeven wordt dat Sovon zelf ook gebruik zou maken van landtellingen. Daaruit is gebleken dat landtellingen door Sovon alleen benut worden wanneer voor een bepaald gebied boottellingen ontbreken. Dit omdat het altijd nog beter is om een telling te hebben die afwijkt van de standaard boottelling, dan om helemaal geen telling te hebben. Voor de Veluwerandmeren worden alleen in de volgende gebieden systematische landtellingen uitgevoerd die als input kunnen dienen bij het wegvallen van een boottelling: het gehele Wolderwijd (telgebieden RM2210, RM2220, RM2230 en RM2240) en een deel van het Nuldernauw (RM2310 zuidoever).

In de zienswijze wordt verwezen naar het advies van de StAB d.d. 24 augustus 2011. De StAB heeft in dat advies op basis van de haar op dat moment bekende gegevens de Sovon-tellingen als best beschikbare kennis aangemerkt. Allereerst willen wij aangeven dat sinds het verschijnen van het StAB-rapport nieuwe landtellingen zijn uitgevoerd die de uitkomsten van de toentertijd nog slechts beperkt beschikbare gegevens bevestigen.
Verder heeft de StAB indertijd aangegeven dat de tijdstippen waarop wordt geteld afwijken van de Sovon-methodiek. Wij merken daarover op dat de handleiding watervogeltellingen die door Sovon is opgesteld voor vrijwillige tellers een methode beschrijft die in heel Nederland en voor alle soorten toepasbaar is. Het is dus een generieke vorm voor standaardmonitoring.
Het in het StAB-advies genoemde tijdslot van 10:00 uur tot 16:00 uur is bijvoorbeeld ingesteld om dubbeltellingen vanwege trekbewegingen tussen slaap- en foerageergebieden te voorkomen. Bij gericht wetenschappelijk onderzoek kan hiervan uiteraard afgeweken worden wanneer rekening gehouden wordt met de gedragseigenschappen van de soort. De slaapplaatsen en foerageergebieden van brilduikers liggen in de Veluwerandmeren op dezelfde locatie of op geringe afstand van elkaar verwijderd. Tijdens de tellingen zijn geen vliegbewegingen van vogels over grote afstand vastgesteld, waardoor de kans op het missen of dubbeltellen niet aan de orde is. Een ander start- of stopmoment heeft dus geen invloed gehad op de waargenomen aantallen.
Daarnaast heeft de StAB destijds in haar onderzoek niet gekeken naar de nauwkeurigheid van de boottellingen, noch naar de tijdsperioden die bij deze tellingen worden gehanteerd. De boottellingen starten namelijk ook eerder dan de generieke richtlijn, omdat het vanwege de grote afstanden die met de boot afgelegd moeten worden het anders onmogelijk zou zijn om de tellingen

in het winterhalfjaar voor alle telgebieden te verrichten. Daarnaast zijn de groene handhavers tijdens het tellen "in functie", wat betekent dat zij de telactiviteiten soms moeten onderbreken om handhavend op te treden.

Voor de duidelijkheid willen wij nog benadrukken dat de "Sovon-gegevens" geheel zijn gebaseerd op de tellingen die door onze groene handhavers worden uitgevoerd. Eerst onder verantwoordelijkheid van de provincie; thans in opdracht van de provincie door de Omgevingsdienst Flevoland, Gooi en Vechtstreek. De provincie is dus bronhouder van deze gegevens. Zij worden vervolgens door ons geleverd aan Sovon ten behoeve van de landelijke dataset en voor het berekenen van trends.
Al een aantal jaren zijn wij met Sovon in overleg over het optimaliseren van deze tellingen. De handhavers hebben aangegeven dat sommige delen van de randmeren vanaf de boot niet (meer) te overzien zijn en dat door de ligging van de vaargeul de afstand van de boot tot de groepen watervogels aan de kant op sommige plaatsen dermate groot is dat effectief tellen bijna ondoenlijk is. Wij hebben in dit overleg meerdere malen aangegeven dat in feite aanvullende landtellingen nodig zijn om een goed beeld van de werkelijke aantallen te verkrijgen, maar Sovon vreest dat er dan een breuk ontstaat in de telreeksen.

5.3 *Verstoring brilduikers door project RF1/2 (aanleg recreatiegebied Bremerberg)*
Het negatief effect op brilduiker is in de Passende Beoordeling onderschat. Ook dit blijkt uit het rapport van de StAB. De StAB concludeerde dat het effect op brilduiker groter zal zijn vanwege verstoring door project RF1/2 (zie bijlage 3 [van de zienswijze]*). Dit omdat het aan te leggen strand en de horecafaciliteiten in de winter toegankelijk zullen zijn. Ook in de inmiddels enigszins gewijzigde opzet van RF1/2 is, voor zover ons bekend, van ontoegankelijkheid gedurende de winter geen sprake. Noch uit de Passende Beoordeling (Heunks et al., 2013) of de Natuurtoets Bremerberg van Bureau Waardenburg (Gyimesi & Heunks, 2013), noch uit de aanvraag (brief Gemeente Dronten, 28 januari 2014) of de reactie hierop van Provincie Flevoland (brief Provincie, 6 februari 2014, kenmerk 1582635), is ons iets gebleken van een (onherroepelijk) besluit tot winterafsluiting.*

Reactie provincie Flevoland
In de inmiddels op 22 mei 2014 verleende Natuurbeschermingswetvergunning voor de aanleg van dit recreatiegebied is het volgende opgenomen betreffende verstoring van overwinterende watervogels:

> "De verplaatsing van het surfstrand en de aanlandingsplaats van het pontje heeft geen verandering in de intensiteit van de verstoring van niet-broedvogels tot gevolg ten opzichte van de huidige situatie. Verstoring door de toegenomen recreatie op het strand beperkt zich tot de periode 1 april tot 1 oktober (de horecavoorziening is buiten deze periode dicht). In het winterhalfjaar, wanneer de aangewezen niet-broedvogels in grote aantallen voorkomen, is het gebied niet toegankelijk en daarom is de verstoring van het plangebied door recreatie niet anders dan in de huidige vorm.
>
> Het effect van landmarken op watervogels is verwaarloosbaar. De ingreep biedt met het aanleggen van golfbrekers en in het water stekende landstukken, mogelijk nieuwe, beschutte rustplaatsen voor watervogels, zoals achter het speeleiland en de pier. Dit kan een positief effect hebben op niet-broedvogels.
>
> Tijdens de werkzaamheden kan zowel de aanwezigheid van machines en schepen als het geluid van de werkzaamheden tijdelijk enige hinder veroorzaken voor watervogels die overdag rusten en/of foerageren. De werkzaamheden zijn echter gepland in de periode 1 maart tot 1 oktober, wanneer de aangewezen niet-broedvogels niet of in kleine aantallen voorkomen. Het tijdelijke verstorend effect van de werkzaamheden is hierdoor verwaarloosbaar."

Daarnaast is ter borging van de winterrust in de vergunning voor Bremerbaai vergunningvoorwaarde 7 opgenomen die luidt:

"Het parkeerterrein en de horecavoorziening zijn gesloten 1 oktober tot en met 31 maart."

Concluderend kan gesteld worden dat van extra verstoring van brilduikers door project RF.1/2 geen sprake zal zijn.

Gezamenlijke zienswijze van Vogelbescherming Nederland, Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe en Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, afdeling Noordwest Veluwe

6. Significante effecten op tafeleend zijn niet uitgesloten

6.1. *Staat van instandhouding en instandhoudingsdoel*
Het instandhoudingsdoel voor tafeleend in de Veluwerandmeren is "behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 6.600 vogels (seizoensgemiddelde)". In de Veluwerandmeren zit tafeleend sinds seizoen 2007/2008 qua aantallen onder het instandhoudingsdoel en neemt de soort significant af.
Landelijk is er een significante afname naar een aantal van ca. 17.000 in 2011/2012. In het profielendocument is de landelijke staat van instandhouding als zeer ongunstig beoordeeld. Er geldt landelijk een behouddoelstelling van 20.900 vogels (dit terwijl volgens het profielendocument er bij 24.600 vogels pas sprake is van een gunstige staat van instandhouding). Tafeleend zit sinds ca. 2001/2002 onder het landelijke doel.
Volgens Birdlife is de staat van instandhouding in de EU ongunstig. Nederland is relatief belangrijk voor de relevante populatie. Van de populatie verblijft 16% in de winter in Nederiand. Volgens de Passende Beoordeling (p.25) komt 14% van de flyway populatie in de Veluwerandmeren voor (p. 25).
Onderhavig project heeft volgens de Passende Beoordeling in combinatie met andere plannen en projecten een negatief effect op tafeleend van 4,14%. Gelet op de ongunstige staat van instandhouding en de negatieve trend is aannemelijk dat dit effect het halen van het instandhoudingsdoel nog verder in gevaar zal brengen en dus significant is. Dit geldt overigens ook al voor het negatief effect van 1% van WS1 afzonderlijk.
Ook Stab komt tot dit oordeel in haar rapport (zie bijlage 4).

Reactie provincie Flevoland
De tafeleend kent een zeer wisselend aantalsverloop in de Veluwerandmeren. De soort reageerde aanvankelijk zeer sterk op de verbetering van de waterkwaliteit in de jaren '90, waardoor de aantallen in afwijking van de landelijke trend juist toenamen in de Veluwerandmeren. Ten tijde van de toedeling van het landelijke instandhoudingsdoel aan de verschillende Natura 2000-gebieden gebaseerd over de seizoenen 1999/00 tot en met 2003/04 was dit dan ook het belangrijkste gebied voor deze soort.

Zowel in de passende beoordeling als in de hoofdtekst van deze vergunning wordt erkend dat de soort momenteel onder de instandhoudingsdoelstelling zit. Waarbij aangemerkt dient te worden dat de passende beoordeling ook wijst op een aantal hiaten in de tellingen. Nadere analyses van de wél beschikbare tellingen laten zien dat het aantal tafeleenden in de Veluwerandmeren inderdaad de laatste jaren gestaag afneemt, maar dat de afname minder sterk is dan de Sovon-gegevens doen vermoeden en gelijke tred houdt met de landelijke achteruitgang (zie figuur 3.5 van de passende beoordeling).

Wij zijn echter tot de conclusie gekomen dat de passende beoordeling afdoende aannemelijk heeft gemaakt dat de omvang en kwaliteit van het leefgebied in het Natura 2000-gebied toereikend is voor een draagkracht van een populatie van gemiddeld 6.600 vogels. Voedsel is geen beperkende factor gezien de toename van zowel waterplanten als driehoeksmosselen en ook rust is in voldoende mate aanwezig.

6.2 *Draagkracht en looptijd vergunning*

De negatieve trend die de tafeleend in de Veluwerandmeren vertoont, indiceert dat de draagkracht van het leefgebied van de soort niet op orde is. De Passende Beoordeling stelt daarentegen dat de draagkracht voldoende is omdat de waterplanten zich hebben uitgebreid sinds 2009.

Wij hebben hiervoor onder punt 4 al gemotiveerd aangevoerd dat hiermee niet vaststaat dat de draagkracht voldoende is voor een aantal van 6.600 vogels. Zoals gezegd, gelet op de slechte staat van instandhouding van de tafeleend moet ervan uit worden gegaan dat dit niet per se het geval hoeft te zijn.

Daarnaast onderschat de Passende Beoordeling het effect op tafeleend (cumulatief -4,14%). Zoals hiervoor onder punt 5 is uiteengezet, zal het project RF1/2 een groter verstorend effect hebben dan ingeschat. Zoals uit bijlage 3 blijkt, foerageren en rusten ook tafeleenden in grote aantallen in de omgeving van het aan te leggen strand en de horeca. Voorts constateren wij dat de aanvraag is gebaseerd op beoordelingsgegevens uit, uiterlijk, het jaar 2012, terwijl de te vergunnen activiteiten tot 2020 mogen worden voortgezet. Wij achten het niet verantwoord dat de activiteiten tot in 2020 mogen worden uitgevoerd. Dit gelet op de conclusie van Stab dat "slechts in beperkte mate sprake is van een robuust ecologisch systeem" en dat "het ecologisch systeem kennelijk dicht bij een omslagpunt zit, namelijk de omslag van een helder naar een troebel systeem" (p. 18 Stab-rapport, zie bijlage 4 [van de zienswijze]*). Het is zeer de vraag of de ecologische omstandigheden in 2020 nog gelijk zijn aan die in de jaren waarop de beoordeling gebaseerd is.*

Reactie provincie Flevoland

Het StAB-advies heeft inderdaad opmerkingen gemaakt over de robuustheid van het ecologisch systeem. De StAB baseert zich daarbij op het onderzoek over de jaren 2004-2006. Deze opmerkingen hadden echter geen betrekking op de ecologische kwaliteit van het gehele systeem maar op de kwetsbaarheid van de waterplantenvegetaties vanwege fosfaat-uitspoeling uit de omliggende gebieden. Navraag bij de Helpdesk van Rijkswaterstaat heeft uitgewezen dat sinds augustus 2010 de waarden van het totaal-P in oplossing niet boven de 0,9 mg/l zijn uitgekomen. De hoogste waarde die gemeten werd was 0,8 mg/l in november 2011. Hoewel fosfaat-uitspoeling op dit moment geen reëel risico vormt, zijn wij ons wel bewust van de invloed die fosfaat op het systeem heeft. Daarom hebben wij ook extra voorwaarden opgenomen om fosfaatnalevering vanuit de waterbodem ten gevolge van de verdiepingen te voorkomen.

Voor de verdiepingen in het Wolderwijd (WS.2) hadden wij dezelfde vergunningvoorwaarden opgenomen. Uit fosfaatonderzoek van de waterbodem aldaar is inmiddels gebleken dat van nalevering van fosfaat vanuit de bodem door verdiepingen in het Wolderwijd geen sprake zal zijn. Aangezien het Veluwemeer en het Wolderwijd tot het realiseren van het aquaduct bij Harderwijk gescheiden watersystemen zijn geweest, hebben wij ook voor de huidige vergunning deze extra voorwaarden opgenomen, hoewel het vermoeden bestaat dat de situatie in het Veluwemeer niet veel zal afwijken van die in het Wolderwijd.

6.3 *Oorzaken afname tafeleenden volgens Passende Beoordeling*

Wat betreft de nadere verklaring voor de waargenomen aantallen Tafeleenden, hinkt de Passende Beoordeling op twee gedachten. Enerzijds wordt gerefereerd aan het feit dat onderschreiding van de instandhoudingsdoelstelling (althans op basis van SOVON-gegevens) een schijnbaar karakter heeft wat een gevolg zou zijn van ontbrekende tellingen,

anderzijds wordt gewezen op het achterblijven van aantallen als gevolg van oorzaken buiten het gebied.
Wat betreft schijnbaar geachte onderschreiding merken wij het volgende op. Wij blijven van mening dat de SOVON-gegevens de best beschikbare kennis behelzen. Als zodanig moeten die gegevens leidend zijn bij de beoordeling van de aanvraag, zoals ze leidend zijn in de gehele systematiek van Natura-2000. In dat kader verwijzen wij naar de door SOVON gevolgde correctie van incomplete gegevens:
http://s1.sovon.nl/gebieden/gebieden_grafieken.asp?euring=1980&gebnr=76&seizoen=nbr.
SOVON-medewerker art. 5.1.2.e *icht in Bijlage 1* [van de zienswijze] *toe dat SOVON niet onder alle omstandheden 'bijschat' maar daar een zorgvuldige procedure voor hanteert. Ook heerst bij de opstellers van de Passende Beoordeling kennelijk de mening dat SOVON alleen vaart op de telgegevens van de provinciale bootteller. Dit is niet het geval. De heer* art. 5.1.2.e*, geregistreerd SOVON-teller onder code HVLK02, deelde ons mee dat hij telgegevens van, onder meer, Tafeleend heeft aangeleverd. Dit gebeurde ook in jaren en maanden die door Bureau Waardenburg in Tabel 3.10 (pag. 31) van de Passende Beoordeling als 'leeg' zijn aangemerkt en daarom door Bureau Waardenburg niet zijn betrokken in het meerjarige seizoensgemiddelde (t.w. 6832). Wij handhaven daarom het standpunt dat de instandhoudingsdoelstelling voor Tafeleend (t.w. 6600) gezien de SOVON-gegevens (t.w. 4715) ernstig onderschreden wordt.*
Voor wat betreft oorzaken van achterblijvende aantallen die buiten het Natura 2000 gebied Veluwerandmeren liggen, verwijzen de opstellers van de Passende Beoordeling naar het weglekken van Tafeleenden naar het nieuwe natuurgebied Plan Roerdomp. De Passende Beoordeling stelt op pagina 34 dat hier 'tellingen op dezelfde dag' aan ten grondslag liggen. Volgens de desbetreffende teller, heer art. 5.1.2.e *echter, kun je pas uitspraken doen over forensisch gedrag van de tafeleenden als je tenminste vier jaar lang in beide gebieden (RM 2210 en Harderbroek/Roerdomp) simultaan hebt geteld. En dat is niet gebeurd. Dit is te lezen in bijgaande verklaring van de heer* art. 5.1.2.e *(bijlage 6)).*
In de Passende Beoordeling wordt een beroep gedaan op de internationaal dalende trend van de aantallen Tafeleenden. Wij stellen om te beginnen vast dat in de Passende Beoordeling geen bevredigend antwoord wordt gegeven op de vraag waarom de dalende trend in de Veluwerandmeren procentueel zoveel sterker is dan die elders in Nederland. Uit SOVON gegevens (http://s1.sovon.nl/gebieden/gebieden_grafieken.asp?euring=1980&gebnr=76&seizoen=nbrv) blijkt dat de absolute daling van het landelijke seizoensgemiddelde volledig ten laste is gekomen van de Veluwerandmeren. De relatieve daling in de Veluwerandmeren is dan ook veel sterker dan de nationale. Tussen 2001/02 en 2010/11 nam de landelijke stand met circa 40% af en die in de Veluwerandmeren met circa 80%. Wij vragen u daarom hoe dit verschijnsel te rijmen is met de bewering elders in de Passende Beoordeling dat de draagkracht van het gebied zou zijn toegenomen. De opstellers van de Passende Beoordeling suggereren op p. 34 dat de populatie Tafeleenden zich vanwege gewijzigd klimaat in noordoostelijke richting verplaatst zou hebben. Wij stellen vast dat dit in de genoemde publicatie niet met cijfers wordt gestaafd. Uit onze eigen analyse blijkt er, net als in het geval van Brilduikers en anders dan bij Nonnetjes, nauwelijks verband tussen wintertemperaturen in gebieden noordoostelijk van Nederland en de seizoensgemiddelde aantallen Tafeleenden alhier (Bijlage 7). Als de gemiddelde temperatuur rond de Oostzee met, zeg, 1 graad Celsius zou stijgen, dan scheelde dat landelijk hooguit (seizoensgemiddeld) een kleine 340 Tafeleenden. Saillant is echter dat van stijgende temperaturen noordoostelijk van Nederland sinds begin van deze eeuw geheel geen sprake is (Bijlage 7). Daarmee is de vraag naar de oorzaken van de relatief sterke daling van de aantallen Tafeleenden tot onder hun instandhoudingsdoelstelling onvoldoende beantwoord en kan nog niet geconcludeerd worden dat de draagkracht van en het beheer binnen het Natura 2000 gebied niet (ook) een rol speelt.

Reactie provincie Flevoland
Los van de vraag in hoeverre de telgegevens voor de Veluwerandmeren voor wat betreft de tafeleend volledig zijn, geven zowel de passende beoordeling als de hoofdtekst van deze vergunning aan dat de aantallen van de tafeleend achterblijven bij de instandhoudingsdoelstelling. Hierover bestaat geen verschil van mening met de indieners van de zienswijze. De enige nuancering die de passende beoordeling aanbrengt is dat de aantallen minder dramatisch afnemen dan de op de website van Sovon gepubliceerde gegevens doen voorkomen.

Vanaf het verschijnen van de passende beoordeling heeft deze discrepantie tussen het op orde zijn van de draagkracht en het afnemen van de aantallen tafeleenden geleid tot het zoeken naar een antwoord die een verklaring zou kunnen zijn voor het gevonden verschijnsel. De reden voor het uitblijven van de aantallen in recente jaren zijn vooralsnog onbekend gebleven, maar het is aannemelijk dat deze buiten het gebied zijn gelegen. In de passende beoordeling worden hiertoe diverse suggesties gedaan. Zo neemt de Noordwest-Europese populatie af en is er in publicaties van Sovon (zoals Van Roomen, 2012 en recent nog Hornman, 2014) gesuggereerd dat de soort noordoostelijker zou overwinteren. Hiermee kan in ieder geval de negatieve landelijke trend verklaard worden.

Omdat hiermee nog niet verklaard werd waarom de soort in lagere aantallen voorkwam in de Veluwerandmeren dan op basis van de draagkracht en de aanwezige rust verwacht mocht worden en waarom de aantallen van jaar tot jaar zo sterk fluctueerden, zijn buiten de passende beoordeling nog andere bronnen door ons geraadpleegd. Zo wekte een Franse publicatie[5] onze aandacht op de enorme flexibiliteit van de soort wanneer het aankomt op de keuze van de overwinteringsgebieden. In de passende beoordeling is hiertoe een aanzet gegeven door te verwijzen naar verplaatsingen van de dagrustplaatsen richting Harderbroek.

In de hoofdtekst van deze vergunning is al uitvoerig ingegaan op de uitwisseling tussen de Veluwerandmeren en het Markermeer & IJmeer. Wij verwijzen daarnaar. De sterkere daling dan de nationale kan hierdoor volledig verklaard worden, zoals duidelijk blijkt uit tabel 9. Gezien de aard van de soort kan daarom gesteld worden dat de afname van het leefgebied van de soort door het uitvoeren van WS.1 niet significant is, omdat voldoende leefgebied overblijft om de noodzakelijke aantallen te kunnen herbergen, mocht de soort in de toekomst weer van het gebied gebruik gaan maken.

Gezamenlijke zienswijze van Vogelbescherming Nederland, Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe en Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, afdeling Noordwest Veluwe

7. Monitoring van de opleverdiepte van de graafwerkzaamheden

IIVR project WS6 (egaliseren waterbodem Elburg) is zeer waarschijnlijk dieper opgeleverd dan vergund met negatieve effecten voor de benutbare hoeveelheid voedsel voor vogels (Rijkswaterstaat en de Omgevingsdienst Flevoland en Gooi verrichten hier onderzoek naar). U verleent vergunning voor verdiepingen tot NAP-1,80 meter in de vlakken 1, 2 en 3 en NAP -5,00 meter in vlak 7. Verdere verdieping heeft grotere negatieve effecten op vogels. Provincie Flevoland is vanuit het natuurbelang verantwoordelijk voor handhaving van natuurbeschermingswetvergunningen. Om die reden verzoeken wij als vergunningvoorwaarde op te nemen dat de vergunninghouder de diepte halverwege en aan het einde van de werkzaamheden controleert en aan u rapporteert.

---

[5] Individual turnover in common pochards wintering in western France / Marie-Lucile Gourlay-Larour ... [et al.]. - The Journal of Wildlife Management, vol. 77, issue 3, p. 477-485 (2013) - Informatie op basis van geraadpleegde abstract

Reactie provincie Flevoland
De genoemde problematiek betreffende de verdiepingen bij Elburg in het Drontermeer zijn ons bekend.

De verdieping/egaliseren van de baai van Elburg is uitgevoerd door middel van zandwinning in de vlakken 1 en 2, waarna deze putten weer zijn opgevuld met grond uit het omliggende verdiepingsvlakken A t/m E. Dit was vooraf berekend, maar doordat de zandwinner bij het ontgraven van de vlakken A t/m E heel veel (verdronken) boomstobben tegenkwam, is er te weinig grond uit die vakken gekomen om de putten op de vereiste opleverdiepte van NAP -1,80 m te brengen. In het kader van de ontgrondingsvergunning eist Rijkswaterstaat nog steeds van de zandwinner dat de putten op de correcte diepte worden opgeleverd. Het overgrote deel is correct opgeleverd maar het gaat nu nog om put 1 waarvan een klein gedeelte (noordelijk van het cijfer 1) aangevuld moet worden met nog ca. 40.000 m^3. Pas hierna kan de ontgrondingsvergunning eindelijk afgerond/afgesloten worden.

De zandwinner is voornemens om die extra grond te betrekken uit het nabijgelegen nieuwe wingebied, namelijk de verdieping van de vaargeul Drontermeer inclusief de IIVR-verdiepingen bij Roggebotsluis (project WS.5), waarvoor inmiddels een vergunning door ons is verleend.

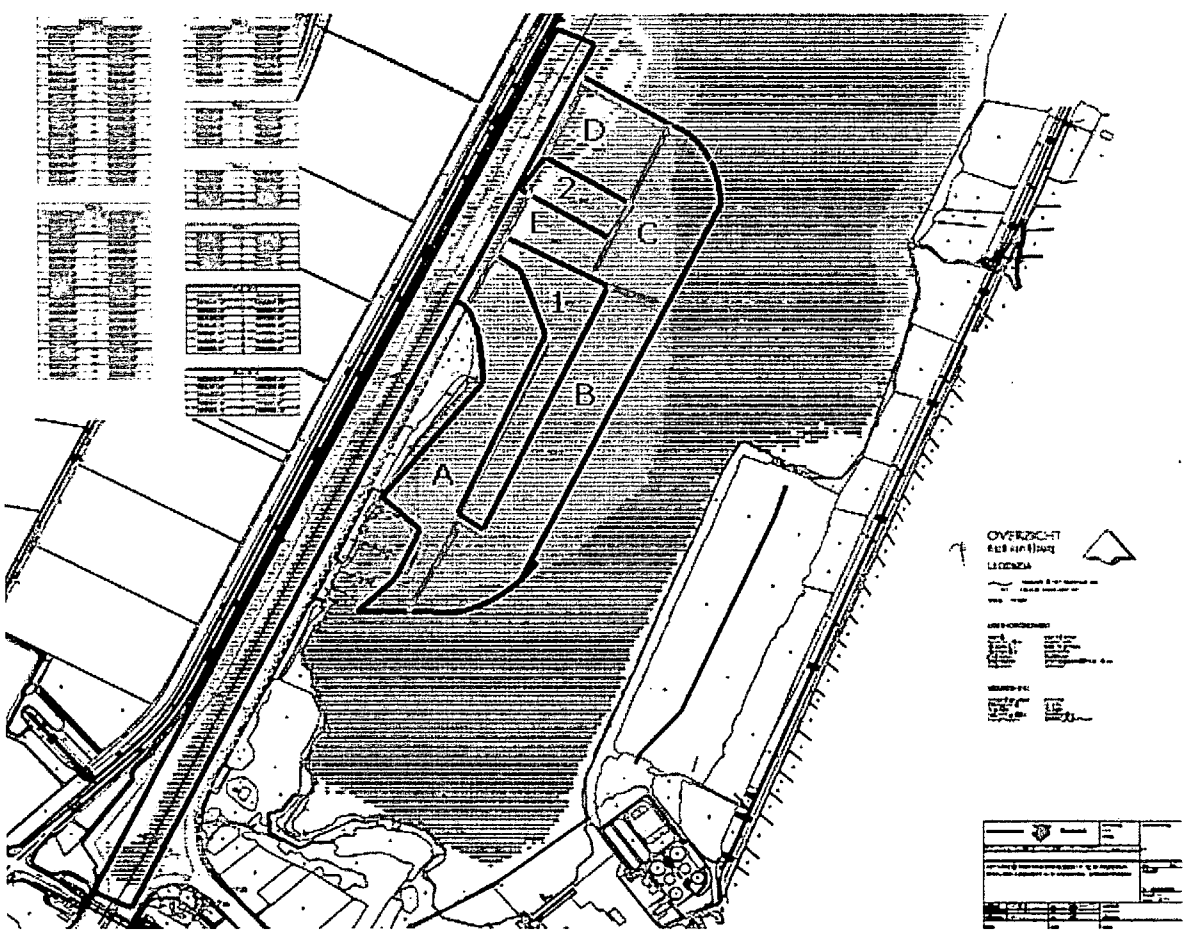

Omdat het terecht is dat dieper opleveren negatieve effecten heeft op vogels waarvoor instandhoudingsdoelen zijn geformuleerd, hebben wij een voorwaarde opgenomen om dit borgen. Deze voorwaarde is echter gesteld in ruime bewoordingen, omdat de uiteindelijke controle op de uitvoering van de ontgronding berust bij Rijkswaterstaat in het kader van de Ontgrondingenwet.

Bijlage 5

Ingediende zienswijzen

Rijkswaterstaat
Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Retouradres Postbus 600 8200 AP Lelystad

Gedeputeerde Staten van Flevoland
t.a.v. mw. [redacted]
Postbus 55
8200 AB LELYSTAD

Rijkswaterstaat Midden-Nederland

"Smedinghuis"
Zuiderwagenplein 2
8224 AD Lelystad
Postbus 600
8200 AP Lelystad
T 0320-299111
F 0320-234300

Contactpersoon
[redacted]

Datum 12 februari 2014
Onderwerp Zienswijze op NB-vergunningaanvraag

Ons kenmerk
RWS-2014/6938

Uw kenmerk
1573552

Bijlage(n)
-

Geacht college,

Bij bief (met kenmerk 1573552) van 10 januari jl. heeft uw college Rijkswaterstaat Midden-Nederland verzocht een zienswijze in te dienen n.a.v. een ingekomen vergunningaanvraag in het kader van de Natuurbeschermingswet. Deze aanvraag heeft betrekking op het realiseren van verdiepingen in het Veluwemeer. De beoogde ingreep is mij bekend en is onderdeel van de Integrale Inrichting VeluweRandmeren.

Ik maak uw college erop attent dat Rijkswaterstaat Midden-Nederland als verantwoordelijk waterbeheerder destijds een beoordeling van in principe hetzelfde pakket aan IIVR-projecten op effecten op de KRW-waterkwaliteitsdoelen voor de Veluwerandmeren heeft uitgevoerd. Uit deze KRW-toets bleek dat het verlies aan arealen waterplanten en andere kwaliteitskenmerken weliswaar niet onaanzienlijk was maar binnen de normwaarde bleef. Er was daarom destijds geen grond om additionele compensatie of mitigatie voor te schrijven.

Aangezien uw college in de hierboven aangehaalde brief de verwachting uitspreekt dat de instandhoudingsdoelstellingen van de aangewezen habitattypen en soorten niet in gevaar komen, maar dat wel mitigatie van negatieve effecten (via vergunningverlening) nodig zal zijn, wil ik uw college het volgende in overweging geven.
De realiseerbaarheid van de KRW-doelen is, zoals u bekend, gebaat bij compensatie voor areaalaantasting van waterplanten, die in dit geval voor een belangrijk deel de habitattypen fonteinkruiden en kranswieren omvatten. Mocht uw college daarom voldoende grond zien voor het voorschrijven van compenserende maatregelen, dan zou de realisatie van KRW-doelen baat hebben bij compenserende maatregelen in de vorm van actieve lokale verondieping.

Rijkswaterstaat Midden-Nederland

Datum
12 februari 2014

Ons kenmerk
RWS-2014/6938

Bij eventuele onduidelijkheden kan contact worden gezocht met de in deze brief aangegeven contactpersoon.

Met vriendelijke groet,

DE MINISTER VAN INFRASTRUCTUUR EN MILIEU,
Namens deze,

art. 5.1.2.e

[redacted]

TNT Post
Port betaald
Port Payé
Pays-Bas

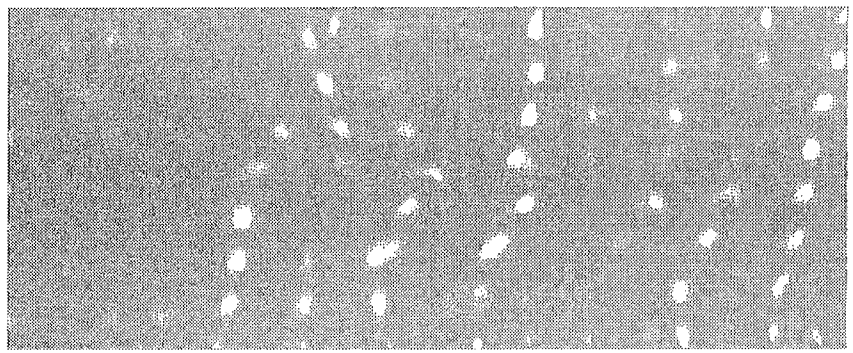

Provincie Flevoland
ONTVANGEN
12 FEB. 2014

21OFP 8300AB 55

gemeente dronten

Dronten : 13 februari 2014
Verzonden : 13 FEB. 2014
Kenmerk : U14.002985/REO/ET
Uw brief van : 10 januari 2014
Uw kenmerk : 1573602
Inlichtingen : mevrouw art. 5.1.2.e

Provincie Flevoland
Afdeling Ruimte en Mobiliteit
Postbus 55
8200 AB LELYSTAD

Onderwerp: Verdiepingen Veluwemeer

Geachte mevrouw art. 5.1.2.e

Begin januari 2014 ontvingen wij een brief over een vergunningaanvraag Natuurbeschermingswet 1998 voor verdiepingen in het Veluwemeer (WS.01) van coöperatie Gastvrije Randmeren.

U geeft aan dat de verdiepingen op het grondgebied van de gemeente Dronten plaatsvinden. In dit kader geeft u de gemeente de gelegenheid om op grond van artikel 44 lid 2 van de Natuurbeschermingswet 1998 een zienswijze in te dienen.

De onderdelen waarvoor een vergunningsaanvraag Natuurbeschermingswet 1998 is ingediend, zijn akkoord. Met de deelname van de gemeente Dronten aan de coöperatie Gastvrije Randmeren stemde de gemeente ook in met deze verdiepingen in het Veluwemeer.

Overigens is op basis van het bestemmingsplan "Randmeerzone (8060)" een omgevingsvergunning voor het uitvoeren van een werk, geen bouwwerk zijnde, of van werkzaamheden nodig (artikel 27.5).

Met vriendelijke groet,

namens het college,

art. 5.1.2.e

Bijlage(n): --

De Rede 1
8251 ER Dronten

Postbus 100
8250 AC Dronten

Telefoon:
14 0321

www.dronten.nl
gemeente@dronten.nl

gemeente
dronten

Postbus 100
8250 AC Dronten

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas
postnl

[redacted]

Provincie Flevoland
ONTVANGEN
14 FEB. 2014

215PP 8200AB

Dronten
50 JAAR JONG

Vogelbescherming
NEDERLAND

Postbus 925
3700 AX Zeist

Boulevard 12
3707 BM Zeist

Telefoon 030 693 77 99
Fax 030 691 88 44

www.vogelbescherming.nl

Aan Provincie Flevoland
Afdeling Ruimte en Mobiliteit
T.a.v. mevr. art. 5.1.2.e
Postbus 55
8200 AB LELYSTAD

Datum : 19 februari 2014
Uw kenmerk : 1573552
Ons kenmerk : 14 B081
Doorkiesnummer : art. 5.1.2.e art. 5.1.2.e
Betreft : Zienswijze op de aanvraag Natuurbeschermingswetvergunning voor verdiepingen in Veluwemeer ('IIVR WS1')

Geachte mevrouw art. 5.1.2.e

Bij brief van 10 januari 2014 verzocht u Vogelbescherming Nederland en de Gezamenlijke Natuurbeschermingswerkgroep van de Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe en Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, afdeling Noordwest Veluwe, een zienswijze te geven op de aanvraag van een Natuurbeschermingswetvergunning voor verdiepingen in het Veluwemeer volgens het IIVR-project WS1. Genoemde verenigingen gaan graag op uw uitnodiging in en doen dat met deze gezamenlijke zienswijze.

In Natura 2000-gebied Veluwerandmeren foerageren en rusten duizenden vogels. Zij eten waterplanten en mosselen die hier vanwege het ondiepe water goed kunnen groeien. In en om de Veluwerandmeren vinden verschillende ontwikkelingen plaats die de mogelijkheden voor de vogels om hier te foerageren en te rusten beperken. Onderhavig project (ook bekend als project WS1 van IIVR (Integrale Inrichting Veluwerandmeren) fase 2 is een dergelijke ontwikkeling. De negatieve gevolgen van dit project zijn, zowel afzonderlijk als in combinatie met andere projecten, problematisch voor de staat van instandhouding van een aantal soorten. Op die soorten richten wij ons in de onderhavige zienswijze.

Wij zullen achtereenvolgens de volgende onderwerpen behandelen.

1. Belang van Natura 2000-gebied Veluwerandmeren voor vogels
2. Significant negatieve effecten project WS1 (cumulatief) op een aantal soorten vogels
3. Effect op kleine zwaan ten onrechte niet aan landelijk instandhoudingsdoel getoetst
4. Onbekend of draagkracht van leefgebied vogels is verbeterd
5. Significante effecten op brilduiker zijn niet uitgesloten
6. Significante effecten op tafeleend zijn niet uitgesloten
7. Monitoring van de opleverdiepte van de graafwerkzaamheden

1. **Belang van Natura 2000-gebied Veluwerandmeren voor vogels**
   De Veluwerandemeren bestaan uit de ondiepe zoetwatermeren het Drontermeer, het Veluwemeer en Wolderwijd/Nuldernauw. Deze meren zijn vooral van belang als rust- , rui- en foerageergebied voor duizenden overwinterende trekvogels, met pieken van meer dan honderdduizend vogels tussen november en januari. Doordat deze meren van internationaal en nationaal belang zijn als rust- en ruigebied voor trekkende watervogels is één van de kernopgaven in het kader van de Natura 2000 doelstellingen het waarborgen van voldoende open water met ruiplaatsen en rustgebieden. De Veluwerandmeren zijn bijvoorbeeld voor de tafeleend van internationaal belang. Een soort die landelijk gezien een zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert. De Veluwerandmeren leveren de grootste nationale bijdrage aan de instandhouding. Maar ook voor vele andere watervogels als kleine zwanen, pijlstaarten, brilduikers, meerkoeten en krakeenden zijn de Veluwerandmeren als rust-, rui-, en foerageergebied van groot belang.

2. **Significant negatieve effecten op een aantal soorten vogels**
   De vergunningsaanvraag voor het WS1 project ziet op het verdiepen van een gebied van circa 115 ha van minimaal NAP-0,90 meter naar NAP-1,80 (vlakken 1, 2 en 3). Daarnaast heeft de aanvraag betrekking op een vaargeulverbreding waarbij een gebied (vlak 7) van circa 7,5 ha verdiept wordt van NAP-2,50 naar NAP-5,00 .De Passende Beoordeling die aan het besluit ten grondslag ligt (Heunks et al., 2013, versie 28 mei) geeft aan dat deze ingreep een negatief effect heeft op een aantal kwalificerende habitatsoorten en niet-broedvogelsoorten (p55-57. 82-85). In onderstaande tabel zijn die negatieve effecten vermeld, zowel afzonderlijk als in combinatie met effecten van andere plannen en projecten in de Veluwerandmeren. Daarnaast biedt de tabel informatie over aantalsontwikkelingen en instandhoudingsdoelstellingen.
   De Passende Beoordeling stelt dat tegenover de becijferde negatieve effecten op vogels, niet-becijferde 'overige' projecten staan waaraan, overwegend, '+' is toegekend. De redenen hiervoor ontgaan ons omdat van de 9 overige projecten (Passende Beoordeling p. 76-81) aan slechts één project (rustgebieden Waterfront Harderwijk) een positief effect wordt toegeschreven en de overige acht projecten een negatief of neutraal effect geacht worden te zullen hebben.

Effecten van WS1 op vegetatiearealen (% van interne bedekking), aantallen niet-broedvogels (% van seizoensgemiddelden), aantalsontwikkelingen volgens de Passende Beoordeling (PB) en SOVON, en instandhoudingsdoelstellingen (i.s.h.d.)

Effect op:	Effect van:				PB*	SOVON**	i.s.h.d.
	WS1	Alle IIVR2 projecten	Alle becijferde projecten	Overige projecten			
Kranswier	-0,30	-2,13	-3,13	+			
Fonteinkruid	-0,16	-1,37	-6,58	0			
Krooneend	-1,93	-4,45	-4,75	+	70	74	30
Kleine Zwaan	-0,51	-2,11	-2,26	+	346	241	120
Brilduiker	-1,00	-2,73	-4,14	+	135 / 433	101	220
Tafeleend	-1,00	-2,73	-4,14	+	6832	4715	6600

* p. 31, vier jaren uit periode 2006/07-2011/12
**alle zes jaren periode 2006/07-2011/12, eigen raadpleging www.sovon.nl

De Passende Beoordeling stelt dat de becijferde verliezen geoorloofd zijn, gezien de waargenomen uitbreiding van het areaal waterplanten tussen 2009 en 2012. Hieraan wordt namelijk de conclusie verbonden dat ook de draagkracht van het gebied is toegenomen. Bovendien wordt, althans volgens de Passende Beoordeling, voor wat betreft elk van de hierboven genoemde vogelsoorten, Kleine Zwaan, Brilduiker en Tafeleend, aan de instandhoudingsdoelstellingen voldaan.
Naar onze mening zijn voor de soorten kleine zwaan, brilduiker en tafeleend wel degelijk significant negatieve effecten te verwachten. Wij zullen dit hieronder beargumenteren.

3. **Effect op kleine zwaan ten onrechte niet aan landelijke instandhoudingsdoelstelling getoetst**

Bij de beoordeling of de negatieve effecten voor de kleine zwaan de instandhoudingsdoelstellingen in gevaar brengen, is ten onrechte enkel gekeken naar de gebiedsdoelstelling zoals geformuleerd in het Natura 2000 aanwijzingsbesluit Veluwerandmeren. Deze methode stemt op het eerste gezicht overeen met de bewoordingen uit de Natuurbeschermingswet. In dit geval gaat deze methode echter voorbij aan de bijzondere werkelijkheid dat de kleine zwaan een soort is die zowel in Nederland als in Europa in een ongunstige staat van instandhouding verkeert en waar Nederland van 'groot relatief belang' is om een gunstige staat van instandhouding voor deze soort te realiseren. In het Doelendocument staat op p. 42 dat meer dan de helft van de internationale populatie van de kleine zwaan jaarlijks in Nederland verblijft. Op p. 94 staat zelfs dat Nederland 'het topgebied' is voor de kleine zwaan. Een bijzondere verantwoordelijkheid dus.
De soort verkeert boven het instandhoudingsdoel voor de Veluwerandmeren. WS1, afzonderlijk of in combinatie met andere plannen en projecten, zal naar verwachting dat gebiedsdoel niet in gevaar brengen. Echter, dit doet er niet aan af dat het negatief effect van IIVR tweede fase (in cumulatie met andere projecten berekend op -2,26%) ook consequenties zal hebben voor de nationale en de internationale populatie kleine zwanen.

De internationale populatie kleine zwanen daalde van 29.000 exemplaren in 1995 naar 20.000 in 2006 (Van Roomen et al.), 2007). Deze neerwaartse trend tekende zich ook in Nederland af (Anonymus, 2005). De landelijke doelstelling ziet op het behoud van voldoende geschikt leefgebied voor een seizoensgemiddelde van 4820 kleine zwanen. De huidige Nederlandse populatie ligt zelfs nog veel lager dan de drempelwaarde van een seizoensgemiddelde van 3800 vogels zoals in het Doelendocument A037 geformuleerd.
De Veluwerandmeren maken deel uit van een ecologisch samenhangend netwerk. Wanneer een gebied als de Veluwerandmeren een dergelijk essentiële schakel vervult in dit ecologische netwerk, dan mag men niet enkel de effecten beoordelen aan de hand van de doelstelling voor dit gebied, maar dient ook het effect op de internationale populatie en op de samenhang in het gehele netwerk bezien te worden. Dit werd in de voorloper van de onderhavige Passende Beoordeling ook bevestigd (Heunks & Van der Winden (2009), p. 125). Hier wordt gesteld: *Ook mag een afname die in het Natura 2000-gebied wellicht mogelijk is, niet leiden tot een gevaar voor het behalen van de instandhoudingsdoelen op landelijk niveau of voor andere Natura 2000-gebieden. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn als het merendeel van de landelijke populatie van een soort is gevestigd in één enkel gebied. Dit betekent dat een afname van het oppervlak leefgebied of de populatieomvang in dat betreffende gebied de netwerkfunctie van andere gebieden niet in gevaar mag brengen of de landelijke doelen niet teveel mag schaden.*
Het aanwijzingsbesluit benoemt ook expliciet een vergelijkbaar doel als te beschermen algemene doel waaraan uiteraard ook getoetst dient te worden: *behoud van de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de ecologische samenhang van het Natura 2000-netwerk zowel binnen Nederland als daarbuiten.* In de Passende Beoordeling is dit op pagina 21 vermeld.
Nu Nederland en met name de Veluwerandmeren een dergelijke verantwoordelijkheid heeft en de trend nationaal en internationaal zodanig negatief is, dient voor het bepalen van de significante effecten van het IIVR-project op de kleine zwaan bovendien niet enkel gekeken te worden naar de algemene en voor kleine zwaan specifieke gebiedsdoelstelling. Nederland is immers de Europese verplichting aangegaan om een gunstige staat van instandhouding te behouden dan wel te herstellen voor alle soorten inheemse vogels. Besluiten en handelingen van decentrale overheden mogen het voldoen aan deze verplichting niet doorkruisen. Dit zou enerzijds kunnen door de gebiedsdoelstelling in een breder kader te plaatsen (zoals de reeds benoemde algemene gebiedsdoelstelling ook doet door te verwijzen naar de Europese samenhang). Dan dient ook gekeken te worden naar de recente ontwikkelingen in andere gebieden waardoor het relatieve belang van de Veluwerandmeren nog verder is toegenomen. Wat betreft die recente ontwikkeling elders (bron: www.SOVON.nl), kan worden opgemerkt dat als belangrijkst aangemerkte gebied (te weten Arkemheen) in de periode 2006/07 tot en met 2010/11 seizoensgemiddelde aantallen kende van, respectievelijk, 8, 18, 23, 10 en 23 kleine zwanen. Dit komt uit op een gemiddelde van 16 waarmee het desbetreffende gebied maar liefst 174 minder scoort dan haar instandhoudingsdoel. Een zelfde rekensom kan gemaakt worden voor het één na belangrijkst gebied (te weten het Lauwersmeer). De seizoensgemiddelden voor dit gebied bedroegen, respectievelijk, 154, 66, 81, 51 en 85 kleine zwanen. Dit komt neer op een gemiddelde van 87 waarmee het gebied 53 minder scoort dan haar instandhoudingsdoel. De overeenkomstige cijfers voor het,

qua belang, daarop volgende gebied (te weten de Veluwerandmeren) bedroegen, achtereenvolgens 207, 284, 174, 149 en 167. Dit komt neer op een gemiddelde van 196 waarmee het gebied haar instandhoudingsdoel van 120 weliswaar overtreft maar niet goedmaakt wat de andere twee gebieden tekort komen. Hoe dan ook zijn de Veluwerandmeren in Nederland veruit het belangrijkste gebied voor kleine zwanen geworden. Zeker nu de aantallen zowel in Arkemheen als in het Lauwersmeer zijn gedaald.

Voorts heeft Gedeputeerde Staten deze uitzonderlijke situatie ten onrechte niet in de belangenafweging betrokken die zij op grond van artikel 19d jo 19e van de Natuurbeschermingswet (Nbwet) moet maken.[1] Een dergelijke afweging heeft ten onrechte niet plaatsgevonden, of is althans niet gemotiveerd in het onderhavige besluit.

Volgens het bestreden besluit is er ondanks de landelijke en internationale afname van deze soort geen hersteldoel geformuleerd. Dit doet niet af aan ons argument dat, gelet op de bijzondere situatie van kleine zwaan, het effect van de projecten van IIVR fase II getoetst moet worden aan het landelijk instandhoudingsdoel. Overigens, vermeldt het doelendocument als reden voor het niet opnemen van een hersteldoel dat toentertijd het leefgebied nog grotendeels gunstig was. Gelet op de achteruitgang in Arkemheen en Lauwersmeer is dat nu niet meer het geval. De Veluwerandmeren is verreweg het belangrijkste gebied voor kleine zwanen. Behoud van het leefgebied in de Veluwerandmeren heeft dan ook een meer dan evenredig effect.

4. **Onbekend of draagkracht van leefgebied vogels is verbeterd**

Brilduiker en tafeleend voldoen in de Veluwerandmeren beide niet aan hun instandhoudingsdoelstelling en ze vertonen een negatieve trend. Dat is een indicatie dat de draagkracht van het gebied onvoldoende kan zijn. Het is vervolgens aan de initiatiefnemer om in een Passende Beoordeling aan te tonen dat a) aan alle randvoorwaarden voor een voldoende omvang en kwaliteit van het leefgebied is voldaan, dat b) de oorzaak van de onvoldoende staat van instandhouding buiten het gebied ligt, en dat c) zijn project afzonderlijk of in cumulatie geen significant effect heeft. Zie hiervoor ook de notitie van mevrouw Freriks die indertijd bij de vergunningsaanvraag van IIVR-project WS2 is gevoegd.
De Passende Beoordeling concludeert dat de draagkracht voldoende is, omdat het areaal kranswieren en fonteinkruiden tussen 2009 en 2012 en de driehoeksmosselen tussen 2004 en 2008 zijn toegenomen.
Een uitgebreid areaal waterplanten betekent echter niet per definitie dat de draagkracht is toegenomen. Immers, uit een uitbreiding van areaal waterplanten blijkt nog niet of die uitbreiding in relevante (benutbare) diepten heeft plaatsgehad. Zo leiden uitbreidingen op diepten die de halslengte van kleine zwanen (ca. 85 cm, dat wil zeggen ca. 75 cm waterkolom) overtreffen, niet tot een (directe) uitbreiding van de draagkracht voor deze soort in de zin van voedselbeschikbaarheid. Bovendien is niet alleen voedsel maar ook rust bepalend voor de 'draagkracht', zoals in de Passende Beoordeling erkend bij een aantal effectbepalingen. Bij inachtneming van de

[1] Deze verplichting blijkt bijvoorbeeld uit ABRvS 8 februari 2012, zaaknummer 201100875/1, r.o. 2.53

verlaagde waterstand in de winter, is een aanzienlijk aandeel van de WS1 vlakken van betekenis voor de voedselvoorziening van kleine zwanen. Dit geldt, vanwege de grotere halslengte nog sterker voor knobbelzwanen. Als knobbelzwanen ten gevolge van de WS1-verdiepingen (en andere verdiepingen in het kader van IIVR Fase 2) alsnog moeten uitwijken naar gebieden waar het voedsel vooralsnog in hogere mate voor kleine zwanen beschikbaar is, kan voedselconcurrentie optreden. In het gebruikte model wordt hiermee onvoldoende rekening gehouden. In diverse westenschappelijke rapporten is bij herhaling op deze voedselconcurrentie als gevolg van 'zomervraat door knobbelzwanen' gewezen (Noordhuis, 2001; Postema et al., 2008; Anonymus, 2008). Platteeuw, Noordhuis, & Van der Perk (projectleider IIVR, thans Coöperatie Gastvrije Meren) pleitten op p. 22 en 119 van hun rapport uit 2006 zelfs voor het uitvoeren van aanvullende studies hierover. Een degelijke studie is echter nooit verricht. In een wetenschappelijke publicatie van Hidding et al. (2009) is opnieuw uitgebreid gewezen op deze seizoensgebonden concurrentie tussen knobbelzwanen en kleine zwanen. De huidige Passende Beoordeling gaat hieraan opnieuw voorbij. Dat met dit alles rekening had moeten worden gehouden, wordt eveneens ondersteund op p. 19 van het aanwijzingsbesluit (waaraan een NB-wet vergunning getoetst moet worden). Hierin staat ook dat voedselconcurrentie door knobbelzwanen de kleine zwaan parten speelt. Met het verlenen van een vergunning zou GS voorbijgaan aan het feit dat verdiepingen verschuivingen in de aantalverhoudingen kunnen geven vanwege de ongelijke temporele uitgangsposities van soorten. Verwacht mag immers worden dat de laatkomers (te weten kleine zwaan en pijlstaart) sterker zullen lijden onder een gereduceerde verminderde hoeveelheid voedsel dan de vroeg aanwezige soorten (te weten knobbelzwaan). Door in het model geen rekening te houden met zomervraat en concurrentie door knobbelzwanen, geeft de hierop gebaseerde effectberekening een te positief beeld van de benutbare hoeveelheid kranswier die voor vogels in stand blijft. Dit kan een te positief beeld opleveren voor de voedselsituatie van hiervan afhankelijke kwalificerende vogelsoorten.
De voedselbeschikbaarheid voor kwalificerende vogelsoorten wordt niet alleen door kranswier maar ook, onder meer, door mosselen bepaald. Over de driehoeksmosselen staat op p. 28 in de Passende Beoordeling het volgende. "*De verspreiding en de dichtheid van voorkomen van driehoeksmosselen is in de Veluwerandmeren in de periode van 2004-2008 sterk toegenomen (tabel 3.9). In hoeverre deze toename een eenmalige uitschieter is zal uit toekomstige bemonsteringen moeten blijken.*"
De Passende Beoordeling houdt dus expliciet rekening met de mogelijkheid dat het bij de volgende bemonstering wel eens anders zou kunnen zijn. Deze inventarisaties vinden periodiek plaats. Pas in oktober 2013 heeft weer een inventarisatie plaatsgevonden. Naar onze mening zult u bij de beoordeling van de aanvraag van de uit deze inventarisatie verkregen informatie moeten uitgaan. Op basis van jurisprudentie van het Europese Hof van Justitie moet u zich immers baseren op de beste wetenschappelijke kennis. De verouderde informatie uit 2008 of 2006 is dat niet. Dit klemt te meer nu de staat van instandhouding en de negatieve trend van een aantal soorten indiceert dat er een probleem is met het leefgebied. U zou hierin naar ons idee aanleiding moeten zien om de vergunningaanvrager op de voet van artikel 4:5 van de Algemene wet bestuursrecht (Awb) om aanvullende informatie te vragen. Te weten, de resultaten van de inventarisatie van oktober. Vergunningverlening

zonder deze aanvullende informatie levert onzes inziens strijd op met art. 19g Nbwet, met het voorzorgbeginsel waar de bescherming van de Vogel- en Habitatrichtlijn op is gebaseerd, het zorgvuldigheidsvereiste als bedoeld in art. 3:2 Awb en de motiveringsplicht ex art. 3:46 Awb.
Wij verzoeken u in het kader van de behandeling van de aanvraag de resultaten van de inventarisatie alsnog op te vragen en in de beoordeling van de vergunningaanvraag te betrekken. Dit is ook vereist gelet op de ex nunc toetsing die u moet doen.

5. Significante effecten op brilduiker zijn niet uitgesloten

Staat van instandhouding en instandhoudingsdoel

gegevens zoals geraadpleegd op 27 jan 2014 op www.sovon.nl:

Soort	Instandhoudingsdoel	absolute aantallen in jaar:									
		01/02	02/03	03/04	04/05	05/06	06/07	07/08	08/09	09/10	10/11	11/12
Brilduiker	220	88	262	332	282	142	89	123	106	66	48	170
Kleine Zwaan	120	110	254	154	132	349	207	284	174	149	167	467
Krakeend	280	210	304	349	276	555	688	841	450	319	427	364
Kroeneend	30	36	40	45	71	62	71	87	94	54	59	81
Kuifeend	5700	5042	5636	7281	9145	7459	8715	9106	7351	6696	3818	7512
Meerkoet	11000	9157	10654	12886	16124	18648	14398	15830	14255	11231	10061	9247
Nonnetje	60	43	65	100	97	69	47	56	22	16	69	47
Pijlstaart	140	236	163	44	164	281	231	271	238	161	189	179
Slobeend	50	30	115	22	24	48	84	80	17	22	28	47
Smient	1500	2569	4393	5624	5646	4705	4746	4899	2706	1989	2368	4065
Tafeleend	6600	4386	5351	9623	11250	7881	8298	6582	4776	4305	3093	4285
Knobbelzwaan	n.v.t.	2911	4197	4285	4765	4154	4138	4403	4414	3090	2557	2959

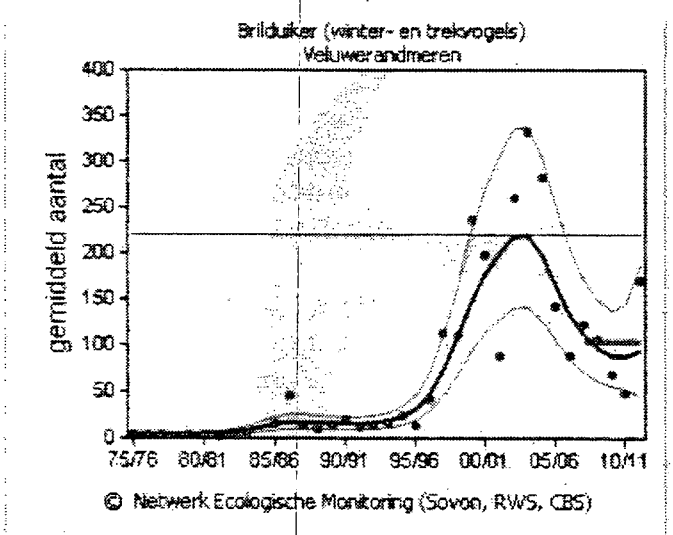

Uit de op de website van Sovon gepubliceerde gegevens over de Veluwerandmeren (zie hierboven) blijkt het volgende. In de Veluwerandmeren zit de brilduiker sinds seizoen 2005/2006 qua aantallen onder het instandhoudingsdoel en de laatste 10 jaren neemt de soort significant af. Het instandhoudingsdoel in de Veluwerandmeren is "Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 220 vogels (seizoensgemiddelde)".
Landelijk is er een significante afname naar een aantal van ca. 3.000 in 2011/2012. De landelijke doelstelling is blijkens het profielendocument behoud omvang en

kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 4380 vogels (seizoensgemiddelde). Sinds 2004/2005 zit brilduiker onder deze doelstelling. Blijkens de Passende Beoordeling heeft onderhavig project in combinatie met andere plannen en projecten een negatief effect op brilduiker van 4,14%. Gelet op de ongunstige staat van instandhouding en de negatieve trend is aannemelijk dat dit effect het halen van het instandhoudingsdoel nog verder in gevaar zal brengen en dus significant is. Dit geldt overigens ook al voor het negatief effect van 1% van WS1 afzonderlijk.

Oevertellingen

De opstellers van de Passende Beoordeling stellen zich desondanks op het standpunt dat brilduiker in de Veluwerandmeren ruimschoots aan zijn instandhoudingsdoelstelling voldoet en dat er een toename is. De reden hiervoor is dat er in het kader van de Passende Beoordeling gedurende een drietal winters de brilduikers vanaf de oever zijn geteld. Daarbij ontbreken overigens de winters van 2009/10 en 2010/11 toen de aantallen buitengewoon laag waren blijkens Sovon-tellingen. De jaarlijkse gegevens van Sovon zijn gebaseerd op tellingen vanuit de boot. Ook het aantal genoemd in de instandhoudingsdoelstelling is gebaseerd op boottellingen. Tussen beide methoden bestaat geen enkel verband (bron: Verweerschrift Provincie Flevoland, 10 februari 2014, kenmerk 1584664). Dat betekent overigens niet dat methoden 'dus' uitwisselbaar zijn, hoogstens dat tellingen met de ene methode niet via een omrekenfactor vertaalbaar zijn naar de andere methode. Wij stellen ons dan ook op het standpunt dat de evaluatie van een instandhoudingsdoelstelling met dezelfde meetmethode moet plaatsvinden als de methode waarmee de doelstelling is vastgesteld. Dit standpunt wordt gedeeld door SOVON bij monde van art. 5.1.2.e (Bijlage 1). Zelfs als het zo is dat oevertellingen tot systematisch hogere aantallen leiden dan boottellingen, dan nog zijn boottellingen leidend omdat boottellingen de grondslag vormden voor de instandhoudingsdoelstelling. Dat oevertellingen volgens de Passende Beoordeling geschikter zijn om het aantal aanwezige vogels te tellen, doet dan ook niet eerder ter zake dan bij het eventueel opnieuw vaststellen van een instandhoudingsdoelstelling voor de desbetreffende soort.

De Passende Beoordeling concludeert, onzes inziens ten onrechte, dat de soort in de Veluwerandmeren niet afneemt. Onderzoek dat gericht is op het vaststellen van een toe- of afname, dient zich consequent van dezelfde telmethode te bedienen. Dat betekent dat boottellingen met boottellingen geconfronteerd moeten worden en oevertellingen met oevertellingen. Als men (correct uitgevoerde) oevertellingen met elkaar zou vergelijken over een langere periode, zal ook dan een daling te zien zijn. Daarnaast zijn wij van mening dat de Sovon gegevens moeten worden gehanteerd, omdat dit de best beschikbare wetenschappelijke kennis is.

Ook de Stichting Advisering Bestuursrechtspraak (StAB) oordeelde dat de gegevens van SOVON moeten worden aangemerkt als de best beschikbare kennis. Dit omdat de telgegevens worden verkregen door gedurende meerdere jaren tellingen uit te voeren en die tellingen zijn gebaseerd op een vaste, gestandaardiseerde, telmethode en worden uitgevoerd door ervaren inventariseerders. De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State had de StAB om haar oordeel gevraagd in de procedure tegen de toenmalige koepelvergunning IIVR. De StAB keurde de telmethode die in 2008/2009 bij de oevertelling was gehanteerd af. Niet alleen omdat

het een eenjarig onderzoek betrof, maar ook omdat was gebleken dat "*vanaf sommige telpunten niet exact kon worden geteld, de brilduikers slecht zichtbaar waren en dat waarnemingen in een zekere bandbreedte zijn genoteerd*". StAB concludeerde hieruit dat er geen exacte telling had plaatsgevonden. Daarnaast stelde StAB vast dat niet conform de Sovon-telmethode was gewerkt en dat de aanname dat het geschatte maandgemiddelde aantal vogels ook in een vijfde maand ter plaatse zullen zijn niet met veldonderzoek was onderbouwd. De pagina's uit het StAB-rapport waarop u dit kunt teruglezen, sluiten wij bij als bijlage 2.
Uit het voorgaande volgt dat de oevertelgegevens niet als best beschikbare kennis kunnen worden aangemerkt.

Verstoring brilduikers door project RF1/2 (aanleg recreatiegebied Bremerberg)
Het negatief effect op brilduiker is in de Passende Beoordeling onderschat. Ook dit blijkt uit het rapport van de StAB. De StAB concludeerde dat het effect op brilduiker groter zal zijn vanwege verstoring door project RF1/2 (zie bijlage 3). Dit omdat het aan te leggen strand en de horecafaciliteiten in de winter toegankelijk zullen zijn. Ook in de inmiddels enigszins gewijzigde opzet van RF1/2 is, voor zover ons bekend, van ontoegankelijkheid gedurende de winter geen sprake. Noch uit de Passende Beoordeling (Heunks et al., 2013) of de Natuurtoets Bremerberg van Bureau Waardenburg (Gyimesi & Heunks, 2013), noch uit de aanvraag (brief Gemeente Dronten, 28 januari 2014) of de reactie hierop van Provincie Flevoland (brief Provincie, 6 februari 2014, kenmerk 1582635), is ons iets gebleken van een (onherroepelijk) besluit tot winterafsluiting.

6. Significante effecten op tafeleend zijn niet uitgesloten

Staat van instandhouding en instandhoudingsdoel

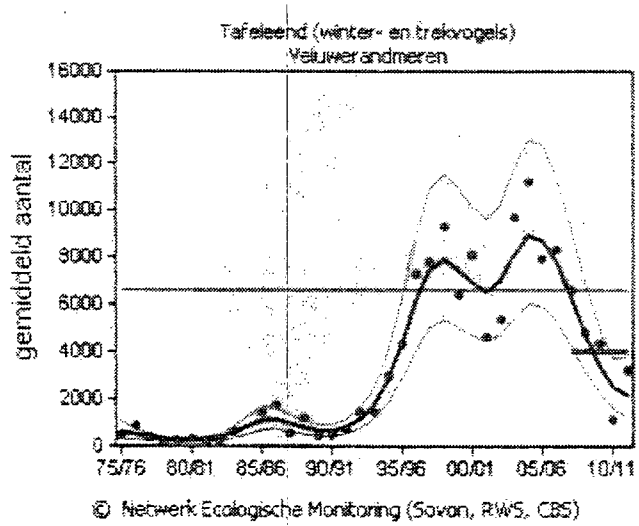

Het instandhoudingsdoel voor tafeleend in de Veluwerandmeren is "behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 6.600 vogels (seizoensgemiddelde)" . In de Veluwerandmeren zit tafeleend sinds seizoen

2007/2008 qua aantallen onder het instandhoudingsdoel en neemt de soort significant af.
Landelijk is er een significante afname naar een aantal van ca. 17.000 in 2011/2012. In het profielendocument is de landelijke staat van instandhouding als zeer ongunstig beoordeeld. Er geldt landelijk een behouddoelstelling van 20.900 vogels (dit terwijl volgens het profielendocument er bij 24.600 vogels pas sprake is van een gunstige staat van instandhouding). Tafeleend zit sinds ca. 2001/2002 onder het landelijke doel.
Volgens Birdlife is de staat van instandhouding in de EU ongunstig. Nederland is relatief belangrijk voor de relevante populatie. Van de populatie verblijft 16% in de winter in Nederland. Volgens de Passende Beoordeling (p.25) Komt 14% van de flyway populatie in de Veluwerandmeren voor (p. 25).
Onderhavig project heeft volgens de Passende Beoordeling in combinatie met andere plannen en projecten een negatief effect op tafeleend van 4,14%. Gelet op de ongunstige staat van instandhouding en de negatieve trend is aannemelijk dat dit effect het halen van het instandhoudingsdoel nog verder in gevaar zal brengen en dus significant is. Dit geldt overigens ook al voor het negatief effect van 1% van WS1 afzonderlijk.
Ook Stab komt tot dit oordeel in haar rapport (zie bijlage 4).

Draagkracht en looptijd vergunning
De negatieve trend die de tafeleend in de Veluwerandmeren vertoont, indiceert dat de draagkracht van het leefgebied van de soort niet op orde is. De Passende Beoordeling stelt daarentegen dat de draagkracht voldoende is omdat de waterplanten zich hebben uitgebreid sinds 2009.
Wij hebben hiervoor onder punt 4 al gemotiveerd aangevoerd dat hiermee niet vaststaat dat de draagkracht voldoende is voor een aantal van 6.600 vogels. Zoals gezegd, gelet op de slechte staat van instandhouding van de tafeleend moet ervan uit worden gegaan dat dit niet per se het geval hoeft te zijn.
Daarnaast onderschat de Passende Beoordeling het effect op tafeleend (cumulatief - 4,14%). Zoals hiervoor onder punt 5 is uiteengezet, zal het project RF1/2 een groter verstorend effect hebben dan ingeschat. Zoals uit bijlage 3 blijkt, foerageren en rusten ook tafeleenden in grote aantallen in de omgeving van het aan te leggen strand en de horeca.
Voorts constateren wij dat de aanvraag is gebaseerd op beoordelingsgegevens uit, uiterlijk, het jaar 2012, terwijl de te vergunnen activiteiten tot 2020 mogen worden voortgezet. Wij achten het niet verantwoord dat de activiteiten tot in 2020 mogen worden uitgevoerd. Dit gelet op de conclusie van Stab dat "slechts in beperkte mate sprake is van een robuust ecologisch systeem" en dat "het ecologisch systeem kennelijk dicht bij een omslagpunt zit, namelijk de omslag van een helder naar een troebel systeem" (p. 18 Stab-rapport, zie bijlage 4). Het is zeer de vraag of de ecologische omstandigheden in 2020 nog gelijk zijn aan die in de jaren waarop de beoordeling gebaseerd is.

Oorzaken afname tafeleenden volgens Passende Beoordeling
Wat betreft de nadere verklaring voor de waargenomen aantallen Tafeleenden, hinkt de Passende Beoordeling op twee gedachten. Enerzijds wordt gerefereerd aan het feit dat onderschreiding van de instandhoudingsdoelstelling (althans op basis van

SOVON-gegevens) een schijnbaar karakter heeft wat een gevolg zou zijn van ontbrekende tellingen, anderzijds wordt gewezen op het achterblijven van aantallen als gevolg van oorzaken buiten het gebied.
Wat betreft schijnbaar geachte onderschreiding merken wij het volgende op. Wij blijven van mening dat de SOVON-gegevens de best beschikbare kennis behelzen. Als zodanig moeten die gegevens leidend zijn bij de beoordeling van de aanvraag, zoals ze leidend zijn in de gehele systematiek van Natura-2000. In dat kader verwijzen wij naar de door SOVON gevolgde correctie van incomplete gegevens: http://s1.sovon.nl/gebieden/gebieden_grafieken.asp?euring=1980&gebnr=76&seizoen=nbr. SOVON-medewerker [art. 5.1.2.e] licht in Bijlage 1 toe dat SOVON niet onder alle omstandheden 'bijschat' maar daar een zorgvuldige procedure voor hanteert. Ook heerst bij de opstellers van de Passende Beoordeling kennelijk de mening dat SOVON alleen vaart op de telgegevens van de provinciale bootteller. Dit is niet het geval. De heer [art. 5.1.2.e] geregistreerd SOVON-teller onder code HVLK02, deelde ons mee dat hij telgegevens van, onder meer, Tafeleend heeft aangeleverd. Dit gebeurde ook in jaren en maanden die door Bureau Waardenburg in Tabel 3.10 (pag. 31) van de Passende Beoordeling als 'leeg' zijn aangemerkt en daarom door Bureau Waardenburg niet zijn betrokken in het meerjarige seizoensgemiddelde (t.w. 6832). Wij handhaven daarom het standpunt dat de instandhoudingsdoelstelling voor Tafeleend (t.w. 6600) gezien de SOVON-gegevens (t.w. 4715) ernstig onderschreden wordt.
Voor wat betreft oorzaken van achterblijvende aantallen die buiten het Natura 2000 gebied Veluwerandmeren liggen, verwijzen de opstellers van de Passende Beoordeling naar het weglekken van Tafeleenden naar het nieuwe natuurgebied Plan Roerdomp. De Passende Beoordeling stelt op pagina 34 dat hier 'tellingen op dezelfde dag' aan ten grondslag liggen. Volgens de desbetreffende teller, heer [art. 5.1.2.e] echter, kun je pas uitspraken doen over forensisch gedrag van de tafeleenden als je tenminste vier jaar lang in beide gebieden (RM 2210 en Harderbroek/Roerdomp) simultaan hebt geteld. En dat is niet gebeurd. Dit is te lezen in bijgaande verklaring van de heer [art. 5.1.2.e] (bijlage 6).
In de Passende Beoordeling wordt een beroep gedaan op de internationaal dalende trend van de aantallen Tafeleenden. Wij stellen om te beginnen vast dat in de Passende Beoordeling geen bevredigend antwoord wordt gegeven op de vraag waarom de dalende trend in de Veluwerandmeren procentueel zoveel sterker is dan die elders in Nederland . Uit SOVON gegevens (http://s1.sovon.nl/gebieden/gebieden_grafieken.asp?euring=1980&gebnr=76&seizoen=nbrv) blijkt dat de absolute daling van het landelijke seizoensgemiddelde volledig ten laste is gekomen van de Veluwerandmeren. De relatieve daling in de Veluwerandmeren is dan ook veel sterker dan de nationale. Tussen 2001/02 en 2010/11 nam de landelijke stand met circa 40% af en die in de Veluwerandmeren met circa 80%.Wij vragen u daarom hoe dit verschijnsel te rijmen is met de bewering elders in de Passende Beoordeling dat de draagkracht van het gebied zou zijn toegenomen. De opstellers van de Passende Beoordeling suggereren op p. 34 dat de populatie Tafeleenden zich vanwege gewijzigd klimaat in noordoostelijke richting verplaatst zou hebben. Wij stellen vast dat dit in de genoemde publicatie niet met cijfers wordt gestaafd. Uit onze eigen analyse blijkt er, net als in het geval van Brilduikers en anders dan bij Nonnetjes, nauwelijks verband tussen wintertemperaturen in gebieden noordoostelijk van Nederland en de

seizoensgemiddelde aantallen Tafeleenden alhier (Bijlage 7). Als de gemiddelde temperatuur rond de Oostzee met, zeg, 1 graad Celsius zou stijgen, dan scheelde dat landelijk hooguit (seizoensgemiddeld) een kleine 340 Tafeleenden. Saillant is echter dat van stijgende temperaturen noordoostelijk van Nederland sinds begin van deze eeuw geheel geen sprake is (Bijlage 7). Daarmee is de vraag naar de oorzaken van de relatief sterke daling van de aantallen Tafeleenden tot onder hun instandhoudingsdoelstelling onvoldoende beantwoord en kan nog niet geconcludeerd worden dat de draagkracht van en het beheer binnen het Natura 2000 gebied niet (ook) een rol speelt.

7. Monitoring van de opleverdiepte van de graafwerkzaamheden

IIVR project WS6 (egaliseren waterbodem Elburg) is zeer waarschijnlijk dieper opgeleverd dan vergund met negatieve effecten voor de benutbare hoeveelheid voedsel voor vogels (Rijkswaterstaat en de Omgevingsdienst Flevoland en Gooi verrichten hier onderzoek naar). U verleent vergunning voor verdiepingen tot NAP-1,80 meter in de vlakken 1, 2 en 3 en NAP -5,00 meter in vlak 7. Verdere verdieping heeft grotere negatieve effecten op vogels. Provincie Flevoland is vanuit het natuurbelang verantwoordelijk voor handhaving van natuurbeschermings-wetvergunningen. Om die reden verzoeken wij als vergunningvoorwaarde op te nemen dat de vergunninghouder de diepte halverwege en aan het einde van de werkzaamheden controleert en aan u rapporteert.

Conclusie
Primair stellen wij ons op het standpunt dat de vergunning moet worden geweigerd nu significante effecten op voornoemde natuurwaarden van dit Natura 2000-gebied niet zijn uitgesloten. Vergunningverlening zou strijd met art. 19g Nbwet en met art. 3:2 en 3:46 Awb opleveren. Subsidiair zou u de vergunning bij afweging van de belangen als bedoeld in artikel 19d jo 19e Nbwet moeten weigeren.

Hoogachtend,

art. 5.1.2.e [redacted]

het bestuur van de Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe,

art. 5.1.2.e [redacted]

art. 5.1.2.e [redacted]

het bestuur van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging,
afdeling Noordwest Veluwe,

art. 5.1.2.e

art. 5.1.2.e

Bijlage 1: Mail van art. 5.1.2.e, Sovon
Bijlage 2: StAB-rapport pagina's 38 t/m 40
Bijlage 3: StAB-rapport pagina's 41 t/m 43
Bijlage 4: StAB-rapport pagina's 44 en 45
Bijlage 5: StAB-rapport pagina's 18 en 19
Bijlage 6: Verklaring van de heer art. 5.1.2.e
Bijlage 7: Verband tussen wintertemperatuur in Oostzeegebied en tafeleenden in Nederland
Bijlage 8: literatuurlijst

Bijlage 1

Van: art. 5.1.2.e @sovon.nl]
Verzonden: donderdag 11 juli 2013 23:17
Aan: art. 5.1.2.e
Onderwerp: RE: Vraag methodiek bijschattingen

Hoi art. 5.1.2.e

Er wordt alleen bijgeschat als er tellingen ontbreken. Deze bijschattingsroutine is uitgebreid getest door het CBS. Daaruit blijkt dat pas wanneer het percentage bijschatting hoger is dan 90% het getal onbetrouwbaar wordt. ie getallen worden niet meegenomen. Die telgevens vervallen dus. Het bijschatten gebeurt alleen in de monitoringgebieden, bijvoorbeeld niet voor de midwintertelling (is maar een keer per jaar).

Zover ik zo kan nagaan zijn de tellingen in de Randmeren behoorlijk volledig. Ik zou moeten nagaan of dat in het verleden anders was. Let wel dat wordt gewerkt met seizoensgemiddelden. Daardoor worden excessen vaak uitgemiddeld. Het komt zelden voor dat er veel tellingen uitvallen. In het geval van de Randmeren zou bijvoorbeeld een of twee tellingen bijgeschat worden, maar de overige tien in een seizoen niet. Het gemiddelde hiervan zal dus waarschijnlijk niet erg bepaald worden door die twee tellingen (tenzij het belangrijke maanden zijn dan wegen ze wel zwaarder natuurlijk).

Volgens mij ligt de problematiek in de Randmeren niet zozeer aan het bijschatten. Wij gebruiken (zoals ik je al ooit eerder heb gemaild) voornamelijk de tellingen van de boottellers. Er is wel door derden gesuggereerd dat zij een soort als Brilduiker onderschatten. Ook de zwanen komen er soms mogelijk wat zwakjes af omdat deze op grote afstand zitten en daardoor moeilijk op soort zijn te brengen en te tellen. Wij zijn ons zeker bewust van de lastige problematiek hiervan. Het is echter wel zo dat ook de doelen toen zijn gebaseerd op diezelfde tellingen. Ze vormen daarmee dus de beste vergelijking. Het is heel logisch dat wanneer er een speciale telling wordt gehouden voor die Brilduiker of zwanen je er van uit kan gaan dat de aantallen hoger liggen. Immers een speciaal op die soort gerichte telling zal waarschijnlijk een hoger aantal opleveren. Een watervogeltelling is wat dat betreft een compromis om alle soorten tegelijkertijd zo goed als mogelijk te tellen (je moet je aandacht verdelen). Dat allemaal gezegd hebbende gaat het om seizoensgemiddelden. Grote uitschieters (zowel naar boven als beneden) worden daardoor enigszins uitgemiddeld. Er is pas wat aan de hand als over de hele linie en over meerdere seizoen de aantallen lager blijven of juist hoger worden, want op basis deze seizoensgemiddelden worden onze trends berekend. Enkele specifieke tellingen zijn daarom moeilijk te vergelijken met onze tellingen waar gemiddelden uitkomen

Let daarom op of die bronnen refereren aan incidentele (eventueel gerichte) tellingen. Die geven niet direct een maat om te zeggen dat onze tellingen niet kloppen. Het gaat juridisch ook om seizoensgemiddelden, daar wordt men op afgerekend. Wanneer wordt gewezen naar onze trends moeten altijd ook de betrouwbaarheidsintervallen in ogenschouw worden genomen. Hoe kleiner die intervallen hoe betrouwbaarder onze trends. Wanneer gemiddelden boven e bovengrens of onder de ondergrens terecht komen zou je eigenlijk pas van significante effecten mogen spreken. Dat kan gunstig zijn (een soort gaat minder snel significant achteruit; dat is op zich prettig dat een daling niet per se een achteruitgang hoeft te betekenen zolng het binnen het interval is), maar ook ongunstig (meer speling dus geen significant effect:

als gezegd wordt dat 400 het doel is wordt eigenlijk 400 + / - bijvoorbeeld 50 bedoeld)). Het is aan de beleidsmakers om te beslissen wat nu echt de grens is: het gemiddelde (zoals dat nu vooral wordt gehanteerd, de bovengrens of de ondergrens). Statistisch is voor alles iets te zeggen.

Ik hoop dat je hier wat aan hebt en mee verder kunt, hoewel het wellicht niet geheel een direct antwoord met getallen is op je vraag.

Vriendelijke groeten,
art. 5.1.2.e

Van: art. 5.1.2.e @versatel.nl]
Verzonden: zondag 7 juli 2013 16:06
Aan: art. 5.1.2.e
Onderwerp: Vraag methodiek bijschattingen

Hallo art. 5.1.2.e

Ik heb een vraag over bijschattingen in de watervogeltellingen.

Hoe gaat Sovon om met tellingen die uitvallen? In een watervogelrapport heb ik gelezen dat er dan bijgeschat wordt (rapport 2009/2010 hoofdstuk 2.5.2 en bijlage 3).

Voor de Veluwerandmeren ben ik Wetlandwacht voor Vogelbescherming, maar ook watervogelteller Sovon (aanvullende tellingen Kleine/Wilde zwaan) en inventariseer ik er Z-soorten Krooneend/Grote Karekiet/Bruine Kiek/Roerdomp etc. (ben ook DC Veluwe).

Ik kom nu een beetje in conflict met dat alles. Ben nu weer een Passende Beoordeling aan het uitspitten, waar de opsteller de Sovon/CBS gegevens in twijfel trekt en maar liefst 3 andere bronnen er bij haalt om aan te tonen dat er geen significante effecten zijn.

Mijn vraag: Zijn oude telgegevens voor de Veluwerandmeren bewerkt voor uitgevallen tellingen volgens de stappen 1 en 2 uit bijlage 3 van het watervogel rapport 2010/2011. In het verleden viel het mij wel eens op dat oude gegevens (voorgaande jaren) nog gecorrigeerd werden.

Graag zou ik willen weten of de tellingen bewerkt zijn.

Vr. gr.,
art. 5.1.2.e

Bijlage 2

StAB
GERECHTELIJKE
OMGEVINGSDESKUNDIGEN

Verslag ex artikel 8:47
Algemene wet bestuursrecht

Opdrachtgever
De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State

Kenmerk opdrachtgever
201101474/1/R2

Datum opdracht
17 juni 2011

Onderwerp
Natuurbeschermingswetvergunning voor het Integraal Inrichtingsplan Veluwerandmeren (IIVR).

Kenmerk StAB
StAB-38889

Datum
24 augustus 2011

Opstellers
art. 5.1.2.e

Toetser
art. 5.1.2.e

volledigheidshalve op dat deze gebieden niet binnen het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren liggen.

3.5 Tellingen brilduiker

Standpunten partijen
Appellante Vogelbescherming c.s. stelt dat er een onjuist beeld is geschetst van de gevolgen van het IIVR-project voor de populatie brilduikers, omdat de passende beoordeling is uitgegaan van oevertellingen terwijl bij de vaststelling van de instandhoudingsdoelstellingen is uitgegaan van boottellingen. Appellante meent voorts dat een afname van 5,46% van de populatie brilduikers als significant negatief is aan te merken (stuk 1C, blz. 10 en 11).

In de Reactienota zienswijzen is aangegeven dat uit het uitgevoerde extra onderzoek blijkt dat de staat van instandhouding van de brilduiker veel beter is dan verwacht. Daarbij is aangegeven dat het gebruik van een andere methodiek geen afbreuk aan deze constatering doet (stuk 2, bijlage 1, onder kopje reactie op zienswijze 1.4). In het verweerschrift is daaraan toegevoegd dat ondanks dat er negatieve effecten zullen optreden, de instandhoudingsdoelstelling behaald wordt (stuk 4, blz. 7).

Inleiding brilduiker
De brilduiker is een kleine duikeend die in Nederland vooral voorkomt als doortrekker en wintergast in grotere open wateren. De soort eet in veel gebieden voornamelijk driehoeksmosselen, zoetwaterslakjes en andere kleine weekdieren. De brilduiker is dagactief. Omdat hij overdag voedsel zoekt is de brilduiker meer dan andere duikeenden gevoelig voor verstoring tijdens het voedselzoeken. Hij reageert bij afstanden van 300 tot 500 meter op verstoring door watersporters en scheepvaart (bijlage StAB-C25, blz. 688 en 690).

Ingevolge het aanwijzingsbesluit Veluwerandmeren van 23 december 2009 geldt voor de brilduiker de instandhoudingsdoelstelling "*behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 220 vogels (seizoensgemiddelde[9])*" (stuk 1C6, blz. 21). De instandhoudingsdoelstelling betreft het uitgangspunt in het toetsingskader.

Aantallen brilduikers
In de passende beoordeling is aangegeven dat het langjarig seizoensgemiddelde (2001/2002-2005/2006) van de populatie brilduikers in de Veluwerandmeren 222 vogels bedraagt. Voorts is aangegeven dat in de winter van 2008/2009 het gemiddeld aantal brilduikers 1.050 bedroeg, hetgeen bij een gemiddeld verblijf neerkomt op een seizoensgemiddelde van 438 vogels (stuk 3A, bijlage 4, blz. 89). Navraag bij verweerder wees uit dat het gestelde aantal brilduikers voor het seizoen 2008/2009 is gebaseerd op het onderzoeksrapport "Verspreiding en foerageergedrag van Brilduikers in de Veluwerandmeren" augustus 2009, Bureau

9 Het seizoensgemiddelde is het gemiddelde over twaalf opeenvolgende maanden van juli t/m juni van het volgend jaar (bijlage StAB-C26, blz. 25).

Waardenburg (zie bijlage StAB-C27). Dit betreft het extra onderzoek waarnaar in de Reactienota zienswijzen is verwezen.

Appellante Vogelbescherming c.s. geeft aan dat het seizoensgemiddelde aantal brilduikers voor de seizoenen 2003/2004 tot en met 2007/2008 gemiddeld 193,6 exemplaren betreft. Appellante is verder van mening dat de door verweerder gestelde populatieomvang van 438 brilduikers voor het seizoen 2008/2009, geen juist beeld geeft, omdat de brilduikers vanaf het land geteld zijn. De overige tellingen zijn boottellingen. Appellante stelt dat door de verstoringsgevoeligheid van de brilduiker boottellingen altijd lager uitvallen dan landtellingen (stuk 1C, blz. 10).

Door SOVON zijn op www.sovon.nl per vogelsoort telgegevens gepubliceerd in de verschillende Natura 2000-gebieden, in het kader van het "Netwerk Ecologische Monitoring (SOVON, RWS, CBS)". Deze gegevens worden gebruikt voor de monitoring van Natura 2000-gebieden. Op basis van SOVON gegevens zijn tevens de instandhoudingsdoelen geformuleerd. De telgegevens van SOVON worden verkregen door gedurende meerdere jaren tellingen uit te voeren. Die tellingen zijn gebaseerd op een vaste, gestandaardiseerde, telmethode en worden uitgevoerd door ervaren inventariseerders. Mijns inziens kunnen de gegevens van SOVON worden aangemerkt als de best beschikbare kennis.

Blijkens de gepubliceerde SOVON gegevens op www.sovon.nl waren in het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren in de seizoenen 2004/2005 tot en met 2008/2009 achtereenvolgens 282, 142, 89, 123 en 105 brilduikers seizoensgemiddeld aanwezig (zie bijlage StAB-C28). Door verweerder is aangegeven dat het langjarig seizoensgemiddelde (2001/2002-2005/2006) van 222 brilduikers, zoals aangegeven in de passende beoordeling, overeenkomt met de SOVON telgegevens (zie bijlage StAB-C29). Navraag bij SOVON, door appellante, wees vervolgens uit dat voor het seizoen 2009/2010 het seizoensgemiddelde 66 brilduikers bedraagt (zie bijlage StAB-C30).
Op basis van SOVON gegevens bedraagt het langjarig seizoensgemiddelde (2001/2002 tot en met 2009/2010) 178 brilduikers (seizoensgemiddeld).[10]

Over het onderzoeksrapport "Verspreiding en foerageergedrag van Brilduikers in de Veluwerandmeren" van Bureau Waardenburg het volgende. Ik merk allereerst op dat het een eenjarig onderzoek betreft, en dat, om inschatting van een ecologisch effect te kunnen maken, dit in het licht van een populatieomvang gedurende meerdere jaren moet worden bezien. Indien van het in het rapport gestelde aantal van 438 brilduikers voor het seizoen 2008/2009 wordt uitgegaan, bedraagt het langjarig seizoensgemiddelde (2001/2002 tot en met 2009/2010) 203 brilduikers (seizoensgemiddeld).[11] Daarmee blijft het seizoensgemiddelde

---

10 De seizoenen 2001/2002 tot en met 2005/2006: 5 X 222 = 1110 + seizoen 2006/2007: 89 + seizoen 2007/2008: 123 + seizoen 2008/2009: 105 + seizoen 2009/2010: 66 = 1493. Vervolgens 1493/9 = 165,9.

11 Voor de seizoenen 2001/2002 tot en met 2005/2006: 5 * 222 = 1110 + seizoen 2006/2007: 89 + seizoen 2007/2008: 123 + seizoen 2008/2009: 438 + seizoen 2009/2010: 66 = 1826. Vervolgens 1826/9 = 202,9.
= 220

aantal nog ruim onder de instandhoudingsdoelstelling.
Over het grote verschil in waarneming van de seizoengemiddelden 438 en 105 brilduikers voor het seizoen 2008/2009 nog het volgende. In tabel 4.1 van het rapport van Bureau Waardenburg zijn de aantallen ingetekende en geschatte brilduikers weergegeven (zie bijlage StAB-C27, blz. 15). Navraag naar het werkelijke aantal getelde brilduikers wees uit dat "*vanaf sommige telpunten niet exact kon worden geteld, de brilduikers slecht zichtbaar waren en dat waarnemingen in een zekere bandbreedte zijn genoteerd*" (zie bijlage StAB-C29).
Gelet hierop ben ik van mening dat er geen exacte telling heeft plaatsgevonden. Verder stel ik vast dat niet conform de SOVON-telmethode is gewerkt. Bij de beschrijving van de telmethode in het rapport van Bureau Waardenburg is aangegeven dat de tellingen zijn uitgevoerd van circa één uur na zonsopgang tot zonsondergang (bijlage StAB-C27, blz. 9). In de handleiding watervogeltellingen van SOVON is voor de wintermaanden (hier van toepassing) de vuistregel aangegeven om niet voor 10:00 's ochtends te starten en niet langer dan tot 16:00 door te gaan, om tellingen van slaapplaatsen te voorkomen (bijlage StAB-C31, blz. 12).
Tevens merk ik op dat het gestelde seizoensgemiddelde van 438 brilduikers voortkomt uit een geschat gemiddelde van 1.050 brilduikers per maand voor de 4 maanden waarin veldonderzoek heeft plaatsgevonden. Van het geschatte maandgemiddelde aantal vogels wordt aangenomen dat die ook in een vijfde maand ter plaatse zullen zijn (bijlage StAB-C27, blz. 15). Ik merk op dat die aanname niet met veldonderzoek is onderbouwd. In reactie op de vraag naar de onderbouwing van de telgegevens in de "vijfde" maand, wordt verwezen naar de langjarige telgegevens van SOVON (zie bijlage StAB-C29). Ik constateer nogmaals dat uit de langjarige telgegevens (2001/2002 tot en met 2009/2010) een seizoensgemiddelde van 178 brilduikers blijkt.

Over het vermeende verschil tussen land- en boottellingen merk ik volledigheidshalve het volgende op. Door SOVON is een veldstudie gedaan naar de mogelijke verschillen tussen land- en boottellingen van brilduikers in de Randmeren. De resultaten daarvan zijn gepubliceerd in het rapport "Vergelijkende studie van telmethoden tijdens watervogeltellingen in de Randmeren", SOVON-onderzoeksrapport 99/04, 1999. In dat rapport is aangegeven dat in het seizoen 1998/99 het verschil tijdens simultane tellingen tussen land- en boottelling van de brilduiker in de Randmeren minimaal is. Voor het monitoren van de brilduiker houdt dit volgens de onderzoekers in dat "*de resultaten van de twee telmethoden door elkaar gebruikt kunnen worden; mist er een boottelling, dan kunnen de resultaten van de landtelling zonder al te veel problemen tussengevoegd worden*" (bijlage StAB-C32, blz. 23). Het argument van appellante wordt derhalve niet ondersteund door het SOVON-onderzoeksrapport 99/04.

Gevolgen maatregelen
In de passende beoordeling is een kwantitatieve en een kwalitatieve inschatting gemaakt van het cumulatieve effect van de maatregelen van het IIVR-project voor de brilduiker. Aangegeven is dat het totale effect naar waarschijnlijkheid negatief is (stuk 3A, bijlage 4, blz. 78 en 79). Aangegeven is voorts dat, hoewel sprake is

Bijlage 3

van een negatief effect, de populatieomvang boven de als doel gestelde omvang van 220 brilduikers (seizoensgemiddeld) blijft (stuk 3A, bijlage 4, blz. 89).

Appellante is van mening dat een afname van 5,46% van de populatie brilduikers als significant negatief is aan te merken.

Blijkens de SOVON telgegevens betreft het langjarig seizoengemiddelde 178 brilduikers. Derhalve wordt de instandhoudingsdoelstelling van 220 brilduikers (seizoensgemiddeld) thans niet behaald. Het door verweerder ingeschatte negatieve effect heeft derhalve een verdere onderschrijding van het instandhoudingsdoel tot gevolg.

Voor wat betreft het cumulatieve effect van het IIVR-project voor de instandhoudingsdoelen van de brilduiker verwijs ik naar paragraaf 3.7.

3.6 Maatregel RF1/2 Bremerberg

Inleiding
Maatregel RF1/2 heeft de ontwikkeling van een recreatiegebied in het Veluwemeer tot doel. Daartoe worden onder meer een dam met boulevard, een strand, bredere oevers en een trailerplaats gerealiseerd (bijlage StAB-1, blz. 132-135). De uitvoering van deze maatregel is thans gepland voor het jaar 2012 (zie bijlage StAB-3).

Standpunten partijen
Appellante stelt dat de maatregel RF1/2 Bremerberg nadelige effecten heeft op de rustende vogels. Ten onrechte is gesteld dat daar al sprake is van verstoring. Het is niet duidelijk of er vervangende rustplaatsen zijn (stuk 1C, blz. 13 en 14).

In de Reactienota zienswijzen is ten aanzien van de maatregel RF1/2 Bremerberg vermeld dat in het bestemmingsplan de afsluiting van de aan te leggen pier in de winterperiode is opgenomen. Tevens is vermeld dat het restaurant jaarrond geopend zal zijn (stuk 2, bijlage 1, onder kopje reactie zienswijze 1.2.3). Aan dit standpunt wordt in het verweerschrift toegevoegd dat er monitoring wordt uitgevoerd om eventueel in te kunnen grijpen, mochten er aantoonbaar te weinig rustgebieden op enig moment zijn (stuk 4, blz. 9).

Bevindingen
De maatregel beoogt de realisatie van een recreatiegebied in het Veluwemeer, ter hoogte het gebied Bremerberg. Ter plaatse van het beoogde recreatiegebied is thans een dijk aanwezig. Ten oosten van de locatie bevindt zich het Aqua-Centrum Bremerbergse Hoek met onder meer een jachthaven en een camping. In het Veluwemeer is ter plaatse een snelvaarbaan aanwezig. Dit is een gebied met een lengte van circa 5 km waarin met hoge snelheid gevaren mag worden; het wordt gebruikt om te waterskiën, jetskiën en met speedboten te varen. Ten zuiden van de snelvaarbaan ligt de vaargeul. Voor de ligging de bovengenoemde onderdelen verwijs ik naar de kaart, opgenomen in bijlage StAB-C33.

In de passende beoordeling is beschreven dat als gevolg van maatregel RF1/2 extra verstoring optreedt door de aanwezigheid van een strand en een

horecavoorziening op de dam, maar dat deze extra verstoring geen groot effect heeft omdat het gebied reeds verstoord wordt door een nabijgelegen vaargebied en snelvaarbaan (stuk 3A, bijlage 4, blz. 67 en 68).

Een vertegenwoordiger van appellante Vogelbescherming c.s. heeft SOVON-gegevens overhandigd, waaruit blijkt dat het gebied in de winterperiode als rustgebied in gebruik is voor onder meer grote aantallen tafeleenden, kuifeenden en brilduikers (zie bijlage StAB-C34).
Aangegeven werd dat uit eigen waarneming blijkt dat er in de winterperiode in het gebied geen activiteiten plaatsvinden; zowel de jachthaven, de camping als de snelvaarbaan worden dan niet gebruikt. Dit acht ik, mede gelet op de aard van het recreatieve gebruik, aannemelijk.

Door verweerder is voorts aangegeven dat de pier in de winterperiode afgesloten zal zijn.
In het "voorontwerp bestemmingsplan Bremerbaai" van de gemeente Dronten, is in de toelichting opgenomen dat "*het een uitgangspunt is dat de strekdam in de winter moeilijk toegankelijk is*" (zie bijlage StAB-C35, blz. 25). Verder is een reactie overhandigd van de gemeente Dronten op de vraag van de provincie Flevoland of deze afsluiting in de planregels kan worden opgenomen. Door een medewerker van de gemeente Dronten is aangegeven dat het de bedoeling is dat het plan het recreatief gebruik van de strekdam tussen 1 oktober en 1 april uitsluit (zie bijlage StAB-C36).

Ik constateer dat beoogd wordt om het recreatief gebruik van de strekdam wel, maar van het strand niet uit te sluiten. Het is derhalve mogelijk, en ik acht het ook aannemelijk, dat het strand in de winterperiode, tussen 1 oktober en 1 april, recreatief gebruikt zal worden door bijvoorbeeld (kite-) surfers. De maatregel RF1/2 Bremerberg heeft derhalve verstoring van de rust van de vogels in dat gebied in de winterperiode tot gevolg.

Zoals aangegeven is het rustgebied in gebruik voor onder meer grote aantallen tafeleenden, kuifeenden en brilduikers. De langjarig seizoengemiddelden (periode 2000/2001 tot en met 2009/2010) voor het telgebied RM2130 (omgeving Bremerberg) bedragen 721 tafeleenden, 757 kuifeenden en 16 brilduikers (zie bijlage StAB-C34).

De instandhoudingsdoelen voor het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren hebben betrekking op een draagkracht van het gebied voor een seizoensgemiddelde populatie van 6.600 tafeleenden, 5.700 kuifeenden en 220 brilduikers (stuk 1C, blz. 20 en 21).

Voor de seizoenen 2004/2005 tot en met 2008/2009 is het seizoensgemiddelde van de tafeleend in het Natura 2000-gebied 7.749 exemplaren. Voor de kuifeend bedraagt dat 8.329 exemplaren (zie bijlage StAB-C37). Zoals gesteld in paragraaf 3.5 bedraagt voor de seizoenen 2001/2002 tot en met 2008/2009 het seizoens-gemiddelde in het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren 178 brilduikers.

Zoals gezegd heeft maatregel RF1/2 Bremerberg verstoring van de rust van de vogels in dat gebied in de winterperiode tot gevolg. Van de populatie tafeleenden en kuifeenden in het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren verblijft een aanzienlijk deel in het gebied waarop deze maatregel betrekking heeft. De thans aanwezige populaties in het gehele Natura-2000 overstijgen het instandhoudingsdoel in ruime mate.[12] Appellanten hebben het niet aannemelijk gemaakt dat de verstoring als gevolg van maatregel RF1/2 het behalen van de instandhoudingsdoelen van de tafeleenden en kuifeenden in gevaar brengen. Vast staat wel dat de verstoring een negatieve bijdrage levert aan het behalen van de instandhoudingsdoelen voor deze soorten.
Aangezien de instandhoudingsdoelstelling voor de brilduiker thans niet behaald wordt, zal verstoring van de brilduiker in het gebied van maatregel RF1/2 Bremerberg, tot een verdere onderschrijding van het doel leiden.

In de volgende paragraaf wordt het cumulatieve effect van het gehele IIVR-project voor de instandhoudingsdoelen besproken.

3.7 Cumulatieve gevolgen IIVR-project

In deze paragraaf wordt per vogelsoort – in het licht van de instandhoudingsdoelstellingen - beschouwd wat het gezamenlijk effect is van de bevindingen in de vorige paragrafen ten aanzien van de inschatting van verweerder van de gevolgen van de diverse maatregelen.

Kleine zwaan
De omvang van de populatie kleine zwanen in het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren lag met een gemiddelde van 230 vogels (seizoensgemiddeld) voor de seizoenen 2004/2005 tot en met 2008/2009 ruim boven het instandhoudingsdoel van 120 vogels (seizoensgemiddeld).

In de passende beoordeling is een inschatting gemaakt van de gevolgen van de maatregelen van het IIVR-project voor de kleine zwaan. Geconcludeerd wordt dat het cumulatieve effect van de maatregelen licht positief is voor de kleine zwaan (stuk 3A, bijlage 4, blz. 77).

Geconstateerd is dat verweerder bij de berekening van de effecten van de maatregelen voor de kleine zwaan, het beschikbare areaal aan kranswier heeft onderschat, en dat derhalve een extra afname zal plaatsvinden vanwege de verdiepingsmaatregelen. Verder is geconstateerd dat verweerder geen rekening heeft gehouden met de voedselconcurrentie met de knobbelzwaan. Tevens is geconstateerd dat de positieve effecten van de maatregel NA3 aanleg "groene vangrail" aanmerkelijk lager zijn, dan de door verweerder ingeschatte 5%. Gelet

12 Thans zijn 8.329 kuifeenden in het Natura 2000-gebied aanwezig en het instandhoudingsdoel ziet op 5.700 kuifeenden.
Thans zijn 7.749 tafeleenden in het Natura 2000-gebied aanwezig en het instandhoudingsdoel ziet op 6.600 tafeleenden.

hierop is het de vraag of het door verweerder ingeschatte licht positieve effect van het IIVR-project zal worden behaald.

Gelet op de ruime overschrijding van de instandhoudingsdoelstelling is het niet waarschijnlijk dat het IIVR-project het behalen van de instandhoudingsdoelstelling voor de kleine zwaan in het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren in gevaar brengt.

Pijlstaart
De omvang van de populatie pijlstaarten in het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren lag met een gemiddelde van 236 vogels (seizoensgemiddeld) voor de seizoenen 2004/2005 tot en met 2008/2009 ruim boven het instandhoudingsdoel van gemiddeld 140 vogels (seizoensgemiddeld).

In de passende beoordeling is gesteld dat het effect van het IIVR-project op de populatie pijlstaarten positief is (stuk 3A, bijlage 4, blz. 77).

Geconstateerd is dat verweerder bij de berekening van de effecten van de maatregelen voor de pijlstaart, geen rekening heeft gehouden met de voedselconcurrentie met de knobbelzwaan. Tevens is geconstateerd dat de positieve effecten van de maatregel NA3 aanleg "groene vangrail" aanmerkelijk lager zijn, dan de door verweerder ingeschatte 6,7%. Gelet op het in ruime mate overstijgen van de instandhoudingsdoel van de pijlstaart is het niet waarschijnlijk dat het IIVR-project het behalen van het instandhoudingsdoel in gevaar brengt.

Tafeleend en kuifeend
Thans zijn 7.749 tafeleenden en 8.329 kuifeenden in het Natura 2000-gebied aanwezig. Het instandhoudingsdoel ziet op 6.600 tafeleenden en 5.700 kuifeenden.

In de passende beoordeling is gesteld dat de effecten van het IIVR-project op de populaties tafeleenden en kuifeenden negatief zullen zijn (stuk 3A, bijlage 4, blz. 77).

Geconstateerd is dat maatregel RF1/2 Bremerberg een verstoring tot gevolg heeft van de rust van de tafeleend en kuifeend in de winterperiode in het gebied waar deze maatregel plaats vindt. Verder blijkt uit de passende beoordeling dat verweerder al stelt dat het gehele IIVR-project negatieve gevolgen heeft op de populaties tafeleenden en kuifeenden. Hoewel de instandhoudingsdoelen van deze soorten thans ruim worden overschreden, staat het gelet op het voorgaande niet op voorhand vast dat na uitvoering van het IIVR-project de instandhoudingsdoelen van deze soorten nog steeds behaald worden.

Brilduiker
Geconstateerd is dat de brilduiker thans het instandhoudingsdoel voor het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren niet behaald. Het langjarig seizoensgemiddelde aantal brilduikers ligt met 178 ruim onder het instandhoudingsdoel van 220 exemplaren.

In de passende beoordeling is gesteld dat de effecten van het IIVR-project op de populatie brilduikers negatief zal zijn (stuk 3A, bijlage 4, blz. 78 en 79).

Verder is geconstateerd dat het door verweerder ingeschatte cumulatieve negatieve effect van het project negatiever uitvalt, door de verstoring die optreedt ter plaatse van het gebied alwaar de maatregel RF1/2 Bremerberg plaats vindt. Het negatieve effect van het project leidt tot een verdere onderschrijding van het instandhoudingsdoel van de brilduiker.

Bijlage 5

Uit alle vegetatiekarteringen komt voorts duidelijk naar voren op welke locatie de vaargeul ligt vanwege het ontbreken van vegetatie aldaar. Dit beeld verandert door de jaren heen niet.

2.3.3 Oorzaken achteruitgang areaal kranswieren

De veranderingen in het areaal en bedekkingsgraad van zowel de kranswieren als de fonteinkruiden kunnen door verschillende effecten worden veroorzaakt. Met name wat betreft de kranswieren kan de helderheid van het water een belangrijke factor zijn. Zoals gezegd, kan de helderheid (tijdelijk) verminderd zijn als gevolg van een toename van zwevend stof en of in combinatie met een toename van algengroei. Gegevens over de waterkwaliteit in de periode 2006-2009 ontbreken echter, waardoor het niet mogelijk is om een mogelijk verband te leggen tussen de waargenomen achteruitgang en onder ander het doorzicht in het water.
Een tweede oorzaak kan het optreden van successie in het ecosysteem zijn. Zoals gezegd behoren kranswieren tot de pioniersvegetatie, waarvan verwacht kan worden dat deze op termijn zal onderdoen voor andere soorten. Een van die soorten zijn de fonteinkruiden. Dit komt voort uit het feit dat fonteinkruiden beter bestand zijn tegen hogere belasting met fosfaat.
Een derde oorzaak van veranderingen in het areaal waterplanten kan de vraat zijn door vogels. Zoals reeds is aangegeven in het Aanwijzingsbesluit verblijven op de Veluwerandmeren vele vogelsoorten, die voor hun voedsel afhankelijk zijn van de kranswieren. Het kan zijn dat de achteruitgang van het areaal kranswieren in tijd overeenkomt met de aanwezigheid van grotere aantallen vogels. Zonder aanvullende informatie over de aanwezigheid van vogels is hierover echter geen uitspraak te doen.

Samengevat is ten aanzien van de veranderingen in het areaal kranswieren en fonteinkruiden zonder aanvullende informatie geen uitspraak te doen over de oorzaken van de achteruitgang.

2.3.4 Robuustheid van het ecologische systeem

In de periode van 2004-2006 is de waterkwaliteit in de Veluwerandmeren onderzocht. In dat onderzoek is tevens een analyse gemaakt van de flora en fauna. De resultaten zijn weergegeven in het rapport "Ecologie en waterkwaliteit Veluwerandmeren 2004-2006 (zie bijlage StAB-C10).
Uit de vegetatiekarteringen in combinatie met de rapportage over de waterkwaliteit komt mijns inziens naar voren dat de waterkwaliteit (gemeten in onder andere doorzicht van het water/helderheid, aanwezigheid van algen, aanwezigheid van fosfaat) varieert. Daarbij treden bij wisselingen in de waterkwaliteit, bijvoorbeeld vermindering van het doorzicht, direct reacties op in de omvang van de vegetatie. Het areaal kranswieren neemt af en de hoeveelheid algen neemt toe.
Op zichzelf is een fluctuatie binnen een ecologisch systeem een normaal gegeven. In het algemeen zullen hoeveelheden algen, mate van doorzicht en vergelijkbare parameters bij meting een vergelijkbare maar niet exacte gelijke waarde hebben. Uit de tendensen van de waterkwaliteit en de karteringen leid ik af dat het ecologische systeem kennelijk dicht bij een omslagpunt zit, namelijk de omslag van een helder naar een troebel systeem. Onder een troebel systeem wordt een

ecologisch systeem verstaan dat gedomineerd wordt door de aanwezigheid van (blauw)algen. Dit systeem is arm aan soorten en wordt in de volksmond aangeduid als "groene soep". Vermoedelijk speelt een hoge fosfaatbelasting vanuit het verleden in combinatie met een uitspoeling van fosfaat vanaf de Veluwe daarin een belangrijke rol. Hoewel, blijkens de rapportage "Ecologie en waterkwaliteit Veluwerandmeren 2004-2006" het systeem niet volledig omslaat en niet verandert in een troebel systeem dat gedomineerd wordt door algengroei, heeft het systeem wel enige jaren nodig om te kunnen herstellen van een verandering. Naar mijn mening duidt dit erop dat er in beperkte mate sprake is van een robuust ecologisch systeem. De reactie van het systeem blijft weliswaar binnen een bandbreedte zonder omslag naar een volledig troebel water maar er is wel sprake van een verandering, die een gewone fluctuatie van een stabiel systeem te boven gaat.
Dit brengt met zich mee dat, bij het uitvoeren van de maatregelen uit het IIVR, terdege rekening gehouden moet worden met de reactie van het ecologische systeem op ingrepen die effecten kunnen hebben op de fosfaatbelasting en de mate van doorzicht in het water. Omdat er geen sprake is van een volledige omslag naar een troebel systeem zal herstel van het ecologische systeem (en dus van kranswieren en fonteinkruiden) zeker mogelijk zijn maar hiervoor is tijd nodig. Hoeveel tijd is niet eenduidig aan te geven.
In de vergunning is geen tijdpad voor de uitvoering van de maatregelen opgenomen waardoor de vergunning geen garanties geeft dat bij de uitvoering voldoende tijd voor herstel van ecologische systeem wordt genomen. Anderzijds sluit de vergunning dat ook niet uit.

2.4 Maatregelen met effecten op kranswieren en fonteinkruiden

2.4.1 Mogelijke effecten

In het IIVR zijn verschillende maatregelen voorzien, die van invloed kunnen zijn op het areaal kranswieren en fonteinkruiden. Het gaat daarbij om maatregelen die direct ingrijpen in het areaal voor bijvoorbeeld het vergraven van de bodem, waarop de planten groeien dan wel om maatregelen die van invloed zijn op de groeiomstandigheden van de vegetatie. Tot die laatste factoren behoren onder meer de beschikbaarheid van nutriënten, het doorzicht in het water en de aanwezigheid van het juiste substraat.
Zoals gezegd zijn kranswieren gevoelig voor veranderingen in de helderheid van het water en voor de hoeveelheid beschikbaar fosfaat. De inschatting of een maatregel uit het IIVR negatieve dan wel positieve effecten kan hebben is dan ook met name gebaseerd op de inschatting van de bijdrage van de maatregel aan toename van fosfaat en een afname van doorzicht in het water.

Zowel in de beschrijving van het onderzoek van Platteeuw 2006 en in de Passende Beoordeling zijn kwantitatieve inschattingen gemaakt van de mate waarin het areaal waterplaten wordt beïnvloed. Ook appellanten hebben een cijfermatige onderbouwing gegeven van de achteruitgang van het areaal kranswieren (zie bijlage StAB-10a).
Echter, voor zover ik heb kunnen nagaan zijn alle berekeningen gebaseerd op vegetatiekarteringen en gegevens uit de jaren 2000 en 2001. Zoals beschreven in paragraaf 2.3 geven de karteringen uit de latere jaren een ander beeld van de

Bijlage 6

Dag art. 5.1.2.e

Hierbij mijn antwoord op je email van 6 december 2013. Ik heb de seizoensgemiddelden uitgerekend en kom voor de tafeleenden in het Harderbroek:Plan Roerdomp in 2011/12 op 298 en voor 2012/13 op 380.
De mening van de opstellers van de Passende Beoordeling als zou **een deel** van de tafeleenden af en toe van RM 2210 naar Harderbroek+ Plan Roerdomp verhuizen, is niet gebaseerd op feiten. Ze kunnen dit met geen mogelijkheid uit onze gegevens halen. Onze tellingen in dat gebied zijn verre van volledig. Bovendien tellen we daar veel te kort om welke conclusie dan ook te kunnen trekken. Je zou over forensisch gedrag van de tafeleenden pas enige zinnige uitspraken kunnen doen als je tenminste vier jaar lang in beide gebieden (RM 2210 en Harderbroek:Plan Roerdomp) simultaan (zelfde dag+tijdstip) zou gaan tellen, vooropgesteld dat we het gehele Harderbroek en Plan Roerdomp goed zouden kunnen overzien. En dat hebben we nooit gedaan. Wij tellen van het gehele Harderbroek alléén Plan Roerdomp. De rest van het Harderbroek is niet te tellen vanwege de wilgenopslag.

Af en toe zit er een groot aantal tafeleenden: 2011: sept 3000

2012: okt 3327

2013: sept 1326 okt 1800

Maar in de volgende maanden vaak weer veel minder.

Om je een indruk te geven van de grote fluctuaties, alsmede van de dalende trend , heb ik de telgegevens bijgevoegd. Ik geef die gegevens door aan SOVON.

Tafeleend (bron: SOVON-teller H.C. Vrieling)

SOVON:			jaar	maand:									
code teller	gebied			sep	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	jun
HVLK02	RM2210	Wolderwijd-noordwest	2007/08	6	765	432	3703	1121	2544	0	1	0	0
HVLK02	RM2210	Wolderwijd-noordwest	2008/09	4	1126	1840	3820	0	58	0	2	0	0
HVLK02	RM2210	Wolderwijd-noordwest	2009/10	2	59	130	125	0	35	339	0	3	0
HVLK02	RM2210	Wolderwijd-noordwest	2010/11	0	1291	580	0	20	71	8	2	0	0
HVLK02	RM2210	Wolderwijd-noordwest	2011/12	0	354	582	731	1356	0	0	0	0	-
HVLK02	RM2210	Wolderwijd-noordwest	2012/13	0	0	925	171	5022	-	80	4	-	-
HVLK02	FL2247	Harderbroek, alleen Plan Roerdomp	2011/12	3000	253	0	162	14	80	24	2	38	0
HVLK02	FL2247	Harderbroek, alleen Plan Roerdomp	2012/13	550	3327	-	-	14	128	-	3	28	-

Zoals ik al mailde, tellen we maandelijks in alle telgebieden van het Wolderwijd. Voor wat de tafeleenden betreft is RM 2210 echter het gebied waar verreweg de meeste overwinteren, meestel van sept/okt tot (t/m) maart.

Dat gebied wordt als overwinteringsgebied bedreigd door zandwinning en bouwactiviteiten voor recreatiegebied Tulpeiland.

Ik ben van mening dat we moeten aandringen op een onderzoek naar de gevolgen voor de duikeenden van de zandwinning en de aanleg van het Tulpeiland.

Groeten,

art. 5.1.2.e

Bijlage 7

Bijlage 5. Verband tussen wintertemperatuur in Oostzeegebied en seizoensgemiddelde aantallen Tafeleenden in Nederland (bovenste figuur) en jaarlijks verloop van de wintertemperatuur in Oostzeegebied en in Nederland (onderste figuur)

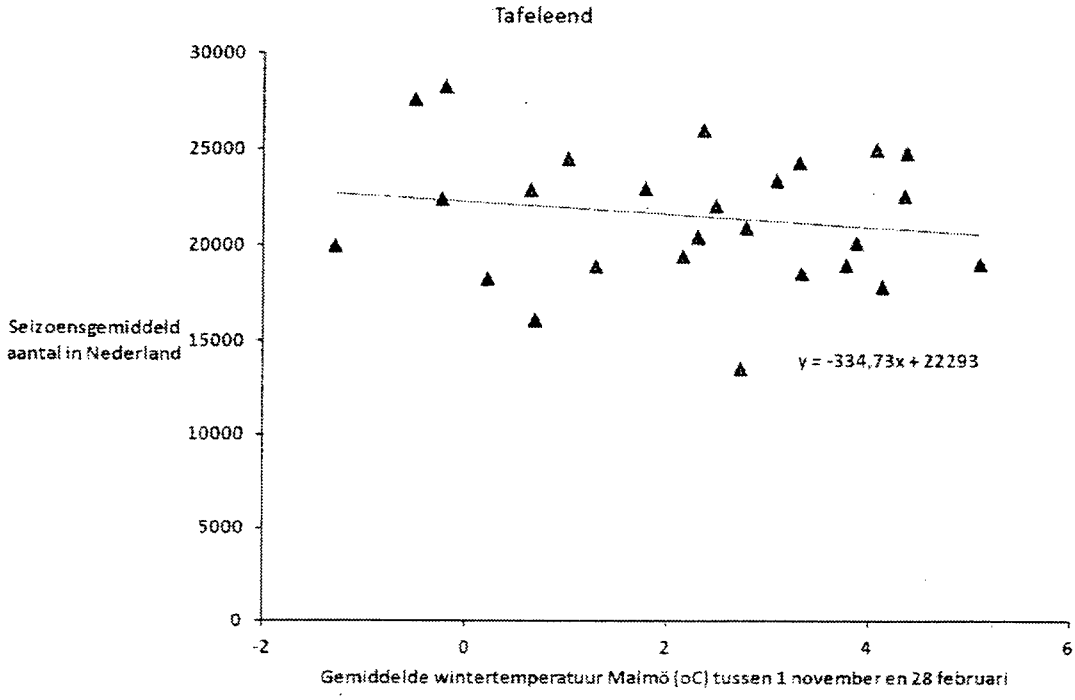

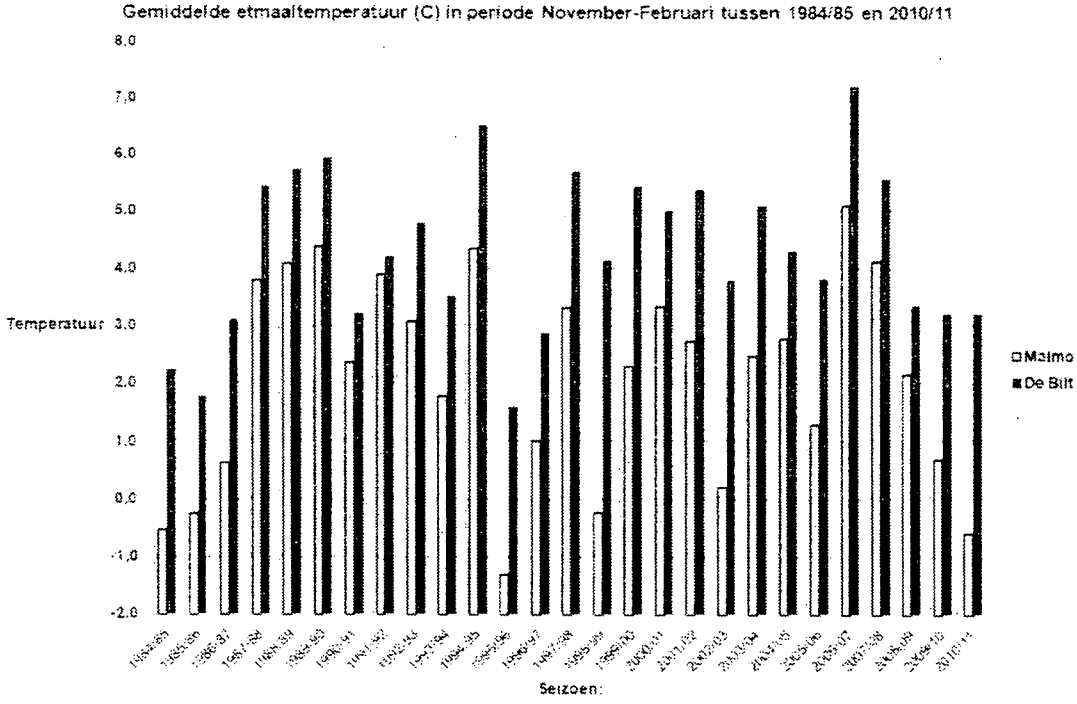

Bijlage 8

Literatuurlijst WS2

Anonymus, 2005. Trends van vogels in het Nederlanse Natura 2000 netwerk. Rapport 2005/09. SOVON/CBS, Beek-Ubbergen, 320 pp.

Anonymus, 2008. Profielen Vogels: Kleine Zwaan A037. Steunpunt Natura 2000, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag, 590-594.

Heunks, C. & J. van der Winden, 2009. Passende Beoordeling van Integrale Inrichting Veluwerandmeren (IIVR) in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 (versie 25 juni 2009). Bureau Waardenburg, Culemborg, 158 pp.

Heunks, C., R.G. Verbeek & J. van der Winden, 2013. Passende Beoordeling Inrichting Veluwerandmeren (IIVR fase 2) in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 (versie 28 mei 2013). Bureau Waardenburg, Culemborg, 122 pp.

Hidding, B., B.A. Nolet, T. de Boer, P.P. de Vries & M. Klaassen, 2009. *Compensatory growth in an aquatic plant mediates exploitative competition between seasonally tied herbivores. Ecology.*

Lehikoinen, A., K. Jaatinen, A.V. Vahatalo, P. Clausen, O. Crowe, B. Deceuninck, R. Hearn, C.A. Holt, M. Hornman, V. Keller, L. Nilsson, T. Langendoen, I. Tomankova, J. Wahl, A.D. Fox., 2013. Rapid climate driven shifts in wintering distributions of three common waterbird species. Global Change Biology 19 (7), 2071-2081.

Noordhuis, R., 2001. WAVOMIJ watervogels in de Veluwerandmeren; RIZA werkdocument 001.187x

Platteeuw, M., R. Noordhuis, & J. Van der Perk, 2006. Inschatting ecologische ontwikkelingen Veluwerandmeren 2005. Een actualisatie van ecologische effecten van het IIVR inclusief de overige ontwikkelingen. Rapport RIZA 2006.004, Lelystad.

Postema et al., 2008. Ecologie en waterkwaliteit Veluwerandmeren 2004-2006. IJG rapport 2008-2

Roomen, M. van, E. van Winden., K. Koffijberg, L. van den Bremen, B. Ens, R. Kleefstr., J. Schoppers., J-W. Vergeer & L. Soldaat, 2007. Watervogels in Nederalnd 2005/2006. Sovon Ganzen- en Zwanenwerkgroep. Sovon monitoringrapport 2007/03. Waterdienst rapport BM07.09. Beek-Ubbergen.

Vogelbescherming
NEDERLAND

Postbus 925 3700 AX Zeist

TNT Post
Port betaald
Port Payé
Pays-Bas

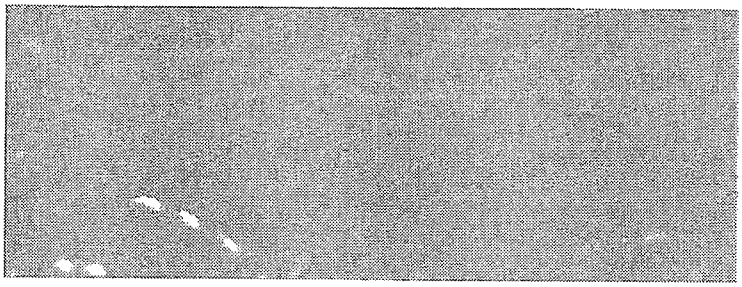

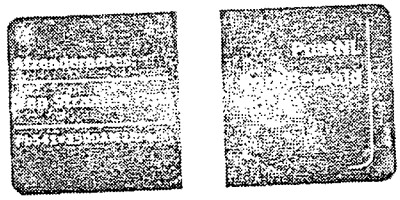

Provincie Flevoland
ONTVANGEN
20 FEB. 2014

10

gemeente harderwijk

Provincie Flevoland
Afdeling Ruimte en Mobiliteit
Postbus 55
8200 AB LELYSTAD

datum: 20 januari 2014
ons kenmerk: U14.000619
uw brief van: 10-01-2014
uw kenmerk: 1573552
onderwerp: Natuurbeschermingswet 1998, om zienswijze bij een vergunningaanvraag verdieping Veluwemeer (WS.1)

,

Naar aanleiding van uw verzoek om zienswijzen deel ik u mee dat wij geen aanleiding zien zienswijzen kenbaar te maken ten aanzien van de vergunningaanvraag Natuurbeschermingswet 1998 voor verdiepingen in het Veluwemeer (IIVR WS.1).

Met vriendelijke groet,
namens burgemeester en wethouders,

art. 5.1.2.e [redacted]

afdeling: Projectbureau Waterfront
behandeld door: art. 5 1 2 [redacted]
doorkiesnummer: 0341 art. 5 1 2 [redacted]
bijlagen:

Havendam 56
Correspondentie-adres:
Postbus 149
3840 AC Harderwijk
T 0341 411 911
F 0341 425 895
E gemeente@harderwijk.nl
I www.harderwijk.nl
B Bank 28.50.03.313

gemeente harderwijk
Postbus 149, 3840 AC Harderwijk

21 01 14

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

PostNL
Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

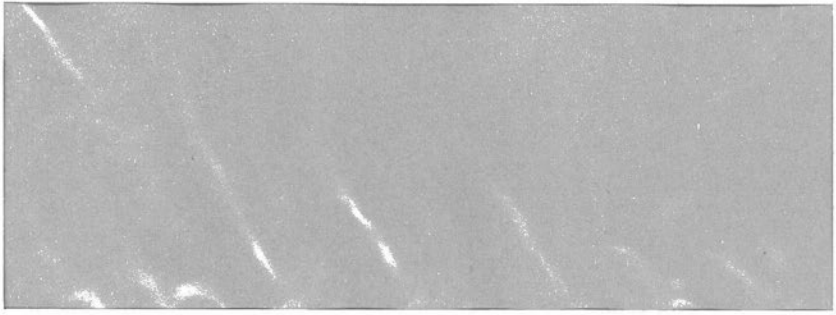

Provincie Flevoland
ONTVANGEN
22 JAN. 2014

213PP 8200AB 55

Gemeente Elburg

Provincie Flevoland

Postbus 55

8200 AB LELYSTAD

Uw aanvraag van: 10/01/2014
Inlichtingen:
Doorkiesnummer:
Onderwerp: Ontvangstbevestiging

Uw kenmerk: 1573552
Ons kenmerk: 2014.00260

Datum: 15 januari 2014

Geachte heer, mevrouw,

Hiermee bevestigen wij de ontvangst van uw brief van 10/01/2014, door ons geregistreerd op 13/01/2014, inzake natuurbeschermingswet 198; verzoek om zienswijze belanghebbende bij een vergunningaanvraag voor verdiepingen in het Veluwemeer.

Uw brief / verzoek wordt behandeld op de afdeling Beheer door de heer art. 5.1.2.e, tel: 0525-art. 5.1.2.e. Deze persoon kan u desgewenst nadere informatie verstrekken.

Burgemeester en wethouders van Elburg,
Afdeling Facilitair/postregistratie.

Dit bericht is automatisch aangemaakt en is daarom niet ondertekend.

Postadres Postbus 70, 8080 AB Elburg **Bezoekadres** Zuiderzeestraatweg Oost 19, 8081 LA Elburg
Telefoon 0525 - 688688 **Fax** 0525 - 688699 **E-mail** gemeente@elburg.nl **Internet** www.elburg.nl
IBAN NL23BNGH0285002333 **BIC** BNGHNL2G

Gemeente
Elburg

Postbus 70, 8080 AB Elburg

15 01 14

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

postnl

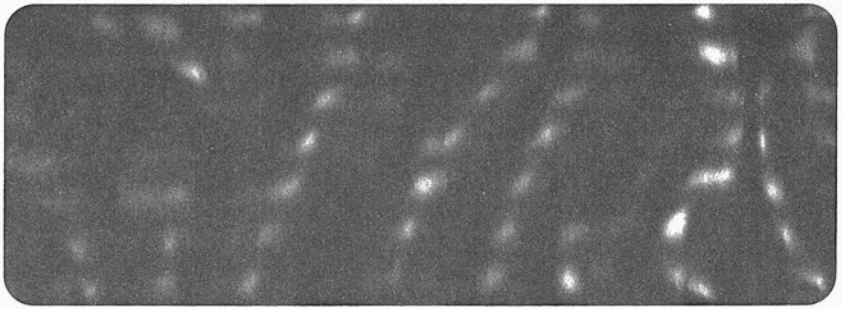

Provincie Flevoland
ONTVANGEN
18 JAN. 2014

213PP 8200AB 55

PROVINCIE FLEVOLAND

Postbus 55
8200 AB Lelystad

Telefoon
(0320)-265265
Fax
(0320)-265260
E-mail
provincie@Flevoland.nl
Website
www.flevoland.nl

Het College van burgemeester en wethouders van de
gemeente Dronten
Postbus 100
8250 AC DRONTEN

Verzenddatum	*Bijlagen*	*Uw kenmerk*	*Ons kenmerk*
10 JAN. 2014			1573602

Onderwerp
Natuurbeschermingswet 1998; verzoek om een zienswijze bij een vergunningaanvraag voor verdiepingen in het Veluwemeer (WS.1)

Geacht college,

Op 9 januari 2014 hebben wij van Coöperatie Gastvrij Randmeren een aanvraag ontvangen voor een vergunning in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 voor het verdiepen van een drietal gebieden in het Veluwemeer tot een diepte van -1,80 m NAP ten behoeve van het verbeteren van de recreatieve vaarmogelijkheden op het brede deel van het Veluwemeer. Gezamenlijk wordt daarbij in totaal 115 ha verdiept. Daarnaast zal de vaargeul in het Veluwemeer over een lengte van 1000 m verbreed en verdiept worden.

Het project maakt onderdeel uit van de Integrale Inrichting VeluweRandmeren (WS.1) en zal bijdragen aan een logischer zonering tussen natuur en recreatie. Het zand dat bij de verdiepingen vrijkomt is bestemd voor de markt en wordt per schip afgevoerd. Zandwinning zal plaatsvinden van een half uur voor zonsopgang tot een half uur na zonsondergang en gerealiseerd worden in een tijdsperiode van minimaal 3 jaren met het oog op de hergroei van waterplanten.

De aanvraag ging vergezeld van een passende beoordeling opgesteld door Bureau Waardenburg bv en een kaart van de exacte ligging van de verdiepingen.

Hierbij sturen wij u een kopie van de aanvraag met de daarbij behorende bijlagen en een afschrift van de ontvangstbevestiging met daarin onze eerste beoordeling (de zogenaamde Voortoets).

Omdat de verdiepingen zullen plaatsvinden op het grondgebied van uw gemeente verzoeken wij u om een zienswijze ingevolge artikel 44, tweede lid van de Natuurbeschermingswet 1998. Wij verzoeken u om de zienswijze zo snel mogelijk maar in ieder geval binnen de wettelijke termijn van acht weken te geven.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Flevoland,
namens deze,

art. 5.1.2.e

Inlichtingen bij
art. 5.1.2.e

Doorkiesnummer
0320 art. 5.1.2.e

Bezoekadres
Visarenddreef 1
Lelystad

PROVINCIE FLEVOLAND

Postbus 55
8200 AB Lelystad

Telefoon
(0320)-265265
Fax
(0320)-265260
E-mail
provincie@Flevoland.nl
Website
www.flevoland.nl

Coöperatie Gastvrije Randmeren
De heer art. 5.1.2.e
Postbus 271
3840 AG HARDERWIJK

Verzenddatum 10 JAN. 2014 | *Bijlagen* | *Uw kenmerk* Z-14-00047 | *Ons kenmerk* 1572297

Onderwerp
Natuurbeschermingswet 1998; ontvangstbevestiging aanvraag WS.1

Geachte heer art. 5.1.2.e

Op 9 januari 2014 hebben wij uw aanvraag (inclusief passende beoordeling en kaart van het plangebied) voor een vergunning in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 ontvangen voor het verdiepen van een drietal gebieden voor in het Veluwemeer tot een diepte van -1,80 m NAP ten behoeve van het verbeteren van de vaarmogelijkheden voor de recreatievaart op het brede deel van het Veluwemeer. Gezamenlijk wordt daarbij in totaal 115 ha verdiept. Daarnaast zal de vaargeul in het Veluwemeer over een lengte van 1000 m verbreed en verdiept worden. Het project maakt onderdeel uit van de Integrale Inrichting VeluweRandmeren (WS.1).

Het zand dat bij de verdiepingen vrijkomt is bestemd voor de markt en zal per schip worden afgevoerd. Zandwinning zal plaatsvinden van een half uur voor zonsopgang tot een half uur na zonsondergang en gerealiseerd worden in een tijdsperiode van minimaal 3 jaren om voldoende hergroei van waterplanten in de verdiepte delen mogelijk te maken.

Deze brief is een ontvangstbevestiging met een nadere uitleg over het toetsingskader, een voortoets en de vergunningprocedure.

Kader voor toetsing en vergunningverlening
De Natuurbeschermingswet 1998 (hierna Nbwet) is per 1 oktober 2005 het nationale wettelijke kader voor toetsing van activiteiten, plannen, projecten en handelingen met mogelijke gevolgen voor de belangrijkste natuurwaarden van de speciale beschermingszones aangewezen onder de Vogelrichtlijn (VR) en de Habitatrichtlijn (HR).

De activiteiten vinden plaats in het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren. De Veluwerandmeren zijn op 23 december 2009, onder artikel 10a, eerste lid van de Nbwet (kenmerk PDN/2009-076), definitief aangewezen als speciale beschermingszone (onder de VR en HR) voor de volgende habitattypen, habitatsoorten en vogelsoorten:

Habitattypen:
Kranswierwateren en Meren met krabbenscheer en fonteinkruid

Habitatsoorten:
Kleine modderkruiper, rivierdonderpad en meervleermuis

Ondanks de negatieve effecten op de watervogels is de verwachting dat, gezien de huidige staat van instandhouding en/of de omvang van het leefgebied van deze vogels, de instandhoudings-doelstellingen voor deze soorten niet in gevaar komen.

Om negatieve effecten afdoende te kunnen mitigeren is evenwel een vergunning noodzakelijk.

Procedure voor vergunningen
Artikel 42, eerste lid van de Nbwet bepaalt dat Gedeputeerde Staten binnen dertien weken na de datum van ontvangst een besluit nemen, mogelijk te verlengen met eenmaal dertien weken (artikel 42, tweede lid).

Indien noodzakelijk kan de termijn voor het geven van een beschikking conform artikel 4:15 van de Algemene wet bestuursrecht (Awb) worden opgeschort met ingang van de dag na die waarop het bestuursorgaan de aanvrager krachtens artikel 4:5 van de Awb uitnodigt de aanvraag aan te vullen, tot de dag waarop de aanvraag is aangevuld of de daarvoor gestelde termijn ongebruikt is verstreken.

Een verzoek om een zienswijze en een kopie van de aanvraag met bijlagen is gestuurd naar: Gemeente Dronten, Gemeente Harderwijk, Gemeente Nunspeet, Gemeente Elburg, Gemeente Zeewolde, Rijkswaterstaat Midden-Nederland, de Gezamenlijke Natuurbeschermingswerkgroep VBW-KNNV, Vogelbescherming Nederland en het Watersportverbond.

Gedeputeerde Staten streven naar het nemen van een zorgvuldige beschikking op uw verzoek op zo kort mogelijke termijn. Voor vragen of opmerkingen over deze brief kunt u contact opnemen met de heer art. 5.1.2.e (tel: art. 5.1.2.e

Wat betreft de overige relevante natuurwetgeving is provincie Flevoland geen bevoegd gezag voor zover het een ontheffing betreft op grond van artikel 75 van de Flora- en Faunawet. Een beoordeling hierover kan worden gegeven door de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (voorheen Dienst Regelingen).

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Flevoland,
namens deze,

art. 5.1.2.e

Broedvogels:
Roerdomp en grote karekiet

Niet-broedvogels:
Fuut, aalscholver, grote zilverreiger, lepelaar, kleine zwaan, smient, krakeend, pijlstaart, slobeend, krooneend, tafeleend, kuifeend, brilduiker, nonnetje, grote zaagbek en meerkoet.

Overeenkomstig artikel 2, eerste lid van de Nbwet zijn Gedeputeerde Staten van de provincie op wiens grondgebied het grootste deel van het Natura 2000-gebied gelegen is het bevoegd gezag voor het verlenen van een vergunning. Gezien het feit dat het grootste deel van de Veluwerandmeren binnen Flevoland ligt, is Gedeputeerde Staten van Flevoland bevoegd gezag voor deze beoordeling.

Het is op basis van artikel 19d, eerste lid verboden zonder vergunning van Gedeputeerde Staten - of in strijd met aan die vergunning verbonden voorschriften of beperkingen - projecten of andere handelingen te realiseren onderscheidenlijk te verrichten die gelet op de instandhoudings-doelstelling de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in een Natura 2000-gebied kunnen verslechteren of een significant verstorend effect kunnen hebben op de soorten waarvoor het gebied is aangewezen. Zodanige projecten of andere handelingen zijn in ieder geval projecten of handelingen die de natuurlijke kenmerken van het desbetreffende gebied kunnen aantasten.

Artikel 19e bepaalt dat Gedeputeerde Staten bij het verlenen van een vergunning als bedoeld in artikel 19d, eerste lid, rekening houden met:
a. de gevolgen die een project of andere handeling, waarop de vergunningaanvraag betrekking heeft, gelet op de instandhoudingsdoelstelling kan hebben voor een Natura 2000-gebied;
b. een op grond van artikel 19a of artikel 19b vastgesteld beheerplan, en
c. vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied, alsmede regionale en lokale bijzonderheden.

Op dit moment is er voor dit Natura 2000-gebied nog geen beheerplan onder de Nbwet vastgesteld. In onze toetsing maken wij daarom gebruik van het definitieve aanwijzingsbesluit met instandhoudingsdoelstellingen. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van aanvullende informatiebronnen over actuele natuurwaarden en de doelendocumenten die het ministerie van LNV destijds heeft uitgebracht.

Indien met een voortoets op voorhand zekerheid verkregen kan worden dat de instandhoudings-doelstellingen en wezenlijke kenmerken en waarden van beschermde gebieden geen schade kunnen ondervinden van bestaande of nieuwe activiteiten of handelingen, noch tot verstoring of verslechtering kunnen leiden met significante gevolgen, dan kan besloten worden dat een vergunning uit hoofde van de Nbwet niet nodig is (Handreiking Natuurbeschermingswet, ministerie van LNV).

Voortoets
Uit de bijgevoegde passende beoordeling blijkt dat er geen sprake is van significante negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen, en dat deze effecten evenmin optreden in cumulatie met andere projecten die in de Veluwerandmeren ontwikkeld worden.

Wel treden er naar verwachting negatieve effecten op. Het betreft hier effecten op beide habitattypen en een aantal watervogels die als niet-broedvogels zijn aangewezen (te weten fuut, aalscholver, kleine zwaan, krooneend, tafeleend, kuifeend, brilduiker en meerkoet). Gezien de huidige staat van instandhouding van de habitattypen komen de instandhoudingsdoelstellingen voor deze habitattypen niet in gevaar.

gastvrije **randmeren**

Oosteinde 17
3842 DR Harderwijk
Postbus 271
3840 AG Harderwijk

0341 – 47 44 04
info@gastvrijerandmeren.nl
www.gastvrijerandmeren.nl

College van Gedeputeerde Staten
van de Provincie Flevoland
t.a.v. de heer art. 5.1.2.e
Postbus 55
8200 AB LELYSTAD

Kenmerk : Z-14-00047
Behandeld door : art. 5.1.2.e
Datum : 7 januari 2014
Betreft : aanvraag vergunning Nb-wet t.b.v. de IIVR-maatregel 'Verdiepingen Veluwemeer' (WS.1)

Geacht College,

In het kader van de uitvoering van het project Integrale Inrichting Veluwerandmeren, vraagt de coöperatie Gastvrije Randmeren als realisator van de IIVR-maatregel 'Verdiepingen Veluwemeer' (WS.1) een vergunning aan in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998.

De IIVR-maatregel 'Verdiepingen Veluwemeer' (WS.1) heeft het vergroten van de vaarmogelijkheden op het brede deel van het Veluwemeer tot doel door middel van:

- het vergroten van het bevaarbaar oppervlak voor (kruisende) zeiljachten en grotere motorboten met een maximale diepgang van 1,5 meter (maakdiepte NAP - 1,80 m);
- het bieden van aanlegmogelijkheden voor kano's, roeiboten en kleine open zeilboten, alsmede ankermogelijkheden voor zeil- en motorboten rond de eilanden Pierland en De Kluut, waarmee de eilanden ook aantrekkelijker vaardoelen worden;
- het creëren van een duidelijker, in rechte of vloeiende lijn lopende recreatiebebakening;
- het creëren van een duidelijker, logischer zonering tussen natuur en recreatie ('meer ruimte voor recreatie, zodat de druk daarbuiten minder wordt').

De beoogde verdiepingen zijn:

- een drietal gebieden (de vlakken 1, 2 en 3) met een totale oppervlakte van 115 ha in het Veluwemeer die verdiept worden tot NAP - 1,80 m;
- de huidige diepte ter plaatse van de ondiepe verdiepingen varieert van NAP - 0,90 m tot NAP - 1,80 m;
- aan deze ondiepe verdiepingen wordt toegevoegd het laatste stukje vaargeulverbreding (vlak 7) in het brede deel van het Veluwemeer. Het betreft de verbreding van 1.000 m vaargeul van 75 m naar 150 m met een opleverdiepte van NAP – 5,00 m;
- de huidige gemiddelde diepte ter plaatse van de vaargeulverbreding bedraagt NAP –2,50 m.

De verdiepingen zullen door middel van zandwinning (cutterzuiger of gelijkwaardig) worden gerealiseerd. Het vrijkomende zand is bestemd voor de markt en wordt per schip afgevoerd. Gemiddeld aantal schepen per dag 1 á 2.

Het zand wordt gewonnen vanaf een half uur voor zonsopgang tot een half uur na zonsondergang. Om ecologische redenen (hergroei waterplanten) zal het werk in een tijdsperiode van minimaal drie jaar worden gerealiseerd (planning 2017-2020).

Bij deze aanvraag doe ik u toekomen:

- de Passende beoordeling Veluwerandmeren 2013 (Waardenburg 2013)
- een tekening van de voorgenomen werkzaamheden.

Hoogachtend,

art. 5.1.2.e

[redacted]

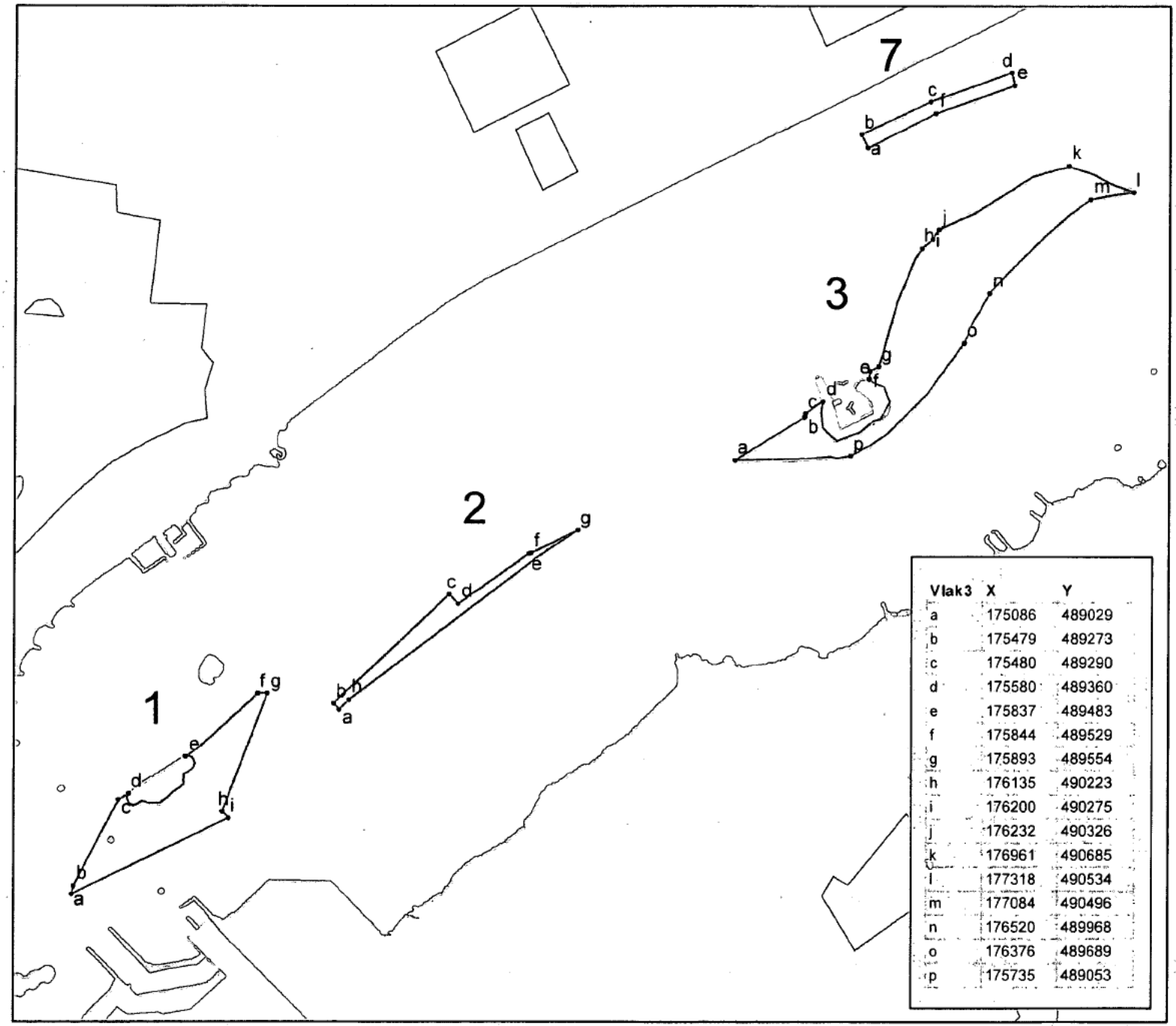

Te ontgronden IIVR-gebied Veluwemeer

Vlak 1	X	Y
a	171389	486591
b	171400	486637
c	171650	487120
d	171703	487152
e	172020	487361
f	172417	487715
g	172472	487716
h	172220	487050
i	172255	487015

Vlak2	X	Y
a	172874	487624
b	172839	487659
c	173483	488274
d	173533	488221
e	173926	488506
f	173941	488508
g	174201	488635
h	172928	487683

Vlak7	X	Y
a	175826	490785
b	175792	490860
c	176182	491042
d	176638	491205
e	176654	491137
f	176214	490979

Vlak3	X	Y
a	175086	489029
b	175479	489273
c	175480	489290
d	175580	489360
e	175837	489483
f	175844	489529
g	175893	489554
h	176135	490223
i	176200	490275
j	176232	490326
k	176961	490685
l	177318	490534
m	177084	490496
n	176520	489968
o	176376	489689
p	175735	489053

Auteur: art. 5.1.2.e
Datum: 31-07-2007
Referentie: Pbi_006

Schaal: 1:30.000
Topografie: ©TDK

0 250 500 750 1.000 meter

N

Ministerie van Verkeer en Waterstaat
Rijkswaterstaat
IJsselmeergebied

Passende beoordeling inrichting Veluwerandmeren (IIVR fase 2) in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998

Geactualiseerde beoordeling van zeven projecten uit het Integrale Inrichtingsplan Veluwerandmeren (IIVR)

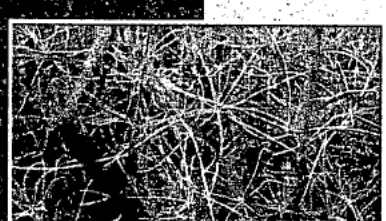

art. 5.1.2.e

[redacted]

Bureau Waardenburg bv
Adviseurs voor ecologie & milieu

PROVINCIE FLEVOLAND

Postbus 55
8200 AB Lelystad

Telefoon
(0320)-265265
Fax
(0320)-265260
E-mail
provincie@Flevoland.nl
Website
www.flevoland.nl

Belanghebbende

Verzenddatum *Bijlagen* *Uw kenmerk* *Ons kenmerk*
1573552

Onderwerp 10 JAN. 2014 4

Natuurbeschermingswet 1998; verzoek om zienswijze belanghebbende bij een vergunningaanvraag voor verdiepingen in het Veluwemeer (WS.1)

Geachte heer/mevrouw,

Op 9 januari 2014 hebben wij van Coöperatie Gastvrij Randmeren een aanvraag ontvangen voor een vergunning in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 voor het verdiepen van een drietal gebieden in het Veluwemeer tot een diepte van -1,80 m NAP ten behoeve van het verbeteren van de recreatieve vaarmogelijkheden op het brede deel van het Veluwemeer. Gezamenlijk wordt daarbij in totaal 115 ha verdiept. Daarnaast zal de vaargeul in het Veluwemeer over een lengte van 1000 m verbreed en verdiept worden.

Het project maakt onderdeel uit van de Integrale Inrichting VeluweRandmeren (WS.1) en zal bijdragen aan een logischer zonering tussen natuur en recreatie. Het zand dat bij de verdiepingen vrijkomt is bestemd voor de markt en wordt per schip afgevoerd. Zandwinning zal plaatsvinden van een half uur voor zonsopgang tot een half uur na zonsondergang en gerealiseerd worden in een tijdsperiode van minimaal 3 jaren met het oog op de hergroei van waterplanten.

De aanvraag ging vergezeld van een passende beoordeling opgesteld door Bureau Waardenburg bv en een kaart van de exacte ligging van de verdiepingen.

Hierbij sturen wij u een kopie van de aanvraag met de daarbij behorende bijlagen en een afschrift van de ontvangstbevestiging waarin opgenomen onze eerste beoordeling (de zogenaamde Voortoets).

Wij verzoeken u om een zienswijze ingevolge artikel 4:8, eerste lid van de Algemene wet bestuursrecht. Wij verzoeken u om de zienswijze zo snel mogelijk maar in ieder geval binnen zes weken te geven.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Flevoland,
namens deze,
art. 5.1.2.e [redacted]

Inlichtingen bij
art. 5.1.2.e [redacted]

Doorkiesnummer
0320 art. 5.1.2.e [redacted]

Bezoekadres
Visarenddreef 1
Lelystad

Organisatie	Persoonsnaam	Adres	Postcode en woonplaats
Het college van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Harderwijk		Postbus 149	3840 AC HARDERWIJK
Het college van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Nunspeet		Postbus 79	8070 AB NUNSPEET
Het college van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Elburg		Postbus 70	8080 AB ELBURG
Het college van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Zeewolde		Postbus 1	3890 AA ZEEWOLDE
Gezamenlijke Natuurbeschermingswerkgroep VBW-KNNV	art. 5.1.2.e	Mecklenburglaan 9	3843 BN HARDERWIJK
Vogelbescherming Nederland		Postbus 925	3700 AX ZEIST
Rijkswaterstaat Midden-Nederland		Postbus 600	8200 AP LELYSTAD
Watersportverbond		Postbus 2658	3430 GB NIEUWEGEIN

Aanhef
Geacht college,
Geacht college,
Geacht college,
Geacht college,
Geachte heer,
Geachte mevrouw,
Geachte heer,
Geachte heer/mevrouw,

gastvrije randmeren

Oosteinde 17
3842 DR Harderwijk
Postbus 271
3840 AG Harderwijk

0341 – 47 44 04
info@gastvrijerandmeren.nl
www.gastvrijerandmeren.nl

College van Gedeputeerde Staten
van de Provincie Flevoland
t.a.v. de heer art. 5.1.2.e
Postbus 55
8200 AB LELYSTAD

Kenmerk : Z-14-00047
Behandeld door : art. 5.1.2.e
Datum : 7 januari 2014
Betreft : aanvraag vergunning Nb-wet t.b.v. de IIVR-maatregel 'Verdiepingen Veluwemeer' (WS.1)

Geacht College,

In het kader van de uitvoering van het project Integrale Inrichting Veluwerandmeren, vraagt de coöperatie Gastvrije Randmeren als realisator van de IIVR-maatregel 'Verdiepingen Veluwemeer' (WS.1) een vergunning aan in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998.

De IIVR-maatregel 'Verdiepingen Veluwemeer' (WS.1) heeft het vergroten van de vaarmogelijkheden op het brede deel van het Veluwemeer tot doel door middel van:

- het vergroten van het bevaarbaar oppervlak voor (kruisende) zeiljachten en grotere motorboten met een maximale diepgang van 1,5 meter (maakdiepte NAP - 1,80 m);
- het bieden van aanlegmogelijkheden voor kano's, roeiboten en kleine open zeilboten, alsmede ankermogelijkheden voor zeil- en motorboten rond de eilanden Pierland en De Kluut, waarmee de eilanden ook aantrekkelijker vaardoelen worden;
- het creëren van een duidelijker, in rechte of vloeiende lijn lopende recreatiebebakening;
- het creëren van een duidelijker, logischer zonering tussen natuur en recreatie ('meer ruimte voor recreatie, zodat de druk daarbuiten minder wordt').

De beoogde verdiepingen zijn:

- een drietal gebieden (de vlakken 1, 2 en 3) met een totale oppervlakte van 115 ha in het Veluwemeer die verdiept worden tot NAP - 1,80 m;
- de huidige diepte ter plaatse van de ondiepe verdiepingen varieert van NAP - 0,90 m tot NAP - 1,80 m;
- aan deze ondiepe verdiepingen wordt toegevoegd het laatste stukje vaargeulverbreding (vlak 7) in het brede deel van het Veluwemeer. Het betreft de verbreding van 1.000 m vaargeul van 75 m naar 150 m met een opleverdiepte van NAP – 5,00 m;
- de huidige gemiddelde diepte ter plaatse van de vaargeulverbreding bedraagt NAP –2,50 m.

De verdiepingen zullen door middel van zandwinning (cutterzuiger of gelijkwaardig) worden gerealiseerd. Het vrijkomende zand is bestemd voor de markt en wordt per schip afgevoerd. Gemiddeld aantal schepen per dag 1 á 2.

Het zand wordt gewonnen vanaf een half uur voor zonsopgang tot een half uur na zonsondergang. Om ecologische redenen (hergroei waterplanten) zal het werk in een tijdsperiode van minimaal drie jaar worden gerealiseerd (planning 2017-2020).

Bij deze aanvraag doe ik u toekomen:

- de Passende beoordeling Veluwerandmeren 2013 (Waardenburg 2013)
- een tekening van de voorgenomen werkzaamheden.

Hoogachtend,

art. 5.1.2.e

[redacted]

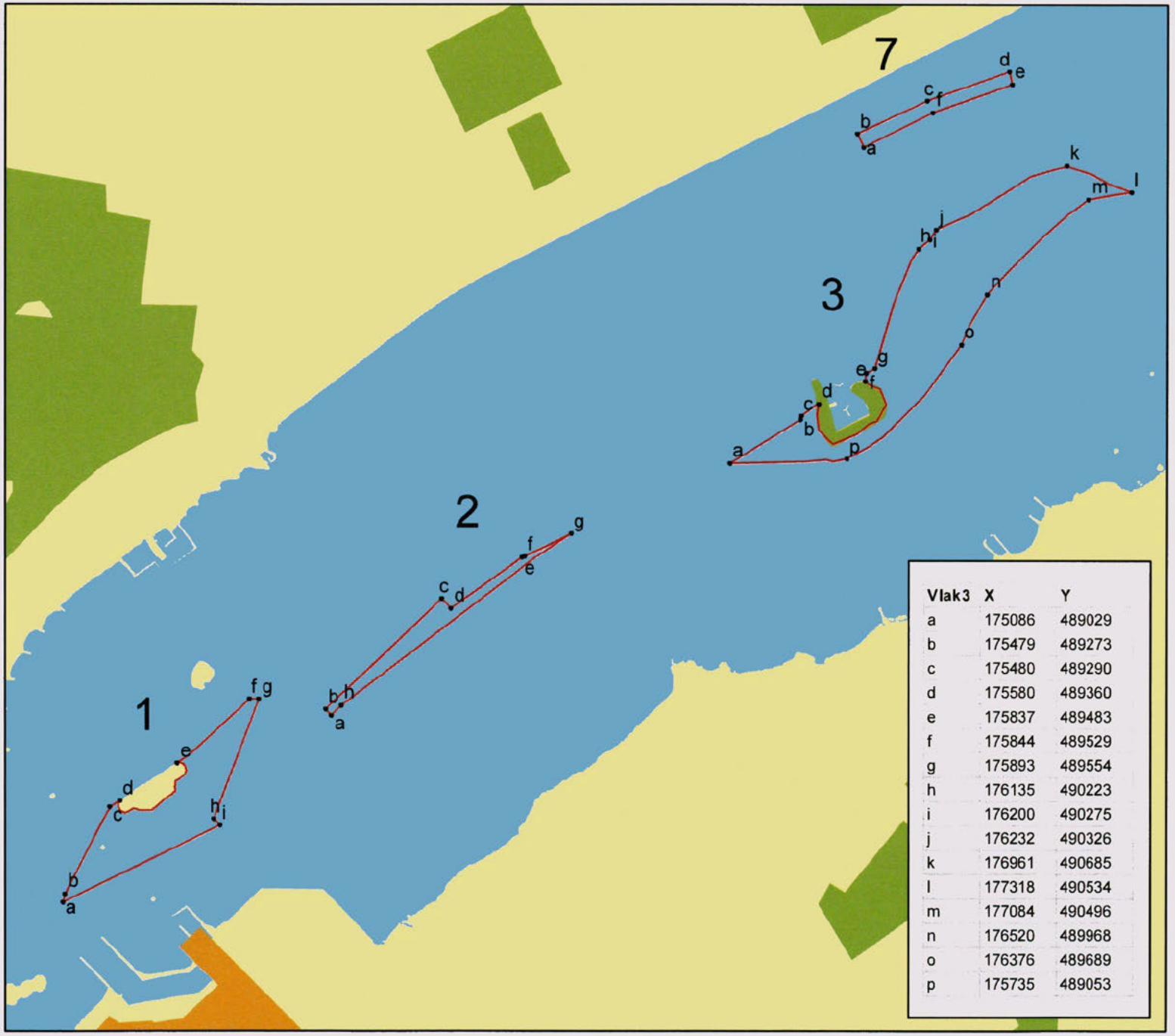

Vlak3	X	Y
a	175086	489029
b	175479	489273
c	175480	489290
d	175580	489360
e	175837	489483
f	175844	489529
g	175893	489554
h	176135	490223
i	176200	490275
j	176232	490326
k	176961	490685
l	177318	490534
m	177084	490496
n	176520	489968
o	176376	489689
p	175735	489053

Te ontgronden IIVR-gebied Veluwemeer

Vlak 1	X	Y
a	171389	486591
b	171400	486637
c	171650	487120
d	171703	487152
e	172020	487361
f	172417	487715
g	172472	487716
h	172220	487050
i	172255	487015

Vlak2	X	Y
a	172874	487624
b	172839	487659
c	173483	488274
d	173533	488221
e	173926	488506
f	173941	488508
g	174201	488635
h	172928	487683

Vlak7	X	Y
a	175826	490785
b	175792	490860
c	176182	491042
d	176638	491205
e	176654	491137
f	176214	490979

Auteur: art. 5.1.2.e
Datum: 31-07-2007
Referentie: Pbi_006

Schaal: 1:30.000
Topografie: ©TDK

0 250 500 750 1.000 meter

N

Ministerie van Verkeer en Waterstaat
Rijkswaterstaat
IJsselmeergebied

Passende beoordeling inrichting Veluwerandmeren (IIVR fase 2) in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998

Geactualiseerde beoordeling van zeven projecten uit het Integrale Inrichtingsplan Veluwerandmeren (IIVR)

art. 5.1.2.e

Bureau Waardenburg bv
Adviseurs voor ecologie & milieu

Passende beoordeling van Integrale Inrichting Veluwerandmeren (IIVR fase 2) in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998

Geactualiseerde beoordeling van zeven projecten uit het Integrale Inrichtingsplan Veluwerandmeren (IIVR)

art. 5.1.2.e [redacted]

Bureau Waardenburg bv
Adviseurs voor ecologie & milieu

Postbus 365 4100 AJ Culemborg
Telefoon 0345 51 27 10, Fax 0345 51 98 49
info@buwa.nl www.buwa.nl

opdrachtgever: Natuur- en Recreatieschap Veluwerandmeren

28 mei 2013
rapport nr. 13-037

Status uitgave:	eindrapport
Rapport nr.:	13-037
Datum uitgave:	28 mei 2013
Titel:	Passende beoordeling van Integrale Inrichting Veluwerandmeren (IIVR fase 2) in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998
Subtitel:	Geactualiseerde beoordeling van zeven projecten uit het Integrale Inrichtingsplan Veluwerandmeren (IIVR)
Samenstellers:	art. 5.1.2.e art. 5.1.2.e art. 5.1.2.e
Foto's omslag:	art. 5.1.2.e (kleine zwaan en roerdomp) en Bureau Waardenbrug bv
Aantal pagina's inclusief bijlagen:	132
Project nr.:	12-567
Projectleider:	art. 5.1.2.e
Naam en adres opdrachtgever:	Natuur- en Recreatieschap Veluwerandmeren Postbus 271, 3840 AG Harderwijk
Referentie opdrachtgever:	Briefnr. SVRM/12/020/jpe/ebe dd. 15 oktober 2012
Akkoord voor uitgave:	art. 5.1.2.e Bureau Waardenburg bv drs.
Paraaf:	art. 5.1.2.e

Bureau Waardenburg bv is niet aansprakelijk voor gevolgschade, alsmede voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van Bureau Waardenburg bv; opdrachtgever vrijwaart Bureau Waardenburg bv voor aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

© Bureau Waardenburg bv / Natuur- en Recreatieschap Veluwerandmeren
Dit rapport is vervaardigd op verzoek van opdrachtgever hierboven aangegeven en is zijn eigendom. Niets uit dit rapport mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever hierboven aangegeven en Bureau Waardenburg bv, noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd.

Het kwaliteitsmanagementsysteem van Bureau Waardenburg bv is door CERTIKED gecertificeerd overeenkomstig ISO 9001:2008.

Bureau Waardenburg bv
Adviseurs voor ecologie & milieu

Postbus 365 4100 AJ Culemborg
Telefoon 0345 51 27 10, Fax 0345 51 98 49
info@buwa.nl www.buwa.nl

Voorwoord

In het kader van het project Integrale Inrichting Veluwerandmeren (IIVR) is een aantal projecten voorzien of uitgevoerd in het Natura 2000-gebied de Veluwerandmeren. Het IIVR betreft een breed gedragen plan voor de geïntegreerde toekomstige inrichting van Drontermeer, Veluwemeer, Wolderwijd en Nuldernauw ten behoeve van diverse vormen van gebruik. Een deel van de projecten die in het kader van het IIVR was voorzien, is inmiddels (deels) gerealiseerd. Voor zeven projecten, aangeduid als IIVR fase 2, dient nog nader te bepaald te worden of ze afzonderlijk of in samenhang met andere projecten niet leiden tot significant negatieve verslechtering of verstoring van de instandhoudingsdoelen. Deze zeven projecten, aangeduid als IIVR fase 2, zijn onderzocht in onderhavige Passende Beoordeling.

De beoordeling is een Passende Beoordeling in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998. Voor ieder van de zeven projecten is onderzocht wat het effect is op de instandhoudingsdoelen van het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren. Tevens is onderzocht wat de effecten van alle zeven IIVR-projecten uit fase 2 tezamen en in cumulatie met alle relevante overige projecten die voorzien zijn in het Natura 2000-gebied zijn op deze instandhoudingsdoelen.

Deze beoordeling is opgesteld door een projectteam van Bureau Waardenburg in opdracht van het Natuur- en Recreatieschap Veluwerandmeren. Het projectteam van Bureau Waardenburg bestond uit: art. 5.1.2.e

Van de zijde van de opdrachtgever waren bij het project betrokken: art. 5.1.2.e Vanuit de Provincie Flevoland en de Provincie Gelderland leverden respectievelijk art. 5.1.2.e en art. 5.1.2.e commentaar op een eerdere versie van voorliggend rapport. art. 5.1.2.e heeft eveneens een eerdere versie van voorliggend rapport van commentaar voorzien. art. 5.1.2.e van de Vogelwerkgroep Oriolus was bereid recente telgegevens van watervogels in het Wolderwijd ter beschikking te stellen. Allen worden hartelijk bedankt voor hun bijdrage in dit project.

Inhoud

Voorwoord 3

1 Inleiding 7

2 Methode en werkwijze 9

2.1 Selectie van projecten 9

2.2 bepaling van draagkracht en functie van het systeem 11

2.3 Bepaling effecten op de draagkracht 12

2.4 Gebruikte gegevens 13

2.5 Beoordeling van effecten 15

3 Natura 2000-gebied Veluwerandmeren 17

3.1 Gebiedsbeschrijving Veluwerandmeren 17

3.2 Instandhoudingsdoelen en kernopgaven 18

3.3 Voorkomen van habitats en soorten van bijlage 2 waarvoor Veluwerandmeren is aangewezen 22

3.4 Voorkomen van broedvogels waarvoor Veluwerandmeren is aangewezen 27

3.5 Voorkomen van niet-broedvogels waarvoor Veluwerandmeren is aangewezen 27

4 Beschrijving van IIVR-projecten fase 2 43

5 Effecten op Veluwerandmeren 53

5.1 Effecten per IIVR-project fase 2 53

5.2 Tijdelijke effecten 69

6 Cumulatie van effecten 73

6.1 Relevante activiteiten, projecten en plannen 73

6.2 Cumulatie van effecten 82

7 Beoordeling van effecten 87

7.1 Habitattypen Veluwerandmeren 87

7.2 Soorten van Bijlage II waarvoor Veluwerandmeren is aangewezen 88

7.3 Broedvogels waarvoor Veluwerandmeren is aangewezen 89

7.4 Niet-broedvogels waarvoor Veluwerandmeren is aangewezen 90

7.5 Beoordeling van effecten op Beschermd Natuurmonument Drontermeer 93

7.6 Conclusie 94

8 Literatuur 95

Bijlage 1 Planproces Passende Beoordeling 99

Bijlage 2 Natuurbeschermingswet 1998 101

Bijlage 3 Projecten Veluwerandmeren 105

Bijlage 4 Waterplanten Veluwerandmeren 106
Bijlage 5 Overzicht van de beschikbare data van watervogels 112
Bijlage 6 Aantal watervogels VRM per seizoen 113
Bijlage 7 Aantal watervogels VRM (SOVON) 121
Bijlage 8 Aantal watervogels Wolderwijd (Oriolus) 122
Bijlage 9 Driehoeksmosselen Veluwerandmeren 123
Bijlage 10 Trends vaarbewegingen in de Veluwerandmeren 126
Bijlage 11 Planning IIVR-projecten 127
Bijlage 12 Rekenregels effectbepaling 129

1 Inleiding

Een groot aantal samenwerkende organisaties is in 2001 gestart met een proces onder de naam "Integrale Inrichting Veluwerandmeren (IIVR)". De huidige initiatiefnemer is Natuur- en Recreatieschap Veluwerandmeren. Het IIVR is een langlopend proces met een grote hoeveelheid aan projecten die ten dele een recreatieve ontwikkeling versterken en ten dele bedoeld zijn voor verbetering van het natuurlijke systeem. De Veluwerandmeren zijn aangewezen als Natura 2000-gebied en derhalve is het noodzakelijk om voor alle deelprojecten, zowel afzonderlijk als in samenhang, te beoordelen of ze niet leiden tot een significant negatieve verslechtering of verstoring van de instandhoudingsdoelen.

In 2009 zijn alle projecten afzonderlijk en in samenhang met elkaar en andere initiatieven in het gebied in de Passende Beoordeling onderzocht voor bovenstaande vraag (Heunks & Van der Winden 2009). Er kon destijds, inclusief mitigerende maatregelen uitgesloten worden dat er significant negatieve effecten op de doelen zouden optreden. Op basis van dit oordeel en de beschikbare informatie heeft de initiatiefnemer (destijds RWS, 2010) een vergunning in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 aangevraagd. De Provincie Flevoland verleende een koepelvergunning voor het gehele project en was voornemens om detailvergunningen af te geven voor elk project dat er onderdeel van was. De Raad van State vernietigde dit besluit op procedurele gronden (Uitspraak RvS 201101474/1/A4). Tevens werd opgemerkt dat inzichtelijker moest zijn welke projecten het precies betrof en welke mitigerende maatregelen daarbij horen om significante effecten uit te sluiten.

Inmiddels is een deel van de projecten die in het kader van het IIVR was voorzien, (deels) gerealiseerd. Hiervoor zijn vergunningen verleend of niet noodzakelijk geacht omdat het projecten betrof met een positief effect op de instandhoudingsdoelen van het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren. Enkele projecten zijn komen te vervallen. Er resteren zeven projecten met mogelijk negatieve effecten op de instandhoudingsdoelen. Hoewel in de vorige Passende Beoordeling reeds is aangetoond dat deze projecten geen significant negatieve effecten op instandhoudingsdoelen kunnen sorteren, is besloten alle effecten van desbetreffende projecten opnieuw te beoordelen. Dit is noodzakelijk omdat de begrenzing van het Natura 2000-gebied is gewijzigd, enkele projecten een iets andere invulling krijgen en er enige tijd verstreken is zodat de actuele situatie in ogenschouw genomen moet worden. Deze zeven projecten, aangeduid als IIVR fase 2, zijn onderzocht in onderhavige Passende Beoordeling.

De beoordeling is een Passende Beoordeling in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998. Voor ieder van de zeven projecten is onderzocht wat het effect is op de instandhoudingsdoelen van het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren. Tevens is onderzocht wat de effecten van alle zeven IIVR-projecten uit fase 2 tezamen en in cumulatie m*et al*le relevante overige projecten en plannen die voorzien zijn in het Natura 2000-gebied zijn op deze instandhoudingsdoelen.

2 Methode en werkwijze

2.1 Selectie van projecten

Op basis van eerdere effectbepalingen en -beoordelingen van de oorspronkelijke IIVR-projecten (Hoogenstein *et al.* 2006; Platteeuw *et al.* 2006) zijn alternatieven ontwikkeld voor de projecten waarvan destijds geconcludeerd werd dat significant negatieve effecten op één of meerdere soorten watervogels zouden kunnen optreden. Door het Projectbureau IIVR is in 2007 een voorkeurspakket van projecten opgesteld dat aan die basiseis voldeed. Een deel van de projecten die in het voorkeurspakket van het IIVR was voorzien, is inmiddels gerealiseerd. In november 2012 is bepaald welke projecten van het IIVR en welke overige projecten in de voorliggende Passende Beoordeling beoordeeld worden. In bijlage 3 is de indeling van alle IIVR projecten en overige ontwikkelingen in de Veluwerandmeren opgenomen. Een drietal IIVR projecten is (voorlopig) komen te vervallen. Wanneer desbetreffende projecten in een later stadium doorgang vinden zal, indien nodig, hiervoor apart een vergunning aangevraagd worden. De volgende indeling in projecten (IIVR en overige) is gemaakt:

1. Reeds volledig uitgevoerde projecten (status november 2012), inclusief projecten waarvoor een Natuurbeschermingswet-vergunning is verleend.
2. Nog te realiseren projecten waarvoor een Natuurbeschermingswet-vergunning *niet* nodig is of waarvoor een vergunning reeds verleend is.
3. Gedeeltelijk gerealiseerde projecten waarvoor een vergunning in het kader van de Natuurbeschermingswet *niet* nodig is of waarvoor een vergunning reeds verleend is. Het resterende deel wordt op dit moment of de komende jaren gerealiseerd.
4. Nog te realiseren projecten waarvoor een Natuurbeschermingswet-vergunning nodig is of kan zijn.

De projecten uit de categorie 1, 2 en 3 worden in onderhavige Passende beoordeling aangeduid als IIVR fase 1 en de effecten hiervan zijn onderzocht in Heunks & Van der Winden (2009). Projecten uit categorie 4 worden aangeduid als IIVR fase 2, de effecten hiervan worden onderzocht in onderhavige rapportage.

In de oorspronkelijke planning van het gehele IIVR project was een fasering voorzien waarbij eerst de projecten met een neutraal of positief effect op natuur werden uitgevoerd. Dit betreft de projecten uit categorie 1, 2 en 3. Met uitzondering van een deel van de vaargeulverlegging in het Wolderwijd (WS3, pag. 47) zijn na aanwijzen van de Veluwerandmeren als Natura 2000-gebied in 2009 geen IIVR projecten meer uitgevoerd.

IIVR-projecten die beoordeeld zijn

Alle nog te realiseren projecten (categorie 4) zijn onderzocht in de onderhavige Passende Beoordeling. Deze projecten (totaal 7) worden aangeduid als IIVR fase 2. Alle IIVR-projecten die reeds (deels) uitgevoerd zijn (categorie 1 en 3; beide IIVR fase 1) zijn *niet* opnieuw beoordeeld in onderhavige rapportage. Uitgangspunt hierbij is dat deze projecten mede de actuele situatie hebben bepaald. De actuele situatie was

uitgangspunt bij de toetsingskaders. Gezien de fasering van projecten ligt het in de lijn der verwachting dat er een verbetering is opgetreden omdat projecten met een positief effect op de natuur reeds zijn uitgevoerd. Voor wat betreft de kranswier- en fonteinkruidvegetaties wordt dit bevestigd door recente waterplantenkarteringen uit 2012. De interne bedekking van beide vegetatietypen blijkt sinds 2009 sterk te zijn toegenomen. Voor het merendeel van de reeds uitgevoerde, projecten is het effect door Heunks & Van der Winden (2009) op één of meerdere instandhoudingsdoelen als positief ingeschat. Onder deze projecten werd voor de verbetering van de waterzuivering Harderwijk (project WA1 uit IIVR fase1) een sterk positief effect op kranswier- en fonteinkruidvegetaties berekend. Omdat dit positieve effect tot uitdrukking komt in de huidige situatie (resultaten kartering 2012) is dit project in onderhavige Passende Beoordeling *niet* opnieuw beoordeeld. Voor duikend foeragerende benthivore watervogels werd berekend dat de verbetering van de waterzuivering Harderwijk een negatief effect zou kunnen hebben op het behalen van het instandhoudingsdoel. Voor zover deze negatieve effecten daadwerkelijk zijn opgetreden zouden deze korte tijd na realisatie tot uitdrukking moeten zijn gekomen en dus mede bepalend zijn voor de huidige aantallen van desbetreffende soorten. Tot de 51 projecten die reeds zijn uitgevoerd (categorie 1) behoren nog twee projecten, waarvoor het effect in Heunks & Van der Winden (2009) als negatief werd beschouwd voor het behalen van één of meerdere instandhoudingsdoelen. Dit betreft het egaliseren van de waterbodem in de baai van Elburg (project WS 6 IIVR fase 1) en de aanleg van de Natte as (overige gerealiseerde projecten, nr 11). Ook voor deze projecten geldt dat de voorspelde negatieve effecten korte tijd na realisatie tot uitdrukking moeten zijn gekomen en dus mede bepalend zijn voor de actuele situatie. De effecten van desbetreffende projecten zijn daarom niet opnieuw beoordeeld. Tenslotte is een deel van nieuwe vaargeul in het Wolderwijd reeds in 2012 aangelegd (project WS3 IIVR fase 2). Het effect is hiervan is zichtbaar in de kartering van waterplanten in 2012 (bijlage 4). Dit effect is als zodanig meegenomen in de huidige situatie.

Projecten die al wel een vergunning hebben, maar nog niet geheel zijn uitgevoerd (categorie 3) komen in de cumulatiestudie van onderhavige Passende Beoordeling aan bod. Dat geldt ook voor de nog te realiseren projecten waarvoor een Natuurbeschermingswet-vergunning niet nodig is, of waarvoor een vergunning reeds verleend is (categorie 2), worden hier aangeduid als IIVR fase 1. De effecten van deze projecten worden onderzocht in de cumulatiestudie.

Overige projecten

In de studie naar cumulatieve effecten worden projecten die niet in het kader van het IIVR worden uitgevoerd, beoordeeld in het kader van de Natuurbescherminsgwet 1998. In hoofdstuk 6 wordt een overzicht gepresenteerd van alle projecten die in dit kader zijn beoordeeld.

2.2 bepaling van draagkracht en functie van het systeem

Draagkrachtbenadering

Voor onderhavige Passende Beoordeling is een draagkrachtbenadering gehanteerd. Dit betekent dat het effect op de vogel- en habitatrichtlijnsoorten wordt uitgedrukt als het procentuele verlies/winst aan draagkracht in het systeem voor desbetreffende soort. In de regel zijn het oppervlak leefgebied en/of de hoeveelheid voedsel hiervoor toetsingscriteria. De huidige interne bedekking van waterplanten (paragraaf 3.3) is daarom als parameter gebruikt voor de berekening van effecten op de draagkracht van het leefgebied voor vogelsoorten die waterplanten eten en waarvoor instandhoudingsdoelen zijn opgesteld. Voor benthos etende watervogels is het totale aanbod aan driehoeksmosselen gebruikt voor de bepaling van de draagkracht. Van alle projecten die onderdeel zijn van het IIVR (fase 2) en van de overige ontwikkelingen in de Veluwerandmeren zijn de effecten op habitattypen en soorten waarvoor instandhoudingsdoelen zijn opgesteld zoveel mogelijk gekwantificeerd.
Voor de Passende Beoordeling is informatie gebruikt die inzicht geeft in de draagkracht van het systeem en de trends in het systeem sinds de aanwijzing van het gebied in 2009.

Rekenmodellen en -aannames

Het verlies aan het oppervlak kranswier- of fonteinkruidvegetaties ofwel driehoeksmosselbestanden is met behulp van een RIZA-rekenmodel (WAVOMIJ versie 1, 2000) omgerekend naar een afname van het aantal vogels (draagkrachtbenadering). Het model is mede gebaseerd op veldproeven in het gebied die zijn uitgevoerd om het model empirisch te valideren. Er zijn ondermeer causale verbanden onderzocht tussen verdiepingen en de terugkeersnelheid en bedekking van kranswieren. Voor de effectbepaling zijn soortspecifieke rekenregels gehanteerd. Deze rekenregels zijn opgenomen in bijlage 12.

Voor de habitattypen is een vergelijkbare systematiek voor de afname in geschikt leefgebied gehanteerd. Voor de vegetaties die onderdeel uitmaken van de habitattypen is berekend welk aandeel als gevolg van de voorgenomen ingreep permanent zal verdwijnen. Afhankelijk van de waterdiepte is berekend welk aandeel van desbetreffende vegetaties na de ingreep zal terugkeren.

Het effect op de kleine modderkruiper is kwalitatief bepaald. Het leefgebied van de soort wordt in de Veluwerandmeren gekarakteriseerd door ondiep water (tot ca. drie meter diepte) met een voorkeur voor de locaties met rijke begroeiing van hogere waterplanten (waaronder kranswieren). De kleine modderkruiper heeft een voorkeur voor zandige bodems of een zachte niet-coherente laag van schoon slib (Van Emmerik & De Nie, 2006). Dergelijke bodems zijn ook geschikt voor kranswieren. Kleine modderkruipers zijn talrijker in kranswiervelden dan daarbuiten. Voor de zeven projecten is op basis van de diepte, de huidige vegetatiebedekking en expert *judgement* bepaald in hoeverre het leefgebied van de kleine modderkruiper al dan niet

wordt aangetast. Voor de meervleermuis en rivierdonderpad is per project ook kwalitatief, op basis van een expert oordeel, bepaald of er sprake kan zijn van een effect.

***Worst case* benadering**

Naast het voorziene verlies in beschikbaarheid van voedselgebied (als gevolg van gedeeltelijk verdwijnen ervan) is bij de meeste projecten rekening gehouden met 20% verlies van beschikbaar voedsel vanwege beperking van de foerageertijd als gevolg van een toename van de mate van verstoring in desbetreffende gebiedsdelen. Dit is een *worst case* benadering, omdat de recreatieve scheepvaart in de winterperiode zeer beperkt is (zie bijlage 10).

Ook in andere gevallen waar sprake is van een zekere bandbreedte bij de uitgangspunten is gekozen voor een *worst case* benadering. Indien dit het geval is wordt dit expliciet aangegeven.

Trends en referenties

Naast de essentiële informatie over de draagkracht van het systeem is informatie verkregen over populaties en aantallen van soorten waarvoor doelen zijn opgesteld in het gebied. In samenhang met de informatie over de draagkracht voor die soorten is informatie verzameld over de huidige aantallen en trends van doelsoorten. Ook voor de habitattypen waarvoor instandhoudingsdoelen zijn opgesteld is de ontwikkeling in de afgelopen tien jaar in beschouwing genomen. Hiervoor is informatie verzameld over de interne bedekking van kranswier- en fonteinkruidvegetaties.

2.3 Bepaling effecten op de draagkracht

Het effect van de verschillende projecten en eventuele autonome ontwikkelingen op habitattypen wordt voor de projecten afzonderlijk en in cumulatie uitgedrukt ten opzichte van de huidige interne bedekking (bedekkingspercentage x oppervlakte) van de vegetaties die onderdeel vormen van dit habitattype (kranswieren of fonteinkruiden). Met de autonome ontwikkeling wordt de verandering in interne bedekking bedoeld die naar verwachting zal optreden indien de te beoordelen ingreep niet zal plaatsvinden.

Totaaleffect per soort of habitat

De kwantitatieve effecten geven per activiteit en per soort aan hoeveel leefgebied in omvang of kwaliteit toe- of afneemt. Ontbrekende kennis is aan de hand van aannames en een rekenmodel (zie rekenmodellen en –aannames) van het RIZA (Platteeuw *et al.*, 2006) ingeschat. Indien dit het geval is wordt dit expliciet aangegeven. Op deze wijze wordt een zo nauwkeurig mogelijk beeld van de effecten te geven.

Bij de interpretatie van de effecten worden de kwantitatieve en kwalitatieve effecten in verhouding tot elkaar gewogen. Zo kunnen positieve en negatieve effecten tegen elkaar afgewogen worden, waarbij een expert oordeel gevormd wordt voor de omvang van de kwalitatieve effecten. Hierbij zijn maten als omvang van de kwalitatieve effecten (over het gehele gebied en intensief), richtinggevend voor een inschatting van

de omvang ervan. De sommering van kwalitatief en kwantitatief effect is vervolgens per soort of habitattype bepaald en vormt het *totaal effect*.

Van een aantal projecten is het effect per soort kwalitatief bepaald. Dit zijn projecten waarvoor de omvang van effecten op soortniveau niet te kwantificeren is. Op basis van Platteeuw *et al.* (2006) en expert judgement is voor deze projecten wel aan te geven of er effecten kunnen optreden en of deze positief of negatief uitwerken.

Cumulatief effect
Het cumulatieve effect is de optelsom van effecten van IIVR-projecten van fase 2 en de 'overige projecten zoals opgesomd in hoofdstuk 5 en 6.

2.4 Gebruikte gegevens

Voor de Passende Beoordeling is informatie gebruikt die inzicht geeft in de draagkracht van het systeem en de trends in het systeem sinds de aanwijzing van het gebied in 2009. Veel soorten en habitats waarvoor het gebied is aangewezen zijn direct of indirect afhankelijk van waterplantenvegetaties (habitattype 3140 en 3150). Deze habitattypen bestaan uit waterplantenvegetaties die een mix vormen tussen kranswieren en fonteinkruiden zonder een andere specifieke indeling. Voor deze vegetaties (en dus habitattypen) zijn instandhoudingsdoelen opgesteld en tevens zijn deze vegetaties voedsel en leefgebied voor soorten waarvoor eveneens doelen zijn opgesteld. Dat betekent dat in de studie in eerste instantie onderzocht is wat de effecten op deze levensgemeenschappen zijn. De omvang en kwaliteit van deze vegetaties staan daar immers model voor. Daarnaast is informatie over de verspreiding en dichtheden van driehoeksmosselen gebruikt om het effect op de draagkacht van de Veluwerandmeren voor benthos etende watervogels te bepalen.

Habitats en soorten Bijlage II Habitatrichtlijn
Voor informatie over de ligging, omvang en kwaliteit van habitats is gebruik gemaakt van de meest recente waterplantenkartering (2012) van de Veluwerandmeren (GIS gegevens Rijkswaterstaat, met gridcelresolutie van 10x10 meter). Voor de vegetaties die onderdeel vormen van de habitattypen 'kranswierwateren' en 'meren met krabbenscheer en fonteinkruiden' zijn de gebruikte gegevens gebiedsdekkend.

Om het voorkomen en verspreiding van soorten van Bijlage II te bepalen is er gebruik gemaakt van monitoringsrapporten en andere literatuur.

Broedvogels en niet-broedvogels
Voor informatie over het actuele populatieniveau van broedvogels en niet-broedvogels in de Veluwerandmeren is gebruik gemaakt van de volgende gegevensbronnen:

1. gegevens van het Netwerk Ecologische Monitoring (SOVON, RWS, CBS), gepubliceerd op www.sovon.nl (december 2012). Er zijn gegevens beschikbaar tot en met 2011 (broedvogels) en het seizoen 2010/2011 (niet-broedvogels). Op basis van deze beschikbare data is een vijfjarig gemiddelde

door de bronhouder beschikbaar gesteld op basis van resp. de jaren 2007-2011 en 2006/2007-2010/2011.

2. gegevens van de Provincie Flevoland verzameld tijdens maandelijks vogeltellingen uitgevoerd vanaf boten. Er zijn gegevens van niet-broedvogels gebruikt uit de periode van 2006/2007 t/m 2011/2012. De telgegevens zijn beschikbaar op het niveau van telgebieden (zie bijlage 5 en 6).
3. gegevens verzameld door Bureau Waardenburg. In de winter van 2008/2009, 2011/2012 en 2012/2013 zijn geregeld integrale tellingen van brilduikers, en deels (niet tijdens alle tellingen) kleine zwanen en nonnetjes uitgevoerd.
4. gegevens over watervogels op het Wolderwijd en Harderbroek (plan Roerdomp) verzameld door vogelwerkgroep Oriolus tijdens maandelijks vogeltellingen uitgevoerd vanaf het land. Voor wat betreft het Wolderwijd zijn gegevens van niet-broedvogels gebruikt uit de periode van 2007/2008 t/m 2012/2013. Voor het Harderbroek zijn alleen gegevens uit seizoen 2011/2012 en 2012/2013 beschikbaar. Alle telgegevens zijn beschikbaar op het niveau van telgebieden (zie bijlage 8).

De gegevens van het Netwerk Ecologische Monitoring worden in de Veluwerandmeren verzameld door vogeltellers van de Provincie Flevoland. Deze gegevens vormen de basis voor de berekening van het seizoensgemiddelde door SOVON dat voor ieder jaar apart gepubliceerd wordt (www.sovon.nl). De basisdataset is echter in recente jaren (vanaf 2008/2009) incompleet (bijlage 5). Delen van de Veluwerandmeren worden ni*et al*tijd geteld of de resultaten (telformulieren) zijn niet ingevoerd op de database van SOVON (zie bijlage 5). Dat betekent dat inzicht ontbreekt in de door SOVON gepresenteerde gegevens over dit gebied. Voor een gedetailleerde beoordeling van de 7 voorgenomen projecten van fase 2 zijn de door SOVON ter beschikking gestelde gemiddelden (berekend op basis van incomplete datasets) onvoldoende. Om deze reden zijn de basisgegevens opgevraagd bij de Provincie Flevoland en zijn deze gegevens door Bureau Waardenburg geanalyseerd. Er is onder meer bekeken welke maanden in welke jaren wél compleet geteld zijn. Op basis van de resultaten van deze maanden zijn trends, verspreiding en aantallen inzichtelijk gemaakt. Door gebruik te maken van delen van de dataset die wél vergelijkbaar zijn de effecten van de zeven voorgenomen projecten van fase 2 beoordeeld.

Met name voor het Wolderwijd en Nuldernauw bleek de dataset van het Netwerk Ecologische Monitoring sterk incompleet (bijlage 5). Gegevens over watervogels op het Wolderwijd en Harderbroek (plan Roerdomp) verzameld door vogelwerkgroep Oriolus zijn gebruikt om trends van watervogels in het Wolderwijd nader te onderzoeken. Tevens zijn de gegevens uit deze dataset gebruikt om de aantallen duikeenden die overdag op het Wolderwijd verblijven te vergelijken met de aantallen duikeenden die overdag binnendijks op het Harderbroek op rustplaatsen verblijven. De vogels zijn de afgelopen jaren op dezelfde dag in beide gebieden geteld.

2.5 Beoordeling van effecten

De berekende cumulatieve effecten, uitgedrukt als percentage verlies of winst ten opzichte van het totaal oppervlak leefgebied (verlies of winst draagkracht), worden beoordeeld aan de hand van het (definitieve) aanwijzingsbesluit Natura 2000-gebied 'Veluwerandmeren' en bijbehorende instandhoudingsdoelen (LNV 2009).

Volgens de Natuurbeschermingswet 1998 (art. 19f lid 1) is het – zonder vergunning – verboden om handelingen te verrichten die op zich zelf of "in combinatie met andere projecten of plannen significante effecten kunnen hebben". In bijlage 2 is nadere informatie opgenomen over de Natuurbeschermingswet 1998. Voor een invulling van het begrip significantie volgen wij de 'Leidraad significantie' van het Steunpunt/Regiebureau Natura 2000. Als ten gevolge van menselijk handelen de draagkracht (en dus functie van het gebied voor de betreffende soort of habitat) dusdanig wordt aangetast dat het verwezenlijken van de instandhoudingsdoelen sterk wordt bemoeilijkt of onmogelijk wordt gemaakt is sprake van significante effecten.

Om te beoordelen de projecten van het IIVR (fase 2) afzonderlijk en/of in combinatie met andere projecten een significant negatief effect hebben op de soorten waarvoor de Veluwerandmeren als Natura 2000-gebied zijn aangewezen is per soort achtereenvolgens de volgende afweging gemaakt:

1. Heeft het project project afzonderlijk of in cumulatie met overige projecten een negatief effect op de draagkracht van de Veluwerandmeren voor desbetreffende soort of habitat? Zo nee, een significant negatief effect op het behalen van het instandhoudingsdoel van desbetreffende soort of habitat kan worden uitgesloten.
2. Zo ja, is huidige draagkracht van de Veluwerandmeren voldoende groot om de aantasting als gevolg van de voorgenomen ingreep (en andere projecten) op te kunnen vangen? Zo ja, een significant negatief effect op het behalen van het instandhoudingsdoel van desbetreffende soort kan worden uitgesloten.
3. Zo nee, een significant negatief effect op het behalen van het instandhoudingsdoel van desbetreffende soort kan niet worden uitgesloten.

De huidige populatieomvang van een soort *an sich* is onvoldoende om te kunnen beoordelen of de huidige draagkracht voldoende groot is (stap 2). Wanneer het oppervlak van een habitattype of een leefgebied of de kwaliteit van habitattype of leefgebied of de omvang van een populatie lager wordt dan genoemd in de instandhoudingsdoelen in het aanwijzingsbesluit betekent dit namelijk niet impliciet dat sprake is van een significant negatief effect. Dit is wel het geval wanneer door toedoen van de voorgenomen ingreep de draagkracht onvoldoende wordt voor het behoud van de populatie. Enkele uitspraken van de Afdeling bestuursrechtspraak Raad van State (ABRvS) over Natura 2000-aanwijzingsbesluiten hebben hiervoor de principiële lijn uitgezet. Zo overweegt de ABRvS in de uitspraak over het aanwijzingsbesuit Voordelta (5 november 2008, 200802545/1) dat de genoemde aantallen in het aanwijzingsbesluit geen streefaantallen zijn, maar een indicatie vormen voor de gewenste draagkracht van het gebied. De ABRvS heeft deze afweging nog eens

herhaald in de uitspraak over het aanwijzingsbesluit Markermeer-IJmeer (29 juni 2011, 201002616/1/R2). Uitspraak van de ABRvS over het aanwijzingsbesluit Voordelta is ook richting gevend voor de 'Leidraad significantie' van het Steunpunt/Regiebureau Natura 2000.

3 Natura 2000-gebied Veluwerandmeren

3.1 Gebiedsbeschrijving Veluwerandmeren

(afkomstig uit: LNV 2009)
De Veluwerandmeren ontstonden bij de drooglegging van de polders van Flevoland vanaf 1957. Ze omvatten de ondiepe zoetwatermeren Drontermeer, Veluwemeer en Wolderwijd/Nuldernauw die gemiddeld ruim één meter en op sommige plekken tot vijf meter diep zijn (figuur 3.1). Ze ontvangen hun water vanuit de Flevopolders en een aantal Veluwse beken en wateren aan de noordoostzijde via de Roggebotsluis af op het Vossemeer en in het zuidwesten via de Nijkerkersluis op het Nijkerkernauw/Eemmeer.

Het gebied heeft op veel plaatsen een matig ontwikkelde land-water overgang mede als gevolg van een tegennatuurlijk waterpeil. Langs het Drontermeer, het smalle randmeer tussen Roggebotsluis en Elburg, en het Veluwemeer is de voormalige Zuiderzeeoever nog te herkennen en zijn lokaal zandstranden langs Oostelijk Flevoland aanwezig. De Gelderse oever is grotendeels begroeid met een smalle rietkraag; alleen bij Elburg ligt een rietmoeras (Korte Waarden) dat relatief groot is voor de randmeren. In de jaren negentig is langs de Gelderse oevers een aantal nieuwe moerasgebieden aangelegd. In 2000 is gestart met de aanleg van een aantal eilanden tussen het Harderbroek in Flevoland en de Hierdense beek in Gelderland. Ter hoogte van Horst bij Harderwijk is in het Wolderwijd met behulp van enige dammen een kunstmatige luwte gecreëerd voor watervogels en ter bevordering van de groei van waterplanten.

Het totale oppervlak van het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren bedraagt 6118 ha.

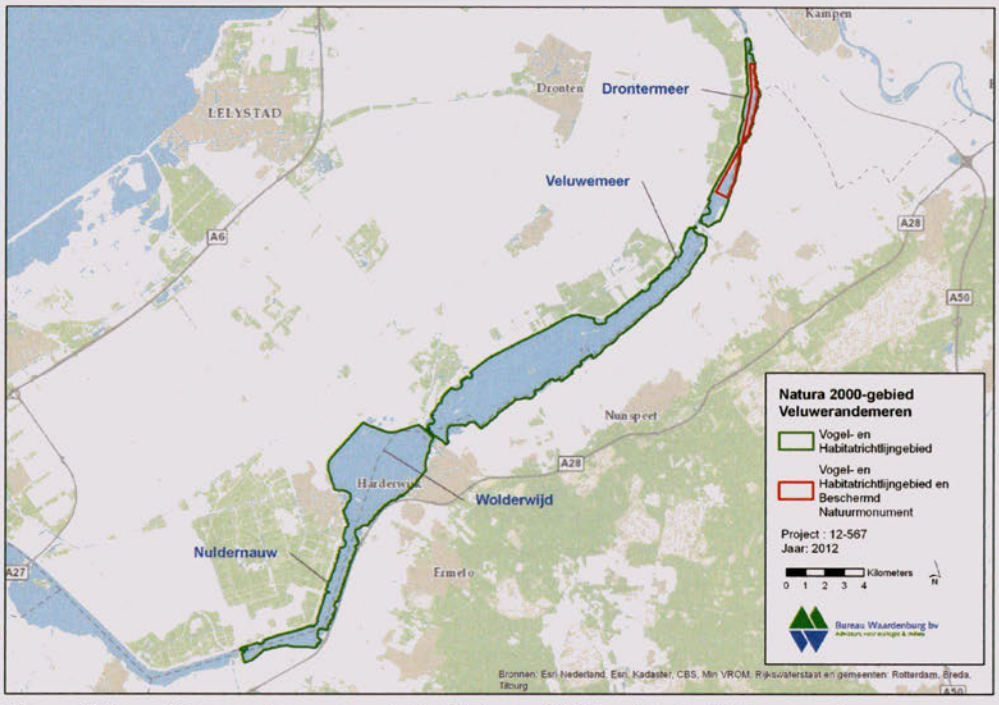

Figuur 3.1 Begrenzing van het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren en beschermd Natuurmonument Drontermeer.

3.2 Instandhoudingsdoelen en kernopgaven

Het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren is aangewezen voor habitattypen, soorten van bijlage II Habitatrichtlijn, broedvogels en niet-broedvogels. Voor deze typen en soorten zijn instandhoudingsdoelen opgesteld. In tabel 3.1 t/m 3.4 zijn de instandhoudingsdoelen weergegeven.

Tabel 3.1 Habitattypen waarvoor Veluwerandmeren is aangewezen en hun instandhoudingsdoelen (Bron: LNV 2009).

Naam	doel omvang	doel kwaliteit
H3140 Kranswierwateren	behoud	behoud
H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden	behoud	behoud

Tabel 3.2 Soorten van Bijlage II van de Habitatrichtlijn waarvoor Veluwerandmeren is aangewezen en hun instandhoudingsdoelen (Bron: LNV 2009).

Naam	doel omvang leefgebied	doel kwaliteit leefgebied	doel populatie
Kleine modderkruiper	behoud	behoud	behoud
Rivierdonderpad	behoud*	behoud	behoud
Meervleermuis	behoud	behoud	behoud

* = enige achteruitgang in oppervlakte leefgebied ten gunste van broedvogelsoorten roerdomp of grote karekiet is toegestaan

Tabel 3.3 Soorten broedvogels waarvoor Veluwerandmeren is aangewezen en hun instandhoudingsdoelen (Bron: LNV 2009).

Naam	doel omvang leefgebied	doel kwaliteit leefgebied	doel populatie (draagkracht voor ten minste)
Roerdomp	uitbreiding	..en/of verbetering	5 territoria
Grote karekiet	uitbreiding	..en/of verbetering	40 paren

Tabel 3.4 Soorten niet-broedvogels waarvoor Veluwerandmeren is aangewezen en hun instandhoudingsdoelen (Bron: LNV 2009).

Naam	doel omvang leefgebied	doel kwaliteit leefgebied	doel populatie (draagkracht voor; seizoens-gemiddelde, tenzij anders vermeld)	aangewezen functie (f = foerageergebied, s= slaapplaats, f/s = beide)
Fuut	behoud	behoud	400 ex.	f
Aalscholver	behoud	behoud	420 ex.	f/s (doel gebaseerd op f)
Grote zilverreiger	behoud	behoud	40 ex. (seizoens-maximum)	s
Lepelaar	behoud	behoud	3 ex.	f
Kleine zwaan	behoud	behoud	120 ex.	f/s (doel gebaseerd op f)
Smient	behoud	behoud	3.500 ex.	f/s
Krakeend	behoud	behoud	280 ex.	f
Pijlstaart	behoud	behoud	140 ex.	f
Slobeend	behoud	behoud	50 ex.	f
Krooneend	behoud	behoud	30 ex.	f
Tafeleend	behoud*	behoud	6.600 ex.	f
Kuifeend	behoud*	behoud	5.700 ex.	f
Brilduiker	behoud	behoud	220 ex.	f
Nonnetje	behoud	behoud	60 ex.	f
Grote zaagbek	behoud	behoud	50 ex.	f
Meerkoet	behoud	behoud	11.000 ex.	f

* = enige achteruitgang in omvang foerageergebied ten gunste van habitattype Kranswierwateren is toegestaan

Kernopgaven

Voor het bereiken van de instandhoudingsdoelen zijn in het Doelendocument (ministerie van LNV, 2006) de volgende kernopgaven geformuleerd.

- Evenwichtig systeem: Nastreven evenwichtig systeem met goede waterkwaliteit voor waterplanten, vissen en schelpdieren (met name in kranswierwateren 3140, en meren met krabbescheer en fonteinkruiden 3150), mede t.b.v. vogels zoals kleine zwaan, tafeleend, kuifeend, nonnetje.
- Rui- en rustplaatsen: Voldoende open water met ruiplaatsen en rustgebieden voor watervogels zoals fuut, ganzen, kuifeend, slobeend.
- Moerasranden: Moerasvorming aan de randen van de meren voor land-water interactie, paaigebied vis, noordse woelmuis, kranswierwateren (H1340) en voor moerasvogels als roerdomp en grote karekiet.

Algemene doelen

Behoud en indien nodig herstel van:

1. De bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de ecologische samenhang van Natura 2000 zowel binnen Nederland als binnen de Europese Unie.
2. De bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de biologische diversiteit en aan de gunstige staat van instandhouding van natuurlijke habitats en soorten binnen de Europese Unie, die zijn opgenomen in bijlage I of bijlage II van de Habitatrichtlijn. Dit behelst de benodigde bijdrage van het gebied aan het streven naar een op landelijk niveau gunstige staat van instandhouding voor de habitattypen en de soorten waarvoor het gebied is aangewezen.
3. De natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied, inclusief de samenhang van de structuur en functies van de habitattypen en van de soorten waarvoor het gebied is aangewezen.
4. De op het gebied van toepassing zijnde ecologische vereisten van de habitattypen en soorten waarvoor het gebied is aangewezen.

Doelen Beschermd Natuurmonument Drontermeer

Een gedeelte van het Drontermeer is in het verleden aangewezen als Beschermd Natuurmonument. Bij de definitieve aanwijzing van het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren is de aanwijzing van het Beschermd Natuurmonument Drontermeer vervallen. De doelen van het voormalig Beschermde Natuurmonument gelden nog steeds zover ze niet volledig overeenkomen met de Natura 2000-instandhoudingsdoelen. In tabel 3.5 zijn de doelen weergegeven welke niet overeenkomen met de Natura 2000-instandhoudingsdoelen.

Tabel 3.5 Aanvullende doelen (voormalig) Beschermd Natuurmonument Drontermeer

Categorie	waarden
Geologie, geomorfologie en waterhuishouding	zoetwatermeer, ondiepten
Flora en vegetatie	riet, mattenbies, flora van de eilanden
Fauna – broedvogels	porseleinhoen, zomertaling, grasmus, baardmannetje, rietzanger, snor, nachtegaal, blauwborst
Fauna – niet-broedvogels	grutto, wulp, kluut, bergeend
Fauna – zoogdieren	haas, konijn, bunzing, hermelijn, wezel
Fauna – amfibieën	bruine kikker, gewone pad, groene kikker (sp.)
Fauna – vissen	snoekbaars, baars, pos, blankvoorn, brasem, aal, spiering
Fauna – algemeen	rust
Natuurschoon	vrijwel onaangetaste voormalige Zuiderzeeoever, gevarieerde zandstranden langs Oostelijk Flevoland, kleine eilanden met lokaal natuurlijke verlandingszones

3.3 Voorkomen van habitats en soorten van bijlage 2 waarvoor Veluwerandmeren is aangewezen

3.3.1 Habitattypen

Ontwikkelingen waterplanten in de Veluwerandmeren

In de Veluwerandmeren zijn ondergedoken waterplanten wijd verspreid over het gehele gebied. De waterplantenvegetaties vormen de basis van het habittatype H3149 en H3150 en worden om deze reden in het vervolg van het rapport als dusdanig besproken. Er groeien verschillende soorten kranswieren en fonteinkruiden in de randmeren (tabel 3.6). De afgelopen decennia is de interne bedekking en verspreiding van waterplanten sterk toegenomen (zie tabel 3.7 en figuur 3.2 voor ontwikkeling sinds 2001). De toename van waterplanten is het gevolg van vele maatregelen die getroffen zijn om de waterkwaliteit in de Veluwerandmeren te verbeteren. De waterplanten versterken daarnaast zelf ook het ecologisch gezonde en stabiele milieu ondermeer door het vastleggen van de bodem. Tevens bieden waterplanten leefgebied aan vissen en vormen voedsel voor vogels.

In recente jaren zijn er maatregelen getroffen om de waterkwaliteit verder te verbeteren. In 2009 is in het kader van het IIVR (eerste fase) de vierde trap van de waterzuivering bij Harderwijk in gebruik genomen en is de fosfaatbelasting in het Natura 2000-gebied verder afgenomen. Tussen 2009 en 2012 is de interne bedekking van de kranswieren met enkele honderden hectaren toegenomen (tabel 3.7).

Tabel 3.6 *Interne bedekking (ha) van waterplanten in 2012 en het areaal ondiep water (opp 0-3 m NAP) binnen de begrenzing van de Veluwerandmeren. In bijlage 4 zijn de verspreidingskaarten met de interne bedekkingsklassen van de waterplanten weergegeven. Bron: waterplantenkartering (2012) van de Veluwerandmeren (GIS gegevens Rijkswaterstaat, met gridcelresolutie van 10x10 meter).*

Interne bedekking (ha)	2012
Kranswier	2.672
Sterkranswier	489
Schedefonteinkruid	74
Tenger fonteinkruid	62
Doorgroeid fonteinkruid	56
Totaal opp waterplanten (ha)	3.353
Opp 0-3 m NAP (ha)	4.930

Tabel 3.7 *Ontwikkeling waterplanten 2003-2012 Veluwerandmeren (interne bedekking, in ha) en procentuele toe- en afname 2012 ten opzichte van 2009 (jaar van aanwijzing Natura 2000-gebied). De waarden voor 2012 zijn iets afwijkend van de waarde voor 2012 in tabel 3.5. De waarden in tabel 3.5 zijn gebaseerd op de GIS gegevens van Rijkswaterstaat, met gridcelresolutie van 10x10 meter. Deze gegevens zijn niet voor de andere jaren beschikbaar. Voor een vergelijking met voorgaande jaren zijn daarom in onderstaande tabel de geïnterpoleerde waarden gebruikt (zie ook figuur 3.2).*

	2001	2003	2006	2009	2012	verschil 2012-2009
Kranswier	2.249	1.524	2.222	2.112	2.572	+21%
Sterkranswier	6	6	45	189	475	+151%
Schedefonteinkruid	68	67	80	52	142	+172%
Tenger fonteinkruid	69	15	131	78	70	-10%
Doorgroeid fonteinkruid	88	8	34	11	56	+413%

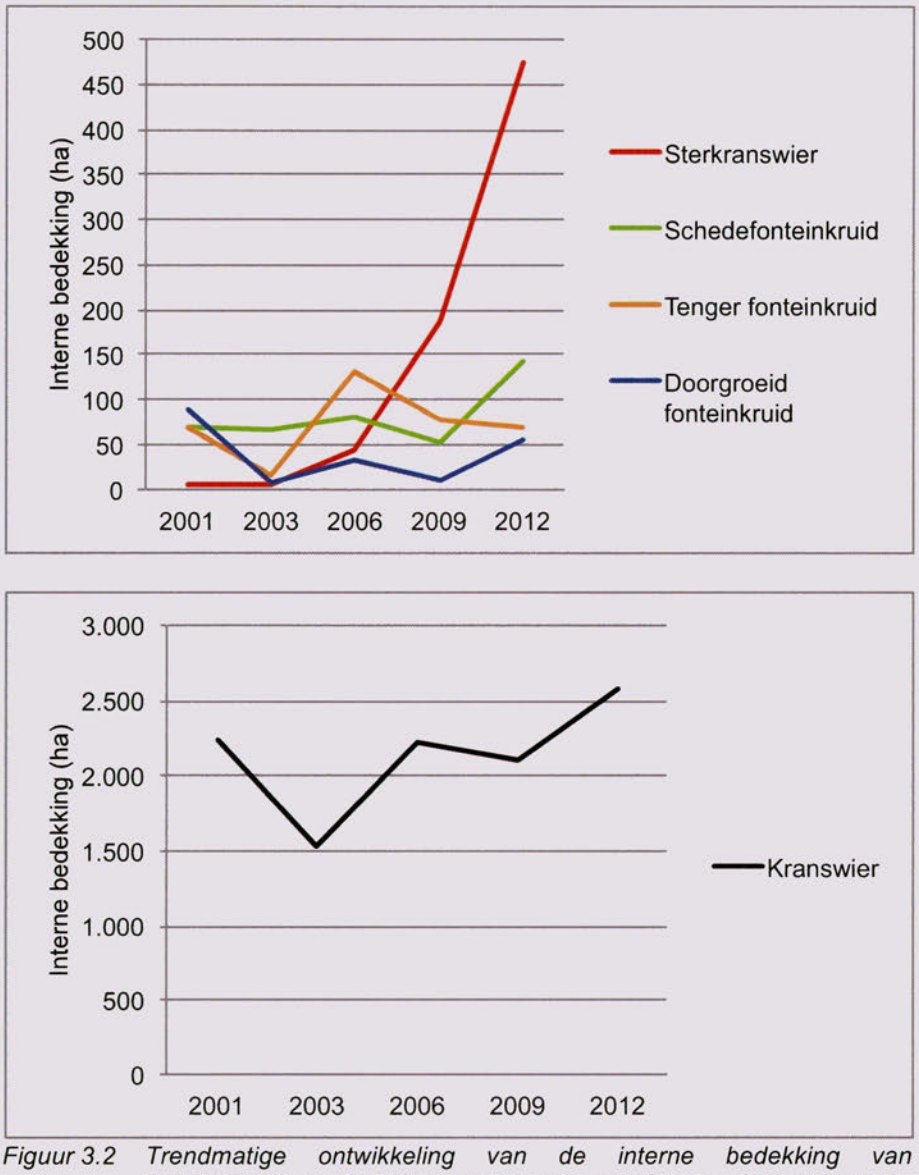

Figuur 3.2 Trendmatige ontwikkeling van de interne bedekking van waterplanten in de Veluwerandmeren vanaf 2001. De procentuele toe- en afname ten opzichte van 2009 (jaar van aanwijzing Natura 2000-gebied Veluwerandmeren) is weergegeven in tabel 3.6.

Kranswierwateren

De in de Veluwerandmeren voorkomende kranswiersoorten komen overeen met de soorten die ook vermeld zijn voor het habitattype 'Kranswierwateren' Het habitattype Kranswierwateren komt voor in basenrijk, helder, voedselarm en onvervuild water. Kenmerkende soorten zijn ondermeer stekelharig kransblad (*Chara major*) en ruw kransblad (*Chara aspera*). Het duurzaam voorkomen is vooral afhankelijk van een goed doorzicht, met licht tot op de bodem. Hiervoor is het van belang dat het water relatief weinig nutriënten bevat en dat er niet te veel slibopwoeling plaatsvindt. Binnen de dieptezone die voor planten geschikt is, neemt de kans op plantengroei, en dus de

dichtheid van de planten, af met de diepte. De sterkte van die afname hangt samen met doorzicht, maar ook met de dichtheid van de sporen of zaden in de bodem (Platteeuw *et al.,* 2006).

Het habitattype komt op grote schaal voor in de Veluwerandmeren. Het betreft hier het gebied met de grootste aaneengesloten oppervlakte van dit habitattype in ons land (van Rijn *et al.* 2010). Het oostelijk deel van het Wolderwijd, het Veluwemeer en het Drontermeer zijn voor het overgrote deel bedekt. Het habitattype is na 2009 in omvang toegenomen (zie tabel 3.7).

Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden
Het habitattype "Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden" is in de Veluwerandmeren eveneens ruimschoots vertegenwoordigd. In het gebied zijn op ruime schaal begroeiingen met fonteinkruiden (Schedefonteinkruid en Tenger- en Doorgroeid fonteinkruid) aanwezig. De meren waar de genoemde vegetaties voorkomen zijn van nature mesotroof. Het habitattype, zoals het in de randmeren voorkomt, is soortenarm en wordt gekenmerkt door de combinatie van doorgroeid fonteinkruid (*Potamogeton perfoliatus*) en schedefonteinkruid (*Potamogeton pectinatus*).

Het habitattype komt op minder grote schaal voor in de Veluwerandmeren dan het habitattype Kranswierwateren. De grootste concentraties zijn te vinden nabij de vaargeul in de zuidelijke helft van het Veluwemeer en in het Wolderwijd. In het Drontermeer komt het habitattype plaatselijk voor. Tussen 2009 en 2012 is de interne bedekking van schedefonteinkruid en doorgroeid fonteinkruid toegenomen (tabel 3.7).

3.3.2 Soorten van Bijlage II

Kleine modderkruiper
De kleine modderkuiper is een vissoort die voorkomt in diverse watertypen. De soort komt in Nederland veel voor in polderwateren. Verder is de soort aanwezig in laaglandbeken en in grote wateren als bijvoorbeeld de Veluwerandmeren (De Nie 1996). Ondiepe plekken met een rijke begroeiing van hogere waterplanten en een zandbodem of een zachte, niet-coherente laag van schoon slib hebben de voorkeur (Emmerik & De Nie, 2006).

Uit de jaarlijkse visstandmonitoring blijkt dat de soort talrijk voorkomt in de Veluwerandmeren. De soort wordt over het gehele water aangetroffen met uitzondering van de diepere delen en de vaargeulen. In de randmeren blijkt dat de hoogste aantallen aanwezig zijn in de kranswiervelden en de oeverzones zonder kranswieren. De aantalschattingen op basis van het onderzoek in de verschillende meren varieerden van 49-69/ha (Rutjes 2004). Visbemonstering in de watervegetaties is in vergelijking met visbemonstering op kale bodems aanzienlijk moeilijker. Derhalve wordt ervan uitgegaan dat de schatting voor het aantal modderkruipers in de watervegetaties feitelijk een onderschatting is.
Rivierdonderpad

De rivierdonderpad komt in Europa voornamelijk voor in snelstromende beken. De soort geeft de voorkeur aan ondiep (20-40 cm), onvervuild met zuurstof verzadigd, stromend water met een zand, grind of steenbodem (De Nie, 1996). Tevens dient er voldoende schuilgelegenheid te zijn in de vorm van takken en wortels. In Nederland komt echter buiten het milieu van beken een tweede, veel algemenere variant voor binnen de verharde oeverzones van meren en rivieren. Deze vorm koloniseerde in de loop van de 19e eeuw het kunstmatig, stenen substraat dat wordt toegepast bij de bouw van dijken, oeververdediging en de aanleg van kribben. Rivierdonderpadden zijn erg honkvast. De soort zwemt zelden in open water of boven een kale ondergrond (Janssen & Schaminée 2004).

Bij de visstandmonitoring van de Veluwerandmeren wordt de soort geregeld aangetroffen. De verspreiding beperkt zich tot de oevers waar er sprake is van een kunstmatige stenige oeververdediging of kribben. Verder is de soort in het verleden gevangen op de bodem in de diepere delen van het Veluwemeer en Wolderwijd. Waarschijnlijk is de soort daar geassocieerd met driehoeksmosselen, waarvan de banken kennelijk een goed substraat vormen. Bij de laatste monitoringronde in 2004 is de soort in de oever aangetroffen van het Veluwemeer. De aantalschattingen varieerden van 201-274 per hectare. Hierbij moet opgemerkt worden dat de oevers van de andere meren niet bevist zijn met een elektrovisapparaat. Het is zeer waarschijnlijk dat de rivierdonderpad overal waar sprake is van een harde stenige oever in behoorlijke aantallen voorkomt.

Meervleermuis

De meervleermuis is een relatief grote vleermuissoort die zich heeft gespecialiseerd in het jagen boven groot open water, zoals kanalen, vaarten, plassen en meren, waaronder de Veluwerandmeren (Limpens *et al.*, 1997) Het foerageren gebeurt door vliegend boven het wateroppervlak met de poten insecten van het water af te plukken. Foerageergebieden liggen veelal binnen 10 km afstand van kraamkolonies, de vliegroutes lijken vooral ook over watergangen te liggen. (Broekhuizen *et al.* 1992, Janssen & Schaminée 2004). Kraamkolonies van de soort bevinden zich in diverse typen gebouwen (kerken, boerderijen, woonhuizen), steevast in de nabijheid van waterrijke gebieden. De mannetjes leven in de kraamtijd solitair of in kleine groepjes.

De Veluwerandmeren vormen voor de meervleermuis niet het belangrijkste leefgebied van het land, maar het gebied ligt wel strategisch ten opzichte van de concentratiegebieden in de lage delen van het westen en noorden van Nederland (Janssen & Schaminée 2004). In onderhavige beoordeling is gebruik gemaakt van een studie naar meervleermuizen boven de randmeren (Limpens *et al.* 2002). De studie geeft aan dat meervleermuizen gebruik maken van open water en oevers van onder andere het Veluwemeer.

3.4 Voorkomen van broedvogels waarvoor Veluwerandmeren is aangewezen

De grote karekiet en roerdomp, waarvoor de Veluwerandmeren als Natura 2000-gebied zijn aangewezen, leven vooral in de van geleidelijke gradiënten en peildynamiek afhankelijke overgangszone tussen water en land. De soorten zijn zowel voor hun voedsel als voor hun broed- en nestplaatsen afhankelijk van gezonde en vitale rietvegetaties, waarvan de randen in het water staan. De grote karekiet komt met name voor aan de oevers van het Veluwemeer nabij Elburg en het Drontermeer. In 2010 kwamen 27 broedparen voor (tabel 3.8). De roerdomp komt volgens recente gegevens (2010) niet meer als broedvogel in de Veluwerandmeren voor. In de jaren daarvoor kwam de roerdomp nog voor langs de oevers van het Drontermeer.

Tabel 3.8 Aantallen broedvogels (territoria) Natura 2000-gebied Veluwerandmeren jaren 2006 – 2010 en instandhoudingsdoel.

Soort	2007	2008	2009	2010	2011	ge-middeld	IHD	trend sinds 2009	boven (+) of onder (-) IHD
grote karekiet	35	32	24	27	36	31	40	+	-
roerdomp	4	-	2	0	0	2	5	-	-

3.5 Voorkomen van niet-broedvogels waarvoor Veluwerandmeren is aangewezen

3.5.1 Algemeen

In de jaren zestig waren de Veluwerandmeren zeer rijk aan watervogels. Eind jaren zestig namen de aantallen echter als gevolg van eutrofiëring sterk af, om met het ecologisch herstel in de jaren tachtig en negentig weer te herstellen. Midden jaren tachtig keerden eerst de viseters terug, toen de dominantie in de visstand van brasem werd doorbroken en kleinere soorten als baars en blankvoorn toenamen. In de eerste helft van de jaren negentig namen tegelijk met de waterplanten en de driehoeksmosselen de herbivore en benthivore watervogels sterk toe. Sinds het midden van de jaren negentig loopt het aantal watervogels dat tegelijkertijd in de Veluwerandmeren aanwezig is, elk seizoen weer op tot rond de 100.000 vogels. Een aantal soorten komt nu (weer) in het gebied voor in aantallen die een belangrijk percentage van de internationale populatie vertegenwoordigen. De hoogste percentages worden bereikt door kleine zwaan en tafeleend, met waarden tot resp. 8% van de populatie en circa 14% van de flyway populatie (Sovon.nl; Wetlands International 2005). Verder is het gebied onder andere voor de populaties van kuifeend en meerkoet van belang.

3.5.1 Voedsel

Voor veel vogelsoorten waarvoor het gebied is aangewezen zijn de waterplanten en/of schelpdieren (tweekleppigen) een belangrijke voedselbron. In een draagkrachtbenadering zoals die voor onderhavige Passende Beoordeling wordt gehanteerd betekent dit dat in eerste instantie onderzocht wordt wat de effecten op deze voedselbronnen zijn. De omvang en kwaliteit van de waterplantenvegetaties en driehoeksmosselen staan immers model voor de draagkracht van veel vogelsoorten. Voor wat betreft de waterplantenvegetaties is alle benodigde informatie in paragraaf 3.3.1 beschreven. Voor de overige voedselbronnen volgt hieronder een overzicht.

Driehoeksmosselen

Driehoeksmosselen bereiken in de Veluwerandmeren hun hoogste dichtheden op waterdiepten van 150-200 centimeter (Platteeuw *et al.,* 2006). Op ondiepten van minder dan 50 (70) cm waterkolom komen nauwelijks mosselen voor. In kranswiervegetaties zijn de dichtheden over het algemeen aanzienlijk lager dan op kale bodems. Als substraat voor kolonisatie van de mosselen, zijn in de Veluwerandmeren vooral de schelpen van andere tweekleppigen van belang, vooral Schildersmosselen (*Unio)* en Zwanenmosselen (*Anodonta)*. Onder meer omdat zwanenmosselen zich voortbewegen over de waterbodem, kunnen verdiepte of verondiepte oppervlakten snel geherkoloniseerd worden. Driehoeksmosselen filteren grote hoeveelheden water waardoor ze van groot belang zijn voor de instandhouding van een goed doorzicht. Voor een aantal watervogels (zoals kuifeend) vormen driehoeksmosselen een belangrijk aandeel in het menu. In 2008 zijn in de gehele Veluwerandmeren de tweekleppigen (waaronder korfmosselen, driehoeksmosselen) geïnventariseerd (Bouma *et al.* 2009). In bijlage 9 zijn kaarten met de dichtheid en verspreiding van de driehoeksmosselen opgenomen. Het totaal aantal aanwezige driehoeksmosselen in 2008 is door Bouma *et al.* (2009) niet berekend. De verspreiding en de dichtheid van voorkomen van driehoeksmosselen is in de Veluwerandmeren in de periode van 2004-2008 sterk toegenomen (tabel 3.9). In hoeverre deze toename een eenmalige uitschieter is zal uit toekomstige bemonsteringen moeten blijken. Na 2008 zijn er tot dusver geen nieuwe bemonsteringen uitgevoerd. In de modelberekening is daarom het aantal driehoeksmosselen uit 2006 gehanteerd. Omdat de aantallen na 2006 waarschijnlijk zijn toegenomen is deze informatie goed bruikbaar voor de berekening van een maximum effect op benthos etende watervogels.

Tabel 3.9 *Verspreiding en dichtheid van voorkomen van Dreissena polymorpha in de Randmeren sinds 2004. De verspreiding is uitgedrukt in het % locaties met D. Polymorpha ten opzichte van het totaal aantal bemonsterde locaties. De dichtheid van voorkomen is uitgedrukt als aantal per vierkante meter. Data afkomstig uit Bouma et al. (2009) en Wielakker en bak (2007). In 2006 zijn de Veluwerandmeren niet bemonsterd (nb).*

		2004	2006	2008
verspreiding	% locaties met *Dreissena polymorpha* ten opzichte van het totaal aantal bemonsterde locaties	46	nb	86
dichtheid	aantal *Dreissena polymorpha* per vierkante meter	267	nb	1.382

Korfmosselen en andere tweekleppigen

Naast driehoeksmosselen komen ook andere tweekleppigen in de Randmeren voor (Wielakker en Bak 2007): Aziatische korfmosselen (*Corbicula sp.*), Najaden (Unionidae, waaronder met name de bolle stroommossel (*Unio tumidus*), de schildersmossel (*Unio pictorum*) en de vijvermossel (*Anadonta anatina*), Spheriidae (waaronder de erwtenmossel Pisidium sp.) en sinds kort ook de quaggamossel (*Dreissena bugensis*). Zowel levende als dode Aziatische korfmosselen en Najaden vormen een belangrijk substraat voor driehoeksmosselen, vooral in slibrijke gebieden waar geen andere harde substraten aanwezig zijn. Aziatische korfmosselen zijn in de Randmeren in aantal toegenomen en kunnen wellicht een vergelijkbare rol in het ecosysteem vervullen als die van driehoeksmosselen. Korfmosselen zijn namelijk ook 'filterfeeders' (Reeders *et al.* 1993) en kunnen ook gegeten worden door watervogels. Hoe belangrijk de rol van Aziatische korfmosselen is in vergelijking tot die van driehoeksmosselen, is deels afhankelijk van de dichtheden waarin ze voorkomen. Daarbij is de filtratiecapaciteit (bepalend voor het effect op de waterkwaliteit) en het biovolume (bepalend voor de hoeveelheid voedsel voor vogels) per individu voor korfmosselen doorgaans groter, omdat korfmosselen groter worden dan driehoeksmosselen. In 2008 zijn voor het eerst biovolumes en dichtheden van korfmosselen bepaald. Een vergelijking van beide aspecten met eerdere jaren is daarom niet mogelijk. Na 2008 zijn er tot dusver geen nieuwe bemonsteringen uitgevoerd.

Oeverplanten

"De best ontwikkelde oevervegetaties zijn de rietkragen langs het Drontermeer. Langs het Veluwemeer zijn onderbrekingen in de natuurlijke oevervegetatie te vinden in de vorm van kleine, individuele haventjes van recreatielandjes ten zuiden van Elburg en, veel opvallender bij het industrie- en bedrijventerrein Lorentz van Harderwijk. Langs het Wolderwijd en Nuldernauw is de rietkraag regelmatig onderbroken door stedelijk gebied (Harderwijk en Zeewolde) en door verspreide recreatiestrandjes (o.a. Horst-Nulde). Naast de fragmentering van de natuurlijke oude landoever is ook de kwaliteit van de vegetatie in de huidige situatie niet optimaal. Dit is voor een belangrijk deel toe te schrijven aan het gehanteerde tegennatuurlijke waterpeilverloop, met lagere

streefpeilen (en werkelijke peilen) in de wintermaanden dan in het zomerhalfjaar. Hierdoor wordt de verjonging c.q. uitgroei van riet, lisdodde en biezen in de richting van het water, die vooral droogval in het groeiseizoen nodig heeft, zeer sterk bemoeilijkt (vgl. situatie in o.a. Oostvaardersplassen en Volkerak-Zoommeer; Jans & Drost 1995, Tosserams *et al.* 1999). Tezelfdertijd neigt riet dat permanent droogstaat te verruigen m*et al*lerlei ruigtekruiden en struiken en bomen. Het is dan ook niet zo verbazend dat op de nieuw aangelegde mini-eilandjes in het Drontermeer (natuurontwikkeling De Abbert) eigenlijk nauwelijks echte oevervegetatie tot ontwikkeling is gekomen, maar voornamelijk begroeid is met wilgen (Remmelzwaal & Verheule 1999, Lauwaars & Platteeuw 1999)." (uit: Platteeuw *et al*, 2006). Een ontwikkelde helofytenvegetatie die in het water staat is onder meer van belang voor paaiende vissen en foeragerende moerasvogels. Voor verschillende moerasvogels vormen brede rietkragen broedhabitat.

3.5.2 Huidige aantallen vogels

Om eventuele effecten op niet-broedvogels te kunnen beoordelen in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 is informatie over de huidige aantallen en recente aantalsontwikkeling nodig. De best ter beschikking staande informatie over het huidige voorkomen van watervogels (niet-broedvogels) zijn de maandelijkse telgegevens die door de Provincie Flevoland worden verzameld. Op grond van deze telgegevens berekent het Netwerk Ecologische Monitoring (SOVON, RWS en CBS) per soort het aantal vogels dat gemiddeld per seizoen in de Veluwerandmeren aanwezig is. Recent is gebleken dat de tellingen van de Provincie Flevoland niet compleet zijn uitgevoerd (bijlage 5). In meerdere maanden is niet geteld of zijn deelgebieden niet geteld. Om een indruk te krijgen van de recente aantalsontwikkeling in de Veluwerandmeren zijn de telgegevens van de Provincie Flevoland nader geanalyseerd door gebruik te maken van delen van de dataset die wél vergelijkbaar zijn (tabel 3.10). Hiervoor is een selectie gemaakt van de seizoenen waarvoor telgegevens uit minimaal de helft van het seizoen beschikbaar zijn. Hierbij is erop gelet dat ook minimaal de helft van de wintermaanden (oktober t/m maart) beschikbaar moet zijn om seizoenen met elkaar te kunnen vergelijken. De gegevens zijn n*iet al*leen voor het gehele Natura 2000-gebied Veluwerandmeren geanalyseerd, maar ook voor de afzonderlijke meren (Drontermeer, Veluwemeer, Wolderwijd en Nuldernauw) (figuur 3.5). De seizoensgemiddelden die het Netwerk Ecologische Monitoring berekent op basis van dezelfde telgegevens zijn incompleet, maar voor de volledigheid opgenomen in bijlage 7.

Op grond van de best ter beschikking staande gegevens worden in deze paragraaf de huidige aantallen en de recente trends per soort beschreven. Tevens is bepaald hoe de aantallen zich verhouden tot het instandhoudingsdoel (tabel 3.12).

Tabel 3.10 Aantalsontwikkeling van de niet-broedvogels waarvoor Natura 2000-gebied Veluwerandmeren is aangewezen in de jaren 2006/2007 – 2011/2012 (bron: telgegevens Provincie Flevoland). Weergegeven is het gemiddeld aantal vogels dat geteld werd per seizoen (juli t/m juni). Alleen seizoenen waarvan minimaal de helft van alle maanden én minimaal de helft van de winterperiode beschikbaar is zijn weergegeven. In bijlage 5 is een overzicht opgenomen van de volledigheid van de dataset per seizoen. Een volledig overzicht van de telgegevens is opgenomen in bijlage 6.

soort	2006 / 2007	2007 / 2008	2008 / 2009(*)	2009 / 2010	2010 / 2011 (*)	2011 / 2012	gemiddeld
aalscholver	753	642	-	581	-	678	663
brilduiker (**)	107	164	-	70	-	201	135
fuut	487	586	-	577	-	420	517
grote zaagbek	59	55	-	11	-	35	40
grote zilverreiger (***)	9	10	-	12	-	10	10
kleine zwaan	248	379	-	197	-	560	346
krakeend	733	935	-	338	-	197	550
krooneend	67	87	-	68	-	59	70
kuifeend	10.301	11.716	-	8.378	-	8.527	9.731
lepelaar	10	3	-	8	-	0	5
meerkoet	16.192	18.299	-	13.809	-	9.162	14.365
nonnetje	56	75	-	10	-	56	49
pijlstaart	278	310	-	197	-	206	248
slobeend	35	32	-	33	-	41	35
smient	5.695	6.465	-	2.353	-	4.833	4.836
tafeleend	9.882	8.537	-	5.083	-	3.826	6.832

* Onvoldoende telgegevens beschikbaar om gemiddelde te berekeken;

** De database is onvolledig voor wat betreft het aantal brilduikers dat 's winters in de Veluwerandmeren verblijft (zie tekst, tabel 3.11 en bijlage 7);

*** De database is onvolledig voor wat betreft het aantal grote zilverreigers dat 's winters op slaapplaatsen in de Veluwerandmeren (verblijft). De seizoensmaxima die het Netwerk Ecologische Monitoring voor deze soort presenteert zijn gebaseerd op slaapplaatstellingen en geeft een beter inzicht in de huidige aantallen (zie bijlage 7).

Tabel 3.11 Aantalsontwikkeling van het aantal brilduikers in de Veluwerandmeren. Weergegeven is het totaal aantal brilduikers dat in de winter (november t/m maart) van 2008/2009, 2011/2012 en 2012/2013 gemiddeld in het gebied verbleef. Tevens is het gemiddeld aantal over het gehele seizoen (juli t/m juni) berekend. Bron: tellingen uitgevoerd vanaf het land door Bureau Waardenburg bv (Heunks et al. 2009b en in prep.).

	2008 / 2009	2011 / 2012	2012 / 2013
gemiddeld aantal in de winter (nov. t/m mrt.)	1.050	1.067	998
gemiddeld aantal in het gehele seizoen (juli t/m juni)	438	445	416

Tabel 3.12 Instandhoudingsdoelen van soorten niet-broedvogels waarvoor de Veluwerandmeren als Natura 2000-gebied zijn aangewezen. Op basis van de aantallen sinds 2006/2007 is per soort aangegeven of de huidige aantallen boven (+), onder (-) of op (0) het niveau van instandhoudingsdoel ligt (zie tabel 3.10, 3.11 en soortspecifieke tekst op pag 32 en verder). Tevens is per soort aangegeven hoe de aantallen zijn veranderd sinds het moment waarop de Veluwerandmeren zijn aangewezen als Natura 2000-gebied (2009) en of het leefgebied na het moment van aanwijzen is toegenomen of afgenomen. Voor visetende watervogels zijn geen gegevens beschikbaar om hier uitspraken over te doen. De aantalsontwikkeling sinds 2009 is voor deze soorten een indicatie van de toe- of afname van het leefgebied. Tenslotte is per soort aangegeven welke factoren bepalend zijn voor de draagkracht van de Veluwerandmeren.

soort	IHD	aantal boven / onder IHD	aantals-ontwikkeling na 2009	toe- / afname leefgebied sinds 2009	draagkracht VRM bepaald door?
aalscholver	420	+	+	?	V + R
brilduiker	220	+	+	+	B + W + R
fuut	400	+	-	?	V + R
grote zaagbek	50	-	+	?	V + R
grote zilverreiger	40	0	0	?	V + R
kleine zwaan	120	+	+	+	W + R
krakeend	280	+	-	+	W + R
krooneend	30	+	0	++	W + R
kuifeend	5.700	+	+	+	B + R
lepelaar	3	0	0	?	V + B + R
meerkoet	11.000	+	-	++	B + W + R
nonnetje	60	-	+	?	V + R
pijlstaart	140	+	0	+	W + R
slobeend	50	-	+	+	W + R
smient	3.500	+	+	0	R
tafeleend	6.600	0	-	++	B + W + R

(*) draagkracht bepaald door aanbod vis (V), benthos (B), waterplanten (W) en/of rust (R)

Visetende watervogels

Visetende watervogels (fuut, aalscholver, nonnetje, grote zaagbek) foerageren verspreid over de meren. De hoogste aantallen visetende watervogels zijn aanwezig in het winterhalfjaar (november-maart). De fuut en aalscholver zijn echter het hele jaar aanwezig, met pieken in nazomer en najaar en vroege voorjaar. In de afgelopen decennia zijn de visetende watervogels over h*et al*gemeen talrijker geworden, mede dankzij het toegenomen voedselaanbod (kleine tot middelgrote vis) (van Rijn *et al.* 2010).

De telgegevens laten zien dat het aantal aalscholvers en futen de afgelopen vijf seizoenen hoger was dan het instandhoudingsdoel (tabel 3.10 en 3.12). Beide soorten zijn het talrijkst in het Veluwemeer (figuur 3.5).

De grote zaagbek en het nonnetje zijn beiden minder talrijk dan de aalscholver en fuut en de aantallen schommelen sterker (tabel 3.10 en figuur 3.5). De gegevens die gepresenteerd worden door het Netwerk Ecologische Monitoring (SOVON, RWS en

CBS) (bijlage 7) tonen sinds respectievelijk 2008/2009 en 2007/2008 lagere aantallen grote zaagbekken en nonnetjes. Recent is echter gebleken dat de tellingen die hieraan ten grondslag liggen niet compleet zijn uitgevoerd. In meerdere maanden is niet geteld, of zijn deelgebieden niet geteld. Om deze reden zijn de gegevens geanalyseerd door gebruik te maken van delen van de dataset die wél vergelijkbaar zijn. Deze analyses van de beschikbare tellingen laten zien dat het aantal grote zaagbekken in het Veluwemeer en Drontermeer in 2008/2009 en 2009/2010 lager was dan in de jaren daarvoor, maar dat het aantal in 2011/2012 in alle meren weer was gestegen (figuur 3.5 en bijlage 6). Het maximum aantal was in de winter van 2011/2012 weer terug op het niveau van 2006/2007 en 2007/2008. Ten opzichte van 2009 (het jaar van aanwijzen van het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren) is het aantal grote zaagbekken toegenomen. Voor het nonnetje laten de nadere analyses van de beschikbare data een vergelijkbaar patroon zien. Ook voor het nonnetje geldt dat de maximum aantallen in 2011/2012 weer terug waren op het niveau van 2006/2007 en 2007/2008. Ten opzichte van 2009 (het jaar van aanwijzen van het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren) is het aantal nonnetjes toegenomen.
Voor de grote zaagbek en het nonnetje is bovendien niet uit te sluiten dat het aantal tijdens de watervogeltellingen die vanaf de boot worden uitgevoerd onderschat worden. Beide soorten hebben een solitaire verspreiding of verspreiding in kleine groepjes, waardoor de trefkans klein is. De verspreiding van het nonnetje concentreert zich bovendien in de luwte van de oeverzones, waar ze vanaf de boot minder goed zichtbaar zijn. Tenslotte zijn beide soorten verstoringsgevoelig en verplaatsen zich na verstoring over grote afstanden. Voslamber en Van Turnhout (1999) constateren dat er hierdoor voor beide soorten grote verschillen zijn tussen de tellingen die simultaan vanaf een boot en vanaf het land zijn uitgevoerd.

Waterplantenetende watervogels
De aantrekkingskracht van de Veluwerandmeren voor kleine zwaan, krakeend, krooneend, pijlstaart, tafeleend en meerkoet is vooral gelegen in het voorkomen van ondergedoken waterplanten (fonteinkruiden, kranswieren). De vogelaantallen zijn met name hoog in het najaar en begin van de winter, wanneer de waterplanten goed bereikbaar zijn. De kleine zwaan en pijlstaart komen met name voor op het Veluwe- en Drontermeer, de tafeleend en meerkoet komen meer verspreid over het gehele gebied. De pijlstaart, tafeleend en meerkoet zijn de afgelopen decennia sterk in aantal toegenomen, samenhangend met de toename van waterplanten. De aantallen kleine zwaan zijn de afgelopen decennia ongeveer gelijk gebleven, maar in 2011 en 2012 waren de aantallen veel hoger dan daarvoor. In beide jaren verbleven vanaf november 1.000 tot 4.000 kleine zwanen in de Veluwerandmeren (www.waarneming.nl en eigen gegevens Bureau Waardenburg). Ten opzichte van 2009 (het jaar van aanwijzen van het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren) is het aantal kleine zwanen fors toegenomen.
De huidige aantallen van de waterplantenetende watervogels bevinden zich boven het instandhoudingsdoel (tabel 3.10). Het Netwerk Ecologische Monitoring (SOVON, RWS en CBS) toont lagere aantallen tafeleenden sinds 2006/2007 met extreem lage aantallen in 2010/2011 (bijlage 7). Recent is echter gebleken dat de tellingen die

hieraan ten grondslag liggen niet compleet zijn uitgevoerd. In meerdere maanden is niet geteld, of zijn deelgebieden niet geteld. Om deze reden zijn de gegevens geanalyseerd door gebruik te maken van delen van de dataset die wél vergelijkbaar zijn. Nadere analyses van de wél beschikbare tellingen laten zien dat het aantal tafeleenden inderdaad de laatste jaren gestaag afneemt, maar dat het seizoen 2010/2011 een onverklaarbare lage uitbijter in de gegevensreeks betreft (figuur 3.5 en bijlage 6). In 2011/2012 was het aantal weer hoger en verbleven in november/december weer maximaal ca. 17.000 tafeleenden in de Veluwerandmeren. In de periode 2006/2007 t/m 2011/2012 verbleven gemiddeld ca. 6.800 tafeleenden in de Veluwerandmeren.

Een verklaring voor de sterk wisselende aantallen tafeleenden in de telresultaten, is vermoedelijk gelegen in het feit dat duikeenden van de Veluwerandmeren overdag van verschillende dagrustplaatsen gebruik maken. Ze maken ook gebruik van dagrustplaatsen buiten de begrenzing van het Natura 2000-gebied, zoals het op geringe afstand (binnenndijks) gelegen Harderbroek. Dit wordt geïllustreerd door de telgegevens van Vogelwerkgroep Oriolus (figuur 3.3). In seizoen 2011/2012 en 2012/2013 verbleven soms enkele duizenden tafeleenden in het Harderbroek. Op dezelfde dag verbleven op dat moment geen tafeleenden op het Wolderwijd. Dit is ook voor kuifeenden vastgesteld (figuur 3.4). Gezien het sterk variabele aantalsverloop van tafeleend en kuifeend in de winter is niet uit te sluiten dat de vogels ook naar andere dagrustplaatsen uitwijken. De telgegevens van Oriolus laten zien dat het gemiddeld aantal tafeleenden op het Wolderwijd fluctueert. De populatie van het Wolderwijd en Harderbroek dient als één populatie beschouwd te worden. De vogels rusten op het Harderbroek en/of Wolderwijd en foerageren op het Wolderwijd. Dit verklaart vermoedelijk de lage uitbijter in de gegevensreeks van de Provincie Flevoland.

Ook wanneer de populatie van het Wolderwijd en het Harderbroek als één populatie wordt beschouwd zijn er aanwijzingen dat het aantal tafeleenden in de Veluwerandmeren afneemt. Dit stemt overeen met de landelijke neergaande trend (Hornman *et al.* 2012). Afgelopen 30 jaar zijn de aantallen overwinterende tafeleenden in Nederland ongeveer gehalveerd. De waarschijnlijke oorzaak van de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is niet gelegen in de Veluwerandmeren (LNV, 2009). Hornman *et al.* (2012) suggereren dat de afname mogelijk verband houdt met het verschuiven van overwinteringsarealen in noordoostelijke richting (als gevolg van minder strenge winters in Nederland).

Figuur 3.3 Gemiddeld aantal tafeleenden in het Wolderwijd en Harderbroek (plan Roerdomp) per seizoen in de periode 2007/2008 t/m 2012/2013. Bron: watervogelgegevens verzameld door vogelwerkgroep Oriolus tijdens maandelijkse tellingen vanaf het land). Voor het Harderbroek zijn alleen gegegevns uit seizoen 2011/2012 en 2012/2013 beschikbaar. Het Wolderwijd en het Harderbroek worden tijdens iedere telling op dezelfde dag geteld.

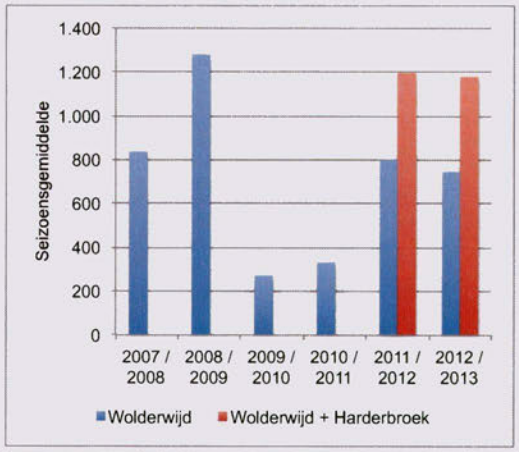

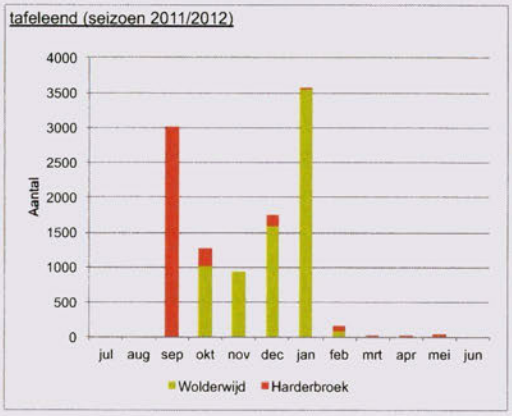

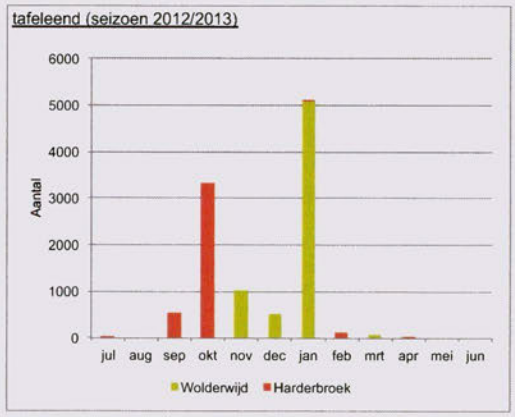

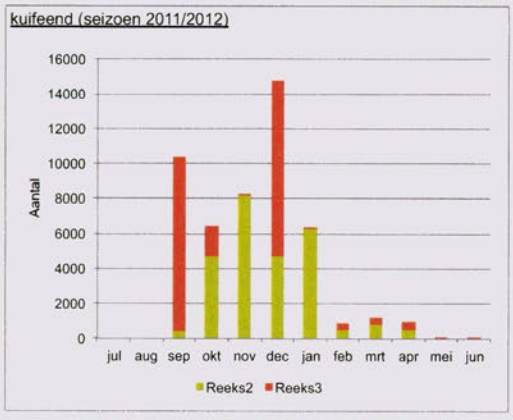

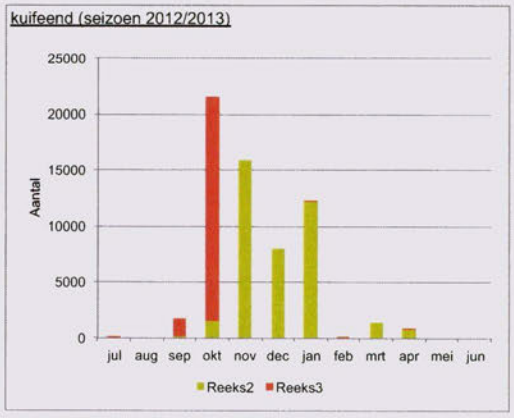

Figuur 3.4 Gemiddeld aantal kuifeenden in het Wolderwijd en Harderbroek (plan Roerdomp) per seizoen in de periode 2007/2008 t/m 2012/2013. Bron: watervogelgegevens verzameld door vogelwerkgroep Oriolus tijdens maandelijkse tellingen vanaf het land). Voor het Harderbroek zijn alleen gegevens uit seizoen 2011/2012 en 2012/2013 beschikbaar. Het Wolderwijd en het Harderbroek worden tijdens iedere telling op dezelfde dag geteld.

Benthosetende vogels

Met name in de wintermaanden foerageren kuifeend, tafeleend, meerkoet en in enige mate ook brilduiker op driehoeksmosselen. De voornaamste driehoeksmosselbestanden bevinden zich in het Wolderwijd, het zuidelijk deel van het Veluwemeer en in mindere mate ook in het Drontermeer. Door de geringe diepte van het water zijn de driehoeksmosselen hier goed bereikbaar voor de vogels. Overdag rusten deze eenden in luwtegebieden op verschillende plekken in de Veluwerandmeren. De kuif- en tafeleend foerageren voornamelijk 's nachts in de Veluwerandmeren. Er zijn geen aanwijzingen dat de overdag aanwezige vogels 's nachts buiten de Veluwerandmeren foerageren.

Het aantal kuifeenden dat in de Veluwerandmeren verblijft bevindt zich boven het instandhoudingsdoel. Nadere analyses van de beschikbare tellingen laten zien dat het maximum aantal kuifeenden dat in de Veluwerandmeren varieert van ca. 15.000 tot ruim 20.000 (figuur 3.5 en bijlage 6). Het gemiddeld aantal kuifeenden was in 2010/2011 evenals bij de tafeleend opvallend lager dan in voorgaande jaren. In 2011/2012 was het aantal weer op het niveau van de seizoenen voor 2010/2011 en vergelijkbaar met het aantal in 2009 (het jaar van aanwijzen van het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren).

Brilduiker

De brilduiker komt hoofdzakelijk in het winterhalfjaar (november-maart) in de Veluwerandmeren voor. De grootste aantallen bevinden zich in het zuidelijk deel van het Veluwemeer en in het Wolderwijd. De soort foerageert hier op verschillende typen voedsel. In het winterseizoen van 2008-2009 bleek dat brilduikers in de Veluwerandmeren voor een groot deel in de ondiepe delen foerageren op voedselbronnen als korfmossel, vijverpluimdrager, slingerwormen, dansmuglarven, vlokreeften en Chara- en Nitellopsis-bulbillen (Heunks *et al.* 2009b). Slechts in beperkte mate wordt er in dit gebied op driehoeksmosselen gefoerageerd Deze voedseltypen zijn over een zeer groot oppervlak zeer talrijk aanwezig en kennen een positieve trend mede als gevolg van de positieve ontwikkelingen in de waterkwaliteit en toename van waterplanten (Heunks *et al* 2009b).

De aantalsontwikkeling van deze soort is gepubliceerd door SOVON (bijlage 7). De indruk kan ontstaan dat de soort in aantal afneemt en dat het aantal lager is dan het instandhoudingsdoel. De basisinformatie is echter onvolledig voor wat betreft het aantal brilduikers dat 's winters in de Veluwerandmeren verblijft. De soort is lastig vanaf boten te tellen en is niet in alle maanden compleet geteld.

Om deze reden zijn in de winters van 2008-2009, 2011-2012 en 2012-2013 specifieke tellingen uitgevoerd om de verspreiding en het aantalsverloop van brilduikers in de Veluwrandmeren vast te stellen (Heunks *et al.* 2009b en in prep.). Het gemiddelde aantal brilduikers in de periode december-maart 2008/2009, bedroeg 1.050 exemplaren (tabel 3.11). In de winter van 2011/2012 bedroeg het gemiddeld aantal brilduikers 1.067 (in november en december respectievelijk 1.008 en 1.126). Afgelopen winter (2012/2013) bedroeg het gemiddeld aantal brilduikers 998 (tellingen

in december, februari en maart). Uitgaande van een gemiddelde van 1.040 brilduikers in de periode van november t/m maart komt dit (omgerekend naar 12 maanden) neer op een seizoensgemiddelde van 433 exemplaren. Dit is ruim boven het instandhoudingsdoel van 220 exemplaren.

Tijdens reguliere watervogeltellingen (uitgevoerd door vaste tellers van de Provincie Flevoland) wordt de brilduiker in principe maandelijks geteld vanaf een boot. De tellingen zijn generiek voor alle soorten. De aanvullende soortspecifieke tellingen werden vanaf het land uitgevoerd. Voor een verstoringsgevoelige soort als de brilduiker geeft een telling vanaf het land in de regel een beter inzicht in de werkelijke aanwezige aantallen. Om deze reden werden in 2011 tellingen vanaf boten en vanaf het land simultaan uitgevoerd. Deze tellingen hebben laten zien dat het aantal brilduikers dat vanaf het water geteld werd veel lager is dan het aantal dat vanaf het land geteld werd.

Evenals bij de andere watervogels is de beschikbare dataset van watervogeltellingen nader onderzocht omdat de set incompleet was. In meerdere maanden is niet geteld, of zijn deelgebieden niet geteld. Om deze reden zijn de gegevens geanalyseerd door gebruik te maken van delen van de dataset die wél vergelijkbaar zijn. Nadere analyses van de beschikbare tellingen liet zien dat in de winter van 2011/2012 in alle meren grotere aantallen brilduikers aanwezig waren (figuur 3.5 en bijlage 6).

Op grond van voorgaande concluderen wij dat het aantal brilduikers dat tegenwoordig in de Veluwerandmeren verblijft ruim boven het instandhoudingsdoel ligt.

Slobeend

De slobeend foerageert op zoöplankton en kleine bodemfauna in ondiep water. De soort is vooral aanwezig van september tot en met december en in mindere mate in het voorjaar. De grootste aantallen komen voor in het noordelijk deel van het Veluwemeer en in het Drontermeer. Het gemiddeld aantal vogels over een jaar beperkt zich tot 35 exemplaren (tabel 3.10). Op basis van een incomplete dataset (SOVON, RWS), bijlage 7) kan de indruk ontstaan dat het aantal lager is dan het instandhoudingsdoel. Nadere analyses van de wél beschikbare tellingen laten zien dat de meeste slobeenden in het Nuldernauw verblijven (figuur 3.5 en bijlage 6). Dit deel van het Veluwemeer blijkt recent in verschillende seizoenen niet geteld te zijn. Over de jaren waarin het Nuldernauw wel geteld werd blijkt het aantal slobeenden sinds 2006/2007 gestaag toegenomen (figuur 3.5). Dit is in overeenstemming met de toename van het leefgebied (waterplanten in ondiep water).

Smient

De smient komt in het winterhalfjaar talrijk voor op de Veluwerandmeren. De soort gebruikt de Veluwerandmeren vooral als slaapplaats en de smienten die overdag rusten op het Veluwemeer, verplaatsen zich in de nacht naar omliggende graslanden om te foerageren. In de nazomer foerageren ze deels op waterplanten. De hoogste aantallen zijn aanwezig in het Nuldernauw en het Drontermeer. De aantallen zijn de

afgelopen decennia toegenomen. Zowel projecten binnen de Veluwerandmeren (aanleg Delta Schuitenbeek) als ontwikkelingen erbuiten (voedselrijker worden graslanden) hebben hier aan bijgedragen (van Rijn *et al.* 2010).
Op basis van een incomplete dataset (SOVON, RWS; bijlage 7) kan de indruk ontstaan dat het aantal lager is dan het instandhoudingsdoel. Recent is echter gebleken dat de tellingen die hieraan ten grondslag liggen niet compleet zijn uitgevoerd. In meerdere maanden is niet geteld, of zijn deelgebieden niet geteld. Om deze reden zijn de gegevens geanalyseerd door gebruik te maken van delen van de dataset die wél vergelijkbaar zijn. Nadere analyses van de beschikbare tellingen laten zien dat de meeste smienten in het Nuldernauw verblijven (figuur 3.5 en bijlage 6). Dit deel van het Veluwemeer blijkt in verschillende jaren niet geteld te zijn. In de winter van 2001/2012 verbleven alleen in dit deel van de Veluwerandmeren in de winter al gemiddeld ca. 3.900 (bijlage 6b) en maximaal ruim 15.000 smienten. In de seizoenen waarin alle meren compleet geteld werden, was het aantal aanwezige smienten gemiddeld ruim boven het instandhoudingsdoel. Ten opzichte van 2009 (het jaar van aanwijzen van het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren) is het aantal smienten fors toegenomen. Het aantal smienten dat tegenwoordig in de Veluwerandmeren verblijft ligt boven het instandhoudingsdoel.

Lepelaar
De lepelaar komt met name voor bij de ondieptes nabij de dam van Polsmaten (Veluwemeer) en in de Delta Schuitenbeek (Nuldernauw). Sinds 2002 zijn de aantallen sterk toegenomen. De lepelaar is vooral in augustus aanwezig. Recent is gebleken dat de tellingen in augustus in veel jaren ontbreken. Op basis van beschikbare informatie is te herleiden dat het aantal lepelaars sinds 2006/2007 gemiddeld boven het instandhoudingsdoel ligt (figuur 3.5 en bijlage 6).

Grote zilverreiger
De grote zilverreiger gebruikt de Veluwerandmeren met name in het winterhalfjaar als slaapplaats en foerageergebied. Er bevinden zich meerdere slaapplaatsen in het Drontermeer (sovon.nl). De telgegevens die overdag vanaf boten verzameld worden door de Provincie Flevoland geven geen informatie over het aantal vogels op slaapplaatsen. Op grond van de seizoensmaxima die door het Netwerk Ecologische Monitoring worden gepresenteerd concluderen wij dat het aantal grote zilverreigers op slaapplaatsen sinds 2009 boven het instandhoudingsdoel ligt.

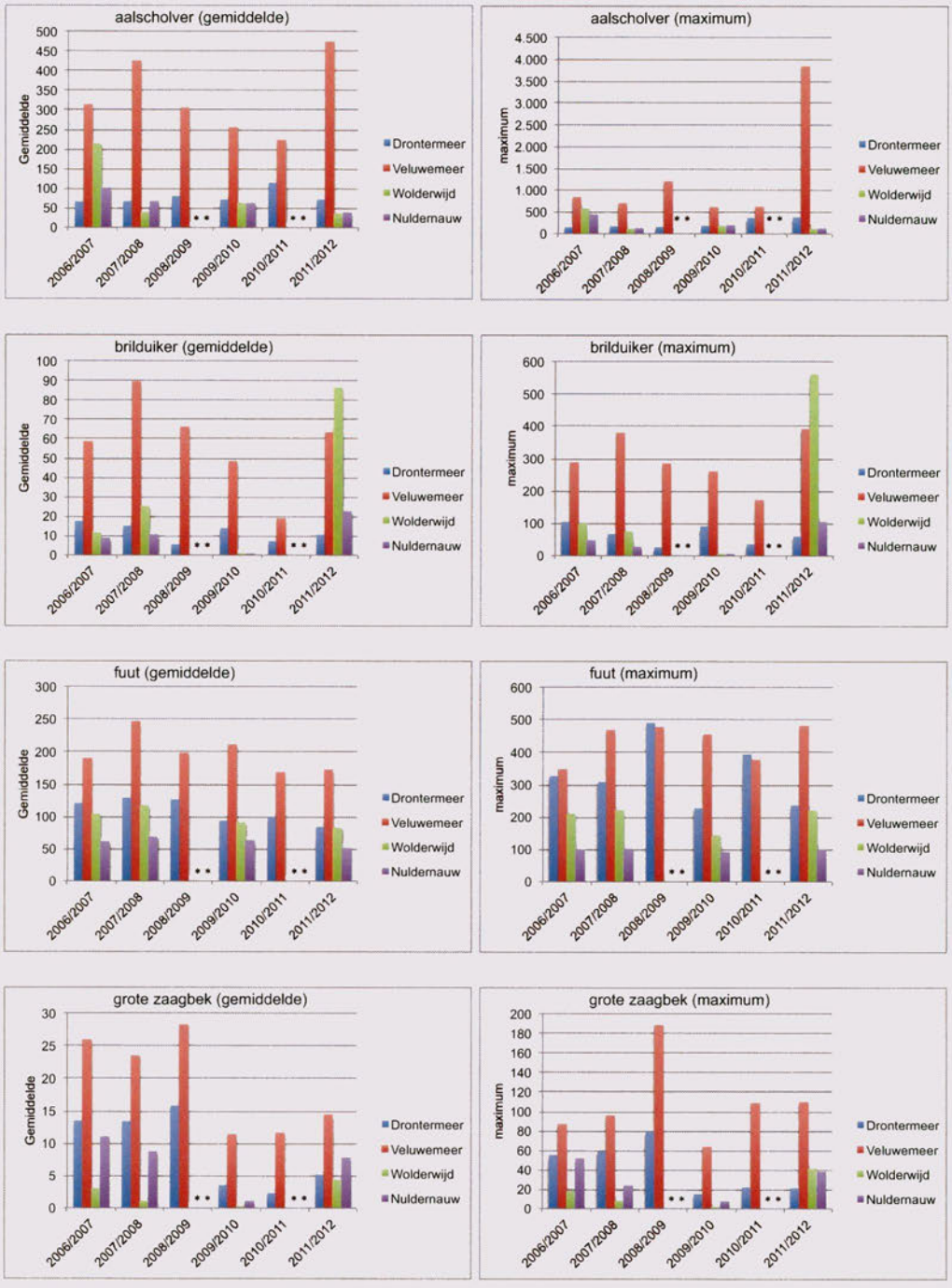

Figuur 3.5 Seizoensgemiddelde en seizoenmaximum per deelgebied, van de niet-broedvogels waarvoor het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren is aangewezen. In seizoen 2008/2009 en 2010/2011 zijn voor het Wolderwijd en het Nuldernauw onvoldoende gegevens beschikbaar om het gemiddelde en maximum te berekenen (**).

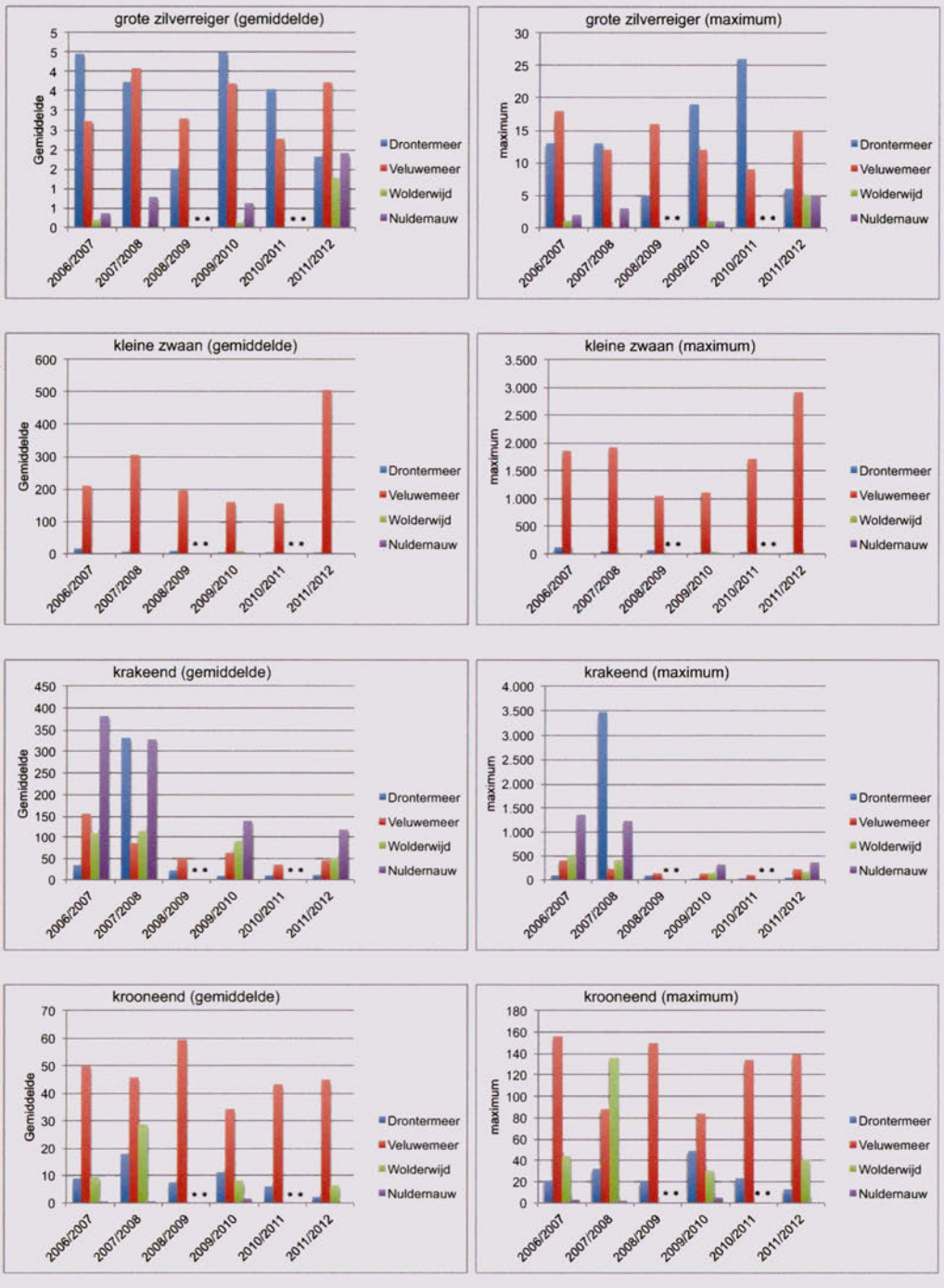

(Vervolg van figuur 3.5)

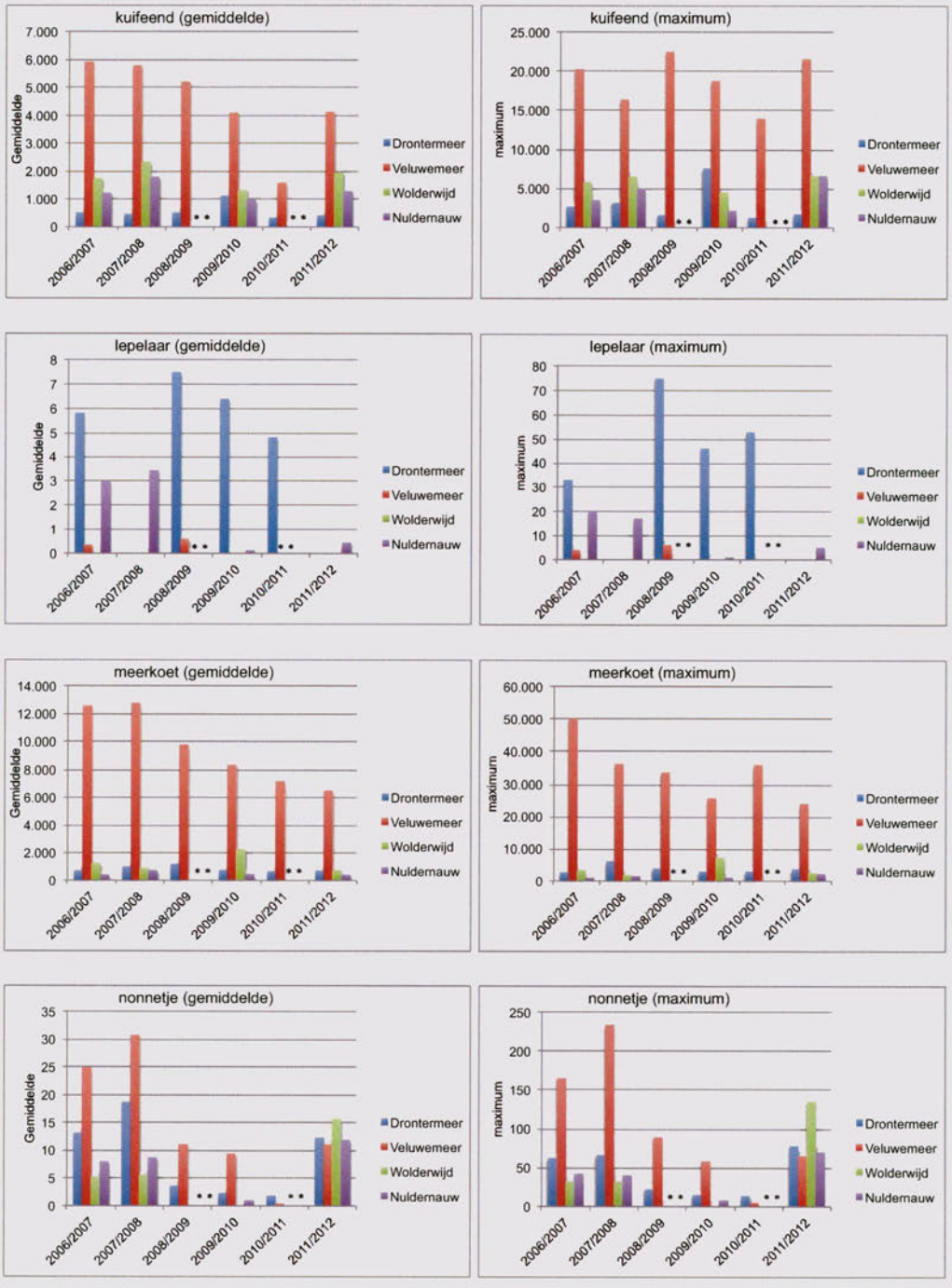

(Vervolg van figuur 3.5)

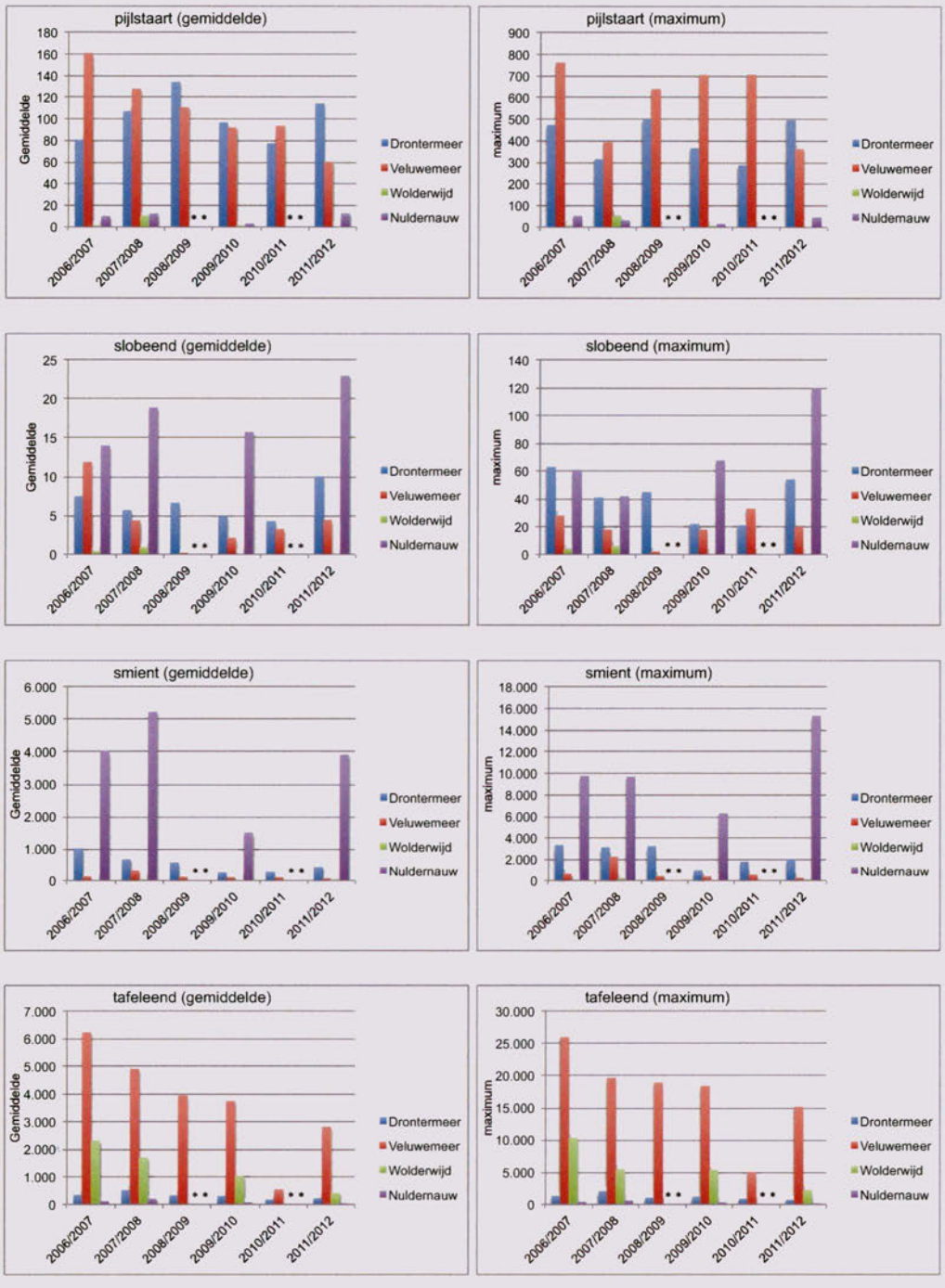

(Vervolg van figuur 3.5)

4 Beschrijving van IIVR-projecten fase 2

In dit hoofdstuk worden 7 IIVR-projecten beschreven van fase 2. Op basis van eerdere beoordelingen is ingeschat dat deze projecten mogelijk significante gevolgen op de instandhoudingsdoelen kunnen hebben en in ieder geval vergunningplichtig kunnen zijn omdat er een effect op de soorten en habitats kan zijn. In onderhavige Passende Beoordeling zijn de effecten van deze projecten van fase 2 betrekking (categorie 'nog te realiseren (vergunning nodig') in beeld gebracht en beoordeeld. (bijlage 3). Overige projecten zijn -indien relevant- in de cumulatietoets opgenomen (hoofdstuk 6). In §2.1 is de methodiek van de selectie van IIVR-projecten uit fase 2 omschreven. In bijlage 11 is de globale planning van de IIVR-projecten uit fase 2 opgenomen.

NA.1 Ontwikkelen rietzone Veluwemeer (waterzijde)

Het project 'Ontwikkelen rietzone Veluwemeer (waterzijde)' (NA.1) heeft tot doel: het leveren van een wezenlijke bijdrage aan de Natura 2000-doelstellingen m.b.t. de moerasvogels door het realiseren van een robuuste rietzone langs het Veluwemeer in het oevertraject tussen Harderwijk en Elburg.

De beoogde ontwikkeling betekent:
- het vergroten van het rietareaal aan de waterzijde van het Veluwemeer (vooral uitbreiding waterriet) met ca. 10 ha;
- deze oppervlakte dient te worden verondiept tot een waterdiepte van 0,05 á 0,10 m;
- de huidige bodemdiepte varieert van NAP - 0,50 m tot NAP - 1,00 m.
- op deze verondiepingen vindt een aanplant van rietstekken plaats;

De benodigde materialen (zand, rietstekken etc.) voor de uitbreiding van de rietzone zullen grotendeels over water worden aangevoerd.
Het werk zal gefaseerd in een tijdsperiode van enkele jaren worden gerealiseerd (planning 2013-2015). De werkzaamheden worden jaarlijks uitgevoerd in de periode van half december tot half maart.

De wijze van uitvoering van dit project is op het moment dat deze passende beoordeling wordt opgesteld, nog niet volledig uitgekristalliseerd. Vanwege de cumulatie van effecten (m.n. op de kranswieren) is het toch noodzakelijk om dit rietproject in deze passende beoordeling op te nemen.
Om die reden is er voor gekozen om het 'worst-case-scenario' nu te toetsen. Dit betekent dat in deze passende beoordeling gerekend is met een ophoging van de gehele aangegeven oppervlakte tot NAP 0,05 á 0,10 m en vervolgens een volledige inplant met rietwortelstekken. In dat geval is er sprake van een maximaal effect aan verlies van kranswieren.

Op basis van één of meer kleine pilots zal gezocht worden naar een uitvoeringswijze die minder effect sorteert. Met deze ervaring kan dan de definitieve uitvoeringswijze voor de grotere trajecten gekozen worden. Op deze manier kan gegarandeerd worden dat de effecten op de soorten en habitats waarvoor instandhoudingsdoelen zijn opgesteld, nooit groter zullen zijn dan het 'worst-case-scenario' en deze aanpak juist zal leiden tot een kleiner ecologisch effect.

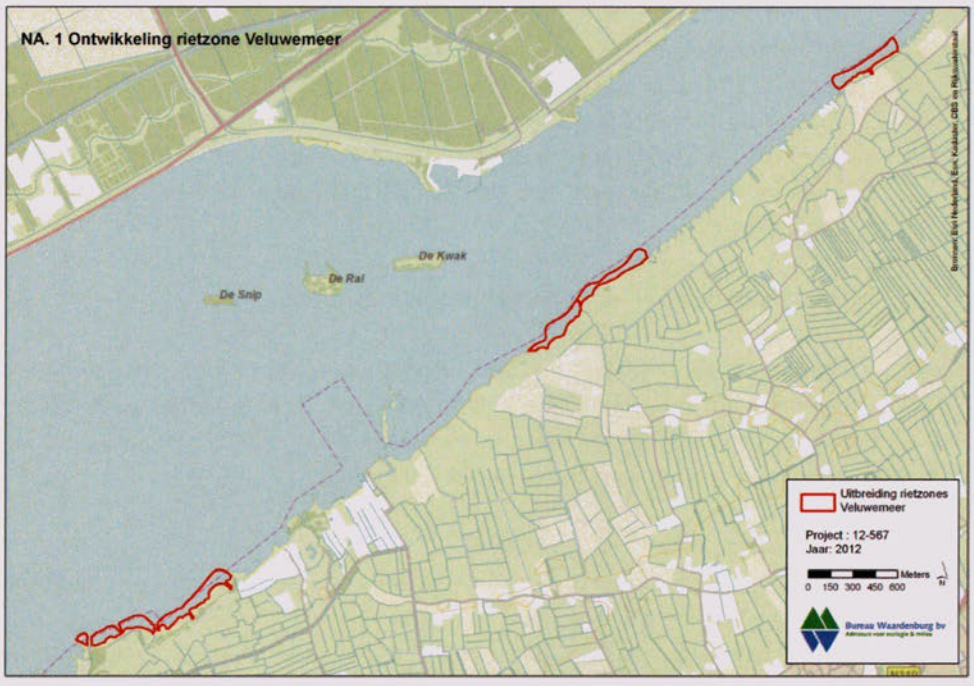

Figuur 4.1 Projectgebied NA.1 'Ontwikkeling rietzone Veluwemeer'. Alleen de onderdelen van het project die in het water plaatsvinden zijn weergegeven.

WS1: Vergroten vaarmogelijkheden Veluwemeer

Het project 'Verdiepingen Veluwemeer' (WS.1) heeft tot doel: het vergroten van de vaarmogelijkheden voor de recreatievaart op het brede deel van het Veluwemeer, door middel van:

- het vergroten van het bevaarbaar oppervlak voor (kruisende) zeiljachten en grotere motorboten met een maximale diepgang van 1,5 meter (maakdiepte NAP - 1,80 m);
- het bieden van aanlegmogelijkheden voor kano's, roeiboten en kleine open zeilboten, alsmede ankermogelijkheden voor zeil- en motorboten rond de eilanden Pierland en De Kluut, waarmee de eilanden ook aantrekkelijker vaardoelen worden;
- het creëren van een duidelijkere, in rechte of vloeiende lijn lopende recreatiebebakening;

- het creëren van een duidelijkere, logischere zonering tussen natuur en recreatie ('meer ruimte voor recreatie, zodat de druk daarbuiten minder wordt').

De beoogde verdiepingen betreft een drietal gebieden (de vlakken 1, 2 en 3 figuur 4.2) met een totale oppervlakte van 115 ha in het Veluwemeer die verdiept worden tot NAP - 1,80 m. De huidige diepte ter plaatse van de ondiepe verdiepingen varieert van NAP - 0,90 m tot NAP - 1,80 m. Aan deze ondiepe verdiepingen wordt het laatste stukje vaargeulverbreding (vlak 7) in het brede deel van het Veluwemeer toegevoegd. Het betreft de verbreding van 1.000 m vaargeul van 75 m naar 150 m met een opleverdiepte van NAP – 5,00 m. De huidige gemiddelde diepte ter plaatse van de vaargeulverbreding bedraagt NAP –2,50 m.

De verdiepingen zullen door middel van zandwinning (cutterzuiger of gelijkwaardig materieel) worden gerealiseerd. Het vrijkomende zand is bestemd voor de verkoop en wordt per schip afgevoerd. Het gemiddeld aantal schepen dat actief is, zal per dag 1 á 2 bedragen.
Het zand wordt gewonnen vanaf een half uur voor zonsopgang tot een half uur na zonsondergang.
Om ecologische redenen (hergroei waterplanten) zal het werk in een tijdsperiode van minimaal drie jaar worden gerealiseerd (planning 2017-2020). De werkzaamheden kunnen het gehele jaar plaatsvinden. Gezien de totale doorloopperiode zal niet meer dan één zandzuiger tegelijk bezig zijn.

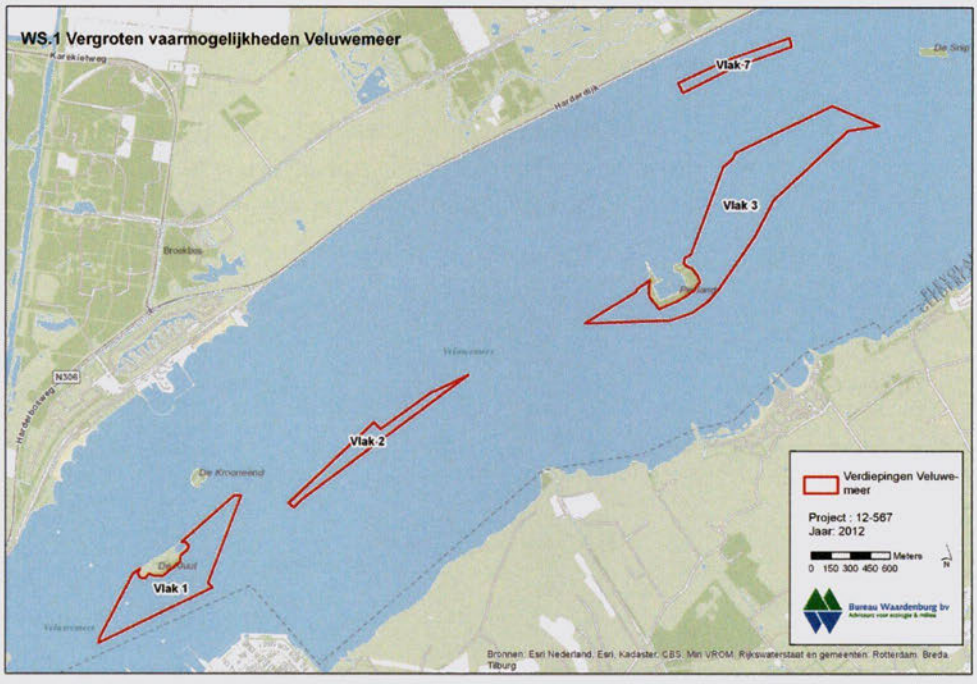

Figuur 4.2 Projectgebied WS.1 'Vergroten vaarmogelijkheden Veluwemeer'.

WS.2 Vergroten vaarmogelijkheden Wolderwijd

Het project 'Verdiepingen Wolderwijd (Zeewolde)' (WS.2) heeft tot doel: het verbeteren van de vaarmogelijkheden voor de recreatievaart op het Wolderwijd, door middel van:

- het creëren van een overzichtelijker en beter bevaarbaar watersportgebied ten noordwesten van de vaargeul;
- het verbeteren van de toegankelijkheid van de haven van Zeewolde en van de aanlegplaatsen rondom eiland De Zegge;

De beoogde verdiepingen betreft een drietal gebieden:

- een gebied (vak 5) ter grootte van 35,2 ha ten noorden van de haven van Zeewolde dat verdiept wordt tot NAP –2,00 m. De huidige gemiddelde diepte bedraagt NAP –1,60 m;
- een gebied (vak 4) ter grootte van 32,1 ha ten zuidoosten van Zeewolde dat verdiept wordt tot NAP –2,00 m. De huidige gemiddelde diepte bedraagt NAP –1,20 m;
- een gebied (vak 6) ter grootte van 2,8 ha direct rond eiland De Zegge bij aanlegplaatsen, dat verdiept wordt tot NAP –2,00 m. De huidige gemiddelde diepte bedraagt NAP –1,80 m.

De verdieping zal door middel van zandwinning (cutterzuiger of gelijkwaardig materieel) worden gerealiseerd. Het vrijkomende zand zal primair worden gebruikt voor de realisatie van IIVR-project RF5/6 'aanleggen kustzone Zeewolde'.
Het zand wordt gewonnen vanaf een half uur voor zonsopgang tot een half uur na zonsondergang.
Het werk zal in een tijdsperiode van ongeveer een jaar worden gerealiseerd (planning 2013-2014). De werkzaamheden kunnen het gehele jaar plaatsvinden. Gezien de totale doorloopperiode zal niet meer dan één zandzuiger tegelijk bezig zijn.

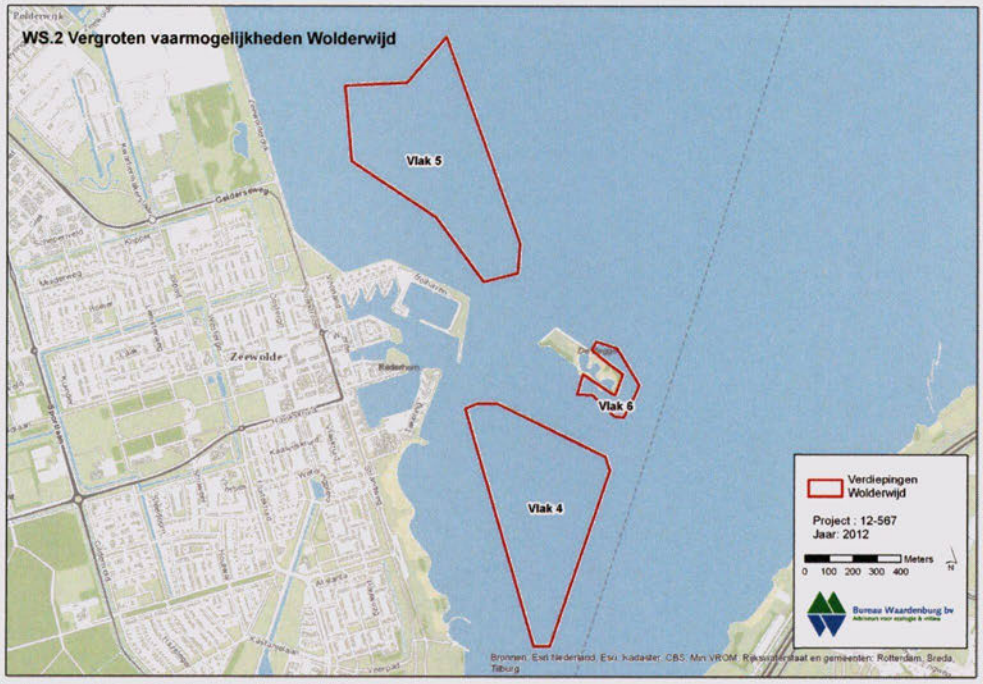

Figuur 4.3 Projectgebied WS.2 'Vergroten vaarmogelijkheden Wolderwijd.

WS.2a Recreatieve vaargeul Harderwijk

Project WS.2a 'Verdiepingen Wolderwijd (Harderwijk)' heeft tot doel: het verbeteren van de vaarmogelijkheden voor de recreatievaart op het Wolderwijd, door middel van: het creëren van een vaarroute vanaf het Wolderwijd naar de boulevard van Harderwijk De beoogde verdieping betekent het realiseren van een vaargeultje naar het Waterfront van Harderwijk met een diepte van NAP – 2,60 m. De huidige diepte varieert van NAP - 0,90 m tot NAP - 1,50 m. Het vaargeultje wordt gegraven binnen het op tekening aangegeven vlak met een oppervlakte van max. 10 ha.

De verdieping zal door middel van zandwinning worden gerealiseerd. Het vrijkomende zand zal primair worden gebruikt voor de realisatie van onderdelen van het Waterfront Harderwijk. Het zand wordt gewonnen vanaf een half uur voor zonsopgang tot een half uur na zonsondergang. Het werk zal binnen een tijdsperiode van ongeveer een jaar worden gerealiseerd (planning 2014). De werkzaamheden kunnen het gehele jaar plaatsvinden.

Figuur 4.4 Projectgebied WS.2a 'Vaarroute naar Waterfront'.

WS.3 Verleggen vaargeul Wolderwijd

Het IIVR project 'Verleggen vaargeul Wolderwijd' (WS.3) heeft tot doel: het verleggen van de vaargeul in het Wolderwijd aansluitend op de nieuwe brug en aquaduct, met:
een overzichtelijke en veiliger aansluiting van de hoofdvaargeul ten zuiden van de Natte As op de nieuwe brug, die geschikt is voor scheepvaartklasse 4 en waarmee een betere scheiding ontstaat van scheepvaart in de vaargeulen en watersporters daarbuiten;
een heldere zonering van beroeps- en recreatievaart enerzijds en ondiepe, ecologisch waardevolle delen anderzijds.
De beoogde verdieping betekent:
een gebied (vak WS3_1b). ter grootte van 35,0 ha t.b.v. de nieuwe hoofdvaargeul dat verdiept wordt tot NAP –5,00 m. De huidige diepte varieert van NAP - 1,50 m tot NAP - 2,50 m.

De vaargeulverlegging zal door middel van zandwinning (cutterzuiger of gelijkwaardig materieel) worden gerealiseerd. Het vrijkomende zand is bestemd voor de verkoop en wordt per schip afgevoerd. Het gemiddeld aantal vaarbewegingen per dag bedraagt 1 á 2. Het zand wordt gewonnen vanaf een half uur voor zonsopgang tot een half uur na zonsondergang. Het werk zal binnen een tijdsperiode van ongeveer vier jaar worden gerealiseerd (planning 2013-2017). De werkzaamheden kunnen het gehele jaar plaatsvinden. Gezien de totale doorloopperiode zal niet meer dan één zandzuiger tegelijk bezig zijn.

De vaargeulverlegging welke in 2012 was gestart op basis van de koepelvergunning IIVR resp. de detailvergunning voor dit werk, is na de uitspraak van de Raad van State

dd 15 augustus 2012 stilgelegd. Van de oorspronkelijke vergraving van 55,8 ha is in die fase reeds 20,8 ha (vak WS3_1c) gerealiseerd.

Figuur 4.5 Projectgebied WS.3 'Verleggen vaargeul Wolderwijd'.

WS.5 Verdiepen bij Roggebotsluis

Het IIVR-project WS.5 'Verdiepen bij Roggebotsluis' heeft tot doel: :

- het zodanig vergroten van de vaarmogelijkheden voor recreatief vaarverkeer, dat gevaarlijke situaties voor de (wachtende) recreatie- en beroepsvaart kunnen worden vermeden en een doorvaart richting het zuiden soepel kan verlopen;
- door het vergroten van deze ruimte tevens ruimte bieden voor het organiseren van wedstrijden voor kanoërs,

De beoogde verdieping betreft twee gebieden (figuur 4.6):

- Een gebied (vak 9b). ter grootte van 4,3 ha ten zuidwesten van de haven van Camping Roggebot, dat wordt verdiept tot NAP – 1,50 m. De huidige gemiddelde diepte bedraagt NAP – 0,70 m.
- De noordelijke punt, een gebied (vak 9a) ter grootte van 1,3 ha, aan de noordzijde aansluitend op vak 9a, dat wordt verdiept tot NAP – 2,00 m waardoor vaarverkeer richting het zuiden meer ruimte krijgt. De huidige gemiddelde diepte bedraagt NAP –1,00 m.

De verdieping zal door middel van zandwinning (cutterzuiger of gelijkwaardig materieel) worden gerealiseerd. Het vrijkomende zand is bestemd voor de verkoop en wordt per schip afgevoerd.

Het zand wordt gewonnen vanaf een half uur voor zonsopgang tot een half uur na zonsondergang.
Het werk zal binnen een tijdsperiode van ongeveer een jaar worden gerealiseerd (planning 2013-2014). De werkzaamheden kunnen het gehele jaar plaatsvinden.

Figuur 4.6 Projectgebied WS.5 'Verdiepen bij Roggebotsluis'.

RF.1/2 Recreatiegebied Bremerberg

Het IIVR-project RF.1/2 'Recreatiegebied Bremerberg' heeft tot doel: het aanleggen van een robuuste structuur (strekdam, strand, horeca) die als basis dient voor het ontwikkelen van de Bremerbergse Hoek tot een goed ontsloten recreatiegebied mede met het oog op de lokale bevolking van Biddinghuizen.
Het beoogde recreatiegebied betekent:

- de aanleg van een beschermende strekdam;
- de aanleg van een strand in het Veluwemeer;
- de aanleg van een plateau t.b.v. een horecagelegenheid;

het project heeft een oppervlakte van ca. 4 ha. Het gedeelte aangeduid als 'water' (oppervlakte 1,6 ha, figuur 4.7) betreft het onderwatergedeelte van het strand (oplopend van NAP - 2,50 m tot NAP - 0,05 m). Het droge gedeelte van het strand ('land', oppervlakte 2,8 ha) zal vanaf NAP - 0,05 m oplopen tot ca. NAP + 0,70 m. De beschermende strekdam en het plateau voor de horeca moeten i.v.m. veiligheidseisen hoger liggen: NAP + 1,00 á 1,50 m. De Harderdijk heeft ter plaatse een kruinhoogte van ca. NAP + 3,00 m. De huidige diepte van het water waar het project wordt gerealiseerd, is ca. NAP - 2,50 m. De huidige snelvaarbaan langs de Harderdijk in het Veluwemeer wordt ter plaatse van het project ingekort van 6 naar 5 km;
in het 'voorontwerp bestemmingsplan Bremerbaai' van de gemeente Dronten wordt recreatief gebruik van de strekdam in het winterhalfjaar uitgesloten.

Het parkeerterrein voor dit strand wordt binnendijks gerealiseerd. De barrière in de vorm van de Harderdijk betekent dat de locatie niet aantrekkelijk is voor surfers. Bovendien zijn de strandparkeerterreinen in de gemeente Dronten 's winters gesloten voor auto's.

De benodigde materialen (zand, bestorting etc.) voor de aanleg van het recreatiegebied zullen grotendeels per schip worden aangevoerd.
De werkzaamheden worden uitgevoerd in de periode maart – november vanaf een half uur voor zonsopgang tot een half uur na zonsondergang.
Het werk zal in een tijdsperiode van ongeveer een half jaar worden uitgevoerd (planning 2014).

Figuur 4.7 Projectgebied RF.1/2 'Aanleggen recreatiegebied Bremerberg'.

5 Effecten op Veluwerandmeren

5.1 Effecten per IIVR-project fase 2

Project NA.1 Ontwikkelen rietzone Veluwemeer (waterzijde)

Effecten op waterplanten, habitattypen

In het projectgebied komt in de huidige situatie een hoge bedekking aan kranswiervegetaties voor. Fonteinkruidvegetaties zijn in het projectgebied afwezig.

Het directe effect is dat op de projectlocatie aanwezige ondergedoken waterplantenvegetaties geheel verdwijnen als gevolg van verondieping. Tevens is rekening gehouden met een indirect effect door een mogelijke verschuiving van de randzone zonder kranswier langs de oude landzone. Door het ontbreken van waterplanten is deze zone niet geschikt voor herbivore watervogels. Dit is bij de effectberekening meegenomen.

Effecten op driehoeksmosselbestanden

Driehoeksmosselvelden komen op deze ondiepe locaties nauwelijks voor. De effecten op bestanden van deze schelpdieren die voedsel voor vogels vormen worden ingeschat als verwaarloosbaar.

Effecten op niet-broedvogels

Voor duikende herbivoren (tafeleend, meerkoet, krooneend, brilduiker) is het verlies in aantallen vogels evenredig aan het verlies in interne bedekking kranswier, vermenigvuldigd met het percentage kranswier in hun dieet (geschat op de helft bij tafeleend, meerkoet en brilduiker).

Door de geringe diepte is de kranswierbiomassa op de projectlocaties ook beschikbaar voor niet-duikende watervogels. Het effect is relatief groot voor vogels met een beperkte neklengte (krakeend en smient) (Platteeuw *et al.*, 2006). Beide soorten gebruiken echter ook andere voedselbronnen. De smient is een graseter die vooral van het gebied gebruik maakt om te rusten. De soort foerageert 's nachts op omliggende graslandpercelen. De ontwikkeling van de rietzone heeft derhalve geen effect op de smient. De slobeend foerageert in de oeverzone op plantaardig materiaal dat zich aan de wateroppervlakte bevindt. Door de ontwikkeling van de rietzone zal het foerageergebied mogelijk verschuiven, maar niet in omvang afnemen. Aan de randen van het riet kan de slobeend profiteren van een verbeterd voedselaanbod als gevolg van de ontwikkeling van drijvende waterplanten en aangroei van algen. Bij de pijlstaart en kleine zwaan vertaalt het verlies aan voedselbeschikbaarheid zich min of meer rechtstreeks in een draagkrachtverlies en dus een aantalsafname.

Voor visetende watervogels die in de oeverzone foerageren zal de ontwikkeling van de rietzone een (licht) positief effect hebben, omdat het leefgebied voor vissen in de

oeverzone verbetert en dus het voedselaanbod toeneemt. Dit geldt voor de fuut, nonnetje, grote zilverreiger en lepelaar. Andere visetende watervogels (aalscholver, grote zaagbek) foerageren niet in de ondiepe oeverzone. Voor deze soorten zal de ontwikkeling van de rietzone geen effect hebben.

Effecten op broedvogels
De ontwikkeling van een natte rietzone is gunstig voor zowel de roerdomp als de grote karekiet, omdat beide soorten broeden in riet dat in water staat. Het oppervlak van dit leefgebied zal toenemen. Voor beide soorten is in de huidige situatie geen geschikt broedbiotoop aanwezig op de geplande locaties. Tijdelijke effecten kunnen worden uitgesloten.

Effecten op soorten van Bijlage II Habitatrichtlijn
De ontwikkeling van natuurlijke overgangen tussen land en water is gunstig voor de foerageermogelijkheden van de meervleermuis. Het leefgebied van de kleine modderkruiper verslechtert op de projectlocaties. De soort zal aan de randen van de beoogde rietzone nog wel in hoge aantallen voorkomen, maar binnen de rietzone zal de kwaliteit van het leefgebied afnemen. Het leefgebied van de rivierdonderpad wordt op de projectlocaties niet aangetast.

Overzicht effecten op instandhoudingsdoelen Veluwerandmeren
Voor broedvogels heeft de ontwikkeling van de rietzone een positief effect (tabel 5.1). Voor het habitattype H3140 (kranswiervegetaties en soorten die erin leven of er van eten (niet-broedvogels) treedt er een beperkte afname van het areaal of de kwaliteit van het leefgebied op (tabel 5.1).

Effecten op Beschermd Natuurmonument Drontermeer
De ontwikkeling van de rietzone is gepland buiten de begrenzing van het (voormalig) Beschermd Natuurmonument 'Drontermeer'. Omdat de ontwikkeling buiten de begrenzing plaatsvindt worden de geomorfologie, natuurschoon en flora en vegetatie niet aangetast. Ook is er geen sprake van verstoring van fauna als gevolg van externe werking. Er is daarom geen sprake van effecten op de aanvullende doelen van het (voormalig) Beschermd Natuurmonument Drontermeer.

Tabel 5.1 *Effecten project NA.1 'Ontwikkelen rietzone Veluwemeer' op soorten of habitats waarvoor instandhoudingsdoelen zijn opgesteld. Kwantitatieve effectbepaling in percentage toe- of afname van totaal leefgebied of habitatoppervlak in de Veluwerandmeren. Kwalitatieve effectbepaling: ++ is positief, + = licht positief, - = licht negatief en -- = negatief.*

Instandhoudingsdoel	effect
3140 Chara-vegetaties	-0,62
3150 Potamogeton-vegetaties	0
kleine modderkruiper	-
rivierdonderpad	0
meervleermuis	+
roerdomp	++
grote karekiet	++

Instandhoudingsdoel	effect
fuut	+
aalscholver	0
nonnetje	0
grote zaagbek	0
grote zilverreiger	+
lepelaar	+
kleine zwaan	-1,39
smient	0
krakeend	-
pijlstaart	-2,25
krooneend	-0,62
tafeleend	-0,31
kuifeend	0
brilduiker	-0,31
meerkoet	-0,31
slobeend	+

Project WS.1 Vergroten vaarmogelijkheden Veluwemeer

Effecten op waterplanten, habitattypen

In het projectgebied komen kranswiervegetaties en kleine hoeveelheden fonteinkruiden voor. Met name in vlak 3 (rond Pierland) is er een hoge bedekking aan kranswieren aanwezig.

Bij de huidige waterkwaliteit ligt de diepte na realisatie van het project, nog binnen de range waarin waterplanten kunnen voorkomen. Een verdiepingsproef waarbij in een deel van het te verdiepen areaal vakken va 50x50 m zijn verdiept tot 1,50 m –NAP, liet zien dat de vegetatie geheel terugkeerde in de loop van drie jaar (proef 2002- 2004, vegetatie weer aaneengesloten in 2004), met een soortverschuiving ten gunste van doorgroeid fonteinkruid (Platteeuw *et al.* 2006). Deze verschuiving komt overeen met de voorkeur voor grotere diepte van doorgroeid fonteinkruid. Herkolonisatie van kranswier vond ondanks nabehandelingen vooral plaats vanuit de omringende vegetatie, zodat de snelheid van herkolonisatie afhankelijk is van de grootte van het verdiepte vak. De waterplanten zullen na de verdieping terugkeren, mede gelet op de inmiddels gerealiseerde verbetering van de waterzuivering Harderwijk. Door de grotere diepte wordt de bedekking echter iets lager.

Effecten op driehoeksmosselbestanden

Doordat de hoogste dichtheden driehoeksmosselen in de Veluwerandmeren rond 2 meter diepte liggen, kunnen die dichtheden na verdieping in de verschillende vakken enigszins toenemen. Voor duikende benthivore watervogels neemt de duikdiepte in het projectgebied na verdieping wel toe. Hun energieverbuik neemt toe door een

grotere duikdiepte en een langere duikweg. Dit beperkte verlies is in het rekenmodel verdisconteerd.

Effecten op niet-broedvogels
De verdieping van dit deel van het Veluwemeer heeft effect op het direct aangrenzende voedselgebied van de kleine zwaan. De mogelijkheden tot foerageren worden hier als gevolg van verstoring verminderd. In het rekenmodel is aangenomen dat de voedselbeschikbaarheid als gevolg van de verstoring met 20% afneemt. Dit is een *worst case* benadering, omdat de recreatieve scheepvaart in de winterperiode zeer beperkt is (zie ook bijlage 10). Het feit dat de watervegetatie zich in de toekomstige situatie op grotere diepte bevindt, is voor duikende watervogels (tafeleend, krooneend, meerkoet, brilduiker) ongunstiger. Hun energieverbuik neemt toe door een grotere duikdiepte en dus een langere duikweg. Dit beperkte verlies is in het rekenmodel verdisconteerd.

Het effect van de vaargeulverbreding (vlak 7 in figuur 4.2) is zeer gering. De interne bedekking van waterplanten is hier in de huidige situatie uiterst klein, waardoor het effect op herbivore watervogels nihil is. De verdieping zal wel een negatief effect hebben op bethos etende watervogels (kuifeend, tafeleend, brilduiker en meerkoet). Hun energieverbuik neemt toe door een grotere duikdiepte en dus een langere duikweg. Dit beperkte verlies is in het rekenmodel verdisconteerd.

Het projectgebied is gezien de diepte in de huidige situatie niet geschikt voor wadend foeragerende viseters (grote zilverreiger, lepelaar) en ondiep grondelende watervogels (smient, krakeend, pijlstaart en slobeend). De voorgenomen ingreep zal voor deze soorten dus geen effect hebben.

Her en der zijn in de huidige situatie kale zandige bodems aanwezig waar driehoeksmosselen kunnen groeien. Het water is nu ondiep en de vogels kunnen de mosselen relatief eenvoudig wegconsumeren. Als het water dieper wordt zal de hoeveelheid driehoeksmosselen toenemen, maar de beschikbaarheid ervan voor vogels, afnemen.

Extra verstoring door recreatie
Het gebied beslaat 160 hectare. Bij volledige verstoring van alle aanwezige visetende watervogels zou dit voor de gehele Veluwerandmeren (6.118 hectare) een negatief effect van -2,6% betekenen. Aangenomen dat niet meer dan 20% van de vogels verstoord raakt (zie § 2.4 en bijlage 12) betekent dit in praktijk een effect van -0,52% op de desbetreffende vogelaantallen (fuut, aalscholver). Dit is een *worst case* benadering, omdat de recreatieve scheepvaart in de periode van september t/m april zeer beperkt is (zie ook bijlage 10). Voor nonnetje en grote zaagbek zijn überhaupt geen negatieve effecten aanwezig. In het winterhalfjaar (november-februari), wanneer deze vogels in optimale aantallen aanwezig zijn, is het aantal vaarbewegingen zeer beperkt tot nihil.

Bijeffecten van de vergroting van vaarmogelijkheden
Door het project WS1 verandert de gebruiksfunctie van de eilandjes Pierland en de Kluut, doordat meerdere zijden van het eiland bereikbaar worden voor recreatief vaarverkeer. Dit kan van invloed zijn op de functie als dagrustplaats voor duikeenden op winderige dagen (luwte).

Op winderige dagen kunnen vele duizenden en soms zelfs tienduizenden eenden rusten in de luwte van deze eilanden. De eilanden hebben om deze reden een belangrijke plek in de functie van de Veluwerandmeren als rustgebied. De periode waarin deze vogels aanwezig zijn loopt van eind augustus tot en met maart-april.

Als de eilanden regelmatig door boten bezocht worden, is het theoretisch mogelijk dat de duikeenden deze eilanden niet meer gaan gebruiken als rustgebied. Omdat het aantal rustgebieden van vergelijkbaar belang relatief beperkt is kan het verlies van een of meer locaties een relatief groot negatief effect vormen. De recreatieve scheepvaart beperkt zich echter tot de periode van maart t/m oktober, de periode waarin de duikeenden niet in optimale aantallen aanwezig zijn. Het effect is daarom beperkt van omvang.

Effecten op broedvogels
Er zijn geen effecten op broedvogels (roerdomp, grote karekiet) als gevolg van project WS.1. De soorten komen niet in of nabij het projectgebied voor.

Effecten op soorten van Bijlage II Habitatrichtlijn
Het leefgebied van de kleine modderkruiper zal op de projectlocaties van de ondiepe verdiepingen (vlak 1, 2 en 3) niet worden aangetast. De locatie van de diepe verdieping (vlak 7 in de vaargeul) zal na verdieping te diep worden voor de kleine modderkruiper. Dit effect is klein omdat het leefgebied op de betreffende locatie ook in de huidige situatie niet optimaal is voor de soort (2,50 meter –NAP met een lage bedekking aan waterplanten). Het vergroten van de vaarmogelijkheden heeft geen effect op de meervleermuis en rivierdonderpad. Beide soorten komen niet voor op de projectlocaties.

Samenvatting effecten op instandhoudingsdoelen Veluwerandmeren
Voor visetende watervogels, kleine modderkruiper, kranswier- en fonteinkruidvegetaties en soorten die erin leven of er van eten (niet-broedvogels) kan er een beperkte verslechtering van het areaal of de kwaliteit van het leefgebied optreden als gevolg van project WS.1 (tabel 5.2).

Samenvatting effecten op Beschermd Natuurmonument Drontermeer
Het project 'vergrote vaarmogelijkheden Veluwemeer' is gepland buiten de begrenzing van het (voormalig) Beschermd Natuurmonument 'Drontermeer'. Omdat het project buiten de begrenzing plaatsvindt worden de geomorfologie, natuurschoon en flora en vegetatie niet aangetast. Ook is er geen sprake van verstoring van fauna als gevolg

van externe werking. Er is daarom geen sprake van effecten op de aanvullende doelen van het (voormalig) Beschermd Natuurmonument Drontermeer.

Tabel 5.2 *Effecten project WS.1 'Vergroten vaarmogelijkheden Veluwemeer' op soorten of habitats waarvoor instandhoudingsdoelen zijn opgesteld. Kwantitatieve effectbepaling in percentage toe- of afname van totaal leefgebied of habitatoppervlak in de Veluwerandmeren. Kwalitatieve effectbepaling: ++ is positief, + = licht positief, - = licht negatief en -- = negatief.*

Instandhoudingsdoel	**effect**
3140 Chara-vegetaties	-0,3
3150 Potamogeton-vegetaties	-0,16
kleine modderkruiper	-
rivierdonderpad	0
meervleermuis	0
roerdomp	0
grote karekiet	0

Instandhoudingsdoel	**effect**
fuut	-0,52
aalscholver	-0,52
nonnetje	0
grote zaagbek	0
grote zilverreiger	0
lepelaar	0
kleine zwaan	-0,51
smient	0
krakeend	0
pijlstaart	0
krooneend	-1,93
tafeleend	-1
kuifeend	-0,08
brilduiker	-1
meerkoet	-1
slobeend	0

Project 3: WS.2 Vergroten vaarmogelijkheden Wolderwijd

Effecten op waterplanten, habitattypen

In het projectgebied komt een hoge bedekking aan kranswiervegetaties voor. In minder grote mate zijn ook fonteinkruiden aanwezig.

Bij de verdiepingsvlakken ten noorden van Zeewolde is gekozen voor een diepte van NAP – 2,00. Bij de huidige waterkwaliteit ligt de diepte na realisatie van het project, nog binnen de range waarin waterplanten kunnen voorkomen. Een verdiepingsproef waarbij in een deel van het te verdiepen areaal vakken va 50x50 m zijn verdiept tot 1,50 m –NAP, liet zien dat de vegetatie geheel terugkeerde in de loop van drie jaar (proef 2002- 2004, vegetatie weer aaneengesloten in 2004), met een soortverschuiving ten gunste van doorgroeid fonteinkruid (Platteeuw *et al.* 2006). Deze verschuiving komt overeen met de voorkeur voor grotere diepte van doorgroeid fonteinkruid. Herkolonisatie van kranswier vond ondanks meerdere pogingen vooral plaats vanuit de omringende vegetatie, zodat de snelheid van herkolonisatie afhankelijk is van de grootte van het verdiepte vak. De waterplanten zullen na de verdieping terugkeren, mede gelet op de inmiddels gerealiseerde verbetering van de waterzuivering Harderwijk. Door de grotere diepte wordt de interne bedekking echter iets lager.

Effecten op driehoeksmosselbestanden

Doordat de hoogste dichtheden driehoeksmosselen in de Veluwerandmeren rond 2 meter diepte liggen, kunnen die dichtheden na verdieping in de verschillende vakken enigszins toenemen. Voor duikende benthivore watervogels neemt de duikdiepte in het projectgebied na verdieping wel toe. Hun energieverbuik neemt toe door een grotere duikdiepte en een langere duikweg. Dit beperkte verlies is in het rekenmodel verdisconteerd.

Effecten op niet-broedvogels

Als gevolg van de extra vaarmogelijkheden zal de verstoring van de kleine zwaan enigszins toenemen. Hierdoor verliest de soort een klein gedeelte aan leefgebied. Voor duikende herbivore en benthivore watervogels (tafeleend, kuifeend, meerkoet, krooneend en brilduiker) neemt de duikdiepte in het projectgebied na verdieping toe. Hun energieverbuik neemt toe door een grotere duikdiepte een langere duikweg. Dit beperkte verlies is in het rekenmodel verdisconteerd.

Extra verstoring door recreatie

De extra verstoring van herbivore en benthivore watervogels als gevolg van extra vaarbewegingen is verdisconteerd in het RIZA model. In het rekenmodel is aangenomen dat de voedselbeschikbaarheid als gevolg van de extra verstoring met 20% afneemt. Dit is een *worst case* benadering, omdat de recreatieve scheepvaart in de winterperiode zeer beperkt is (zie ook bijlage 10). De verstoring van visetende vogels is voor het desbetreffende gebied apart berekend. Het gebied beslaat 70,1 hectare. Bij volledige verstoring van alle aanwezige visetende watervogels zou dit voor de gehele Veluwerandmeren (6.118 hectare) een negatief effect van -1,15%

betekenen. Aangenomen dat niet meer dan 20% van de vogels verstoord raakt (§2.4 en bijlage 12) betekent dit in praktijk een effect van -0,23% op de desbetreffende vogels (fuut, aalscholver). Voor nonnetje en grote zaagbek zijn geen negatieve effecten aanwezig. In het winterhalfjaar (november-februari), wanneer deze vogels in maximale aantallen aanwezig zijn, is het aantal vaarbewegingen immers zeer beperkt tot nihil.

Het projectgebied is gezien de diepte in de huidige situatie niet geschikt voor wadend foeragerende viseters (grote zilverreiger, lepelaar) en ondiep grondelende watervogels (smient, krakeend, pijlstaart en slobeend). De voorgenomen ingreep zal voor deze soorten geen effect hebben.

Effecten op broedvogels
Het vergroten van de vaarmogelijkheden heeft geen effect op de broedvogels waarvoor de Veluwerandmeren zijn aangewezen (roerdomp, grote karekiet). De soorten komen niet in of nabij het projectgebied voor.

Effecten op soorten van Bijlage II Habitatrichtlijn
De beoogde verdiepingen zullen geen of hooguit een verwaarloosbaar effect op de kleine modderkruiper hebben. De beoogde diepte van de projectlocaties blijft ruim binnen de range waarin kleine modderkruipers voorkomen en de waterplanten zullen na de verdieping terugkeren. Het vergroten van de vaarmogelijkheden heeft geen effect op de meervleermuis en rivierdonderpad. Beide soorten komen niet voor op de projectlocaties.

Samenvatting effecten op instandhoudingsdoelen Veluwerandmeren
Voor visetende watervogels, kranswiervegetaties en soorten die erin leven of er van eten (niet-broedvogels) kan er een beperkte verslechtering van het areaal of de kwaliteit van het leefgebied optreden als gevolg van project WS.2 (tabel 5.3).

Samenvatting effecten op Beschermd Natuurmonument Drontermeer
Het project 'vergrote vaarmogelijkheden Wolderwijd is gepland buiten de begrenzing van het (voormalig) Beschermd Natuurmonument 'Drontermeer'. Omdat het project buiten de begrenzing plaatsvindt worden de geomorfologie, natuurschoon en flora en vegetatie niet aangetast. Ook is er geen sprake van verstoring van fauna als gevolg van externe werking. Er is daarom geen sprake van effecten op de aanvullende doelen van het (voormalig) Beschermd Natuurmonument Drontermeer.

Tabel 5.3 Effecten project WS.2 'Vergroten vaarmogelijkheden Wolderwijd' op soorten of habitats waarvoor instandhoudingsdoelen zijn opgesteld. Kwantitatieve effectbepaling in percentage toe- of afname van totaal leefgebied of habitatoppervlak in de Veluwerandmeren. Kwalitatieve effectbepaling: ++ is positief, + = licht positief, - = licht negatief en -- = negatief.

Instandhoudingsdoel	effect
3140 Chara-vegetaties	-0,19
3150 Potamogeton-vegetaties	-0,04
kleine modderkruiper	0
rivierdonderpad	0
meervleermuis	0
roerdomp	0
grote karekiet	0

Instandhoudingsdoel	effect
fuut	-0,23
aalscholver	-0,23
nonnetje	0
grote zaagbek	0
grote zilverreiger	0
lepelaar	0
kleine zwaan	-0,21
smient	0
krakeend	0
pijlstaart	0
krooneend	-0,73
tafeleend	-0,69
kuifeend	-0,65
brilduiker	-0,69
meerkoet	-0,69
slobeend	0

Project WS.2a Recreatieve vaargeul Harderwijk

Effecten op waterplanten, habitattypen

Op de locatie van de geplande vaargeul komt een hoge bedekking aan kranswieren en in mindere mate fonteinkruiden voor. In vaargeulen zijn de dichtheden aan kranswiervegetaties in de regel veel lager (zie bijlage 4). Als gevolg van de verdieping zal de interne bedekking aan kranswieren in de recreatieve vaargeul dus afnemen.

Effecten op niet-broedvogels

In de huidige situatie is het projectgebied reeds te diep voor grondelend foeragerende watervogels (kleine zwaan, pijlstaart, smient, krakeend) of wadend foeragerende watervogels (lepelaar, grote zilverreiger). De benthosetende watervogels (tafeleend, kuifeend en brilduiker) gebruiken het projectgebied in de huidige situatie wel als foerageergebied. Deze soorten kunnen de aanwezige driehoeksmosselen bij de huidige diepte relatief eenvoudig wegconsumeren. Als het water dieper wordt zal de hoeveelheid driehoeksmosselen toenemen, maar de beschikbaarheid ervan voor vogels, afnemen. Hun energieverbuik neemt toe door een grotere duikdiepte een langere duikweg. Dit geldt ook voor de duikende herbivore watervogels (tafeleend, krooneend, brilduiker en meerkoet). Dit beperkte verlies is in het rekenmodel verdisconteerd.

De rustfunctie van het projectgebied zal als gevolg van de recreatieve vaargeul niet worden aangetast. De vaarbewegingen zullen beperkt blijven tot het recreatieseizoen wanneer de niet-broedvogels waarvoor de Veluwerandmeren zijn aangewezen nog niet aanwezig zijn.

Effecten op broedvogels
De aanleg van de recreatieve vaargeul heeft geen effect op de broedvogels waarvoor de Veluwerandmeren zijn aangewezen (roerdomp, grote karekiet). De soorten komen niet in of nabij het projectgebied voor.

Effecten op soorten van Bijlage II Habitatrichtlijn
Het leefgebied van de kleine modderkruiper zal op de projectlocaties in zeer beperkte mate worden aangetast. De beoogde diepte van de projectlocaties blijft ruim binnen de range waarin kleine modderkruipers voorkomen, maar de waterplanten zullen na de verdieping terugkeren. Het leefgebied van de meervleermuis en rivierdonderpad wordt als gevolg van de recreatieve vaargeul niet aangetast.

Overzicht effecten op instandhoudingsdoelen Veluwerandmeren
Voor kranswiervegetaties en soorten die erin leven of er van eten (niet-broedvogels en kleine modderkruiper) kan er een beperkte verslechtering van het areaal of de kwaliteit van het leefgebied optreden als gevolg van project WS.2a (tabel 5.4).

Effecten op Beschermd Natuurmonument Drontermeer
De aanleg van de recreatieve vaargeul is gepland buiten de begrenzing van het (voormalig) Beschermd Natuurmonument 'Drontermeer'. Omdat het project buiten de begrenzing plaatsvindt worden de geomorfologie, natuurschoon en flora en vegetatie niet aangetast. Ook is er geen sprake van verstoring van fauna als gevolg van externe werking. Er is daarom geen sprake van effecten op de aanvullende doelen van het (voormalig) Beschermd Natuurmonument Drontermeer.

Tabel 5.4 Effecten project WS.2a 'Recreatieve vaargeul Harderwijk' op soorten of habitats waarvoor instandhoudingsdoelen zijn opgesteld. Kwantitatieve effectbepaling in percentage toe- of afname van totaal leefgebied of habitatoppervlak in de Veluwerandmeren. Kwalitatieve effectbepaling: ++ is positief, + = licht positief, - = licht negatief en -- = negatief.

Instandhoudingsdoel	effect
3140 Chara-vegetaties	-0,03
3150 Potamogeton-vegetaties	0
kleine modderkruiper	-
rivierdonderpad	0
meervleermuis	0
roerdomp	0
grote karekiet	0

Instandhoudingsdoel	effect
fuut	0
aalscholver	0
nonnetje	0
grote zaagbek	0
grote zilverreiger	0
lepelaar	0
kleine zwaan	0
smient	0
krakeend	0
pijlstaart	0
krooneend	-0,08
tafeleend	-0,07
kuifeend	-0,06
brilduiker	-0,07
meerkoet	-0,07
slobeend	0

Project WS.3 Verleggen vaargeul Wolderwijd

Effecten op waterplanten, habitattypen
In de beoogde vaargeul komen zowel kranswieren als fonteinkruiden in wisselende bedekkingen voor.

Als gevolg van de verdiepingswerkzaamheden kunnen negatieve effecten als gevolg van vertroebeling optreden. Aangezien het laadschip in het midden van de te graven vaargeul wordt gepositioneerd (Nb-wetvergunning Provincie Flevoland, 2011) blijft de vertroebeling in hoofdzaak beperkt tot het te ontgraven deel waar het habitat voor waterplanten toch al verdwijnt. De vaargeul snijdt in deze variant ongeveer 1/3 minder kranswiervegetaties aan dan de oorspronkelijk geprojecteerde vaargeul, waardoor het effect op de ecologische waarden navenant wordt verkleind.

De beoogde nieuwe vaargeul wordt te diep voor kranswiervegetaties. De planten zullen daarom na de verdieping niet terugkeren. Daarnaast kan als indirect effect door golfwerking en erosie een randzone met verlaagde dichtheden langs de randen van de geulen ontstaan. Deze randen staan onder invloed van golfslag en eventueel afschuiven van sediment. In de effectbepaling is rekening gehouden met een randzone van 150 meter. Dit is een *worst case* benadering. In veel gevallen reikt het effect veel minder ver: Kolen (2011) laat zien dat het randeffect tot op 70 meter van de vaargeul reikt.

Doorgroeid fonteinkruid kan beter groeien in dergelijke dynamische omstandigheden. Dus in plaats van kranswiervegetaties zullen zich hier vegetaties met doorgroeid fonteinkruid ontwikkelen.
Bij effectberekeningen van verbreding van de vaargeul in het Veluwemeer is uitgegaan van het volledig tweezijdig opschuiven van deze randzone, en dus uitsluitend van verlies van een oppervlak interne bedekking ter grootte van de verbreding. In het Wolderwijd wordt echter een geheel nieuwe vaargeul gegraven midden in het kranswierveld, zodat naast het verlies van planten in het te verdiepen gebied twee nieuwe randzones met lagere dichtheden en doorgroeid fonteinkruid ontstaan. Omdat de randzones even breed zijn als de vaargeul is het totale oppervlak van beide randzones ongeveer twee keer zo groot als dat van de geul.

Effecten op driehoeksmosselbestanden
De driehoeksmosselvelden die bij uitvoering van de verdiepingen verloren gaan zullen vanwege een te grote diepte niet terugkeren.

Effecten op niet-broedvogels
In de huidige situatie is het projectgebied te diep voor grondelend foeragerende watervogels (kleine zwaan, pijlstaart, smient, krakeend) of wadend foeragerende watervogels (lepelaar, grote zilverreiger). Het verleggen van de vaargeul zal derhalve geen effect op deze soorten hebben.

Voor duikende herbivore en benthivore watervogels (tafeleend, kuifeend, brilduiker, meerkoet, krooneend) zijn de te verdiepen arealen na verdieping als foerageergebied niet meer interessant zowel vanwege de te grote duikdiepte als de afwezigheid van voedselbronnen.

Duikende planteneters (tafeleend, meerkoet, krooneend, brilduiker) ondergaan een verlies van kranswierbeschikbaarheid. Bovendien zal de verstoring als gevolg van vaarbewegingen in de nieuwe vaargeul iets groter zijn dan bij de oude (huidige) vaargeul. Bij opheffing van de scheepvaartfunctie van de oude (huidige) vaargeul verdwijnt echter de verstoring die daarmee gepaard gaat. Deze verstoring treedt in de huidige situatie maar aan één kant op, omdat het voorkomen van kranswieren tot de zuidzijde ervan beperkt is.

Als gevolg van het verleggen van de vaargeul zal de verstoring van visetende watervogels (fuut, aalscholver, nonnetje, grote zaagbek) niet veranderen.

Effecten op broedvogels
Het verleggen van de vaargeul heeft geen effect op de broedvogels waarvoor de Veluwerandmeren zijn aangewezen (roerdomp, grote karekiet). De soorten komen niet in of nabij het projectgebied voor.

Effecten op soorten van Bijlage II Habitatrichtlijn
Het leefgebied van de kleine modderkruiper verslechtert op de projectlocaties. De locatie zal na verdieping te diep worden voor de kleine modderkruiper. Dit effect is beperkt omdat de locatie in de huidige situatie ook al relatief diep is en dus niet optimaal voor de soort. Het leefgebied van de meervleermuis en rivierdonderpad wordt als gevolg van de recreatieve vaargeul niet aangetast.

Samenvatting effecten op instandhoudingsdoelen Veluwerandmeren
Voor kranswiervegetaties en soorten die erin leven of er van eten (niet-broedvogels en kleine modderkruiper) kan er een beperkte verslechtering van het areaal of de kwaliteit van het leefgebied optreden als gevolg van project WS.3 (tabel 5.5).

Samenvatting effecten op Beschermd Natuurmonument Drontermeer
Het project 'verleggen vaargeul Wolderwijd' is gepland buiten de begrenzing van het (voormalig) Beschermd Natuurmonument 'Drontermeer'. Omdat het project buiten de begrenzing plaatsvindt worden de geomorfologie, natuurschoon en flora en vegetatie niet aangetast. Ook is er geen sprake van verstoring van fauna als gevolg van externe werking. Er is daarom geen sprake van effecten op de aanvullende doelen van het (voormalig) Beschermd Natuurmonument Drontermeer.

Tabel 5.5 Effecten project WS.3 'Verleggen vaargeul Wolderwijd' op soorten of habitats waarvoor instandhoudingsdoelen zijn opgesteld. Kwantitatieve effectbepaling in percentage toe- of afname van totaal leefgebied of habitatoppervlak in de Veluwerandmeren. Kwalitatieve effectbepaling: ++ is positief, + = licht positief, - = licht negatief en -- = negatief.

Instandhoudingsdoel	effect	Instandhoudingsdoel	effect
3140 Chara-vegetaties	-0,93	fuut	0
3150 Potamogeton-vegetaties	-1,11	aalscholver	0
		nonnetje	0
kleine modderkruiper	-	grote zaagbek	0
rivierdonderpad	0	grote zilverreiger	0
meervleermuis	0	lepelaar	0
		kleine zwaan	0
roerdomp	0	smient	0
grote karekiet	0	krakeend	0
		pijlstaart	0
		krooneend	-0,98
		tafeleend	-0,55
		kuifeend	-0,12
		brilduiker	-0,55
		meerkoet	-0,55
		slobeend	0

Project WS.5 Verdiepen bij Roggebotsluis
Effecten op waterplanten, habitattypen
Er komt een beperkte bedekking aan fonteinkruiden en een zeer beperkte bedekking aan kranswieren in het projectgebied voor.

Bij de huidige waterkwaliteit ligt de beoogde diepte nog binnen de range waarin waterplanten kunnen voorkomen. De planten zullen daarom na de verdieping terugkeren, mede gelet op de inmiddels gerealiseerde verbetering van de waterzuivering Harderwijk.

Effecten op niet-broedvogels
Omdat geen schedefonteinkruid en nagenoeg geen kranswier in het de te verdiepen projectgebied voorkomt, zal uitvoering van dit project een verwaarloosbaar effect hebben op deze waterplanten. De verdieping heeft een verwaarloosbaar effect op duikende planteneters (tafeleend, meerkoet, krooneend, brilduiker) omdat in de huidige situatie nauwelijks waterplanten in de vakken groeien. Het voedselgebied van de kuifeend zal eveneens in zeer beperkte mate verslechteren aangezien het oppervlak dat begroeid is met driehoeksmosselen zeer beperkt is. De extra verstoring na uitvoering van de ingreep is verwaarloosbaar.

In de huidige situatie is het projectgebied te diep voor grondelend foeragerende watervogels (kleine zwaan, pijlstaart, smient, krakeend) of wadend foeragerende watervogels (lepelaar, grote zilverreiger). De verdieping van de vaargeul zal derhalve geen effect op deze soorten hebben.

De verdieping van de vaargeul zal geen effect hebben op duikende visetende watervogels (fuut, grote zaagbek, nonnetje en aalscholver). Het gebied is in de huidige situatie al verstoord. Wanneer de vaarmogelijkheden voor recreatievaart worden uitgebreid zal dit in het winterseizoen geen effect hebben op de niet-broedvogels waarvoor de Veluwerandmeren zijn aangewezen, temeer omdat de recreatieve scheepvaart in de winterperiode zeer beperkt is (zie ook bijlage 10).

Effecten op broedvogels
Het verdiepen van de vaargeul heeft geen effect op de broedvogels waarvoor de Veluwerandmeren zijn aangewezen (roerdomp, grote karekiet). De soorten komen niet in of nabij het projectgebied voor.

Effecten op soorten van Bijlage II Habitatrichtlijn
De beoogde verdiepingen zullen geen of hooguit een verwaarloosbaar effect op de kleine modderkruiper hebben. De beoogde diepte van de projectlocaties blijft ruim binnen de range waarin kleine modderkruipers voorkomen en de waterplanten zullen na de verdieping terugkeren. Het leefgebied van de meervleermuis en rivierdonderpad wordt als gevolg van de recreatieve vaargeul niet aangetast.

Samenvatting effecten op instandhoudingsdoelen Veluwerandmeren
Voor kranswiervegetaties en soorten die erin leven of er van eten (niet-broedvogels) kan er een beperkte verslechtering van het areaal of de kwaliteit van het leefgebied optreden als gevolg van project WS.5 (tabel 5.6).

Samenvatting effecten op Beschermd Natuurmonument Drontermeer

De verdieping vindt nabij de begrenzing van het (voormalig) Beschermd Natuurmonument 'Drontermeer' plaats. De uiterste zuidpunt van het plangebied grenst aan het (voormalig) Beschermd Natuurmonument, waar enkele doelen voor gelden (tabel 3.5). Omdat de verdieping buiten de begrenzing plaatsvindt worden de geomorfologie, natuurschoon en flora en vegetatie niet aangetast. Ook is er geen van verstoring van fauna als gevolg van externe werking. De werkzaamheden vinden slechts tijdelijk plaats; daarnaast reikt de invloedsfeer slechts in het uiterste noorden van het Beschermde Natuurmonument. Er is daarom geen sprake van effecten op de aanvullende doelen van het (voormalig) Beschermd Natuurmonument Drontermeer.

Tabel 5.6 Effecten project WS.5 'Verdiepen bij Roggebotsluis' op soorten of habitats waarvoor instandhoudingsdoelen zijn opgesteld. Kwantitatieve effectbepaling in percentage toe- of afname van totaal leefgebied of habitatoppervlak in de Veluwerandmeren. Kwalitatieve effectbepaling: ++ is positief, + = licht positief, - = licht negatief en -- = negatief. Kwantitatieve effectbepaling in percentage toe- of afname van totaal leefgebied in de Veluwerandmeren. Kwalitatieve effectbepaling: ++ is positief, + = licht positief, - = licht negatief en -- = negatief.

Instandhoudingsdoel	effect
3140 Chara-vegetaties	0
3150 Potamogeton-vegetaties	-0,03
kleine modderkruiper	0
rivierdonderpad	0
meervleermuis	0
roerdomp	0
grote karekiet	0

Instandhoudingsdoel	effect
fuut	0
aalscholver	0
nonnetje	0
grote zaagbek	0
grote zilverreiger	0
lepelaar	0
kleine zwaan	0
smient	0
krakeend	0
pijlstaart	0
krooneend	0
tafeleend	-0,05
kuifeend	-0,11
brilduiker	-0,05
meerkoet	-0,05
slobeend	0

RF.1/2 Recreatiegebied Bremerberg

Effecten op waterplanten, habitattypen

In het projectgebied komen zowel kranswieren en in iets mindere mate fonteinkruiden voor. Als gevolg van het project gaat een kleine hoeveelheid van deze watervegetaties (permanent) verloren.

Effecten op driehoeksmosselbestanden

Bij uitvoering van de verondiepingen na aanleg van strand en dam gaan de driehoeksmosselbanken in dit gebied verloren.

Effecten op niet-broedvogels
Extra verstoring op watervogels kan ontstaan door de aanleg van een strand en een horecavoorziening op de dam. Omdat het gebied reeds verstoord is door een nabijgelegen vaargebied en snelvaarbaan, is het effect van de extra verstoring gering.
Effecten op broedvogels
Er zijn geen effecten op broedvogels (roerdomp, grote karekiet). De soorten komen niet in of nabij het projectgebied voor.

Effecten op soorten van Bijlage II Habitatrichtlijn
Het leefgebied van de kleine modderkruiper verdwijnt op de projectlocatie waar strand zal worden gerealiseerd. Op de 'water' locatie blijft de diepte binnen de range die geschikt is voor de kleine modderkruiper. Het leefgebied van de meervleermuis wordt op de projectlocatie niet of hooguit verwaarloosbaar aangetast. Door de ontwikkeling van de strekdam verdwijnt een klein gedeelte open water. Dit is verwaarloosbaar klein ten opzichte van het totale areaal leefgebied (<0,1%). Door de ontwikkeling van de strekdam ontstaat extra geschikt leefgebied voor de rivierdonderpad.

Samenvatting effecten op instandhoudingsdoelen Veluwerandmeren
Voor kranswier- en fonteinkruidvegetaties en soorten die erin leven of er van eten (niet-broedvogels en kleine modderkruiper) kan er een beperkte verslechtering van het areaal of de kwaliteit van het leefgebied optreden als gevolg van project RF.1/2 (tabel 5.7).

Samenvatting effecten op Beschermd Natuurmonument Drontermeer
De ontwikkeling van recreatiegebied bij Bremerberg is gepland buiten de begrenzing van het (voormalig) Beschermd Natuurmonument 'Drontermeer'. Omdat het project buiten de begrenzing plaatsvindt worden de geomorfologie, natuurschoon en flora en vegetatie niet aangetast. Ook is er geen sprake van verstoring van fauna als gevolg van externe werking. Er is daarom geen sprake van effecten op de aanvullende doelen van het (voormalig) Beschermd Natuurmonument Drontermeer.

Tabel 5.7 *Effecten project RF.1/2 'Recreatiegebied bij Bremerberg' op soorten of habitats waarvoor instandhoudingsdoelen zijn opgesteld. Kwantitatieve effectbepaling in percentage toe- of afname van totaal leefgebied of habitatoppervlak in de Veluwerandmeren. Kwalitatieve effectbepaling: ++ is positief, + = licht positief, - = licht negatief en -- = negatief. Kwantitatieve effectbepaling in percentage toe- of afname van totaal leefgebied in de Veluwerandmeren. Kwalitatieve effectbepaling: ++ is positief, + = licht positief, - = licht negatief en -- = negatief.*

Instandhoudingsdoel	effect
3140 Chara-vegetaties	-0,06
3150 Potamogeton-vegetaties	-0,03
kleine modderkruiper	-
rivierdonderpad	+
meervleermuis	0
roerdomp	0
grote karekiet	0

Instandhoudingsdoel	effect
fuut	0
aalscholver	0
nonnetje	0
grote zaagbek	0
grote zilverreiger	0
lepelaar	0
kleine zwaan	0
smient	0
krakeend	0
pijlstaart	0
krooneend	-0,11
tafeleend	-0,06
kuifeend	-0,01
brilduiker	-0,06
meerkoet	-0,06
slobeend	0

5.2 Tijdelijke effecten

Gedurende de aanlegfase van de IIVR-projecten en overige projecten die in de Veluwerandmeren voorzien zijn kunnen als gevolg van verstoring of aantasting van leefgebied tijdelijk negatieve effecten optreden op het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren (tabel 5.8). De tijdelijke effecten betreffen hoofdzakelijk verstoring en/of tijdelijk verlies van geschikt habitat en zijn alleen kwalitatief beoordeeld. Hierbij is gelet op de schaal en tijdsduur waarop de desbetreffende projecten plaatsvinden. De effecten zijn niet voor de afzonderlijke soorten en habitats apart in beeld gebracht.

Verstoring is uitsluitend relevant voor watervogels (instandhoudingsdoelen niet-broedvogels) die buiten de broedtijd in de Veluwerandmeren verblijven. Die zijn om die reden als groep in de kwalitatieve beoordeling behandeld. Tijdens de aanlegfase zal bij sommige projecten met groot materieel (o.a. zandzuigers, graafmachines) op water en/of land gewerkt worden. Zowel de aanwezigheid van het materieel en mensen als het geluid en trillingen van de werkzaamheden kunnen tijdelijk enige hinder veroorzaken voor watervogels die ter plaatse overdag rusten en/of foerageren. Vogels zullen het verstoorde gebied zwemmend of vliegend verlaten of het foerageren tijdelijk onderbreken. De afstand waarover effecten kunnen worden vastgesteld, zijn sterk variabel. Ten aanzien van recreatief vaarverkeer bedragen de verstorings-afstanden voor verschillende soorten watervogels 100-500 meter (Krijgsveld *et al.*,

2008). Aangezien de aanwezigheid van werkzaamheden (vergeleken met recreatief vaarverkeer) sterk afwijkend is van de normale situatie wordt zekerheidshalve een verstoringsafstand van 500 meter voor alle soorten aangehouden. Binnen deze 'verstoringsafstand' ofwel straal van 500 meter ten opzichte van de werkzaamheden zal ten minste 20% van de aanwezige vogels afwijkend gedrag vertonen (Krijgsveld *et al.*, 2008). Verwacht wordt dat een aanzienlijk deel van de vogels bij aanvang van de werkzaamheden het gebied binnen een straal van 500 meter van desbetreffende locaties zal verlaten. Deze vogels zullen elders in de Veluwerandmeren een rustige plek opzoeken. Hiervoor zijn voldoende geschikte alternatieve rust- en foerageergebieden aanwezig. Na verloop van tijd (enkele dagen) zullen minder verstoringsgevoelige soorten als fuut en meerko*et al* weer gedeeltelijk terugkeren naar de verstoorde gebieden. Soorten die gevoeliger zijn voor verstoring (o.a. kuifeend en brilduiker) zullen vermoedelijk langere tijd (tot maximaal 2 weken) op alternatieve rust- en foerageergebieden verblijven.

Om enig grip te krijgen op de omvang in ruimte en tijd van het begrip 'tijdelijk' is onderscheid gemaakt in drie categorieën. Categorie 1 zijn projecten die zeer lokaal zijn en waarvan de uitvoering korte tijd in beslag neemt (minder dan een maand). Bijvoorbeeld de aanleg van een steiger. Categorie 2 projecten zijn ook lokaal, maar kunnen meerdere maanden of zelfs seizoenen in beslag nemen. Bijvoorbeeld de aanleg van een industrieterrein. Categorie 3 projecten zijn projecten die zich zowel over meerdere jaren (gefaseerd) kunnen uitstrekken als een groter gebied omvatten of meerdere plekken in de randmeren omvatten.

Het is van belang om onderscheid te maken tussen de aanlegfase van een project en de fase waarin het in gebruik is. Soms is dit onderscheid lastig. Zo is bij zandwinning (project 23) feitelijk geen sprake van een aanlegfase. Dit project is dan ook neutraal gescoord in tabel 5.8 De effecten zijn immers al beoordeeld bij de projectbeoordeling als geheel.

Uit tabel 5.8 blijkt dat voor de helft van de IIVR-projecten en overige ontwikkelingen geen sprake is van tijdelijke effecten of slechts op zeer lokale schaal en van zeer korte duur (categorie 0 en 1). Van alle projecten waarvoor wel sprake is van tijdelijke effecten is dit in de meeste gevallen slechts van lokale aard en in veel gevallen ook alleen van korte duur (categorie 1 en 2). Bij alle projecten van categorie 0 en 1 zijn de effecten dermate tijdelijk en lokaal dat er voldoende alternatieven zijn voor de fauna en habitats om alternatieven te vinden of om de schade in zeer korte tijd te herstellen. Deze tijdelijke effecten kunnen daarom niet tot significant negatieve effecten leiden.

Een aantal projecten heeft een meerjarig effect en kan zich voordoen op meer locaties in de Veluwerandmeren. Zo is er bijvoorbeeld voor het vergroten van vaargeulen (WS.1, WS.2) alsmede ten aanzien van Waterfront Harderwijk (13) tijdens de aanlegfase waarschijnlijk op grotere schaal en over meerdere jaren sprake van effecten (categorie 3). Voor zover deze effecten tijdelijk van aard zijn (en dus niet in §5.1 behandeld worden) betreft het hier het tijdelijk ongeschikt raken van leefgebied

voor kranswier- en fonteinkruidvegetaties en bijbehorende soorten en een extra verstoring van watervogels als gevolg van werkschepen die meerdere jaren ter plaatse actief zullen zijn. Voor wat betreft de kranswier- en fonteinkruidvegetaties kan op basis van de best ter beschikking staande informatie gesteld worden dat het systeem voldoende flexibiliteit en regeneratievermogen heeft om deze tijdelijke effecten op te vangen (zie ook §3.3). Indien tijdens de aanlegfase voor kleine modderkruiper en/of rivierdonderpad leefgebied tijdelijk ongeschikt raakt, dienen de gebieden op termijn weer gekoloniseerd te worden. Dat is geen probleem omdat binnen de Veluwerandmeren op zeer ruime schaal leefgebied aanwezig is met omvangrijke populaties. Die kunnen als bron dienen voor herkolonisatie. Aangezien voor de hier betreffende projecten een fasering in de uitvoering is voorzien zullen de effecten in de ruimte beperkt blijven en zullen voor watervogels voldoende alternatieve rust- en foerageergebieden aanwezig zijn.

Conclusie

De werkzaamheden die tijdens de aanlegfase van de projecten voorzien zijn zullen geen blijvend effect hebben op de draagkracht van de Veluwerandmeren voor soorten waarvoor instandhoudingsdoelen zijn opgesteld. Door de fasering van alle projecten zullen tijdelijke effecten ook in cumulatie met elkaar niet tot een verslechtering van het systeem leiden waardoor de populaties van soorten waarvoor instandhoudinsgdoelen zijn opgesteld niet in omvang afnemen.

Tabel 5.8 Overzicht van tijdelijk effecten tijdens de aanlegfase van IIVR-projecten en overige ontwikkelingen in de Veluwerandmeren.

Tijdelijke effecten tijdens aanlegfase		Natura 2000-gebied Veluwerandmeren	Beschermde Natuurmonumenten
IIVR-projecten (fase 2)			
NA.1	Ontwikkelen rietzone Veluwemeer	1	0
WS.1	Vergroten vaarmogelijkheden Veluwemeer	3	0
WS.2	Vergroten vaarmogelijkheden Wolderwijd	3	0
WS.2a	Recreatieve vaargeul Harderwijk	1	0
WS.3	Verleggen vaargeul Wolderwijd	2	0
WS.5	Verdiepen bij Roggebotsluis	1	1
RF.1/2	Recreatiegebied Bremerberg	1	0
IIVR-projecten (fase 1)			
RF.5/6	Kustzone Zeewolde	2	0
OG.1	Realiseren ecolint Elburg	1	0
OG.2	Aanleggen fietsroute Harderwijk-Roggebot	2	0
OG.3	Aanleggen observatiepunt Noordermerk	1	0
Overige projecten			
13	Waterfront Harderwijk (ex. recr.geul)	3	0
23	Zandwinning (*)	0	0
40	Vergunning kite surfen (*)	0	0
	Uitbreiding maaibeheer waterplanten Veluwerandmeren	0	0
	Militaire vliegactiviteiten; laagvliegen met helicopters (*)	0	0
	Gebruik terrein Walibi World (*)	0	0
	Herinrichting Woldstrand	1	0
	IJsseldelta-zuid	1	1

0	maatregel reeds afgerond
0	maatregel niet relevant (buiten begrenzing)
0	geen tijdelijke effecten
1	tijdelijke effecten zeer lokaal en van korte duur
2	tijdelijke effecten zeer lokaal en van lange duur (meerdere jaren)
3	tijdelijke effecten in een groter gebied
(*)	geen aanlegfase

6 Cumulatie van effecten

6.1 Relevante activiteiten, projecten en plannen

In dit hoofdstuk wordt onderzocht in hoeverre er 'cumulatieve effecten' kunnen optreden als gevolg van een gevarieerd palet aan projecten in de Veluwerandmeren, waaronder de projecten van fase 2 van het IIVR. Dit betreft alle effecten die na uitvoering van de werkzaamheden doorwerken op de leefgebieden van soorten van het Natura 2000-gebied waarvoor instandhoudingsdoelen zijn opgesteld. Tijdelijke effecten die tijdens de aanlegfase kunnen optreden blijven hier buiten beschouwing. Voor zover deze aan de orde zijn is vastgesteld dat deze afzonderlijk en in cumulatie met elkaar geen blijvend effect hebben op de draagkracht van de Veluwerandmeren (§5.2). De volgende cumulatieve effecten zijn in beeld gebracht:

1) effecten van projecten uit fase 2 IIVR;
2) effecten van nog (deels) uit te voeren projecten uit fase 1 IIVR met of zonder vergunningplicht;
3) overige projecten in de Veluwerandmeren.

Allereerst worden de relevante projecten met bijbehorende effecten beschreven en in paragraaf 6.2 worden de effecten ervan samengevat.

Projecten die vóór 2009 zijn uitgevoerd zijn ni*et al*s dusdanig beoordeeld (zie ook bijlage 3). Uiteraard zijn de effecten meegewogen als ze effect hebben op de huidige situatie en het bereiken van de instandhoudingsdoelen erdoor beïnvloed wordt.

IIVR-projecten (fase 1) met vergunning cq. zonder vergunningplicht

RF.5/6 Kustzone Zeewolde
Ter ontwikkeling van de recreatie nabij Zeewolde wordt een nieuwe kustzone aangelegd langs de Zeewolderdijk ter hoogte van de Polderwijk, bestaande uit stranden, een (start-) eiland en enkele natuureilandjes. Het starteiland (Spiekerzand) is met name bedoeld voor zeilevenementen en bevat daarvoor onder andere aanleggelegenheid en een horecavoorziening. Het hiervoor benodigde bestemmingsplan 'Kustzone Polderwijk' is in 2007 vastgesteld en goedgekeurd. Het beroep hiertegen is in 2009 door de Raad van State ongegrond verklaard. In figuur 6.1 is het projectgebied weergeven. Er werden kleine negatieve effecten voorzien op habitattypen, visetende en herbivore watervogels (niet-broedvogels) en kleine modderkruiper.

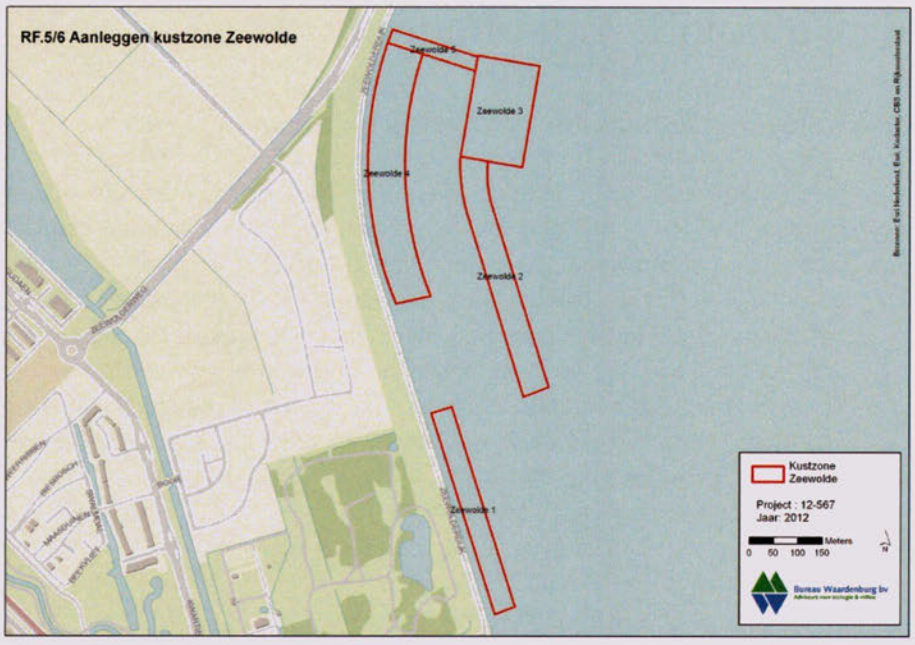

Figuur 6.1 Projectgebied RF.5/6 'Kustzone Zeewolde'.

OG.1 Realiseren ecolint Elburg

Het doel van het project 'Realiseren Ecolint Elburg' is het creëren van rust en nieuw leefgebied voor moerasvogels in dit gedeelte van het Veluwemeer. In het project is voorzien dat zo'n 100 recreatielandjes aan de Gelderse kant worden aangekocht en ingericht t.b.v de natuur. Na aankoop worden de landjes ongeschikt gemaakt voor recreatief gebruik en wordt de rietzone in het kader van het IIVR-project 'ontwikkelen rietzone Veluwemeer' (NA.1) hersteld en zo mogelijk ter plaatse verbreed. Ongeveer een derde deel van de recreatielandjes is inmiddels op vrijwillige basis verkocht. De voorbereiding van het bestemmingsplan Randmeerkust in Elburg ligt momenteel stil en wacht op het vaststellen van het Beheerplan N2000 Veluwerandmeren. Er ligt momenteel een concept-ontwerpbestemmingsplan 'op de plank'., waarin de rietzone de bestemming 'natuur' krijgt. In figuur 6.2 is het projectgebied weergeven.

Het opheffen van het (verblijfs)-recreatieve gebruik in een oeverstrook van ca. 5 km lengte heeft ni*et al*leen positieve gevolgen voor de enkele soorten van het Natura 2000-gebied (riet- en moerasvogels) in de oeverzone zelf, maar ook een positief effect in ondiepe smalle deel van het Veluwemeer. Met het geleidelijk opheffen van de verblijfsrecreatie vermindert ook het watersportgebruik door deze eigenaren. De verstoring van de plantenetende watervogels in dit gebied wordt hierdoor kleiner.

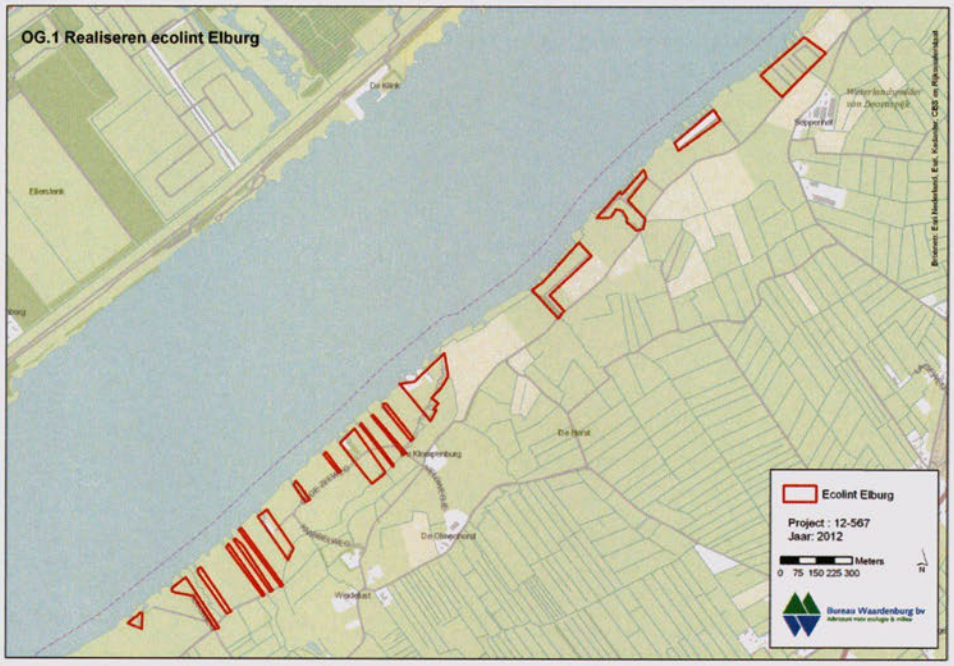

Figuur 6.2 Projectgebied OG.1 'Realiseren ecolint Elburg'.

OG.2 Aanleggen fietsroute Harderwijk-Roggebot

Het doel van de aanleg van de fietsroute is het vergroten van de recreatieve mogelijkheden langs de oever van de Veluwerandmeren. De route Harderwijk-Elburg wordt gerealiseerd langs de oever van het Veluwemeer. Dit gedeelte van het project is - met uitzondering van het traject Harderwijk-Hierden - uitgevoerd. De fietsroute Elburg-Roggebot wordt gerealiseerd langs de oever van het Drontermeer. Dit gedeelte van de fietsroute wordt grotendeels aangelegd op de dijk tussen Elburg en Roggebot. De aanleg van dit deel moet nog plaatsvinden. De fietsroute zal geen effect hebben op de soorten waarvoor de Veluwerandmeren zijn aangewezen (Heunks & van der Winden, 2009). In figuur 6.3 is het projectgebied weergeven.

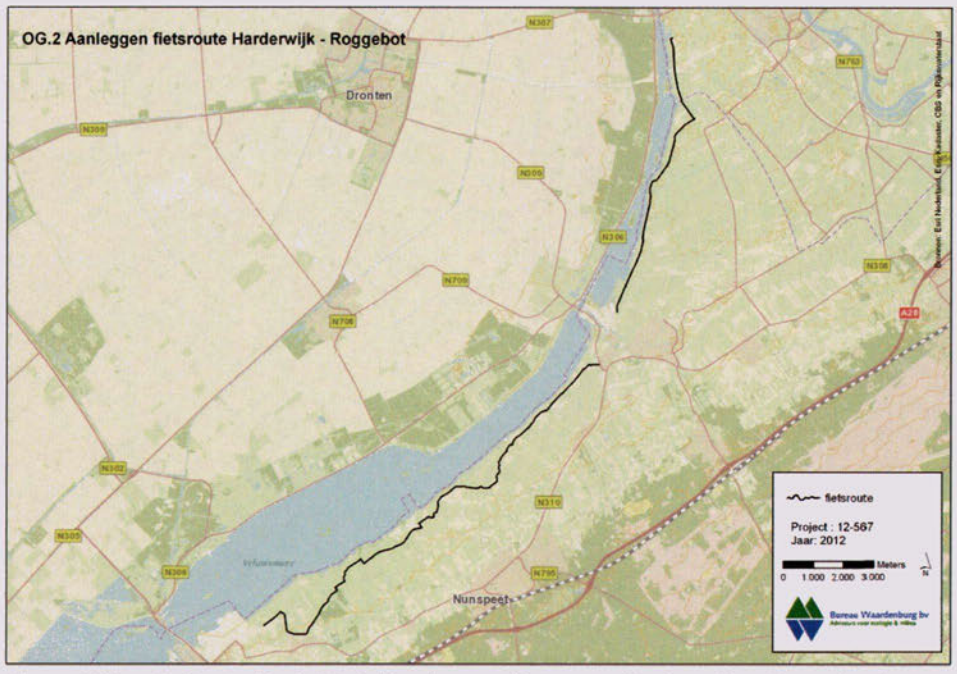

Figuur 6.3 Projectgebied OG.2 'Aanleggen fietsroute Harderwijk – Roggebot'.

OG.3 Aanleggen observatiepunt Noordermerk

In de fietsroute Elburg – Roggebot is de aanleg van observatiepunt Noordermerk voorzien ter hoogte van de Abbert. De aanleg moet nog plaatsvinden. De aanleg en het gebruik van het observatiepunt Noordermerk zullen geen effect hebben op soorten waarvoor instandhoudingsdoelen zijn opgesteld (Platteeuw *et al.* 2006).

Overige projecten

IJsseldelta-zuid

Het project IJsseldelta-zuid is gelegen ten zuiden van Kampen.

- Verbeteren van de waterveiligheid op de lange termijn door aanleg van een bypass
- Aanleg van hoogwaardige watergebonden woonmilieus
- Inrichting van de bypass met ongeveer 300 hectare nieuwe natuur
- De inrichting van de bypass met de nieuwe natuur zal ook functioneren als een ecologische verbindingszone tussen de IJssel en de Veluwerandmeren
- Verbetering van de infrastructuur
- Een impuls voor (water)recreatie
- Versterking agrarische structuur

De bypass vormt een verbinding tussen de IJssel en het Drontermeer. Een vergunningaanvraag is ingediend met daarbij een Passende Beoordeling 'Planstudie IJsseldelta Zuid' welke parallel aan onderhavige Passende Beoordeling (IIVR fase 2) is opgesteld. Uit de Passende Beoordeling IJsseldelta-Zuid (TAUW, rapport 130208, maart 2013) blijkt dat er zowel negatieve als positieve effecten optreden op vogelsoorten waarvoor de Veluwerandmeren als Natura 2000-gebied zijn

aangewezen. Significant negatieve effecten als gevolg van het project *an sich*, worden uitgesloten. De negatieve effecten hebben betrekking op leefgebied van visetende watervogels (fuut, aalscholver, nonnetje, grote zaagbek, grote zilverreiger), herbivore watervogels (kleine zwaan, smient, krakend, pijlstaart, krooneend), benthivore watervogels (tafeleend, kuifeend, brilduiker, meerkoet) en van slobeend. Het project zal volgens de Passende beoordeling IJsseldelta –Zuid geen effect hebben op het leefgebied van de lepelaar. Omdat de moeraszone uitbreidt profiteren de broedvogelpopulaties van roerdomp en grote karekiet. Een klein oppervlakte van de habitattypen 'kranswierwateren' en 'meren met krabbenscheer en fonteinkruiden' wordt aangetast. De rivierdonderpadpopulatie profiteert van de maatregelen. Het project zal volgens de Passende beoordeling IJsseldelta –Zuid geen effect hebben op het leefgebied van de kleine modderkruiper en de meervleermuis.

Herinrichting Woldstrand
Het Woldstrand ligt aan het Wolderwijd, ten zuidoosten van de kern van Zeewolde. Het Woldstrand is in de periode 2011/2012 opnieuw ingericht. De herinrichting van het Woldstrand voorzag in de aanleg van een nieuwe parkeerplaats, een wandelpad, een horecavoorziening/strandpaviljoen en een klein sportveld. Daarnaast is het zwemwater plaatselijk verdiept en zijn de strandjes en de veerhaven opnieuw ingericht. Het wandelpad eindigt aan de zuidzijde met een loopsteiger. Om verstoring van rustende watervogels te voorkomen wordt de steiger in het winterhalfjaar afgesloten. Als gevolg van de herinrichting werd aangenomen dat een klein oppervlakte van de habitattypen 'kranswierwateren' en 'meren met krabbenscheer en fonteinkruiden' zou worden aangetast (respectievelijk -0,04% en -0,02%, Heunks *et al.* 2011). Voor broedvogels en niet-broedvogels werden negatieve effecten uitgesloten. Dat geldt ook voor de rivierdonderpad, kleine modderkruiper en meervleermuis.
De effecten op waterplanten komen nog niet tot uitdrukking in de actuele situatie (waterplantenkartering uitgevoerd in 2012 voor afronding herinrichting). De effecten van de herinrichting zijn om die reden wel meegenomen in de cumulatiestudie.

13 - Waterfront Harderwijk (ex. recr.geul)
Het Waterfront Harderwijk voorziet de ontwikkeling van de omgeving van de boulevard / Dolfinarium (A in figuur 6.4), het oude industrieterrein 'Haven' (A), de uitbreiding van het industrieterrein 'Lorentz' (B) (inclusief het overloopparkeerterrein en de groene randzone ter hoogte van de Natte As) en de ontwikkeling tot natuur- en waterbergingsgebied van het agrarisch gebied de Mheenlanden (D) (zie Jonkvorst *et al.* 2010). Het project is deels uitgevoerd. De aanleg van het resterende deel moet nog plaatsvinden. Er zijn twee rustgebieden voor watervogels voorzien als mitigerende maatregel (C en D). In figuur 6.4 is het projectgebied weergeven. Het project heeft geen of uitsluitend licht positieve effecten op soorten waarvoor instandhoudingsdoelen zijn opgesteld. Significante effecten zijn mede vanwege de aanleg van rustgebieden uitgesloten (Jonkvorst *et al.* 2010).

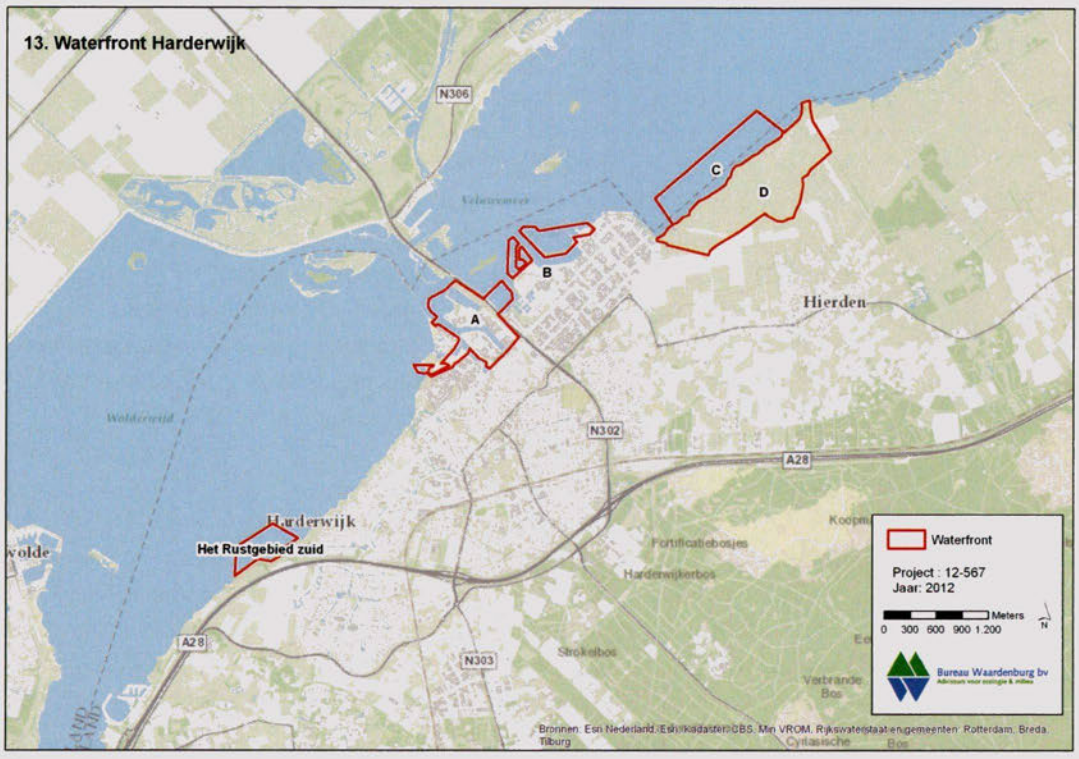

Figuur 6.4 Projectgebied 13 'Waterfront Harderwijk'.

21 - Verbreding vaargeulen

In het Veluwemeer wordt (ophoog)zand gewonnen. De winning van dit zand wordt uitgevoerd in combinatie met vaargeulonderhoud en –verbreding. Delen van de vaargeul in het Veluwemeer worden verbreed van 75 m tot 150 m. Eén deel vindt plaats in het kader van het IIVR-project 'Vergroten vaarmogelijkheden Veluwemeer ' (WS.1). Het andere deel, dat hier aan de orde is (vlak 8 in figuur 6.5), heeft een lengte van 1000 m (oppervlakte van 10,5 ha). De vaargeul wordt tevens verdiept tot -5 m NAP. In het MER Verdiepingen Veluwemeer en Wolderwijd (Witteveen+Bos 2009, 2010) en de Passende Beoordeling IIVR uit 2010 (Heunks & van der Winden 2009a). zijn de effecten op natuur bepaald. De verbreding van de vaargeulen zal een zeer klein negatief effect hebben op visetende watervogels en de kuifeend. De Nb-wetvergunning is reeds verleend (Provincie Flevoland 2011). In figuur 6.5 is het projectgebied weergeven.

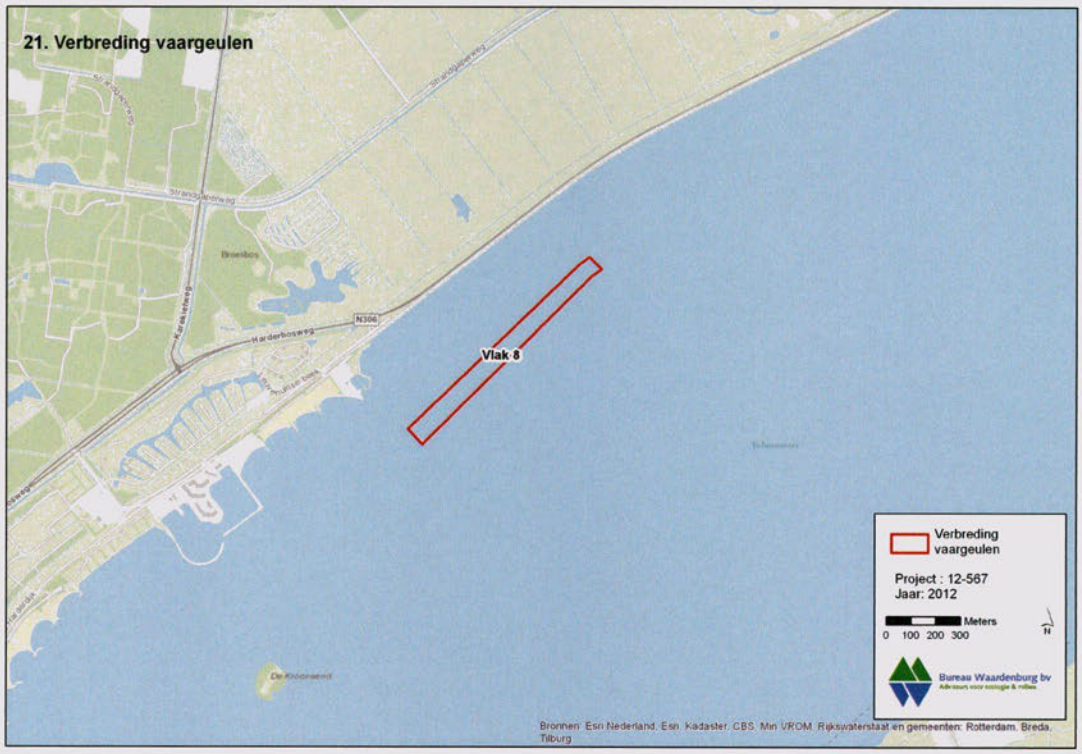

Figuur 6.5 Projectgebied 21 'Verbreding vaargeulen'.

23 – Zandwinning Calduran

Het in Harderwijk gevestigde bedrijf Calduran wint sinds 1972 zand in het Veluwemeer ten behoeve van de kalkzandsteenfabricage. In verband met de continuïteit van productieproces en de recente investeringen in het fabriekscomplex beschikte het bedrijf over een zandwinconcessie, waaruit nog ca. 6 miljoen m3 zand kon worden gewonnen. Calduran heeft in 2009 een vergunningaanvraag ingediend ten behoeve van verplaatsing van haar zandwinning in het Veluwemeer. Deze vervangende locatie heeft eveneens een capaciteit van ca. 6 miljoen m3, maar ligt in een dieper deel van het Veluwemeer. De zandwinning heeft daardoor minder ecologische effecten. Het biedt de mogelijkheid om zand te winnen tot 16 meter diepte over een oppervlakte van 60 hectare. In het MER Verdiepingen Veluwemeer en Wolderwijd (Witteveen+Bos 2009, 2010) en de Passende Beoordeling IIVR uit 2010 (Heunks & van der Winden 2009a) zijn de effecten op natuur bepaald. De Nb-wetvergunning is reeds verleend (Provincie Flevoland 2011). In figuur 6.6 is het projectgebied weergeven. De verdiepingen hebben negatieve effecten op meerdere soorten niet-broedvogels, habitattypen en op de kleine modderkruiper.

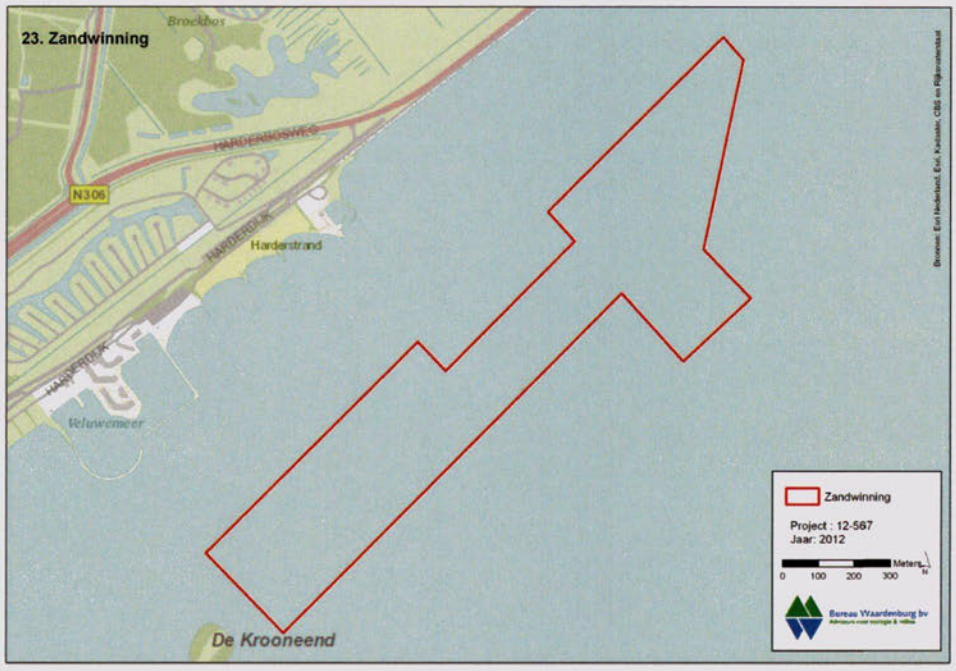

Figuur 6.6 Projectgebied 23 'Zandwinning Calduran'.

Maaibeheer maximaal 150 ha waterplanten Veluwerandmeren

Om de vaarmogelijkheden te behouden is het nodig de waterplanten in de vaargeulen en bevaarbare gebieden te maaien. Er is op dit moment een tijdelijke vergunning (periode 2010 - 2012) voor het maaien van max. 150 ha fonteinkruidvelden op de bevaarbare (diepere) delen van de Veluwerandmeren. Daartoe worden 1 keer per jaar de, voor watersporters, meest hinderlijke fonteinkruidplekken in het watersportgebied (b.v. haveningangen, toegangsgeulen etc.) gemaaid. Door de wijze van maaien vindt hergroei plaats, maar door het tijdstip van maaien, rond 1 juli, heeft de watersport er gedurende de rest van het vaarseizoen geen grote hinder meer van. Bij dit maaibeheer wordt het bovenste deel van de stengels afgemaaid. Kranswieren blijven intact. Er zijn in het geheel geen effecten op soorten en habitats waarvoor instandhoudingsdoelen zijn opgesteld (Projectbureau Veluwerandmeren 2010).

Militaire vliegactiviteiten; laagvliegen met helicopters

Er is een NB-wetvergunning verleend voor militaire vliegactiviteiten met helikopters binnen de daartoe aangewezen helikopterlaagvlieggebieden. De vergunning is geldig voor onbepaalde tijd. In de Nb-wetvergunning zijn de eventuele gevolgen beschreven voor de soorten waarvoor instandhoudingsdoelen zijn opgesteld (Min. EL&I 2012). De toetsing is kwalitatief gedaan. In de voortoets konden effecten van militair laagvliegen op het behalen van de instandhoudingsdoelen van de volgende soorten niet op voorhand worden uitgesloten: roerdomp, aalscholver, brilduiker, grote zaagbek, grote zilverreiger, nonnetje, pijlstaart en slobeend. In de Passende Beoordeling is voorts beoordeeld dat significant negatieve effecten op het leefgebied van deze soorten kunnen worden uitgesloten. Het laagvlieggebied Veluwe/Randmeren (GLV VII) heeft een ruimtelijke overlap van 59% met het Natura 2000-gebied 'Veluwerandmeren'. In

het laagvlieggebied wordt gemiddeld 302 uur per jaar overdag gevlogen. In de nachtperiode (tussen 6.00 en 18.00 uur) wordt gemiddeld 36 uur per jaar gevlogen. Er zijn in het geheel geen effecten aanwezig op soorten en habitats waarvoor instandhoudingsdoelen zijn opgesteld (Min. EL&I 2012).

Gebruik terrein Walibi World

Het recreatie-/evenemententerrein Walibi World ligt op ruim 1 km afstand van het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren. Er is een omgevingsvergunning verleend voor voortzetting van het gebruik en toekomstige uitbreiding van het vakantiepark en attracties in het attractiepark. In de voorbereiding voor de aanvraag van de omgevingsvergunning is een toetsing aan Nb-wet uitgevoerd. Het project heeft een klein effect op de grote karekiet. Volgens Riphagen & Vermolen (2011) zijn in het geheel geen significante effecten aanwezig op soorten en habitats waarvoor instandhoudingsdoelen zijn opgesteld. Gedeputeerde staten van de Provincie Flevoland concluderen echter dat significant negatieve effecten op de grote karekiet niet geheel zijn uit te sluiten wanneer in de vestigingsfase van deze soort activiteiten in Walibi worden georganiseerd met een extreem geluidsniveau. Aan haar Verklaring Van Geen Bedenkingen (Provincie Flevoland, 14 februari 2012) is daarom als voorwaarde verbonden dat dergelijke activiteiten niet in de periode van 1 tot 15 mei mogen worden georganiseerd.

40 - Kitesurfzone Strand Horst

Voor het gebruik van de kitesurfzone in het Wolderwijd, die al voor 2000 als surfgebied in gebruik was, is in 2012 een nieuwe Nb-wetvergunning voor onbepaalde tijd verleend. In de Nb-wetvergunning zijn de eventuele gevolgen voor de soorten waarvoor instandhoudingsdoelen zijn opgesteld, beschreven (Provincie Gelderland 2012). De kitesurfzone mag het gehele jaar gebruikt worden. In de zomerperiode is de grens van de kitesurfzone aangegeven door boeien. Kitesurfers mogen niet buiten deze zone treden. Door gebruik van de kitesurfzone treden negatieve effecten op verschillende soorten niet-broedvogels. Door instelling van rustgebieden in het kader van Waterfront Harderwijk (projectnummer 13) worden significant negatieve effecten echter voorkomen.

6.2 Cumulatie van effecten

Het effect van de zeven IIVR projecten uit fase 2 is in tabel 6.1 gesommeerd. Zoals vastgesteld in hoofdstuk 5 zijn de effecten berekend volgens een *worst case* scenario. In tabel 6.2 zijn de effecten van de overige projecten tezamen en in cumulatie met de zeven projecten uit het IIVR (fase 2) berekend. Het totale cumulatieve effect van alle relevante projecten is voor een groot deel van de soorten en habitats waarvoor het Natura 2000-gebied is aangewezen licht negatief of negatief. Voor wadende viseters, smient, slobeend en de grote karekiet is het cumulatieve effect (licht) positief (tabel 6.1 en 6.2). Aan het einde van tabel 6.2 is het totale cumulatieve effecten van alle projecten tezamen weergegeven.

*Tabel 6.1 Overzicht van alle berekende en kwalitatief ingeschatte effecten van de zeven projecten van het **IIVR (fase 2)** in de Veluwerandmeren volgens een maximum effect scenario. Kwantitatieve effectbepaling in percentage toe- of afname van totaal leefgebied in de Veluwerandmeren. Kwalitatieve effectbepaling: ++ is positief, + = licht positief, - = licht negatief en -- = negatief.*

VHR-effecten		duikende visetende watervogels				wadende visetende watervogels			grondelend foeragerende herbivore watervogels				duikende herbivore watervogels
Project IIVR fase 2		fuut	aalscholver	nonnetje	gr zaagbek	gr zilverreiger	roerdomp	lepelaar	kleine zwaan	smient	krakeend	pijlstaart	kroneend
NA.1	Ontwikkelen rietzone Veluwemeer	+				+	++	+	-1,39		-	-2,25	-0,62
WS.1	Vergroten vaarmogelijkheden Veluwemeer	-0,52	-0,52						-0,51				-1,93
WS.2	Vergroten vaarmogelijkheden Wolderwijd	-0,23	-0,23						-0,21				-0,73
WS.2a	Recr. vaargeul Harderwijk												-0,08
WS.3	Verleggen vaargeul Wolderwijd												-0,98
WS.5	Verdiepen bij Roggebotsluis												
RF.1/2	Recreatiegebied Bremerberg												-0,11
som berekende effecten IIVR fase 2		-0,75	-0,75	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-2,11	0,00	0,00	-2,25	-4,45
som kwalitatieve inschattingen IIVR fase 2		+	0	0	0	+	++	+	0	0	-	0	0
TOTAAL IIVR fase 2 (kwantitatief + kwalitatief)		-	-	0	0	+	++	+	--	0	-	--	--

Tabel 6.1 *(vervolg) Overzicht van alle berekende en kwalitatief ingeschatte effecten van de zeven projecten van het **IIVR (fase 2)** in de Veluwerandmeren volgens een maximum effect scenario. Kwantitatieve effectbepaling in percentage toe- of afname van totaal leefgebied in de Veluwerandmeren. Kwalitatieve effectbepaling: ++ is positief, + = licht positief, - = licht negatief en -- = negatief.*

VHR-effecten		duikend foeragerende benthivore watervogels				beschermde overige soorten		habitattypen		vissen		beschermde overige soorten
Project IIVR fase 2		tafeleend	kuifeend	brilduiker	meerkoet	sloebeend	gr karekiet	3140 *Chara*-vegetaties	3150 *Potamogeton*-vegetaties	kleine modderkruiper	rivierdonderpad	meervleermuis
NA.1	Ontwikkelen rietzone Veluwemeer	-0,31		-0,31	-0,31	+	++	-0,62	0,00			+
WS.1	Vergroten vaarmogelijkheden Veluwemeer	-1,00	-0,08	-1,00	-1,00			-0,30	-0,16	-		
WS.2	Vergroten vaarmogelijkheden Wolderwijd	-0,69	-0,65	-0,69	-0,69			-0,19	-0,04			
WS.2a	Recr. vaargeul Harderwijk	-0,07	-0,06	-0,07	-0,07			-0,03		-		
WS.3	Verleggen vaargeul Wolderwijd	-0,55	-0,12	-0,55	-0,55			-0,93	-1,11	-		
WS.5	Verdiepen bij Roggebotsluis	-0,05	-0,11	-0,05	-0,05				-0,03			
RF.1/2	Recreatiegebied Bremerberg	-0,06	-0,01	-0,06	-0,06			-0,06	-0,03	-	+	
som berekende effecten IIVR fase 2		-2,73	-1,03	-2,73	-2,73	0,00	0,00	-2,13	-1,37	0,00	0	0
som kwalitatieve inschattingen IIVR fase 2		0	0	0	0	+	++	0	0	-	+	+
TOTAAL IIVR fase 2 (kwantitatief + kwalitatief)		--	--	--	--	+	++	--	--	-	+	+

Tabel 6.2 *Overzicht van alle berekende en kwalitatief ingeschatte effecten van de projecten van de **overige projecten** in de Veluwerandmeren en **het totale cumulatieve effect** van de projecten van IIVR en de overige projecten samen. Kwantitatieve effectbepaling in percentage toe- of afname van totaal leefgebied in de Veluwerandmeren volgens een maximum effect scenario. Kwalitatieve effectbepaling: ++ is positief, + = licht positief, - = licht negatief en -- = negatief.*

VHR-effecten		duikende visetende watervogels				wadende visetende watervogels			grondelend foeragerende herbivore watervogels				duikende herbivore watervogels
Project IIVR fase 1 en overige projecten		fuut	aalscholver	nonnetje	gr zaagbek	gr zilverreiger	roerdomp	lepelaar	kleine zwaan	smient	krakeend	pijlstaart	kroneend
RF.5/6	Kustzone Zeewolde	-	-	-	-								-0,06
OG.1	Realiseren ecolint Elburg					+	+	+	+	+	+	+	+
OG.2	Aanleggen fietsroute Harderwijk-Roggebot												
OG.3	Aanleggen observatiepunt Noordermerk												
13	Waterfront Harderwijk (ex.recr.geul)												
21	Verbreding vaargeulen	-	-	-	-								
23	Zandwinning												-0,09
40	Vergunning kite surfen												
geen nr	Uitbreiding maaibeheer waterplanten Veluwerandmeren												
geen nr	Militaire vliegactiviteiten; laagvliegen met helicopters												
geen nr	Gebruik terrein Walibi World												
geen nr	Herinrichting Woldstrand												
geen nr	IJsseldelta-zuid	-0,15	-0,15	-0,15	-0,15	-	+		-0,15	-0,15	-0,15	-0,15	-0,15
som berekende effecten overige projecten		-0,15	-0,15	-0,15	-0,15	0,00	0,00	0,00	-0,15	-0,15	-0,15	-0,15	-0,30
som kwalitatieve inschattingen overige projecten		-	-	-	-	0	+	+	+	+	+	+	+

Som effecten IIVR fase 2 en overige projecten

som berekende effecten VRM totaal		-0,90	-0,90	-0,15	-0,15	0,00	0,00	0,00	-2,26	-0,15	-0,15	-2,40	-4,75
som kwalitatieve inschattingen		-	-	-	-	+	++	++	+	+	0	+	+
TOTAAL (kwantitatief + kwalitatief)		-	-	-	-	+	++	++	--	+	-	--	--

Tabel 6.2 *(vervolg) Overzicht van alle berekende en kwalitatief ingeschatte effecten van de projecten van de **overige projecten** in de Veluwerandmeren en **het totale cumulatieve effect** van de projecten van IIVR en de overige projecten samen. Kwantitatieve effectbepaling in percentage toe- of afname van totaal leefgebied in de Veluwerandmeren volgens een maximum effect scenario. Kwalitatieve effectbepaling: ++ is positief, + = licht positief, - = licht negatief en -- = negatief.*

VHR-effecten		duikend foeragerende benthivore watervogels				beschermde overige soorten		habitattypen		vissen		beschermde overige soorten
Project IIVR fase 1 en overige projecten		tafeleend	kuifeend	brilduiker	meerkoet	slobeend	gr karekiet	3140 *Chara*-vegetaties	3150 *Potamogeton*-vegetaties	kleine modderkruiper	rivierdonderpad	meervleermuis
RF.5/6	Kustzone Zeewolde	-0,41	-0,77	-0,41	-0,41			-0,06	-0,60	-		
OG.1	Realiseren ecolint Elburg	+		+	+		+					
OG.2	Aanleggen fietsroute Harderwijk-Roggebot											
OG.3	Aanleggen observatiepunt Noordermerk											
13	Waterfront Harderwijk (ex.recr.geul)							+	+	-		
21	Verbreding vaargeulen		-0,01							-		
23	Zandwinning	-0,85	-1,60	-0,85	-0,85			-0,09	-4,57	-		
40	Vergunning kite surfen											
geen nr	Uitbreiding maaibeheer waterplanten Veluwerandmeren											
geen nr	Militaire vliegactiviteiten; laagvliegen met helicopters											
geen nr	Gebruik terrein Walibi World											
geen nr	Herinrichting Woldstrand							-0,02	-0,04			
geen nr	IJsseldelta-zuid	-0,15	-0,15	-0,15	-0,15	-0,15	+	-0,83	-		+	
som berekende effecten overige projecten		-1,41	-2,53	-1,41	-1,41	-0,15	0,00	-1,00	-5,21	0,00	0,00	0,00
som kwalitatieve inschattingen overige projecten		+	0	+	+	0	+	+	0	-	+	0

Som effecten IIVR fase 2 en overige projecten

som berekende effecten VRM totaal		-4,14	-3,56	-4,14	-4,14	-0,15	0,00	-3,13	-6,58	0,00	0,00	0,00
som kwalitatieve inschattingen		+	0	+	+	+	++	+	0	-	+	+
TOTAAL (kwantitatief + kwalitatief)		--	--	--	--	0	++	--	--	-	+	+

7 Beoordeling van effecten

In dit hoofdstuk wordt per soort of habitat waar een instandhoudingsdoel voor is opgesteld, aangegeven wat de invloed is van het berekende cumulatieve effect (hoofdstuk 6) op het realiseren van de instandhoudingsdoelen uit het aanwijzingsbesluit Veluwerandmeren (LNV 2009).

De beoordeling omvat het totale (cumulatieve) effect van alle zeven projecten van IIVR fase 2 tezamen met de relevante overige projecten. Waar sprake is van mogelijk significant negatieve effecten is aangegeven op welke IIVR- en overige projecten de effecten betrekking hebben. In §6.2 is het effect van de individuele projecten ook terug te vinden.

In algemene zin geldt dat de kwaliteit van de Veluwerandmeren sinds de aanwijzing flink is verbeterd. Dit was reeds voorspeld in de analyses die ten grondslag lagen aan de vorige Passende Beoordeling (Heunks & Van der Winden 2009). Het oppervlak en interne bedekking van waterplantenvegetaties is, zoals voorspeld, fors in omvang toegenomen. Dit is een meerjarige positieve trend die zich ook doorzet in de andere randmeren (Eemmeer en Gooimeer). In de beoordelingen is rekening gehouden met deze verbetering die zich vertaalt in een verhoogde draagkracht van het systeem voor soorten waarvoor het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren is aangewezen.

7.1 Habitattypen Veluwerandmeren

7.1.1 Beoordeling overall (cumulatief) effect op habitattypen

Als gevolg van de IIVR-projecten uit fase 2 en overige projecten treedt lokaal verlies op aan vegetatietypen die onderdeel zijn van de habitattypen kranswierwateren en meren met krabbenscheer en fonteinkruiden. De omvang van de vegetaties behorende bij deze habitattypen is in 2012 ten opzichte van 2009 (jaar van aanwijzing Natura 2000-gebied) sterk toegenomen. Dat betekent dat de omvang en de kwaliteit van de habitattypen (uitgedrukt als interne bedekking aan kranswier- en fonteinkruidvegetaties momenteel ruim boven het instandhoudingsdoel ligt. Het verlies dat het gevolg is van de voorgenomen projecten is beperkt (2-7%) ten opzichte van de toename sinds het aanwijzingsbesluit (respectievelijk 32 en 90%). Een significant negatief effect op het behalen van de instandhoudingsdoelen van beide habitattypen, als gevolg van de voorgenomen projecten, is daarom met zekerheid uit te sluiten.

Tabel 7.1 Overzicht van het cumulatief effect van IIVR (fase 2) en overige projecten (cumulatie) op habitattypen uit het aanwijzingsbesluit voor de Veluwerandmeren (LNV 2009). De effecten op habitats waarvoor de desbetreffende instandhoudingsdoelen zijn opgesteld, zijn aan de hand van de omvang van de habitattypen ten tijde van de aanwijzing (2009) en de huidige omvang (2012) beoordeeld (zie § 3.3).

			cumulatief effect VRM					
Habitatnr.	naam (verkort)	heeft IIVR effect?	kwantitatief (%)	kwalitatief	totaal	afwijking t.o.v. doel (%) *	herstelopgave?	effect significant?
H3140	kranswierwateren	ja	-3,13	+	--	+32	nee	nee
H3150	fonteinkruiden	ja	-6,58	0	--	+90	nee	nee

(*) omvang 2012 tov 2009

7.1.2 Beoordeling van de effecten op habitattypen per project

Uit voorgaande blijkt dat de projecten die in het kader van de IIVR (fase 2) inclusief alle overige projecten (cumulatie) zowel afzonderlijk als in samenhang met elkaar, geen significant negatieve effecten zullen hebben op de habitattypen waarvoor de Veluwerandmeren als Natura 2000-gebieden zijn aangewezen. Een significant negatief effect op het behalen van de instandhoudingsdoelen van beide habitattypen is derhalve ook voor desbetreffende afzonderlijke projecten met zekerheid uit te sluiten.

7.2 Soorten van Bijlage II waarvoor Veluwerandmeren is aangewezen

7.2.1 Beoordeling overall (cumulatief) effect op soorten van bijlage II

Het leefgebied van de kleine modderkruiper bestaat uit ondiepe wateren met waterplanten. Het oppervlak van dit leefgebied is flink toegenomen sinds 2009 (tabel 7.1). Dat betekent dat de omvang en de kwaliteit van het leefgebied momenteel ruim boven het doel ligt. Het verlies dat het gevolg is van de voorgenomen projecten is zeer beperkt ten opzichte van de toename van kranswieren en fonteinkruiden (respectievelijk 32 en 90%). Het overgrote deel van de kranswieren (>97%) en fonteinkruiden (>90%) bevindt zich in de ondiepe delen (<300 cm –NAP) van de Veluwerandmeren. Een significant negatief effect op het behalen van de instandhoudingsdoelen van de kleine modderkruiper, als gevolg van de voorgenomen projecten, is daarom met zekerheid uit te sluiten.

De zeven IIVR-projecten uit IIVR fase 2 hebben tezamen met andere relevante projecten een licht positief effect op het leefgebied van de rivierdonderpad en de meervleermuis. Significant negatieve effecten op dit leefgebied kunnen daarom worden uitgesloten.

7.2.2 Beoordeling van de effecten op soorten van bijlage II per project

Uit voorgaande blijkt dat de projecten die in het kader van de tweede fase van het IIVR voorzien in samenhang en additioneel geen significant negatieve effecten zullen

hebben op de soorten van bijlage II waarvoor de Veluwerandmeren als Natura 2000-gebieden zijn aangewezen. Hierbij is rekening gehouden met eventuele andere, in het gebied of de directe omgeving, geplande projecten die van invloed zouden kunnen zijn op desbetreffende soorten (kleine modderkruiper, rivierdonderpad en meervleermuis). Een significant negatief effect op het behalen van de instandhoudingsdoelen van kleine modderkruiper, rivierdonderpad en meervleermuis is derhalve ook voor desbetreffende afzonderlijke projecten met zekerheid uit te sluiten.

7.3 Broedvogels waarvoor Veluwerandmeren is aangewezen

7.3.1 Beoordeling overall (cumulatief) effect op broedvogels

De huidige populatieomvang van roerdomp en grote karekiet is veel lager (resp. 60% 23%) dan de in het instandhoudingsdoel geformuleerde populatieomvang. Voor beide soorten is daarom een herstelopgave geformuleerd. De IIVR projecten (fase 2) en overige projecten hebben uitsluitend positieve effecten op het leefgebied van roerdomp en grote karekiet (tabel 6.1 en 6.2 in §6.2). Het IIVR fase 2 draagt dan ook in positieve zin bij aan deze herstelopgave.

Tabel 7.2 *Overzicht van het cumulatief effect van de IIVR projecten uit fase 2 en overige projecten op niet-broedvogels die zijn opgenomen in het aanwijzingsbesluit voor de Veluwerandmeren (LNV 2009). In de tabel zijn effecten van het IIVR project separaat weergegeven ten opzicht van andere projecten. In de laatste kolom wordt aangegeven of de effecten van de IIVR projecten uit fase 2 in cumulatie met de en overige projecten significant negatief zijn.*

		toe-/afname leefgebied a.g.v. IIVR in cumulatie					
	heeft IIVR fase 2 effect?	kwanti-tatief (%)	kwali-tatief	totaal	doel	feitelijke populatie-omvang	effect significant?
Roerdomp	ja	0	++	++	5	2	nee
Gr karekiet	ja	0	++	++	40	31	nee

7.3.2 Beoordeling van de effecten op broedvogels per project

Uit voorgaande blijkt dat de projecten die in het kader van de tweede fase van het IIVR voorzien in samenhang en additioneel geen significant negatieve effecten zullen hebben op het leefgebied van de broedvogels waarvoor de Veluwerandmeren als Natura 2000-gebieden zijn aangewezen. Hierbij is rekening gehouden met eventuele andere, in het gebied of de directe omgeving, geplande projecten die van invloed zouden kunnen zijn op het leefgebied van de desbetreffende soorten (grote karekiet en roerdomp). Een significant negatief effect op het behalen van de instandhoudingsdoelen van grote karekiet en roerdomp is derhalve ook voor desbetreffende afzonderlijke projecten met zekerheid uit te sluiten.

7.4 Niet-broedvogels waarvoor Veluwerandmeren is aangewezen

7.4.1 Beoordeling overall (cumulatief) effect op niet-broedvogels

Visetende watervogels
Als gevolg van een toegenomen verstoring, is er een verlies aan oppervlak foerageergebied voor duikende visetende watervogels fuut en aalscholver als gevolg van de zeven IIVR projecten uit fase 2 en overige projecten. De aantallen van fuut en aalscholver bevinden zich ruim boven het instandhoudingsdoel. Hoewel er geen recente informatie beschikbaar is over de visbestanden, is het aannemelijk dat als gevolg van de waterkwaliteitsverbetering en de toegenomen oppervlaktes waterplanten, de visbestanden ook in diversiteit en omvang zijn toegenomen. Dit kan de toegenomen aantallen visetende watervogels verklaren. In ieder geval wijzen de toegenomen aantallen van deze soorten erop dat de omvang en de kwaliteit van het leefgebied momenteel ruim boven het doel ligt. Het verlies aan draagkracht dat het gevolg is van de voorgenomen projecten is beperkt (<1% op grond van maximum effect scenario) ten opzichte van de toename. Een significant negatief effect op het behalen van de instandhoudingsdoelen van de fuut en aalscholver, als gevolg van de voorgenomen projecten, is daarom met zekerheid uit te sluiten.

Omdat nonnetjes en grote zaagbekken hartje winter in het gebied verblijven, treden er geen verstorende effecten (recreatieverkeer) op als gevolg van de zeven voorgenomen IIVR-projecten op deze soorten. Indien werkzaamheden ten behoeve van de zeven IIVR-projecten in het midden van de winter worden uitgevoerd zijn de effecten tijdelijk en in de meeste gevallen lokaal. Grote zaagbekken en nonnetjes die in deze fase verstoord worden zullen tijdelijk uitwijken naar andere delen van de Veluwerandmeren. Er is dus geen effect van de projecten IIVR fase 2. Dat betekent dat de zeven projecten van het IIVR (fase 2) tezamen geen negatieve bijdrage leveren aan eventuele cumulatieve effecten. Een significant negatief effect op het behalen van de instandhoudingsdoelen van het nonnetje en de grote zaagbek, als gevolg van de voorgenomen IIVR-projecten (fase 2), is daarom met zekerheid uit te sluiten.
Voor de wadende visetende watervogels (grote zilverreiger, lepelaar) treedt resp. een neutraal en positief effect op als gevolg van de IIVR-projecten (fase 2) en overige projecten. Voor beide soorten is een behoudsdoelstelling geformuleerd. De IIVR

projecten (fase 2) en overige projecten hebben uitsluitend positieve effecten op het leefgebied van de grote zilverreiger en lepelaar (tabel 6.1 en 6.2 in §6.2). Het IIVR fase 2 draagt dan ook in positieve zin bij aan deze doelstelling.

Herbivore watervogels
Als gevolg van een afname aan voedsel en een toegenomen verstoring, is er een verlies aan oppervlak foerageergebied voor herbivore watervogels als kleine zwaan, pijlstaart, krakeend en krooneend als gevolg van de IIVR-projecten (fase 2) en overige projecten. De draagkracht van het systeem is sinds 2009 echter flink toegenomen. De voedselgebieden zijn met minstens 16-40% in kwantiteit (interne bedekking) toegenomen. Dit wordt ook weerspiegeld in de aantalstoename van deze soorten in de laatste jaren. De aantallen van kleine zwaan, krakeend, pijlstaart en krooneend bevinden zich inmiddels ruim boven het instandhoudingsdoel. Dat betekent dat de omvang en de kwaliteit van het leefgebied momenteel ruim boven het doel ligt. Het verlies aan leefgebied dat het gevolg is van de voorgenomen projecten is beperkt (<4%; maximum effect scenario) ten opzichte van de toename ervan (>20%). Een significant negatief effect op het behalen van de instandhoudingsdoelen van de kleine zwaan, krakeend, pijlstaart en krooneend als gevolg van de voorgenomen projecten, is daarom met zekerheid uit te sluiten.

De zeven projecten van IIVR fase 2 hebben in cumulatie met overige relevante projecten een licht positief effect op de smient (herbivoor). Voor de smient is een behoudsdoelstelling geformuleerd. Het IIVR fase 2 brengt deze behoudsdoelstelling dan ook niet in gevaar.

Benthivore-herbivore watervogels
Als gevolg van een afname aan voedsel en een voorspelde toename van verstoord oppervlak leefgebied, is er een verlies aan (beschikbaar) oppervlak foerageergebied voor vogelsoorten die een gemengd voedselpakket hebben van waterplanten, invertebraten en driehoeksmosselen als gevolg van de zeven IIVR-projecten (fase 2) en overige projecten. De draagkracht van het systeem is sinds 2009 echter flink toegenomen. De voedselgebieden met waterplanten zijn met minstens 16-40% in omvang (interne bedekking) toegenomen. Hoewel van de driehoeksmosselen geen recente bestandopnamen beschikbaar zijn, is ook een sterke toename van tweekleppigen zichtbaar (hoofdstuk 3). Dit wordt ook weerspiegeld in aantallen van kuifeend, brilduiker en meerkoet die hoger zijn dan het doel. Het effect op het leefgebied van kuifeend dat het gevolg is van de voorgenomen zeven IIVR-projecten en overige ontwikkelingen, is beperkt (maximaal 4% zie §6.2) ten opzichte van de huidige draagkracht. Voor soorten met een gemengd benthivoor-herbivoor voedselpakket (brilduiker, meerkoet en tafeleend) ligt de omvang en de kwaliteit van het leefgebied momenteel ruim boven het doel. Het effect op het leefgebied van tafeleend, brilduiker en meerkoet, dat het gevolg is van de voorgenomen zeven IIVR-projecten, is beperkt (maximaal 4% zie §6.2) ten opzichte van de opgetreden toename van de draagkracht (>20%). Op het leefgebied van de slobeend treedt een positief effect op als gevolg van de IIVR-projecten (fase 2) en overige projecten. Gelet op de

huidige aantallen en de draagkracht kan een significant negatief effect op het behalen van de instandhoudingsdoelen van de kuifeend, tafeleend, brilduiker, slobeend en meerko*et al*s gevolg van de voorgenomen projecten, daarom met zekerheid worden uitgesloten.

De aantallen tafeleenden in de Veluwerandmeren zijn sinds het moment waarop de Veluwerandmeren als Natura 2000-gebied aangewezen zijn (2009) afgenomen. Gemiddeld is de populatieomvang sinds 2006/2007 op het niveau van het instandhoudingsdoel. Dit is tegenstrijdig met de toegenomen omvang van het voedselgebied van de tafeleend. De draagkracht voor deze soort is fors in omvang toegenomen sinds 2009. Het is daarom aannemelijk dat de afnemende aantallen tafeleenden niet het gevolg zijn van veranderingen in de Veluwerandmeren. Het afnemende aantal overwinterende tafeleenden treedt op in geheel Nederland. Wanneer dit in andere gebieden buiten de Veluwerandmeren veroorzaakt zou worden door een afnemend voedselaanbod (draagkracht) dan zouden de Veluwerandmeren juist als een overloop gebied kunnen functioneren en zouden de aantallen toenemen. De discrepantie tussen de toegenomen draagkracht in het Veluwerandmeer enerzijds en de afnemende aantallen hier anderzijds laat zien dat de oorzaak van het afnemend aantal tafeleenden niet gelegen is in de draagkracht van het gebied zelf, maar veroorzaakt wordt door andere factoren. Wanneer de aantalsafname van de tafeleend in de Veluwerandmeren en andere gebieden in Nederland wordt veroorzaakt door het verschuiven van het overwinteringsgebied in noordoostelijke richting, zoals gesuggereerd door Hornman (*et al.* 2012) dan is dat een verklaring waarom het aantal tafeleenden in de Veluwerandmeren afneemt en in tegenspraak is met de toegenomen draagkracht.

Het effect op de tafeleend dat het gevolg is van de voorgenomen zeven projecten is beperkt (maximaal 4% zie §6.2) ten opzichte van de toename van de draagkracht (>20%). Met zekerheid kan worden uitgesloten dat door toedoen van de zeven projecten van IIVR (fase 2) de draagkracht van de Veluwerandmeren voor de tafeleend lager wordt dan de draagkracht op het moment van aanwijzen (2009). Een significant negatief effect op het behalen van de instandhoudingsdoelen van de tafeleend als gevolg van de voorgenomen projecten, wordt uitgesloten.

Tabel 7.3 Overzicht van het cumulatief effect van de IIVR projecten en overige projecten op niet-broedvogels die zijn opgenomen in het aanwijzingsbesluit voor de Veluwerandmeren (LNV 2009). In de tabel zijn effecten van het IIVR project separaat weergegeven ten opzicht van andere projecten. Er is beoordeeld of de projecten effecten hebben op de draagkracht van het systeem die behoort bij het instandhoudingsdoel dat gesteld is voor de betreffende soort.

		toe-/afname leefgebied a.g.v. IIVR fase 2 in cumulatie met overige projecten							
	heeft IIVR fase 2 effect?	kwanti-tatief (%)	kwali-tatief	totaal	toe-/afname leefgebied sinds 2009	doel	aantallen boven of onder IHD (*)	voldoende draagkracht ?	effect significant ?
fuut	ja	-0,9	-	-	?	400	+	ja	nee
aalscholver	ja	-0,9	-	-	?	400	+	ja	nee
nonnetje	nee	n.r.	n.r.	n.r.	n.r.	60	-	n.r.	nee
gr zaagbek	nee	n.r.	n.r.	n.r.	n.r.	50	-	n.r.	nee
gr zilverreiger	nee	n.r.	n.r.	n.r.	n.r.	40**	0	n.r.	nee
lepelaar	nee	n.r.	n.r.	n.r.	n.r.	3	0	n.r.	nee
kleine zwaan	ja	-2,26	+	--	+	120	+	ja	nee
smient	nee	n.r.	n.r.	n.r.	n.r.	3.500	+	n.r.	nee
krakeend	ja	-0,15	0	-	+	280	+	ja	nee
pijlstaart	ja	-2,4	+	--	+	140	+	ja	nee
krooneend	ja	-4,75	+	--	++	30	+	ja	nee
tafeleend	ja	-4,14	+	--	++	6.600	0	ja	nee
kuifeend	ja	-3,56	0	--	+	5.700	+	ja	nee
brilduiker	ja	-4,14	+	--	+	220	+	ja	nee
meerkoet	ja	-4,14	+	--	++	11.000	+	ja	nee
slobeend	nee	n.r.	n.r.	n.r.	n.r.	50	-	n.r.	nee

(*) aantal boven (+), onder (-) of op (0) het niveau van het instandhoudingsdoel (zie tabel 3.12)
(**) doel geformuleerd als gemiddeld seizoensmaximum

7.4.2 Beoordeling van de effecten op niet-broedvogels per project

Uit voorgaande blijkt dat de projecten die in het kader van de tweede fase van het IIVR voorzien in samenhang en additioneel geen significant negatieve effecten zullen hebben op het leefgebied van niet-broedvogels waarvoor de Veluwerandmeren als Natura 2000-gebieden zijn aangewezen. Hierbij is rekening gehouden met eventuele andere, in het gebied of de directe omgeving, geplande projecten die van invloed zouden kunnen zijn op desbetreffende soorten. Een significant negatief effect op het behalen van de instandhoudingsdoelen van niet-broedvogels is derhalve ook voor desbetreffende afzonderlijke projecten met zekerheid uit te sluiten.

7.5 Beoordeling van effecten op Beschermd Natuurmonument Drontermeer

Afgezien van enkele tijdelijke effecten tijdens de uitvoeringsfase hebben de zeven projecten van het IIVR fase 2 geen effect op de doelen van het (voormalig) Beschermd Natuurmonument Drontermeer.

7.6 Conclusie

De zeven projecten die in het kader van de tweede fase van het IIVR zijn voorzien hebben in cumulatie en additioneel geen significant negatieve effecten op de instandshoudingsdoelen van het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren en de aanvullende doelen van het Beschermd Natuurmonument Drontermeer. Hierbij is rekening gehouden met eventuele andere, in het gebied of de directe omgeving, geplande projecten die van invloed zouden kunnen zijn op desbetreffende soorten. Een significant negatief effect op het behalen van de instandhoudingsdoelen is derhalve ook voor desbetreffende afzonderlijke projecten met zekerheid uit te sluiten.

Wij adviseren om deze conclusies voor te leggen aan bevoegd gezag. Het bevoegd gezag kan mitigerende maatregelen voorschrijven of aanbevelen om de resterende negatieve effecten te verminderen.

8 Literatuur

Bouma, S., W. Lengkeek, D. Beuker & J.H. Bergsma, 2009. Tweekleppigen in de Randmeren. Bemonstering 2008. Rapport 09-005. Bureau Waardenburg b.v., Culemborg.

Broekhuizen, S., B. Hoekstra, V. van Laar, C. Smeenk & J. Thissen, 1992. Atlas van de Nederlandse zoogdieren. Hoogwoud, KNNV.

Heunks, C., I. Hille Ris Lambers & J. van der Winden, 2009a. Passende beoordeling van Integrale Inrichting Veluwerandmeren (IIVR) in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998. Beoordeling voorkeursvariant IIVR dd. november 2007 en overige ontwikkelingen in de Veluwerandmeren. Rapport 09-071. Bureau Waardenburg, Culemborg.

Heunks, C., J. de Fauw, R. Verbeek & B. Achterkamp, 2009b. Verspreiding en foerageergedrag van brilduikers in de Veluwerandmeren. Aanvullend veldonderzoek in de winter 2008-2009 in het kader van IIVR-Veluwerandmeren. Rapport 09-063. Bureau Waardenburg, Culemborg.

Heunks, C., P.H.N. Boddeke & R.G. Verbeek, 2011. Natuurtoets Woldstrand, Gemeente Zeewolde volgens aangepast plan. Toetsing in het kader van de Flora- en faunawet en Natuurbeschermingswet 1998. Rapport 11-002, Bureau Waardenburg, Culemborg.

Hille Ris Lambers I., H.A.M. Prinsen, P.W. van Horssen & J. van der Winden 2005. Natuurwaarden van het waterfront Harderwijk. Basisdocument voor Natuurtoets. Bureau Waardenburg rapport 04-010/3, Culemborg.

Hille Ris Lambers, I., J. van der Winden & P. van Horssen 2007. Habitattoets Waterfront-Noord Harderwijk. Herziening habitattoets d.d. 30 oktober 2006. Bureau Waardenburg, rapport 07-100, Culemborg.

Hoogenstein, L., J. van der Winden, G. Mensink & J.L. Spier, 2006. Passende beoordeling IIVR-maatregelen in Wolderwijd en Veluwemeer. Rapport 06-015. Bureau Waardenburg bv, Culemborg.

Hornman M., F. Hustings, K. Koffijberg, R. Kleefstra, O. Klaassen, E. van Winden, SOVON Ganzen- en Zwanenwerkgroep & L. Soldaat. Watervogels in Nederland in 200/2010. SOVON-rapport 2012/02, Waterdienst-rapport BM 12.06. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Jans, I. & H.J. Drost, 1995. De Oostvaardersplassen; 25 jaar vegetatie onderzoek. Flevobericht 382, Lelystad. Ministerie van Verkeer en Waterstaat, Rijkswaterstaat Directie IJsselmeergebied.

Janssen, J. A. M. & J. H. J. Schaminée, 2004. Europese Natuur in Nederland. Soorten van de Habitatrichtlijn. Utrecht, KNNV Uitgeverij.

Jonkvorst, R. J., M. Japink & J. van der Winden & 2010. Plan Waterfront Harderwijk en de effecten op beschermde natuurgebieden. Passende beoordeling Natuurbeschermingswet 1998. Bureau Waardenburg, Culemborg.

Koolen, M., 2011. Natuureffectenstudie verdieping deel van vaargeul in Drontermeer. Toetsing van de ingreep aan de wet- en regelgeving voor natuur. Grontmij Nederland B.V.

Krijgsveld, K.L., R.R. Smits & J. van der Winden, 2008. Verstoringsgevoeligheid van vogels – Update literatuurstudie naar de reacties van vogels op recreatie. Bureau Waardenburg bv, Culemborg.

Lauwaars, S. G. & M. Platteeuw, 1999. Een Groene Riem onder het Natte Hart. Evaluatie van natuurontwikkelingsprojecten in het IJsselmeergebied, RWS, RIZA.

Limpens, H., K. Mostert & W. Bongers, 1997. Atlas van de Nederlandse vleermuizen. Onderzoek naar verspreiding en ecologie. KNNV Uitgeverij, Utrecht.

Limpens J.G.A., 2002. Meervleermuizen aan de Gelderse Randmeren. VZZ, Arnhem.

Meijer, M. L., R. Portieltje, R. Noordhuis. W. Joosse, M. van de Berg, B. Ibelings, E. Lammers, H. Coops & D. van der Molen, 1999. Stabiliteit van de Veluwerandmeren. Lelystad, RWS, RIZA.

Ministerie van Economische zaken, Landbouw & Innovatie, 2012. Vergunning Nb-wet 1998; militaire vliegactivltelten; laagvliegen met helikopters. Ministerie van Economische zaken, Landbouw & Innovatie, Den Haag.

LNV, 2006. Natura 2000 Doelendocument. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselveiligheid, Den Haag.

LNV, 2009. Aanwijzingsbesluit Natura 2000-gebied Veluwerandmeren. Ministerie van Landbouw, Natuur & Voedselveiligheid, Den Haag.

de Nie, H. W., 1996. Atlas van de nederlandse zoetwatervissen. Doetinchem, Stichting Atlas Verspreiding Nederlandse Zoetwatervissen.

Platteeuw, M., R. Noordhuis & J. van der Perk, 2006. Inschatting ecologische ontwikkelingen Veluwerandmeren 2005. Een actualisatie van ecologische effecten van het Integrale Inrichtingsplan voor de Veluwerandmeren inclusief de overige ontwikkelingen, Rapport RIZA 2006.004. Rijkswaterstaat, Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling (RIZA), Lelystad.

Portielje, R, E. Lammens, L. van Ballegooijen & R. Noordhuis 2005. Vèrgaand defosfateren RWZI Harderwijk onder de loep. Concept RIZA rapport.

Projectbureau Veluwerandmeren, 2010. Maaien waterplanten Veluwerandmeren. Natuurtoets voor het vergroten van de maaioppervlakte van 50 ha naar 150 ha. Projectbureau Veluwerandmeren, Lelystad.

Provincie Flevoland, 2011. Vergunning Natuurbeschermingswet zandwinning in vaargeul Veluwemeer. Provincie Flevoland, Lelystad.

Provincie Gelderland, 2012. Beschikking van gedeputeerde staten van Gelderland, d.d. 10 april 2012. Natuurbeschermingswet 1998, Kitesurfzone Wolderwijd. Provincie Gelderland, Arnhem.

Reeders, H.H., A. bij de Vaate & R. Noordhuis, 1993. Potential of the zebra mussel (Dreissena polymorpha) for water quality management. In: Schloesser D.W. & T. Nalepa (eds.), Zebra mussels: biology, impact and control: 439-451. Lewis publishers, Boca Raton, USA.

Remmelzwaal, A.J. & R.S. Verheule, *1999*. De vestiging van Riet in de Randmeren. De Leven- de Natuur 100 (2): 58 - 61.

Riphagen H.J. & R. Vermoolen, 2011. Ecologische toetsing Walibi World. Toetsing bedrijfsvoering Walibi World aan Natura 2000-gebied. Oranjewoud, Deventer.

Rutjes, P., 2004. Visstandbemonstering Veluwerandmeren 2004. AquaTerra Water en Bodem BV.

Tosserams, M., J. Vulink & H. Coops, 1999. Tussen water en land. Perspectief voor oeverplanten in het Volkerak-Zoommeer. Eindrapportage 'planten in de peiling', RIZA.

Voslamber B. & Van Turnhout C. 1999. Vergelijkende studie van telmethoden tijdens watervogeltellingen in de Randmeren. RIZA-rapport BM99.06, SOVON-onderzoeksrapport 1999/04. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen. Wetlands International, 2005. Waterbird Population Estimates – fourth edition (WPE4). Wetlands International, Wageningen.

Wielakker, D. & A. Bak, 2007. Driehoeksmosselen (*Dreissena polymorpha*) in de Randmeren. Monitoring 2006. Bureau Waardenburg, Culemborg.

Van Emmerik, W.A.M. & H.W. de Nie, 2006. De zoetwatervissen van Nederland. Ecologisch bekeken. Vereniging Sportvisserij Nederland, Bilthoven.

Van der Winden J. & K.L. Krijgsveld 2005. Verstoringseffecten watervogels en energetische aspecten van duikdieptes van duikeenden ten behoeve van ingreep effect studies. Literatuurstudie naar parameters die inpasbaar zijn in WAVOMIJ. Bureau Waardenburg rapport 05-253, Culemborg.

Witteveen+Bos, 2009. MER Verdiepingen Veluwemeer en Wolderwijd. Witteveen+Bos, Deventer.

Witteveen+Bos, 2010. Aanvulling MER Verdiepingen Veluwemeer en Wolderwijd. Witteveen+Bos, Deventer.

Bijlage 1 Planproces Passende Beoordeling

Voorliggende passende beoordeling is een herziening (actualisatie) van de Passende beoordeling die in 2009 werd opgesteld (Heunks & van der Winden 2009). De Passende beoordeling is in de afgelopen jaren in fasen tot stand gekomen. Dit is het gevolg van 1) veranderende wet- en regelgeving, 2) de veranderende status van de Veluwerandmeren als beschermd natuurgebied en 3) voortschrijdend inzicht.

Het Integrale Inrichtingsplan Veluwerandmeren (IIVR) is in 2001 vastgesteld terwijl:

- het gebied in 2000 is aangewezen als Speciale Beschermingszone in het kader van de Europese Vogelrichtlijn
- het gebied in 2003 is aangemeld als Speciale Beschermingszone in het kader van de Europese Habitatrichtlijn
- vanaf 1 oktober 2005 de gewijzigde Natuurbeschermingswet (Nbw '98) van kracht is
- het gebied in 2007 is aangemeld als Natura 2000 gebied (ontwerp-aanwijzingsbesluit)
- het gebied in 2009 definitief is aangewezen als Natura 2000 gebied
- er op het moment van de voorgaande Passende Beoordeling (Heunks & van der Winden 2009) geen definitief aanwijzingsbesluit als Natura 2000 gebied is

Voorafgaand aan de vaststelling van het Integrale Inrichtingsplan Veluwerandmeren (IIVR) in 2001 zijn de ecologische effecten van dit plan door RIZA / Alterra getoetst in het rapport Ecologische effecten Inrichtingsplan Veluwerandmeren. Waterkwaliteit, waterplanten, watervogels en moerasvogels (BOVAR/IIVR, rapport nr. 2000.04, november 2000).

In deze fase waren de Veluwerandmeren nog slechts aangewezen als Speciale Beschermingszone in het kader van de Europese Vogelrichtlijn.

Nadat het gebied ook als Speciale Beschermingszone in het kader van de Europese Habitatrichtlijn was aangemeld is door het RIZA een inschatting van de ecologische effecten gemaakt in het rapport 'Inschatting ecologische ontwikkelingen Veluwerandmeren 2005 Een actualisatie van ecologische effecten van het Integrale Inrichtingsplan voor de Veluwerandmeren incl. de overige ontwikkelingen' (RIZA rapport 2006.004, maart 2006). In dit rapport zijn de effecten kwantitatief en/of kwalitatief ingeschat van alle IIVR-projecten en alle overige projecten in de Veluwerandmeren, teneinde het cumulatieve effect te kunnen bepalen.

Vervolgens is na de aanmelding van het gebied als Natura 2000 gebied door Bureau Waardenburg bv de passende beoordeling opgesteld in het rapport 'Passende beoordeling van maatregelen en ontwikkelingen in de Veluwerandmeren. Voorkeursvariant IIVR dd november 2007 en overige ontwikkelingen'(Bureau Waardenburg, rapport nr. 07-220, september 2008).

Dit rapport bouwde voort op het RIZA-rapport uit 2006, actualiseert n.a.v. de optimalisatie van het IIVR-plan en sluit af met een passende beoordeling. Deze beoordeling vindt op dat moment plaats zowel op basis van de vigerende wetgeving (Vogel- en Habitatrichtlijn) als op basis van de concept-wetgeving (Natura 2000).

Sinds het gereedkomen van dit laatste rapport (passende beoordeling) is nadere informatie beschikbaar gekomen, waardoor een aanvulling op het rapport 'Passende beoordeling van maatregelen en ontwikkelingen in de Veluwerandmeren' (Waardenburg, september 2008) wenselijk was.

Ten eerste waren de resultaten van de mosselkartering 2008 beschikbaar gekomen ('Tweekleppigen in de randmeren, bemonstering 2008', Bureau Waardenburg, rapport nr. 09-005, januari 2009). Voorts was in de winter 2008 / 2009 onderzoek gedaan naar voedselkeus van de brilduiker in de Veluwerandmeren (Bureau Waardenburg, 2009, in prep.).

Het voorliggende rapport 'Passende beoordeling van Integrale Inrichting Veluwerandmeren (IIVR) in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998' is een herziening en actualisatie van de Passende Beoordeling uit 2009. Voor alle relevante soorten en habitats is bepaald hoe de huidige aantallen, verspreiding en/of bedekking zich verhouden tot de instandhoudingsdoelen. De best ter beschikking staande kennis is geraadpleegd. De resultaten van de meest recente waterplantenkartering (2012), broedvogels (tot en met 2011), watervogelvogeltellingen (tot en met 2011/2012) en tellingen van brilduikers (de winter van 2008/2009, 2011/2012 en 2012/2013) zijn hierbij gebruikt.

Bijlage 2 Natuurbeschermingswet 1998

De Natuurbeschermingswet 1998 (kortweg: Nbwet) vormt de invulling van de gebiedsbescherming van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn en heeft als doel het beschermen en instandhouden van bijzondere gebieden in Nederland.

Aanwijzing van gebieden

De Nbwet kent verschillende soorten beschermde gebieden. De belangrijkste zijn de Natura 2000-gebieden (oftewel Vogel- en Habitatrichtlijngebieden oftewel Speciale Beschermingszones) en de beschermde natuurmonumenten. De aanwijzingsbesluiten van deze gebieden bevatten een kaart en een toelichting, waarin de instandhoudingsdoelstellingen staan verwoord (zie www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/natuur).
In de "oude" aanwijzingsbesluiten van Staats- en Beschermde natuurmonumenten worden de natuurwetenschappelijke waarde en het natuurschoon als grond voor de bescherming aangevoerd. Deze meer abstracte waarden blijven van kracht in de nieuwe Natura 2000-gebieden, voor zover zij voormalige Staats- of Beschermde natuurmonumenten omvatten. Deze waarden dienen bij toetsingen nader te worden geconcretiseerd.

Natura 2000-gebieden

Voor Natura 2000-gebieden dient een beheerplan te worden opgesteld. Daarin staat o.a. welke maatregelen nodig zijn om de natuurdoelen te halen en welk (bestaand en toekomstig) gebruik al dan niet vergunningplichtig is. Voor een groot aantal gebieden is een beheerplan in een ver gevorderd stadium van voorbereiding.
Voor het uitvoeren van projecten en handelingen, die negatieve effecten kunnen hebben op Natura 2000-gebieden en die niet nodig zijn voor of verband houden met het beheer, is een vergunning nodig. Van negatieve effecten is sprake als, gelet op de instandhoudingsdoelen, een habitattype of leefgebied van soorten verslechtert of soorten significant worden verstoord. Deze bescherming geldt alleen voor de habitattypen en soorten waarvoor het gebied is aangewezen. Projecten en handelingen die de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied aantasten zijn in ieder geval vergunningplichtig.
Bij een besluit om een plan (bijvoorbeeld bestemmingsplan, streekplan, waterhuishoudingsplan) vast te stellen, moet rekening worden gehouden met de effecten op Natura 2000-gebieden en met het beheerplan.
Ook activiteiten buiten het Natura 2000-gebied kunnen vergunningplichtig zijn als die activiteiten negatieve effecten op de instandhoudingsdoelen voor het gebied (kunnen) veroorzaken. Dit wordt de 'externe werking' van de bescherming genoemd.

Bestaand gebruik

Bestaand gebruik volgens de Nbwet is gebruik dat bestond op 1 oktober 2005 en sindsdien niet of niet in betekenende mate is gewijzigd. Voor de raad van State lijkt de vraag of het gebruik al bestond op het (eerste) moment van aanwijzen (als Vogelrichtlijngebied) of aanmelden (als Habitatrichtlijngebied) overigens relevanter. bestaand gebruik dat zeker geen significante gevolgen kan hebben voor een Natura

2000-gebied kan vergunningvrij worden voortgezet. Als significante effecten niet kunnen worden uitgesloten is een vergunning nodig, tenzij in het beheerplan anders is bepaald. in het beheerplan moeten dan maatregelen zij voorzien om de effecten te beperken of te niet te doen.

Habitattoets

Een vergunning ex art. 19d Nbwet kan pas worden afgegeven nadat een 'habitattoets1' het bevoegd gezag de zekerheid heeft gegeven dat de natuurlijke kenmerken van het gebied niet worden aangetast. Deze is verwoord in art. 19d t/m 19j van de Nbwet.

In de 'oriëntatiefase' – voorheen ook wel 'voortoets' genoemd – wordt onderzocht of een activiteit, gelet op de instandhoudingsdoelstellingen, mogelijk schadelijke gevolgen heeft voor een Natura 2000-gebied en zo ja of deze gevolgen significant kunnen zijn. De gevolgen moeten worden beoordeeld in samenhang met die van andere plannen en projecten ('cumulatieve effecten').

Indien de oriëntatiefase uitwijst dat er geen effecten zijn, zijn er vanuit de Nbwet geen verdere verplichtingen of beperkingen voor de uitvoering van de activiteit. Wel kan het verstandig zijn om met het bevoegd gezag in overleg te treden, om te bezien of men zich in de conclusies van het uitgevoerde onderzoek kan vinden.

Als er wel effecten (verslechtering van habitattype of leefgebied) zijn, maar die zijn zeker niet significant, dan kan het bevoegd gezag vragen om een nadere toetsing. In zo'n nadere toetsing worden de effecten gespecificeerd. Daarbij hoeft dan niet meer naar cumulatieve effecten te worden gekeken. Het bevoegd gezag beoordeelt of de effecten aanvaardbaar zijn of niet. Aan de vergunning kunnen beperkende voorwaarden (mitigatie en compensatie, zie onder) worden verbonden.

Als er een kans is op significante effecten volgt een 'passende beoordeling'. De passende beoordeling is veel uitgebreider. Op basis van de beste wetenschappelijke kennis dienen de effecten op de habitats en soorten te worden ingeschat, rekening houdend met cumulatieve effecten.

Als de passende beoordeling uitwijst dat aantasting van de natuurlijke kenmerken is uitgesloten, dan kan de vergunning worden verleend. Aantasting van de natuurlijke kenmerken is praktisch gesproken uitgesloten als er geen significante effecten zijn in het licht van de instandhoudingsdoelstellingen.

Als significante effecten niet kunnen worden uitgesloten, dan mag vergunning alleen worden verleend als er voldaan is aan alle drie onderstaande ADC-criteria:

- Er zijn geen geschikte Alternatieven.
- Er is sprake van Dwingende redenen van groot openbaar belang, waaronder redenen van sociale en economische aard.
- Er is voorzien in exacte en tijdige Compensatie.

Als er sprake is van aantasting van een gebied dat is aangewezen ter bescherming van prioritair natuurlijk habitattype of een prioritaire soort, dient eerst door de minister van EZ aan de Europese Commissie advies te worden gevraagd. Bovendien is het aantal redenen van groot openbaar belang beperkt.

---

1 De termen habitattoets en oriëntatiefase staan niet in de wet. De passende beoordeling wel.

Cumulatieve effecten

Volgens de Natuurbeschermingswet 1998 (art. 19d lid 1) is het – zonder vergunning – verboden om handelingen te verrichten die op zich zelf of "in combinatie met andere projecten of plannen significante effecten kunnen hebben". In het onderzoek naar cumulatieve effecten, wordt het effect van het onderhavige plan of project in combinatie met andere ingrepen in beeld gebracht.

De basis hiervoor is art. 6 van de Habitatrichtlijn, die van toepassing is op alle Natura 2000-gebieden.

> "Voor elk plan of project dat niet direct verband houdt met of nodig is voor het beheer van het gebied, maar afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten significante gevolgen kan hebben voor zo'n gebied, wordt een passende beoordeling gemaakt van de gevolgen voor het gebied, rekening houdend met de instandhoudingsdoelstellingen van dat gebied."

Het werkdocument "Toepassing begrippenkader" (Ministerie van LNV, 2007) stelt voor om het begrip cumulatie als volgt te definiëren:

> "De effecten van de voorgestelde eigen activiteit op de instandhoudingsdoelstellingen van een Natura 2000-gebied in combinatie met de effecten van andere activiteiten en plannen".

Met andere woorden: in een studie naar de cumulatieve effecten dienen *alle* activiteiten (bestaand gebruik, nieuwe projecten) en plannen te worden betrokken, die op dezelfde instandhoudingsdoelstellingen negatieve effecten kunnen hebben als het eigen project. Het doet daarbij in beginsel niet ter zake of er een verband is tussen het eigen project en de andere activiteiten en plannen, of dat de effecten tijdelijk zijn of (naar verwachting) slechts beperkt van omvang zijn.

Significantie

Voor een invulling van het begrip significantie volgen wij de 'Leidraad significantie' van het Steunpunt/Regiebureau Natura 2000. Van significante effecten kan sprake zijn als ten gevolge van menselijk handelen het verwezenlijken van de instandhoudingsdoelen sterk wordt bemoeilijkt of onmogelijk wordt gemaakt. Dat is in ieder geval zo, als het oppervlak van een habitattype of een leefgebied of de kwaliteit van habitattype of leefgebied of de omvang van een populatie lager wordt dan genoemd in de instand-houdingsdoelen in het aanwijzingsbesluit.

Beschermde natuurmonumenten

Het toetsingskader voor beschermde natuurmonumenten is vergelijkbaar, echter de procedure en de speelruimte van het bevoegd gezag wijken op enigszins af. De beoordeling is minder strikt en door het ontbreken van concrete instandhoudings-doelen vaak ook minder eenduidig.

Zorgplicht

Artikel 19l legt aan iedereen een zorgplicht voor beschermde natuurgebieden op. Deze zorg houdt in ieder geval in dat ieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat een handeling nadelige gevolgen heeft, verplicht is die handeling achterwege te

laten of, als dat redelijkerwijs niet kan worden gevergd, eventuele gevolgen zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken. De nadelige handelingen hebben betrekking op de instandhoudingsdoelen in het geval van een Natura 2000-gebied en op de wezenlijke kenmerken in het geval van een beschermd natuurmonument.

Bijlage 3 Projecten Veluwerandmeren

	IIVR maatregel
WA.1	Verbeteren Waterzuivering Harderwijk
WA.2	Stimuleren innamepunten afvalwater recreatievaart
WA.3	Onderzoeken aanpassen waterpeil
NA.1	Ontwikkelen rietzone Veluwemeer
NA.2	Ontwikkelen rietveld Elburg
NA.3	Aanleggen groene vangrail Polsmaten
NA.4	Aanleggen groene kruispunt Nuldernauw
NA.5	Aanleggen aalgoot Roggebotsluis
NA.6	Ontwikkelen natuur Harderwijk zuid
WS.1	Vergroten vaarmogelijkheden Veluwemeer
WS.2	Vergroten vaarmogelijkheden Wolderwijd
WS.2a	Recr. vaargeul Harderwijk
WS.3	Verleggen vaargeul Wolderwijd
WS.4	Verdiepen bij Nulderhoek
WS.5	Verdiepen bij Roggebotsluis
WS.6	Egaliseren waterbodem baai Elburg
WS.7	Markeren vaarroute campings Veluwemeer
WS.8	Aanleggen overdraagvoorzieningen kano's
OF.1	Herstellen historisch havenhoofd Elburg
OF.2	Aanleggen vissteiger minder validen
OF.3	Verbeteren sportvisvoorzieningen
OF.4	Stimuleren trekkershutten
RF.1/2	Recreatiegebied Bremerberg
RF.3	Faciliteren dagrecreatie De Oase
RF.4	Faciliteren recreatievoorzieningen Harderstrand
RF.5/6	Kustzone Zeewolde
RF.7	Faciliteren dagrecreatie Erkemederstrand
OG.1	Realiseren ecolint Elburg
OG.2	Aanleggen fietsroute Harderwijk-Roggebot
OG.3	Aanleggen observatiepunt Noordermerk
OG.4	Stimuleren informatiecentrum randmeren
RG.1	Faciliteren out-door activiteiten terrein Horst
RG.2	Faciliteren evenemententerrein Nulde noord
RG.3	Creëren rietvrije schaatsroute Drontermeer
RG.4	Stimuleren fietspont Veluwemeer

	overige projecten
3	Uitbreiding waterwinning
4	Strandgapergebied
5	Lig- en aanlegplaatsen Flevostrand
6	Harderwold
7	Recreatiesluis Lovink
8	Nieuwe oeververbinding Harderwijk
9	Ruilverkaveling Harderwijk-Elburg
10	Beekherstel
11	Natte As
12	Bedrijventerrein Lorentz oost
13	Waterfront Harderwijk (ex. recr.geul)
14	Ontwikkeling Nulde-Horst
16	Delta Schuitenbeek
17	Herinrichting Nijkerk-Putten
19	Aanlegplaatsenplan Randmeren
20	Maaibeheer Veluwerandmeren
21	Verbreding vaargeulen
22	Randmeerzone Oostelijk Flevoland
23	Zandwinning
25	Ontwikkelingsvisie havenkade Elburg
27	Ecologische verbingszone Harderbroek-Harderbos
28	Werkzaamheden Greppelveld (bij havenhoofd Elburg)
29	Hierdense Poort
30	Reconstructie Veluwe
31	Recreatiepark Buitenplaats Veluwemeer
32	Watersportvereniging Nunspeet
33	Strandpaviljoen De Fazant
36	Reconstructie Gelderse Vallei/Utrecht-Oost
37	Inrichting entree Flevoland Roggebotsluis
39	Renovatie Spijkstrand
40	Vergunning kite surfen
41	Aardgasleiding Drontermeer
42	Verbreding fietspad Wolderwijd
43	Aanlegsteiger Harderwijk
geen nr	Uitbreiding maaibeheer waterplanten Veluwerandmeren
geen nr	Militaire vliegactiviteiten, laagvliegen met helicopters
geen nr	Gebruik terrein Walibi World
geen nr	Herinrichting Woldstrand
geen nr	IJsseldelta-zuid
geen nr	Kitesurfzone Strand Horst (gelijk aan nr 40, maar nieuwe vergunning verleend)

LEGENDA

1. gerealiseerd	Projecten die volledig uitgevoerd zijn (status november 2012), indien nodig Nb-wet vergund.
2. nog te realiseren (vergunning niet nodig c.q. reeds verleend)	Nog volledig uit te voeren projecten, waarvoor reeds een Nb-wet vergunning verleend is of niet nodig blijkt te zijn.
3. gedeeltelijk gerealiseerd (vergunning niet nodig)	Deels uitgevoerde projecten (status november 2012), waarvan het resterende deel op dit moment of de komende jaren gerealiseerd wordt. Een Nb-wet vergunning is niet nodig of is reeds verleend.
4. nog te realiseren (vergunning nodig)	Nog volledig uit te voeren projecten, waarvan eerder is bepaald dat significant negatieve effecten niet uit te sluiten zijn en een Nb-wet vergunning noodzakelijk is. Een Passende Beoordeling dient opgesteld te worden.
5. Komt te vervallen	IIVR projecten die komen te vervallen

Bijlage 4 Waterplanten Veluwerandmeren

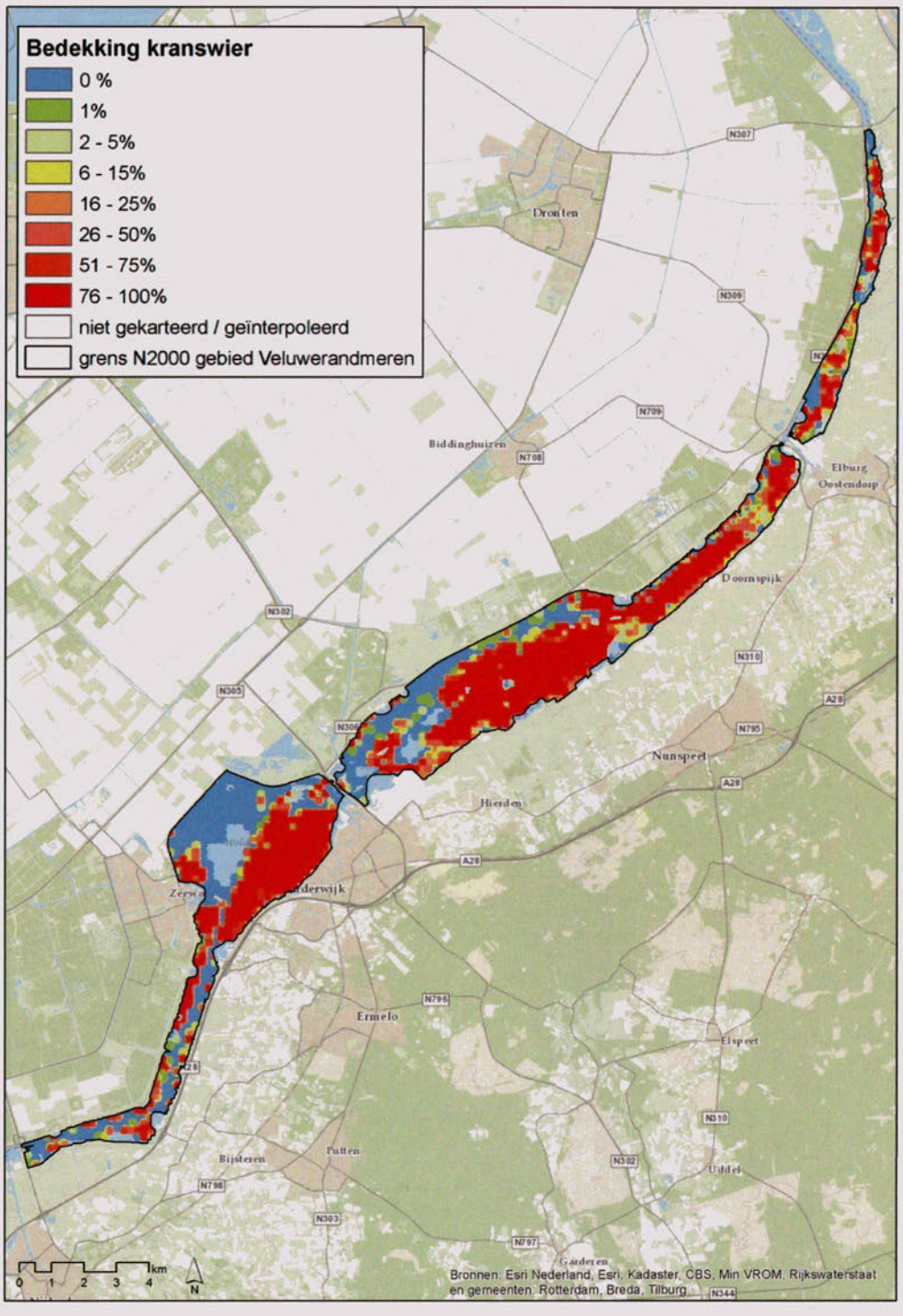

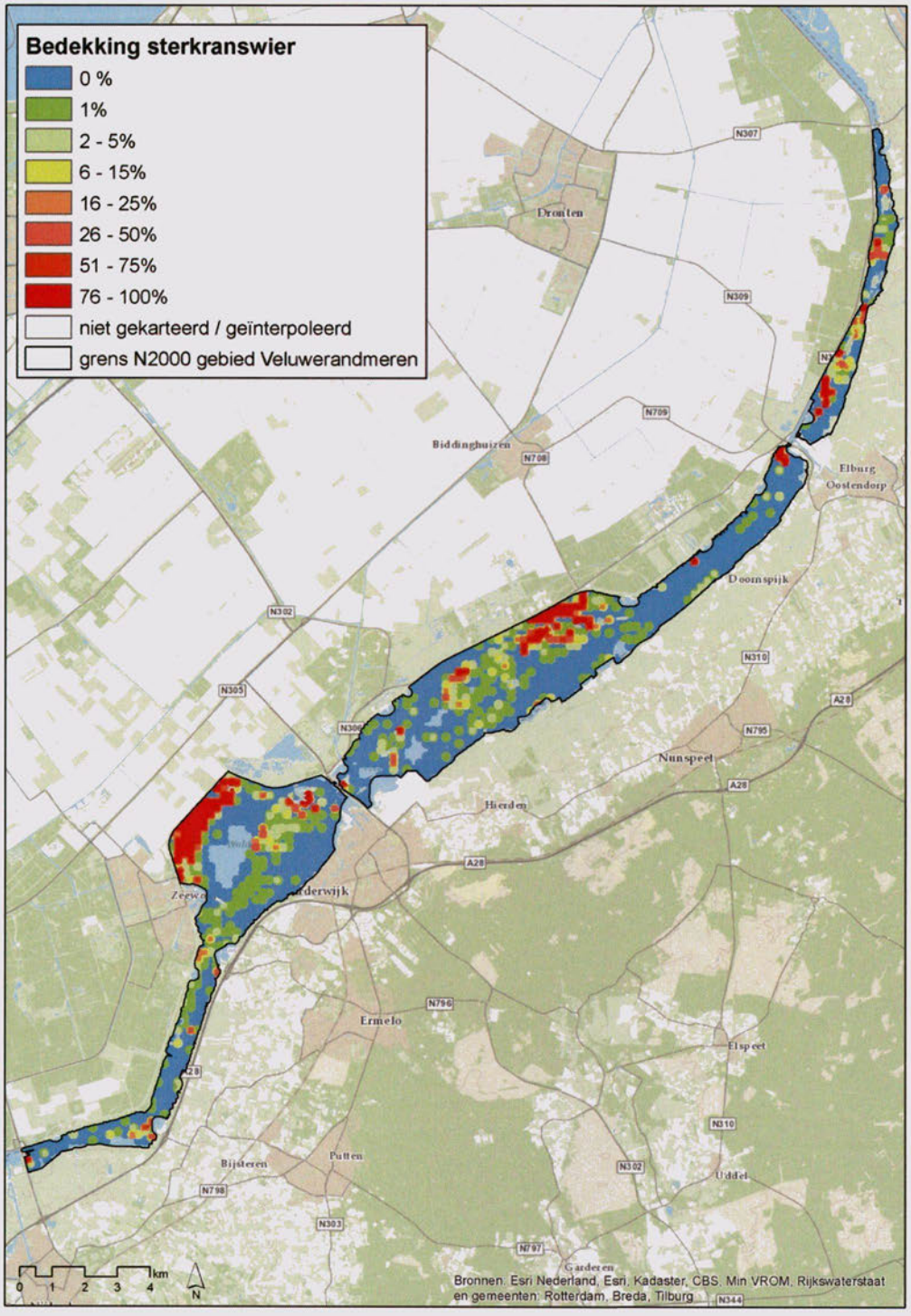
Bedekking sterkranswier
0 %
1%
2 - 5%
6 - 15%
16 - 25%
26 - 50%
51 - 75%
76 - 100%
niet gekarteerd / geïnterpoleerd
grens N2000 gebied Veluwerandmeren
Dronten
Biddinghuizen
Elburg
Oostendorp
Doornspijk
Nunspeet
Hierden
Ermelo
Elspeet
Putten
Bijsteren
Uddel
Garderen
N307
N309
N709
N708
N302
N305
N310
N795
A28
N796
N798
N303
N797
N344
0 1 2 3 4 km
N
Bronnen: Esri Nederland, Esri, Kadaster, CBS, Min VROM, Rijkswaterstaat
en gemeenten: Rotterdam, Breda, Tilburg

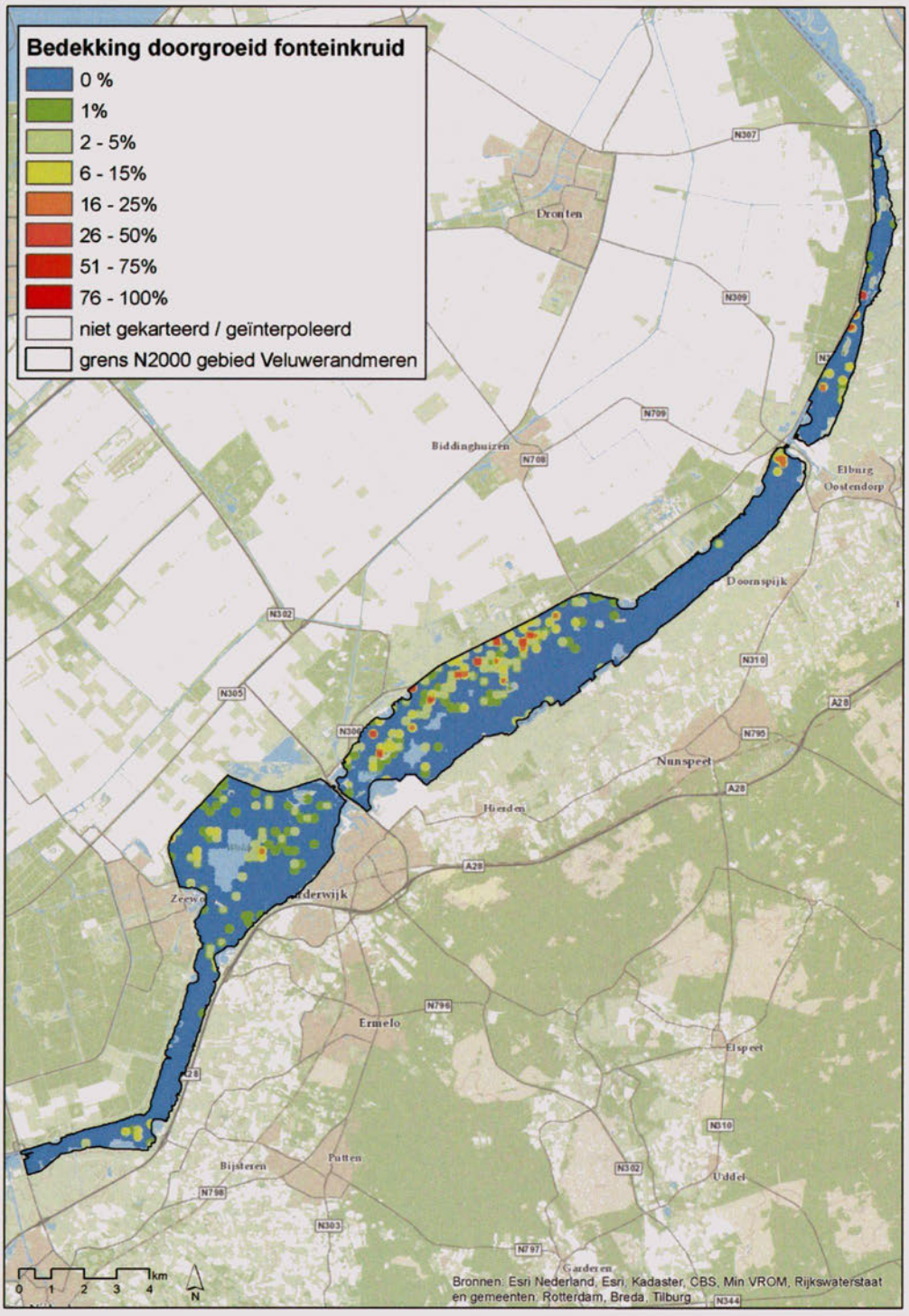
Bedekking doorgroeid fonteinkruid
0 %
1%
2 - 5%
6 - 15%
16 - 25%
26 - 50%
51 - 75%
76 - 100%
niet gekarteerd / geïnterpoleerd
grens N2000 gebied Veluwerandmeren
Dronten
Biddinghuizen
Elburg
Oostendorp
Doornspijk
Nunspeet
Hierden
Ermelo
Elspeet
Bijsteren
Putten
Uddel
Garderen
N307
N309
N709
N708
N302
N305
N306
N310
A28
N795
N796
N798
N303
N797
N344
0 1 2 3 4 km
N
Bronnen: Esri Nederland, Esri, Kadaster, CBS, Min VROM, Rijkswaterstaat en gemeenten, Rotterdam, Breda, Tilburg

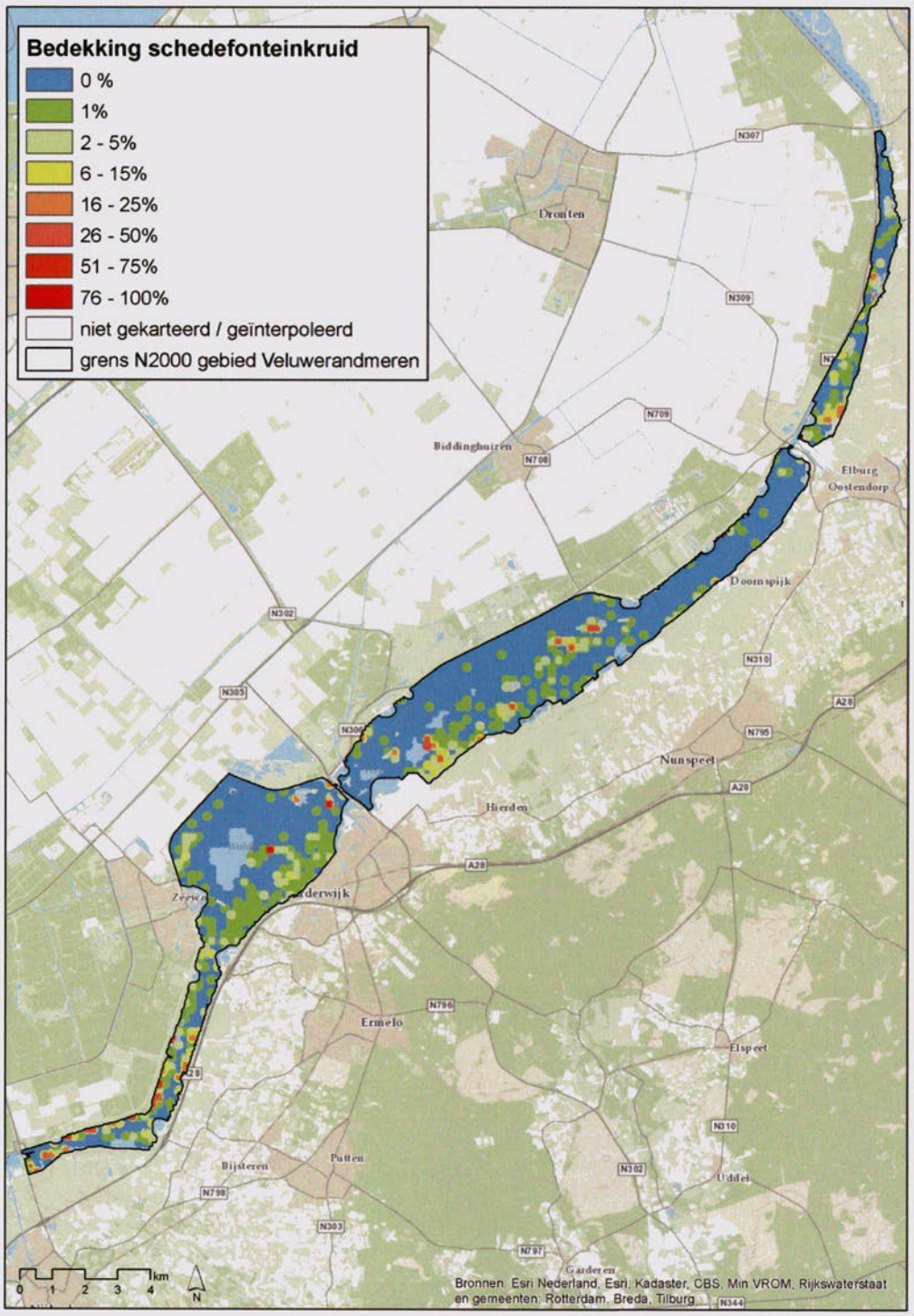
Bedekking schedefonteinkruid
0 %
1%
2 - 5%
6 - 15%
16 - 25%
26 - 50%
51 - 75%
76 - 100%
niet gekarteerd / geïnterpoleerd
grens N2000 gebied Veluwerandmeren
Dronten
Biddinghuizen
Elburg
Oostendorp
Doornspijk
Nunspeet
Hierden
Ermelo
Elspeet
Bijsteren
Putten
Uddel
Garderen
N307
N309
N709
N708
N302
N305
N310
N795
N796
N798
N303
N797
N344
A28
0 1 2 3 4 km
N
Bronnen: Esri Nederland, Esri, Kadaster, CBS, Min VROM, Rijkswaterstaat
en gemeenten: Rotterdam, Breda, Tilburg

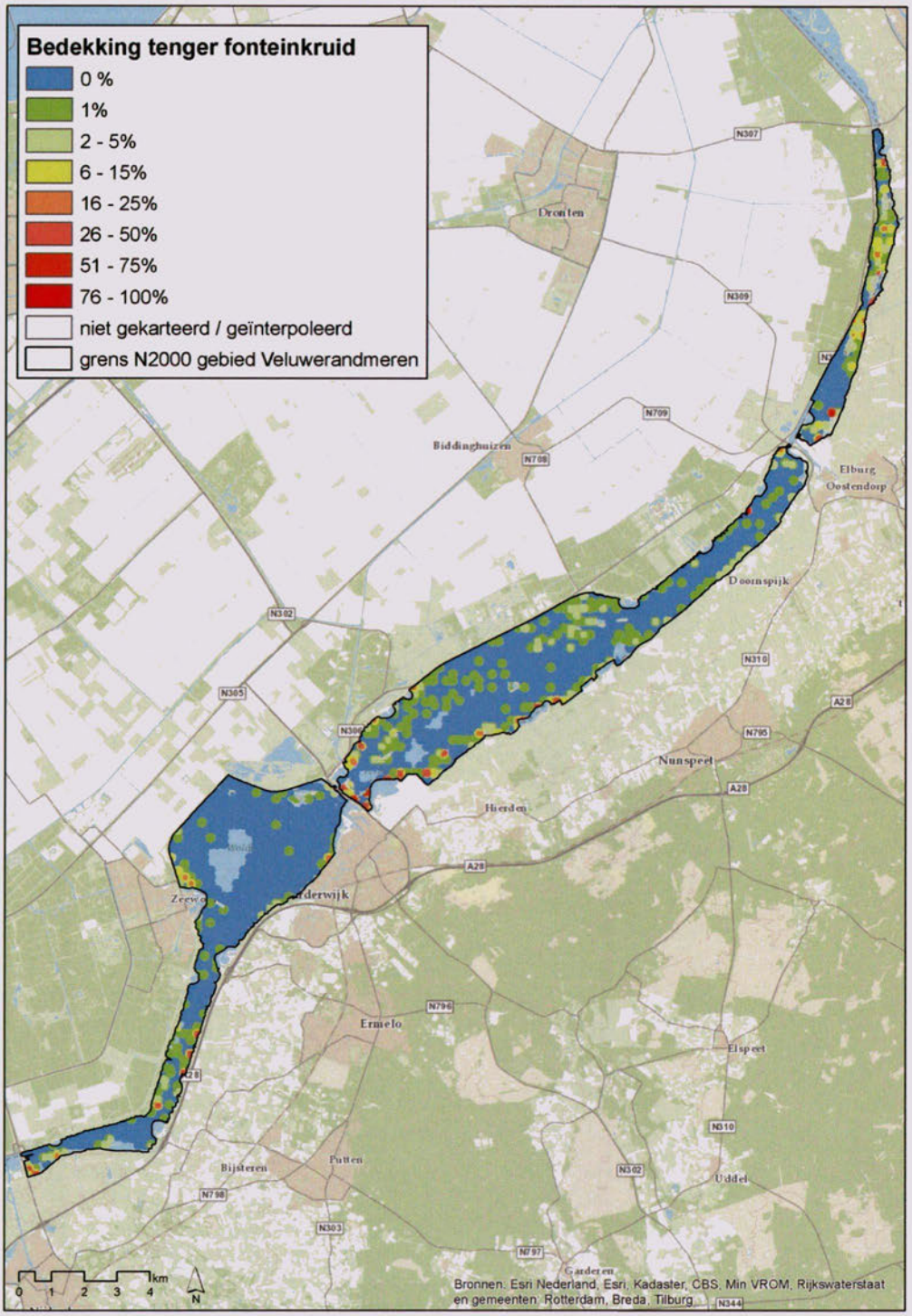
Bedekking tenger fonteinkruid
0 %
1%
2 - 5%
6 - 15%
16 - 25%
26 - 50%
51 - 75%
76 - 100%
niet gekarteerd / geïnterpoleerd
grens N2000 gebied Veluwerandmeren
Dronten
Biddinghuizen
Elburg
Oostendorp
Doornspijk
Nunspeet
Hierden
Ermelo
Elspeet
Putten
Bijsteren
Uddel
Garderen
0 1 2 3 4 km
N
Bronnen: Esri Nederland, Esri, Kadaster, CBS, Min VROM, Rijkswaterstaat en gemeenten Rotterdam, Breda, Tilburg

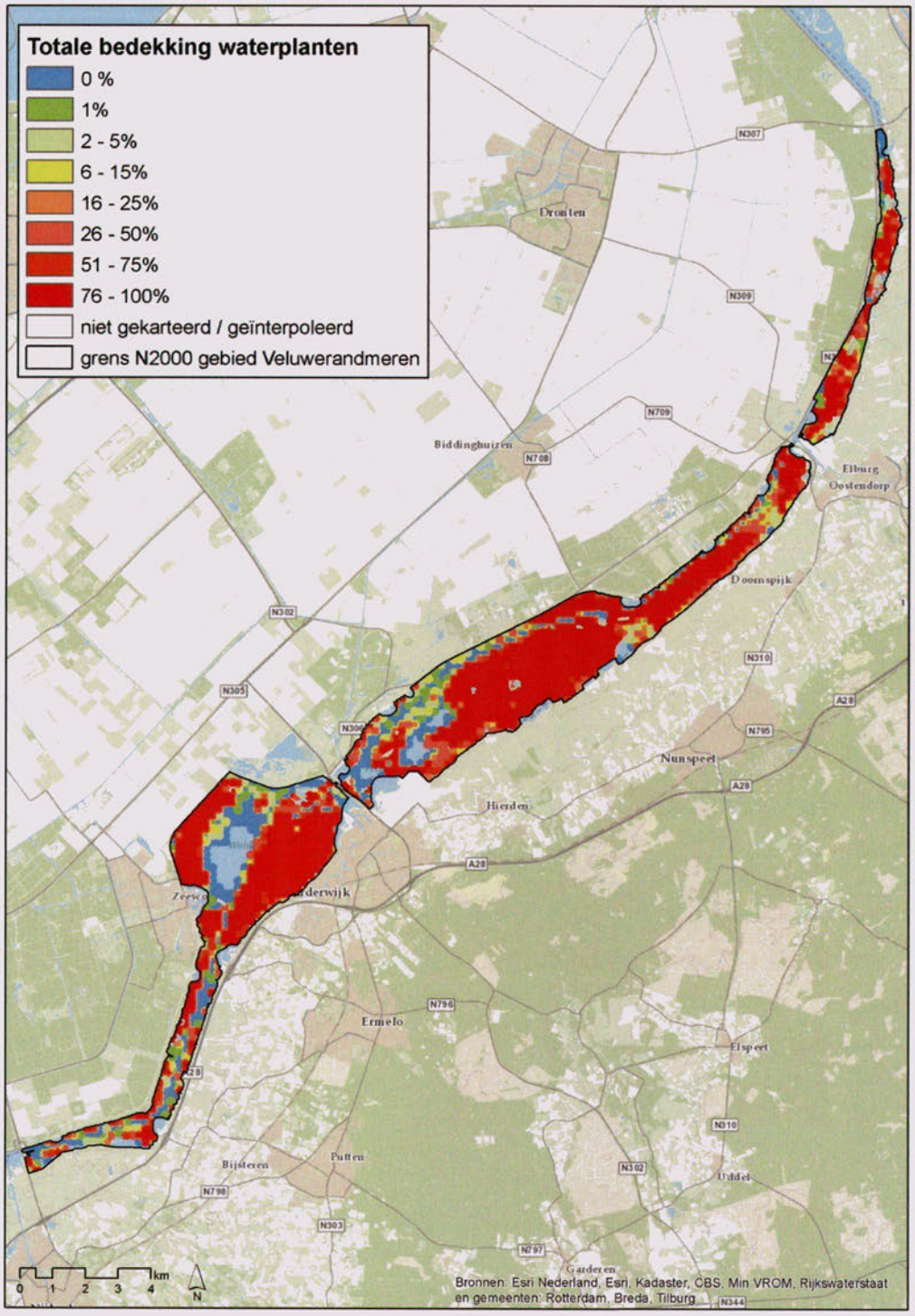
Totale bedekking waterplanten
0 %
1%
2 - 5%
6 - 15%
16 - 25%
26 - 50%
51 - 75%
76 - 100%
niet gekarteerd / geïnterpoleerd
grens N2000 gebied Veluwerandmeren
Dronten
Biddinghuizen
Elburg
Oostendorp
Doornspijk
Nunspeet
Hierden
Ermelo
Elspeet
Bijsteren
Putten
Uddel
Garderen
N307
N309
N709
N708
N302
N305
N306
N310
N795
A28
N796
N798
N303
N797
N344
0 1 2 3 4 km
N
Bronnen: Esri Nederland, Esri, Kadaster, CBS, Min VROM, Rijkswaterstaat
en gemeenten: Rotterdam, Breda, Tilburg

Bijlage 5 Overzicht van de beschikbare data van watervogels

Gegevens van de Provincie Flevoland verzameld tijdens maandelijks vogeltellingen uitgevoerd vanaf boten

2006/2007

	jul	aug	sep	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	jun
Drontermeer	+	ng	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Veluwemeer	+	ng	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Wolderwijd	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	ng	+
Nuldernauw	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+

2007/2008

	jul	aug	sep	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	jun
Drontermeer	+	+	ng	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Veluwemeer	+	+	ng	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Wolderwijd	+	+	ng	+	+	+	+	+	+	+	-	x
Nuldernauw	+	+	ng	+	+	+	+	+	+	+	-	x

2008/2009

	jul	aug	sep	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	jun
Drontermeer	+	ng	+	+	+	+	0	+	+	+	+	ng
Veluwemeer	+	ng	+	+	+	+	0	+	+	+	+	ng
Wolderwijd	x	x	x	x	-	x	0	x	x	x	x	x
Nuldernauw	x	x	x	x	-	x	-	-	x	x	x	-

2009/2010

	jul	aug	sep	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	jun
Drontermeer	ng	ng	+	+	+	+	0	0	+	+	+	+
Veluwemeer	ng	ng	+	+	+	+	0	0	+	+	+	+
Wolderwijd	+	+	+	+	+	ng	ng	-	+	+	-	-
Nuldernauw	+	+	+	+	+	ng	ng	-	+	+	+	-

2010/2011

	jul	aug	sep	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	jun
Drontermeer	+	ng	+	+	+	0	+	ng	+	+	+	+
Veluwemeer	+	ng	+	+	+	0	-	ng	+	+	+	+
Wolderwijd	x	x	x	x	x	x	+	x	x	x	x	x
Nuldernauw	x	x	x	x	x	x	+	x	x	x	x	-

2011/2012

	jul	aug	sep	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	jun
Drontermeer	ng	+	+	+	+	+	+	0	+	x	x	x
Veluwemeer	ng	+	+	+	+	+	+	0	+	x	x	x
Wolderwijd	+	+	ng	+	+	+	+	0	+	+	x	x
Nuldernauw	+	-	ng	+	+	+	+	-	+	+	x	x

2012/2013

	jul	aug	sep	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	jun
Drontermeer	x	x	x	x	+	x	x	x				
Veluwemeer	x	x	x	x	x	x	x	x				
Wolderwijd	x	x	x	+	+	x	x	x				
Nuldernauw	x	x	-	+	+	x	x	x				

+	geteld, data beschikbaar
-	niet alle telgebieden in deelgebied geteld
0	geteld niks waargenomgen: waarschijnlijk ijsdekking
ng	niet geteld
x	geen data beschikbaar

Bijlage 6 Aantal watervogels VRM per seizoen

Bijlage 6A Gemiddeld aantal per seizoen (periode van juli t/m juni)

Gemiddelde over alle maanden

soort	deelgebied	2006/2007	2007/2008	2008/2009(*)	2009/2010	2010/2011	2011/2012
Aalscholver	Drontermeer	66	67	79	72	114	71
	Veluwemeer	315	426	306	256	224	475
	Wolderwijd	215	40	-	63	-	36
	Nuldernauw	101	67	-	63	-	39
	Totaal VRM	753	642	-	581	-	678
Brilduiker	Drontermeer	17	15	6	14	7	10
	Veluwemeer	59	90	66	49	19	63
	Wolderwijd	12	25	-	1	-	86
	Nuldernauw	9	11	-	1	-	23
	Totaal VRM	107	164	-	70	-	201
Fuut	Drontermeer	120	129	127	94	99	84
	Veluwemeer	191	247	199	212	169	173
	Wolderwijd	105	118	-	91	-	83
	Nuldernauw	61	69	-	64	-	51
	Totaal VRM	487	586	-	577	-	420
Grote Zaagbe	Drontermeer	13	13	16	4	2	5
	Veluwemeer	26	24	28	11	12	14
	Wolderwijd	3	1	-	0	-	4
	Nuldernauw	11	9	-	1	-	8
	Totaal VRM	59	55	-	11	-	35
Grote Zilverre	Drontermeer	4	4	2	5	4	2
	Veluwemeer	3	4	3	4	2	4
	Wolderwijd	0	0	-	0	-	1
	Nuldernauw	0	1	-	1	-	2
	Totaal VRM	9	10	-	12	-	10
Kleine Zwaan	Drontermeer	15	5	9	2	3	2
	Veluwemeer	210	305	195	160	156	507
	Wolderwijd	0	0	-	8	-	0
	Nuldernauw	0	0	-	0	-	0
	Totaal VRM	248	379	-	197	-	560
Krakeend	Drontermeer	34	332	22	10	10	11
	Veluwemeer	155	85	49	63	35	45
	Wolderwijd	109	115	-	90	-	52
	Nuldernauw	381	328	-	139	-	119
	Totaal VRM	733	935	-	338	-	197
Krooneend	Drontermeer	9	18	7	11	6	2
	Veluwemeer	50	46	59	34	43	45
	Wolderwijd	9	29	-	8	-	6
	Nuldernauw	0	0	-	2	-	0
	Totaal VRM	67	87	-	68	-	59
Kuifeend	Drontermeer	515	460	510	1.119	329	413
	Veluwemeer	5.925	5.797	5.214	4.106	1.598	4.136
	Wolderwijd	1.733	2.324	-	1.317	-	1.963
	Nuldernauw	1.231	1.794	-	984	-	1.289
	Totaal VRM	10.301	11.716	-	8.378	-	8.527
Lepelaar	Drontermeer	6	0	8	6	5	0
	Veluwemeer	0	0	1	0	0	0
	Wolderwijd	0	0	-	0	-	0
	Nuldernauw	3	3	-	0	-	0
	Totaal VRM	10	3	-	8	-	0
Meerkoet	Drontermeer	731	1.006	1.196	779	695	725
	Veluwemeer	12.583	12.815	9.781	8.363	7.194	6.539
	Wolderwijd	1.256	902	-	2.235	-	741
	Nuldernauw	428	758	-	473	-	422
	Totaal VRM	16.192	18.299	-	13.809	-	9.162
Nonnetje	Drontermeer	13	19	4	2	2	12
	Veluwemeer	25	31	11	9	0	11
	Wolderwijd	5	6	-	0	-	16
	Nuldernauw	8	9	-	1	-	12
	Totaal VRM	56	75	-	10	-	56
Pijlstaart	Drontermeer	81	107	134	97	77	114
	Veluwemeer	161	128	111	92	94	60
	Wolderwijd	1	10	-	1	-	0
	Nuldernauw	10	12	-	3	-	13
	Totaal VRM	278	310	-	197	-	206
Slobeend	Drontermeer	7	6	7	5	4	10
	Veluwemeer	12	4	0	2	3	4
	Wolderwijd	0	1	-	0	-	0
	Nuldernauw	14	19	-	16	-	23
	Totaal VRM	35	32	-	33	-	41
Smient	Drontermeer	1.011	675	568	246	269	424
	Veluwemeer	128	307	109	97	96	62
	Wolderwijd	0	30	-	0	-	1
	Nuldernauw	4.039	5.233	-	1.504	-	3.906
	Totaal VRM	5.695	6.465	-	2.353	-	4.833
Tafeleend	Drontermeer	342	523	329	299	174	230
	Veluwemeer	6.239	4.907	3.942	3.741	551	2.818
	Wolderwijd	2.307	1.695	-	1.021	-	405
	Nuldernauw	117	208	-	79	-	26
	Totaal VRM	9.882	8.537	-	5.083	-	3.826

Bijlage 6B Gemiddeld aantal in de winter (periode van oktober t/m maart)

Gemiddelde in de periode oktober-maart

soort	deelgebied	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012
Aalscholver	Drontermeer	77	82	84	70	94	71
	Veluwemeer	365	466	228	193	162	475
	Wolderwijd	291	35	-	-	-	36
	Nuldernauw	166	83	-	-	-	39
	Totaal VRM	899	665	-	-	-	678
Brilduiker	Drontermeer	32	28	9	23	13	10
	Veluwemeer	108	165	110	80	35	63
	Wolderwijd	22	38	-	-	-	86
	Nuldernauw	16	16	-	-	-	23
	Totaal VRM	178	246	-	-	-	201
Fuut	Drontermeer	108	124	89	99	61	84
	Veluwemeer	203	269	191	218	151	173
	Wolderwijd	108	130	-	-	-	83
	Nuldernauw	49	68	-	-	-	51
	Totaal VRM	468	592	-	-	-	420
Grote Zaagbe	Drontermeer	25	25	26	6	4	5
	Veluwemeer	48	43	47	19	21	14
	Wolderwijd	6	2	-	-	-	4
	Nuldernauw	20	13	-	-	-	8
	Totaal VRM	98	83	-	-	-	35
Grote Zilverre	Drontermeer	5	7	2	3	6	2
	Veluwemeer	5	8	5	6	4	4
	Wolderwijd	0	0	-	-	-	1
	Nuldernauw	0	1	-	-	-	2
	Totaal VRM	10	15	-	-	-	10
Kleine Zwaan	Drontermeer	28	10	14	3	6	2
	Veluwemeer	385	559	326	267	286	507
	Wolderwijd	0	0	-	-	-	0
	Nuldernauw	0	0	-	-	-	0
	Totaal VRM	414	569	-	-	-	560
Krakeend	Drontermeer	39	21	24	8	10	11
	Veluwemeer	178	98	57	62	31	45
	Wolderwijd	170	154	-	-	-	52
	Nuldernauw	618	399	-	-	-	119
	Totaal VRM	1.004	672	-	-	-	197
Krooneend	Drontermeer	5	19	3	13	1	2
	Veluwemeer	47	49	57	11	36	45
	Wolderwijd	14	42	-	-	-	6
	Nuldernauw	0	0	-	-	-	0
	Totaal VRM	66	110	-	-	-	59
Kuifeend	Drontermeer	790	789	682	1.773	439	413
	Veluwemeer	10.645	10.450	8.545	6.662	2.710	4.136
	Wolderwijd	3.079	3.455	-	-	-	1.963
	Nuldernauw	2.046	2.431	-	-	-	1.289
	Totaal VRM	16.559	17.124	-	-	-	8.527
Lepelaar	Drontermeer	0	0	0	8	0	0
	Veluwemeer	0	0	1	0	0	0
	Wolderwijd	0	0	-	-	-	0
	Nuldernauw	0	1	-	-	-	0
	Totaal VRM	0	1	-	-	-	0
Meerkoet	Drontermeer	591	467	1.177	648	569	725
	Veluwemeer	20.020	22.452	13.086	11.134	10.556	6.539
	Wolderwijd	1.584	1.184	-	-	-	741
	Nuldernauw	363	827	-	-	-	422
	Totaal VRM	22.557	24.930	-	-	-	9.162
Nonnetje	Drontermeer	24	34	6	4	4	12
	Veluwemeer	46	57	19	16	1	11
	Wolderwijd	10	8	-	-	-	16
	Nuldernauw	15	13	-	-	-	12
	Totaal VRM	94	112	-	-	-	56
Pijlstaart	Drontermeer	69	189	143	134	94	114
	Veluwemeer	249	235	178	131	167	60
	Wolderwijd	1	16	-	-	-	0
	Nuldernauw	19	18	-	-	-	13
	Totaal VRM	338	458	-	-	-	206
Slobeend	Drontermeer	3	3	4	7	5	10
	Veluwemeer	13	8	0	3	6	4
	Wolderwijd	1	0	-	-	-	0
	Nuldernauw	15	24	-	-	-	23
	Totaal VRM	31	35	-	-	-	41
Smient	Drontermeer	1.792	1.238	889	369	446	424
	Veluwemeer	208	563	155	132	162	62
	Wolderwijd	0	45	-	-	-	1
	Nuldernauw	7.358	7.845	-	-	-	3.906
	Totaal VRM	9.358	9.691	-	-	-	4.833
Tafeleend	Drontermeer	472	927	437	355	244	230
	Veluwemeer	11.374	8.993	6.540	6.189	962	2.818
	Wolderwijd	4.206	2.543	-	-	-	405
	Nuldernauw	152	155	-	-	-	26
	Totaal VRM	16.204	12.618	-	-	-	3.826

Bijlage 6C Gemiddeld aantal in de periode van oktober t/m december

Gemiddelde in de periode oktober-december

soort	deelgebied	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012
Aalscholver	Drontermeer	96	78	85	129	138	137
	Veluwemeer	501	566	384	378	242	307
	Wolderwijd	226	38	-	-	-	79
	Nuldernauw	184	96	-	-	-	76
	Totaal VRM	1.007	778	-	-	-	599
Brilduiker	Drontermeer	50	32	17	43	12	33
	Veluwemeer	51	133	86	73	57	175
	Wolderwijd	36	33	-	-	-	120
	Nuldernauw	19	11	-	-	-	42
	Totaal VRM	156	208	-	-	-	370
Fuut	Drontermeer	128	150	138	155	99	131
	Veluwemeer	245	380	268	329	230	261
	Wolderwijd	163	156	-	-	-	101
	Nuldernauw	55	90	-	-	-	71
	Totaal VRM	591	775	-	-	-	564
Grote Zaagbe	Drontermeer	25	20	38	1	1	10
	Veluwemeer	47	48	71	35	36	38
	Wolderwijd	5	0	-	-	-	2
	Nuldernauw	13	8	-	-	-	14
	Totaal VRM	90	76	-	-	-	64
Grote Zilverre	Drontermeer	8	10	3	5	4	4
	Veluwemeer	8	8	8	9	4	11
	Wolderwijd	1	0	-	-	-	1
	Nuldernauw	1	1	-	-	-	4
	Totaal VRM	18	19	-	-	-	21
Kleine Zwaan	Drontermeer	57	19	28	6	11	8
	Veluwemeer	752	1.055	651	534	571	1.723
	Wolderwijd	0	0	-	-	-	0
	Nuldernauw	0	0	-	-	-	0
	Totaal VRM	809	1.074	-	-	-	1.731
Krakeend	Drontermeer	42	30	38	10	12	21
	Veluwemeer	282	150	80	97	20	111
	Wolderwijd	252	234	-	-	-	64
	Nuldernauw	892	702	-	-	-	148
	Totaal VRM	1.468	1.116	-	-	-	344
Krooneend	Drontermeer	5	24	6	26	0	3
	Veluwemeer	62	73	67	21	27	95
	Wolderwijd	18	3	-	-	-	0
	Nuldernauw	0	0	-	-	-	0
	Totaal VRM	85	99	-	-	-	98
Kuifeend	Drontermeer	1.252	1.326	1.252	3.274	600	893
	Veluwemeer	16.151	14.189	14.608	12.460	5.098	11.718
	Wolderwijd	3.785	3.670	-	-	-	4.403
	Nuldernauw	2.130	3.077	-	-	-	3.194
	Totaal VRM	23.319	22.261	-	-	-	20.209
Lepelaar	Drontermeer	0	0	0	15	0	0
	Veluwemeer	0	0	2	0	0	0
	Wolderwijd	0	0	-	-	-	0
	Nuldernauw	0	0	-	-	-	0
	Totaal VRM	0	0	-	-	-	0
Meerkoet	Drontermeer	697	634	2.154	1.032	1.004	1.125
	Veluwemeer	34.349	34.586	25.122	22.086	20.819	18.257
	Wolderwijd	2.479	908	-	-	-	1.667
	Nuldernauw	304	928	-	-	-	1.138
	Totaal VRM	37.830	37.057	-	-	-	22.187
Nonnetje	Drontermeer	20	17	7	3	0	26
	Veluwemeer	27	19	6	19	0	19
	Wolderwijd	11	4	-	-	-	12
	Nuldernauw	5	3	-	-	-	19
	Totaal VRM	63	43	-	-	-	76
Pijlstaart	Drontermeer	91	269	269	253	101	211
	Veluwemeer	441	355	328	253	278	160
	Wolderwijd	2	7	-	-	-	0
	Nuldernauw	8	11	-	-	-	22
	Totaal VRM	542	643	-	-	-	393
Slobeend	Drontermeer	6	3	5	15	8	16
	Veluwemeer	16	9	1	6	11	7
	Wolderwijd	0	0	-	-	-	0
	Nuldernauw	3	32	-	-	-	30
	Totaal VRM	25	44	-	-	-	53
Smient	Drontermeer	2.296	1.601	1.598	615	207	942
	Veluwemeer	322	943	309	188	291	118
	Wolderwijd	0	67	-	-	-	0
	Nuldernauw	6.630	9.143	-	-	-	7.273
	Totaal VRM	9.248	11.754	-	-	-	8.332
Tafeleend	Drontermeer	473	1.279	707	615	408	405
	Veluwemeer	17.583	14.147	11.958	12.081	1.837	8.026
	Wolderwijd	7.677	3.773	-	-	-	741
	Nuldernauw	62	141	-	-	-	60
	Totaal VRM	25.795	19.341	-	-	-	9.232

Bijlage 6D Gemiddeld aantal in de periode van oktober t/m november

Gemiddelde in de periode oktober-november							
soort	deelgebied	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012
Aalscholver	Drontermeer	108	97	95	176	208	143
	Veluwemeer	332	586	561	442	363	293
	Wolderwijd	320	32	-	82	-	72
	Nuldernauw	257	115	-	62	-	92
	Totaal VRM	1.016	829	-	762	-	599
Brilduiker	Drontermeer	23	14	13	46	18	30
	Veluwemeer	33	103	69	22	86	67
	Wolderwijd	4	31	-	0	-	62
	Nuldernauw	5	14	-	0	-	10
	Totaal VRM	65	162	-	67	-	168
Fuut	Drontermeer	152	188	205	208	149	159
	Veluwemeer	309	353	396	376	346	264
	Wolderwijd	179	160	-	112	-	82
	Nuldernauw	34	84	-	65	-	75
	Totaal VRM	673	783	-	760	-	579
Grote Zaagbe	Drontermeer	10	8	18	0	2	7
	Veluwemeer	27	24	95	20	55	2
	Wolderwijd	0	0	-	0	-	0
	Nuldernauw	0	4	-	1	-	2
	Totaal VRM	37	35	-	21	-	10
Grote Zilverre	Drontermeer	9	11	4	6	6	6
	Veluwemeer	11	9	10	11	6	11
	Wolderwijd	1	0	-	1	-	0
	Nuldernauw	1	2	-	1	-	5
	Totaal VRM	21	22	-	18	-	21
Kleine Zwaan	Drontermeer	61	29	37	8	16	12
	Veluwemeer	933	1.140	453	554	857	1.126
	Wolderwijd	0	0	-	31	-	0
	Nuldernauw	0	0	-	0	-	0
	Totaal VRM	993	1.169	-	592	-	1.138
Krakeend	Drontermeer	41	34	57	14	18	21
	Veluwemeer	366	187	120	98	31	147
	Wolderwijd	132	144	-	136	-	69
	Nuldernauw	657	432	-	151	-	130
	Totaal VRM	1.195	796	-	398	-	366
Krooneend	Drontermeer	2	28	9	39	0	0
	Veluwemeer	93	79	101	0	40	97
	Wolderwijd	22	4	-	2	-	0
	Nuldernauw	0	0	-	0	-	0
	Totaal VRM	117	110	-	41	-	97
Kuifeend	Drontermeer	1.599	1.853	1.330	4.699	901	1.081
	Veluwemeer	14.561	13.076	15.095	9.555	7.647	6.773
	Wolderwijd	2.786	2.470	-	3.706	-	3.695
	Nuldernauw	1.447	2.830	-	1.697	-	1.474
	Totaal VRM	20.393	20.229	-	19.656	-	13.022
Lepelaar	Drontermeer	0	0	0	23	0	0
	Veluwemeer	0	0	0	0	0	0
	Wolderwijd	0	0	-	0	-	0
	Nuldernauw	0	0	-	0	-	0
	Totaal VRM	0	0	-	23	-	0
Meerkoet	Drontermeer	713	753	3.181	1.120	1.506	1.401
	Veluwemeer	39.889	33.729	31.397	20.227	31.229	19.292
	Wolderwijd	3.119	915	-	7.224	-	1.942
	Nuldernauw	297	1.265	-	488	-	1.456
	Totaal VRM	44.018	36.662	-	29.058	-	24.090
Nonnetje	Drontermeer	3	0	0	0	0	0
	Veluwemeer	18	0	6	0	0	0
	Wolderwijd	0	0	-	0	-	0
	Nuldernauw	0	1	-	0	-	0
	Totaal VRM	20	1	-	0	-	0
Pijlstaart	Drontermeer	97	310	154	364	151	252
	Veluwemeer	281	336	172	27	417	241
	Wolderwijd	3	0	-	2	-	0
	Nuldernauw	1	4	-	5	-	9
	Totaal VRM	382	650	-	397	-	502
Slobeend	Drontermeer	8	4	8	22	12	21
	Veluwemeer	14	5	0	9	17	10
	Wolderwijd	0	0	-	0	-	0
	Nuldernauw	2	37	-	41	-	45
	Totaal VRM	23	46	-	72	-	75
Smient	Drontermeer	2.044	1.904	1.715	447	311	1.103
	Veluwemeer	171	1.347	328	90	437	177
	Wolderwijd	0	100	-	0	-	0
	Nuldernauw	5.623	9.265	-	4.828	-	6.054
	Totaal VRM	7.837	12.616	-	5.364	-	7.334
Tafeleend	Drontermeer	653	1.169	1.038	817	613	388
	Veluwemeer	15.530	11.401	14.950	8.925	2.756	4.450
	Wolderwijd	8.391	2.960	-	4.060	-	468
	Nuldernauw	94	188	-	152	-	90
	Totaal VRM	24.666	15.718	-	13.953	-	5.396

Bijlage 6E Maximum aantal per seizoen (periode van juli t/m juni)

Maximum over alle maanden

soort	deelgebied	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012
Aalscholver	Drontermeer	143	168	157	181	362	381
	Veluwemeer	841	704	1.209	611	625	3.850
	Wolderwijd	582	123	-	191	-	118
	Nuldernauw	450	132	-	207	-	130
	Totaal VRM	1.398	932	-	848	-	4.146
Brilduiker	Drontermeer	104	67	26	91	35	59
	Veluwemeer	289	380	285	261	172	392
	Wolderwijd	99	75	-	6	-	562
	Nuldernauw	47	28	-	6	-	106
	Totaal VRM	339	518	-	280	-	821
Fuut	Drontermeer	327	308	490	228	395	236
	Veluwemeer	349	469	478	455	378	482
	Wolderwijd	211	222	-	144	-	221
	Nuldernauw	100	102	-	92	-	101
	Totaal VRM	722	891	-	816	-	880
Grote Zaagb	Drontermeer	55	59	79	15	22	21
	Veluwemeer	87	96	189	64	109	110
	Wolderwijd	18	8	-	2	-	41
	Nuldernauw	52	24	-	8	-	38
	Totaal VRM	196	158	-	41	-	172
Grote Zilverr	Drontermeer	13	13	5	19	26	6
	Veluwemeer	18	12	16	12	9	15
	Wolderwijd	1	0	-	1	-	5
	Nuldernauw	2	3	-	1	-	5
	Totaal VRM	28	27	-	21	-	26
Kleine Zwaa	Drontermeer	121	43	73	15	32	24
	Veluwemeer	1.858	1.922	1.049	1.107	1.714	2.919
	Wolderwijd	0	0	-	32	-	0
	Nuldernauw	0	0	-	0	-	0
	Totaal VRM	1.979	1.965	-	1.152	-	2.919
Krakeend	Drontermeer	94	3.471	91	18	24	44
	Veluwemeer	401	232	137	129	99	222
	Wolderwijd	492	415	-	141	-	161
	Nuldernauw	1.364	1.241	-	323	-	365
	Totaal VRM	2.016	4.136	-	519	-	604
Krooneend	Drontermeer	21	32	20	49	23	13
	Veluwemeer	156	88	150	84	134	139
	Wolderwijd	44	136	-	30	-	41
	Nuldernauw	3	2	-	5	-	0
	Totaal VRM	200	155	-	121	-	139
Kuifeend	Drontermeer	2.650	3.160	1.570	7.598	1.249	1.741
	Veluwemeer	20.286	16.415	22.540	18.782	13.982	21.610
	Wolderwijd	5.807	6.480	-	4.442	-	6.604
	Nuldernauw	3.497	4.900	-	2.168	-	6.635
	Totaal VRM	29.172	26.327	-	26.248	-	34.582
Lepelaar	Drontermeer	33	0	75	46	53	0
	Veluwemeer	4	0	6	0	0	0
	Wolderwijd	0	0	-	0	-	0
	Nuldernauw	20	17	-	1	-	5
	Totaal VRM	51	17	-	46	-	5
Meerkoet	Drontermeer	2.800	6.204	4.000	3.078	2.995	3.760
	Veluwemeer	50.148	36.358	33.740	25.806	36.006	24.035
	Wolderwijd	3.365	1.869	-	7.260	-	2.578
	Nuldernauw	1.005	1.590	-	1.048	-	2.260
	Totaal VRM	53.868	39.377	-	34.208	-	30.761
Nonnetje	Drontermeer	62	66	22	15	14	78
	Veluwemeer	165	234	89	58	5	65
	Wolderwijd	32	32	-	0	-	135
	Nuldernauw	42	40	-	8	-	70
	Totaal VRM	277	372	-	59	-	316
Pijlstaart	Drontermeer	473	315	501	366	287	495
	Veluwemeer	762	394	640	706	707	362
	Wolderwijd	6	54	-	4	-	0
	Nuldernauw	52	32	-	16	-	47
	Totaal VRM	862	671	-	425	-	598
Slobeend	Drontermeer	63	41	45	22	21	54
	Veluwemeer	28	18	2	18	33	20
	Wolderwijd	4	6	-	0	-	0
	Nuldernauw	61	42	-	68	-	120
	Totaal VRM	91	55	-	108	-	120
Smient	Drontermeer	3.350	3.162	3.270	952	1.800	1.981
	Veluwemeer	625	2.273	400	385	559	238
	Wolderwijd	0	200	-	0	-	12
	Nuldernauw	9.777	9.700	-	6.300	-	15.332
	Totaal VRM	12.070	13.342	-	6.636	-	17.055
Tafeleend	Drontermeer	1.296	2.017	1.040	1.179	884	699
	Veluwemeer	25.990	19.640	18.920	18.394	5.034	15.180
	Wolderwijd	10.262	5.400	-	5.300	-	2.222
	Nuldernauw	394	602	-	305	-	176
	Totaal VRM	32.923	26.589	-	22.510	-	16.906

Bijlage 6F Maximum aantal in de winter (periode van oktober t/m maart)

Maximum in de periode oktober-maart

soort	deelgebied	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012
Aalscholver	Drontermeer	143	168	157	181	362	238
	Veluwemeer	841	704	732	493	414	3.850
	Wolderwijd	582	50	-	-	-	118
	Nuldernauw	450	132	-	-	-	130
	Totaal VRM	1.398	932	-	-	-	4.146
Brilduiker	Drontermeer	104	67	26	91	35	59
	Veluwemeer	289	380	285	261	172	392
	Wolderwijd	99	75	-	-	-	562
	Nuldernauw	47	28	-	-	-	106
	Totaal VRM	339	518	-	-	-	821
Fuut	Drontermeer	192	197	210	228	171	236
	Veluwemeer	349	463	478	455	378	482
	Wolderwijd	211	222	-	-	-	221
	Nuldernauw	97	102	-	-	-	90
	Totaal VRM	708	811	-	-	-	880
Grote Zaagb	Drontermeer	55	59	79	15	22	21
	Veluwemeer	87	96	189	64	109	110
	Wolderwijd	18	8	-	-	-	41
	Nuldernauw	52	24	-	-	-	38
	Totaal VRM	196	158	-	-	-	172
Grote Zilverr	Drontermeer	9	13	5	7	26	6
	Veluwemeer	18	12	16	12	9	15
	Wolderwijd	1	0	-	-	-	5
	Nuldernauw	1	3	-	-	-	5
	Totaal VRM	28	27	-	-	-	26
Kleine Zwaa	Drontermeer	121	43	73	15	32	24
	Veluwemeer	1.858	1.922	1.049	1.107	1.714	2.919
	Wolderwijd	0	0	-	-	-	0
	Nuldernauw	0	0	-	-	-	0
	Totaal VRM	1.979	1.965	-	-	-	2.919
Krakeend	Drontermeer	56	47	91	15	24	31
	Veluwemeer	401	232	137	129	99	222
	Wolderwijd	492	415	-	-	-	87
	Nuldernauw	1.364	1.241	-	-	-	278
	Totaal VRM	2.016	1.755	-	-	-	439
Krooneend	Drontermeer	15	32	17	49	4	8
	Veluwemeer	156	88	150	64	134	139
	Wolderwijd	44	136	-	-	-	17
	Nuldernauw	0	0	-	-	-	0
	Totaal VRM	200	155	-	-	-	139
Kuifeend	Drontermeer	2.650	3.160	1.570	7.598	1.249	1.741
	Veluwemeer	20.286	16.415	22.540	18.782	13.982	21.610
	Wolderwijd	5.807	6.480	-	-	-	6.604
	Nuldernauw	3.497	4.900	-	-	-	6.635
	Totaal VRM	29.172	26.327	-	-	-	34.582
Lepelaar	Drontermeer	0	0	0	46	0	0
	Veluwemeer	0	0	6	0	0	0
	Wolderwijd	0	0	-	-	-	0
	Nuldernauw	1	3	-	-	-	0
	Totaal VRM	1	3	-	-	-	0
Meerkoet	Drontermeer	1.178	962	3.822	1.208	2.424	1.888
	Veluwemeer	50.148	36.358	33.740	25.806	36.006	24.035
	Wolderwijd	3.365	1.869	-	-	-	2.578
	Nuldernauw	566	1.590	-	-	-	2.260
	Totaal VRM	53.868	39.377	-	-	-	30.761
Nonnetje	Drontermeer	62	66	22	15	14	78
	Veluwemeer	165	234	89	58	5	65
	Wolderwijd	32	32	-	-	-	135
	Nuldernauw	42	40	-	-	-	70
	Totaal VRM	277	372	-	-	-	316
Pijlstaart	Drontermeer	141	315	501	366	268	268
	Veluwemeer	762	394	640	706	707	362
	Wolderwijd	6	54	-	-	-	0
	Nuldernauw	52	32	-	-	-	47
	Totaal VRM	862	671	-	-	-	598
Slobeend	Drontermeer	9	5	15	22	21	22
	Veluwemeer	22	18	2	18	33	20
	Wolderwijd	4	2	-	-	-	0
	Nuldernauw	34	42	-	-	-	77
	Totaal VRM	46	55	-	-	-	116
Smient	Drontermeer	3.350	3.162	3.270	952	1.800	1.981
	Veluwemeer	625	2.273	400	385	559	238
	Wolderwijd	0	200	-	-	-	12
	Nuldernauw	9.777	9.700	-	-	-	15.332
	Totaal VRM	12.070	13.342	-	-	-	17.055
Tafeleend	Drontermeer	1.296	2.017	1.040	1.179	884	511
	Veluwemeer	25.990	19.640	18.920	18.394	5.034	15.180
	Wolderwijd	10.262	5.400	-	-	-	2.222
	Nuldernauw	394	405	-	-	-	176
	Totaal VRM	32.923	26.589	-	-	-	16.906

Bijlage 6G Maximum aantal in de periode van oktober t/m december

Maximum in de periode oktober-december							
soort	deelgebied	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012
Aalscholver	Drontermeer	143	168	137	181	362	238
	Veluwemeer	841	704	732	493	414	336
	Wolderwijd	582	50	-	-	-	98
	Nuldernauw	450	132	-	-	-	130
	Totaal VRM	1.398	889	-	-	-	671
Brilduiker	Drontermeer	104	67	26	91	35	59
	Veluwemeer	89	193	138	177	172	392
	Wolderwijd	99	62	-	-	-	236
	Nuldernauw	47	28	-	-	-	106
	Totaal VRM	339	304	-	-	-	774
Fuut	Drontermeer	192	197	210	228	171	165
	Veluwemeer	349	463	478	455	378	353
	Wolderwijd	211	222	-	-	-	138
	Nuldernauw	97	102	-	-	-	90
	Totaal VRM	708	811	-	-	-	631
Grote Zaagb	Drontermeer	55	46	79	3	3	17
	Veluwemeer	87	96	189	64	109	110
	Wolderwijd	16	0	-	-	-	7
	Nuldernauw	38	16	-	-	-	38
	Totaal VRM	196	158	-	-	-	172
Grote Zilverr	Drontermeer	9	13	5	7	10	6
	Veluwemeer	18	12	16	12	6	15
	Wolderwijd	1	0	-	-	-	4
	Nuldernauw	1	2	-	-	-	5
	Totaal VRM	28	27	-	-	-	26
Kleine Zwaa	Drontermeer	121	43	73	15	32	24
	Veluwemeer	1.858	1.922	1.049	1.107	1.714	2.919
	Wolderwijd	0	0	-	-	-	0
	Nuldernauw	0	0	-	-	-	0
	Totaal VRM	1.979	1.965	-	-	-	2.919
Krakeend	Drontermeer	44	47	91	15	22	31
	Veluwemeer	401	232	137	129	37	222
	Wolderwijd	492	415	-	-	-	87
	Nuldernauw	1.364	1.241	-	-	-	185
	Totaal VRM	2.016	1.755	-	-	-	439
Krooneend	Drontermeer	11	32	17	49	0	8
	Veluwemeer	156	88	150	64	69	139
	Wolderwijd	44	8	-	-	-	0
	Nuldernauw	0	0	-	-	-	0
	Totaal VRM	200	111	-	-	-	139
Kuifeend	Drontermeer	2.650	3.160	1.570	7.598	1.249	1.741
	Veluwemeer	20.286	16.415	22.540	18.782	13.982	21.610
	Wolderwijd	5.785	6.070	-	-	-	5.820
	Nuldernauw	3.497	4.900	-	-	-	6.635
	Totaal VRM	29.172	26.327	-	-	-	34.582
Lepelaar	Drontermeer	0	0	0	46	0	0
	Veluwemeer	0	0	6	0	0	0
	Wolderwijd	0	0	-	-	-	0
	Nuldernauw	0	0	-	-	-	0
	Totaal VRM	0	0	-	-	-	0
Meerkoet	Drontermeer	872	962	3.822	1.208	2.424	1.888
	Veluwemeer	50.148	36.358	33.740	25.806	36.006	24.035
	Wolderwijd	3.365	1.535	-	-	-	2.578
	Nuldernauw	319	1.590	-	-	-	2.260
	Totaal VRM	53.868	39.377	-	-	-	30.761
Nonnetje	Drontermeer	54	51	22	8	0	78
	Veluwemeer	47	58	12	58	0	57
	Wolderwijd	32	12	-	-	-	37
	Nuldernauw	16	6	-	-	-	57
	Totaal VRM	149	127	-	-	-	229
Pijlstaart	Drontermeer	100	315	501	366	268	268
	Veluwemeer	762	394	640	706	707	362
	Wolderwijd	6	22	-	-	-	0
	Nuldernauw	22	26	-	-	-	47
	Totaal VRM	862	671	-	-	-	598
Slobeend	Drontermeer	9	5	15	22	21	22
	Veluwemeer	22	18	2	18	33	20
	Wolderwijd	0	0	-	-	-	0
	Nuldernauw	5	42	-	-	-	77
	Totaal VRM	30	55	-	-	-	116
Smient	Drontermeer	2.900	3.162	3.270	952	402	1.981
	Veluwemeer	625	2.273	400	385	559	207
	Wolderwijd	0	200	-	-	-	0
	Nuldernauw	8.725	9.560	-	-	-	9.710
	Totaal VRM	12.070	13.342	-	-	-	10.330
Tafeleend	Drontermeer	906	2.017	1.040	1.179	884	454
	Veluwemeer	25.990	19.640	18.920	18.394	5.034	15.180
	Wolderwijd	10.262	5.400	-	-	-	1.286
	Nuldernauw	172	225	-	-	-	176
	Totaal VRM	32.923	26.589	-	-	-	16.906

Bijlage 6H Maximum aantal in de periode van oktober t/m november

Maximum in de periode oktober-november							
soort	deelgebied	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012
Aalscholver	Drontermeer	143	168	137	181	362	238
	Veluwemeer	440	704	732	493	414	334
	Wolderwijd	582	36	-	114	-	98
	Nuldernauw	450	132	-	65	-	130
	Totaal VRM	1.398	889	-	782	-	671
Brilduiker	Drontermeer	44	25	26	91	35	59
	Veluwemeer	65	189	138	43	172	134
	Wolderwijd	8	62	-	0	-	104
	Nuldernauw	10	28	-	0	-	17
	Totaal VRM	127	304	-	134	-	314
Fuut	Drontermeer	192	197	210	228	171	165
	Veluwemeer	349	463	478	455	378	353
	Wolderwijd	211	222	-	112	-	98
	Nuldernauw	36	94	-	68	-	90
	Totaal VRM	708	811	-	816	-	631
Grote Zaagb	Drontermeer	20	15	36	0	3	14
	Veluwemeer	54	47	189	40	109	3
	Wolderwijd	0	0	-	0	-	0
	Nuldernauw	0	8	-	1	-	3
	Totaal VRM	74	70	-	41	-	20
Grote Zilverr	Drontermeer	9	13	5	7	10	6
	Veluwemeer	18	12	16	12	6	15
	Wolderwijd	1	0	-	1	-	0
	Nuldernauw	1	2	-	1	-	5
	Totaal VRM	28	27	-	21	-	26
Kleine Zwaa	Drontermeer	121	43	73	15	32	24
	Veluwemeer	1.858	1.922	765	1.107	1.714	2.251
	Wolderwijd	0	0	-	32	-	0
	Nuldernauw	0	0	-	0	-	0
	Totaal VRM	1.979	1.965	-	1.152	-	2.275
Krakeend	Drontermeer	43	47	91	15	22	31
	Veluwemeer	401	232	137	129	37	222
	Wolderwijd	230	154	-	141	-	87
	Nuldernauw	1.157	644	-	175	-	140
	Totaal VRM	1.634	966	-	411	-	439
Krooneend	Drontermeer	3	32	17	49	0	0
	Veluwemeer	156	88	150	0	69	139
	Wolderwijd	44	8	-	4	-	0
	Nuldernauw	0	0	-	0	-	0
	Totaal VRM	200	111	-	53	-	139
Kuifeend	Drontermeer	2.650	3.160	1.570	7.598	1.249	1.741
	Veluwemeer	20.286	14.606	22.540	18.782	13.982	9.258
	Wolderwijd	2.956	4.382	-	4.442	-	5.385
	Nuldernauw	2.085	4.900	-	2.168	-	1.900
	Totaal VRM	25.534	24.434	-	26.248	-	13.584
Lepelaar	Drontermeer	0	0	0	46	0	0
	Veluwemeer	0	0	0	0	0	0
	Wolderwijd	0	0	-	0	-	0
	Nuldernauw	0	0	-	0	-	0
	Totaal VRM	0	0	-	46	-	0
Meerkoet	Drontermeer	872	962	3.822	1.208	2.424	1.888
	Veluwemeer	50.148	36.358	33.740	25.451	36.006	24.035
	Wolderwijd	3.365	1.535	-	7.260	-	2.578
	Nuldernauw	300	1.590	-	510	-	2.260
	Totaal VRM	53.868	39.377	-	34.208	-	30.761
Nonnetje	Drontermeer	5	0	0	0	0	0
	Veluwemeer	35	0	12	0	0	0
	Wolderwijd	0	0	-	0	-	0
	Nuldernauw	0	2	-	0	-	0
	Totaal VRM	40	2	-	0	-	0
Pijlstaart	Drontermeer	100	315	288	366	268	268
	Veluwemeer	341	356	180	54	707	362
	Wolderwijd	6	0	-	4	-	0
	Nuldernauw	2	7	-	8	-	18
	Totaal VRM	449	671	-	425	-	598
Slobeend	Drontermeer	9	5	15	22	21	22
	Veluwemeer	14	8	0	18	33	20
	Wolderwijd	0	0	-	0	-	0
	Nuldernauw	3	42	-	68	-	77
	Totaal VRM	24	55	-	108	-	116
Smient	Drontermeer	2.900	3.162	3.270	677	402	1.981
	Veluwemeer	175	2.273	400	120	559	207
	Wolderwijd	0	200	-	0	-	0
	Nuldernauw	8.725	9.560	-	6.300	-	7.005
	Totaal VRM	11.800	13.342	-	6.636	-	9.193
Tafeleend	Drontermeer	906	2.017	1.040	1.179	884	454
	Veluwemeer	25.990	12.563	18.920	16.605	5.034	6.752
	Wolderwijd	10.262	5.000	-	5.300	-	790
	Nuldernauw	172	225	-	153	-	176
	Totaal VRM	32.923	18.109	-	22.510	-	7.396

Bijlage 7 Aantal watervogels VRM (SOVON)

Seizoensgemiddelden (juli t/m juni) van de niet-broedvogels waarvoor Natura 2000-gebied Veluwerandmeren (VRM) is aangewezen in de jaren 2006/2007 – 2010/2011 gepresenteerd door het Netwerk Ecologische Monitoring (SOVON, RWS en CBS) en instandhoudingsdoel. De onderstaande gegevens zijn voor de volledigheid gepresenteerd, maar gebaseerd op incomplete tellingen. Voor een compleet overzicht van aanwezige aantallen zie tabel 3.10 en bijlage 6. Voor seizoen 2011/2012 zijn de telgegevens wel beschikbaar (zie tabel 3.10), maar heeft het Netwerk Ecologische Monitoring (nog) geen seizoensgemiddelde beschikbaar gesteld.

Soort	2006 / 2007	2007 / 2008	2008 / 2009	2009 / 2010	2010 / 2011	2011 / 2012	gemid-deld
aalscholver	727	621	501	455	656	-	592
brilduiker	89	123	105	67	49	-	87
fuut	471	549	481	453	407	-	472
grote zaagbek	49	41	49	17	40	-	39
(*) grote zilverreiger	-	-	33	20	60	-	38
kleine zwaan	207	284	174	149	167	-	196
krakeend	688	842	451	323	433	-	547
krooneend	71	87	94	54	59	-	73
kuifeend	8.715	9.102	7.324	6.676	3.917	-	7.147
lepelaar	9	7	11	6	8	-	8
meerkoet	14.398	15.858	14.259	11.232	10.091	-	13.168
nonnetje	47	56	21	16	65	-	41
pijlstaart	231	269	237	161	189	-	217
slobeend	34	30	16	22	26	-	26
smient	4.746	4.896	2.623	1.944	2.316	-	3.305
tafeleend	8.298	6.578	4.784	4.307	1.100	-	5.013

- Voor de grote zilverreiger is het seizoensmaximum weergegeven. Dit is gebaseerd op slaapplaatstellingen. De Veluwerandmeren zijn aangewezen voor de grote zilverreiger vanwege de functie die het gebied heeft als slaapplaats.

Bijlage 8 Aantal watervogels Wolderwijd (Oriolus)

Seizoensgemiddelde

soort	2007 / 2008	2008 / 2009	2009 / 2010	2010 / 2011	2011 / 2012	2012 / 2013
aalscholver	72	53	97	236	83	nb
brilduiker	27	50	32	8	16	22
fuut	94	112	80	62	97	nb
grote zaagbek	25	7	2	15	9	7
grote zilverreiger	0	0	1	1	1	1
kleine zwaan	2	5	22	11	37	58
krakeend	92	183	35	9	19	nb
krooneend	29	30	6	10	11	6
kuifeend	1.269	1.985	1.011	1.215	2.929	nb
lepelaar	0	0	0	0	0	0
meerkoet	3.017	4.399	2.249	1.593	2.145	nb
nonnetje	6	6	4	19	8	7
pijlstaart	19	34	6	17	3	27
slobeend	7	4	8	13	6	7
smient	0	3	0	0	7	0
tafeleend	836	1.280	271	332	799	747

nb: niet berekend omdat het seizoen nog niet is afgelopen

Sezoensmaximum

soort	2007 / 2008	2008 / 2009	2009 / 2010	2010 / 2011	2011 / 2012	2012 / 2013
aalscholver	274	159	469	1.431	308	1.051
brilduiker	180	242	155	32	77	88
fuut	178	284	136	142	228	131
grote zaagbek	104	32	15	96	49	43
grote zilverreiger	0	1	3	3	4	9
kleine zwaan	8	28	118	62	312	299
krakeend	405	975	96	24	74	228
krooneend	127	102	35	52	34	23
kuifeend	4.955	9.337	2.973	3.810	8.222	15.832
lepelaar	0	0	0	0	0	0
meerkoet	7.880	16.358	6.428	8.009	10.898	7.492
nonnetje	26	52	33	177	68	34
pijlstaart	99	101	20	130	17	138
slobeend	30	30	40	96	27	34
smient	0	26	0	0	60	2
tafeleend	2.750	4.888	936	2.383	3.551	5.098

Bijlage 9 Driehoeksmosselen Veluwerandmeren

Uit: Bouma *et al.* (2009)

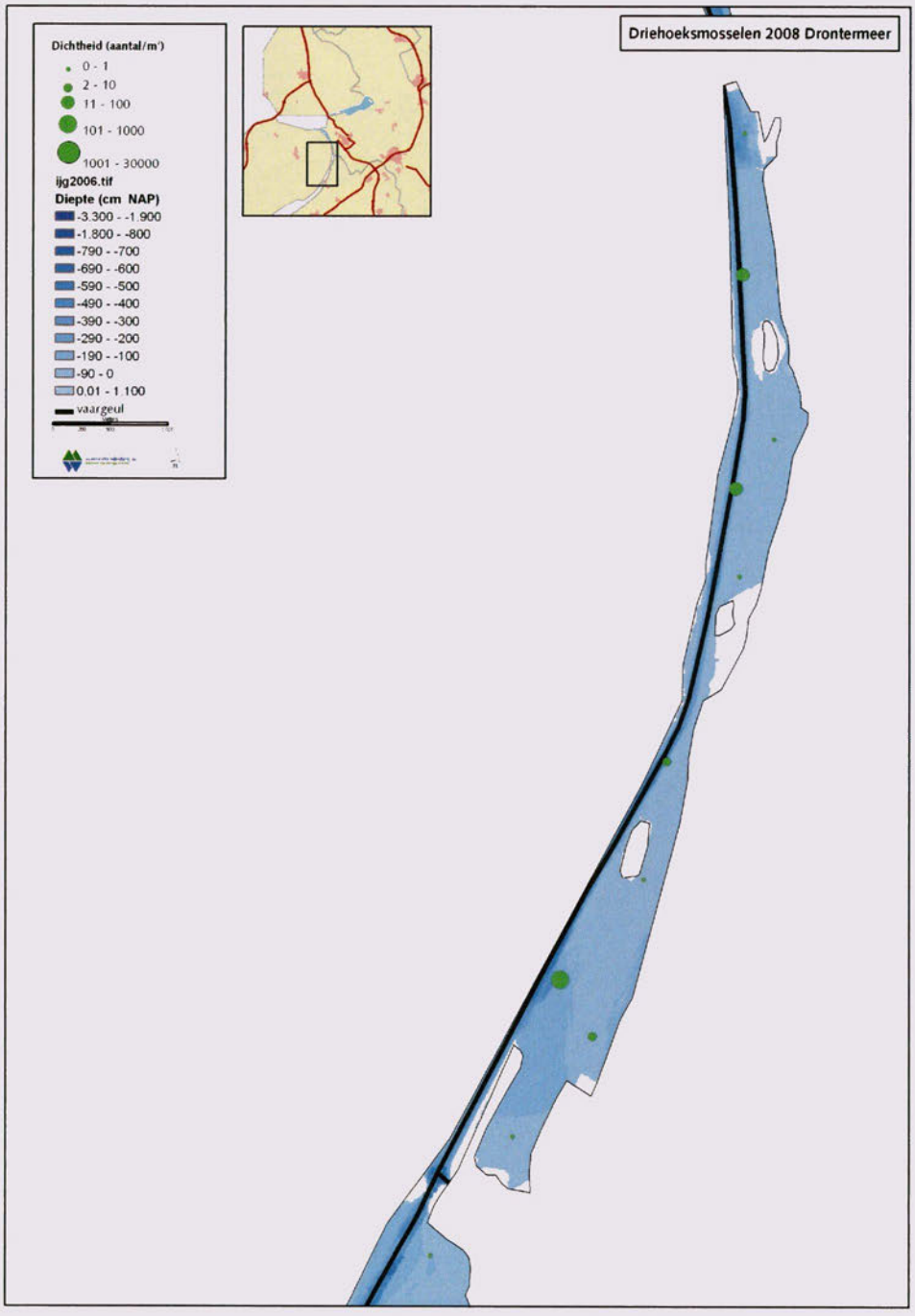

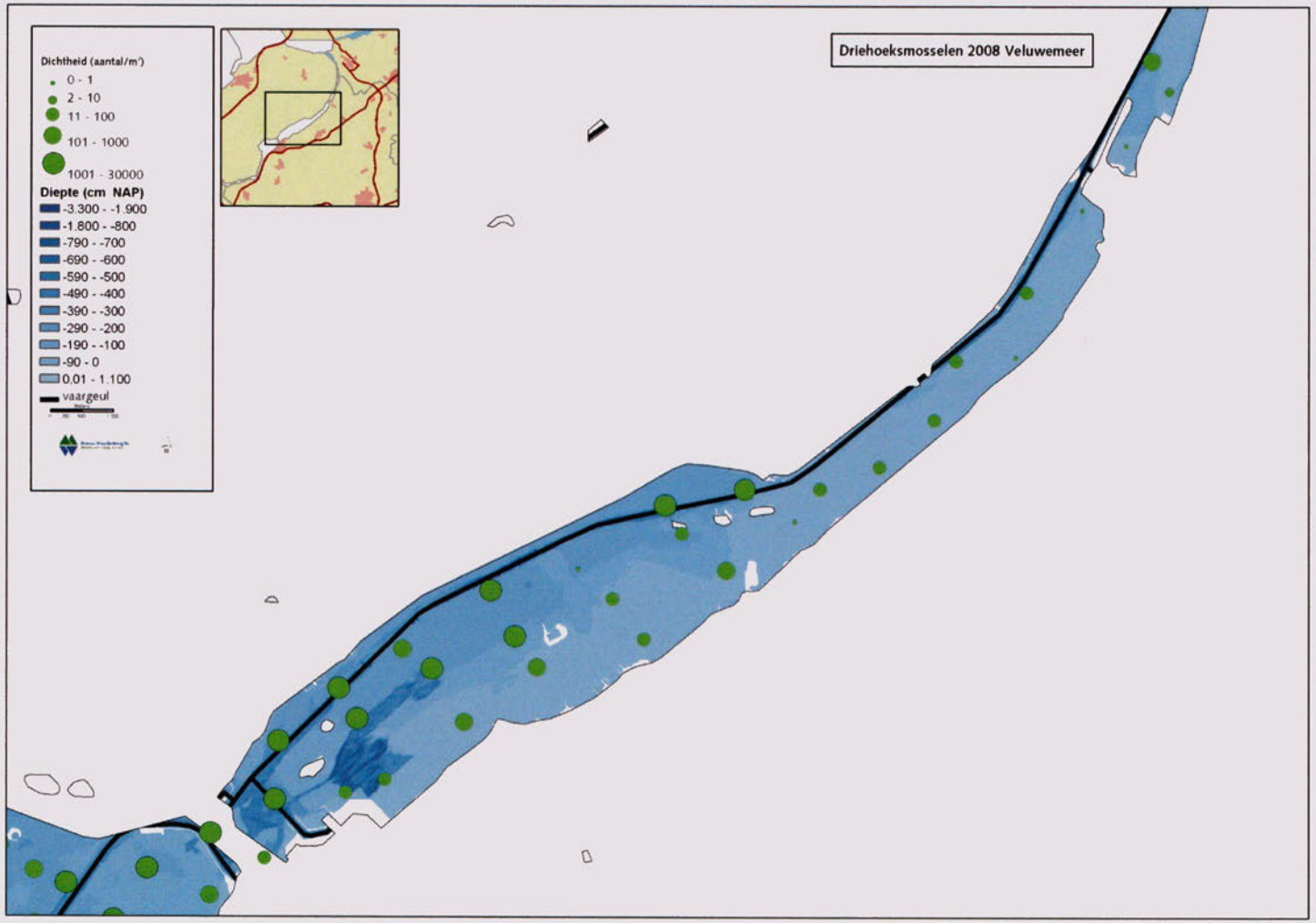
Driehoeksmosselen 2008 Veluwemeer
Dichtheid (aantal/m²)
0 - 1
2 - 10
11 - 100
101 - 1000
1001 - 30000
Diepte (cm NAP)
-3.300 - -1.900
-1.800 - -800
-790 - -700
-690 - -600
-590 - -500
-490 - -400
-390 - -300
-290 - -200
-190 - -100
-90 - 0
0.01 - 1.100
vaargeul

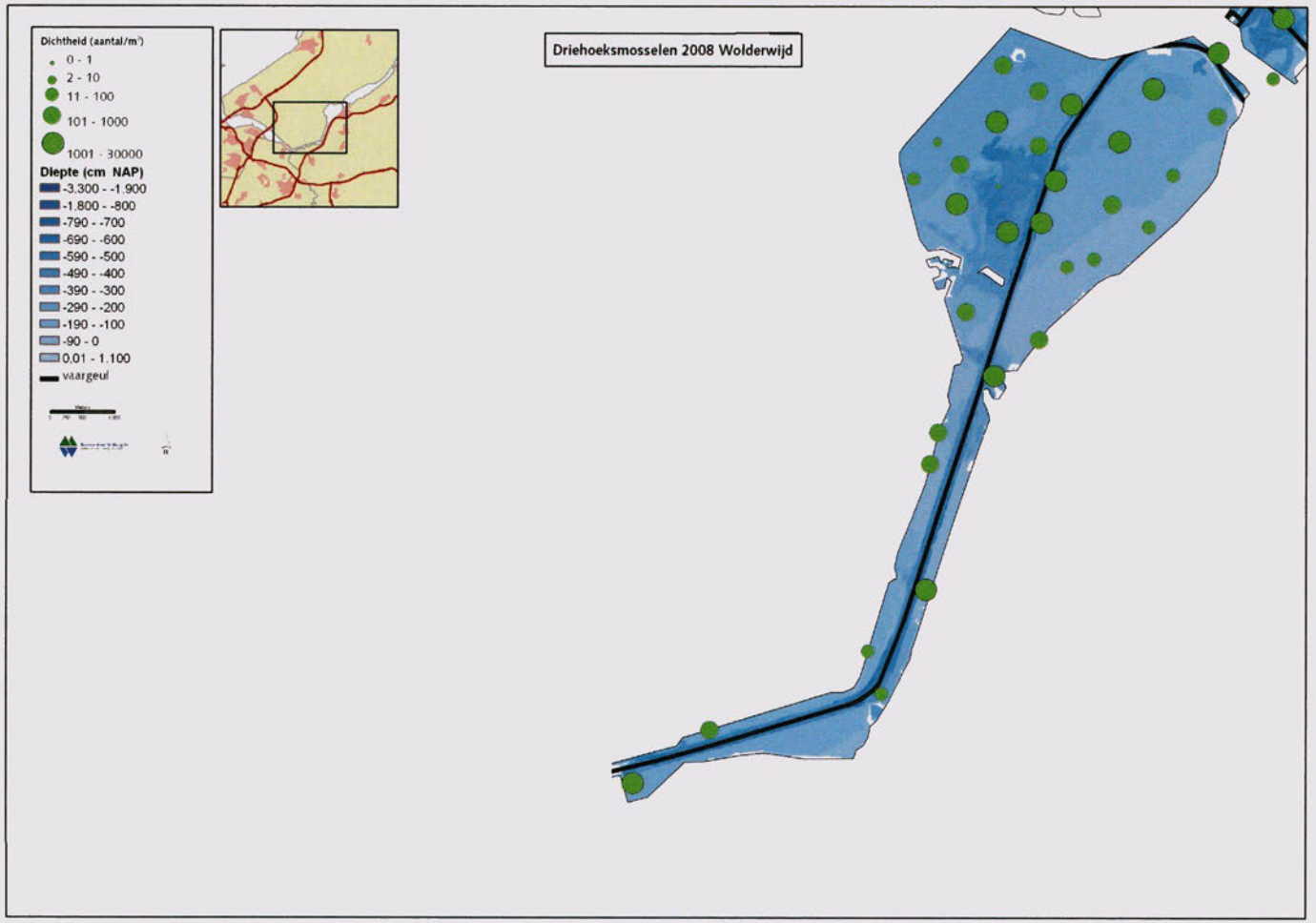
Driehoeksmosselen 2008 Wolderwijd
Dichtheid (aantal/m²)
0 - 1
2 - 10
11 - 100
101 - 1000
1001 - 30000
Diepte (cm NAP)
-3.300 - -1.900
-1.800 - -800
-790 - -700
-690 - -600
-590 - -500
-490 - -400
-390 - -300
-290 - -200
-190 - -100
-90 - 0
0,01 - 1.100
vaargeul

Bijlage 10 Trends vaarbewegingen in de Veluwerandmeren

Het aantal ligplaatsen in de Veluwerandmeren bedraagt de laatste 10 á 20 jaar ca. 6.000 ligplaatsen met een bezetting van gemiddeld 90 á 95%. Er is een trend waarneembaar dat watersporters die een grotere boot aanschaffen na korte tijd met hun boot 'verhuizen' naar een haven van waaruit grootschaliger water (IJsselmeer en Markermeer) kan worden bevaren. De vrijkomende plaatsen in de Veluwerandmeren worden dan vervolgens weer ingenomen door nieuwe kleinere boten. De cijfers van de sluispassages van de Nijkerkersluis en Roggebotsluis tonen sinds 2006 een forse afname; het aantal doorvaarten in de Veluwerandmeren is afgenomen (Waterrecreatie Advies bv, 2013).

In 2012 is in het Wolderwijd de intensiteit van de recreatievaart gevolgd. Hierbij is het aantal recreatievaartuigen en beroepsvaartuigen geregistreerd alsmede het aantal boten dat rondom het eiland De Biezen ankerden of afmeerden. Uit de monitoring blijkt dat de recreatievaart op het Wolderwijd beperkt is tot de periode van maart tot oktober (figuur 3.6). Het afmeren en ankeren van recreatievaartuigen bij De Biezen bleef beperkt tot de periode van april t/m september.

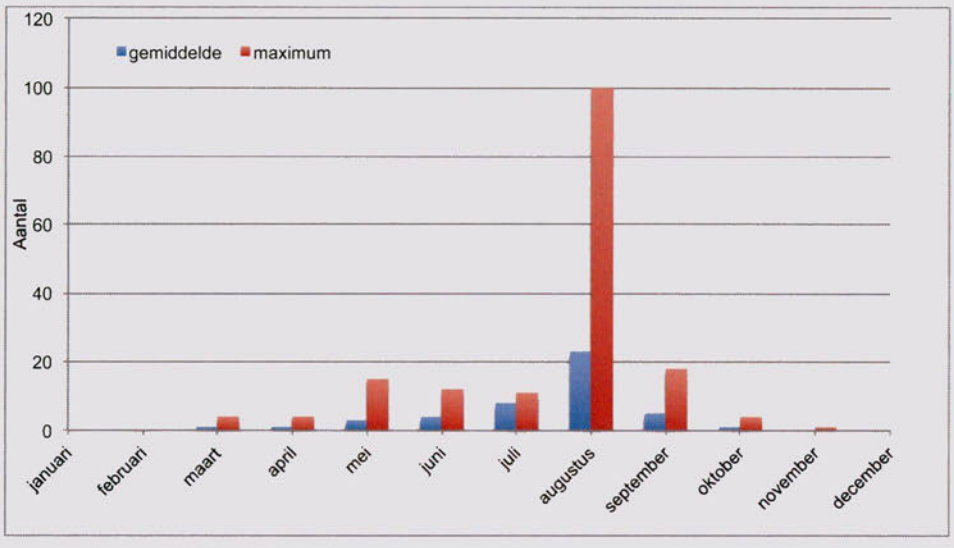

Figuur 1 Seizoensverloop van het aantal recreatievaartuigen in het Wolderwijd geregistreerd in 2012. De opnamen zijn gedaan om ca. 8.30 en/of 17.30 uur. Per maand is weergegeven wat het gemiddeld dagmaximum was (blauw) en wat het grootste dagmaximum was (rood).

Bijlage 11 Planning IIVR-projecten

	Wat	waar	wanneer							
			2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
WS.5	Verdiepen bij Roggebotsluis *)	Drontermeer								
NA.1	Ontwikkelen rietzone Veluwemeer (waterzijde)	Veluwemeer								
WS.1	Vergroten vaarmogelijkheden Veluwemeer	Veluwemeer								
RF.1/2	Recreatiegebied Bremerberg	Veluwemeer								
WS.2	Vergroten vaarmogelijkheden Wolderwijd	Wolderwijd								
WS.2a	Recr. vaargeul Harderwijk	Wolderwijd								
WS.3	Verleggen vaargeul Wolderwijd	Wolderwijd								

Bijlage 12 Rekenregels effectbepaling

Kleine zwaan
Aangenomen is dat de kleine zwaan op kranswier foerageert tot een waterdiepte van -0,90 m NAP.

Voor de Passende Beoordeling is gebruik gemaakt van het best ter beschikking staande model (WAVOMIJ 1) om de effecten op de kleine zwaan te berekenen. De maker van het model, Dhr. R. Noordhuis, bevestigt dat WAVOMIJ 2) voor de kleine zwaan niet beter is dan het oorspronkelijke model.

De foerageerdiepte van -90 cm NAP is gebaseerd op veld- en literatuurkennis ten aanzien van het foerageergedrag van kleine zwanen in de Veluwerandmeren. Bij een winterstreefpeil van -30cm NAP reikte het foerageergebied in de herfst vanaf de oeverlijn tot -85 cm NAP (bij 55 cm waterkolom. Aan het einde van de winter reikte het foerageergebied dan maximaal tot een diepte van -105 cm NAP. In die waarde zit het streefpeil van -30 cm NAP, dat ni*et a*ltijd gehaald wordt, en 75 cm waterkolom als maximaal waterdieptebereik voor het foerageren op kranswieren. Gezien de verschuiving naar diepere delen in de loop van het seizoen (bij afnemende aantallen) is de -90 cm NAP foerageerdiepte, waarbinnen 90% van het foerageren plaatsvindt, het best passend bij deze waarden.

Meerkoet
Foerageert overdag, daarom is voor verstoring in en naast drukke vaargeulen (WS3) 50% aangehouden en voor verstoring in minder druk bevaren gebiedsdelen de gebruikelijke 20%.

Brilduiker
Aangezien deze soort niet was opgenomen in het beschikbare rekenmodel van het RIZA zijn de effecten niet gekwantificeerd. Aanvankelijk zouden de effect-berekeningen in het RIZA model uitgevoerd kunnen worden op basis van de getallen voor bijvoorbeeld kuifeend met de aanname dat ze hetzelfde voedsel benutten. Voor de Veluwerandmeren was het echter twijfelachtig of driehoekmosselen het hoofdvoedsel vormen. De brilduikers bevinden zich hier juist in de ondiepe delen waar veel kranswieren staan en de aantalsontwikkeling lijkt ook een positief verband te vertonen met de ontwikkeling van kranswieren (R. Noordhuis Waterdienst in lit.). Dit zou erop kunnen wijzen dat brilduikers in de Veluwerandmeren prooien eten die tussen de kranswieren voorkomen. Om hierover uitsluitsel te krijgen is in de winter van 2008-2009 door Bureau Waardenburg onderzoek uitgevoerd naar de verspreiding en het foerageergedrag van brilduikers in de Veluwerandmeren (Heunks *et al.* 2009b). Uit dit onderzoek blijkt dat de brilduikers in de Veluwerandmeren er een opportunistische foerageermethode op nahouden en een breed (omnivoor) voedselspectrum hebben. De brilduikers van de Veluwerandmeren foerageren waarschijnlijk slechts ten dele op tweekleppigen (driehoeksmossel en korfmossel) en voornamelijk op alternatieve voedselbronnen als muggenlarven en vermoedelijk ook

knolletjes van waterplanten (chara spp.). De verspreiding van brilduikers concentreert zich tussen -50 en -300 cm NAP.

Voor een inschatting van de orde van grootte van effecten is een vergelijking gemaakt met andere duikeenden, waarvoor het effect wel met behulp van het RIZA model berekend is. Ten aanzien van dit model vertoont het foerageergedrag van brilduikers waarschijnlijk de meeste overeenkomst met de meerkoet. Beide soorten foerageren 1) overdag, 2) duikend en 3) foerageren slechts gedeeltelijk op tweekleppigen. Beide soorten bevinden zich 4) bovendien in de relatief ondiepe delen waar veel waterplanten aanwezig zijn (Heunks *et al.* 2009b). Vergeleken met de meerkoet is de brilduiker wel veel gevoeliger voor verstoring. Daar staat tegenover dat de brilduiker minder afhankelijk is van driehoeksmosselen dan de meerkoet.

Kranswieren en fonteinkruiden
In het habitattype H3140 kranswierwateren komen meerdere soorten kranswieren voor, waarvan *Chara*-kranswier dominant is. De overige soorten komen zeer pleksgewijs voor en de exacte locaties en dichtheden zijn niet te voorspellen. Om deze reden is er in de effectbepalingen vanuit gegaan dat de kranswiervegetaties één type vormen. De effecten zijn niet per kranswiersoort uitgerekend, maar voor het vegetatietype als geheel.

Bij de kwalitatieve inschatting van de effecten op het habitattype fonteinkruiden is vooral gekeken naar doorgroeid fonteinkruid omdat deze soort het meest voorkomt. (voorkomen van alleen één type gebruikt.

Het bepaalde effect is uitgedrukt als het procentuele verlies van de interne bedekking. Daarbij is conform de RIZA-methodiek (Platteeuw *et al.*, 2006) uitgegaan van de interne bedekking in het gehele Veluwerandmeren-gebied (dus niet van de interne bedekking in slechts de als Habitatrichtlijn aangewezen delen van het Veluwerandmeren-gebied). De effecten zijn per type (kranswier en fonteinkruiden) uitgerekend.

Kleine modderkruiper
Het leefgebied van de kleine modderkruiper wordt in de Veluwerandmeren gekarakteriseerd door ondiep water (tot ca. drie meter diepte) met een voorkeur voor de locaties met rijke begroeiing van hogere waterplanten (waaronder kranswieren). De kleine modderkruiper heeft een voorkeur voor zandige bodems of een zachte niet-coherente laag van schoon slib (Van Emmerik & De Nie, 2006). Dergelijke bodems zijn ook geschikt voor kranswieren. Kleine modderkruipers zijn talrijker in kranswiervelden dan daarbuiten. Voor de zeven projecten is op basis van de diepte, de huidige vegetatiebedekking en expert judgement bepaald in hoeverre het leefgebied van de kleine modderkruiper wordt aangepast. Indien de projecten slechts een beperkte toename van de diepte betekenen (bijvoorbeeld van 150 cm naar 180 cm) is aangenomen dat het effect nihil is. Er is vanuit gegaan dat kleine modderkruipers niet voorkomen in gebieden die dieper zijn dan 3 meter.

Rivierdonderpad
In de berekeningen is als maat voor het effect op de rivierdonderpad de verandering in lengte verharde oever genomen.

Meervleermuis
Ten aanzien van de meervleermuis is aangenomen dat deze overal in gelijke mate boven open water foerageert en dat daarnaast gebruik wordt gemaakt van natuurvriendelijke oevers om te foerageren.

Verstoring van watervogels door scheepvaart
In de berekeningen is aangenomen dat de vergroting van het bevaarbare gebied een toename in de verstoring van watervogels veroorzaakt. Opvliegafstanden en alertafstanden van vogels zijn geen maat om in effectenstudies als simpel uitgangspunt te nemen om aantallen vogels te berekenen die het invloedsgebied niet kunnen benutten. Hiervoor is het onder meer nodig te weten hoe lang het effect duurt, hoeveel gewenning er is, welke relatie er in dit gebied is tussen bron en effect en hoe veel alternatieven er zijn (zie ook Krijgsveld *et al.* 2008). In praktijk zal een deel van de vogels wel degelijk gebruik blijven maken van de effectzone. Anderzijds zal er ook buiten de effectzone verstoring plaatsvinden. In gebieden met een diffuus verspreidingspatroon van boten, is aangenomen dat de voedselbeschikbaarheid door de extra verstoring met gemiddeld 20% afneemt inclusief een randzone van 150 m rondom de recreatieve bebakening. Op locaties waar in de huidige situatie geen recreatief gebruik is én waar vaargeulen voorzien zijn (o.a. WS3), is de verstoring groter evenals de verstoring van de aangrenzende randzone omdat het vaarverkeer daar intensiever is. Hiervoor is 50% aangehouden, met uitzondering van exclusief 's nachts foeragerende soorten waarvoor 20% is aangehouden (zie o.a. van der Winden & Krijgsveld 2005).

Bureau Waardenburg bv
Adviseurs voor ecologie & milieu
Postbus 365, 4100 AJ Culemborg
Telefoon 0345-512710, Fax 0345-519849
E-mail info@buwa.nl, www.buwa.nl

gastvrije randmeren

Postbus 271, 3840 AG Harderwijk

College van Gedeputeerde Staten
van de Provincie Flevoland
t.a.v. art. 5.1.2.e [redacted]
Postbus 55
8200 AB Lelystad

Provincie Flevoland
ONTVANGEN
09 JAN. 2014

NIJKERK
08.01.14
Postbus 87
8070 AB

PROVINCIE FLEVOLAND

Postbus 55
8200 AB Lelystad

Telefoon
(0320)-265265
Fax
(0320)-265260
E-mail
provincie@Flevoland.nl
Website
www.flevoland.nl

Coöperatie Gastvrije Randmeren
De heer art. 5.1.2.e
Postbus 271
3840 AG HARDERWIJK

Verzenddatum 10 JAN. 2014 *Bijlagen* *Uw kenmerk* Z-14-00047 *Ons kenmerk* 1572297

Onderwerp
Natuurbeschermingswet 1998; ontvangstbevestiging aanvraag WS.1

Geachte heer art. 5.1.2.e

Op 9 januari 2014 hebben wij uw aanvraag (inclusief passende beoordeling en kaart van het plangebied) voor een vergunning in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 ontvangen voor het verdiepen van een drietal gebieden voor in het Veluwemeer tot een diepte van -1,80 m NAP ten behoeve van het verbeteren van de vaarmogelijkheden voor de recreatievaart op het brede deel van het Veluwemeer. Gezamenlijk wordt daarbij in totaal 115 ha verdiept. Daarnaast zal de vaargeul in het Veluwemeer over een lengte van 1000 m verbreed en verdiept worden. Het project maakt onderdeel uit van de Integrale Inrichting VeluweRandmeren (WS.1).

Het zand dat bij de verdiepingen vrijkomt is bestemd voor de markt en zal per schip worden afgevoerd. Zandwinning zal plaatsvinden van een half uur voor zonsopgang tot een half uur na zonsondergang en gerealiseerd worden in een tijdsperiode van minimaal 3 jaren om voldoende hergroei van waterplanten in de verdiepte delen mogelijk te maken.

Deze brief is een ontvangstbevestiging met een nadere uitleg over het toetsingskader, een voortoets en de vergunningprocedure.

Kader voor toetsing en vergunningverlening
De Natuurbeschermingswet 1998 (hierna Nbwet) is per 1 oktober 2005 het nationale wettelijke kader voor toetsing van activiteiten, plannen, projecten en handelingen met mogelijke gevolgen voor de belangrijkste natuurwaarden van de speciale beschermingszones aangewezen onder de Vogelrichtlijn (VR) en de Habitatrichtlijn (HR).

De activiteiten vinden plaats in het Natura 2000-gebied Veluwerandmeren. De Veluwerandmeren zijn op 23 december 2009, onder artikel 10a, eerste lid van de Nbwet (kenmerk PDN/2009-076), definitief aangewezen als speciale beschermingszone (onder de VR en HR) voor de volgende habitattypen, habitatsoorten en vogelsoorten:

Habitattypen:
Kranswierwateren en Meren met krabbenscheer en fonteinkruid

Habitatsoorten:
Kleine modderkruiper, rivierdonderpad en meervleermuis

Inlichtingen bij
art. 5.1.2.e

Doorkiesnummer
0320 art. 5.1.2.e

Bezoekadres
Visarenddreef 1
Lelystad

Ondanks de negatieve effecten op de watervogels is de verwachting dat, gezien de huidige staat van instandhouding en/of de omvang van het leefgebied van deze vogels, de instandhoudings-doelstellingen voor deze soorten niet in gevaar komen.

Om negatieve effecten afdoende te kunnen mitigeren is evenwel een vergunning noodzakelijk.

Procedure voor vergunningen
Artikel 42, eerste lid van de Nbwet bepaalt dat Gedeputeerde Staten binnen dertien weken na de datum van ontvangst een besluit nemen, mogelijk te verlengen met eenmaal dertien weken (artikel 42, tweede lid).

Indien noodzakelijk kan de termijn voor het geven van een beschikking conform artikel 4:15 van de Algemene wet bestuursrecht (Awb) worden opgeschort met ingang van de dag na die waarop het bestuursorgaan de aanvrager krachtens artikel 4:5 van de Awb uitnodigt de aanvraag aan te vullen, tot de dag waarop de aanvraag is aangevuld of de daarvoor gestelde termijn ongebruikt is verstreken.

Een verzoek om een zienswijze en een kopie van de aanvraag met bijlagen is gestuurd naar: Gemeente Dronten, Gemeente Harderwijk, Gemeente Nunspeet, Gemeente Elburg, Gemeente Zeewolde, Rijkswaterstaat Midden-Nederland, de Gezamenlijke Natuurbeschermingswerkgroep VBW-KNNV, Vogelbescherming Nederland en het Watersportverbond.

Gedeputeerde Staten streven naar het nemen van een zorgvuldige beschikking op uw verzoek op zo kort mogelijke termijn. Voor vragen of opmerkingen over deze brief kunt u contact opnemen met de heer art. 5.1.2.e tel: 0320-art. 5.1.2.e

Wat betreft de overige relevante natuurwetgeving is provincie Flevoland geen bevoegd gezag voor zover het een ontheffing betreft op grond van artikel 75 van de Flora- en Faunawet. Een beoordeling hierover kan worden gegeven door de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (voorheen Dienst Regelingen).

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Flevoland,
namens deze,

art. 5.1.2.e

Broedvogels:
Roerdomp en grote karekiet

Niet-broedvogels:
Fuut, aalscholver, grote zilverreiger, lepelaar, kleine zwaan, smient, krakeend, pijlstaart, slobeend, krooneend, tafeleend, kuifeend, brilduiker, nonnetje, grote zaagbek en meerkoet.

Overeenkomstig artikel 2, eerste lid van de Nbwet zijn Gedeputeerde Staten van de provincie op wiens grondgebied het grootste deel van het Natura 2000-gebied gelegen is het bevoegd gezag voor het verlenen van een vergunning. Gezien het feit dat het grootste deel van de Veluwerandmeren binnen Flevoland ligt, is Gedeputeerde Staten van Flevoland bevoegd gezag voor deze beoordeling.

Het is op basis van artikel 19d, eerste lid verboden zonder vergunning van Gedeputeerde Staten - of in strijd met aan die vergunning verbonden voorschriften of beperkingen - projecten of andere handelingen te realiseren onderscheidenlijk te verrichten die gelet op de instandhoudings-doelstelling de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in een Natura 2000-gebied kunnen verslechteren of een significant verstorend effect kunnen hebben op de soorten waarvoor het gebied is aangewezen. Zodanige projecten of andere handelingen zijn in ieder geval projecten of handelingen die de natuurlijke kenmerken van het desbetreffende gebied kunnen aantasten.

Artikel 19e bepaalt dat Gedeputeerde Staten bij het verlenen van een vergunning als bedoeld in artikel 19d, eerste lid, rekening houden met:
a. de gevolgen die een project of andere handeling, waarop de vergunningaanvraag betrekking heeft, gelet op de instandhoudingsdoelstelling kan hebben voor een Natura 2000-gebied;
b. een op grond van artikel 19a of artikel 19b vastgesteld beheerplan, en
c. vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied, alsmede regionale en lokale bijzonderheden.

Op dit moment is er voor dit Natura 2000-gebied nog geen beheerplan onder de Nbwet vastgesteld. In onze toetsing maken wij daarom gebruik van het definitieve aanwijzingsbesluit met instandhoudingsdoelstellingen. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van aanvullende informatiebronnen over actuele natuurwaarden en de doelendocumenten die het ministerie van LNV destijds heeft uitgebracht.

Indien met een voortoets op voorhand zekerheid verkregen kan worden dat de instandhoudings-doelstellingen en wezenlijke kenmerken en waarden van beschermde gebieden geen schade kunnen ondervinden van bestaande of nieuwe activiteiten of handelingen, noch tot verstoring of verslechtering kunnen leiden met significante gevolgen, dan kan besloten worden dat een vergunning uit hoofde van de Nbwet niet nodig is (Handreiking Natuurbeschermingswet, ministerie van LNV).

Voortoets
Uit de bijgevoegde passende beoordeling blijkt dat er geen sprake is van significante negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen, en dat deze effecten evenmin optreden in cumulatie met andere projecten die in de Veluwerandmeren ontwikkeld worden.

Wel treden er naar verwachting negatieve effecten op. Het betreft hier effecten op beide habitattypen en een aantal watervogels die als niet-broedvogels zijn aangewezen (te weten fuut, aalscholver, kleine zwaan, krooneend, tafeleend, kuifeend, brilduiker en meerkoet). Gezien de huidige staat van instandhouding van de habitattypen komen de instandhoudingsdoelstellingen voor deze habitattypen niet in gevaar.

Code Watervogeltellingen randmeren

